

Det norske gjendiktingsbegrepet, 1872–2012

En oversettelsessosiologisk undersøkelse

Erlend Wichne

Erlend Wichne
Det norske gjendiktingsbegrepet,
1872–2012

En oversettelsessosiologisk undersøkelse

Avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.)

Universitetet i Agder
Fakultet for humaniora og pedagogikk
2023

Doktoravhandlingar ved Universitetet i Agder 418

ISSN: 1504-9272

ISBN: 978-82-8427-133-0

© Erlend Wichne, 2023

Trykk: Make Graphics

Kristiansand

Sammendrag

Problemstillinga for denne avhandlinga er: Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge? Jeg formulerer tre forskningsspørsmål, som leder meg i undersøkelsen av dette: 1) Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge? 2) Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon? 3) Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?

Prosjektets teoretiske rammeverk bygger på begrepet om antatt oversettelse (Halverson, 2008; Toury, 1995/2012a) og nøkkelbegreper fra Pierre Bourdieus verk, særlig *Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire* (Bourdieu, 1992/1998). Begrepene blir operasjonalisert på en måte som legger til rette for innsamling av både kvantitative og kvalitative data, noe som gjør at prosjektets forskningsdesign er blanda metoder.

Jeg samler kvantitativ informasjon om 4 082 forekomster av ordet «*gjendikting» fra 1 180 publikasjoner i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling for å kunne analysere utviklinger i bruken av ordet i perioden 1872–2012. For å utdype funnene fra de kvantitative analysene samler jeg også inn kvalitative data (publikasjoner, arkivmateriale og intervjudata), noe som også gjør at jeg kan besvare prosjektets tredje forskningsspørsmål.

Gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge har forandra seg mellom 1872 og 2012. Før 1900 ble ordet «*gjendikting» brukt på det transnasjonale dansk-norske litterære feltet og kunne betegne både interlingvale, intralingvale og intersemiotiske kunstneriske prosesser som innebar forandring. Med innføringa av den kulturfondsfinansierte innkjøpsordninga for litteratur i 1965 ble gjendiktingsbegrepet i større grad assosiert med en interlingval form for oversettelse av lyrikk. Institusjonaliseringa av begrepet førte tilsynelatende til en konvensjonalisering i bruken av ordet «*gjendikting» i bøker. Mot slutten av perioden framstår distinksjonen mellom *gjendikting* og *oversettelse* som lite relevant for en informant for prosjektet, som er en betydningsfull gjendikter på det litterære feltet i Norge.

Denne avhandlinga er et viktig bidrag til anvendelsen av Bourdieus teoretiske begreper i sosiologisk forskning på oversettelse. Prosjektet er unikt i hvordan kvantitative og kvalitative data har blitt samla inn og analysert. Prosjektet er også et viktig empirisk bidrag til oversettelsesvitenskapen. Det kaster lys over en kontekst som ikke har blitt utforska i stor grad tidligere.

Summary

This doctoral thesis is an investigation into the following question: How has the translation concept *gjendikting* (“re-creation”/“translation”) and its position evolved in Norway? I formulate three research questions in order to guide the investigation: 1) How is the word “*gjendikting” used in publicly available publications in Norway? 2) What has been the position of the Norwegian concept of *gjendikting*? 3) What positions have re-creators/translators (“gjendiktere”) taken towards the concept of *gjendikting*?

The theoretical framework of this project draws on the concept of assumed translation (Halverson, 2008; Toury, 1995/2012a) and key concepts from Pierre Bourdieu’s work, in particular *Les règles de l’art. Genèse et structure du champ littéraire* (Bourdieu, 1992/1998). These concepts are operationalized in a way that motivates the collection of both quantitative and qualitative data, making mixed methods this project’s research design.

I collect quantitative information about 4 082 occurrences of the word “*gjendikting” from 1 180 publications in the digitized book collection of the National Library of Norway in order to analyze developments in the use of the word in the period between 1872 and 2012. In order to deepen the insights from the quantitative analyses, I collect qualitative data – publications, archival material and interview data – which also enable me to answer the project’s third research question.

The translation concept *gjendikting* and its position has changed between 1872 and 2012. Before 1900 the word “*gjendikting” was used on the trans-national Dano-Norwegian literary field and could designate both interlingual, intralingual and intersemiotic artistic processes implying change. The implementation of the scheme for public acquisition of books in 1965, funded by the Norwegian Cultural Fund, resulted in *gjendikting* to a higher degree being associated with an interlingual form of poetry translation. The institutionalization of the concept seemingly led to a conventionalization in the use of the word “*gjendikting” in Norwegian books. By the end of the period the distinction between the two translation concepts *gjendikting* and *oversettelse* (“translation”) appears to be of little relevance to one informant of the project – a significant re-creator/translator (“gjendikter”) operating in the Norwegian literary field.

This doctoral research project is an important contribution to the application of Bourdieuan theoretical concepts in sociological research on

translation. The way quantitative and qualitative data has been collected and analyzed makes the project unique. The project is also an important empirical contribution to the academic field of translation studies, shedding light on an underexplored context of translation.

Takk

Først og fremst vil jeg takke min hovedveileder gjennom dette arbeidet, Sandra L. Halverson (Universitetet i Agder), for kritikk, kunnskapsrike kommentarer, positive tilbakemeldinger, inspirasjon og imøtekommenhet. De tre årene mellom 2019 og 2022 har bydd på stor intellektuell og personlig utvikling for min del. Samarbeidet med Sandra skal ha en stor del av æren for det.

Stor takk også til min bi-veileder, Reine Meylaerts (KU Leuven), for vennlighet, klok kritikk og uunnværlig innsikt i det praktiske forskningsarbeidet som sosiologisk forskning på oversettelse innebærer.

Kristina Solum (OsloMet) og Hanne Jansen (Københavns Universitet) har på ulike tidspunkt i prosjektperioden lest gjennom manuset til avhandlingen. Begge kom med konstruktiv kritikk som har hevet nivået på forskningen mi. Takk også for gode diskusjoner i løpet av henholdsvis slutt- og midtveiseminar.

Også Maren Barlien har lest gjennom hele avhandlingsteksten. Hun skal ha takk for stor hjelp med å heve språkføringen og for å ha bidratt til ferdigstillingen av teksten.

Ved Universitetet i Agder vil jeg takke gode kolleger ved Fakultet for humaniora og pedagogikk og ved Institutt for fremmedspråk og oversetting. Jeg vil særlig rette en takk til nåværende og tidligere medlemmer av forskningsgruppa Agder forum for oversettelsesvitenskap: Morten Beckmann, Anlaug Ersland, Sandra L. Halverson, Jean Nitzke, Luis Pérez-González, Barbara Gawronska Pettersson, Lenka Garshol og Sissel Marie Rike. Instituttleder Tale Margrethe Guldal og Gro-René Rambø, ph.d.-leder for spesialiseringen i språkvitenskap, har også vært særlig viktige personer gjennom prosjektperioden. Jeg vil takke Universitetsbiblioteket og UiA Hjelp for uunnværlig praktisk hjelp: Takk til Ingrid Galtung for teknisk hjelp og litteraturbestilling, Dina Møll Schoder for teknisk hjelp, Stefan Tørnquist Fisher-Høyrem for initiativ til lesegruppe, Lone Bak og Åse Vikse for å ha tilgitt meg så mange boklån på overtid. Takk også til alle mine med-stipendiater ved Fakultet for humaniora og pedagogikk. Særlig takk til Rune Hovland Skoe, som jeg har delt kontor med, og Berit Martha Christel Huntebrinker for lesegruppa.

En takk må også rettes til ressursene og ressurspersonene i enkelte organisasjoner og offentlige institusjoner som har bidratt med datamateriale og med svar på spørsmål: Nasjonalbiblioteket, og særlig Rebecca Boxler Ødegaard ved spesiallesesalen; Ellen Lian ved Rana bibliotek; administrasjonen i Den

norske Forfatterforening; og Informasjonsstyring NRK ved May Irene Solum og Anja Holsten.

Jeg vil også takke alle dem som har vært med på å organisere sommerskoler, seminarer og konferanser som jeg har vært så heldig å få delta på gjennom stipendiatperioden: CETRA Research Summer School in Translation Studies (KU Leuven); HP-601 Forskningsformidling (UiA); HP-600 Theory of Science, Methodology and Research Ethics (UiA); ID-TS Graduate Event for Doctoral Students – «(Hi)stories of Translation and Translators: Past, Present and Future» (Bogazici-universitetet); sommerskolen «Translation in History – History in Translation» (Universitetet i Wien); SPR-609 Research Methods in Translation Studies (UiA); seminaret «Oversettelse og oversettere gjennom historien» (forskningsgruppa Traveling Texts ved Universitetet i Oslo og Norsk Oversetterleksikon ved Norsk Oversetterforening).

Laila Stien skal ha en svært stor takk. Hun aksepterte min forespørsel om å stille som ikke-anonymisert informant i forbindelse med én av avhandlingas seks analyser.

En like stor takk bør rettes til Stein Fossgard Grøntoft. Det var han som oppmuntra meg til å søke på stillinga som doktorgradsstipendiat i oversettelsesvitenskap.

Takk til Geir Uthaug for å ha besvart en epost om *gjendikting* som jeg sendte første dag på jobb. Takk til Thomas Lundbo for stadig givende samarbeid. Takk til Arild Vange for å ha sagt ja til at jeg kunne teste intervjuguiden min gjennom et intervju med han.

Takk til Laura Vazquez og André du Bouchet. Jeg har fått gjendikte poesien deres. Takk til forlagene H//O//F og Flamme, som har gitt ut denne poesien. Takk til Mathias R. Samuelsen og Martin M. Sørhaug for å ha invitert Vazquez og forfatter Werewere-Liking Gnepo (som jeg også har oversatt tekster av) til festivaler i Norge. Takk også til andre forfattere, oversettere, gjendiktere, redaktører, arrangører, etc., som jeg har vært så heldig å komme i kontakt med gjennom prosjektperioden.

Takk til Nisrin Maktabi Barkouki, Jutta Saima Schloon og Tor Tveite for givende og krevende diskusjoner i Kulturrådets vurderingsutvalg for oversatt litteratur.

Takk til Forfatterlandslaget for å ha leid kontor på Startblokka, som jeg har fått låne når jeg har jobba fra Oslo. Takk til Sindre Andersen og Tharaniga Rajah for samarbeidet om Poesi på Linderud.

Takk til Atle Håland og Maja Hagen Torjussen for å ha gitt meg frie tøyler med Liksom-serien til Lik forlag og for ei god tid i Likhuset. Takk til Galina Rymbu og Karin Røsstad som står bak diktet «Skjeden min», og til alle bidragsyterne i antologien *Syng ut! Protestsongar i gjendikting*, som jeg har fått gi ut i denne serien.

Takk til mamma og pappa og mine brødre Eirik, Torje, Amund og Idar som jeg har fått bo hos flere ganger i løpet av prosjektperioden.

Tusen takk til min medsammensvorne, Ida Hove Solberg, som jeg har begått mang en kronikk med i løpet av prosjektperioden. Hen var også én av dem som inviterte meg til å bli med i redaksjonen til tidsskriftet *Mellom* i 2017. Hva hadde jeg vært uten erfaringene herfra? Takk til alle jeg fikk jobbe med i *Mellom*.

Sist og mest – tusen takk til mine elskede: Trude og Else. Tusen takk for kjærligheten. Else brakte med seg mye av den da hun ble født 2. januar 2022. Takk, Trude, for alt vi deler og for din godhet! Og for gode diskusjoner.

Uten alle disse, og noen jeg sikkert har glemt å nevne, ville ikke denne avhandlinga blitt det den er.

E.W., Oslo 7. mai 2022

*

Jeg vil takke bedømmelseskomiteen – bestående av Cecilia Alvstad (Høgskolen i Østfold; Stockholms Universitet), Barbara Gawronska Pettersson (UiA) og Annjo Klungervik Greenall (NTNU) – som ble oppnevnt for å vurdere denne avhandlinga, for muligheten til å gjøre enkelte omarbeidinger før de framla si endelige innstilling. Takk for nyttige innspill!

Tusen takk til ph.d.-rådgiver Lise Moss og økonomikonsulent Anne Karin Aasen Jonassen ved UiA, som jeg beklageligvis glemte å nevne i første omgang med takksigelser.

En ny stor takk må også rettes til Sandra L. Halverson, Ida Hove Solberg og Trude Stapnes. Uten deres faglige og moralske støtte hadde prosessen rundt omarbeidinga blitt mindre lystbetont. Takk til Sandra for nær oppfølging og videre veiledning. Takk til Ida for framifrå korrekturlesing. Takk til Trude for tilstedeværelsen.

E.W., Oslo 20. mars 2023

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1
Summary	2
Takk	4
Innholdsfortegnelse	7
Liste over tabeller	12
Liste over figurer	14
1 Innledning	17
1.1 Elementer av en kontekst	19
1.1.1 Innkjøpsordninger for litteratur	21
1.1.2 Gjendiktninger i kontrakter, foreninger og kritikken	29
1.1.3 <i>Gjendikting</i> – et oversettelsesbegrep	33
1.2 Oversettelses- og litteraturvitenskapelige blikk på gjendiktingsbegrepet ..	35
1.2.1 <i>Gjendikting</i> som oversettelse av kunstspråk	36
1.2.2 <i>Gjendikting</i> som litterær oversettelse I	37
1.2.3 <i>Gjendikting</i> som litterær oversettelse II	39
1.2.4 Oppsummering	40
1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål	43
1.3.1 Første forskningsspørsmål: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?	46
1.3.2 Andre forskningsspørsmål: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?	47
1.3.3 Tredje forskningsspørsmål: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?	50
1.3.4 Seks analyser	51
1.4 <i>Gjendikting</i> og andre oversettelsesbegreper i oversettelsesvitenskapen	55
1.5 Refleksiv sosiologi i utforskning av oversettelse	57
1.5.1 Bourdieuiske studier i oversettelsesvitenskap	58
1.5.2 Sosiologiske blikk på litterær oversettelse i Norge	60
2 Teori	61
2.1 Den europeiske oversettelsesvitenskapens kilde	62
2.2 Deskriptiv oversettelsesvitenskap	64
2.2.1 Polysystemteoris betydning for oversettelsesvitenskapen	65
2.2.2 Normer	68
2.2.3 Oversettelsesvitenskapens studieobjekt	70

2.3	<i>Gjendikting</i> – blant oversettelsesbegreper og blant mennesker.....	76
2.3.1	Oversettelsesvitenskapens oversettelsesbegrep	76
2.3.2	Hvem skal forskeren lytte til?	78
2.4	Ei sosiologisk tilnærming til oversettelse	80
2.4.1	Oversettelsessosiologi	81
2.4.2	En inngang til Pierre Bourdieus ontologi.....	82
2.4.3	Enkelte nøkkelbegreper og deres relevans.....	85
2.5	Kritiske møter mellom ulike teorier	93
2.5.1	Aktørnettverksteori og praksisteori.....	93
2.5.2	Oversettelse som metafor	95
2.5.3	Forholdet mellom <i>bakgrunn</i> og <i>habitus</i> krever mer utforsking.....	99
3	Data og metode	102
3.1	Formålet med innsamlinga av ulike typer data.....	103
3.2	Tre sammenhengende elementer	105
3.3	Operasjonalisering	113
3.4	Etablering av kvantitativt datasett	117
3.4.1	Avgrensning av perioden	118
3.4.2	Forskjellen mellom analyseenhet og utvalgsenhet	119
3.4.3	Pliktavleveringsloven og Nasjonalbiblioteket	120
3.4.4	Nasjonalbibliotekets digitalisering av samlingene.....	121
3.4.5	Søk i den digitaliserte samlinga	122
3.4.6	På søken etter «*gjendikting» i bokhylla	123
3.4.7	Utvalg	128
3.4.8	Begrensninger i datasettet	134
3.4.9	Oppsummering om etablering av datasett.....	138
3.4.10	Variablene i det kvantitative datasettet	139
3.5	Dokumenter	145
3.5.1	Publiserte personlige dokumenter	146
3.5.2	Personlige dokumenter med begrensa tilgang	149
3.5.3	Kort om dokumenter som sekundærkilder.....	155
3.6	Intervju.....	157
3.6.1	Innsamling av intervjudata	157
3.6.2	Tematisk analyse av intervjudata	162
4	To analyser: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?	165

4.1 1872–1897. Tidlige forekomster av ordet «*gjendikting» i	
Nasjonalbibliotekets samlinger.....	166
4.1.1 Dokument I: bok, 1872	166
4.1.2 Dokument II: avis, 1882.....	169
4.1.3 Dokument III–V: bøker, 1883–1897.....	171
4.1.4 Dokument VI: bok, 1888	174
4.1.5 Dokument VII–VIII: aviser, 1889.....	175
4.1.6 Dokument IX–X: bok og avis, 1890	177
4.1.7 Dokument XI: avis, 1892	179
4.1.8 Dokument XII: bok, 1897	181
4.1.9 Antall ganger forhåndsdefinerte tematiske koder er angitt.....	183
4.1.10 Nytt tema: Interlingval, intralingval eller intersemiotisk gjendikting	184
4.1.11 Oppsummering av første analyse	185
4.2 Analyseenhets referanse og gjendikterne bak gjendiktningene	187
4.2.1 Er det sammenheng mellom forløp i tid og om analyseenhets referanse er spesifikk eller generisk?	188
4.2.2 Er det sammenheng mellom forløp i tid og om analyseenhets refererer til prosess/artefakt eller til person?	190
4.2.3 Er det sammenheng mellom forløp i tid og om utvalgsenhets inneholder gjendiktninga som analyseenhets refererer til?	192
4.2.4 Mange og tidlig: Hvem står bak gjendiktningene?	193
4.2.5 Har gjendikteren oversatt, gjendikta eller skrevet andre bøker?.....	198
4.2.6 Oppsummering av andre analyse	199
4.3 Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?.....	200
5 To analyser: Hva har vært det norske gjendiktningens posisjon?	202
5.1 Utgivere, plassering og sjangre.....	202
5.1.1 Utgivere.....	203
5.1.2 Er det sammenheng mellom forløp i tid og antall ganger analyseenhets forekommer i utvalgsenhets?.....	206
5.1.3 Hvem og hvor: Analyseenhets i utvalgsenhets.....	207
5.1.4 Utvalgsenhets og kildetekstens sjanger.....	210
5.1.5 Kort om første forekomst av ordet «*gjendikting» på tittelbladet til ei bok.....	214
5.1.6 Oppsummering av tredje analyse.....	216

5.2 Referanser til gjendikting og ulike språk, kontekster og forfattere	217
5.2.1 Kildetekstens forfatter	218
5.2.2 Kildespråk og -kontekst	221
5.2.3 Norske målspråk og norsk målkontekst	226
5.2.4 Oppsummering av fjerde analyse	230
5.3 Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?.....	231
6 To analyser: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?	235
6.1 Ordet «*gjendikting» i André Bjerkes arkiv fram til 1947	235
6.1.1 Bakgrunn I: André Bjerke og <i>gjendikting</i>	236
6.1.2 Bakgrunn II: André Bjerke på det litterære feltet fram til 1947	239
6.1.3 Fram til 1947: Ordet «*gjendikting» i Bjerkes brev til foreldrene ...	246
6.1.4 André Bjerkes første gjendiktning?	248
6.1.5 Oppsummering av femte analyse	258
6.2 Etter 1981: Intervju om <i>gjendikting</i> med Laila Stien	259
6.2.1 Bakgrunn	260
6.2.2 Rauni Magga Lukkari og Nils-Aslak Valkeapää	262
6.2.3 Samiske språk	266
6.2.4 Møter i Masi og nordnorsk fellesskap	269
6.2.5 Stiens skriftspråk	275
6.2.6 Gjendiktningenes mål	279
6.2.7 Om gjendiktingsbegrepet	281
6.2.8 Tre nye temaer	284
6.2.9 Oppsummering av sjette analyse	289
6.3 Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?..	290
7 Avslutning	294
7.1 Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge? Konklusjon	294
7.2 Prosjektets bidrag til oversettelsesvitenskapen	299
7.3 Refleksivitet	301
7.3.1 Min posisjon på det litterære feltet	301
7.3.2 Begrensninger ved prosjektet og forslag til videre forskning	303
8 Referanseliste	309
9 Vedlegg	343
9.1 Kodebok for kvantitativt datasett	343
9.1.1 Variabel 1: treffID	343

9.1.2 Variabel 2: bokID.....	344
9.1.3 Variabel 3: år.....	344
9.1.4 Variabel 4: utgiver.....	345
9.1.5 Variabel 5: sjanger	346
9.1.6 Variabel 6: forekomster	351
9.1.7 Variabel 7: hvor.....	352
9.1.8 Variabel 8: hvem	356
9.1.9 Variabel 9: hva	358
9.1.10 Variabel 10: hvordan.....	358
9.1.11 Variabel 11: innhold.....	358
9.1.12 Variabel 12: navn	359
9.1.13 Variabel 13: oversetter	360
9.1.14 Variabel 14: gjendikter.....	361
9.1.15 Variabel 15: forfatter.....	361
9.1.16 Variabel 16: navn2	361
9.1.17 Variabel 17: sjanger2	361
9.1.18 Variabel 18: kildepråk	364
9.1.19 Variabel 19: kildekontekst	365
9.1.20 Variabel 20: målspråk	367
9.1.21 Variabel 21: målkontekst	368
9.2 Kodebok for tematiske analyser	370
9.3 Intervjuguide. Forskningsintervju med Laila Stien i forbindelse med prosjektet Det norske gjendiktingsbegrepet, 1872–2012. En oversettelsessosiologisk undersøkelse	371
9.3.1 Innhold	371
9.3.2 Innledende spørsmål.....	371
9.3.3 Stiens gjendiktninger av Rauni Magga Lukkaris lyrikk	371
9.3.4 Samisk språk	372
9.3.5 Masi og debuten som gjendikter	373
9.3.6 Laila Stiens språk	374
9.3.7 Grenser i nord.....	376
9.3.8 Siste spørsmål fra nysgjerrigper.....	378
9.4 NSDs vurdering av prosjektet.....	379

Liste over tabeller

- Side 24: Tabell 1.1.1 Størrelse på avsetninga av Norsk kulturfond som gikk til to av innkjøpsordningene i 2018.
- Side 52: Tabell 1.3.4 Skjematisk framstilling av sammenhengen mellom problemstilling, forskningsspørsmål, teoretiske begreper og analyser.
- Side 125–126: Tabell 3.4.6 Bøynings skjema til hjelp for å etablere søk etter analyseenheten.
- Side 128: Tabell 3.4.7a Publikasjoner med forekomster av analyseenheten («m.a.») og uten forekomster av analyseenheten («u.a.»).
- Side 132: Tabell 3.4.7b Utvalgets andel av populasjonen.
- Side 141–143: Tabell 3.4.10 Oversikt over variablene i datasettet.
- Side 166: Tabell 4.1 Temaer til analyse av forekomster av analyseenheten i publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger utgitt mellom 1872 og 1897.
- Side 184: Tabell 4.1.9 Antall ganger det har blitt koda for de forhåndsdefinerte temaene ved forekomster av analyseenheten i publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger utgitt mellom 1872 og 1897.
- Side 185: Tabell 4.1.10 Antall ganger det har blitt koda for det nye temaet ved forekomster av analyseenheten i publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger utgitt mellom 1872 og 1897.
- Side 187: Tabell 4.2 Variablene som brukes i andre analyse.
- Side 189: Tabell 4.2.1 Spesifikk eller generisk referanse for ordet «*gjendikting» gjennom perioden 1872–2012.
- Side 191: Tabell 4.2.2 Referanse til prosess/artefakt eller person med ordet «*gjendikting» gjennom perioden 1872–2012.
- Side 192: Tabell 4.2.3 Gjendiktninga finnes eller finnes ikke i publikasjonen hvor analyseenheten forekommer gjennom perioden 1872–2012.
- Side 194: Tabell 4.2.4 De 25 gjendikterne med flest gjendiktninger i utvalget.
- Side 198: Tabell 4.2.5a Gjendikteren har eller har ikke gitt ut oversettelser i eget navn.
- Side 199: Tabell 4.2.5b Gjendikteren har eller har ikke gitt ut flere gjendiktninger i eget navn.
- Side 199: Tabell 4.2.5c Gjendikteren har eller har ikke gitt ut andre tekster i eget navn.
- Side 202: Tabell 5.1 Variablene som brukes i tredje analyse.

Side 207: Tabell 5.1.3 Hvem står bak forekomstene av analyseenheten i utvalget.

Side 217: Tabell 5.2 Variablene som brukes i fjerde analyse.

Side 218: Tabell 5.2.1 De tjue kildetekstforfatterne som oftest er registrert i det kvantitative datasettet.

Side 222: Tabell 5.2.2a De ti oftest angitte kildespråkene og de ti oftest angitte kildekontekstene i utvalget.

Side 223: Tabell 5.2.2b Kildespråk oftest registrert ved forekomster av ordet «*gjendikting» i publikasjoner utgitt mellom 1872 og 1954.

Side 226: Tabell 5.2.3a De ti oftest angitte målspråkene i utvalget.

Side 229: Tabell 5.2.3b De tre oftest angitte kategoriene for målkontekst i datasettet.

Side 236: Tabell 6.1 Temaer til analyse av arkivdata.

Side 240: Tabell 6.1.2 André Bjerkes bøker utgitt fram til og med 1947.

Side 255–256: Tabell 6.1.4.2a Direkte og indirekte omtale av *Fenrik Stål. En samling sanger* i André Bjerkes dagbøker fra 1944 og 1946 (A. Bjerke, 1944b, 1946e).

Side 257: Tabell 6.1.4.2b Omtaler av *Fenrik Stål. En samling sanger* i aviser utgitt mellom sommeren 1944 og andre verdenskrigs slutt og som finnes i Nasjonalbibliotekets digitaliserte avissamling (Nasjonalbiblioteket, 2022).

Side 260: Tabell 6.2 Temaer til analyse av intervjudata.

Side 284: Tabell 6.2.8 Nye temaer som ble utleda fra forskningsintervjuet med Laila Stien.

Side 370: Tabell 9.2 Kodebok for tematiske analyser.

Liste over figurer

- Side 129: Figur 3.4.7a Antall publikasjoner fra 1870–2019 med forekomster av analyseenheten.
- Side 130: Figur 3.4.7b Antall publikasjoner fra 1870–1909 med forekomster av analyseenheten.
- Side 133: Figur 3.4.7c Utvalgets fordeling gjennom perioden 1872–2012.
- Side 167: Figur 4.1.1.1 To avsnitt fra noten til Sinding-Larsen (1872, s. 31).
- Side 169: Figur 4.1.2.1 Fra artikkelen «Bjørnstjerne Bjørnson og Synnøve Solbakken» ([anonym], 1882a, s. 1).
- Side 172: Figur 4.1.3.1 To sider fra den tyske leseboka til Paus (1887, s. 294–295).
- Side 174: Figur 4.1.4.1 Oppslagsord fra *A Dictionary of the Dano-Norwegian and English languages / Dansk-norsk–engelsk Ordbog* (A. Larsen, 1880/1888, s. 177).
- Side 176: Figur 4.1.5.1 Fra artikkelen «Herman Bangs Foredrag om Skuespilkunsten» ([anonym], 1889b, s. 2).
- Side 178: Figur 4.1.6.1 Fra *Richard Wagner i hans Hovedværk «Nibelungens Ring»* av Karl Gjellerup (1890, s. 216).
- Side 180: Figur 4.1.7.1 Fra artikkelen «H.C. Andersen som Oplæser» ([anonym], 1892, s. 1).
- Side 182: Figur 4.1.8.1 Fra artikkelen om N.F.S. Grundtvig i *Salomonsens store illustrerede Konversationsleksikon. En nordisk Encyklopædi* (Blangstrup & Halvorsen, 1897, s. 1082).
- Side 189: Figur 4.2.1 Distribusjon over tid (1872–2012) av analyseenheter i utvalget med spesifikk og generisk referanse.
- Side 191: Figur 4.2.2 Distribusjon over tid (1872–2012) av analyseenheter i utvalget som refererer til gjendikting som prosess/artefakt eller som person (jfr. «gjendikter»).
- Side 193: Figur 4.2.3 Distribusjon over tid (1872–2012) av analyseenheter som forekommer i en publikasjon hvor gjendiktninga som analyseenheten refererer til, også er inkludert eller ikke.
- Side 195: Figur 4.2.4a Distribusjon av gjendikta tekster i henhold til utvalgsenhet, tre gjendiktere, utgivelsestidspunkt og antall ganger analyseenheten forekommer i utvalgsenheten.

- Side 196: Figur 4.2.4b To dikt av Nirmal Brahmachari (2004, s. 88-89) gjendikta av Thor Sørheim.
- Side 197: Figur 4.2.4c Forekomsten av analyseenheten og heile teksten gjendikta av André Bjerke nede til venstre på ei dobbeltside fra *Maskeball i strikking og hekling* av Solheim og Michelsen (2010, s. 136-137).
- Side 198: Figur 4.2.4d Distribusjon over tid av gjendiktninger i publikasjoner fra før 1960 inkludert i utvalget.
- Side 203: Figur 5.1.1a Ulike forlags og utgiveres andel av forekomstene av ordet «*gjendikting» i utvalget fra perioden 1872–2012.
- Side 205: Figur 5.1.1b Relativ distribusjon av forekomster av ordet «*gjendikting» i utvalget mellom 1950 og 1975 fordelt mellom forlagene Aschehoug, Gyldendal, Cappelen, Samlaget og utgivere som står bak 5 % eller mindre av det totale antall forekomster av analyseenheten.
- Side 206: Figur 5.1.1c Relativ distribusjon av forekomsten av ordet «*gjendikting» i utvalget mellom 1987 og 2012 fordelt mellom forlagene Aschehoug, Gyldendal, Cappelen, Samlaget og utgivere som står bak 5 % eller mindre av det totale antall forekomster av analyseenheten.
- Side 207: Figur 5.1.2 Antall forekomster av analyseenheten i utvalgseenheten mellom 1872 og 2012.
- Side 208: Figur 5.1.3a Redaktør/forlags og forfatters bruk av analyseenheten mellom 1964 og 1994.
- Side 209: Figur 5.1.3b Hvem står bak bruken av ordet «*gjendikting», og hvor i utvalgseenheten forekommer det.
- Side 210: Figur 5.1.3c Distribusjon av bruken av ordet «*gjendikting» i kolofon og andre steder eller teksttyper i utvalgets publikasjoner gitt ut mellom 1995 og 2012.
- Side 211: Figur 5.1.4a Utvalgseenhetens og kildetekstens sjanger totalt for perioden 1872–2012.
- Side 212: Figur 5.1.4b Distribusjon over tid av kildetekstsjangrene dikt, annen lyrikk og drama mellom 1872 og 2012.
- Side 213: Figur 5.1.4c Prosentandel av enkelte sjangre for utvalgseenheter publisert før 1965.
- Side 213: Figur 5.1.4d Prosentandel av enkelte sjangre for utvalgseenheter publisert etter 1965.
- Side 215: Figur 5.1.5 Tittelblad på boka *Luth og skalmeie. Fransk Poesi fra Middelalderen i norsk Gjendigtning* ved Kristen Gundelach (1920).

- Side 224: Figur 5.2.2 Engelsk og andre kildepråk for ulike kategorier av litteratur gjennom perioden 1872–2012.
- Side 228: Figur 5.2.3a Kilde- og målpråk angitt i forbindelse med forekomster av ordet «*gjendikting» i utvalget.
- Side 230: Figur 5.2.3b Distribusjon av kategorien «norsk» som målkontekst og andre registrerte målkontekster mellom 1872 og 1960.
- Side 263: Figur 6.2.2 Skjermdump av første side av Laila Stiens intervju med Rauni Magga Lukkari i *Nordnorsk magasin* (Stien, 1982, s. 30).
- Side 269: Figur 6.2.4 Baksida og bokryggen til *Ildstedene synger. Samisk samtidslitteratur* redigert av Laila Stien (1984).
- Side 343: Figur 9.1.1 Rekkefølge mellom to forekomster av analyseenheten i Svensen, Koren og Jakobsen (1930).
- Side 352: Figur 9.1.7a Analyseenheten forekommer på forsida av Hogganvik (1996).
- Side 354: Figur 9.1.7b Analyseenheten forekommer i andre avsnitt av baksideteksten til Sivertsen (2006).

1 Innledning

*Det navn som kan nevnes
er ikke det evige navn.
Hele universet er oppstått av Intet.
Det navnløse Intet er alle tings opphav;
Men Himmelen er moren
som føder myriader.*

—
fra *Tao Te Ching* av Laozi (1995, s. 27), gjendikta av Åse-Marie Nesse

Selvsagt er oversettelse ei gjendikning av en originaltekst. Uavhengig av deres intensjon gjenspeiler alle gjendiktninger en viss ideologi og poetikk, og på denne måten manipulerer de litteraturen slik at den virker i et gitt samfunn på en gitt måte. (Bassnett & Lefevere, 1990, s. vii, min oversettelse)¹

I avsnittet ovenfor har jeg oversatt det engelske oversettelses- og litteraturvitenskapelige begrepet *rewriting* med det norske oversettelsesbegrepet *gjendikning*. Jeg har gjort dette med to formål som er relevante for denne avhandlingen: Jeg ønsker å si noe om betydninga av oversettelsesbegrepene våre, og jeg ønsker å si noe om disse begrepenes rekkevidde.

Lefevere (1992) bruker begrepet *rewriting* for å reflektere over et bredt spekter av omskrivingspraksiser: fra oversettelse til antologisering, historiografi, kritikk og redigering. Disse praksisene endrer kildetekster i henhold til en ny konteksts begrensninger og enkeltpersoners forhold til disse begrensningene (Svensson, 2020, s. 125). Produktene av slike endringer kan være vel så viktige for hvordan litteratur kanoniseres, som utforminga av kildeteksten sjøl (ibid., s. 132).

På norsk har ordet «gjendikning» blitt brukt for å betegne et mangfold av fenomener, blant anna ulike såkalte omskrivingspraksiser. Da jeg oversatte

¹ «Translation is, of course, a rewriting of an original text. All rewritings, whatever their intention, reflect a certain ideology and a poetics and as such manipulate literature to function in a given society in a given way.»

André Lefevere sitt «rewriting» med «gjendikting» ovenfor, var intensjonen min å spille på dette mangfoldet av betydninger som ordet «gjendikting» har hatt.

Men denne måten å oversette «rewriting» med «gjendikting» på tar ikke hensyn til at historia til oversettelsesbegreper- og praksiser gjerne viskes bort ettersom de aktuelle begrepene og praksisene omdefineres (Fulsås, 2019, s. 421-422; Gambier, 2018, s. 23). Det samme kan kanskje sies om ordboksdefinisjonen av ordet. Bokmålsordboka oppgir at gjendikting er «fri omdiktning av en tekst fra et annet språk» (Bokmålsordboka, 2021). Hva omdikting går ut på, sier ordboka ingenting om.

Samtidig finnes det og har det eksistert relativt mange mennesker, organisasjoner og institusjoner som veit heilt bestemte ting om hva *gjendikting* dreier seg om. Gjendiktingsbegrepet har og har hatt praktisk betydning for dem og for litteraturen de produserer og har produsert. Ordet «gjendikting» trykkes og er trykt på tittelbladet til en rekke bøker. Kanskje er det her gjendiktingsbegrepets betydning blir tydelig, og ikke i etymologien til ordet «gjendikting»?

Maria Tymoczko (2006, s. 21) framhever at André Lefeveres innlemmelse av oversettelse i en breiere teori om *rewriting* har som følge at forskere vanskelig kan etablere vanntette skott mellom ulike former for omskriving og oversettelse (se også D'hulst, 2012, s. 150; D'hulst & Gambier, 2018, s. 7; D'hulst & Gerwen, 2018, s. 498; P.-H. Haugen, 2009, s. 1). Undersøkelsen av begreper og praksiser for omskriving og oversettelse må ta utgangspunkt i kontekstene hvor de finner sted (Tymoczko, 2006, s. 23). Det er slike kontekster som utgjør områdene for hvor stor rekkevidde begrepene og betegnelse deres har (Tymoczko, 2018, s. 153).

Ved å oversette «rewriting» med «gjendikting» demonstrerte jeg hvordan oversettelsen av ordene vi bruker for å betegne oversettelse, innebærer tilpassing og omskriving i seg sjøl. Sjøl om ordenes etymologi kan ligne, har posisjonen deres i hver sin kontekst vært svært ulik. Når jeg med dette prosjektet utforsker gjendikting som et «til en viss grad særnorsk» fenomen (Hagerup, 2005, s. 6), bunner det i at gjendiktingsbegrepet har hatt bestemte posisjoner i forskjellige og mer eller mindre «norske» kontekster. På samme måte innehar andre oversettelsesbegreper bestemte posisjoner som det går an å utforske, i andre kontekster som kan avgrensnes ved hjelp av andre adjektiver.

I denne avhandlinga vil jeg arbeide utfra problemstillinga: Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge? For å gjøre

undersøkelsen av dette håndgripelig stiller jeg tre forskningsspørsmål: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge? Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon? Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet? Jeg vier de neste delene fram til og med del 1.3, «Problemstilling og forskningsspørsmål», til å gi disse spørsmålene et praktisk og faglig grunnlag.

Som en start kan det sies at gjendiktingsbegrepet i dag har en posisjon i forvaltninga av norsk litteraturpolitikk. Dermed har gjendiktingsbegrepet en posisjon som er relevant for lesere, gjendiktere, forfattere, oversettere, redaktører og forlag. Gjendiktingsbegrepet – som andre begreper for oversettelse og skriving – påvirker hvordan tekster og bøker blir til og hvordan prosesser og menneskelige handlinger finner sted (Henitiuk, 2010/2014, s. 157; León, 2010/2014, s. 78).

Utforskinga av oversettelsesbegreper, deres bruk og betydning er fruktbar ikke bare for forståelsen av konkrete forhold. Denne utforskinga kan også være avgjørende for forståelsen av hvordan oversettelse i det heile tatt finner sted (D'hulst & Gambier, 2018, s. 7). Det er gjennom utforskinga av mangfoldet av oversettelsespraksiser og -begreper at oversettelsesvitenskapen kan etablere kunnskap om det som anses som fagfeltets studieobjekt (Tymoczko, 2018, s. 153). Mitt prosjekt vil være et bidrag til å forstå én fasett av hva oversettelse er i verden.

1.1 Elementer av en kontekst

Slik vi svelger spyttet

når vi våkner.

Slik vi kjenner smaken av blod

i glassene med vann.

Slik vi lever etter denne innretningen.

–

fra *Håndens hånd* av Laura Vazquez (2021, s. 22), gjendikta av Erlend Wichne

Utforskinga av oversettelsesbegreper som *gjendikting* kan med fordel ta utgangspunkt i den praktiske konteksten hvor begrepene har ei bestemt mening og posisjon. Forskere har best mulighet til å gjøre rede for de komplekse

forholdene mellom ulike sosiale praksiser gjennom utforskinga av slike kontekster (D'hulst & Gambier, 2018, s. 17).

Fordi *gjendikting* inngår i praktiske kontekster vil det som Bassnett og Lefevere (1990, s. vii) skriver i avsnittet som jeg oversatte i starten av dette innledningskapittelet, også gjelde dette begrepet: Ulike forståelser av gjendiktingsbegrepet vil gjenspeile bestemte ideologier og poetikker, og begrepet brukes og har blitt brukt for å forstå forskjellige måter litteratur har blitt tilpassa på for å fungere i gitte samfunn på gitte måter. Moderne forståelser av oversettelse er, ifølge D'hulst og Gambier (2018, s. 17), særlig sensitive for betydninga oversettelse kan ha for etablering, utvikling, forpurring og ødeleggelse av maktforhold (se også Beckmann, upublisert, s. 26; Heywood & Harding, 2021, s. 21; Prunč, 2007, s. 42; Tyulenev, 2010/2014, s. 251).

Dette gjør at det kan være relevant å ta fatt på ei kort avklaring i forbindelse med de to norske oversettelsesbegrepene *oversettelse* og *gjendikting* ved å redegjøre for hvordan skillet mellom dem er institusjonalisert gjennom retningslinjene og praksisen for ulike ordninger administrert av Kulturrådet. Jeg vil også gjøre rede for hvilke kontrakter som gjelder for utgivelse av gjendiktninger og skjønnlitterære oversettelser i Norge, hvilke skribentforeninger gjendiktere og oversettere av skjønnlitteratur kan bli medlemmer av her til lands, og nominasjonspraksisen for en relevant litterær pris. Disse elementene av konteksten som gjendiktingsbegrepet inngår i i dag, rettfærdiggjør at jeg behandler det som et oversettelsesbegrep.

For leservennlighetens skyld vil jeg foreløpig skille mellom tre måter å omtale gjendikting på. Når jeg diskuterer begrepet, bruker jeg kursiv: *gjendikting*. Når jeg diskuterer ordet, bruker jeg anførselstegn: «gjendikting». Når jeg snakker om faktiske gjenstander, prosesser eller personer, bruker jeg verken kursiv eller anførselstegn og skriver: gjendiktninger, gjendikting/gjendikte eller gjendikter. Forholdet mellom begrep, ord og referanse er viktig for denne avhandlinga. Den faglige diskusjonen av dette kommer i parti 2.2.3, «Oversettelsesvitenskapens studieobjekt».

Men «gjendikting» er ikke bare ett ord. I parti 3.4.6, «På søken etter “*gjendikting” i bokhylla», viser jeg ulike skriftnormer, målformer, bøyingsregimer, og så videre, gjør at det finnes mange måter å skrive ordet på. For å vise at jeg snakker om alle disse måtene å skrive ordet på, tilfører jeg en asterisk og skriver «*gjendikting».

Hovedsakelig skriver jeg «gjendikting» (med endelsen -ing) når jeg skriver om ordet og begrepet generelt – og i de tilfellene det dreier seg om gjendikting som en aktivitet eller prosess spesielt. Jeg vil skrive «gjendiktning» (med endelsen -ning) i de tilfellene det dreier seg om produktet av aktiviteter eller prosesser.

1.1.1 Innkjøpsordninger for litteratur

Det er ikke uvanlig med statlige støtteordninger for oversettelse av litteratur. I liberale demokratier er slike ordninger gjerne innretta «to curb the effects of economic constraints in a free trade economy, notably the risk of the standardization and homogenization among cultural productions aimed at the greatest number of consumers» (Heilbron & Sapiro, 2007, s. 100). Lignende argumenter var også gjeldende da ei norsk innkjøpsordning for litteratur ble etablert (P. Bjerke, 2020, s. 41). Innkjøpsordningene for litteratur er kulturpolitiske tiltak som finansieres med midler fra Norsk Kulturfond. Fondet ble oppretta etter et stortingsvedtak den 11. desember 1964 (Fredriksfryd & Sæterøy, 1964, s. 383; Kulturrådet, 1966, s. 7). Det blir forvalta av Rådet for Norsk kulturfond. Dette er et kollegialt organ som jobber på armlengdes avstand fra myndighetene, slik at dets vedtak ikke kan overprøves av dem. Fram til og med 2022 utgjorde dette rådet sammen med en fagadministrasjon Norsk Kulturråd (Kulturdepartementet, 2013, § 2).

Utgivere kan melde bøker på innkjøpsordningene. Avhengig av hvilken innkjøpsordning bøkene meldes på skal utgiver enten før eller ved vedtak sende et bestemt antall eksemplarer av påmeldte eller innkjøpte titler til Biblioteksentralen for distribusjon i norske folke- og skolebibliotek. Utgiver kan deretter fakturere Kulturrådet for de innkjøpte bøkene. Kulturrådet bevilger midler fra Norsk kulturfond. «Denne støtten skal sørge for at ny norsk skjønnlitteratur blir skapt, utgitt, spredt og lest» (P. Bjerke & Halvorsen, 2020, s. 8; se også Kulturrådet, 2019a). Siden etableringa har innkjøpsordningene vært med på å forme det norske litterære feltet (P. Bjerke, 2020, s. 45).

Innkjøpsordningene har blitt omstrukturert flere ganger siden etableringa av den første (Hagen, 1996, s. 30). I 2021 administrerer Kulturrådet åtte innkjøpsordninger for litteratur (Kulturrådet, 2021):

- den automatiske innkjøpsordninga for ny norsk skjønnlitteratur
- den selektive innkjøpsordninga for ny norsk skjønnlitteratur

- den automatiske innkjøpsordninga for ny norsk skjønnlitteratur for barn og unge
- den selektive innkjøpsordninga for ny norsk skjønnlitteratur for barn og unge
- oversatt litteratur
- ny norsk sakprosa
- ny norsk sakprosa for barn og unge
- tegneserier

I tillegg til de to selektive ordningene for ny norsk skjønnlitteratur er også de fire siste ordningene på lista selektive. Det at ei ordning er selektiv, betyr at antallet innkjøpte titler avhenger av størrelsen på budsjettene for den enkelte ordninga. For de automatiske ordningene blir alle bøker som innfrir et minstekrav til kvalitet, kjøpt inn.

I forbindelse med innkjøpsordningene blir det utnevnt flere utvalg som består av faglig kvalifiserte personer. Utvalgene har delegert vedtaksmyndighet fra Kulturrådet. Det er diskusjonene innad i disse utvalgene som ligger til grunn for vedtak om innkjøp. På dette viset dreier det politiske ved innkjøpsordningene seg om kulturpolitikens overordna ansvar for å tilrettelegge for den litterære kunsten, mens de enkelte beslutningene avgjøres på grunnlag av litteraturfaglig skjønn (P. Bjerke & Halvorsen, 2020, s. 12).

Høsten 2020 lanserte forskere ved Høgskulen i Volda utredninga *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet*, som ble gjort på oppdrag fra Kulturrådet (Halvorsen, Neple & Bjerke, 2020, s. 7). Oppdraget til forskerne var å finne ut av om de ulike tilskuddsordningene for litteratur fungerer etter hensikten (P. Bjerke & Halvorsen, 2020, s. 8). I utredninga legger forskerne særlig vekt på de ulike innkjøpsordningene for litteratur. Utredninga og forskernes anbefalinger lå med all sannsynlighet til grunn for vedtaket som ble gjort av Kulturrådet i desember 2020, om å erstatte det som tidligere var éi innkjøpsordning for ny norsk skjønnlitteratur, med de fire ordningene som er henholdsvis automatisk og selektiv for voksne, og automatisk og selektiv for barn og unge (Kulturrådet, 2020a, s. 10).

Oversatt litteratur kan gis tilskudd gjennom tre typer ordninger:

- gjendiktninger gjennom *de fire innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur*
- oversatt litteratur i både skjønnlitterære og ikke-skjønnlitterære sjangre gjennom *innkjøpsordninga for oversatt litteratur*
- «oversettelser av verk fra et spesifikt språkområde eller innenfor et tema [...] Oversettelse til norsk av litterære verk skrevet av minoritetsspråklige forfattere som er bosatt i Norge, og der originalutgivelsen skal gis ut på norsk. [...] Oversettelse til norsk av litterære verk skrevet på samisk av forfattere som er bosatt i Norge» (Kulturrådet, 2019c) gjennom *tilskuddsordning for litteraturprosjekt*

Dette gjør at det er fire utvalg utnevnt av Kulturrådet som vurderer oversatt litteratur:

- *utvalget for lyrikk* vurderer gjendiktninger for voksne
- *utvalget for skjønnlitteratur for barn og unge* vurderer gjendiktninger for barn og unge
- *utvalget for oversatt litteratur* vurderer oversettelser i andre skjønnlitterære og ikke-skjønnlitterære sjangre
- *faglig utvalg for litteratur* vurderer søknader om tilskudd til litteraturprosjekt

Videre i dette partiet vil jeg redegjøre for innkjøpsordninga for oversatt litteratur og for innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur, ettersom det er i forbindelse med disse ordningene at forvaltningas skille mellom gjendiktninger og oversettelser blir tydelig.

I 2018 var den totale avsetninga for litteratur i Norsk kulturfond 187 millioner kroner. Tabell 1.1.1 viser hvordan midler ble fordelt for å finansiere innkjøpsordningene som er relevante for dette prosjektet, samt antall titler som ble kjøpt inn. Innkjøpsordningene gjør en stor mengde ny litteratur tilgjengelig i alle norske folkebibliotek (P. Bjerke, 2020, s. 59), og de «fører til at alle innbyggjarane i Noreg, uavhengig av kor dei bur, i prinsippet har tilgang til dei same seks hundre titlane som årleg vert kjøpt inn av Kulturrådet» (Halvorsen & Lien, 2020, s. 396).

Innkjøpsordning	Avsetning	Antall innkjøpte titler
ny norsk skjønnlitteratur – voksne	52,9 millioner kroner	274 (hvorav 62 innen lyrikk og 12 innen dramatik, som kan inkludere gjendiktninger)
oversatt litteratur	14,6 millioner kroner	124

Tabell 1.1.1 Størrelse på avsetninga av Norsk kulturfond som gikk til to av innkjøpsordningene i 2018. Tall fra Kulturrådet (2020f) og Halvorsen og Lien (2020, s. 404).

1.1.1.1 Innkjøpsordninga for oversatt litteratur

Det første året med ei kulturfondsfinansiert innkjøpsordning for litteratur ble det kjøpt inn tre gjendiktninger, mens «Rådet hittil ikke [hadde] nådd å arbeide aktivt» med å støtte utgivelser av annen litteratur med «fremmed opprinnelse» (Kulturrådet, 1966, s. 24). Retningslinjer for «[t]ilskott til omsetjing av verdfull framand litteratur» blir etterlyst i Kulturrådets årsmelding for 1966 (Kulturrådet, 1967, s. 18). I årsmeldinga for 1967 kan man lese om den nye «oversettelseskomitéens» mandat (Kulturrådet, 1968, s. 18). Fra da av blir det klart, dersom man kaster et blikk på innkjøpslistene fra det samme året, at vurdering av gjendiktninger ikke er en del av mandatet til oversettelseskomiteen (Kulturrådet, 1968, s. 43, 48-49). Som en følge av dette kom oversatt litteratur i skyggen av norsk og gjendikta litteratur (Naper, 2009, s. 4).

Det har eksistert ulike støtteordninger for oversatt litteratur finansiert med midler fra Norsk kulturfond, men den selektive innkjøpsordninga for denne typen litteratur ble innført – først som et prøvetiltak – i 1990 (P. Bjerke, 2020, s. 50). Formålet med ordninga «er at det blir oversatt, utgitt, spredt og lest litteratur av høy kvalitet oversatt til norsk fra flest mulig språk» (Kulturrådet, 2019b, s. 1). Indirekte oversettelser – altså oversettelse via et tredje språk – kjøpes unntaksvis inn, mens oversettelser fra samiske språk til norsk kommer inn under den nevnte tilskuddsordninga for litteraturprosjekt og kan også kjøpes inn gjennom ordningene for ny norsk skjønnlitteratur (Kulturrådet, 2020b, s. 2; 2020c, s. 2; 2020d, s. 2; 2020e, s. 2).

Forskerne bak utredninga fra 2020 argumenterer for at den oversatte litteraturen inngår i to såkalte litterære kretsløp «der den kommersielle, markedsrettede litteraturen når bredt ut, mens den kunstnerisk høyverdige litteraturen forbeholdes en eksklusiv krets av forfattere og lesere» (Halvorsen,

Bjerke & Neple, 2020, s. 463). Deres analyser viser at innkjøpsordninga for oversatt litteratur gjør at «det blir mulig å skape en brukbar økonomi rundt oversatte kvalitetstitler» (P. Bjerke, Neple & Halvorsen, 2020, s. 297). Med bakgrunn i internasjonale tendenser i forlagsbransjen som forsterker prosesser med markedsretting av litteraturen (Halvorsen, Bjerke, et al., 2020, s. 463), er ordninga for oversatt litteratur den eneste av Kulturrådets innkjøpsordninger som forskerne bak utredninga ikke anbefaler å gjøre automatisk (ibid., s. 471).

I henhold til retningslinjene for innkjøpsordninga for oversatt litteratur regnes denne typen litteratur som «utgivelser ment for det allmenne publikum som originalt har kommet ut på et annet språk, men som skal oversettes fra originalspråket og utgis på norsk» (Kulturrådet, 2019b, s. 1). Søknader om innkjøp vurderes på bakgrunn av en søknad som sendes inn, som regel før boka blir gitt ut (ibid., s. 2). Dette gjør at innkjøpsordninga for oversatt litteratur skiller seg fra de andre innkjøpsordningene, hvor ferdige utgivelser vurderes for innkjøp (Halvorsen & Lien, 2020, s. 407).

Retningslinjene for ordninga gir informasjon om både oppnevninga av medlemmene av vurderingsutvalget for oversatt litteratur og om kriterier som kan legges til grunn i vurdering av søknader:

Vurderingsutvalget for oversatt litteratur består av minst fire medlemmer som oppnevnes av Kulturrådet [...] Med utgangspunkt i et faglig og kunstnerisk skjønn vil særlig følgende punkter kunne legges til grunn for vurdering av søknaden:

- Søkers begrunnelse for hvorfor verket skal komme ut på norsk
- Prøveoversettelsen
- Forfatterens tidligere utgivelser
- Oversetterens tidligere arbeid
- Mottagelsen av originalverket eller andre oversettelser av originalverket
- Om verket tidligere har vært oversatt til norsk
- Hvilket språk verket oversettes fra og hvilket land det opprinnelig kom ut i
- Om oversettelsen bidrar til økt bredde i litteratur utgitt på norsk

(Kulturrådet, 2019b, s. 2)

Gjennom innkjøpsordninga for oversatt litteratur blir det årlig kjøpt inn 100–150 bøker innenfor alle sjangre (P. Bjerke et al., 2020, s. 264). Det er viktig å påpeke at det gjelder alle sjangre unntatt lyrikk. Som det står i retningslinjene for ordninga: «Gjendiktninger av lyrikk kommer inn under innkjøpsordningen for norsk skjønnlitteratur» (Kulturrådet, 2019b, s. 1).

Fra våren 2020 har jeg vært medlem av vurderingsutvalget for oversatt litteratur. Dette skriver jeg mer om i parti 7.3.1, «Min posisjon på det litterære feltet».

1.1.1.2 Innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur

I dette partiet vil jeg gjøre rede for noen relevante definisjoner i retningslinjene til innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur, samt i hvilken grad søknader om innkjøp av gjendiktninger behandles på en annen måte enn søknader om innkjøp av oversettelser.

Gjendiktninger kan kjøpes inn over alle de fire innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur – automatisk og selektiv for voksen og for barn og unge (Kulturrådet, 2020b, 2020c, 2020d, 2020e). Gjendiktninger av lyrikk anses som originalverk, og dramatik i bunden form anses som lyrikk (Kulturrådet, 2020b, s. 2; 2020c, s. 1-2; 2020d, s. 1-2; 2020e, s. 1-2).

Gjendiktninger for voksne vurderes av vurderingsutvalget for lyrikk (Kulturrådet, 2020c, s. 3; 2020e, s. 3), mens gjendiktninger for barn og unge vurderes av vurderingsutvalget for skjønnlitteratur for barn og unge (Kulturrådet, 2020b, s. 3; 2020d, s. 3). Vurderingsutvalgene for ny norsk skjønnlitteratur vurderer ferdige bøker, til forskjell fra vurderingsutvalget for oversatt litteratur, som vurderer søknader om innkjøp på bakgrunn av utgivers omtale av verket, samt andre kriterier som jeg gjorde rede for i forrige seksjon.

Samtidig som gjendiktninger anses som originalverk, må søker sende originalverket (teksten på kildespråket) og ett eksemplar av gjendiktninga til Kulturrådets administrasjon. Administrasjonen vil «innhente konsulentuttalelse om den språklige gjengivelsen av diktene til norsk», som blir forelagt vurderingsutvalget, men som de kan velge å forholde seg til eller ikke (Kulturrådet, 2020b, s. 4; 2020c, s. 4; 2020d, s. 3; 2020e, s. 3-4; K. Oterholm, 2019, s. 237). I tillegg leser alle medlemmene av det aktuelle vurderingsutvalget gjendiktninga. På denne måten vurderes gjendiktninger både som originalverk og som oversatt litteratur.

«I vurderingsutvalget for lyrikk skal det alltid være ett medlem med erfaring fra gjendiktning» (Kulturrådet, 2020c, s. 4; 2020e, s. 4). Dette er nytt fra 1. januar 2021 (Kulturrådet, 2020a). Det samme kravet gjelder ikke for vurderingsutvalget for skjønnlitteratur for barn og unge.

To ordninger for ny norsk skjønnlitteratur er selektive (Kulturrådet, 2020d, 2020e), og to er automatiske (Kulturrådet, 2020b, 2020c) – én hver for voksne og for barn og unge. Alle utgivelser som oppfyller et minstekrav til kvalitet og bidrar til bredde i norsk litteratur, blir kjøpt inn gjennom de automatiske ordningene (Kulturrådet, 2020b, s. 1; 2020c, s. 1). Ordningen er automatisk i den forstand at utgivere skal oppføre seg som om titlene blir kjøpt inn: Utgivere får utbetalt forlagsandel og forfatterhonorar fra Kulturrådet, skal utbetale forfatterhonorar til forfatter eller gjendikter samt sende et bestemt antall eksemplarer til fordeling i bibliotekene i forkant av vurderinga og av om tittelen blir kjøpt inn eller ikke. Dersom boka ikke blir kjøpt inn, må forhåndsutbetalinga fra Kulturrådet betales tilbake, uten at forlaget har mulighet til å kreve verken papirbøkene eller forfatterhonoraret tilbake (Kulturrådet, 2020b, s. 1; 2020c, s. 1). Det er kun nye utgivere som kan melde titler på de selektive innkjøpsordningene. Disse kan få titlene sine vurdert før et eventuelt innkjøp, noe som gjør at de slipper den økonomiske risikoen ved de automatiske ordningene. «Med ny utgiver menes utgiver som ikke har publisert egenskrevne eller andres skjønnlitterære titler i mer enn fem år» (Kulturrådet, 2020d, s. 1; 2020e, s. 1).

Vurderingsutvalget for lyrikk og vurderingsutvalget for oversatt litteratur jobber på lignende måter: Medlemmene i hvert utvalg leser det foreliggende søknadsmaterialet, og samtalene innad i utvalgene «er jevnt fordelt på alle utgivelsene, også de som er selvsagte for innkjøp» (Neples, 2020, s. 141). Søknadsmaterialet som blir forelagt de to vurderingsutvalgene, skiller seg derimot fra hverandre: Vurderingsutvalget for lyrikk leser ferdige bøker, samt konsulentuttalelser om den språklige gjengivelsen når det kommer til gjendiktninger; vurderingsutvalget for oversatt litteratur leser søknadstekster og eventuelle prøveoversettelser før boka er ferdig. De to vurderingsutvalgene må også forholde seg til ulike økonomiske rammer: Vurderingsutvalget for lyrikk vedtar innkjøp for titler som oppfyller et minstekrav til kvalitet og som bidrar til større bredde i norsk litteratur, mens vurderingsutvalget for oversatt litteratur kjøper inn et bestemt antall titler i henhold til et forhåndsbestemt budsjett.

Knut Oterholm analyserer i avhandlinga si blant anna hvordan diskusjoner om gjendiktninger foregår i vurderingsutvalget for lyrikk. Datamaterialet for den

delen av avhandlinga hvor han analyserer dette, var et møte i utvalget «der tjueto bøker ble behandlet, hvorav sju var gjendiktninger», samt «et oppfølgende gruppeintervju med medlemmene i utvalget» (K. Oterholm, 2019, s. 232). Analysene hans viser at gjendiktninger til norsk gjerne blir sammenligna med eventuelle tidligere gjendiktninger. Vurderingspraksisen kan altså være komparativ, og det å vurdere gjendiktninger handler i stor grad «om å vurdere hvordan den norske utgivelsen fungerer» (ibid., s. 238). I det heile tatt kan diskusjoner om gjendiktninger enten «handle om forholdet mellom målspråk og originalspråk, eller om gjendikteren har greid å ivareta både originalspråkets mening og “poesi”» (ibid., s. 237). Diskusjonen i vurderingsutvalget for lyrikk om ei bestemt gjendiktning trekkes dessuten fram av Oterholm for å illustrere hvordan en kvalitet som originalitet, kan bli tematisert mer generelt (ibid., s. 271).

I den samme avhandlinga presenteres de upubliserte retningslinjene til språkkonsulenten som Kulturrådets administrasjon henter inn en uttalelse fra. Her står det blant anna at uttalelsen «bør inneholde følgende: 1) en drøfting av gjendikterens valg, 2) eksempler på heldige/uheldige tolkninger, 3) en konklusjon med hensyn til om boka på språklig grunnlag bør kjøpes inn eller ikke» (sitert i ibid., s. 237). Konsulentuttalelsen blir forelagt vurderingsutvalget for lyrikk, samtidig som det framheves at utvalget «står helt fritt til å trekke sine egne konklusjoner», og at «[s]pråkkonsulentens uttalelse er rådgivende» (sitert i ibid.). Med dette blir vurderinga av gjendiktninger som oversettelser, mer inngående enn vurderinga av bøker som meldes på innkjøpsordninga for oversatt litteratur, ettersom utgivere som melder titler på den siste ordninga, valgfritt legger ved prøveoversettelser til søknaden, og det ikke er forventa at vurderingsutvalget for oversatt litteratur skal vurdere prøveoversettelsen – som ikke nødvendigvis er språkvaska og korrekturlest – opp mot en originaltekst.

For innkjøpsordninga for oversatt litteratur finnes det i ingen begrensninger for hvor mange påmeldte bøker som kan ha samme oversetter. Derimot gjelder den såkalte énboksregelen for innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur. Den sier at en forfatter i utgangspunktet kun kan «ha påmeldt/søknad om innkjøp av én bok for voksne og én bok for barn og unge til innkjøpsordningene for skjønnlitteratur hvert kalenderår» (Kulturrådet, 2020b, s. 2; 2020c, s. 2; 2020d, s. 2; 2020e, s. 2). Det er mulig å få innvilga en begrunna søknad for dispensasjon fra énboksregelen.

1.1.2 Gjendiktninger i kontrakter, foreninger og kritikken

I forkant av prosjektperioden for denne avhandlinga ga jeg sjøl ut to gjendiktninger (Bouchet, 1961/2019; Vazquez, 2016/2018). Begge titlene ble kjøpt inn over daværende innkjøpsordning for ny norsk skjønnlitteratur. I forbindelse med Bouchet (2019) måtte forlaget mitt søke om dispensasjon fra énboksregelen fordi jeg det samme året også skulle stå bak ei anna bok som var påmeldt innkjøpsordninga (Wichne, 2019). Søknaden om dispensasjon ble innvilga. På grunnlag av de to gjendiktningene fikk jeg også innvilga min søknad om medlemskap i Norsk Oversetterforening i 2019. I dette partiet vil jeg skrive om hvilke kontrakter som gjelder ved utgivelse av gjendiktninger på norske forlag. Jeg vil skrive om hvilke skribentforeninger som gjendiktere kan bli medlem av. Dessuten vil jeg skrive om en av de litterære prisene som har blitt delt ut til gjendiktere for gjendiktninger.

1.1.2.1 Normalkontrakt

Gjendiktninger blir ikke nevnt i normalkontrakt for oversettelser (Forleggerforeningen, NFFO & Oversetterforeningen, 2020) eller i normalkontrakt for skjønnlitteratur (Forleggerforeningen & Forfatterforeningen, 2015). Fordi gjendiktninger anses som selvstendige verk, omfattes slike utgivelser likevel av den siste.

Forfatteren eller gjendikteren som inngår normalkontrakt for skjønnlitteratur med et forlag i forbindelse med utgivelsen av ei bok, har krav på minst 15 % av forlagets inntekter fra utgivelsen, utbetalt som royalty, for å overdra rettighetene til gjendiktninga si til forlaget, som får «enerett til å framstille, mangfoldiggjøre og utgi verket» i flere utnyttelsesformer (ibid., s. 1). Forfatterens eller gjendikterens vederlag utbetales som forskudd ved utgivelse av boka, altså etter at arbeidet er utført, men før salget av bøker skjer (ibid., s. 4-5).

Oversetteren som inngår normalkontrakt for oversettelser med et forlag i forbindelse med utgivelsen av ei bok, overdrar rettighetene sine til oversettelsen til forlaget og får utbetalt et honorar basert på antall tegn i oversettelsen (fra juli 2022 ligger satsen på 233,- per tusen tegn, inkludert mellomrom) for forlagets primærutnyttelse av oversettelsen, som kan ta form av trykt bok, e-bok eller lydbok (Forleggerforeningen et al., 2020, s. 1). I tillegg skal forlaget utbetale et fast beregna honorar til oversetteren for eventuelle tilleggsutnyttelsesformer. En

tredjedel av oversetterens honorar utbetales ved signering av normalkontrakten for oversettelser, mens resten utbetales ved levering av fullstendig oversettelse.

1.1.2.2 Forening

Verken Den norske Forfatterforening, Forfatterforbundet eller Norsk Oversetterforening nevner i vedtektene sine at gjendiktninger kvalifiserer til medlemskap (Forfatterforbundet, 2018; Forfatterforeningen, 2020; Oversetterforeningen, 2019). Både Forfatterforeningen (2020, § 5) og Forfatterforbundet (2018, § 3) betinger at søker er forfatter for at medlemskap skal bli innvilga. Ett av minstekravene for medlemskap i Oversetterforeningen er «to oversettelser av helaftens dramatiske verker, til sammen minst 200 sider / eller oversettelser av lyrikk i et omfang som rådet [faglig råd i foreninga] godkjenner» (Oversetterforeningen, 2019, § 2). I praksis betyr dette at det er mulig å bli medlem i Oversetterforeningen på grunnlag av utgivelser som regnes som gjendiktninger i forbindelse med de ulike innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur.

Videre i Oversetterforeningens vedtekter står det blant anna dette i forbindelse med vurderingene av søknader om medlemskap:

Originalverkene, som vedlegges søknaden, må samlet ha en slik bredde og innebære så vidt høye faglige krav at søkeren gjennom sine løsninger får muligheten til å vise sine kvalifikasjoner, og Faglig råd til å bedømme dem. Oversettelsene skal være utgitt på norsk eller samisk forlag eller oppført på norsk eller samisk teater. (ibid.)

Gjendiktninger vurderes altså som oversettelser når de ligger til grunn for søknad om medlemskap i Oversetterforeningen. Gjendiktningene som ligger til grunn for søknad om medlemskap, vurderes opp mot originalverkene, og på bakgrunn av bedømmelsen fra Oversetterforeningens faglige råd kan gjendiktere få innvilga søknaden.

1.1.2.3 Kritikerpris

Her vil jeg gjøre kort rede for hvordan gjendiktninger har blitt belønna med priser fra Norsk kritikerlag. Kritikerlaget er en organisasjon for norske kritikere og skal blant anna «fremme kritikkens kvalitet og uavhengighet» (Kritikerlaget,

2019, § 2). Laget består av tre seksjoner: for kunst; for teater, musikk og dans; for litteratur. Hver seksjon deler ut sine kritikerpriser. Gjendiktninger har til nå blitt belønna med én av litteraturkritikerprisene: Kritikerprisen for beste oversettelse. De fire andre litteraturkritikerprisene er: Kritikerprisen for beste voksenbok, Kritikerprisen for beste barne- og ungdomsbok, Kritikerprisen for beste sakprosabok for voksne og Kritikerprisen Årets litteraturkritiker (Kritikerlaget, 2007, § 2).

I statuttene for Kritikerlagets litteraturpriser står det om Kritikerprisen for beste oversettelse: «Prisen deles ut for oversettelsen av et skjønnlitterært verk eller et verk som juryen anser som litterært verdifull prosa» (ibid., § 6.1). Ordet «*gjendikting» finnes i flere av juryens begrunnelser for tildeling av prisen, men man kan også finne begrunnelser hvor ordet ikke er brukt om titler som ville ha blitt kjøpt inn som gjendiktninger gjennom innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur:

- Prisen for 2003. Jury medlem Mari Lending omtaler forholdet mellom oversettelse og gjendikting uten referanse til en bestemt tittel: «Den fortolkningsmessige investeringen som på norsk betones i ordet gjendikting og som vi normalt forbeholder poesien, foregår i enhver sammenheng der man forsøker å overføre mening, tanke- og skrivestil fra et språk til et annet» (Lending, 2004).
- Prisen for 2004. Jury medlem Leif Høghaug omtaler nominasjonen av «Erik Bystad for William Shakespeares *Sonetter*»: «“Så lenge menn kan ånde, øyne se, / har diktet liv. Og du får liv ved det”, leser vi i Erik Bystads oversettelse, eller gjendikning, av Shakespeares sonett 18» (Høghaug, 2005). På tittelbladet til boka står det «Gjendiktet av Erik Bystad med originaltekst på engelsk» (Shakespeare, 2004, s. 3).
- Prisen for 2005. Jury medlem Leif Høghaug omtaler tidligere gjendiktninger av Johannes Gjerdåker, som ble tildelt prisen for *Odar av Horats. Andre samling. Føreord, utval og gjendikting ved Johannes Gjerdåker* (Horatius Flaccus, 2005): «I 2001 utgav Gjerdåker *Odar i utval av Horats*, og på nittitallet kom to gjendiktninger av Robert Burns» (Høghaug, 2006).

- Prisen for 2008. Jurymedlem Cathrine Strøm nevner nominasjonen av «Gunnstein Bakke og Ingrid Storholmen for Alle med lunger kopla saman av Juliana Spahr» (Strøm, 2009) uten å ta ordet «*gjendikting» i bruk. På tittelbladet til boka står det: «Gjendikta av Gunstein Bakke og Ingrid Storholmen» (Spahr, 2008, s. 3).
- Prisen for 2009. Jurymedlem Cathrine Strøm nevner nominasjonen av «Jan Erik Vold for gjendiktning fra engelsk av Wallace Stevens: *Keiseren av iskrem* (Gyldendal)» (Strøm, 2010). På forsida av boka står det: «Utvalg og norsk gjendiktning / Jan Erik Vold» (Stevens, 2009).
- Prisen for 2010. Juryen omtaler tekstene i antologien *Verden finnes ikke på kartet. Poesi fra hele verden* (Carmona-Alvarez & Wærness, 2010), som redaktørene mottok prisen for: «Redaktørene, som står for vel halvparten av gjendiktningene, alene eller i samarbeid med andre, har lagt ut på en estetisk fordomsfri oppdagelsesferd i poesiens samtidsverden uten pretensjoner om totalitet og representativitet i utvalget. [...] De mangfoldige gjendiktningene utnytter urørte reservoar i det norske språket» (Ekrheim, Riiser & Strøm, 2011). Baksideteksten på boka starter slik: «34 poeter fra 25 forskjellige land blir gjendiktet og presentert i denne antologien, som må kalles et kraftprosjekt fra redaktørenes side» (Carmona-Alvarez & Wærness, 2010).
- Prisen for 2013. Jurymedlem Audun Lindholm siterer Henning Hagerup og omtaler forlagenes påmeldte titler til vurdering for prisen: «Som Henning Hagerup har formulert det: “Mens Baudelaires erklærte program i *Les Fleurs du mal* var å lage gull av gjørme, finnes det nok av gjendiktninger som har reversert prosessen.” [...] Ingen av poetene som der [i Carmona-Alvarez og Wærness (2010)] ble presentert i form av smaksprøver er i 2013 utkommet i fyldigere utvalg. Det er i det hele tatt svært få gjendiktninger blant bøkene årets jury har fått til vurdering» (Lindholm, 2014).
- Prisen for 2016. Jurymedlem Audun Lindholm nevner nominasjonen av «*Ete, pule, drite, føde, drepe, blø* av Hiromi Itō, gjendiktet fra japansk av Ika Kaminka (H//O//F)» (Lindholm, 2017). Ordet «*gjendikting» blir ikke brukt i boka (Itō, 2016).

- Prisen for 2017. Jury medlem Carina Elisabeth Beddari nevner nominasjonen av «Erik Ringen: *Inferno. Den guddommelige komedie av Dante Alighieri*, Bokvennen Forlag» (Beddari, 2018) uten å ta ordet «*gjendikting» i bruk. På tittelbladet til boka står det: «Gjendiktning og forord ved Erik Ringen» (Dante, 1321/2017, s. 3).

1.1.3 Gjendikting – et oversettelsesbegrep

Formålet med de foregående partiene i denne del 1.1 har vært å vise i hvilken grad *gjendikting* kan anses for å være et oversettelsesbegrep og egna som studieobjekt for et oversettelsesvitenskapelig prosjekt. Jeg har gjort rede for fire institusjonelle forhold hvor gjendiktningensbegrepet eller gjendiktninger inngår:

- Innkjøpsordningene for norsk litteratur: gjendiktninger anses som originalverk og som oversettelser
- Normalkontrakten for norsk skjønnlitteratur: gjendiktninger anses som originalverk
- Som grunnlag for medlemskap i Norsk Oversetterforening: gjendiktninger anses som oversettelser
- Som grunnlag for nominasjoner til Kritikerprisen for beste oversettelse: gjendiktninger anses som oversettelser

Gjendiktninger blir ansett både som oversettelser og som originalverk avhengig av hvilke forhold de ulike praksisene og bøkene inngår i.

Videre i denne innledinga vil jeg gjøre rede for oversettelses- og litteraturvitenskapelig forskning som omhandler gjendiktningensbegrepet (del 1.2, «Oversettelses- og litteraturvitenskapelige blikk på gjendiktningensbegrepet»). Deretter vil jeg presentere forskningsspørsmålene for dette prosjektet (del 1.3, «Problemstilling og forskningsspørsmål»). Jeg vil dessuten plassere prosjektet i en oversettelsesvitenskapelig sammenheng, både med henblikk på oversettelsesbegrepers status som studieobjekt i oversettelsesvitenskapen (del 1.4, «*Gjendikting* og andre oversettelsesbegreper i oversettelsesvitenskapen») og med henblikk på utforskinga av sosiale aspekter ved oversettelse (del 1.5, «Refleksiv sosiologi i utforsking av oversettelse»).

I undersøkelsen av utviklinga til gjendiktningensbegrepet og dets posisjon i Norge vil jeg benytte oversettelses-sosiologiske metoder. Jeg vil bruke mye plass

på å forklare hvordan gjendiktingsbegrepet får mening i den praktiske konteksten hvor det inntar en posisjon og at en vitenskapelig tilnærming til begrepet må ta utgangspunkt i denne konteksten. Som jeg allerede har vist, er gjendiktingsbegrepet institusjonalisert på flere måter i Norge. Dette ligger til grunn for at jeg avgrensar undersøkelsen min til en mer eller mindre «norsk» kontekst (se også parti 2.4.2, «En inngang til Pierre Bourdieus ontolog»). Den kontekstuelle avgrensinga gjør at jeg ikke kommer til å etablere et empirisk grunnlag for å gjennomføre ei sammenligning av *gjendikting* med oversettelsesbegreper i andre kontekster. Det rike empiriske materialet som jeg etablerer og analyserer i denne avhanlinga vil derimot gjøre det mulig å gjennomføre slike sammenligninger i framtidige studier.

Det bør også presiseres at jeg undersøker utviklinga til gjendiktingsbegrepet og dets posisjon – ikke forholdet mellom *gjendikting* og *oversettelse* eller institusjonaliseringa av skillet mellom begrepene. Å ta utgangspunkt i et antagonistisk forhold mellom dem vil være å anta at det som muligens kan anses som ei motsetning i dag, alltid har vært gjeldende. Det er ikke sikkert at dette er riktig. For ikke å ha en potensielt anakronistisk distinksjon i prosjektets kjerne, velger jeg å undersøke egenskaper ved gjendiktingsbegrepet og hvordan det inngår i et mangfold av relasjoner til andre elementer av konteksten hvor det inngår. Det er disse egenskapene og relasjonene som gir gjendiktingsbegrepet en posisjon på et felt som det litterære feltet i Norge, og som i henhold til ei bourdieuisk tilnærming til felt kan gjøre det mulig å plassere ulike posisjoner i forhold til hverandre (Bourdieu, 1992/1998, s. 378-379). Denne avhandlingas breie kartlegging av ulike egenskaper og relasjoner som er relevante for å forstå gjendiktingsbegrepet og dets posisjon, gjør den til et godt utgangspunkt for framtidige sammenligninger mellom *gjendikting* og *oversettelse* i Norge.

1.2 Oversettelses- og litteraturvitenskapelige blikk på gjendiktingsbegrepet

*Da jeg var barn, led jeg av søvnløshet.
I sommernettene ga de meg lov til å sitte ved innsjøen;
jeg tok hunden med som selskap.*

*Sa jeg «led»? Det var måten foreldra mine forklarte
preferanser som for dem var
uforklarlige: heller «led» enn «foretrakk å bo sammen med hunden».*

—
fra *Averno* av Louise Glück (2020, s. 30), gjendikta av Per Petterson

Kunnskap om *gjendikting* har blitt til både innenfor og utenfor akademiske fagfelt som oversettelses- og litteraturvitenskap. En stor del av den akademiske litteraturen om *gjendikting* dreier seg om enkeltgjendikteres produksjon (for eksempel A. Aschim, 2020; P. K. Aschim, 2020; Spaans i Boyson & Spaans, 1965/2006; Grip, 2021; Langås, 2009; Mørch, 2012) eller om hvordan enkelte typer litteratur har blitt gjendikta eller oversatt til norsk (for eksempel Greenall, 2015; Norheim, 2016; Refsum, 2000, 2017; Spaans, 2006; Wilkus-Wyrwa, 2018) – enkelte ganger uavhengig av om ordet «*gjendikting» har blitt brukt i sammenhengen som utforskes. Både redaktører (for eksempel Bramness, 2007), litteraturkritikere (for eksempel Grønlie, 2007; Hagerup, 2001, 2005; Rust, 1997), gjendiktere (for eksempel Haugen i Amichai, 1998; Dørumsgaard, 1954; Eggen, 2007; Uthaug, 2005) – også i Danmark (for eksempel Malinovski, 1962; Nielsen & Okada, 1963/1992) –, forfattere (for eksempel P.-H. Haugen, 2009; Sværen, 2007) og oversettere (for eksempel S. Dahl, 2017; Lotherington, 2003; Vange, 2007) har tatt gjendiktingsbegrepet opp til diskusjon eller simpelthen brukt ordet «*gjendikting».

I undersøkelsen min ønsker jeg å være åpen for at gjendiktingsbegrepet ikke nødvendigvis alltid har hatt noe med oversettelse av lyrikk å gjøre, slik beskrivelsen av dagens kontekst kan gi inntrykk av. Dermed vil ikke den store internasjonale litteraturen om poesioversettelse være direkte avgjørende for utforminga av prosjektets design. Likevel drar jeg veksler på bidrag fra Blakesley (2019), samt Escudero (2021) og Tanasescu (2018) i forbindelse med utviklinga av ulike variabler for kvantitative analyser og når jeg gjør enkelte teoretiske

avklaringer i neste kapittel. I den internasjonale litteraturen om poesioversettelse er det så vidt meg bekjent sjelden at oversettelsesbegreper danner utgangspunkt for egne studier. I denne litteraturen, som i den norske litteraturen om *gjendikting*, finnes det mange eksempler på studier som fokuserer på enkeltoversetteres produksjon og praksis uten at dette settes i nevneverdig kontakt med samfunnsfeltene hvor de er aktive (se for eksempel Roesler, 2010/2014; C. Scott, 2018/2020; Svensson, 2020). Det relativt snevre datatilfanget gjør at slike studier er av begrensa interesse i forbindelse med dette prosjektet.

Videre i denne delen vil jeg gjøre rede for tre akademiske tilnærminger til gjendiktingsbegrepet. Ikke fordi slike tilnærminger har eksklusiv tilgang til begrepet (D'hulst & Gambier, 2018, s. 6), men fordi jeg med dette prosjektet har som mål å bidra med en slik type kunnskap (Delabastita, 2011/2013, s. 40). De tre bidragene som er valgt ut for denne litteraturgjennomgangen, behandler gjendiktingsbegrepet som en del av ei teoretisk eller analytisk tilnærming til oversettelse.

1.2.1 Gjendikting som oversettelse av kunstspråk

I Sylfest Lomheims *Omsetjingsteori* anses «gjendikting» for å være et uttrykk som kan bli brukt i forbindelse med oversettelse av kunstspråk. Tekster prega av kunstspråk «går under namnet skjønnlitteratur» (Lomheim, 1995/1998, s. 32). Det dreier seg for eksempel om «poesi, noveller og romanar» (ibid., 1995/).

Sentralt i definisjonen av oversettelse hos Lomheim finner vi ekvivalensbegrepet. I denne definisjonen dreier det seg ikke bare om hva oversettelse er, men om hva slags krav man setter til vellykka oversettelse (ibid., 1995/, s. 31). Ei slik normativ tilnærming ligger til grunn for vurderinga av oversettelsesprodukter, mens vi finner en mer deskriptiv tilnærming til oversettelsesprosessen (ibid., 1995/, s. 70). Ekvivalens defineres i denne sammenhengen slik: «*Den næraste naturlege språklege attgjeving i mottakarspråket av den bodskapen (ikkje det semantiske innhaldet) som er uttrykt i sendarspråket. Attgjevinga skal vera likeverdige med omsyn til stilnivå og tekstfunksjon.* Det siste kravet er nødvendig for at versjonen skal ha same verknad på sine lesarar som originalen har på sine» (ibid., 1995/, s. 74). Samtidig anerkjenner Lomheim at *ekvivalens* «er eit omgrep som i sjølve sin natur byggjer på personleg skjønn og innleving» (ibid, 1995/, s. 72). Vi kan derfor sette et spørsmålstejn ved hvor godt det er egna til å stå i sentrum av definisjonen av

oversettelsesvitenskapens begrep om oversettelse. Jeg vil komme tilbake til dette i del 2.1, «Den europeiske oversettelsesvitenskapens kilde».

Når det kommer til gjendikting, omtales dette fenomenet hovedsakelig ett sted i Lomheims bok. Da dreier det seg om ulike former for oversettelse, hvor hovedskillet går mellom oversettelse av kunstspråk og oversettelse av sakspråk (ibid., 1995/, s. 32). Seinere kommer han tilbake til hva oversettelse av kunstspråk innebærer med tanke på ekvivalensen som oversetteren skal arbeide for å oppnå i en vellykka oversettelse: I motsetning til ved mange fagtekster kan man ikke operere med fastlagte ekvivalenser i oversettelse av kunstspråk (ibid., 1995/, s. 126). Ettersom denne typen språk spiller på leserfantasier, noe som kan føre til ulike lesninger av en tekst, må oversetteren velge blant flere konkurrerende ekvivalenser og samtidig skape ekvivalens. Dette oppnår oversetteren ved hjelp av henholdsvis litterær analyse og tekstforståelse (ibid., 1995/, s. 130-134) og ved hjelp av språklig fingerspissfølelse (ibid., 1995/, s. 127-129).

For Lomheim gir uttrykket «gjendikting» inntrykk av at oversetteren eller gjendikteren har gitt opp tanken på en ekvivalent oversettelse. Han gir uttrykk for en antagonisme mellom *gjendikting* og *oversettelse*, der han påstår at «gjendikting» blir sett på som et høystatusord, samtidig som man egentlig ikke burde være stolt av å ha det på tittelbladet: «For det fortel egentleg at omsetjaren ikkje har makta oppgåva si – å omsetja» (ibid., 1995/, s. 32). Denne påstanden blir likevel modifisert i det at Lomheim viser til at det finnes grenser for overførbarhet i all språkbruk, og at dette bare blir aksentuert i tospråksbruk, som oversettelse.

For dette prosjektets vedkommende er det likevel én ting jeg anser for å være særlig relevant. Lomheim anerkjenner gjendikting som en realitet, men han gir ikke ordet «*gjendikting» samme kontekstuelle og språklige avgrensninger som han gir andre ord og uttrykk (ibid., 1995/, s. 28). Dersom det er slik at gjendiktingsbegrepet gjenspeiler en realitet som er knyttet til bestemte språk og kontekster, er det disse språkene og kontekstene vi må undersøke for å se hva *gjendikting* innebærer.

1.2.2 Gjendikting som litterær oversettelse I

Per Qvale gir ingen definisjon av gjendiktingsbegrepet i boka *Fra Hieronymus til hypertekst. Oversettelse i teori og praksis* sjøl om ordet «*gjendikting» forekommer mer enn tretti ganger. I stikkordregisteret finnes likevel en inngang

mot verbet «gjendikte» (Qvale, 1998, s. 330). Avsnittet den viser til, befinner seg tidlig i boka:

I forordet til sin oversettelse av italienske dikt, *Early Italian Poets* (1861), skriver *Dante Gabriel Rossetti* (1828–82) at skal man overhodet gjendikte, så må det være for å skjenke en ny nasjon enda mer skjønnhet. Man må således sørge for at et godt dikt forblir et godt dikt. Men bokstavtrohet («*literality*») er ikke det samme som trofasthet, sier han og *om nødvendig* må man parafasere, hvis altså ingen annen utvei finnes. Rossetti understreker at oversetteren ikke må prøve å forbedre originalen, men holde seg så nær som mulig til dens innhold, struktur og «kadenser». Rossetti er altså noe mer restriktiv enn 1700-tallets frie gjendiktere, og foreskriver en ydmyk innstilling til originalverket:

[«]Oversetterens gjerning (og la det være sagt i all ydmykhet) er en øvelse i selvfornektelse[.]»] (ibid., s. 28)

Generelt kan vi si at Qvale tilsynelatende anser «gjendikting» og «litterær oversettelse» for å være synonymmer. Ordet «*gjendikting» brukes for å betegne artefakter, personer eller prosesser som har eksistert til andre tider og på andre steder enn der ordet brukes eller har blitt brukt:

- «romerske litteraters gjendiktning av den greske kanon» (ibid., s. 21)
- Alexander Popes og John Drydens virke som oversettere (ibid., s. 24, 197)
- én av tre måter som Vladimir Nabokov meinte at man kunne oversette på: «Den parafaserende. Man legger til og trekker fra etter hva man tror formen og konvensjonen krever. Med idiomatisk treffsikkerhet og stilistisk *schwung* kan man således agere gjendikter» (ibid., s. 36)
- i oversettelsen av et utdrag fra Walter Benjamins essay om oversetterens oppgave: «“Å forløse dette rene språk som er forvist til det fremmede, gjennom sitt eget språk; å befri det som er fanget i verket gjennom gjendiktningen – dét er oversetterens oppgave”» (ibid., s. 33)

Ordet «*gjendikting» brukes også om oversettelse av dramatiske (ibid., s. 27, 92, 213-214, 290) og lyriske tekster (ibid., s. 97, 131, 313), men altså uten at begrepet *gjendikting* blir nærmere definert.

1.2.3 *Gjendikting* som litterær oversettelse II

I den litteraturvitenskapelige avhandlinga, *Forfatterens individuelle estetikk i gjendiktning. En litteraturkritisk studie over Wislawa Szymborskas og Czeslaw Milosz' norske oversettelser*, bruker Aleksandra Wilkus-Wyrwa «oversettelse» som et metaterm for å dekke flere begreper, som «*gjendiktning, overføring, gjengivelse, omskriving, overføring og fortetning*» (Wilkus-Wyrwa, 2018, s. 23). Men hun bruker også ordene «oversettelse» og «gjendiktning» synonymt (ibid., s. 22).

Avhandlinga har et kildetekstfokus, og målet med de komparative analysene av polske kildetekster og norske måltekster er å besvare dette forskningsspørsmålet: «Hvordan den opprinnelige, individuelle estetikken blir formidlet til måltekstene og i så fall om det fortsatt kan spores i de norske gjendiktningene» (ibid., s. 7). Når Wilkus-Wyrwa skal analysere hvordan verk oversatt fra polsk til norsk fungerer i det nye språket, ser hun både på resepsjonen og på hvordan «alle de språklige, billedlige og kulturelle elementer som til sammen utgjør diktets mening og budskap, ofte [er] helt forskjellig fra det som står i utgangsteksten» (ibid., s. 11).

Wilkus-Wyrwa knytter diskusjonen om ei grenselinje mellom *oversettelse* og *gjendiktning* til den antikke diskusjonen om i hvilken grad oversettere bør oversette ord for ord eller mening for mening (ibid., s. 24), og hun framhever at i gjendiktninger «må originalens INNHOLD, MENING OG BUDSKAP stemme overens med utgangsverket, og det samme gjelder verkets FORM – den må også beholdes i sin muligens mest opphavlige form» (ibid., s. 39). Når hun skal utforske forfatterens individuelle estetikk i gjendikting, dreier dette seg om det hun anser for å være selve essensen i gjendiktingsarbeid. Wilkus-Wyrwa presenterer utdrag fra en tekst som André Bjerke har skrevet om å gjendikte William Shakespeares dramatik på norsk, og meiner at essensen i gjendiktingsarbeidet handler om at Bjerke fanger opp «det man gjerne kaller “det shakespearske”» (ibid., s. 45). For å gjendikte Shakespeare tar Bjerke «hensyn til tekstens konstruksjon – inkludert det semantiske assosiasjonsfeltet – og kontekstene forbundet ikke bare med forfatterens selv, men også hans samfunns- og kulturbetingete forankring» (ibid., s. 46).

Wilkus-Wyrwa forholder seg til et bredt spekter av kilder når hun nærmer seg *gjendikting* som et teoretisk begrep. Hun presenterer definisjoner av begrepet fra to norske litteraturvitenskapelige leksikon (ibid., s. 28), gjør rede for hvordan flere norske kritikere skriver om begrepet og diskuterer ulike gjendikteres forhold til gjendikting og forfatterne de gjendikter (ibid., s. 25). Disse omtalene av gjendikting og gjendiktingsbegrepet blir satt i dialog med ulike tyske og polske oversettelsesteoretikere. I denne sammenhengen anses *gjendikting* tilsynelatende for å være det samme som (*litterær*) *oversettelse*. Dette gjør det uklart i hvilken grad hennes omtaler av gjendikting og gjendiktingsbegrepet er gyldig for litterær oversettelse i det heile tatt, eller om de kun kan sies å gjelde *gjendikting* spesielt.

Wilkus-Wyrwa konkluderer sin teoretiske omtale av gjendiktingsbegrepet slik:

«Gjendiktning» forbindes oftest med en ikke-ordrett overføring av en litterær tekst, hvor oversetteren ikke bare tar hensyn til det språklige aspektet, men i like stor grad prøver å gjengi verkets INNHOLD, HOVEDBUDSKAP, FORM – ved samtidig å ha både målkulturen og de potensielle leserne i tankene. (ibid., s. 30)

Formålet med hennes diskusjon av det hun omtaler som

«gjendiktning» er å «bevisstgjøre hva slags verk som skjuler seg bak formuleringen “i gjendiktning ved...” eller “gjendiktet av...”» (ibid., s. 39).

Hovedsakelig dreier dette seg om at en oversettelse av lyrikk klassifiseres som ei gjendiktning, og at gjendiktingsbegrepet i mindre grad enn troskap mot originalen gir leseren en «forventning om at utgivelsen er av relativt god poetisk kvalitet, og om å møte oversetterens av og til ganske synlige, kreative innslag» (ibid., s. 49). I tillegg til å formidle originalforfatterens individuelle estetikk «forventer vi at verkene “i gjendiktning ved” [...] frembyr rent kunstneriske leseropplevelser» (ibid., s. 50).

1.2.4 Oppsummering

Hva slags oversettelses- og litteraturvitenskapelig kunnskap har vi om gjendiktning? Forskeren Alan Bryman foreslår syv spørsmål som man bør kunne besvare etter en litteraturgjennomgang:

- What is already known about this area?
- What concepts and theories are relevant to this area?
- What research methods and research designs have been employed in studying this area?
- Are there any significant controversies?
- Are there any inconsistencies in findings relating to this area?
- Are there any unanswered research questions in this area?
- How does the literature relate to your research questions?

(Bryman, 2001/2016, s. 94)

Videre vil jeg oppsummere litteraturgjennomgangen min i henhold til disse spørsmålene.

Hva veit vi om gjendikting og gjendiktingsbegrepet? Vi veit at gjendikting er en realitet (Lomheim, 1995/1998, s. 32). Vi veit også at gjendiktingsbegrepet forbindes med overføring eller oversettelse av litterære tekster (Wilkus-Wyrwa, 2018, s. 30). Jeg har dessuten vist at gjendiktninger – bøker med gjendikta tekster – i den norske konteksten anses for å være både oversettelser og originalverk (se del 1.1, «Elementer av en kontekst»).

Hvilke begreper og teorier er relevante i utforskinga av gjendikting og gjendiktingsbegrepet? Det har vist seg relevant med ulike teoretiske tilnærminger. Både Lomheim (1998) og Qvale (1998) omtaler *gjendikting* innenfor oversettelsesvitenskapelige prosjekter. Lomheim (1998, s. 32) definerer oversettelse ved hjelp av begrepet *ekvivalens*, og gjendiktninger – som andre oversettelser av kunstspråk – bør skape ekvivalens, men selve ordet «*gjendikting» blir ansett som et signal om at gjendikteren har gitt opp tanken om ekvivalens. Qvale (1998) bruker ordet «*gjendikting» innenfor et teoretisk rammeverk henta fra oversettelsesvitenskapens kulturelle vending, men han diskuterer ikke gjendiktingsbegrepet spesielt. Wilkus-Wyrwa (2018) etablerer *gjendikting* som et analyseverktøy innen litteraturvitenskapelig komparastikk. I sin sammenligning av norske måltekster og polske kildetekster er det nødvendig for henne å peke på hva «som skjuler seg bak formuleringen “i gjendiktning ved...” eller “gjendiktet av...” – *altså*: hva en leser kan forvente i møtet med en oversatt skjønnlitterær tekst» (ibid., s. 39).

Hva slags forskningsmetoder og forskningsdesign har blitt brukt for å utforske gjendikting og gjendiktingsbegrepet? Ingen av de tre omtalte

prosjektene har etablert noen metode eller utvikla et forskningsdesign for å utforske gjendikting eller gjendiktingsbegrepet. Det nærmeste vi kommer, finnes i Wilkus-Wyrwa (2018, s. 25-39) si etablering av *gjendikting* som et analyseverktøy for å utforske to polske forfatters individuelle estetikk i de norske gjendiktningene av deres poesi. Her sammenligner hun oversettelsesvitenskapelige perspektiver på litterær oversettelse med gjendikteres og kritikeres refleksjoner rundt gjendiktingsbegrepet.

Er det noen betydelige uoverensstemmelser? Det er ingen eksplisitte uoverensstemmelser. Wilkus-Wyrwa (2018, s. 48-49) presenterer ulikheter i måtene som Lomheim (1998) og Qvale (1998) vurderer målteksten opp mot kildeteksten på. Også Wilkus-Wyrwa (2018, s. 7) prioriterer kildeteksten, noe man kan se på måten hun formulerer problemstillinga for avhandlinga si. Her vil mitt prosjekt skille seg fra alle de tre andre prosjektene, ettersom jeg klart prioriterer målkonteksten i utforskinga av gjendiktingsbegrepet.

Er funnene i forbindelse med gjendikting og gjendiktingsbegrepet inkonsistente? Ettersom det ikke har blitt etablert noen forskningsmetode eller utvikla et forskningsdesign for å utforske gjendikting eller gjendiktingsbegrepet, kan vi heller ikke snakke om noen bestemte funn. Her vil mitt prosjekt skille seg ut, ettersom jeg prioriterer å forholde meg til empiri når jeg skal utforske *gjendikting* som et oversettelsesbegrep.

Er det noen ubesvarte forskningsspørsmål i forbindelse med gjendikting eller gjendiktingsbegrepet? Jeg vil forholde meg til målkonteksten og empiri i utforskinga av gjendiktingsbegrepet. Det er ingen av de tidligere bidragene som forholder seg til gjendiktingsbegrepet som et begrep som har blitt forstått på ulike vis på ulike tidspunkt. Det finnes mange ubesvarte forskningsspørsmål i forbindelse med gjendikting og gjendiktingsbegrepet. Jeg vil stille tre i del 1.3, «Problemstilling og forskningsspørsmål».

Hvordan forholder den foreliggende litteraturen seg til mine forskningsspørsmål? De tre prosjektene som jeg har diskutert i denne delen av avhandlingas innledningskapittel, belyser gjendiktingsbegrepet på ulike vis og danner bakgrunnen som jeg vil etablere forskningsprosjektet mitt i kontrast til, og grunnmuren som jeg skal bygge videre på (Bryman, 2001/2016, s. 91). Samtidig ønsker jeg å ha et åpent sinn gjennom forskningsprosessen (Olohan & Baker, 2009, s. 152). Jeg vil stille forskningsspørsmål som krever at jeg legger andre teorier til grunn i etableringa av en forskningsmetode for utforskinga av gjendiktingsbegrepet.

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

*Jeg tenker på henne
som ikke kan norsk*

—
fra *Mørk dagbok* av Rauni Magga Lukkari (1987, s. 41), gjendikta av Laila Stien og
Harald Gaski

Det er risikabelt å ikke anse *gjendikting* som et begrep med varierende kontekstavhengig betydning. For det første kan det bli vanskelig å forstå hvordan gjendiktingsbegrepet faktisk blir og har blitt forstått, dersom man søker etter et enhetlig og endelig svar. For det andre kan det bli vanskelig å anerkjenne at andre oversettelsesbegreper er like kontekstbundne som de begrepene som utgjør en naturlig del av hverdagen vår. Ved ikke å anse oversettelsesbegreper som avhengige av konteksten som de brukes i, risikerer man med andre ord ikke bare å misforstå bestemte oversettelsesbegreper, men også å underkjenne mangfoldet av måter som det er mulig å forstå oversettelse på (Cheung, 2012, s. 167). Man risikerer å bli som nordmannen som satt rundt et leirbål sammen med ei gruppe mennesker annetstedsfra, og da de andre hadde fortalt om særegenhetene ved sine hjemsteder, og det var nordmannens tur, så sa hen at det egentlig ikke var så mye å si om hen og der hvor hen kom fra, ettersom alt egentlig bare var normalt der. Slik blir man blind for maktforholdene som ligger til grunn for begrepene vi bruker (Buzelin, 2018, s. 339).

Det er overraskende at forskerne bak de tre prosjektene som jeg omtalte i del 1.2, «Oversettelses- og litteraturvitenskapelige blikk på gjendiktingsbegrepet», som alle prioriterer rollen til kildeteksten i synet sitt på hva *oversettelse* og *gjendikting* innebærer, i liten grad legger vekt på at forståelsen av gjendiktingsbegrepet er avhengig av den foranderlige konteksten hvor begrepet til en hver tid har en bestemt posisjon. For det er nettopp i forbindelse med erkjennelsen av at språk ikke svarer til hverandre, og ei forestilling om at oversettere må velge hvilke kontekst- og språkavhengige elementer i kildeteksten som skal søkes å ivaretas gjennom oversettelse, at seinere oversettelsesforskning har ansett begreper som *ekvivalens* for å være anvendelige.

Både Qvale (1998) og Wilkus-Wyrwa (2018) anser *gjendikting* for å være en realitet i seg sjøl – ikke et resultat av forhold som er avhengige av den

historiske konteksten hvor gjendiktingspraksiser foregår og gjendiktingsbegrepet utvikles (Grenfell, 2008/2014a, s. 220). Qvale tar begrepet for gitt og bruker ordet «*gjendikting» uten videre diskusjon. Wilkus-Wyrwa aksepterer spesifikke interesser knytta til gjendiktingsbegrepet og gir dem gyldighet langt utenfor konteksten som begrepet blir brukt i.

Lomheim (1998, s. 32) hevder på si side at «gjendikting» kan anses som et høystatusord når det kommer til oversettelse. Dette er interessant fordi verken oversettelse eller forskning på oversettelse tradisjonelt har blitt høyt verdsatt:

In academia, translation has often been perceived to be of lesser value because, as a product, it is derivative and supposedly subservient to the «original», and, as a practice, it was associated in schools and universities with classical or foreign language learning (hence was merely a means to a higher goal of learning Greek, Latin, etc.) or with a non-academic and underpaid profession. (Munday, 2010, s. 419)

Også forestillinga om oversettelse som en annenrangs form for representasjon har bidratt til at slike aktiviteter og artefakter – og forskninga på disse – har blitt uglesett (Schmidt-Melbye, 2021, s. 4; Wyke, 2010/2014, s. 17). Dersom det er slik at en form for oversettelse, kalt «gjendikting», har oppnådd en sterkere posisjon, må det anses for å være interessant for oversettelsesvitenskapen. Mitt prosjekt vil bidra til en nyansering av Lomheims påstand. Jeg vil ikke ta utgangspunkt i et forestilt antagonistisk forhold mellom *oversettelse* og *gjendikting*, men undersøke gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge ved å se det i lys av en rekke forhold.

I del 1.1, «Elementer av en kontekst», gjorde jeg rede for hvorfor *gjendikting* kan regnes som et oversettelsesbegrep i Norge. Jeg oppsummerte del 1.2, «Oversettelses- og litteraturvitenskapelige blikk på gjendiktingsbegrepet», med å si at forståelsen av begrepet må forankres i dets historiske kontekst. Videre har det blitt hevda at gjendiktingsbegrepet har en særegen status eller posisjon. Disse tre elementene ligger til grunn for at jeg formulerer problemstillinga for dette forskningsprosjektet slik, som et spørsmål: Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge? Jeg arbeider ut fra den generelle antagelsen om at gjendiktingsbegrepet og dets posisjon kan ha endra seg over tid.

Betydninga til gjendiktingsbegrepet er avgrensa av de skandinaviske språkene hvor ordet «*gjendikting» brukes og har blitt brukt. I Norge er gjendiktingsbegrepet institusjonalisert gjennom praksisen til blant anna Norsk Kulturråd, Den norske Forfatterforening, Den norske Forleggerforening, Norsk Oversetterforening og Norsk kritikerlag, slik at det norske begrepet om gjendikting vil skille seg fra, for eksempel, danske *gendigtning*. Likevel, som Martha Cheung påpeker:

[H]istorical studies on translation [...] speak of cultural intersections and intercultural (mis)communication, of cultures coming into contact, conflict and competition with one another, seeking to overcome differences, engaged in negotiation or fruitful interaction, or locked in power struggle before one culture is finally conquered by or integrates with another. In short, historical studies on translation depict sites of vigorous contestation. (Cheung, 2012, s. 156-157)

Forestillinger om nasjonal og kulturell identitet former og blir forma av oversettelse. Oversettelse og gjendikting er ambivalente fenomener i slike sammenhenger.

Det finnes mange historier om det norske gjendiktingsbegrepet. For å utforske noen av disse har jeg avgrensa perioden som jeg studerer, til 1872–2012 (se parti 3.4.1, «Avgrensning av perioden»). Sjøl om avhandlinga har fått hovedtittelen *Det norske gjendiktingsbegrepet, 1872–2012*, vil jeg unngå forestillinga om et enhetlig narrativ om gjendiktingsbegrepet og dets mulige likhet og ulikhet med andre begreper for oversettelse og skriving inntil det empiriske grunnlaget for analysene gir meg grunn til å identifisere slike narrativer. Med henblikk på den korte redegjørelsen for elementer av konteksten som gjendiktingsbegrepet inngår i, er det mulig å forestille seg at det kan eksistere flere narrativer og begrunnelser for forholdet mellom *gjendikting* og lignende begreper.

Jeg samler ulike typer data for å besvare de tre forskningsspørsmålene som jeg skal stille i de følgende partiene: kvantitative data i form av informasjon om forekomster av ordet «*gjendikting» i publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets boksamling; dokumenter i form av slike publikasjoner samt arkivmateriale; og kvalitative intervjudata fra et forskningsintervju med en gjendikter. Disse dataene

vil ligge til grunn for seks analyser som sammen skal kunne brukes for å etablere et svar på prosjektets problemstilling.

1.3.1 Første forskningsspørsmål: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?

Det første forskningsspørsmålet jeg stiller, er: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?

Valget med å ta *gjendikting* som studieobjekt gjennom ordet «*gjendikting» er teoretisk fundert i begrepet om antatt oversettelse (se del 2.2.3, «Oversettelsesvitenskapens studieobjekt»). Dette begrepet legger til rette for ei utforskning av et mangfold av oversettelsesfenomener gjennom å overlate definisjonen av hva oversettelse er, til enhver kontekst hvor oversettelse finner sted (Heilbron, 1999, s. 431; Toury, 1982, s. 27). Som en del av undersøkelsen av utviklinga til gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge velger jeg å følge en antagelse om at ord vi bruker om oversettelse, innebærer en forståelse av et bakenforliggende oversettelsesbegrep (Halverson, 2008, s. 348). Det er ikke slik at ordet nødvendigvis må forekomme ved hvert tilfelle av oversettelsesfenomenet man ønsker å beskrive, men faktiske forekomster og materialet hvor ordet forekommer kan være gode utgangspunkt for empirisk undersøkelse (ibid., s. 351). På bakgrunn av dette blir forekomster av ordet «*gjendikting» en viktig analyseenhet i denne avhandlinga.

To av de seks analysene som jeg vil gjennomføre, er retta mot å besvare første forskningsspørsmål. I den første av disse to analysene vil jeg undersøke de eldste forekomstene av ordet «*gjendikting» i Nasjonalbibliotekets samlinger. Publikasjonene som inneholder disse forekomstene, er gitt ut mellom 1872 og 1897, og jeg vil analysere dem som dokumenter.

Den andre analysen er en analyse av kvantitative data om gjendiktere og referansen til ordet «*gjendikting». De kvantitative dataene er samla inn gjennom undersøkelser av publikasjoner i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling. Jeg ønsker å finne ut i hvilken grad forekomster av ordet «*gjendikting» i slike publikasjoner har spesifikk eller generisk referanse; om ordet refererer til en artefakt, en prosess eller en person; om det som refereres til som gjendikta, finnes i publikasjonen hvor ordet «*gjendikting» forekommer; hvem som i så fall er gjendikteren; og om denne gjendikteren er oversetter, gjendikter eller forfatter av andre tekster. Kunnskap om egenskaper ved referansen til og bruken av ordet «*gjendikting» vil danne grunnlag for videre analyser av hvordan

gjendiktingsbegrepet har fått den relativt betydningsfulle posisjonen på det nasjonalt avgrensa norske litterære feltet som jeg tidligere har gjort rede for. Dette vil gi viktig innsikt i egenskapene til begrepet, som i sin tur muliggjør en analyse av de samme egenskapene hos andre begreper innenfor samme felt.

De kvantitative dataene som jeg har omtalt ovenfor, er koda ved hjelp av tre binære variabler (spesifikk eller generisk referanse; artefakt/prosess eller person; finnes gjendikninga i publikasjonen hvor ordet «*gjendikting» forekommer eller ikke) og fire variabler som er kategoriavhengige av variabelen med informasjon om hvorvidt den omtalte gjendikninga finnes i publikasjonen hvor ordet «*gjendikting» forekommer eller ikke (hvem er gjendikter; er gjendikteren oversetter av andre tekster; er gjendikteren gjendikter av andre tekster; er gjendikteren forfatter av andre tekster). Delanalysene som jeg vil gjennomføre ved hjelp av de kategoriavhengige variablene, belyser forholdet mellom den generelle bruken av ordet «*gjendikting» og den som kan sies å inngå i praksisen til aktører på det litterære feltet (se parti 4.2.4 og 4.2.5). Jeg vil gi en fyldig presentasjon av datasettet og variablene i del 3.4, «Etablering av kvantitativt datasett».

De to første analysene vil belyse hvordan bruken av ordet «*gjendikting» har utvikla seg over tid i Norge, sammen med kontekstene som det har blitt brukt i. Det vil dreie seg om ordet «*gjendikting» slik det forekommer i publikasjoner fra en rekke felt, ikke bare det litterære.

1.3.2 Andre forskningsspørsmål: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?

Det andre forskningsspørsmålet er: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?

Foreliggende forskning har pekt på at gjendiktingsbegrepet har en særegen status eller posisjon i Norge (Lomheim, 1995/1998, s. 32). Denne påstanden har ikke blitt prøvd mot virkeligheten. Jeg vil stille det andre forskningsspørsmålet i forbindelse med to av de seks analysene som jeg kommer til å gjennomføre. Før jeg oppgir hvilke data disse analysene vil forholde seg til, vil jeg gi ei avklaring om bruken av begrepet *posisjon* i dette forskningsspørsmålet.

Posisjoner og forholdet mellom dem ligger i kjernen av sosiologen Pierre Bourdieus analyser av felt for kulturell produksjon. Han tar posisjonsbegrepet i bruk på to nivåer: et nivå knytta til *felt* og et nivå knytta til *habitus*. Disse to nivåene ligger til grunn for henholdsvis andre forskningsspørsmål og tredje

forskningsspørsmål. Videre i dette partiet vil jeg gjøre rede for det første nivået, mens jeg i presentasjonen av tredje forskningsspørsmål gjør rede for det andre. Jeg kommer tilbake til begrepene *felt* og *habitus* samt *felt for makt og kapital* i parti 2.4.3, «Enkelte nøkkelbegreper og deres relevans».

For Bourdieu er det posisjoner og forholdet mellom ulike posisjoner som utgjør et samfunnsfelts håndgripelige side (Bourdieu, 1992/1998, s. 378). På det litterære feltet som han utforsker i *Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire*,² tilsvarer posisjoner ulike elementer: forlag, tidsskrifter, salonger og andre grupperinger, men også sjangre og ulike grunnleggende kategorier for aktiviteten på feltet. Egenskapene til de ulike posisjonene ligger til grunn for den litterære produksjonen.

I del 1.1, «Elementer av en kontekst», gjorde jeg rede for flere elementer som gir grunn å anse gjendikting som en av de grunnleggende kategoriene for aktivitet på det litterære feltet i Norge i dag. Gjendikting er med andre ord en kategori for litterær produksjon. Som kategori for litterær produksjon vil gjendikting være en del av det norske litterære feltets håndgripelige side.

Likevel må det kanskje sies at en kategori er mindre håndgripelig enn det et forlag eller et tidsskrift vil være. Ei bestemt tilnærming til det allerede omtalte begrepet om antatt oversettelse kan være til hjelp for å gripe an denne kategorien og derigjennom det bakenforliggende gjendiktingsbegrepets posisjon (se seksjon 2.2.3.3, «Antatt gjendikting»). Vi konstruerer kategorier på grunnlag av det vi oppfatter som likheter mellom ting. Konstruksjonen skjer kognitivt ved hjelp av begreper, og disse begrepene er på si side knytta til ord ved at ord brukes for å identifisere eller referere til medlemmer av den aktuelle kategorien (Halverson, 2002, s. 30). Dette gjør at forekomster av ordet «*gjendikting» kan sies å referere til eller peke ut medlemmer av kategorien som er forbundet med en bestemt forståelse av gjendiktingsbegrepet.

Først når gjendiktingsbegrepet knyttes til erverv eller tap av litterær kapital (for eksempel ved at noen plasserer ordet «*gjendikting» på tittelbladet av ei bok), kan det sies å ligge til grunn for en kategori for litterær produksjon og altså få en posisjon på det litterære feltet. Gjendikting vil deretter kunne inngå i forhold til andre kategorier for litterær produksjon, men også ulike språk, stilnivåer, publikasjonstyper, forlag, og så videre. Det er dette som skiller det

² «Kunstens regler. Det litterære feltets tilblivelse og struktur» (min oversettelse av bokas tittel).

andre forskningsspørsmålet fra det første («Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»). Analysene som jeg vil gjennomføre for å besvare første forskningsspørsmål er ikke knytta til *gjendikting* som et begrep som ligger til grunn for en kategori for litterær produksjon med en bestemt posisjon på et litterært felt. De er innretta slik at det også skal være mulig å si noe om gjendiktingsbegrepet i kontekster hvor det ikke nødvendigvis er etablert en slik kategori for feltspesifikk aktivitet. Det gjør jeg ved å undersøke forekomster av ordet «*gjendikting» i ulike publikasjoner fra tida før gjendiktingsbegrepet lå til grunn for en slik kategori (se del. 4.1, «1872–1897. Tidlige forekomster av ordet “*gjendikting” i Nasjonalbibliotekets samlinger») og ved å undersøke forekomster av ordet «*gjendikting» i som ikke nødvendigvis er produkter av logikken på det litterære feltet (se del 4.2, «Analyseenhetens referanse og gjendikterne bak gjendiktningene»).

Som med det første forskningsspørsmålet vil jeg også stille det andre («Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?») i forbindelse med to analyser. Begge vil være analyser av kvantitative data fra heile perioden 1872–2012. I den første undersøker jeg hva plasseringa til ordet «*gjendikting» i ulike publikasjoner og i forhold til andre kategorier på det litterære feltet kan si om gjendiktingsbegrepets posisjon. Jeg vil finne ut av hvilke utgivere som står bak publikasjoner hvor ordet «*gjendikting» forekommer; hvilken type publikasjoner det dreier seg om; hvor i publikasjonene ordet forekommer, og hvor mange ganger; hvem som bruker ordet; og hva som er sjangeren til en eventuell kildetekst.

I den andre analysen knytta til andre forskningsspørsmål vil jeg undersøke hvordan gjendiktingsbegrepets posisjon kan forstås i lys av referanser til gjendikting og ulike språk, kontekster og forfattere. Jeg vil finne ut av hvilke forfattere som står bak tekster som gjendiktes eller betegnes som mulige å gjendikte; hva som regnes som kildepråk, kildekontekst, målspråk og målkontekst.

Det andre forskningsspørsmålet er innretta mot å belyse nivået for felt og *gjendikting* som en posisjon på feltet, ved at begrepet ligger til grunn en kategori for litterær produksjon. Det tredje forskningsspørsmålet, som presenteres i neste parti, er innretta mot å belyse nivået for enkeltaktørers habitus. Utviklinga til gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge er knytta til i hvilken grad bestemte aktører anser *gjendikting* for å ligge til grunn for en kategori som er

relevant for deres egen praksis, og på hvilken måte disse aktørene forholder seg til *gjendikting* som en del av det litterære feltets struktur.

1.3.3 Tredje forskningsspørsmål: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?

Det tredje forskningsspørsmålet jeg stiller, er: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?

Det er ingen direkte korrespondanse mellom posisjonene som utgjør et felts håndgripelige side og måten som feltets aktører forholder seg til disse posisjonene på. Enkeltaktører ser hvilke posisjoner som finnes, hvilke som er inntatt av andre, hvilke de anser som aktuelle for seg sjøl, og i hvilken grad deres egen posisjonering innebærer erverv eller tap av feltspesifikk kapital, gjennom sin habitus (Bourdieu, 1992/1998, s. 384; 1994/1998b, s. 85; Gouanvic, 2005, s. 159). *Habitus* er et begrep Bourdieu har etablert for å forstå hvordan enkeltaktører internaliserer ulike felts strukturer og logikker, og hvordan de tar valg i henhold til disse (eller ikke). Enkeltaktørers habitus struktureres av feltene som de opererer på, men aktørene bidrar også til å strukturere disse feltene når de inntar bestemte posisjoner (Bourdieu, 1992/1998, s. 533). Posisjonsbegrepet gjenspeiler med andre ord at *felt* og *habitus* er to sider av samme sak, nemlig sosialt liv. Habitus er enkeltindividers internalisering av felts strukturer, og felt blir til gjennom forholdet mellom måtene som habitus kommer til uttrykk på.

Når jeg spør hvilken posisjon gjendiktere har inntatt overfor gjendiktingsbegrepet, vil det si at jeg skal utforske hvordan enkelte gjendiktere agerer i henhold til en bestemt forståelse av begrepet og i hvilken grad denne forståelse er prega av deres habitus. Slik jeg designer undersøkelsen vil to kvalitative analyser vies til å utforske dette. De to analysene inngår i avhandlinga som detaljerte eksempler på hvordan gjendiktingsbegrepets posisjon påvirkes av måtene som enkeltaktører forholder seg til begrepet på.

Den første analysen dreier seg om gjendiktingsbegrepet slik det kan forstås med utgangspunkt i forekomster av ordet «*gjendikting» i deler av arkivet til en gjendikter. Her ønsker jeg å finne ut av hvordan han forholdt seg til begrepet gjennom bruk og ikke-bruk av ordet «*gjendikting» i starten av karrieren sin.

I forbindelse med den andre analysen vil jeg gjennomføre og analysere data fra et kvalitativt forskningsintervju med en gjendikter som i løpet av den siste delen av perioden jeg studerer, har gitt ut flere gjendiktninger på norsk. Jeg

ønsker å undersøke hvordan hun forholder seg til gjendiktingsbegrepet og hvordan hun ser på det litterære feltet hvor det utgjør en kategori for litterær produksjon.

De to gjendikterne er blant de som er representert med flest gjendiktninger i det kvantitative datasettet som jeg har etablert gjennom arbeidet med avhandlinga, og de har vært aktive som gjendiktere på ulike tidspunkt av historia til det norske litterære feltet. Det at jeg kun har valgt ut to gjendiktere for disse analysene, har bakgrunn både i praktiske hensyn og i en antagelse om at detaljerte analyser av de rike dataene som det er mulig å skaffe om disse gjendikternes praksis, i seg sjøl kan gi relevant innsikt. Dette går på bekostning av en pretensjon om at funnene fra de to kvalitative analysene skal være generaliserbare.

Ved å anse *gjendikting* som en posisjon på litterære felt i Norge (andre forskningsspørsmål), og ved å anse *gjendikting* som en posisjon som aktører på dette feltet forholder seg til gjennom sin habitus og bidrar til å forme når de agerer i henhold til sin forståelse av begrepet (tredje forskningsspørsmål), legger jeg til rette for en ny måte å forstå det norske gjendiktingsbegrepet på, hovedsakelig fordi jeg unngår å tillegge det en transhistorisk essens. Jeg anerkjenner at ulike maktforhold ligger til grunn for gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge, og vil operasjonalisere ulike sosiologiske begreper for å kunne ta hensyn til slike forhold i analysene (ibid., 1992/, s. 382-383; Heilbron & Sapiro, 2002, s. 4). Ved hjelp av analyser av kvantitative data, dokumenter og et intervju gjennom en forskningsstrategi med blanda metoder håper jeg å utnytte dette begrepsapparatets potensial.

1.3.4 Seks analyser

Tabell 1.3.4 er ei framstilling av den ideelle sammenhengen mellom problemstilling, forskningsspørsmål, teoretiske begreper og analyser i denne avhandlinga. De kvantitative analysene vil gjøre det mulig å studere elementer i utviklinga av bruken av ordet «*gjendikting» gjennom heile perioden som jeg utforsker, og trender knytta til et bakenforliggende gjendiktingsbegrep. Den første kvalitative analysen vil tillate meg å undersøke perioden 1872–1897, hvor det finnes lite data for å belyse gjendiktingsbegrepet, men hvor bruken av ordet «*gjendikting» likevel er interessant ettersom det er den eldste jeg har hatt tilgang til. De to andre kvalitative analysene vil gjøre det mulig å utforske hvordan to gjendiktere som har vært aktive på forskjellige tidspunkt, har inntatt

ulike posisjoner overfor gjendiktingsbegrepet. Sjøl om de tre kvalitative analysene fyller tre ruter i tabellen som sammenlagt ser ut til å utgjøre heile tidsrommet 1872–2012, er det data fra tidsrommene 1872–1897 og 1941–1947, samt data fra i dag om tida etter 1981 som vil bli analysert.

Problemstilling: Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge?		P e r i o d e : 1 8 7 2 – 2 0 1 2	
<i>Første forskningsspørsmål: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?</i> Begrepene om felt for makt og felt.	Dokumentanalyse. 1872–1897: Tidlige forekomster av ordet «*gjendikting» i Nasjonalbibliotekets samlinger.		
	Kvantitativ analyse. Analyseenhetens referanse og gjendikterne bak gjendiktningene (er referansen spesifikk eller generisk; dreier det seg om artefakt/prosess eller person; finnes gjendiktninga som det refereres til, i utvalgsenheten som analyseenheten forekommer i; hvem er gjendikter; er gjendikteren oversetter, gjendikter eller forfatter av andre tekster).		
<i>Andre forskningsspørsmål: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?</i> Begrepene om kapital og felt.	Kvantitativ analyse. Utgivere, plassering og sjangre (hvem er utgiverne; hva er utvalgsenhetenes sjanger; hvor i boka finnes analyseenheten og hvor mange ganger forekommer den; hvem tar ordet «*gjendikting» i bruk; hva er kildetekstens sjanger).		
	Kvantitativ analyse. Referanser til gjendikting og ulike språk, kontekster og forfattere (hvem er kildetekstforfatterne; hva regnes som kildepråk, kildekontekst, målspråk og målkontekst).		
<i>Tredje forskningsspørsmål: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?</i> Begrepene om habitus og felt.		Dokumentanalyse. Ordet «*gjendikting» i André Bjerkes arkiv fram til 1947.	Analyse av halvstrukturet forskningintervju. Etter 1981: Intervju om gjendikting med Laila Stien.

Tabell 1.3.4 Skjematisk framstilling av sammenheng mellom problemstilling, forskningsspørsmål, teoretiske begreper og analyser. Periodeavgrønsing øverst til høyre.

Som det framgår av den skjematiske framstillinga i tabellen, vil jeg analysere ulike typer data gjennom utforskinga av gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge. Jeg kombinerer analyser av kvantitative og kvalitative data (dokumenter og intervju) og gjør blanda metoder til min forskningsstrategi for

dette prosjektet («mixed methods», Bryman, 2001/2016, s. 635). Innenfor en typologi over blanda metoder (ibid., 2001/, s. 638) vil dette prosjektets hovedvekt og rekkefølge se slik ut:

QUAN→qual

(for: KVANTITATIV→kvalitativ)

På et overordna nivå gir dette et forskningsdesign hvor de kvantitative dataene utgjør hovedvekta (grunnlaget for flest analyser: tre av seks) og ble samla inn først. De tre typene kvalitative data (dokumenter fra Nasjonalbibliotekets digitale samlinger, arkivdokumenter, intervju) ligger til grunn for én analyse hver, og disse skal utdype elementer fra de kvantitative analysene, særlig gjennom de analysene som er retta inn mot å etablere et svar på det tredje forskningsspørsmålet om gjendikternes inntagelse av posisjon overfor gjendiktingsbegrepet.

Det finnes mange gode grunner for å anlegge en forskningsstrategi med blanda metoder (ibid., 2001/, s. 641). For dette prosjektets del dreier det seg om å kunne gi et mer fullstendig svar på problemstillinga (ibid., 2001/, s. 644), om å besvare ulike forskningsspørsmål (ibid., 2001/, s. 646) og om å veie opp for en svakhet ved én metode gjennom å komplementere med en annen metode (ibid., 2001/, s. 643). I de to neste avsnittene vil jeg utdype dette:

Mer fullstendig svar; og ulike forskningsspørsmål: Utforskinga av komplekse fenomener, som et oversettelsesbegrep og dets posisjon i en bestemt kontekst, kan kreve at forskere bruker et bredt spekter av vitenskapelige verktøy for å nå fram til en viss forståelse eller kunnskap (ibid., 2001/, s. 645). I utforskinga av gjendiktingsbegrepet i Norge vil det være viktig å legge til rette for en forståelse av begrepet som betinga av den historiske konteksten som det har hatt ulike posisjoner i. Derfor vil jeg samle inn kvantitative data om bruken av ordet «*gjendikting» i publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets boksamling utgitt mellom 1872 og 2012. Disse dataene vil belyse sider ved alle de tre sammenhengende elementene av en bourdieuisk analyse av felt for kulturell produksjon (se del 3.2, «Tre sammenhengende elementer»). Likevel vil ett element bli mindre belyst av denne metoden, og det er knytta til det tredje forskningsspørsmålet: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet? En undersøkelse av gjendiktingsbegrepet og dets posisjon

må kunne vise hvordan begrepet inngår i enkeltindividers perspektiv og praksis på feltet som de opererer i. Riktig nok innebærer enkelte variabler i det kvantitative datasettet informasjon om gjendiktere. Men gjennom bøkene i Nasjonalbibliotekets digitaliserte samling har jeg bare i liten grad tilgang til gjendikternes bakgrunn for å innta en bestemt posisjon overfor gjendiktingsbegrepet. For å komplementere de kvantitative dataene har jeg dermed i forbindelse med det tredje forskningsspørsmålet samla inn data fra en gjendikers private arkiv og gjennomført et halvstrukturert forskningsintervju med en gjendikter.

Veie opp for en svakhet: Her dreier det seg ikke om å veie opp for en svakhet ved kvantitative metoder generelt, men om å veie opp for en svakhet i gjennomføringen av innsamlinga av kvantitative data i forbindelse med dette prosjektet spesielt. I parti 3.4.7, «Utvalg», beskriver jeg hvordan ulike publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling ble valgt ut for koding av deres forekomster av ordet «*gjendikting», som er den kvantitative datainnsamlingas analyseenhet. Utvalgsmetoden som ble etablert, førte til at årgangene hvor det finnes få publikasjoner som analyseenheten forekommer i, er noe overrepresentert. For å veie opp for denne svakheten vier jeg den første av de seks analysene til en dokumentanalyse av tidlige forekomster av analyseenheten i Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger, slik at det skal bli klarere hva denne overrepresentasjonen kan ha å si. Den kvalitative analysen av de tidlige forekomstene av ordet «*gjendikting» er dessuten interessant i seg sjøl, ettersom den belyser hvordan *gjendikting* ble forstått da det tilsynelatende var mindre relevant for aktiviteten et litterært felt.

Analysene av kvantitative data om bruken av ordet «*gjendikting» vil belyse utviklinga til gjendiktingsbegrepet og dets posisjon over et tidsrom på 140 år. Analysene av de kvalitative dataene vil belyse hvilken forståelse av gjendiktingsbegrepet som lå til grunn for bruken av ordet «*gjendikting» i ulike publikasjoner mellom 1872 og 1897, og hvordan to gjendiktere har inntatt bestemte posisjoner overfor gjendiktingsbegrepet. Sammen vil de seks analysene gi et godt bilde av hvordan gjendiktingsbegrepet og dets posisjon har utvikla seg i Norge. Det vil fortsatt gjenstå mye arbeid for å forstå gjendiktingsbegrepet både i Norge og i Skandinavia, og dessuten hvordan ulike oversettelsesbegreper inngår i forhold til hverandre innenfor bestemte kontekster.

1.4 Gjendikting og andre oversettelsesbegreper i oversettelsesvitenskapen

ja, og fordi ord heng i lufta som pollen, knyt strupen seg

—
fra *Medborgar. Eit amerikansk dikt* av Claudia Rankine (2018, s. 164), gjendikta av
Kristina Leganger Iversen og Camara Lundestad Joof

For å analysere *gjendikting* som et oversettelsesbegrep, etablerer jeg et teoretisk fundament ved hjelp av oversettelsesvitenskapelige begreper (se del 2.2, «Deskriptiv oversettelsesvitenskap», og del 2.3, «*Gjendikting* – blant oversettelsesbegreper og blant mennesker»). For å analysere posisjonen til oversettelsesbegrepet *gjendikting* i den norske konteksten bruker jeg oversettelses sosiologiske metoder som bygger på begreper fra Pierre Bourdieus refleksive sosiologi (se del 2.4, «Ei sosiologisk tilnærming til oversettelse»). I de to siste delene av dette innledningskapittelet vil jeg vise hvordan jeg plasserer mitt forskningsprosjekt i forhold til foreliggende oversettelsesvitenskapelig forskning på oversettelsesbegreper (denne del 1.4), og i forhold til foreliggende oversettelses sosiologisk forskning (del 1.5, «Refleksiv sosiologi i utforsking av oversettelse»).

Har det noe å si hvilke begreper vi bruker for å forstå ulike oversettelses- og omskrivingsprosesser? Ben Van Wyke argumenterer for at dette er viktig. Han gjør rede for en filosofisk diskusjon om sannhetens natur og demonstrerer hvordan Friedrich Nietzsche brøyt med en platonsk tankegang som denne diskusjonen hadde vært bundet opp til i nærmere to tusen år. Ifølge Nietzsche har ikke mennesker tilgang til noen former for essens eller ting i seg sjøl. Kunnskapen vi har om verden, reflekterer, for Nietzsche, våre egne konstruksjoner for tilnærminga til den (Wyke, 2010/2014, s. 36). Begrepene våre blir til ved at vi sammenligner og abstraherer, noe som gjør at de kan anses for å ha metaforiske kvaliteter (ibid., 2010/, s. 37). For Nietzsche – og for Ben Van Wyke – ligger menneskets tilgang til sannhet nettopp i undersøkelsen av språkets og begrepenes metaforiske egenskaper (se også Guldin, 2010/2014, s. 181). Det er her vi har tilgang til sannheten, og sannheten dreier seg om hvordan mennesker tilnærmer seg verden (Wyke, 2010/2014, s. 38).

I oversettelsesvitenskapen har slike nietzscheanske erkjennelser fått et mangfold av uttrykk. Flere kortere og lengre studier har blitt via til utforskinga av bestemte oversettelsesbegreper og deres historie og sosiale kontekst (Gambier,

2018; Gambier & Stecconi, 2019; Halverson, 1999; Hermans, 2006; Lefevere, 1992; Wilkus-Wyrwa, 2018), oversettelseskunnskapens mangfoldige former (Cheung, 2012; D'hulst & Gambier, 2018; Salama-Carr, 2006; Susam-Saraeva, 2021; Tymoczko, 2006, 2007/2010; Wakabayashi, 2012) og metaforene i denne kunnskapen (St. André, 2010/2014c). St. André (2014a, s. 2) går så langt at han spør om det er noe ved oversettelsesprosessen i seg sjøl som gjør at den kan forstås best ved hjelp av metaforer.

Studier av den typen som er nevnt i forrige avsnitt, er ikke bare relevante for å kartlegge begreper, kunnskap og metaforer for oversettelse. De bidrar også til å teste hypoteser omkring hvorvidt det er mulig å snakke om transkulturelle oversettelsesbegreper (Gambier & Stecconi, 2019; Halverson, 2000, 2002, 2008; Toury, 1982, 1995/2012a; Tymoczko, 2007/2010). Ei større vektlegging av kontekstavhengige begreper for oversettelse i testinga av hypoteser i oversettelsesvitenskap vil også kunne være fruktbar. For eksempel ville ei vektlegging av gjendiktingsbegrepets posisjon i den norske konteksten som Cristian Refsum (2017) utforsker, belyst i hvilken grad nettopp dette begrepets posisjon har betydning for tilfeller hvor den såkalte oversettelsespakten ikke overholdes (Alvstad, Greenall, Jansen & Taivalkoski-Shilov, 2017, s. 10). Forståelsen av ulike oversettelsesbegreper kan innebære ulike normer knytta til likhet eller ekvivalens (Muñoz-Basols, 2019, s. 302).

Som jeg har vist eksempler på i litteraturgjennomgangen, er faren ved å ta oversettelsesbegreper som utgangspunkt for et forskningsprosjekt at forskeren arbeider utfra en illusjon om at slike begreper er isolerte og stabile størrelser slik man finner dem i ei ordbok (Gambier, 2018, s. 19) eller i forskerens samtid (Salama-Carr, 2006, s. 128). Utover forståelsen av *gjendiktning* som norsk gjengivelse av lyrikk og dramatik eller som litterær oversettelse og oversettelse av kunstspråk, som har blitt beskrevet så langt, har gjendiktingsbegrepet, for eksempel, også blitt brukt i forståelsen av arkitektur (Sellæg, 2007, s. 51; Sørby & Paavola, 2011, s. 108), kunnskapsoverføring (Jacobsen & Thorsvik, 1997/2007, s. 310; Røvik, 2007, s. 257), naturbeskrivelser (Bale, 2009, s. 56), og for intralingval oversettelse (Bédier, 1900/1973, s. IV) og digital lokalisering (Arneberg, 2018, s. 232). Gideon Toury (1982, 2012a) sitt begrep om antatt oversettelse er et nøkkelbegrep for tilnærminga til semantisk variasjon knytta til oversettelsesbegreper (se parti 2.2.3, «Oversettelsesvitenskapens studieobjekt»; se også D'hulst, 2012; Halverson, 2008). Oversettelsesvitenskapens bevegelse bort fra et syn på oversettelsesbegreper som stabile størrelser, er en bevegelse

bort fra et ideal om den definitive oversettelsen, i retning av en potensiell og nødvendig innlemmelse av mange oversettelsespraksiser i forståelsen av fagfeltets hovedbegrep (Gambier, 2018, s. 21). Det er samtidig en bevegelse bort fra et positivistisk syn på oversettelse (ibid.; Halverson, 2010, s. 378). I parti 2.3.1, «Oversettelsesvitenskapens oversettelsesbegrep», vil jeg kort gjøre rede for to forslag til hvordan fagfeltet kan hamle opp med mangfoldet i oversettelse.

1.5 Refleksiv sosiologi i utforsking av oversettelse

*Harde Spania, land av epletre og pinjer,
dei late herrane dine gav deg ordre:
Om ikkje å så, om ikkje å utnytta gruvene,
om ikkje å para kyrne, om å tenkja djupt
ved gravene, om kvart år å vitja
monumentet over sjøfararen Columbus, om å plapra
med apekattar som var komne frå Amerika
med same «sosiale posisjon» og rotenskap.*

—
fra *Dikt i utval* av Pablo Neruda (1973, s. 21), gjendikta av Kjartan Fløgstad

Dette prosjektet er nyskapende innenfor oversettelsesvitenskapen fordi jeg undersøker et begrep og dets posisjon i en foranderlig kontekst ved hjelp av sosiologiske metoder. Prosjektet vil være et metodologisk bidrag til utforskinga av oversettelsesbegreper, ettersom jeg på en nyskapende og etterrettelig måte operasjonaliserer begreper fra Pierre Bourdieus refleksive sosiologi og etablerer en blanda metode for utforskinga av studieobjektet mitt.

Hovedvekta i denne del 1.5 vil ligge på å vise at det finnes få oversettelsesvitenskapelige studier som følger opp sammenhengen i Bourdieus analyser av ulike samfunnsfelt. Denne sammenhengen er formulert spesielt for det litterære feltet i *Les règles de l'art* (Bourdieu, 1992/1998, s. 351). I en mer generell versjon, mynta på alle former for felt, finnes den oversatt til norsk av Bjørn Kvalsvik Nicolaysen:

For det første bør ein analysere kva for posisjon feltet har i høve til makt-feltet. [...] For det andre bør ein etablere ein objektiv struktur av relasjonar mellom posisjonar som er inntekne av agentar eller institusjonar som konkurrerer med

kvarandre innanfor feltet. For det tredje bør ein analysere habitus hos agentane, dei ulike systema av disposisjonar som dei har skaffa seg gjennom inderleggjering av ein fastlagt type sosiale og økonomiske vilkår og som i eit avgrensa livsløp innanfor det vurderte feltet finn meir eller mindre gunstige høve til å setje seg gjennom. (Bourdieu & Wacquant, 1991/1993, s. 90)

I parti 1.5.1 vil jeg vise at de fleste av de bourdieuiske studiene i oversettelsesvitenskap kun forholder seg til ett eller to av de tre sammenhengende elementene i denne analysemetoden. I parti 1.5.2 vil jeg gjøre rede for andre sosiologiske studier på litterær oversettelse i Norge.

1.5.1 Bourdieuiske studier i oversettelsesvitenskap

Det finnes ulike teoretiske rammeverk for utforskinga av oversettelse som en sosial aktivitet og oversettelser som elementer av en sosial kontekst (Tyulenev, 2014, s. 11). For eksempel la allerede André Lefevere med sitt begrep om *rewriting* til rette for en forståelse av tilpasning gjennom oversettelse både på tekstnivå og på kulturelt nivå (Wolf, 2007a, s. 10). Flere forskere har siden årtusenskiftet publisert oversiktsverk eller -artikler om mer sosiologiske tilnæringsmåter til oversettelse (se for eksempel Blakesley, 2019; Buzelin, 2018; Tyulenev, 2014; Wolf, 2007a; Wolf & Fukari, 2007).

Teorier og metoder fra sosiologene Bruno Latour (se Abdallah, 2011; Buzelin, 2007; Solum, 2018; Tanasescu, 2018), Niklas Luhmann (se Hermans, 2007) og Pierre Bourdieu har vært særlig viktige innenfor ei sosiologisk grein av oversettelsesvitenskapen.

Det var særlig rundt årtusenskiftet at Bourdieus teorier fikk innpass på fagfeltet (se Inghilleri, 2005b). Til tross for sin interesse for felt for kulturell produksjon, utforska Bourdieu sjøl kun i liten grad oversettelse (se Meylaerts, 2005).

Dersom man betrakter en del oversettelsesvitenskapelige studier på bakgrunn av Bourdieus egen framstilling av feltanalysers tre sammenhengende elementer, kan man si at det finnes få studier som følger opp kompleksiteten i det som blir foreslått. De som finnes, er voluminøse. Det dreier seg særlig om *L'aventure flamande de la Revue belge: langues, littératures et cultures dans l'entre-deux-guerres* av Reine Meylaerts (2004a), hvor hun utforsker den belgiske mellomkrigs konteksten ved hjelp av flere typer data innenfor et reint

oversettelsesvitenskapelig rammeverk. Innenfor en mer sosiologisk enn oversettelsesvitenskapelig tradisjon finner vi *Translatio. Le marché de la traduction en France à l'heure de la mondialisation* av Gisèle Sapiro (2008), og dessuten en del av Sapiros samarbeidsprosjekter med Johan Heilbron (Heilbron & Sapiro, 2002, 2007). Gjennom disse studiene blir et mangfold av data samla inn og analysert for å utforske fransk oversettelse i overgangen mellom det tjuende og det tjuetførste århundre. Flere andre studier er gjort, som hovedsakelig kan grupperes ved å la begrepene *felt for makt*, *felt* og *habitus* utgjøre inndelinga.

Begrepet om felt for makt blir brukt i forståelsen av kontakt mellom ulike avgrensa deler av et samfunn og maktforholdene dem imellom. Innenfor sosiologiske og oversettelsesvitenskapelige studier av felt for makt er det særlig kontakten og maktforholdene mellom ulike nasjonale litterære felt som har stått i fokus (Heilbron, 1999; Sapiro, 2002, 2019; Xu & Yu, 2019). Men også den oversatte litteraturens rolle i samfunn prega av nasjonalistisk ideologi og språkkamp har bydd på viktige oversettelsesvitenskapelige perspektiver på kontakten mellom særlig det litterære feltet og feltet for politisk makt og myndighet (Meylaerts, 2007). Jeg vil gi en grundig redegjørelse for begrepet om felt for makt i seksjon 2.4.3.3, «*Felt for makt*».

Felt kan beskrives som et begrep som brukes om avgrensa deler av et samfunn, som har egne regler og institusjoner, og hvor aktørene følger bestemte logikker i henhold til aktivitetene som inngår i feltet. Vi har relativt få studier av sosiologiske felt innenfor oversettelsesvitenskap. Dette kan ha en sammenheng med at det har blitt stilt spørsmålsteget ved om oversettelse i det heile tatt kan ligge til grunn for en egen feltdannelse eller om oversettelse må inngå i andre samfunnsfelt (Even-Zohar, 1990, s. 13; Gouanvic, 2007, s. 82; Meylaerts, 2010, s. 15; Vorderobermeier, 2014b, s. 19). Dette spørsmålet kan legges til grunn for empirisk undersøkelse. Det finnes studier av slike oversettelsesfelt (Buzelin, 2005; Prunč, 2007; Wolf, 2007b), men også av oversettelse som en del av andre felt, for eksempel et litterært felt (Hanna, 2005). Jeg vil gi en grundig redegjørelse for begrepet om felt i seksjon 2.4.3.1, «*Felt*».

Habitusbegrepet er det av Bourdieus teoretiske verktøy som har fått størst innpass i oversettelsesvitenskapen. Dette grunner hovedsakelig i at begrepet har blitt ansett for å være nyttig i utforskinga av oversettelse som en handling, hendelse eller prosess som skjer i krysningpunktet mellom det individuelle og det sosiale (Chesterman, 2007, 2009/2017; Halverson, 2008; Simeoni, 1998). Det har blitt gitt ut ei heil bok om *habitus* i oversettelsesvitenskap (Vorderobermeier,

2014b), det har blitt gjort en rekke interessante studier som utforsker hvordan habitusbegrepet kan gå sammen med andre teoretiske begreper (Abdallah, 2014; Gouanvic, 2005, 2007; Inghilleri, 2003, 2005a, 2014; Meylaerts, 2008; Simeoni, 2007), og empiriske undersøkelser av oversetteres habitus i ulike kontekster (Gouanvic, 2001; Kalinowski, 2001; Meylaerts, 2004b, 2006, 2010; Sela-Sheffy, 2005; Wolf, 2013; Xu & Yu, 2015). Det finnes ikke mange reint metodologiske bidrag knytta til habitusbegrepet innenfor oversettelsesvitenskap (Torikai, 2014; Vorderobermeier, 2014a; Yannakopoulou, 2014). Jeg vil gi en grundig redegjørelse for begrepet om habitus i seksjon 2.4.3.4, «*Habitus*».

1.5.2 Sosiologiske blikk på litterær oversettelse i Norge

Det er gjort noen sosiologiske studier av oversettelse i Norge. De tre jeg vil trekke fram, retter seg alle mot litterær oversettelse, men fra ulike vinkler. Innenfor et bourdieuisk rammeverk utforsker P. Bjerke et al. (2020) i hvilken grad innkjøpsordninga for oversatt litteratur fungerer etter formålet. Cecilie Naper (2009) gjør en empirisk undersøkelse av norske lesevaner og inkluderer oversatt litteratur. Kristina Solum (2018) utforsker i si avhandling hvordan litterær oversettelse er et resultat av samarbeid mellom ulike aktører, innenfor et rammeverk fra aktørnettverksteori.

Bidraget mitt med denne avhandlinga er tredelt. Jeg vil belyse gjendiktingsbegrepet slik det og dets posisjon har utvikla seg i Norge. Jeg vil gjøre et teoretisk arbeid som bidrar til en bedre forståelse av en situasjon med flere oversettelsesbegreper, noe som ikke er unikt for den norske konteksten, men som ingen tidligere studier av den norske konteksten har tatt innover seg. Dessuten vil jeg bidra til en mer etterrettelig operasjonalisering av bourdieuiske begreper innenfor oversettelsesvitenskap.

2 Teori

*Og draumane, sokne
og vanskapte
bolna opp og blei store,
ringa seg opp, den eine etter den andre
pulserte som rotblod
i dei sprokne årene til ei ny verd.*

—
fra diktet «Draumane» av Conceição Evaristo (2020, s. 35), gjendikta av Naïd
Mubalegh

I dette kapittelet vil jeg diskutere oversettelsesvitenskapelige begreper som gir meg et teoretisk grunnlag for å peke ut gjendiktingsbegrepet som studieobjekt. Etter dette vil jeg presentere definisjoner av noen sosiologiske begreper som skal gi meg et teoretisk grunnlag for å utforske gjendiktingsbegrepet i en bestemt praktisk kontekst. Jeg vil presentere metoden for denne utforskinga i kapittel 3, «Data og metode».

I det som følger her, vil jeg ta utgangspunkt i den moderne europeiske oversettelsesvitenskapens forhold til oversettelsers kildetekst (del 2.1, «Den europeiske oversettelsesvitenskapens kilde»). Videre vil jeg diskutere den deskriptive oversettelsesvitenskapens omformulering av fagfeltets studieobjekt og vise hvordan den er relevant for dette prosjektet (del 2.2, «Deskriptiv oversettelsesvitenskap»). Jeg redegjør siden for noen muligheter som finnes for å sammenligne oversettelsesbegreper fra ulike kontekster (del 2.3, «Gjendikting – blant oversettelsesbegreper og blant mennesker»). Dessuten vil jeg presentere definisjonene av de sosiologiske begrepene som jeg kommer til å operasjonalisere gjennom metoden som jeg etablerer i et forsøk på å svare på den overordna problemstillinga for dette prosjektet (del 2.4, «Ei sosiologisk tilnærming til oversettelse»): Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge mellom 1872 og 2012? Til slutt i dette teorikapittelet vil jeg diskutere noen kritiske møtepunkter mellom teoriene jeg bruker, og andre relevante teorier.

2.1 Den europeiske oversettelsesvitenskapens kilde

to wash my hands. nettoyer mes mains. å vaske hendene.

setninger blir ikke enige

—
fra *Ja*. av Laura Vazquez (2018, s. 20), gjendikta av Erlend Wichne

Diskusjonen om oversettelsesvitenskapens definisjon av oversettelse er ikke ny. Det er særlig med en motvekt til normative diskurser om oversettelse at oversettelsesvitenskapen har kunnet bidra til en bedre forståelse av oversettelsesfenomener (Munday, 2010, s. 420). Avstanden fra normative definisjoner av oversettelse gjorde nye og fruktbare områder tilgjengelige for fagfeltet gjennom den siste halvdel av det tjuende århundret (Chang, 2018, s. 473; Pym, 1995, s. 160). Men spørsmålet om hva oversettelse innebærer for fagfeltet, kaster den som spør, hodestups inn i ontologiske og epistemologiske problemstillinger (Halverson, 2010, s. 378): Hva finnes? Hvilken kunnskap kan vi oppnå om det som finnes? Og videre: Hvordan skal vi utforske for å etablere kunnskap? Hva har uenighet om svarene på disse spørsmålene å si? Halverson (2010, *ibid.*) argumenterer for at oversettelsesvitenskapen gjennom si relativt korte historie som fagfelt har utvikla ei evne til å romme et mangfold av betydninger av oversettelsesbegrepet.

Behovet for en klar, ideell og definitiv definisjon av oversettelsesbegrepet sprang muligens ut av innsatsen for å institusjonalisere oversettelsesvitenskapen på 1960- og -70-tallet (Halverson, 1997, s. 219; 2010, s. 378; Pym, 1995, s. 155; St. André, 2010/2014a, s. 2). Til dette formålet passa det å anta konkrete forhold mellom en kildetekst og en måltetekst, som skulle innebære ekvivalens. I starten av fagfeltets historie skulle oversettelsesvitenskapens oppgave være å finne de objektive kriteriene for å evaluere slik ekvivalens (Bassnett, 2019, s. 220; Halverson, 1997, s. 212; 2010, s. 379; León, 2010/2014, s. 88; Lomheim, 1995/1998, s. 74-75; Nida, 1964/2012, s. 149; Pym, 2007, s. 154; Venuti, 2012, s. 135).

Det har blitt foreslått ulike taksonomier for ekvivalens. Blant de best kjente finner vi Nida (2012) sitt skille mellom formell og dynamisk ekvivalens, presentert i 1964 (se også Beckmann, upublisert, s. 11; Qvale, 1998, s. 38-39; Robinson, 2016, s. 10-11). Til grunn for denne inndelinga ligger en erkjennelse

av at ulikheter mellom språk ødelegger muligheten for at en oversettelse kan korrespondere fullstendig med kildeteksten (Nida, 1964/2012, s. 141). I tilfeller med en formell oversettelse forsøker oversetteren å ta i bruk tilsvarende grammatiske enheter (ved å oversette substantiver med substantiver, f.eks.), ord (ved å oversette enkeltord på konsekvent vis gjennom en tekst, f.eks.) og betydning (ved ikke nødvendigvis å oversette idiomatisk på målspråket, f.eks.) som finnes i kildeteksten (ibid., 1964/). I tilfeller med en dynamisk oversettelse forsøker oversetteren å gi målteksten samme betydning som kildeteksten, på en nær og naturlig måte sett fra målkulturen (ibid., 1964/, s. 151).

Felles for denne og flere versjoner av ekvivalensbegrepet som mål på hva oversettelse innebærer, er at man med den forsøker å få et tidsavhengig syn på oversettelse, som gjelder i en bestemt og avgrensa regional kontekst, til å gjelde universelt (Tymoczko, 2006, s. 14; Venuti, 2012, s. 135). Dette gjør at ekvivalensbegrepet egner seg dårlig som grunnstein for en vitenskapelig disiplin (Pym, 1995, s. 156; 2007, s. 155): Oversettelser er, som så mange ting, avhengig av øyet som ser. Oversettelsesfenomener er for komplekse til at sammenligning med en måltekst aleine kan gjøre rede for hva oversettelse innebærer, eller kan fungere som kriterium for hva som er oversettelsesvitenskapens studieobjekt (Buzelin, 2018, s. 337; Lambert & Gorp, 1985/2006, s. 41).

Men om ikke det er objektive faktorer for evaluering av forholdet mellom en kildetekst og en måltekst som er oversettelsesvitenskapens studieobjekt, har ekvivalensbegrepet likevel noe for seg? Så lenge forestillinger om ulike ekvivalensforhold har betydning for hvordan oversettere jobber og hvordan oversettelser mottas i sine kontekster, må oversettelsesvitenskapen kunne forstå hva slike forhold innebærer, og evne å plassere evalueringa av dem i sin historiske sammenheng (Pym, 1995, s. 160). Dessuten ser både Halverson (1997, s. 215), Koller (1995, s. 191) og Pym (1995, s. 162) nytten av begrepet for å avgrense oversettelse fra andre nærliggende praksiser og dermed hva som *ikke* skal være oversettelsesvitenskapens studieobjekt. Ei slik negativ avgrensing er vanskelig å etablere med måltekst-fokuset og normbegrepet i den deskriptive oversettelsesvitenskapen, som vil bli diskutert nærmere i neste del av dette teorikapittelet.

Er ei negativ avgrensing nødvendig for etableringa av et sammenligningsgrunnlag mellom oversettelsespraksiser situert i ulike kontekster? Dersom oversettelsesvitenskapen skal være et fagfelt som gjør videre

framskritt utover ei økende mengde av beskrivelsene av slike, så er svaret kanskje ja (Halverson, 1997, s. 223; Toury, 1995/2012a, s. 4).

Jeg vil komme tilbake til noen teoretiske forsøk på å etablere et sammenligningsgrunnlag i oversettelsesvitenskapen i del 2.3, «*Gjendikting – blant oversettelsesbegreper og blant mennesker*». På veien dit vil jeg diskutere enkelte begreper fra den deskriptive oversettelsesvitenskapen.

2.2 Deskriptiv oversettelsesvitenskap

*Eg veit ikkje kva eg treng
Før du har gitt det til meg
For at eg skal vite eg trong det*

–
fra *Merkur* av Ariana Reines (2019, s. 33), gjendikta av Anna Kleiva

Spørsmålet om hva som kan være en gyldig definisjon av oversettelse, er ikke noen bagatell for oversettelsesvitenskapen. En definisjon av oversettelse trengs i det teoretiske rammeverket som skal ligge til grunn for fagfeltets metodologi (Tymoczko, 2010/2014, s. 112). Snevre definisjoner av oversettelse ekskluderer marginale praksiser til fordel for utforskinga av de praksisene som er dominerende i vestlige eller globaliserte kontekster (Tymoczko, 2006, s. 20; 2007/2010, s. 57; Wakabayashi, 2012, s. 182), og de gjør det lett å dra fundamentet bort under fagfeltets metodologi: «Clearly a general *theory* of translation must be elastic enough to encompass all ideas about translation across time and space, or the conceptual bases of the theory will not be sufficiently broad to be applicable to translation in general» (Tymoczko, 2010/2014, s. 119).

En viktig del av oversettelsesvitenskapens gjennombrudd på 1970-tallet springer ut av forskningsaktiviteten som var knytta til utviklinga av fagfeltets deskriptive grein og denne greinas definisjon av oversettelse (Toury, 1982, s. 27). José Lambert (2006, s. 115) hevder at tanken om at oversettelse i det heile tatt måtte utforskes før det kunne defineres, i det store og det heile entra fagfeltet med forskeren Gideon Toury.

Særlig viktig ble møtet mellom oversettelsesvitenskapen og polysystemteori og den påfølgende utforskinga av litterær oversettelse (Valdeón, 2018, s. 459). Gjennom dette møtet ble fokuset for den oversettelsesvitenskapelige aktiviteten flytta fra sammenligninga av en måltekst

med en kildetekst og spørsmålet om den førstes ekvivalens med den siste. Forskerne som jobber innenfor den deskriptive greina av fagfeltet, retter i større grad blikket mot målkulturen i jakta på årsakene til og effektene av oversettelse (Chesterman, 2002, s. 149). Oversettelse frigjøres på sett og vis fra originalen (Chang, 2018, s. 467; Guldin, 2010/2014, s. 163). Dette har åpna veien for en forståelse av oversettelse som sosial og politisk handling, i en viss motsetning til en forståelse av oversettelse som en operasjon hvor det hovedsakelig skjer språkarbeid (Buzelin, 2018, s. 338; Monti, 2010/2014, s. 192; Qvale, 1998, s. 41).

Den empiriske greina av fagfeltet fikk navnet «Descriptive Translation Studies» (Lambert, 1995/2006, s. 115). Hovedaktiviteten innenfor den deskriptive oversettelsesvitenskapen har dreid seg om å utforske hva oversettelse faktisk innebærer i den virkelige verden, og betingelsene for hvorfor det er som det er. Det overordna målet for denne greina er å korrigere teorier om hva oversettelse kan innebære, for bedre å forutse hva oversettelse potensielt vil innebære i tilfeller hvor man kan gjøre rede for de bestemte forholdene dette skjer innenfor (Toury, 1995/2012a, s. 300-301).

2.2.1 Polysystemteoris betydning for oversettelsesvitenskapen

Polysystemteori er en av flere funksjonalistiske teorier som entra oversettelsesvitenskapen fra andre fagfelt, og som bidro til overgangen fra en snever til en videre definisjon av oversettelse (Bassnett, 2019, s. 71; Buzelin, 2018, s. 338; Halverson, 2010, s. 380; Lambert, 1995/2006, s. 116; Qvale, 1998, s. 46-47; Venuti, 2012, s. 137; Wolf, 2007a, s. 10). Både denne funksjonalismen, med røtter i den russiske formalismen, og den som har sine røtter i systemisk-funksjonell og tysk lingvistikk (skoposteori), vektlegger nødvendigheten av å utforske oversettelse i kontekst for den som vil svare på spørsmål om hva oversettelse er. Begge disse funksjonalismene anerkjenner oversettelse som en sosial praksis. Det innebærer at oversettelse skjer i forbindelse med andre sosiale praksiser. I tillegg innebærer det en forståelse av at det ligger normer til grunn for både oversettelsespraksisen og forskninga på den – normer som er konstruerte og som inngår i maktrelasjoner (Buzelin, 2018, s. 339; Even-Zohar, 1990, s. 11; Lambert, 1995/2006, s. 110). Dette vil jeg komme nærmere inn på i parti 2.2.2, «Normer».

Innenfor rammeverket til skoposteori anses oversettelsens funksjon for å være dens formål, og det er dette som kalles skopos (Qvale, 1998, s. 40;

Vermeer, 1989/2012, s. 191). I skoposteori er oversettelse en kommunikasjonshandling som har et bestemt formål i en målkultur, og dette formålet blir bestemt av den som bestiller oversettelsen, i samarbeid med oversetteren. Oversetteren anses for å være en ekspert på interkulturell kommunikasjon (ibid., 1989/, s. 192). Det er bestillinga og oversetterens egen ekspertvurdering som avgjør hvor stor rolle kildeteksten blir tillagt i oversettelsesprosessen (ibid., 1989/, s. 200). Slik blir kildetekst-avhengig ekvivalens bare én av svært mange mulige mål for en oversettelse (León, 2010/2014, s. 95; Pym, 1995, s. 156; Vermeer, 1989/2012, s. 198).

Skoposteori ble utvikla for å utdanne oversettere til å oversette best mulig i henhold til oversettelsens formål (Pym, 1995, s. 155; Vermeer, 1989/2012, s. 201). På ei anna side sørga funksjonalismen bak polysystemteori for et vitenskapelig paradigme som viste seg egna til å bygge den empirisk-deskriptive greina av oversettelsesvitenskapen innenfor (Buzelin, 2018, s. 338; Lambert, 1995/2006, s. 115; Venuti, 2012, s. 137). Det er betydninga av polysystemteori for oversettelsesvitenskapen jeg vil vie resten av dette partiet til.

Den grunnleggende hypotesen i polysystemteori er at «there is a systematic distinction or even opposition between various theoretical / practical concepts of literature, translation, communication, and that such oppositions tend to produce hierarchies» (Lambert, 1995/2006, s. 109). Begrepet om polysystemer innebærer en forståelse av at medlemmene av systemer formes og handler gjennom opposisjoner både innad i lukka og gjennom åpne relasjonsnettverk som er mangfoldige, dynamiske og historiske (Even-Zohar, 1990, s. 11). Når språk, litteratur og samfunn forstås som dynamiske systemer og ikke som adskilte elementer (ibid., s. 9; Lambert & Gorp, 1985/2006, s. 39; Meylaerts, 2004a, s. 51), kan man si at grunnen er beredt for å konstruere en forståelsesramme rundt oversettelse, som transcenderer lokale, nasjonale og regionale særegenheter, og at studiet av disse systemene kan ha en maktkritisk funksjon (Even-Zohar, 1990/2012, s. 164). Det er særlig ved å studere hvordan teorier og modeller for kulturell produksjon overføres fra sentrale systemer (nasjonale kulturer, f.eks.) til perifere systemer (andre nasjonale kulturer, f.eks.) på en måte som er initiert av aktører i det perifere systemet, at polysystemteori har bidratt til ei forskyving av oversettelsesvitenskapens fokus fra kildetekst til målkontekst (Chang, 2018, s. 473).

I artikkelen «On describing translations» fra 1985 gir Lambert og Gorp (2006, s. 38-40) ei framstilling av potensiell hypotesedanning og metodologi som

følger polysystemteoris grunnleggende hypotese. De identifiserer disse parametrene for oversettelsesfenomener: mål- og kilde-system med sin forfatter/oversetter, tekst og leser, og deres forhold til andre forfattere/oversettere, tekster og lesere i sine respektive systemer. Forholdene mellom disse ulike parametrene kan sammenlignes, og det er forskerens oppgave å begrunne hvilke av disse forholdene som er de viktigste å utforske, særlig med henblikk på i hvilken grad oversettelsene i fokus kan anses for å være akseptable (mål-orienterte) eller adekvate (kilde-orienterte).

Innenfor oversettelsesvitenskapen var utviklinga av et deskriptivt forskningsprogram den viktigste manifestasjonen av polysystemteoris virkning på fagfeltet. I en artikkel fra den første delen av denne utviklinga skriver Toury (1982, s. 23), Itamar Even-Zohars tidligere doktorgradsstudent, at ingen empirisk vitenskap kan anses som en selvstendig disiplin hvis den ikke har utvikla ei deskriptiv grein. På samme måte som slike forgreininger av andre fagfelt, skal en deskriptiv oversettelsesvitenskap ideelt sett resultere i forkasting, korrigering eller etablering av hypoteser som stammer fra fagfeltets underliggende teorier (ibid., s. 24). Ved å låne begreper fra polysystemteori sørge den deskriptive greina av oversettelsesvitenskapen på sitt vis for et svar på fagfeltets tilbakevendende spørsmål om hva som er dets egentlige studieobjekt (Lambert, 1995/2006, s. 115), noe jeg skal komme tilbake til i parti 2.2.3, «Oversettelsesvitenskapens studieobjekt». Samtidig ble oversettelsesfenomeners grunnleggende rolle i inter- og intrakulturell utvikling framheva innenfor det deskriptive paradigmet (Meylaerts, 2004a, s. 52).

Enkelte forskere har framheva at polysystemteori knapt er for teori å regne, men heller må anses for å være en metode (Even-Zohar, 1990, s. 10; Lambert, 1995/2006, s. 112; Lambert & Gorp, 1985/2006, s. 40; Meylaerts, 2004a, s. 50). Lambert (2006) hevder at: «[polysystem theory] does not exist on its own, certainly not as an organized frame, but [...] it has changed the scope of translation studies» (ibid.1995/, s. 130). Det er heller ikke til å komme utenom at dette rammeverket faktisk gir grunnleggende teoretiske antagelser som er egna til å beskrive forhold mellom det som kalles systemer og mellom språk og tekster. Dette er oversettelsesvitenskapelige perspektiver som har hatt ei virkning også på andre fagfelt (Chang, 2018, s. 475).

Samtidig stiller polysystemteori forskeren såpass åpen overfor studieobjektet sitt at hen ikke alltid kan forvente å finne et brukbart rammeverk for å bygge en forståelse av hva det er hen står overfor. På et overordna nivå kan

man si at polysystemteori deler fokuset på det relasjonelle ved virkeligheten med den russiske funksjonalismen og med de sosiologiske teoriene til Pierre Bourdieu. Begrepene om systemer og polysystemer inviterer forskeren til å avdekke hvilke lover og normer som utgjør logikken i forholdet mellom oversettelse og andre sosiale praksiser (Buzelin, 2018, s. 340). Men der Bourdieu setter i verk et komplekst begrepsapparat for å kunne utforske hvordan vitenskapelige teorier går i hop med den praktiske sansen som skal til for å være en aktør i den virkelige verden (jeg kommer tilbake til Bourdieus begreper i del 2.4, «Ei sosiologisk tilnærming til oversettelse»), kan ikke polysystemteori vise at systemene det er snakk om, faktisk inngår som en del av den virkelige verden (Lambert, 1995/2006, s. 113). Fordi forskeren ikke kan si om systemene som hen studerer innenfor et polysystemteoretisk rammeverk, er virkelige eller ikke, vil hen også mangle et rammeverk for å forstå menneskers handlinger innenfor disse systemene. Dette er årsaken til at polysystemteori har blitt beskrevet som antihumanistisk (Buzelin, 2018, s. 340; Lambert, 1995/2006, s. 127).

2.2.2 Normer

Normbegrepet har blitt viktig i den deskriptive oversettelsesvitenskapen, ettersom begrepet har vist seg tilgjengelig og fruktbart i utforskinga av såpass komplekse prosesser og produkter som oversettelse kan være (Halverson & Kotze, 2021, s. 54; Lambert, 1995/2006, s. 123). For Toury (2012b, s. 168) dreier oversettelse seg først og fremst om å spille en sosial rolle på en måte som blir ansett for å være passende. For at oversetteren skal kunne vurdere hva som er passende, må hen tilegne seg normene for den bestemte kulturelle konteksten hen skal oversette i. I denne konteksten finnes det verdier som oversetteren skal omsette i handlinger (Halverson & Kotze, 2021, s. 55). Dette aspektet gjør at normbegrepet har vært nyttig når oversettelsesvitenskapen har gått bort fra vektlegginga av oversettelsens kildetekst til fordel for målkonteksten.

I de konkrete kontekstene hvor oversettelse finner sted, vil det eksistere normer som oversettere må forholde seg til. Det grunnleggende kontinuumet som slike normer springer ut av, går mellom hva som anses for å være adekvat og hva som anses for å være akseptabelt i oversettelse (Toury, 1995/2012a, s. 70). Det adekvate dreier seg om hvordan oversettelser representerer tekst som allerede har en tilstedeværelse i andre kontekster (ibid., 1995/, s. 69). Hva som gjør oversettelser akseptable, har å gjøre med hvordan oversettelser forholder seg til eksisterende tekster i målkonteksten (Lambert & Gorp, 1985/2006, s. 41; Toury,

1995/2012a, s. 69). Slik har den deskriptive oversettelsesvitenskapens normbegrep åpna for et framskritt ved at det har gitt fagfeltet nye verktøy for å studere kollektive og individuelle sider ved oversettelse (Lambert & Gorp, 1985/2006, s. 45).

Forventninger til hva som skal være oversettelsens funksjon, kan lede til ulike valg av strategier i oversettelsesprosessen. Disse strategiene blir styrt av kontekstavhengige normer som gjelder for etableringa av det som konteksten vil kunne akseptere som et ordentlig produkt (Toury, 1995/2012a, s. 6). Oversettelsens kontekst, med sine aktører, samt maktrelasjonene dem imellom, er viktige elementer i en deskriptiv analyse av oversettelse. Her vil den uttalte formuleringa av oversettelsesnormer være mindre å regne for normer i seg sjøl, heller enn et ønske om å kontrollere oversetteres oppførsel (Toury, 1995/2012b, s. 170).

I den forbindelse er det mulig å hevde at normbegrepet byr på en mulighet for å ivareta oversettelsesvitenskapens ekvivalens-begrep (se del 2.1, «Den europeiske oversettelsesvitenskapens kilde»). Sjøl om oversettelsesvitenskapen ikke lenger anerkjenner ekvivalensforhold som avgjørende for hva som skal kunne regnes for å være en oversettelse, må forskere evne å objektivere eventuelle forventninger om ekvivalens. Forventninger om ekvivalens kan eksistere som normer i ulike kontekster (Pym, 1995, s. 160). På denne måten går ekvivalens fra å være et ikke-historisk og absolutt begrep til å bli et begrep som til enhver tid har et historisk betinga innhold: «Rather than being a single relationship, denoting a recurring type of invariant, it comes to refer to any relation which is found to have characterized translation under a specified set of circumstances» (Toury, 1995/2012b, s. 174). Dermed kan vi si at det like gjerne som å bryte med normer, kan være en måte å etterleve dem, når en oversettelse ikke inngår i bestemte ekvivalensforhold med en kildetekst. Vurderinga av hvordan dette har seg, avhenger av hvilke normer som til enhver tid eksisterer i målkonteksten. Slik ser vi at normbegrepet gjør det mulig å utforske hvordan oversettere etterlever også andre forventninger enn oppfyllelsen av ekvivalens når de oversetter. Etterlevelsen av normer i oversettelse kan vel så gjerne dreie seg om at oversettelser skal oppfylle bestemte funksjoner i en målkontekst (Hu, 2020, s. 114).

Normer reflekterer delte verdier. De er kontekstavhengige regler som ikke er eksplisitt formulert, men som for oversettelsesvitenskapen vil kunne være empirisk observerbare gjennom tendensen oversettere har til å produsere delte

mønstre i måtene de oversetter på (Buzelin, 2018, s. 340; Hu, 2020, s. 83; Meylaerts, 2004a, s. 52). Sjøl om normer som psykososiale enheter ikke er håndgripelige, kan det altså være mulig å observere effekten av dem (Hu, 2020, s. 84).

Observasjon av delte mønstre i oversettelser – effekten av normer – har vist seg å være eigna til utforskinga av rommet mellom faktiske regler for oversettelse og idiosynkrasier (Toury, 1995/2012b, s. 169). Men normbegrepets viktige posisjon i den deskriptive oversettelsesvitenskapen har også oppmuntra til mer forskning på kollektive strukturer enn på individuelle aktører (Meylaerts, 2008, s. 91). Denne ubalansen kan ha ført til at sosiologiske begreper har blitt via mer oppmerksomhet i oversettelsesvitenskapen siden år 2000.

Det er særleg i forbindelse med prosessene rundt oversetteres assimilering av gjeldende normer (Wolf, 2013, s. 508), og sanksjoneringa av aktører som ikke etterlever slike normer (Toury, 1995/2012b, s. 169), at begreper som *habitus* og *kapital* fra Pierre Bourdieus refleksive sosiologi har vært fruktbare tilskudd til den deskriptive oversettelsesvitenskapen. Normbegrepet vil fortsatt ha mye for seg i sosiologiske undersøkelser av selve oversettelsesprosessen (Chesterman, 2009/2017, s. 327; Hu, 2020, s. 114). Men andre begreper trengs for den som ønsker å belyse forholdet mellom oversettere og normene som de på ett eller anna vis må forholde seg til (Meylaerts, 2008, s. 93). Det er nettopp dikotomien mellom struktur og enkeltindivid – to nivåer som den deskriptive oversettelsesvitenskapen endelig kunne redegjøre for ved hjelp av normbegrepet (Lambert & Gorp, 1985/2006, s. 45) – Bourdieus ulike begreper er skapt for å overskride (Maton, 2008/2014, s. 53). Jeg vil diskutere noen av disse begrepene i del 2.4, «Ei sosiologisk tilnærming til oversettelse».

2.2.3 Oversettelsesvitenskapens studieobjekt

Den deskriptive oversettelsesvitenskapens definisjon av fagfeltets studieobjekt har hatt stor betydning for metoden som jeg utvikler for den kvantitative datainnsamlinga i dette prosjektet. Måten som dette studieobjektet har blitt definert på, kalles «assumed translation». På norsk kan man kanskje si «antatt oversettelse».

I seksjon 2.2.3.1, «Tourys definisjon av *antatt oversettelse*», vil jeg gjøre rede for hvordan Toury definerte begrepet om antatt oversettelse. Deretter vil jeg i seksjon 2.2.3.2, «Halversons kritikk og radikaliserings av begrepet om antatt oversettelse», gjøre rede for Halversons tilnærming til *antatt oversettelse* og vise

hvordan ord for oversettelse ifølge henne er et egna utgangspunkt for utforskinga av oversettelsesbegreper. I seksjon 2.2.3.3, «Antatt gjendikning», vil jeg vise hva jeg tar med meg fra Halversons radikalisererte versjon av *antatt oversettelse* når jeg skal utforske gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge innenfor et bourdieuisk rammeverk.

2.2.3.1 Tourys definisjon av *antatt oversettelse*

Toury definerte oversettelse på denne måten: «[...] a translation will be any target language text which is presented, or regarded as such within the target system itself, on whatever grounds» (Toury, 1982, s. 27). Definisjonen er uttalt provisorisk og knytta til behovene i en tidlig versjon av oversettelsesvitenskapens deskriptive grein. Disse behovene sprang ut av erkjennelsen av tidligere definisjoners ekskluderende begrep om oversettelse (Tymoczko, 2006, s. 21).

Den deskriptive oversettelsesvitenskapens studieobjekt skulle altså være oversettelse i henhold til Tourys begrep om antatt oversettelse. Den deskriptive oversettelsesvitenskapens oversettelsesbegrep skal lede forskere til å utforske artefakter og prosesser som i sin kontekst anses for å være oversettelser. Dette resonnerer med Even-Zohars beskrivelse av oversettelsers plass i litterære systemer:

[...] the question of what is a translated work cannot be answered *a priori* in terms of an a-historical out-of-context idealized state; it must be determined on the grounds of the operations governing the polysystem. Seen from this point of view, translation is no longer a phenomenon whose nature and borders are given once and for all, but an activity dependent on the relations within a certain cultural system. (Even-Zohar, 1990/2012, s. 167)

Med begrepet om antatt oversettelse ble ekvivalens en egenskap ved alle oversettelser, så lenge de innad i målkulturen ble ansett for å være oversettelser (Pym, 2007, s. 155; Toury, 1995/2012a, s. 112). Dermed mista ekvivalensbegrepet klangbunn i oversettelsesvitenskapen til fordel for spørsmålet om hvordan en målkultur rommer oversettelse i ulike former.

Polysystemteoris og den deskriptive oversettelsesvitenskapens tilnærming til oversettelse kan verken beskrives som objektivistisk eller konstruksjonistisk. *Antatt oversettelse* har en åpen definisjon. Men for å unngå en relativistisk

holdning ble det også formulert kriterier som forskere kunne bruke for å peke ut oversettelser (Halverson, 2010, s. 380). Disse kriteriene har ikke status som nødvendige kriterier som må oppfylles for at noe skal anses som oversettelse. De har blitt kalt postulatene (Toury, 1995/2012a, s. 28). De tre postulatene er kildetekstpostulatet, overføringspostulatet og forholdspostulatet.

Kildetekstpostulatet innebærer antagelsen om at «**there is another text, in another culture/language, which has both chronological and logical priority over it** [a translated text]» (ibid., 1995/, s. 29). Overføringspostulatet innebærer antagelsen om at prosessen som førte til en oversettelse, innebar «**transfer from the assumed source text of certain features that the two now share**» (ibid., 1995/). Forholdspostulatet innebærer antagelsen om at «there are tangible relationships that tie it [a translation] to its assumed original» (ibid., 1995/, s. 30).

Utarbeidninga av de tre postulatene førte til en utvida definisjon av *antatt oversettelse*:

[...] any target-culture text for which there are reasons to tentatively posit the existence of another text, in another culture/language, from which it was presumably derived by transfer operations and to which it is now tied by a set of relationships based on shared features, some of which may be regarded – within the culture in question – as necessary and/or sufficient.

(Toury, 1995/2012b)

Denne definisjonen sørger for at man ikke trenger å oversette «oversettelse», «translation» eller et anna velkjent ord for oversettelse for å vite hva oversettelse er i andre kontekster (Pym, 2007, s. 156).

2.2.3.2 Halversons kritikk og radikalisering av begrepet om antatt oversettelse

Halverson (2008, s. 350) peker på det problematiske – for ikke å si selvmotsigende – ved at begrepet om antatt oversettelse først defineres som hva enn et målsystem anser som oversettelse, for deretter å gi tre postulatene som kriterier for hva som kan anses som oversettelse. Med muligheten til å gjenkjenne og peke ut oversettelser som benevnes med ukjente ord for oversettelse eller med ord som ikke i hovedsak innebærer oversettelse, oppstår faren for at postulatene fører oversettelsesvitenskapen til et nytt *a priori* syn på hva oversettelse innebærer.

For å unngå dette foreslår Halverson å forkaste postulatene og ivareta *antatt oversettelse* i en radikalisert versjon.³ Halverson argumenterer for at oversettelse må anses for å være det Searle (1996) kaller et institusjonelt faktum. Institusjonelle fakta er gjenstander som er avhengig av menneskelige institusjoner for å eksistere (Halverson, 2002, s. 27; 2004, s. 348; 2008, s. 345; Searle, 1995/1996, s. 2). Språk er en slik menneskelig institusjon, og ord blir å anse som institusjonelle fakta når de tilskrives mening og funksjon innenfor en kulturell og språklig kontekst (Halverson, 2004, s. 348). Siden de har mening og funksjon representerer ord noe anna enn seg sjøl (Halverson, 2002, s. 28). De kan antas å være uttrykk for kognitive strukturer og prosesser, som blant anna innebærer konstruksjonen av begreper for å organisere vår kunnskap om den virkelige verden (ibid., s. 30; se også Lakoff & Johnson, 1980, s. 3). Ordbruk kan dermed anses for å innebære en forståelse av begrepet som er knytta til ordet (Halverson, 2008, s. 348). Sjøl om det ikke er slik at bestemte ord for oversettelse nødvendigvis forekommer i alle sammenhenger hvor et oversettelsesbegrep er aktuelt – det kan for eksempel refereres til implisitt eller oversettelsesfenomenet det dreier seg om kan forekomme uten lingvistisk markør –, så er faktiske forekomster av ord et godt utgangspunkt for empirisk undersøkelse av et begrep (ibid., s. 351).

I stedet for å gjøre Tourys tre postulater styrende for empirisk undersøkelse av oversettelse i gitte kontekster, foreslår Halverson altså at forskere innenfor oversettelsesvitenskap «select the linguistic status indicator [altså ord for oversettelse], and then derive a postulated meaning for the underlying concept» (ibid., s. 351). Hun foreslår videre at det kontekstspesifikke begrepet bør lede en fortsatt søken etter eksempler på oversettelse i den gitte konteksten (ibid., s. 352). Dette hviler på en antagelse om forholdet mellom kategorier, begreper, ord og referanse som kan oppsummeres slik:

³ Zethsen (2007) argumenterer for det motsatte: å forkaste begrepet om antatt oversettelse og i stedet beholde de tre postulatene – som hun omformulerer – som utgangspunkt for oversettelsesvitenskapens definisjon av fagfeltets studieobjekt. Slik ønsker hun å oppnå en større åpenhet for forskning på intralingval oversettelse – oversettelse innad i ett og samme språk. For denne undersøkelsen av gjendiktingsbegrepet velger jeg å beholde og operasjonalisere begrepet om antatt oversettelse, et valg jeg gjør rede for videre i denne og neste seksjon.

[...] we construct categories of things on the basis of our perception of a similarity of some kind among members. This construction/perception is carried out through the use of concepts, which are structured systematically by means of cognitive models. In addition, the concept is linked to a word, or words, which we use in acts of identification or reference, etc. (Halverson, 2002, s. 30)

Med andre ord brukes ord for å identifisere eller referere til ting. Ordet «*gjendikting» kan for eksempel brukes for å identifisere eller referere til noe som det. Identifiseringa av noe eller måten å referere til noe som «*gjendikting» på, kan antas å ha en sammenheng med en kulturelt og språklig betingta forståelse av et begrep om gjendikting. Dette gjendiktingsbegrepet kan på ei anna side danne grunnlag for å anse noe for å tilhøre kategorien *gjendikting*, sjøl om ikke ordet «*gjendikting» forekommer.

Den epistemologiske posisjonen til et slikt språksyn kan karakteriseres som en form for realisme: Noen aspekter ved virkeligheten anses for å bli konstruert gjennom menneskelig aktivitet, og språk er avgjørende i denne konstruksjonen; samtidig gjenspeiler språk mer generelle kognitive prosesser og er dermed et egna element å studere i undersøkelsen av slike prosesser (ibid., s. 28).

2.2.3.3 Antatt gjendikting

Den radikale versjonen av begrepet om antatt oversettelse ligger til grunn for valget mitt med å gjøre ordet «*gjendikting» til utgangspunkt for denne avhandlingas undersøkelse av gjendiktingsbegrepet og dets posisjon. Kort sagt vil jeg samle informasjon om forekomster av ordet «*gjendikting» i publiskasjoner i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling og registrere egenskaper ved disse forekomstene. Denne operasjoniseringa av *antatt oversettelse* innebærer at jeg i praksis vil være på jakt etter referanser til «antatte gjendiktninger». Ordet «*gjendikting» vil bli brukt av ulike aktører, og de vil bruke det for å referere til personer, produkter eller prosesser. Data om egenskapene ved ordbruken og ordets referanse vil informere hva slags forståelse av gjendiktingsbegrepet som i ethvert tilfelle ligger til grunn for at ordet «*gjendikting» er aktuelt. Jeg vil gi en detaljert beskrivelse av innsamlinga av kvantitative data i del 3.4, «Etablering av kvantitativt datasett».

Språksynet som ligger til grunn for denne avhandlingas operasjonalisering av *antatt oversettelse* går godt overens med språksynet innenfor et bourdieusk rammeverk. Her anses mening for å være en iboende egenskap ved sosiale strukturer og individuelle anlegg, og denne meninga kommer til uttrykk gjennom språket (Grenfell, 2011a, s. 55). Men der Halversons tilnærming særlig er egna til å gjøre rede for det kognitive aspektet ved begreper, er Bourdieus tilnærming bedre egna til å gjøre rede for begrepers sosiale aspekt, altså den kollektive tilskrivninga av mening til ord. For Bourdieu er det slik at språkbruken som er knytta til et bestemt samfunnsfelt, har en særegen verdi for aktørene på dette feltet (ibid., s. 51). Dette gjør det mulig å si at ordet «*gjendikting» har ulik betydning for personer som ikke er aktører på et litterært felt og personer som er aktører på et litterært felt. For de første har ikke ordet nødvendigvis noen praktisk betydning, mens det for de siste kan være knytta til en kategori for litterær produksjon med en bestemt posisjon på feltet som de forholder seg til. Denne posisjonen vil ha spesifikke egenskaper og stå i forhold til andre posisjoner, og utforskinga av disse egenskapene og forholdene vil belyse både gjendiktingsbegrepet og den aktuelle posisjonen på ulike samfunnsfelt generelt og på et litterært felt spesielt. Samtidig vil en undersøkelse av enkeltaktørers posisjonering overfor *gjendikting* på bakgrunn av deres individuelle anlegg – deres habitus – bidra til å belyse hvordan bestemte forståelser av begrepet får utslag i aktørenes praksis og dermed hvordan de er med på å forme det spesifikke feltet som de opererer på og gjendiktingsbegrepet der.

For å avrunde denne diskusjonen om oversettelsesvitenskapens studieobjekt og redegjørelsen for hvordan jeg ved hjelp av dette har konstruert denne avhandlingas studieobjekt, vil jeg forsøke å samle de ulike trådene jeg til nå har spunnet på. Sammen med det oversettelsesvitenskapelige begrepet om antatt oversettelse, er det det bourdieuske posisjonsbegrepet som rettferdiggjør valget av problemstilling og hovedtittel på avhandlingen, og som forbinder de tre forskningsspørsmålene:

- *Det norske gjendiktingsbegrepet, 1872–2012*
 - Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge?
 - Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?
 - Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?

- Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?

Det er interessant å undersøke det norske gjendiktingsbegrepet fordi det er institusjonalisert gjennom forvaltninga av norsk kulturpolitikk, som ett av to oversettelsesbegreper, sammen med *oversettelse*. Gjendiktingsbegrepet inngår i en praktisk kontekst og har en posisjon her. Denne posisjonen gjør at begrepet gir mening for aktørene på feltet hvor det inngår. Utlegninga om *antatt oversettelse* gir meg grunn til å si at data som samles inn om hvordan ordet «*gjendikting» brukes, vil belyse gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i en foranderlig kontekst. De to nivåene til det bourdieuske posisjonsbegrepet legger til rette for ei utforsking av de sosiale aspektene ved dette. På nivået for *felt* kan gjendiktingsbegrepet og dets posisjon studeres ved å samle inn data om sammenhengen hvor ordet «*gjendikting» forekommer og hva ordet brukes for å referere til. På nivået for *habitus* kan gjendiktingsbegrepets individuelle side utforskes når enkeltaktører forholder seg til det som en del av sin praksis og dermed bidrar til utviklinga av begrepet og dets posisjon.

2.3 Gjendikting – *blant oversettelsesbegreper og blant mennesker*

*Hvem sine tanker gir ekko i meg
hvem sine ord kan jeg tenke*

–
fra *Mu gonagasa gollebiktasat / Min konges gylne klær* av Rauni Magga Lukkari
(1991, s. 11), gjendikta av Laila Stien

2.3.1 Oversettelsesvitenskapens oversettelsesbegrep

Ved hjelp av det teoretiske begrepet om antatt oversettelse kan jeg peke ut det norske gjendiktingsbegrepet som mitt studieobjekt. Begrepet har på forskjellige tidspunkt hatt ulik posisjon i Norge. På begynnelsen av 2020-tallet er det blant anna ett av to oversettelsesbegrep som er institusjonalisert gjennom Norsk Kulturråds innkjøpsordninger for litteratur. I de følgende avsnittene vil jeg henwise til noen muligheter for å sammenligne oversettelsesbegreper fra ulike kontekster.

Operasjonalisert på det viset som jeg har beskrevet, kan begrepet om antatt oversettelse brukes til å peke ut en myriade av oversettelsesbegreper. Men

utover ei samling av slike begreper og beskrivelser av deres innhold og posisjoner, kan oversettelsesvitenskapen være interessert i å sammenligne oversettelsesbegreper på tvers av tid og rom. Det er ikke et poeng å gjøre ei slik sammenligning i denne avhandlinga. Likevel vil forståelsen av gjendiktingsbegrepet, som forståelsen av alle andre oversettelsesbegreper, potensielt kunne bidra til en bedre forståelse av oversettelse som fenomen. Dermed vil det i framtida kunne være interessant å gå veien fra den bestemte konteksten som jeg utforsker, til en global oversettelseskategori på en måte som setter *oversettelse*, eller kanskje fagfeltets engelske hovedbegrep, *translation*, i stand til å romme prosesser, artefakter og aktiviteter i rikt monn.

Et filosofisk grunnlag for dette meiner Maria Tymoczko å finne i Ludwig Wittgensteins tanke om klyngebegreper. Ved å ta utgangspunkt i en slik tanke ønsker hun å legge til rette for en definisjon av oversettelse som er mer presis, men også mer inkluderende enn Toury (1982, 2012a) sitt begrep om antatt oversettelse. Samtidig utgjør åpenheten som Tourys begrep har bidratt til å tilrettelegge for, selve kjernen av oversettelse som klyngebegrep (Tymoczko, 2006, s. 23). Et klyngebegrep er utydelig og har uklare grenser (Tymoczko, 2007/2010, s. 108). Dersom *oversettelse* anses for å være et tverrkulturelt klyngebegrep, vil utforskinga av ulike praksiser og deres kontekstavhengige begreper åpenbare egenskaper og likheter som hoper seg opp rundt dette globale oversettelsesbegrepet for så å forsvinne når man beveger seg utenfor denne kategorien og over til en annen. Det er ikke mulig å peke på nødvendige eller tilstrekkelige betingelser for medlemskap i klyngebegrepet *oversettelse* eller å vektlegge noen elementer av begrepet mer enn andre (ibid., 2007/). Det er kun forekomster av elementer som tilhører kategorien, som kan identifiseres (Tymoczko, 2006, s. 22). Forekomstene forenes av et utall varierende forbindelser (ibid., s. 23). Det som bestemmer medlemskap i klyngebegrepet *oversettelse*, er praksis og bruk, som igjen defineres av kulturell anerkjennelse (ibid.).

Ei anna tilnærming til omkring oversettelsesbegrepet tar utgangspunkt i *oversettelse* (eller det engelske *translation*) som et prototypebegrep, «based on an idealized cognitive model, and linked to graded category membership and permeable boundaries» (Halverson, 2010, s. 383). Dette oversettelsesvitenskapelige begrepet om oversettelse er ikke nødvendigvis så ulikt det som Tymoczko presenterer (se Martín, 2013, s. 77). Fordelen med å betrakte *oversettelse* eller *translation* som et prototypebegrep er at det bygger på

en hypotese om en idealisert kognitiv modell, som kan testes empirisk og eventuelt falsifiseres (Halverson, 2002, s. 39). Innenfor en slik kognitiv forståelsesmodell har León (2014, s. 103) pekt på forandring som en felles idé bak en rekke metaforer for oversettelse.

Det tverrkulturelle oversettelsesbegrepet til både Tymoczko (2006, s. 23) og Halverson (2008, s. 359) oppmuntrer til og er avhengig av utforskning av bestemte og kontekstavhengige begreper for oversettelse, og de anser begge det sosiologiske begrepsapparatet til Pierre Bourdieu som egna for å gi rike beskrivelser av dynamikken rundt slike. Det er kollektivet som, på ulike vis, bestemmer hva som kan defineres som oversettelse (ibid., s. 357). Så også med gjendikting.

2.3.2 Hvem skal forskeren lytte til?

Reint praktisk kan det være vanskelig for en enkelt forsker å spørre alle som på ulike vis inngår i et kollektiv, om hva slags personer, produkter og prosesser som kan refereres til med et oversettelsesord. Forskeren må dermed gjøre veloverveide valg. De må være veloverveide fordi «[m]ultiple interpretations of a particular terminological concept can coexist in a given period, and the meaning often changes over time» (Wakabayashi, 2012, s. 182).

Gjendiktingsbegrepet kan forstås av både lek og lærd, og det er ikke uvanlig å støte på ordet «*gjendikting» også utenfor biblioteker. I forbindelse med at poeten Louise Glück ble tildelt Nobelprisen i litteratur for 2020, hadde NRK et innslag om tildelinga i *Dagsrevyen*. I innslaget brukes frasene «er oversatt til norsk» (nyhetsanker), «er gjendiktet til norsk av Per Petterson» (journalist), «– Skal du lese noe av den boka? – Ja, særlig med den oversetteren» (mann i butikk), og seeren får et glimt av forsida på boka, hvor det tydelig står skrevet «gjendiktet av Per Petterson» (Kirkeeide, 2020).

I oversettelsesvitenskapen finnes det ulike syn på hvem forskeren bør spørre om hva oversettelsesbegreper innebærer i bestemte kontekster. Definisjonsmakta kan overlates til vitenskapspersoner eller kritikere (Nida, 1964/2012), systemet eller kulturen (Toury, 1982, 1995/2012a), et utvalg lekfolk (Halverson, 2000), lesere av oversettelser (Pym, 2007, s. 158) eller oversettere (Halverson, 2004, s. 350; 2008, s. 357; Pym, 1995, s. 156; Vermeer, 1989/2012, s. 192).

Ut fra det jeg har skrevet i parti 2.2.3, «Oversettelsesvitenskapens studieobjekt», har jeg brukt det oversettelsesvitenskapelige begrepet om antatt

oversettelse for å rettferdiggjøre valget av ordet «*gjendikting» som analyseenhet når jeg vil utforske gjendiktingsbegrepet og dets posisjon. Konteksten som jeg utforsker, er foranderlig og mer eller mindre «norsk». I denne konteksten velger jeg å nærme meg studieobjektet på to måter. Jeg vil etablere informasjon ordbruken i et bredt et bredt utvalg av publikasjoner som kan sies å representere ulike former for legitim ordbruk, og jeg vil undersøke praksisen til bestemte gjendiktere for å undersøke gjendiktingsbegrepet og dets posisjon.

Når jeg velger å undersøke bruken av ordet «*gjendikting» i et bredt utvalg av publikasjoner, kan det på sett og vis minne om det som blir forstått med begrepet *tykk beskrivelse*. *Tykk beskrivelse* henger sammen med begrepet *tykk oversettelse* ved at det i en tykk oversettelse brukes et stort noteapparat eller andre former for informasjonsverktøy for å sette en oversatt tekst inn i en rik kulturell og lingvistisk kontekst (Appiah, 1993/2012, s. 341). All denne tilleggsinformasjonen anses for å være den tykke beskrivelsen. På sett og vis er det den jeg interesserer meg for i denne avhandlinga. Det er den som gir tilgang til informasjon om gjendiktingsbegrepets posisjon på bestemte samfunnsfelt og meninga begrepet har for aktører her. Ikke sånn å forstå at jeg bare ser etter forekomster av ordet «*gjendikting» i noteapparatet til gjendikta eller oversatte tekster. Derimot samler jeg inn informasjon om forekomster av ordet «*gjendikting» i det heile tatt når jeg spør konteksten som jeg utforsker.

Reint praktisk vil jeg søke etter ordet i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek, noe jeg vil komme tilbake til i parti 3.4.5, «Søk i den digitaliserte samlinga». Jeg vil registrere egenskaper ved forekomsten av ordet «*gjendikting» i bøker mynta på den norske allmennheten. Egenskapene vil operasjonaliseres gjennom ulike variabler. Disse har jeg beskrevet i parti 3.4.10, «Variablene i det kvantitative datasettet», og gitt en fyldigere beskrivelse i vedlegg 9.1, «Kodebok for kvantitativt datasett». På denne måten ligger tykk beskrivelse til grunn for innsamlinga av kvantitative data i dette prosjektet. Tykk beskrivelse skal være et botemiddel både mot bruk av vitenskapelig vokabular i beskrivelsen av kontekster som kan være fremmede for det, og mot terminologien til forskere som forsøker å beskrive en kontekst som de kjenner godt, og derfor kan tenkes å ha et satt språk å beskrive den med (Hermans, 2003, s. 386).

Til grunn for den kvalitative datainnsamlinga ligger forståelsen av at ethvert oversettelsesbegrep inngår i en bestemt praktisk kontekst med sine egne dynamikker og maktforhold. Gjendikteres og oversetteres egen forståelse av begrepene som de jobber utfra og disse begrepenes posisjon utgjør den

umiddelbare konteksten for praksisene deres (Chesterman, 2002, s. 147-148). Det er gjendikternes måte å inkorporere det litterære feltets strukturer på som gjør gjendiktingsbegrepet meningsfullt for dem. Dermed er det gjennom utforskinga av gjendikternes habitus jeg kan få informasjon om hvilken posisjon de har inntatt overfor gjendiktingsbegrepet. Denne informasjonen bidrar til å forstå hvordan gjendiktere har bidratt til å strukturere feltet som de er en del av gjennom sin praksis.

Det er for å studere oversettelsesbegreper i sin bestemte praktiske kontekst at elementer fra Pierre Bourdieus refleksive sosiologi blir nyttige i denne avhandlinga. De kvantitative dataene vil kunne analyseres på en måte som belyser gjendiktingsbegrepets posisjon på ulike samfunnsfelt, mens de kvalitative dataene vil være egna for analyser av hvordan aktører på bestemte felt inntar ulike posisjoner overfor begrepet.

Begrepene om antatt oversettelse og om posisjon åpner for et oversettelsesvitenskapelig og refleksivt blikk på gjendiktingsbegrepet, som både kan ta empirien i betraktning og bidra til en anerkjennelse av interessene som er knytta til innholdet i begrepet. Ei slik tilnærming til oversettelsesbegreper vil ikke nødvendigvis tjene de dominerende synene på hva *gjendikting* innebærer (Tymoczko, 2006, s. 21).

2.4 Ei sosiologisk tilnærming til oversettelse

En dikter øder ei de edle krefter.

—
fra *Faust* av Johann Wolfgang von Goethe (1943, s. 10), gjendikta av Kristen Gundelach

Denne delen av teorigapittelet vies til sosiologi og sosiologiske begreper i oversettelsesvitenskap generelt og relevant for denne avhandlinga spesielt. Den er knytta til erkjennelsen av at begreper for oversettelse bør studeres slik de innehar en posisjon i en bestemt kontekst. I denne konteksten vil oppfatningene og handlingene til enkelte aktører – som oversettere, gjendiktere, forfattere, redaktører, lesere, byråkrater, politikere, og så videre – knyttes til gjendiktingsbegrepet på ulike vis. Når jeg skal utforske utviklinga til gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge over et lengre tidsrom, vil det være relevant å studere hvordan ulike aktører forholder seg til hverandre på måter som

er knytta til forståelsen av begrepet. Det er også relevant å utforske på hvilken måte gjendiktingsbegrepet har noe å si for hvordan aktørene oppfatter sin egen posisjon.

Delen består av tre partier. Parti 2.4.1, «Oversettelsessosiologi», er via til en kort redegjørelse for enkelte trender i den sosiologiske forskningen innenfor oversettelsesvitenskapen. Parti 2.4.2, «En inngang til Pierre Bourdieus ontologi», dreier seg om overordna avklaringer rundt hva som utgjør en sosial virkelighet, og hva som kan utforskes med et teoretisk fundament fra den refleksive sosiologien. I parti 2.4.3, «Enkelte nøkkelbegreper og deres relevans», vil jeg diskutere hvilke definisjoner av teoretiske nøkkelbegreper som er relevante for metoden som jeg etablerer for å besvare forskningsspørsmålene jeg stiller i denne avhandlingen. En nærmere redegjørelse for hvordan jeg operasjonaliserer de sosiologiske begrepene, finner sted i de første delene av avhandlingas kapittel 3, «Data og metode».

2.4.1 Oversettelsessosiologi

Innenfor den deskriptive greina av oversettelsesvitenskapen har polysystemteori overlatt plassen som dominerende teoretisk rammeverk for utforsking av bestemte kontekster, til ulike forklaringsmodeller fra sosiologien. Dette har flere årsaker. Én av dem er at det på 1990-tallet oppsto en uro over avstanden mellom forsknings- og praksisfeltet (Buzelin, 2018, s. 339). Pierre Bourdieu (1998b, s. vii) sin refleksive sosiologi og andre mer eller mindre konstruksjonistiske teorier har siden danna grunnlag for forskning på oversettelsespraksiser, med mulighet til å unngå det som har blitt ansett for å være et deterministisk normbegrep (Buzelin, 2018, s. 339). Med forståelsen av oversettelse som sosial praksis, har subjekter kommet i fokus, og enkelte av de sosiologiske perspektivene som entra oversettelsesvitenskapen, har bidratt til å dreie fokuset fra oversettelse til oversettere (ibid., s. 340; Chesterman, 2009/2017; Meylaerts, 2004a, s. 45; 2004b, s. 290).

Rundt årtusenskiftet fikk Pierre Bourdieus begrepsapparat levedyktige avleggere i oversettelsesvitenskapen. Det er likevel ikke alle bourdieuiske bidrag som vektlegger oversetteraktørens posisjonering like tungt. Med hvert sitt teoretiske utgangspunkt kritiserer Gouanvic (2005, s. 150: et Bourdieu-inspirert korreks til tidligere oversettelsessosiologisk arbeid) og Tanasescu (2018, s. 52: som arbeider med aktørnettverks- og kaosteori) en rekke studier fra den tidlige oversettelsessosiologien for å vektlegge ytre og overordna strukturer, samtidig

som de glemmer oversetterne som deltagende subjekter i disse. Et eksempel som trekkes fram, er spesialnummer 144 av tidsskriftet *Actes de la recherche en sciences sociales* – grunnlagt av Bourdieu sjøl i 1975 – med temaet «Traductions : les échanges littéraires internationaux». ⁴ I lederartikkelen argumenterer redaktørene Heilbron og Sapiro (2002, s. 3-4) for at litterær oversettelse, som alle kulturelle fenomener, kan anses som et sosiologisk objekt, og at «[f]or å forstå oversettelseshandlinga må man altså analysere den som vikla inn i maktforhold mellom ulike land og deres språk, og dermed plassere den i et internasjonalt hierarki» (Heilbron & Sapiro, 2002, s. 4, min oversettelse). ⁵ Gouanvic (2005, s. 150) trekker fram at til tross for at forskerne bak tidsskriftartiklene analyserer det internasjonale bokmarkedet og de flytende grensene mellom nasjonale litteraturer, finnes det bare én artikkel som inkluderer en diskusjon av hvordan endringer i internasjonal flyt av litteratur påvirker oversetteres praksis og selvbilde. Heilbron og Sapiro (2002), men også Heilbron (1999), Sapiro (2002, 2008, 2019) og Xu og Yu (2019), går opp ulike veier hvor den litterære oversetterens selvoppfattelse kommer mindre i fokus enn dynamikker innad i nasjonale, transnasjonale og internasjonale litterære kontekster og posisjonene som andre aktører – lesere og utgivere, for eksempel – forsøker å manøvrere (Bassnett, 2019, s. 72).

2.4.2 En inngang til Pierre Bourdieus ontologi

Vårt virkelighetssyn ligger til grunn for forskningsspørsmålene vi stiller (Bryman, 2001/2016, s. 30; Johnson, Onwuegbuzie & Turner, 2007, s. 113). Antagelser om hva som påvirker menneskers oppførsel og handlinger, vil være ontologiske antagelser. Slike antagelser betinger hvilke områder forskeren kan undersøke og utforske. Når et forskningsprosjekt blir satt i gang, er ikke de metodiske følgene av de ontologiske antagelsene nødvendigvis åpenbare. Startpunktet er gjerne et spørsmål om en bestemt praktisk kontekst (Grenfell, 2008/2014a, s. 214). Vekselvirkninga mellom forskningsspørsmål og virkelighetssyn kan kreve at forskeren justerer én eller begge disse i løpet av et prosjekt.

⁴ Min oversettelse: «Oversettelser: internasjonal litteraturutveksling».

⁵ «Pour comprendre l'acte de traduire, il faudrait donc l'analyser comme imbriqué dans des rapports de force entre des pays et leurs langues, et, par conséquent, le situer dans la hiérarchie internationale.»

Det er spørsmålet om gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge som er startpunktet for dette prosjektet. Jeg opplevde at omstendighetene rundt begrepet var lite utforska og forstått av aktører i det som kan kalles den litterære verden, og rundt denne – også i oversettelsesvitenskapen. Det er utfordrende å stille spørsmål ved ett historisk situert begrep uten å bruke andre. Også dette gjør spørsmålsstillinga til en prosess som fortsetter etter at prosjektet er påbegynt.

For å illustrere denne prosessen, kan jeg nevne hvordan innsamlinga av kvantitative data, som jeg vil beskrive nærmere i del 3.4, «Etablering av kvantitativt datasett», modifiserte måten som jeg nærma meg studieobjektet mitt på. I møte med dataene som jeg samla inn, definerte jeg selve perioden som jeg ønska å utforske: 1872–2012. Dessuten ble jeg var på at hvis jeg skulle kunne ta innover meg den transnasjonale konteksten hvor bøker beregna på en norsk allmennhet (og som derfor er å finne i Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger) ikke nødvendigvis kunne regnes som «norske» på en måte som skulle tilsi at de var produsert i Norge, av norske utgivere, skrevet på norsk av norske forfattere eller oversatt av norske oversettere, burde jeg heller ta i bruk egnavnet «Norge» enn adjektivet «norsk» i prosjektets problemstilling («Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge?») og i det første forskningsspørsmålet («Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»), som ligger til grunn for innsamlinga av kvantitative data. Meylaerts (2004a, s. 21-24) gjør et lignende grep i sin oversettelsesososiologiske studie av et litterært tidsskrift i mellomkrigstidas Belgia: I stedet for å anse det som en institusjon som best forstås som en del av en enhetlig belgisk litteratur, valgte hun å anse det som et ledd i intrabelgiske relasjoner som innebar forhold mellom ulike språk og litterære felt både i Belgia og andre land. De ulike og til dels motstridende ontologiske antagelsene om at aktørene man vil studere forholder seg til én «belgisk litteratur» eller til «intrabelgiske relasjoner», har følger for hvordan man nærmer seg sitt studieobjekt, altså for epistemologien.

Etter at forskeren har formulert ei problemstilling som dreier seg om en bestemt kontekst, og som peker ut retninga for hva hen skal utforske, kan det være verdt å stoppe opp litt. Til daglig lever jeg i en verden hvor *gjendikting* inngår på naturlig vis, sjøl om det kanskje kan anses for å være et litt mystisk begrep. Til daglig er jeg empirisk og naiv, og jeg forholder meg til det som er gitt, som gitt (Grenfell, 2008/2014a, s. 217). Forskningsspørsmålene er den delen av forskningspraksisen som skal spore meg av den daglige tralten, på søken etter

andre meninger ved *gjendikting* – et begrep som påvirker både sosial handling og kulturell produksjon. I ulike ordelag gjennom prosessen har jeg dermed spurt: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge? Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon? Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet? De tre spørsmålene er stilt for at jeg skal finne ut av om gjendiktingsbegrepet har blitt forstått på forskjellige måter på ulike tidspunkt, og om begrepets posisjon på bestemte samfunnsfelt har forandra seg over tid.

I et bourdieuisk rammeverk er virkeligheten de forholdene som vi inngår i (Grenfell, 2008/2014a, s. 217). Forholdene som vi inngår i, er både materielle og sosiale (Grenfell, 2008/2014b, s. 45). Dette relasjonelle synet på virkeligheten fører til at forskeren ikke kan redusere virkeligheten til verken fenomener eller strukturer. Sann sett kan heller ikke menneskelig handling blott være en effekt av verken vilje eller av regler (ibid., 2008/, s. 43). I henhold til Pierre Bourdieus ontologi er menneskelige handlinger et resultat av sosialt forma strategier og individuelle praksiser. Disse handlingene danner mønstre. Bourdieus teoretiske tilnærming til samfunnet er utarbeida for å kunne forstå slike mønstre (ibid., 2008/, s. 44).

Ontologien og epistemologien vår avgjør hva som er relevante data å analysere for å svare på forskningsspørsmålene vi stiller. I henhold til ontologien som er beskrevet ovenfor, består virkeligheten både av materielle og sosiale forhold. Bourdieus epistemologi tilsier at menneskers grunner for å handle som de gjør, er den beste kilden til kunnskap om disse forholdene. Denne kunnskapen kan brukes for å forstå prinsippene som ligger til grunn for menneskelige handlinger, og hvorfor slike handlinger danner mønstre (Bourdieu, 1994/1998a, s. 76). Det er opp til forskeren å finne de håndfaste uttrykkene for slike grunner, som vil være uløselig knytta til den bestemte praktiske konteksten som hen ønsker å utforske (Costa, Burke & Murphy, 2019, s. 27; Grenfell, 2008/2014a, s. 223).

Jeg vil gjøre nærmere rede for motivasjonene som ligger bak innsamlinga av ulike typer data, i delene 3.4, «Etableringa av kvantitativt datasett», 3.5, «Dokumenter», og 3.6, «Intervju». Jeg velger å samle inn både kvantitative og kvalitative data. Dette gjør jeg fordi jeg antar at jeg vil kunne analysere ulike typer data på en måte som gjør meg bedre stilt til å svare på forskningsspørsmålene (Bryman, 2001/2016, s. 34; Han, 2018, s. 175; Johnson et

al., 2007, s. 129). Med dette plasserer jeg prosjektet mitt innenfor et tredje forskningsparadigme, nemlig blanda metoder (ibid., s. 114).

Pierre Bourdieu utvikla sin praksisteori som en følge av anerkjennelsen av behovet for bedre å forstå data som springer ut av empirisk forskning (Grenfell, 2008/2014b, s. 44). Metoden som han så for seg, går ut på heile tida å bryne begrepene herfra mot slike data (Bourdieu, 1991/1998, s. 2). Et slikt iterativt samspill mellom teori og empiri er ikke unikt for Bourdieus metode (Bryman, 2001/2016, s. 23). Tvert imot kan det muligens være behov for å presisere betydninga av dette samspillet når det kommer til hans verk, ettersom dets teoretiske betydning innenfor enkelte fagfelt har blitt mer videreutvikla enn de metodiske implikasjonene (Bourdieu, 1994/1998b, s. viii; Costa et al., 2019, s. 20). Det er bare ved å dykke ned i særegenhetene til en empirisk virkelighet, som er historisk lokalisert og datert, at den sosiale verdens logikk blir mulig å fatte (Bourdieu, 1991/1998, s. 2). I det kommende partiet vil jeg peke på noen nøkkelbegreper som jeg kommer til å operasjonalisere når jeg utforsker utviklinga til gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge.

2.4.3 Enkelte nøkkelbegreper og deres relevans

Jeg har etablert denne avhandlingas studieobjekt ved hjelp det oversettelsesvitenskapelige begrepet om antatt oversettelse (se parti 2.2.3, «Oversettelsesvitenskapens studieobjekt»). Prosjektet dreier seg om gjendiktingsbegrepet (se parti 1.1.3, «*Gjendikting* – et oversettelsesbegrep»). Oversettelsesbegreper må studeres i den konteksten som de inngår i (se del 1.3, «Problemstilling og forskningsspørsmål»). Den refleksive sosiologien gir et teoretisk rammeverk som jeg kan dra nytte av for å utforske gjendiktingsbegrepet i en bestemt praktisk kontekst for kulturell produksjon (se parti 1.3.2, «Andre forskningsspørsmål: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?»). Gjennom å operasjonalisere begreper som *felt*, *kapital*, *habitus* og *felt for makt* vil jeg samle inn flere typer data som stammer fra forskjellige relasjoner hvor gjendiktingsbegrepet inngår, og hvor forståelsen av begrepet og dets posisjon står på spill.

Det vil være ulike innganger for analyser av data samla fra den sosiale virkeligheten, også for den som ønsker å ta Bourdieus begreper i bruk som analytiske verktøy. Betydningene til begrepene er sammenvevde, og de blir klarest i møte med enkelttilfeller (Thomson, 2008/2014, s. 67). Analysene av de ulike datatypene i dette prosjektet vil være retta mot å besvare

forskningsspørsmålene som jeg har formulert: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge? Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon? Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet? I det som følger, vil jeg diskutere noen definisjoner av Bourdieus begreper som er relevante for arbeidet med å besvare disse spørsmålene.

2.4.3.1 Felt

I Pierre Bourdieus teori om kulturell produksjon kan sosiale felt defineres som «historically constituted areas of activity with their specific institutions and own laws of functioning» (Bourdieu, 1984/1990, s. 87). Noe av det som kjennetegner det franske litterære feltet som han analyserer i *Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire*, er at det fikk sine egne lover ved at lovene fra den økonomiske verden ble snudd på hodet: Populær suksess og klingende mynt ble devaluert for de aktørene som opererte på det franske litterære feltet mot slutten av 1800-tallet (Bourdieu, 1992/1998, s. 139). På denne måten ble det litterære feltet autonomt. Aktørene opplevde at en annen form for kapital ble mer verdifull enn den økonomiske. Logikkene som disse aktørene fulge for å oppnå feltspesifikk litterær kapital, ble liggende til grunn for hvordan dette feltets institusjoner skulle fungere, og for hvilke lover aktørene på feltet anså som gyldige (Bourdieu, 1993, s. 38). Ethvert sosialt felt har sin spesifikke kapital som blir ansett som verdifull. Jeg vil komme nærmere inn på kapitalbegrepet i seksjon 2.4.3.2, «Kapital».

Ingen aktører er kun involvert i ett felt. Holdningene og handlingene til en aktør innenfor et felts rammer, kan avhenge av denne aktørens posisjonering i et annet felt. For dette prosjektets del vil dette si at posisjonen overfor gjendiktingsbegrepet til en gjendikter som opererer innenfor to ulike litterære felt (se del 6.2, «Etter 1981: Intervju om *gjendikting* med Laila Stien») eller innenfor et litterært felt i en diktatorisk stat og i det samme i en demokratisk stat (se del 6.1, «Ordet “*gjendikting” i André Bjerkes arkiv fram til 1947»), ikke kan forstås godt nok dersom man bare studerer strukturene i et avgrensa litterært felt.

Forholdet mellom et felts posisjoner kan forandre seg som følge av interne revolusjoner eller imøte med andre samfunnsfelt (Bourdieu, 1992/1998, s. 381; D'hulst, 2012, s. 146). Aktørers handlinger og holdninger til strukturene innenfor et gitt felt avhenger av hvilken grad av autonomi feltet har – altså hvor stor innflytelse logikken som følger erverv av, for eksempel, litterær kapital, har på

logikken som følger erverv av økonomisk, politisk, sosial eller andre former for kapital. For dette prosjektets del vil det si at gjendiktere med sammenlignbar yrkesstatus – for eksempel er de to gjendikterne som jeg ønsker å studere nærmere, Laila Stien og André Bjerke, begge både gjendiktere og forfattere – ikke trenger å ha noen grunn til å handle på samme måte, ettersom de litterære feltene som de inngår i, på ulike tidspunkt og på ulike måter kan være dominert av reglene fra det politiske eller økonomiske feltet, eller være relativt autonomt.

I ulike studier som operasjonaliserer sosiologiske begreper for å utforske oversettelse, har det blitt diskutert om man kan si at det finnes et eget oversettelsesfelt (Even-Zohar, 1990, s. 13; Gouanvic, 2007, s. 82; Meylaerts, 2010, s. 15; Vorderobermeier, 2014b, s. 19). I teorien er det ingenting som tilsier at dette ikke kan være tilfellet. Så lenge aktørene innenfor et oversettelsesfelt forholder seg til logikken som følger ervervet av en type oversettelseskapital, og så lenge det finnes institusjoner som fungerer i henhold til den samme logikken, vil man kunne snakke om et oversettelsesfelt.

2.4.3.2 Kapital

I denne sammenhengen vil kapital bety ulike typer ressurser som «are transformed and exchanged within complex networks or circuits within and across different fields» (Moore, 2008, s. 102; se også Uvsløkk, 2020, s. 6). Pierre Bourdieu opererer med ulike former for kapital. Som vi har sett, er de ulike formene avhengig av aktivitetene på et felt for å ha verdi. Det er innenfor de forskjellige feltenes logikk at de bestemte formene for kapital blir anerkjent som verdifulle.

Innad i litterære felt, som innad i andre, pågår det konstant kamper om makt. Makta det dreier seg om, er definisjonsmakta over den feltspesifikke kapitalen, for eksempel litterær kapital. Kampene går ut på å tilegne seg det som regnes som gyldig kapital og om å redefinere hva som gir slik kapital (Meylaerts, 2004a, s. 47). Uten kamper om de spesifikke formene for kapital vil ikke ulike felt eksistere. Kampene er uttrykk for aktørenes felles anerkjennelse av at kapitalen er verdifull å kjempe om:

Det litterære feltet (osv.) er et felt med krefter som virker på alle som går inn i det, og som virker ulikt i henhold til hvilken posisjon de inntar (det være seg, for å ta noen punkter som ligger fjernt fra hverandre, den som forfatter av

suksessfulle dramastykker eller den som avantgardistisk poet), og samtidig et felt for kamper med rivaliseringer som streber etter å opprettholde eller å endre dette kraftfeltet. Og inntagelsene av posisjoner (utgivelser, manifeste eller politiske ytringer, osv.), som man for analysens skyld kan og må behandle som et «system» av motsetninger, er ikke et resultat av noen form for objektiv overenskomst, men produktet og innsatsen i en vedvarende konflikt. For å si det på en annen måte er prinsippet som frambringer og som holder dette «systemet» sammen, kampen sjøl. (Bourdieu, 1992/1998, s. 381, min oversettelse)⁶

Analysen av tilblivelsen og strukturen til det franske litterære feltet er dermed en analyse av hvordan en ny form for kapital blir verdifull for enkelte aktører. Forfatteren Gustave Flaubert var sentral i å løsrive den litterære verdivurderinga fra statlige institusjoner, sosiale overklassers smakshegemoni og pengeinteresser (ibid., 1992/, s. 95; Meylaerts, 2004a, s. 46). Idet begrunnelser for handling blir å lage litteratur, god litteratur, litteratur som fungerer som litteratur, litteratur i motsetning til annen litteratur, eller lignende, har den litterære kapitalen verdi for en aktør. Denne kapitalformen kan gi mening til handlinger som ellers er meningsløse. Dersom denne verdien anerkjennes av andre aktører på feltet, finnes det en delt forståelse av litterær kapital. Man må sosialiseres inn i feltet for å anerkjenne denne kapitalen som verdifull. Handlinger som springer ut fra holdninger om det litterære som verdifullt, er dermed de viktigste dataene for den som ønsker å gjøre empiriske undersøkelser knytta til en slik form for kapital.

For å forstå aktørers posisjonering på et felt må forskeren vise hvilke alternative posisjoner aktøren kunne ha inntatt, hvilke former for kapital aktørene kunne erverve eller tape ved å innta de ulike posisjonene, og hvordan posisjoneringa innad i det bestemte feltet slår ut på aktørens posisjon i feltet for

⁶ «Le champ littéraire (etc.) est un champ de forces agissant sur tous ceux qui y entrent, et de manière différentielle selon la position qu'ils y occupent (soit, pour prendre des points très éloignés, celle d'auteur de pièces à succès ou celle de poète d'avant-garde), en même temps qu'un champ de luttes de concurrence qui tendent à conserver ou à transformer ce champ de forces. Et les prises de position (œuvres, manifestes ou manifestations politiques, etc.), que l'on peut et doit traiter comme un "système" d'oppositions pour les besoins de l'analyse, ne sont pas le résultat d'une forme quelconque d'accord objectif mais le produit et l'enjeu d'un conflit permanent. Autrement dit, le principe générateur et unificateur de ce "système" est la lutte même.»

makt (Bourdieu, 1992/1998, s. 150). Et eksempel på ei slik posisjonering vil være å kalle praksisen sin eller en artefakt man står bak, for «å gjendikte» eller for ei «gjendiktning». Dersom det var aktuelt for aktøren å kalle praksisen eller artefakten for noe anna, for eksempel «oversettelse» eller «egen skrift», vil det være relevant å utforske hvordan det objektivt sett var mulig for aktøren å posisjonere seg, og i hvilken grad aktøren anså valget sitt som gitt. I forbindelse med valg som innebærer at enkeltaktører kan se ulike måter å erverve eller tape litterær kapital på, vil Bourdieus habitusbegrep være relevant. Jeg kommer til å gå inn i en nærmere diskusjon av dette begrepet i seksjon 2.4.3.4, «*Habitus*».

Det er de feltinterne kampene om monopol over oppfatninga av hvilke kategorier som knyttes til erverv av litterær kapital, som gjør at det litterære feltet får en tidsdimensjon (ibid., 1992/, s. 261). Aktører som opererer på det litterære feltet, kan bli epokegjørende ved å innføre nye kategorier som skiller enkelte former for litteratur fra andre, dersom de lykkes i å knytte erverv av litterær kapital til dette skillet. I teorien vil epokegjørende aktører kjempe for å opprettholde kategoriene som de har etablert, mens nye aktører vil kjempe for et brudd med feltets strukturerende kategorier. Det er gjennom etableringa av nye kategorier som knyttes til erverv av litterær kapital, at feltet får ei historie. Historia til feltet tilsvarer tidsoppfatninga som produseres gjennom de kontinuerlige kampene om monopol over oppfatninga av hvilke kategorier som knyttes til erverv av den feltspesifikke kapitalen. Denne historia virker inn på aktørenes forståelse av feltets logikk. Dermed kan det sies at kampene om hvilke kategorier som knyttes til erverv av litterær kapital, gjør litteraturhistoria til en kamp for å opprettholde og øke det litterære feltets autonomi (Meylaerts, 2004a, s. 47). På denne måten blir kapitalbegrepet godt egna til å trenge inn i komplekse situasjoner som dreier seg om enkeltfelts relative autonomi i forhold til andre felt. Når erverv av kapital er knytta til kategorier som verdsettes i henhold til feltets egen logikk, kan man si at feltet har en relativt høy grad av autonomi. Autonomien til det litterære feltet er dermed ikke knytta til bestemte sjangre, men knytta til feltets dynamikk (Johansson, 2021, s. 71).

I forbindelse med dette forskningsprosjektet vil kapitalbegrepet være et nyttig verktøy for å forstå hvordan gjendiktere, men også utgivere posisjonerer seg på det litterære feltet ved å bruke ordet «*gjendikting» for å betegne personer, prosesser eller publikasjoner. Når det kommer til utgivere, kan etableringa av egne serier for gjendikta litteratur anses som et forsøk på å knytte gjendiktningbegrepet til en form for erverv av litterær kapital.

Kapitalbegrepet vil også kunne være relevant for en diskusjon av om gjendikteren er å regne som forfatter eller ikke (Bush & Bassnett, 2007, s. 1). Dessuten er det relevant i forbindelse med ei utforsking av hva som blir gjendikta, fra hvilke språk, på hvilken måte og av hvem: Hvilke tekster av hvilke forfattere erverver gjendikteren litterær kapital ved å gjendikte? Hvilke språk eller kontekster erverver gjendikteren slik kapital på å gjendikte tekster fra, og hvilke ikke? Hvordan kan gjendikteren gjendikte eller framstille ei gjendiktning for å erverve litterær kapital – og ikke? Hvilke gjendiktere erverver kapital med å gjendikte, og hvem gjør ikke? Dette er spørsmål som også gjør gjendiktning til en politisk gest som har innvirkning utover det litterære feltet, gjennom å bringe noe på en bestemt måte til en såkalt «national reading diet» (ibid., s. 3).

2.4.3.3 Felt for makt

Feltet for makt er det felles sosiale rommet hvor vi alle er inkludert (Bourdieu, 1994/1998b, s. 33; Thomson, 2008/2014, s. 69). Det kan operasjonaliseres på ulike vis. På en måte kan begrepet være nyttig for utforskinga av forhold mellom spesifikke felt, som for eksempel det litterære, det økonomiske, det politiske og det forvaltningsmessige. De innbyrdes forholdene mellom disse samfunnsfeltene kan komme til uttrykk som en maktkamp mellom ulike logikker som kjemper om hegemoni. Denne forståelsen av et felt for makt ligger til grunn for Halvorsen, Neple, et al. (2020) sin rapport om Norsk Kulturråds virkemidler på litteraturfeltet, som fikk tittelen *Logikker i strid*.⁷

En annen måte å operasjonalisere begrepet om et felt for makt på finner vi i *Distinksjonen* av Bourdieu (1995). Her viser han hvordan visse egenskaper bør undersøkes for å forutse hvilke posisjoner det var mulig å innta i det sosiale rommet i Frankrike på 1970-tallet. Det er gjennom analysen av den totale distribusjonen av økonomisk og kulturell kapital Bourdieu konstruerer teoretiske

⁷ I utredninga skriver for eksempel Paul Bjerke (2020, s. 42): «Etableringen av innkjøpsordningen er beskrevet og drøftet i en rekke evalueringer og (populær)vitenskapelige arbeider gjennom årene (Fjellbirkeland mfl., 1984; Ringdal, 1993; Naper, 1997; Freihow, 2001; Vestheim, 2001; Kulturrådet, 2014; Fidjestøl, 2015; Mangset & Hylland, 2017). Mange av gjennomgangene peker nettopp på det politiske feltets oppfatning: Litteratur var viktig, ikke primært for sin egen del, men fordi den bidro til å forsvare norsk språk og kultur i en stadig mer internasjonalt og populærkulturell verden. Det var altså *kunsten* som skulle berge *kulturen*. Et mål med utgangspunkt i en politisk logikk skulle oppfylles gjennom et virkemiddel som opererer etter en kunstlogikk.»

samfunnsklasser. Modellen hans viser sannsynligheten for møter, tilbøyeligheter, sympatier og lyster. Dette er elementer som er egna for å skape solidaritet, og å mobilisere politiske klasser. For Bourdieu må klasser forestilles før de kan bli virkelige.

Kulturell kapital er ikke det samme som litterær eller symbolsk kapital. Kulturell kapital dreier seg om kunnskap om, nærhet til og det å føle seg hjemme blant kulturelle produkter. Denne formen for kapital er dermed knytta til historia og utviklinga av de enkelte feltene for kunst og kultur, men den slår ut i alle situasjoner hvor det dreier seg om å skille mellom det som anses for å være god eller dårlig smak. Hvilken litteratur man leser, om man i det heile tatt leser, men også hvor man drar på ferie (dersom man har og drar), hvordan man innreder hjemmet, preferanser innen sport og underholdning, og så vidare, handler om smak som alt inngår i et fellesskaps vurderinger av hvor verdifull enhver smak er. Evnen til å velge det som samfunnet anser for å være god smak, gir kulturell kapital, og det er den totale distribusjonen av denne og økonomisk kapital – ressurser i form av inntekt, formue, eiendom, og så vidare – som Bourdieu anser som egna for å konstruere teoretiske klasser.

Litterær kapital er noe som aktørene på det litterære feltet forholder seg til. Avhengig av det litterære feltets status i forhold til andre felt, kan vurderingene som feltets aktører gjør seg om hva som har verdi, bli relevante for den kulturelle kapitalen som hvem som helst kan erverve seg ved å kjenne til det litterære feltets vurderinger. Men denne koblinga er altså ikke gitt. For at det litterære feltets vurderinger skal gi betydelige utslag for distribusjonen av kulturell kapital på feltet for makt, må det litterære feltets logikk stå sterkt i forhold til logikken på andre felt. Dersom hierarkiene for erverv av litterær kapital følger feltinterne prinsipper for kategorisering og klassifisering, kan det være et tegn på at den litterære kapitalen står relativt sterkt (Bourdieu, 1992/1998, s. 355).

Både kulturell kapital og litterær kapital kan, som andre former for kapital, bli knytta til erverv av symbolsk kapital når andre aktører ser dem og anerkjenner deres verdi og autoritet. I Bourdieus forskning er særlig staten knytta til slik anerkjennelse av andre kapitalformers symbolske verdi (Bourdieu, 1994/1996, s. 62). På det norske litterære feltet i 2020 identifiserer Halvorsen (2020, s. 76) tre viktige former for symbolsk kapital: priser, nominasjoner og kritikker; adgang til innkjøpsordninger og innkjøp; og tildeling av stipender. Innkjøpsordningene og en del av stipendene som deles ut til forfattere, er gjort mulig gjennom statens anerkjennelse av den litterære kapitalens symbolske verdi.

Gjennom å utforske forståelsen av gjendiktingsbegrepet, dets posisjon og forhandlingene om dette, vil det bli mulig å antyde hva slags posisjon det litterære feltet har og har hatt i overhengende felt for makt. Innad i litterære felt i perioden som jeg studerer, vil det finnes aktører som har forholdt seg til og forma gjendiktingsbegrepet gjennom praksisen sin. Med ulike sosiale bakgrunner vil disse innta sine posisjoner innenfor det aktuelle litterære feltet. Dette feltet vil på ulike tidspunkt ha ulik grad av autonomi. Posisjoneringene som aktørene foretar, vil være avhengig av deres habitus, både som aktører på det litterære feltet og som aktører på andre felt. Nettverket av de objektive relasjonene mellom ulike posisjoner bidrar til å skape et bestemt felt (Bourdieu, 1992/1998, s. 378-379). I hvilken grad en aktør på det litterære feltet erverver eller taper kapital ved å sette en forståelse av gjendiktingsbegrepet opp mot en forståelse av et annet begrep om oversettelse, kan være et eksempel på en slik objektiv relasjon. Relasjonen er objektiv fordi den vil svare til maktforhold i den sosiale verden (Inghilleri, 2005a, s. 135; Meylaerts, 2004a, s. 47).

2.4.3.4 *Habitus*

Habitus er en begrep som brukes for å forstå den praktiske forstanden som oppstår gjennom aktørers inkorporering av strukturene i den sosiale verden (Bourdieu, 1992/1998, s. 533). Begrepet kan brukes i analysen av hvordan ulike aktører forstår hva det innebærer å ta ordet «*gjendikting» i bruk, eller mer generelt når man ønsker å forstå hvordan aktører gjør ulike valg (ibid., 1992/, s. 116). Det er godt egnet til å etablere en forståelse av at flere faktorer spiller inn i slike prosesser, ettersom det kan brukes for å ta hensyn til at aktører kan være aktive på mer enn ett litterært felt.

Alle menneskelige aktører opererer på mer enn ett felt. En grunnleggende årsak til at gjendiktere gjør det, er at det norske litterære feltet, som det franske, sjelden kan brødfø sine aktører (ibid., 1992/, s. 371; A. Oterholm, 2008, s. 2). De må involvere seg i andre aktiviteter enn gjendikting, og dette kan være aktiviteter som er mer eller mindre knytta til det litterære feltet. Yrkessituasjon og sosioøkonomisk bakgrunn er viktige elementer i forbindelse med utforskinga av enhver aktørs habitus. Fordi alle aktører til enhver tid opererer på flere felt, kan vi si at deres habitus er mangfoldig (Gouanvic, 2007, s. 82; Meylaerts, 2005, s. 281; 2010, s. 11; Wolf, 2007b, s. 112).

Måten en aktør inkorporerer den sosiale verdens strukturer på, vil være i utvikling heile livet (Meylaerts, 2004a, s. 49; Vorderbermeier, 2014b, s. 10).

Personer som er involvert i samme felt, vil kunne gi verden mening på grunnlag av den felles logikken som styrer hva som er knytta til erverv av feltspesifikk kapital (Bourdieu, 1992/1998, s. 533). Dette gjør at aktører gir mening til den sosiale verden som en verden hvor flere mennesker deler samme verdensoppfatning. Aktørers delte habitus kan gi grunnlag for at de kjenner seg igjen i andre og samfunnet som heilhet. Dermed blir det meningsløst å trekke et tydelig skille mellom aktørene og feltet som de opererer innenfor.

I en verden hvor flere deler oppfatning om hva som er verdifullt og står på spill, vil en felles tidsopplevelse gjøre seg gjeldende. Dette bidrar til at *habitus* ikke bare er et begrep som kan være med på å forklare hvordan mennesker gjør verden meningsfull, men også hvordan vi innretter oss mot framtida (ibid., 1992/). Det er derfor man kan si at habitus både er strukturert og strukturerende (Gouanvic, 2005, s. 148; Meylaerts, 2006, s. 61; Simeoni, 1998, s. 21-22; Wacquant & Bourdieu, 1989, s. 42; Wolf, 2007a, s. 20; 2013, s. 506; Xu & Yu, 2015, s. 188; Yannakopoulou, 2014, s. 169).

2.5 Kritiske møter mellom ulike teorier

*Er det mulig å si
noe forstandig
når hvert ord
kan vries
alle veier*

–
fra *Vindens veier* av Nils-Aslak Valkeapää (1990), gjendikta av Laila Stien

I denne delen vil jeg skrive om enkelte møtepunkter mellom det teoretiske rammeverket som jeg har funnet det hensiktsmessig å arbeide innenfor i dette prosjektet, og beslekta rammeverk. Denne gjennomgangen skal tydeliggjøre enkelte begrensninger og kostnader forbundet med det å etablere en metode og å ta enkelte analytiske begreper både fra den refleksive sosiologien og fra den sosiologiske delen av oversettelsesvitenskapen i bruk.

2.5.1 Aktørnettverksteori og praksisteori

En viktig sosiologisk kritikk som har blitt retta mot praksisteorien og den relasjonelle sosiologien til Pierre Bourdieu, kommer fra ulike forskere som jobber med aktørnettverksteori. Det er særlig kapitalbegrepet som har blitt utsatt

for kritikk. Innenfor oversettelsesvitenskapen har ikke denne kritikken ført til et retningsskifte i forskninga. Enkelte har vært mer interesserte i å undersøke hvordan disse ulike teoretiske modellene kan komplementere hverandre (Abdallah, 2014; Buzelin, 2005). Det finnes likevel noen grunnleggende uenigheter mellom disse teoriene, som det kan være verdt å skissere her. Jeg vil dra veksler på elementer som jeg allerede har skrevet om i forbindelse med kapitalbegrepet og om begreper for oversettelse.

Aktørnettverksteori egner seg godt til å undersøke dynamikker i vitenskap, samfunn og teknologi. Forskere som Akrich, Callon og Latour (2006) har utforska og teoretisert hvordan maktforhold utspiller seg i sanntid når teknologi og vitenskap utvikler seg. Ifølge Michel Callon (2006, s. 145) etablerer man med Bourdieus kapitalbegrep et kunstig skille mellom mental produksjon og sosiale strukturer. Virkeligheten er, ifølge Callon, heller konstruert som en kamp for å få si egen fortolkning av verden til å bli dominerende (ibid., 1981/, s. 139). Den som vinner en bestemt kamp om hva som er sikker viten på et visst område, vil definere andres aktivitet her (ibid., 1981/, s. 141). Gjennom disse kampene som konstruerer virkeligheten, blir grensene mellom kognitive, sosiale og teknologiske elementer vanskelig å trekke. Det som enkelte aktører kan anse som ei teknologisk utfordring, kan andre anse for å være ei utfordring som ligger på det sosiale planet.

Callon (ibid., 1981/) utforsker kampen rundt et forsøk på innføringa av en ny teknologi – el-bilen – i Frankrike på 1960- og -70-tallet. Han viser hvordan en aktør – et elektrisitetselskap – handler etter et virkelighetssyn som kategoriserer bestemte utfordringer ved forbrenningsbilen som teknologiske og andre som sosiale. Elektrisitetselskapet har lenge framtida i sine hender fordi det klarer å vinne gehør for sin argumentasjon i anerkjente vitenskapelige fora. Likevel evner forbrenningsbilprodusentene etter lang tids frustrasjon uttrykt i «illegitime» og ikke-vitenskapelige fora å komme styrka ut av det som skulle være deres endelikt, gjennom å snu om på kategoriene for hva som er teknologisk og hva som er sosialt. Enden på visa ble at forbrenningsbilprodusentene utnytta de elektriske nyvinningene til elektrisitetselskapet for å forbedre forbrenningsbilen (ibid., 1981/, s. 139-153).

Poenget til Callon (ibid., 1981/, s. 153) er at én diskurs godt kan foregå i anerkjente fora og en annen i illegitime, uten at den første – som man innenfor et bourdieuisk rammeverk kunne si er knytta til stor symbolsk kapital ettersom det er bærer av en anerkjent autoritet – trenger å ende opp med å ekskludere den

andre. De teknologiske kontroversers sosiologi,⁸ som aktørnettverksteorien blant anna kan anses for å være et bidrag til, skal få forskeren til å spørre om hvem og hva som har blitt tidd i hjel til fordel for andre, og i hvilken grad dette er legitimt. Denne sosiologien er egna til å analysere maktforholdene som utspiller seg når kategorier konstrueres og dekonstrueres (ibid., 1981/, s. 156; Latour, 2005, s. 12). I aktørnettverksteori er kapitalbegrepet unyttig fordi situasjonene som utforskes, er kamper hvor et etablert hegemoni blir utfordra og hvor nye mark(ed)er skal erobres. Det eksisterer altså ingen felles forståelse om hva den feltspesifikke kapitalen, for å si det med Bourdieu, skulle være og være verdt. I situasjonene som man forsøker å undersøke ved hjelp av aktørnettverksteori, kjemper aktører om å bli den som definerer kategoriene som skal legge betingelsene for all fremtidig dynamikk mellom aktører. Når én aktør vinner denne kampen, skjer definisjonen av de nye kategoriene og etableringa av de nye teknologiene ved at forhistoria deres viskes ut, og en ny dynamikk mellom mennesker og teknologi får status som naturlig (Akrich, 1987/2006, s. 178).

Både innenfor aktørnettverksteori (Latour, 1985/2006, s. 67) og innenfor praksisteori (Bourdieu, 1991/1998, s. 11) blir det tatt for gitt at forestillinger virker på verden, og at kunnskap om slike forestillinger kan være frigjørende. Men der aktørnettverksteori er en politisk teori som tar sikte på å vise hvordan kategoriene som organisasjoner, institusjoner, stater eller produksjonskrefter bruker, blir etablert gjennom maktkamper hvor ingen aktører i utgangspunktet har mer makt enn andre, må praksisteori bli ansett for å være en teori om menneskelig handling, som forsøker å forklare hvordan aktører gir mening til sine møter med eksisterende kategorier og maktforhold. Hos Strum og Latour (2006, s. 79) er det spesifikk ved makt i menneskets rike at den er knytta til hvor varig aktører evner å gjøre sine kategorier. Hos Bourdieu (1998, s. 398) produseres det en opplevelse av tid når anerkjennelsen av disse kategoriene varierer. Slik jeg ser det, vil forskning fundert på disse teoretiske modellene for sosialt liv ha ulike muligheter for hva de kan bidra til kunnskap om.

2.5.2 Oversettelse som metafor

Innenfor rammene til aktørnettverksteori blir prosesser relevante studieobjekter når de munner ut i nye maktforhold som blir varige gjennom innføring av en

⁸ Tittelen på artikkelen til Callon (2006) er: «Pour une sociologie des controverses technologiques».

form for teknologi. Slike prosesser blir kalt for oversettelse, og det er dette som gir aktørnettverksteori dens franske navn: «sociologie de la traduction».⁹ Innenfor aktørnettverksteori kan oversettelse anses for først og fremst å være en metafor (Buzelin, 2005, s. 201; 2018, s. 341; Wolf, 2007a, s. 23). Oversettelse ligger til grunn for teoriens maktbegrep.¹⁰ Under vil jeg utdype hvordan. Deretter vil jeg peke på hva oversettelsesvitenskapen kan lære aktørnettverksteori om oversettelse.

Ifølge Callon og Latour (2006, s. 11) er oversettelse det egentlige svaret på hvorfor mennesker holder sammen. De meiner at den politiske filosofien til Thomas Hobbes kan bli svært fruktbar dersom man erstatter tanken om en sosial kontrakt med tanken om en enorm oversettelsesprosess. Det er denne oversettelsesprosessen som har brakt mennesket ut av en naturtilstand hvor alle kjemper mot hverandre, og over i samfunn hvor Leviatan, en hersker, snakker på vegne av alle. Et av de grunnleggende premissene for denne oversettelsesprosessen er at ingen aktører i utgangspunktet er større enn andre: Det finnes i utgangspunktet verken såkalte makro- eller mikroaktører. Spørsmålet som aktørnettverksteoretikerne stiller med Hobbes, er hvordan flere mennesker kan handle som en enhet (ibid., 1981/, s. 12). Oversettelse er svaret på dette:

Med oversettelse meiner vi heilheten av forhandlinger, kamper, handlinger for å overbevise, kalkuleringer, vold som gjør at en aktør eller ei gruppe tillater seg, eller blir tildelt retten til å snakke eller handle i en annen aktørs eller gruppes navn [...] Fra og med det øyeblikket hvor en aktør sier «vi», oversetter hen andre aktører til én vilje, som hen blir sjel eller talsperson for. Hen begynner å handle for flere og ikke for én. Hen vinner styrke. Hen vokser. (ibid., 1981/, s. 12-13, min oversettelse)¹¹

⁹ Dette er tittelen på publikasjonen som jeg forholder meg til i forbindelse med diskusjonene rundt aktørnettverksteori: *Sociologie de la traduction. Textes fondateurs* (Akrich et al., 2006). På norsk ville boktittelen blitt noe i retning av «Oversettelsens sosiologi. Grunnleggende tekster».

¹⁰ Se Guldin (2014) for en oversettelsesvitenskapelig analyse av det historiske forholdet mellom metafor, oversettelse og makt. Se Even-Zohar (2012, s. 167) for en oversettelsesvitenskapelig inngang til forholdet mellom oversettelse som metafor og oversettelse i «figurativ» forstand.

¹¹ «Par traduction on entend l'ensemble des négociations, des intrigues, des actes de persuasion, des calculs, des violences grâce à quoi un acteur ou une force se permet ou se fait attribuer l'autorité de parler

Callon og Latour (ibid., 1981/) argumenterer for at denne forståelsen av oversettelse gjør det mulig med empirisk utforskning av prosessene som fører fram til det juridiske fenomenet som på abstrakt vis kalles for sosial kontrakt.

Det som skiller mennesker fra bavianer, som Strum og Latour (2006) studerer, er at mennesker kan ta i bruk et mangfold av teknologiske virkemidler, som vegger, kontrakter, uniformer, tatoveringer, kategorier, og så videre, for å stabilisere maktforhold i samfunnet, slik at de varer lenger enn kroppene som inngår i det (Callon & Latour, 1981/2006, s. 18). Prosessene som fører til at et stykke papir får gyldighet som en kontrakt, anses i aktørnettverksteori for å være oversettelsesprosesser. Idet disse prosessene er fullført, og teknologien (kontrakten) har gyldighet og er signert, gjøres selve prosessene usynlige. De puttes i såkalte svarte bokser (ibid., 1981/, s. 19). Aktører som har vunnet kampene om kategorier med historier som er skjult i slike svarte bokser, blir makroaktører. Slik konstrueres Leviatan. En makroaktør er en mikroaktør som sitter på svarte bokser (ibid., 1981/, s. 20).

Det er disse oversettelsesprosessene som gjør at individuelle sosiale interaksjoner blir ansett for å være uinteressante innenfor rammeverket for aktørnettverksteori: Makroaktørene har strukturert og forenkla livet gjennom hard teknologi. Den som studerer individuelle handlinger uten å ta utgangspunkt i kampene om slike teknologier, utforsker en abstrakt og fattig verden (ibid., 1981/, s. 31). Det er den oversettelsesprosessen hvor én tillater seg å si «vi», som er av interesse for forskninga som skjer innenfor ei aktørnettverksteoretisk ramme. For utforskinga av gjendiktingsbegrepet ville dette synet kunne ha som følge at jeg skulle interessert meg utelukkende for forhandlingene om normalkontrakter mellom skribent- og utgiverforeninger, eller prosessen som førte fram til opprettelsen av Norsk Kulturfond og Norsk Kulturråd i 1964 og etableringa av de fondsfinansierte innkjøpsordningene som institusjonaliserer skillet mellom *oversettelse* og *gjendikting* her til lands. I stedet har jeg valgt å sette søkelys på tidsrommet 1872–2012. På sett og vis kan dette ha å gjøre med at det er et anna syn på oversettelse som leder min undersøkelse.

ou d'agir au nom d'un autre acteur ou d'une autre force [...] Dès qu'un acteur dit "nous", voici qu'il traduit d'autres acteurs en une seule volonté dont il devient l'âme ou le porte-parole. Il se met à agir pour plusieurs et non pour un seul. Il gagne de force. Il grandit.»

Hva kan oversettelsesvitenskapen lære aktørnettverksteori om oversettelse? Ved hjelp av Halverson (2008) og Toury (1982, 2012a) sitt begrep om antatt oversettelse og Bourdieu (1995, 1998, 1998b) sine begreper om posisjon og kapital er det mulig å gi mening til undersøkelsen av aktørers tilværelse blant de svarte boksene som teknologien manifesterer. Begrepet om antatt oversettelse er den deskriptive oversettelsesvitenskapens viktigste verktøy for å inkludere et stort antall kulturelle praksiser og artefakter inn i definisjonen av studieobjektet sitt. Begrepet oppmuntrer forskere til å se med et raust blikk på ulike former for oversettelse, som både kan stride mot og gå med på ei gitt makts etablerte kategorier. Begrepet om antatt oversettelse har åpna oversettelsesvitenskapen for en mangfoldig forståelse av hva oversettelse er, kan og skal være, noe som blant anna har resultert i et mindre eurosentrisk fagfelt. Med dette i mente kan vi tenke oss at motstand mot teknologiske hegemonier kan eksistere sjøl utenfor de revolusjonære situasjonene som aktørnettverksteori legger til rette for å utforske utviklinga og resultatet av.

Kapitalbegrepet legger til rette for undersøkelser av menneskelig handling i sosiale verdener som er strukturert gjennom oversettelsesprosesser. Dette kan skje på måter som anser slik handling som et resultat av meningsfulle møter mellom et individ og strukturene det inngår i (Inghilleri, 2005a, s. 140). Der det innenfor praksisteoris rammeverk finnes et sett med analytiske verktøy til hjelp i forståelsen av menneskelig handling og inntagelse av posisjoner, kan man si at aktørnettverksteori innebærer en maktkritikk som betrakter menneskelig handling som vilkårlige hendelser som finner sted i spennet mellom én svart boks og en annen (Buzelin, 2005, s. 205). Samtidig kan vi ikke si at begrepene om antatt oversettelse, posisjon og kapital utelukker utforskinga av teknologiers relevans for menneskelig handling.

Det er klart at måten som jeg har stilt spørsmål på i denne avhandlinga, legger til rette for at det er i oversettelsesvitenskapen og praksisteorien fra den relasjonelle sosiologien jeg skal finne verktøy som egner seg til å arbeide fram gode svar. Når formålet med prosjektet er å studere et bestemt begrep, dets utvikling og dermed også praksisene som er knytta til det, gir det mening å studere manifestasjonene av slik praksis også utenfor de periodene hvor kulturpolitiske institusjoner og ordninger har blitt etablert og vedtatt. I utforskinga av oversettelseshendelser spiller hverdagen en viktig rolle (Paloposki, 2017, s. 32).

2.5.3 Forholdet mellom *bakgrunn* og *habitus* krever mer utforskning

Når Halverson (2008, s. 351) diskuterer Toury (1982, 2012a) sitt begrep om antatt oversettelse, argumenterer hun for at det er den kollektive intensjonaliteten rundt hva som kan kalles oversettelse, samt legitimiteten til de som benevner personer, prosesser eller artefakter med ord for oversettelse, som definerer hva som faktisk anses som oversettelse i en gitt kontekst. I diskusjonen av hva som kvalifiserer enkelte personer, prosesser eller artefakter til en benevnelse som «*gjendikting», vil man kunne si det samme, fordi *gjendikting* er et oversettelsesbegrep som er tildelt bestemte funksjoner i en gitt kontekst – den norske litterære konteksten på ulike tidspunkt mellom 1872 og 2012.

For den som ønsker å utforske hva oversettelsesbegreper innebærer, vil det dreie seg om å studere hva den kollektive intensjonaliteten faktisk kan sies å være, og forskeren må også stille seg spørsmål om hvem som er en legitim benevner. Dette siste har jeg vært innom i parti 2.3.2, «Hvem skal forskeren lytte til?» Det første har jeg diskutert i del 2.4, «Ei sosiologisk tilnærming til oversettelse». Med svar på disse spørsmålene vil forskeren i ulike kontekster tappe fra «a relevant material for empirical investigation» (Halverson, 2008, s. 351), som vil dreie seg om hvilke egenskaper disse artefaktene som dekkes av det aktuelle oversettelsesbegrepet i den bestemte konteksten, faktisk deler.

Begreper fra Searle (1996) viser seg altså å være fruktbare når Halverson (2008, s. 359) etablerer en ontologi for oversettelse. Oversettelser kan anses som institusjonelle fakta (ibid.). Slike fakta inngår i den virkelige verden, men er avhengige av menneskelige institusjoner, som språk, for å gjøre det – i motsetning til fjell og regn, som har status som rå fakta. Searle (1996, s. 43-51; 2008, s. 458) sin formel for hvordan slike institusjonelle fakta eksisterer – X teller som Y i C –, kan, som et eksempel, brukes til å gjøre rede for hvorfor penger (X) får en objektiv verdi (Y) for mennesker i en bestemt kontekst (C). Slik også for bestemte begreper for oversettelse i gitte kontekster: Bestemte tekster (X) har status som gjendiktninger (Y) i norsk kontekst (C).

For Searle (1996) er det et begrep om bakgrunn som skal legge til rette for en forståelse av hvordan mennesker i en gitt kontekst kan forstå funksjonen til institusjonelle fakta:

Intentional states function only given a set of Background capacities that do not themselves consist in intentional phenomena. Thus, for example, beliefs, desires,

and rules only determine conditions of satisfaction – truth conditions for beliefs, fulfillment conditions for desires, etc. – given a set of capacities that do not themselves consist in intentional phenomena. I have thus defined the concept of the «Background» as the set of nonintentional or preintentional capacities that enable intentional states of function. (ibid., 1995/, s. 129)

Både Bourdieu (1998, s. 532), Halverson (2008, s. 359) og Searle (1996, s. 132) peker på at det finnes møtepunkter for begrepene om bakgrunn og habitus. Det er uklart hvordan dette tar form, og dette er ikke noe som jeg kommer til å gå nærmere inn på her. Likevel: For Bourdieu (1998, s. 533) fungerer *habitus* som en måte å begripe hvordan en opplevelse av tid struktureres sosialt, gir mening til samtida og retter aktører mot framtida, på en måte som går utover det reinte u- eller førbevisste. Marcoulatos (2003, s. 86) peker på at *habitus* gir et rikere begrep om sosiale prosesser, mens begrepet om bakgrunn særlig innebærer en forståelse av mennesket også som et biologisk vesen. Searle (1996, s. 129) skriver eksplisitt at *bakgrunn* henger sammen med nevrofysiologiske prosesser og strukturer. Halverson (2008, s. 359) foretrekker derfor dette begrepet og ontologien hvor det inngår, når hun etablerer oversettelser som institusjonelle fakta innenfor et kognitivt-lingvistisk rammeverk. Searle (2008, s. 444; 2010, s. 62) kritiserer i forlengelsen av dette Pierre Bourdieu (og andre) for å ta språk for gitt og ikke å vise hvordan de kognitive prosessene som språk er et resultat av, gjør kategoriseringer mulig.

Forklaringsmodellen i Bourdieus praksisteori har likevel flere fordeler når det kommer til utforskninga av et begrep som *gjendikting*. Maktbegrepet hos Searle (2010, s. 145-173) er operasjonelt på det nivået som jeg med Bourdieu har omtalt som feltet for makt. Her dreier seg om samfunnsregulerende normer og politisk myndighet. Bourdieus begreper om felt og kapital gjør det derimot mulig å forstå hvordan språk ikke betyr det samme for alle som lever i og gjennom det. Der gjendiktingsbegrepet for noen vil være en del av en u- eller førbevisst bakgrunn, kan det samme begrepet for andre aktører være knytta til erverv av litterær kapital: Det er gjenstand for konstant forhandling eller til og med kamp. I studien *Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire* (Bourdieu, 1992/1998) viser Bourdieu hvordan et litterært felt ble til i Frankrike mot slutten av det nittende århundre. Aktørene på dette feltet løsrev seg til en viss grad fra samfunnets økonomiske, moralske og politiske makt gjennom at det ble etablert

en ny verdi, en litterær form for kapital. Denne nye kapitalen forringa den økonomiske kapitalens, pengenes, verdi.

I forbindelse med gjendiktingsbegrepet er de relevante aktørenes habitus umulig å forstå uten å forstå deres tilknytning til et spesifikt samfunnsfelt, nemlig det norske litterære feltet, på bestemte tidspunkt, og til logikken for hvordan man erverver litterær kapital i kontakt med gjendiktninger og gjendiktingsbegrepet. På dette viset egner teorien om institusjonelle fakta seg til å peke ut begreper og en ideell posisjon som de kan inneha i et samfunn. For å forstå de hverdagslige aktivitetene og kampene som er knytta til slike begreper, må deres relative betydning undersøkes på et vis som kan ta høyde for en annen kompleksitet.

3 Data og metode

*Då sit eg fast, djupt nede
i ulla, i fellen
til den sauven vi kallar verden,
som ein flått.*

—
fra *Naken i Jerusalem. Dikt i utval* av Yehuda Amichai (1998, s. 60), gjendikta av
Paal-Helge Haugen

Det har funnes, og det vil finnes, ulike kulturelle produkter som kalles gjendiktninger på norsk. Aktører vil i forskjellige sammenhenger ta i bruk ordet «*gjendikting» for å referere til artefakter, prosesser og personer. Et mangfold av faktorer vil spille inn på forståelsen av gjendiktingsbegrepet. Både gjendikteres og gjendiktningers posisjoner på et litterært felt, dette feltets interne maktforhold og grad av autonomi i forhold til andre felt, vil ha betydning for selve gjendiktingsbegrepet.

For den som ønsker å utforske elementer av et slikt felt innenfor et bourdieuisk rammeverk, vil posisjonene og posisjoneringene som er knytta til bestemte kategorier, være nøkler til forståelse. Litterære kategorier er det litterære feltets produksjonsmidler, og gjendiktingsbegrepet har blant anna inngått i norske litterære felt og fått en viktig posisjon i forståelsen av oversatt litteratur i denne konteksten.

Dette kapittelet vil dreie seg om metoden som jeg har etablert for innsamling av data, og om de teoretiske føringene som ligger til grunn for denne metoden. Jeg vil gjøre nærmere rede for de ulike datatypene: kvantitative data, dokumenter og intervju. Dessuten vil jeg berede grunnen for det som kommer i analysekapitlene.

3.1 Formålet med innsamlinga av ulike typer data

*O du for hvem Guds sol og maane neier,
kom atter til den træl du har forladt.
Alt det som Allah i sin himmel eier,
jeg gir til dig – O kom til mig inat!*

–
fra diktet «Raushani / Lyset» av Hafez (1927, s. 61) gjendikta av Bjarne Aagaard

Virkeligheten er kompleks. Den er kanskje mer kompleks enn det er mulig å forstå. Dette gjelder også for de delene av virkeligheten som oversettelsesvitenskapen setter seg fore å utforske.

Vitenskapelig forskning er en systematisk, regelbundet og kollektiv undersøkelse av virkeligheten (Gile, 2001; Hansson, 2017). Denne typen aktivitet kan ta mange former. Gile (2001, s. 1) legger vekt på at «individual research efforts should contribute [...] by adding and/or correcting and/or consolidating either knowledge or a potentially useful tool for knowledge acquisition». I det store og heile finnes det tre måter å gjøre dette på: empirisk, teoretisk og metodologisk.

Gjennom empirisk forskning samler forskeren gjerne data innenfor rammene av noen relativt generelle antagelser eller forskningsspørsmål. Forskeren induserer mønstre i de innsamla dataene og generaliserer seg ideelt sett fram til et teoretisk resultat (Bryman, 2001/2016, s. 10; Gile, 2001, s. 2). Slik induktiv forskning kan egne seg godt til å utforske et oversettelsesbegrep som *gjendikting*, som ikke er systematisk utforska tidligere (se del 1.2, «Oversettelses- og litteraturvitenskapelige blikk på gjendiktingsbegrepet»).

Dette prosjektet er empirisk, men det finnes også en metodologisk og en teoretisk komponent her, som er viktige. Formålet med datainnsamlinga er å undersøke et oversettelsesbegrep i en bestemt praktisk kontekst: *gjendikting* i Norge mellom 1872 og 2012. Dessuten er formålet med datainnsamlinga å inngå i prosessen med å etablere en klart uttrykt bourdieuiske metode for denne oversettelsesvitenskapelige undersøkelsen. Denne operasjonaliseringa bygger på ei ny sammenstilling av oversettelsesvitenskapelige og sosiologiske begreper.

Det er altså begrepet om antatt oversettelse (Halverson, 2008; Toury, 1982, 1995/2012a) som er det teoretiske utgangspunktet for å utforske den faktiske bruken av *gjendiktning* i Norge. Denne utforskinga er mulig ved

hjelp av ressursene til det norske Nasjonalbiblioteket (2019f). Jeg samler inn kvantitative data via de digitale samlingene som er tilgjengelige i nettbiblioteket. Disse dataene vil jeg bruke som grunnlag for analyser av overordna trender knytta til gjendiktingsbegrepet gjennom perioden 1872–2012 (se del 3.4, «Etablering av kvantitativt datasett»). De overordna trendene vil gi innganger til mer komplekse deler av virkeligheten. For å utforske denne kompleksiteten vil jeg samle inn kvalitative data i form av dokumenter og intervjuer.

I parti 2.4.1, «Oversettelsessosiologi», har jeg skrevet om hvordan forskere som arbeider innenfor fagfeltet oversettelsesvitenskap, har tatt i bruk begreper fra refleksiv sosiologi i undersøkelsen av studieobjektet sitt. Til tross for en relativt stor produksjon av oversettelsesvitenskapelig forskning som bygger på Pierre Bourdieus teori og begreper, har det vært vanskelig å finne noen klar oppskrift på hvordan disse begrepene bør omsettes i en vitenskapelig praksis. Dette er ikke en mangel som er unik for oversettelsesvitenskap (Grenfell, 2011b, s. 65; Maton, 2008/2014, s. 62-63). Gjennom store deler av dette tredje kapittelet av avhandlinga vil jeg forsøke å være tydelig på hvordan jeg har løst utfordringa med å operasjonalisere disse begrepene i en metode for undersøkelse av gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge.

Med dette prosjektet tar jeg for meg denne problemstillinga: Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge? I innledningskapittelet stilte jeg tre forskningsspørsmål, som skal være til hjelp i denne undersøkelsen: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge? Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon? Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet? Jeg arbeider ut fra en generell antagelse om at gjendiktingsbegrepet og dets posisjon kan ha endra seg over tid, og at disse endringene eventuelt har påverka gjendikteres praksis.

Ifølge forskeren Michael Grenfell (2014a, s. 214) er det særlig vekslinga mellom det empiriske forskersynspunktet og teoretikerens hypotesedannelse som kjennetegner Pierre Bourdieus ideelle forskningspraksis. Teoretiske begreper som *felt*, *kapital*, *felt for makt* og *habitus* er verktøy som kan hjelpe forskeren med å etablere en forståelse av virkeligheten i mye av sin kompleksitet, men begrepene har liten verdi så lenge de ikke blir operasjonalisert for innsamling eller analyser av empiriske data (ibid., 2008/, s. 224).

Avgrensninga av relevante data var i forandring gjennom første halvdel av prosjektperioden min. Jeg samla tidlig inn de kvantitative dataene samtidig som

jeg etablerte avhandlingas teoretiske rammeverk. Deretter gjorde jeg kvalitative innsamlinger av dokumenter og intervjuer.

3.2 Tre sammenhengende elementer

Logikken er det eneste tyranniet alle later som om de finner seg i.

—
fra *Duggvokteren* av Alain Bosquet (upublisert, s. 138), gjendikta av Charlotte Louise Vaillot Knudsen

Innenfor oversettelsesvitenskapen har det blitt pekt ut fem ledd som bør utgjøre prosessen når man etablerer oversettelse som et studieobjekt på en måte som er fundert i Pierre Bourdieus teori og begreper:

The real starting point is the empirical investigation of [1.] the relevant social practices, [2.] their location within particular fields and [3.] the *relational* features of capital involved in both *acts* of translation or interpreting [...] as well as [4.] academic *scholarly activity* which takes place in relation to such acts, and [5.] their relationship to the field of power. (Inghilleri, 2005a, s. 129, mi nummerering)

Til nå i denne avhandlinga har jeg etablert hva den relevante sosiale praksisen er. Dette er gjort ved hjelp av formuleringa av problemstilling, forskningsspørsmål og begrepet om antatt oversettelse (Halverson, 2008; Toury, 1982, 1995/2012a). Utforskinga gjenstår. Dessverre gir ikke Inghilleri (2005a) ei utdyping av hva de metodiske implikasjonene av det bourdieuiske rammeverket skal være.

På en mer utførlig måte presenterer Grenfell (2014a, s. 219-226) en metode basert på dette rammeverket. Startpunktet har vi allerede berørt her: etableringa av et forskningsobjekt. Det dreier seg altså for min del om gjendiktingsbegrepet i en norsk kontekst. Det andre punktet, som vil tilsvare det som jeg har pekt ut som andre, tredje og femte ledd hos Inghilleri (2005a, s. 129), er en såkalt feltanalyse (se også Bourdieu, 1992/1998, s. 351). I boka *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse* (Bourdieu & Wacquant, 1991/1993) gir Pierre Bourdieu en kort redegjørelse for «tre nødvendige og sambundne element» av slike feltanalyser:

For det første bør ein analysere kva for posisjon feltet har i høve til makt-feltet. [...] For det andre bør ein etablere ein objektiv struktur av relasjonar mellom posisjonar som er inntekne av agentar eller institusjonar som konkurrerer med kvarandre innanfor feltet. For det tredje bør ein analysere habitus hos agentane, dei ulike systema av disposisjonar som dei har skaffa seg gjennom inderleggjering av ein fastlagt type sosiale og økonomiske vilkår og som i eit avgrensa livsløp innanfor det vurderte feltet finn meir eller mindre gunstige høve til å setje seg gjennom. (ibid., 1991/, s. 90)

Det tredje punktet som Grenfell (2014a, s. 224-226) argumenterer for at inngår i Bourdieus metode, dreier seg om refleksivitet i forskningspraksisen.

Forskningsobjektet er altså etablert (se kapittel 1, «Innledning»). Refleksivitet i forskning innebærer at de som driver med vitenskap, objektiviserer sin egen posisjon i det akademiske feltet (ibid., 2008/, s. 227) og denne posisjonens forhold til feltet for makt (Inghilleri, 2005a, s. 129). Det dreier seg om å gå forskerens interesser, verdier og subjektivitet etter i sømmene (Bourdieu, 1991/1998, s. 13; Bryman, 2001/2016, s. 35; Costa et al., 2019, s. 21), ettersom dette er faktorer som kan påvirke hvordan en forsker ser, spør og konstruerer versjoner av virkeligheten (Halverson, 2015, s. 180; Saldanha & O'Brien, 2013/2014, s. 29). Jeg forsøker å nøste opp i dette i del 7.3, «Refleksivitet». Videre i dette partiet her vil jeg diskutere de tre sammenhengende elementene av en feltanalyse. Denne diskusjonen ligger til grunn for de seks analysene som jeg vil foreta i kapittel 4–6.

Grenfell (2014a, s. 223) argumenterer for at det mest nærliggende for en forsker som skal undersøke en bestemt praktisk kontekst, kan være å starte med å samle og analysere biografiske data, fordi data knytta til konkrete aktører tilsynelatende enklere kan avgrenses som relevante for forskeren. Dette medfører at det kan være hensiktsmessig i denne gjennomgangen å starte med det tredje av de sammenhengende elementene i Bourdieus skisse for feltanalyse:

For det tredje bør ein analysere habitus hos agentane, dei ulike systema av disposisjonar som dei har skaffa seg gjennom inderleggjering av ein fastlagt type sosiale og økonomiske vilkår og som i eit avgrensa livsløp innanfor det vurderte feltet finn meir eller mindre gunstige høve til å setje seg gjennom. (Bourdieu & Wacquant, 1991/1993, s. 90)

Et tegn på at dette har blitt ansett som et hensiktsmessig startpunkt for forskere innenfor oversettelsesvitenskapen, er overvekta av studier som finner teoretisk forankring i habitusbegrepet i forhold til antallet studier som finner det i begrepene om felt eller felt for makt. Den kronologiske rekkefølgen av de tre sammenhengende elementene av en feltanalyse er altså ikke gitt, og forskeren kan ha anledning til å gripe an slike analyser ved hjelp av alle de tre begrepene om habitus, felt og felt for makt, men Grenfell (2014a, s. 223) understreker at feltanalyser knapt kan stå på egne bein om ikke alle de tre elementene inngår. Det er sammenhengen mellom elementene som gjør at denne måten å forstå den sosiale verden på, kan sies å være relasjonell (Maton, 2008/2014, s. 62).

I analyser av habitus studerer forskeren samsvar og forskjeller mellom egenskaper og disposisjoner hos aktører som opererer innenfor samme felt. Dette gjør forskeren for å utforske hvordan posisjonene som ulike aktører inntar overfor hverandre, resonnerer med logikken som hører til på dette feltet av samfunnet (Grenfell, 2008/2014a, s. 222). *Habitus* er et teoretisk begrep som er utvikla for å bidra til forståelsen av hvordan strukturer genererer individuell praksis. Det at *habitus* er et teoretisk begrep, gjør at forskeren ikke kan foreta noen empirisk undersøkelse av habitus i seg sjøl. Hen må utforske effekten av strukturene, altså individuell praksis (Maton, 2008/2014, s. 61). Som vi så i parti 2.4.2, «En inngang til Pierre Bourdieus ontologi», kan mønstrene i individuell handling informere oss om strukturene som genererer dem.

Det finnes ulike måter å komme fram til et startpunkt for en analyse av aktørers habitus. Informasjon om bestemte aktørers biografi, karriere, livsbane og bigeskjefter kan anses som nyttige data for den som ønsker å utforske de subjektive aspektene ved sosiale fenomener (Grenfell, 2008/2014b, s. 47). Costa et al. (2019, s. 27) foreslår identifikasjon av forskjeller mellom aktører som opererer innenfor samme felt, som et utgangspunkt. Disse forskerne har registrert at det innes en brei akademisk enighet om at ulikhet i disposisjoner – altså tilbøyeligheter i handlinger og holdninger innad i feltbetinga grupper – kan gi nyttige innganger til en analyse (ibid., s. 21). Dette kan gå overens med hvordan Bourdieu karakteriserer sin egen filosofi: «[I]t is a philosophy of acting designated at times as dispositional which notes the potentialities inscribed in the body of agents and in the structure of the situations where they act or, more precisely, in the relations between them» (Bourdieu, 1994/1998b, s. vii). Roar Høstaker har pekt på at en svakhet ved dette utgangspunktet har vært at forskere i

praksis etablerer «grupper og klassar som framstår som meir homogene enn dei er» (Høstaker, 2016/2017, s. 276).

Et anna vis å gjøre disposisjoner til startpunkt for en analyse av aktørers habitus, er å rette fokus mot aktører som åpenbart har en avvikende praksis i forhold til andre aktører innenfor samme felt, slik Simeoni (2007) argumenterer for. Det kan være enklere å peke ut effekter av aktørers mangfoldige habitus når de har en annerledes praksis enn sine like. Ved å studere slike aktørers bakgrunn og posisjonering overfor andre aktører innenfor samme felt vil det kunne bli mulig for forskeren både å identifisere hvilke deler av habitus som fører til de avvikende delene av praksisen (Maton, 2008/2014, s. 61); å beskrive hvordan praksisen som de viker fra, fungerer; samt vise i hvilken grad den avvikende praksisen gjør at aktører erverver feltspesifikk kapital eller ikke (Torikai, 2014, s. 144).

Uansett om forskeren tar utgangspunkt i gruppeavhengige disposisjoner eller sammenligner disposisjoner forbundet med en enkelt aktørs praksis med andre innenfor samme felt, er gjentakelse av handlinger og holdninger viktige data (Costa et al., 2019, s. 23). Det er disse som vil utgjøre mønstrene vi ønsker å forstå.

Oversettelsesforskere har ulike muligheter for å peke på gjentakelser av holdninger eller handlinger. Forskeren vil kunne gjøre tekstanalyser som sammenligner en bestemt oversettelses oversettelser med andre aktørers oversettelser eller med oversetterens eventuelle egne skriverier (Lambert & Gorp, 1985/2006, s. 44). Konkrete valg i oversettelsen kan være indikasjoner på det som Meylaerts (2010, s. 14) kaller for oversetterens sosio-stilistikk. Hun trekker fram dialektbruk, register og syntaks som potensielle elementer å utforske og trekke inn i analysen av enkeltoversetteres habitus. I tilfeller hvor det er mulig å påvise oversetteres innvirkning på utforminga av ei fysisk bok (Paloposki, 2017, s. 31), kan multimodale analyser av kommunikative moduser (Leeuwen, 2011, s. 3) vise seg å være relevante for å utvikle en forståelse av hvordan aktører posisjonerer seg sjøl og boka overfor andre aktører og andre publikasjoner i et litterært felt. Dersom forskeren samler intervjudata, vil hen kunne foreta tematiske analyser med henblikk på å knytte utsagn til mer abstrakte konstruksjoner, som holdninger (Ryan & Bernard, 2003, s. 88).

Når repetisjoner i handlinger eller holdninger på et eller anna vis er kartlagt, kan det være fruktbart å utforske oversetteres (eller gjendikteres) karriere- og livsbaner. Vorderobermeier har gjort dette ved hjelp av

spørreundersøkelser blant et utvalg på 200 tyskspråklige oversettere. Hun stilte spørsmål som hun anså som relevante for «the social construction of (a reputation or personality of) a literary translator» (Vorderobermeier, 2014a, s. 149-150). Meylaerts (2010, s. 11) undersøker spesielt eksplisitte uoverensstemmelser mellom oversetteres sosiale bakgrunn og deres karriere, noe som hun kaller for habituskollisjon. Torikai (2014, s. 137) framhever nytta av biografisk materiale, mens Yannakopoulou peker ut en mengde typer data som kan innhentes med det formål å utforske karriere- og livsbaner:

Evidence to reconstruct the translators' trajectories might include anything from the historical backdrop within which they worked, their family and class background, their position in their field(s) of activity, any schools of thought or ideology they were influenced by, their original work and style in the case they were writers themselves. To these we should add any declarations by the translators themselves in introductions, footnotes, articles, original works, although the latter should be dealt with tentatively, because, as the habitus functions on an unconscious level, it is not uncommon for translators to claim one thing and do quite the contrary, or follow a translation strategy for reasons other than what they themselves believe they have. (Yannakopoulou, 2014, s. 171)

Ulike analyser av intervjudata kan vise seg å være egna til å undersøke oversetteres eller gjendikteres karriere- og livsbaner. Narrative analyser kan avdekke i hvilken grad noen fortellinger eller narrative strukturer bidrar til å motivere handlinger (Baker, 2006, s. 20; Somers, 1994, s. 614; se også Torikai, 2014). Diskursanalyse kan bidra til å åpne for en forståelse av aktørers konstruksjon av virkeligheten gjennom språket (Wijsen, 2013, s. 71).

Det finnes med andre ord forskjellige måter å gripe an en feltanalyse via habitusbegrepet. Ovenfor har jeg identifisert to trinn i analysen: For det første dreier det seg om å lokalisere disposisjoner på gruppe- eller individnivå; for det andre dreier det seg om å vise hvordan disposisjonene inngår i aktørers karriere- og livsbaner, og hvordan de er retta mot framtida ved at de genererer en forståelse av virkeligheten, som igjen former aktørenes opplevde muligheter for å posisjonere seg på feltet.

Når jeg skal besvare denne avhandlingas tredje forskningsspørsmål («Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?»), vil jeg undersøke bestemte gjendikteres særegne disposisjoner i forhold til andre gjendikteres, og jeg vil vise i hvilken grad posisjoneringa deres overfor gjendiktingsbegrepet har hatt innvirkning på handlingene og holdningene deres innenfor et litterært felt, og omvendt.

Det andre av de tre sammenhengende elementene i en feltanalyse går ut på å «etablere ein objektiv struktur av relasjonar mellom posisjonar som er inntekne av agentar eller institusjonar som konkurrerer med kvarandre innanfor feltet» (Bourdieu & Wacquant, 1991/1993, s. 90). Aktørers samla kapital og sammensetninga av den avgjør hvordan de kan posisjonere seg på et felt (Grenfell, 2008/2014a, s. 222). Alle aktører har en viss beholdning av kapital. Den kan være økonomisk, sosial, kulturell, akademisk, litterær, eller en heilt annen form for ressurs som aktøren har opparbeida seg gjennom aktivitet på et bestemt felt, eller fordi aktøren har en posisjon på feltet for makt. Sammen med den totale mengden kapital, vil sammensetninga av typer kapital ha betydning for hvordan en aktør posisjonere seg på et felt. Litterær kapital er avgjørende for hvordan en aktør kan posisjonere seg på det litterære feltet. Evnen til å se verdien av litterær kapital er avgjørende for om aktøren har interesse av å engasjere seg på det litterære feltet i utgangspunktet.

Når jeg skal besvare det andre forskningsspørsmålet om hva som har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon, vil det dreie seg om å påvise i hvilken grad aktører i et litterært felt har kunnet erverve bestemte former for kapital i kontakt med gjendiktingsbegrepet, og hvordan den erverva kapitalen har kunnet bli utnytta av disse aktørene for å kunne skaffe seg legitimitet og autoritet (se parti 1.3.4, «Seks analyser»). Avhengig av i hvilken grad gjendiktingsbegrepet har blitt anerkjent og gitt gyldighet, har det vært mulig for aktører å posisjonere seg gjennom bruken av ordet «*gjendikting» og gjennom å følge eller ikke følge logikken som til enhver tid blir tillagt praksisen som gjendiktingsbegrepet brukes om (ibid., 2008/). Elementer som kan inngå i denne logikken, er distinksjonen mellom bruk og ikke-bruk av ordet «*gjendikting» samt mellom ulike typer bruk, og sammenstillinga av gjendiktingsbegrepet med andre kategorier på feltet. Det er erverv og tap av kapital knytta til slik distinksjon og sammenstilling som regnes som de objektive aspektene ved sosiale fenomener (Grenfell, 2008/2014b, s. 47).

Feltbegrepet muliggjør tanken om ulike typer kapital og at det finnes forskjellige logikker knytta til erverv av disse. Dette er avgjørende for å forstå hvordan noe kan anses som vilkårlig eller uviktig for enkelte, og samtidig være av største betydning for andre. Men et felt har i denne sammenhengen ingen fysisk utstrekning som kan utforskes på samme måte som mennesker, praksiser, institusjoner, goder og tjenester kan (Thomson, 2008/2014, s. 72). Vi kan likevel si at aktører har ulike strategier for å opprettholde og forbedre sin posisjon på et felt. Det er prosessene som følger av disse strategiene, og produktene eller effektene av dem, som kan utforskes (ibid., 2008/, s. 67).

Når man ønsker å utforske et felts logikk, kan et sted å starte være ved dynamikken i hendelser hvor aktører erverver eller ikke erverver former for kapital som er avhengig av feltets eksistens for å ha verdi. For eksempel kunne en slik analyse av det norske litterære feltet i perioden 1940–1947 ta utgangspunkt i hvordan enkelte norske forfattere etter den tyske okkupasjonen av Norge under andre verdenskrig ble dømt av en viktig institusjon på det litterære feltet – Den norske Forfatterforening –, og hvordan slike dommer ble oppfatta av aktørene på feltet. Hadde dommen noe å si for hvordan de dømte aktørene hadde mulighet til å posisjonere seg i det norske litterære feltet videre? Dersom slike former for erverv eller ikke-erverv av litterær kapital var knytta til gjendiktingsbegrepet, vil dette være en relevant analyse for dette prosjektet (se del 6.1, «Ordet “*gjendikting” i André Bjerkes arkiv fram til 1947»).

En annen måte å utforske i hvilken grad gjendiktingsbegrepet har vært knytta til litterær kapital på, er å studere perioder hvor bruken av ordet «*gjendikting» øker eller minker, og på hvilke måter dette skjer. I tabellene i parti 3.4.7, «Utvalg», vil vi se at ordet «*gjendikting» i absolutte tall forekommer mer i norske bøker på 1990-tallet enn på 1950-tallet. Gjennom å undersøke hvem som står bak forekomstene av ordet «*gjendikting», hvor ordet er plassert i ulike publikasjoner, antall ganger ordet finnes i hver publikasjon, og så videre, kan det bli mulig å etablere en forståelse av hvordan *gjendikting* har blitt et oversettelsesbegrep som er relevant for hvordan ulike praksiser finner sted til ulike tider (se del 5.1, «Utgivere, plassering og sjangre»).

Det siste av de tre sammenhengende elementene som utgjør en feltanalyse, går ut på å «analysere kva for posisjon feltet har i høve til makt-feltet» (Bourdieu & Wacquant, 1991/1993, s. 90). Grenfell (2014a, s. 222) utdyper med at det er nødvendig å se på feltets forhold til andre felt, særlig feltet for politisk makt og myndighet. Som jeg skreiv om i seksjon 2.4.3.3, «*Felt for makt*», trekker ulike

felt veksler på hverandre, ettersom aktører alltid er involvert i mer enn ett. Dette gjør at logikker for enkelte praksiser kan påvirke hvordan andre felt fungerer, særlig med tanke på hvordan ulike former for kapital erverves. Når logikker fra enkelte områder har stor påvirkning på andre, kan vi si at et felt har stor påvirkning på feltet for makt.

Feltet for makt er det felles sosiale rommet hvor vi alle inngår (Thomson, 2008/2014, s. 69). Dette gjelder også for oversettere og gjendiktere. I seksjon 2.4.3.1, «*Felt*», pekte jeg på at flere forskere innenfor fagfeltet oversettelsesvitenskap har spurt om ikke det finnes et eget oversettelsesfelt. Det kan gjøre det i gitte kontekster, men dette kan ikke lede forskere til å tenke seg at oversetteres verden er avgrensa til aktivitet på et slikt felt. Det er ikke unikt for oversettere at verden ikke er endimensjonal.

For at *felt* skal være et aktuelt analytisk begrep, må det eksistere en delt og avgrensa logikk samt egne institusjoner som eksisterer i henhold til denne logikken. Et felt vil inngå i relasjoner med feltet for makt og med andre felt. Det vil være dynamiske påvirkninger som avhenger av maktforholdene feltene imellom – altså i hvilken grad ett felts logikk påvirker andres (Buzelin, 2007, s. 165; Thomson, 2008/2014, s. 69). Det er vanskelig å være generell om hvordan slik påvirkning skjer. Sjøl jobba Pierre Bourdieu mye med statlig og økonomisk logikks påvirkning på andre felt (ibid., 2008/, s. 78).

I tilfeller hvor det foregår åpne konflikter mellom felt-interne og felt-eksterne logikker, vil det være mulig å identifisere hvilke momenter som er motstridende, og hvilke som ender med å bli gjeldende. Derfor kan konflikter mellom eller endringer i felt være egne innganger for den som ønsker å ta begrepet om felt for makt som utgangspunkt for en feltanalyse.

Med tanke på utforskinga av gjendiktingsbegrepets posisjon på ulike tidspunkt og hvordan dette utvikler seg i forhold til ulike felts logikker og i forbindelse med forhold i feltet for makt, kan det være nyttig å studere hvordan bruken av ordet «*gjendikting» står i forhold til andre tendenser innenfor et norsk litterært felt på bestemte tidspunkt. Det kan være et poeng å studere hvordan aktører som forholder seg til gjendiktingsbegrepet innenfor en logikk som tilhører det litterære feltet, forholder seg til andre felts logikker, og i hvilken grad disse aktørene er involvert i konkrete prosesser innenfor feltet for makt – altså i forbindelse med utøvelsen av politisk makt og myndighet. Det vil være interessant å utforske i hvilken grad svaret på det første forskningsspørsmålet («Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i

Norge?») henger sammen med ulike interesser innenfor det litterære, det økonomiske, og det forvaltningsmessige feltet, og feltet for makt.

3.3 Operasjonalisering

*Vi må lære oss å kunne skille
mellom melk og vann som endene gjør*

—
fra *Poems from Exile. A Collection of English & Norwegian poems / Dikt fra eksil.*

En engelsk-norsk diktsamling av Nirmal Brahmachari (2004, s. 77), gjendikta av

Thor Sørheim

Jeg operasjonaliserer fem teoretiske begreper for å besvare forskningsspørsmålene i denne avhandlingen: *antatt oversettelse, felt, kapital, felt for makt og habitus*.

Det teoretiske grunnlaget for operasjonaliseringa av begrepet om antatt oversettelse er gjort rede for i parti 2.2.3, «Oversettelsesvitenskapens studieobjekt». Jeg er på jakt etter forekomster av ordet «*gjendikting». Ordbruken vil kunne gi informasjon om egenskaper og forhold som referansen inngår i. Informasjonen om denne måten å referere på vil belyse hvordan gjendiktningbegrepet har blitt forstått, og hvilken posisjon det har hatt på feltet som jeg henter dataene fra.

Som jeg har vist tidligere, er et *felt* i bourdieuisk forstand, et historisk etablert samfunnsområde som har egne institusjoner, lover og logikker som regulerer aktiviteten. Da jeg etablerte *gjendikting* som et oversettelsesbegrep i innledningen til denne avhandlingen, ble det klart at det dreier seg om et litterært begrep med en spesifikk posisjon i forvaltningen av norsk kulturpolitikk. Dermed er feltet som jeg forsøker å studere gjennom denne avhandlingen, et norsk og litterært felt. Lovene og logikkene som til en hver tid regulerer det litterære feltet, har påvirkning på feltets aktiviteter og produksjon. Et av det litterære feltets produkter er tekster i form av bøker. Jeg har dermed antatt at Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling vil være et egna sted å finne litterære produkter som kan si noe om nettopp et norsk litterært felts aktiviteter, og i neste instans lovene og logikkene som regulerer disse i forbindelse med gjendiktningbegrepet. Søket etter analyseenheter skjedde derfor i denne boksamlingen da jeg skulle etablere et kvantitativt datasett som var egna for å

studere utviklingstrekk ved bruken av ordet «*gjendikting» og dermed forståelsen av gjendiktingsbegrepet samt dets posisjon på dette feltet.

Feltbegrepet har også betydning for innsamlinga av kvalitative data, ettersom bøker utgjør noen av dokumentene som samles inn til dokumentanalyse, og fordi en betingelse for valget av gjendiktere som jeg skulle samle inn arkiv- og intervjudata for, var at de var viktige aktører på feltet.

Jeg har også vist at Bourdieu forstår begrepet om felt for makt som å innebære det felles sosiale rommet hvor vi alle er inkludert. Det vil si at *felt for makt* dreier seg om forholdene mellom samfunnsfelt, og de ulike lovene og logikkene som regulerer aktiviteten innad i og mellom disse. Ett av tre elementer av en feltanalyse innebærer å analysere posisjonen til det spesifikke feltet man studerer i forhold til feltet for makt. Det er særlig åpne konflikter om felt-interne og felt-eksterne logikker som er egna til å belyse dette forholdet. I forbindelse med den kvalitative datainnsamlinga har jeg derfor i ett tilfelle samla inn data om hvordan analyseenheten forekommer i aviser i en del av perioden som jeg studerer, slik at eventuelle ulikheter eller samsvar mellom forekomstene i bøker kan bli belyst. Jeg har dessuten forsøkt å finne relevant sekundærlitteratur som belyser forholdet mellom litterære felt i Norge og feltet for makt i den aktuelle perioden (1872–1897). *Felt for makt* har dessuten vært et viktig begrep i organiseringa av det kvantitative datasettet. Enkelte av variablene her er spesielt innretta for å belyse forholdet mellom felt og felt for makt. Det dreier seg særlig om forholdet mellom analyseenheten og dens referanse – og altså forskningsspørsmålet om hva ordet «*gjendikting» refererer til når det forekommer i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge. Det er ikke gitt at gjendiktinga som analyseenheten refererer til, finnes i publikasjonen hvor ordet forekommer. Det er heller ikke gitt at gjendikteren nødvendigvis er en aktør på det litterære feltet gjennom perioden som jeg studerer. For å belyse forholdet mellom analyseenheten og dens referanse og dermed mellom et relevant litterært felt og feltet for makt, har jeg etablert variabler i datasettet for å undersøke disse elementene:

- Har analyseenheten spesifikk eller generisk referanse?
- Refererer analyseenheten til artefakt/prosess eller person?
- Finnes gjendiktinga som analyseenheten refererer til, i utvalgsenheten som analyseenheten forekommer i?

- Hvem er gjendikter?
- Er gjendikteren oversetter, gjendikter eller forfatter av andre tekster?

De to første variablene er utforma for å undersøke referansen til ordet «*gjendikting». Denne informasjonen kan brukes for å finne ut av om gjendiktinga som det refereres til, er et produkt eller en prosess som tilhører et litterært felt eller andre samfunnsområder. Dermed vil også forholdet mellom gjendiktingsbegrepet og et litterært felt og felt for makt kunne belyses. Det samme gjelder den tredje variabelen i punktlista ovenfor: Ved hjelp av informasjon om i hvilken grad det er slik at gjendiktninga finnes i publikasjonen hvor analyseenheten forekommer, vil det være mulig å gjøre rede for om ordbruken kan tilskrives et litterært felt eller andre samfunnsfelt. Variablene for gjendikterens navn og eventuelle andre aktiviteter vil brukes til å belyse i hvilken grad aktører som gjendikter eller omtales som gjendiktere, er involvert i det litterære feltet gjennom sin praksis som gjendikter, oversetter eller forfatter.

Det tredje av Bourdieus begreper som jeg har operasjonalisert ved å utarbeide variabler, er *kapital*. Innenfor et bourdieuisk rammeverk er kapital, som vist, ulike ressurser som utveksles gjennom komplekse nettverk innad i eller mellom ulike felt. Det er logikken innenfor ulike samfunnsfelt som gjør at bestemte former for kapital blir anerkjent som verdifulle. Innenfor det litterære feltet, som innenfor ethvert anna felt, vil det være kamper om definisjonsmakta over den feltspesifikke kapitalen. Det er denne kampen som gir ulik verdi til feltets aktiviteter. For dette prosjektets del er det interessant å studere hvilken posisjon gjendiktingsbegrepet har hatt. Dette kan gjøres ved å undersøke om erverv av litterær kapital har blitt knytta til begrepet. Dette kan igjen gjøres på kvantitativt vis ved å etablere variabler som belyser hvor ordet «*gjendikting» forekommer i bøker og hvilke andre litterære kategorier som dukker opp sammen med det. For å belyse disse forholdene, har jeg etablert følgende variabler:

- Hvem er utgiverne bak publikasjonene hvor analyseenheten forekommer?
- Hva er disse publikasjonenes sjanger?
- Hvor i publikasjonen forekommer analyseenheten og hvor mange ganger forekommer den?
- Hvem tar analyseenheten i bruk?
- Hva er kildetekstens sjanger når analyseenheten forekommer?

Utgivere av bøker kan være viktige institusjoner på et litterært felt, og slike organisasjoners praksis knytta til gjendiktingsbegrepet er interessante data når jeg skal undersøke i hvilken grad det er knytta erverv av litterær kapital til begrepet: Ulike tendenser i utgiveres bruk av ordet «*gjendikting» kan si noe om gjendiktingsbegrepets posisjon. Denne posisjonen kan også analyseres ved hjelp av informasjon om hvilke sjangre som er aktuelle både for publikasjonen hvor analyseenheten forekommer, og for teksten, artefakten eller fenomenet som omtales som gjendikta eller mulig å gjendikte. Sjangre er kategorier som kan regnes for å være litterære felts og forlags begrepsmessige produksjonsmidler. Måten gjendiktingsbegrepet assosieres med andre begrepsmessige produksjonsmidler på, kan si noe om i hvilken grad det er knytta erverv av litterær kapital til begrepet. Gjennom å se nærmere på teksttypene eller «stedene» hvor ordet «*gjendikting» forekommer (brødtekst, kolofon, tittelblad, etc.), kan det være mulig å dedusere hvem som står bak ordbruken, og dermed i hvilken grad forståelsen av begrepet er konvensjonalisert eller idiosynkratisk for enkelteaktører. Begge deler kan være relevant i undersøkelsen av gjendiktingsbegrepets posisjon på et litterært felt. Eventuell konvensjonalisering kan tyde på at gjendiktingsbegrepet blir relevant for produksjon av litterære tekster, mens idiosynkrasier kan være viktige spor når man er interessert i å forstå hvordan distinksjonen mellom gjendikting og andre former for litterær produksjon har gjort seg gjeldende.

Det er også mulig å studere gjendiktingsbegrepets posisjon ved å undersøke hvordan det inngår i erverv av kapital knytta til kildetekstforfattere og språkene og kontekstene som inngår i gjendiktingsprosessen. Jeg ønsker å undersøke disse komplekse forholdene ved hjelp av variabler som bidrar til å etablere informasjon om dette:

- Hvem er kildetekstforfatter av gjendiktninga som det refereres til når analyseenheten forekommer?
- Hva regnes for å være kildepråk, kildekontekst, målpråk og målkontekst?

Habitus er et begrep som kan brukes for å forstå hvordan den praktiske inkorporeringa av ulike samfunnsfelts logikker finner sted. Jeg operasjonaliserer habitusbegrepet gjennom å ta utgangspunkt i enkeltaktørers praksis. Disse

aktørene er aktører på et norsk litterært felt til ulike tider. Jeg vil undersøke hvordan de inntar en posisjon overfor gjendiktingsbegrepet. Det vil si at jeg på bakgrunn av analysene retta inn mot å beskrive gjendiktingsbegrepets posisjon i Norge, vil studere hvordan to aktører omtalt som gjendiktere, anser begrepet som aktuelt for sine egne praksiser, og i hvilken grad deres holdninger og handlinger reflekterer en verdsettelse av begrepet. I det ene tilfellet vil jeg undersøke hvordan gjendikteren tar gjendiktingsbegrepet eller andre oversettelsesbegreper i bruk i sine private dokumenter i tidsrommet mellom utgivelsen av ei diktsamling som blir omtalt som oversatt og ei anna som blir omtalt som gjendikta. I det andre tilfellet vil jeg intervju gjendikteren med det formål å finne ut av om hun anser begrepet som relevant for sin skrive-, gjendiktings- og oversettelsespraksis. Handlinger og holdninger er kilder til viktige data for å undersøke enkeltaktørers disposisjoner. Også undersøkelsen av data samla inn i forbindelse med besvarelsen av det tredje forskningsspørsmålet, hvor habitusbegrepet vil være viktig i analysen, krever at jeg forholder meg til sekundærkilder både av og om de aktuelle gjendikterne og tidspunktene hvor de har operert på det litterære feltet.

I løpet av de tre neste delene av dette kapittelet vil jeg beskrive dataene som samles inn i henhold til operasjonaliseringa av de fem teoretiske begrepene jeg har omtalt her.

3.4 Etablering av kvantitativt datasett

*alle varmt tatt vare på
av vennesele maskiner*

—
fra *Å føre krig mot den gjengse maratonprosa* av Richard Brautigan (2004, s. 56),
gjendikta av Jan Erik Vold

Jeg samler inn tre typer data i forbindelse med dette prosjektet: kvantitative data, dokumenter og intervju. De to siste typene er kvalitative data. I parti 2.4.2, «En inngang til Pierre Bourdieus ontologi», gjør jeg rede for hvilke teoretiske betraktninger som ligger til grunn for å bruke blanda metoder i datainnsamlinga. I denne lange del 3.4 vil jeg gjøre rede for innsamlinga og ordninga av kvantitative data. Deretter følger del 3.5, «Dokumenter», og del 3.6, «Intervju». I

parti 1.3.4, «Seks analyser» har jeg gjort rede for hvilke teoretiske begreper og hvilke typer data som kommer til å inngå i avhandlingas analyser.

Partiene 3.4.1–9 vil bli via til hvordan de kvantitative dataene er samla inn. Parti 3.4.10 er en redegjørelse for hvordan de kvantitative dataene er ordna i et datasett. Datasettet er koda i programmet IBM SPSS.¹²

Begrepet om antatt oversettelse gir meg teoretisk grunnlag for at et oversettelsesord kan være et egna utgangspunkt for undersøkelsen av et oversettelsesbegrep i en bestemt kontekst. Dermed har jeg gjort forekomster av ordet «*gjendikting» til et utgangspunkt i datainnsamlinga gjennomført med tanke på å utforske gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge. Forekomstene av ordet «*gjendikting» er den kvantitative datainnsamlingas analyseenhet. Gjennom den håper jeg å finne ut av hvordan det har blitt brukt som referanse, hvilken posisjon det har i publikasjonene som det brukes i, og hvordan gjendiktingsbegrepet inngår i kontakten og forholdene mellom litteratur, språk og kontekster. Dette er elementer som er knytta til prosjektets to første forskningsspørsmål.

Jeg nærmer meg gjendiktingsbegrepet gjennom å samle informasjon om egenskaper ved forekomster av ordet «*gjendikting» i et bredt utvalg av publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling. Jeg har valgt ei induktiv tilnærming til disse dataene for å unngå elitebaserte feilslutninger, som kunne ha blitt resultatet dersom jeg kun skulle ha studert eksepsjonelle gjendiktninger eller gjendiktere (Johnson et al., 2007, s. 115). Egenskaper ved bruken av ordet «*gjendikting» har blitt operasjonalisert med 21 ulike variabler, som jeg beskriver nærmere i parti 3.4.10, «Variablene i det kvantitative datasettet». Den rike oversikten over ordbruken gjør det mulig å undersøke mønstre i hvordan gjendiktingsbegrepet og dets posisjon har utvikla seg i Norge (Bryman, 2001/2016, s. 53).

3.4.1 Avgrensning av perioden

Studieobjektet i dette forskningsprosjektet er altså gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge. Avgrensninga av perioden 1872–2012 ble bestemt i løpet av datainnsamlinga. Gjennom redegjørelsen for etableringa av datasettet vil jeg

¹² Dersom noen skulle ønske tilgang til det, kan de henvende seg til meg med en epost til adressen ewichne@gmail.com.

gjøre oppmerksom på hvilke praktiske årsaker som lå til grunn for denne avgrensninga. Men jeg vil foregripe dette her:

I teorien kunne jeg samla inn data om gjendiktingsbegrepet fram til prosjektslutt i 2022 og langt tilbake i tid. Jeg har latt tilgangen til kvantifiserbare data og analyseverktøy ligge til grunn for avgrensninga av tidsperioden. Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger inneholder ulike publikasjoner mynta på den norske allmennheten. Avgrensninga til det norske begrepet er gjort i del 1.1, «Elementer av en kontekst», og i parti 2.4.2, «En inngang til Pierre Bourdieus ontologi». Rettferdiggjøringa av bruken av Nasjonalbiblioteket som database, finnes i parti 3.4.3, «Pliktavleveringsloven og Nasjonalbiblioteket». Når det kommer til årstallet 1872 som bakre avgrensning av perioden, så er dette året utgivelsesåret for den eldste publikasjonen i Nasjonalbibliotekets samlinger hvor ordet «*gjendikting» forekommer (Sinding-Larsen, 1872, s. 31). Året 2012 er valgt som det andre ytterpunktet i tidsperioden 1872–2012. Verktøyet N-gram, som kan brukes til å finne og sammenligne ordfrekvenser i noen av Nasjonalbibliotekets tekstsamlinger, omfatter bøker og aviser utgitt fram til september 2013 (Nasjonalbiblioteket, 2015). Etersom 2012 er siste år hvor en relativt stor del av det totale antallet publiserte bøker inngår i datagrunnlaget som verktøyet kan analysere, har jeg valgt å avgrense perioden her (se parti 3.4.5, «Søk i den digitaliserte samlinga»). Verktøyet har blitt brukt på ulike stadier i innsamlings- og analyseprosessene.

3.4.2 Forskjellen mellom analyseenhet og utvalgsenhet

Ei anna avklaring som kan være praktisk i forkant av de kommende partiene om etableringa av datasettet, er den mellom prosjektets analyseenhet og utvalgsenhet. Forskjellen mellom disse enhetene er relativt enkel, men leseren av avhandlinga vil måtte holde tunga rett i munnen og huske på dette skillet, særlig gjennom resten av denne del 3.4. Jeg vil forsøke å gjøre mitt for at skillet mellom definisjonene opprettholdes i minnet nedover, men her er de nå ene og alene:

Analyseenheten er hver enkelt forekomst av ordet «*gjendikting» (se parti 3.4.6, «På søken etter “*gjendikting” i bokhylla»). I datasettet er dette enheten som jeg koder informasjon om. Det dreier seg altså, stort sett, om et ord.

Utvalgsenheten er hver enkelt publikasjon inkludert i den digitaliserte boksamlinga til Nasjonalbiblioteket (2019a), som inneholder minst én forekomst av analyseenheten (se parti 3.4.6, «På søken etter “*gjendikting” i bokhylla»). Det dreier seg altså, stort sett, om ei bok.

3.4.3 Pliktavleveringsloven og Nasjonalbiblioteket

Datagrunnlaget for de kvantitative analysene er henta fra det norske Nasjonalbibliotekets samlinger. Lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelege dokument («pliktavleveringslova»; Kulturdepartementet, 1989) sikrer levering til Nasjonalbiblioteket av dokumenter med allment tilgjengelig informasjon og gir lovlig forankring for virksomheten til Nasjonalbiblioteket (2019e).

Formålsparagrafen til pliktavleveringsloven lyder: «Føremålet med denne lova er å tryggja avleveringa av dokument med allment tilgjengeleg informasjon til nasjonale samlingar, slik at desse vitnemåla om norsk kultur og samfunnsliv kan verte bevarte og gjorde tilgjengelege som kjeldemateriale for forskning og dokumentasjon» (Kulturdepartementet, 1989, § 1). Ivaretagelse av kulturarven har vært et viktig element i forbindelse med nasjonal pliktavlevering heilt siden ei slik ordning ble oppretta av Frans I av Frankrike i 1537 (BnF, 2019). Samtidig har pliktavleveringas opphav en sammenheng med et statlig ønske om makt til å sensurere (H. Gundersen, 2019; Lønningen & Nielsen, 1991, s. 7).

Danmark – og dermed lydriket Norge – fikk sin første lov om pliktavlevering i 1697, 36 år etter Sverige (ibid.). I Norge ble trykkefrihet nedfelt i grunnloven av 1814, og overvåkningsfunksjonen knytta til pliktavleveringa hadde falt bort (ibid.). Før pliktavleveringsloven fra 1989 trådte i kraft, gjaldt «Lov om Forlagsregister og om Afgivelse av Tryksager til Universitetsbiblioteket», som ble vedtatt av Stortinget i 1882 og revidert i 1939 under navnet «Lov om avleveringsplikt av trykksaker til offentlige bibliotek av 9. juni 1939» – begge versjonene av loven omfatta kun trykt materiale (ibid.): «Loven sikret at hvert minste lille trykte blad, fra sangkor og foreninger, ble pliktavlevert og tatt vare på for all ettertid, mens informasjon spreidd i nye media og ved nye produksjonsmetoder kunne gå tapt» (ibid.).

Avhengig av medium er det ulike regler for hvordan allment tilgjengelig informasjon skal leveres til Nasjonalbiblioteket (2019g). Hovedregelen i forbindelse med fysiske dokumenter er at utgiveren skal levere fem og trykkeriet to eksemplarer. Når det gjelder boksamlinga, som vil være mest relevant for denne avhandlinga, kan man lese på bibliotekets egne nettsider: «Nasjonalbiblioteket har verdas største samling av litteratur som er utgjeven i Noreg eller skriven av norske forfattarar. Ho inneheld norsk og utanlandsk

skjønnlitteratur, sakprosa, aviser, tidsskrift og småtrykk, frå 1450 til i dag» (Nasjonalbiblioteket, 2019d).

3.4.4 Nasjonalbibliotekets digitalisering av samlingene

Det skulle ikke være forunderlig at det norske Nasjonalbiblioteket har verdens største samling av litteratur utgitt i Norge eller skrevet av norske forfattere. Underet ligger eventuelt i tilgjengeliggjøringa av samlinga. Den 28. august 2012 signerte daværende Nasjonalbibliotekar, Vigdis Moe Skarstein, og Kopinors administrerende direktør, Yngve Slettholm, den såkalte Bokhylla-avtalen, som har som formål «å gjøre norskpublisert litteratur tilgjengelig på Internett» (Nasjonalbiblioteket & Kopinor, 2012). Kopinor er et «organ for norske opphavsmannsorganisasjoner og utgiverorganisasjoner» og har i oppgave «å forhandle og inngå avtaler om kopiering og tilsvarende utnyttelse, også i digital form, av utgitte åndsverk» (Lund, 2019).

I 2018 ble den digitale tilgjengeligheten til norskpublisert litteratur et faktum: Trykte bøker utgitt i Norge fram til og med år 2000 er digitaliserte og åpent tilgjengelige fra norske IP-adresser via tjenesten bokhylla.no (inkludert oversettelser, ekskludert at «enkelte rettighetshavere har benyttet seg av anledningen til å kreve bøker fjernet fra tjenesten»: Kopinor, 2019, s. 0 og 4). Bokhylla-avtalen sikra at også bøker under opphavsrettslig vernetid er med i den åpne digitale samlinga (Nasjonalbiblioteket & Kopinor, 2012, § 2). I 2018 var avtalen verdt rundt 37 øre per digitaliserte bokside. Dette er penger som Nasjonalbiblioteket betaler som vederlag til Kopinor, som igjen fordeler vederlaget til rettighetshaverne som organisasjonen representerer.

Avtalen mellom Nasjonalbiblioteket og Kopinor har gjort 250 000 bøker utgitt på 1900- og 2000-tallet tilgjengelige i digitaliserte og søkbare versjoner på internett fra norske IP-adresser. Bøker som ikke er dekket av Bokhylla-avtalen fordi de ikke er under opphavsrettens vernetid, er også digitaliserte, fritekstsøkbare og allment tilgjengelige.

Digitale versjoner av bøker utgitt etter år 2000 er ikke allment tilgjengelige fordi de ikke dekkes av Bokhylla-avtalen. Noen brukere av bokhylla.no har likevel særskilt tilgang til disse bøkene. Det dreier seg blant annet om forskere som kan logge seg på bokhylla.no gjennom Feide, som er «den nasjonale løsningen for sikker innlogging og datadeling i utdanning og forskning» (Uninett, 2019).

Hvordan materialet i offentlige samlinger faktisk blir digitalisert, er et spørsmål som forskere innenfor flere fagfelt undersøker kritisk (Hanssen, Devine, Vestberg & Tadic, 2020). Materialet som gjendiktninger blir tilgjengelig via, har både et miljøavtrykk og ei innvirkning på arbeiderne som selger arbeidskrafta si (Vollan & Hammer, 2020). Dette gjelder både om mediet er digitalt eller analogt. Disse prosessene er relevante å utforske videre, også innenfor en mer solidarisk og økologisk oversettelsesvitenskap (se Alvstad, 2020; Cronin, 2017).

3.4.5 Søk i den digitaliserte samlinga

Det finnes ulike muligheter for søk i Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger. For å søke gjennom fulltekst i bøker, aviser og tidsskrifter, samt bilder, kan man bruke søkemotoren i nettbiblioteket (Nasjonalbiblioteket, 2019h). For søk gjennom brevsamlinga, kan søketjenesten i HANSKE-katalogen brukes (Nasjonalbiblioteket, 2019c). Dersom man vil søke i avis- og bokmaterialet og ha «muligheten til å finne og sammenligne ordfrekvenser, dvs. når og hvor ofte ord forekommer i et historisk perspektiv», kan man ta i bruk søketjenesten NB N-gram^{BETA} (Nasjonalbiblioteket, 2015). Alle disse mulighetene vil bli benytta for å utforske gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge. HANSKE-katalogen blir først relevant i diskusjonen som kommer i del 3.5, «Dokumenter».

NB N-gram^{BETA} gjør det mulig å sammenligne historiske utviklingslinjer for bruken av ordet «*gjendikting» og andre relevante ord, som for eksempel «oversettelse», «litteratur» og «poesi». Materialet som det er mulig å søke i ved hjelp av denne tjenesten, er på 34 milliarder ord fra digitaliserte bøker og aviser utgitt for den norske allmennheten mellom 1810 og september 2013 (ibid.). Ettersom 2012 er det siste året hvor alle årets utgivelser bidrar til ordtilfanget som man kan analysere ved hjelp av tjenesten, har jeg gjort dette året til den seineste ytterkanten av perioden som jeg utforsker i dette prosjektet.

Pliktavleveringa og Bokhylla-avtalen muliggjør fritekstsøk i en stor del av alle bøker utgitt for en norsk allmennhet – det vil si omkring 650 000 digitaliserte publikasjoner – gjennom søkemotoren til boksamlinga (Nasjonalbiblioteket, 2019a, 2019b). Dersom man logger seg på Nasjonalbibliotekets nettbibliotek med en Feide-bruker, vil langt de fleste titlene la seg åpne digitalt. Uten en slik bruker, vil kun utgivelser som omfattes av Bokhylla-avtalen, eller som ikke er under opphavsrettslig vernetid, være mulige å åpne, slik jeg beskrev i parti 3.4.4, «Nasjonalbibliotekets digitalisering av samlinga». Når man gjør et søk via

søkefeltet i nettbiblioteket, vil alle gjenstandene hvor søkeordene forekommer, oppgis som treff. Den som søker, må velge om hen ønsker å se nærmere på elementer som tilhører samlingene for bøker, aviser, bilder, tidsskrift, musikk, kart, brev og manuskripter, eller musikkmanuskripter. I oversikten over treff på søkeordet blant materialet i hver av samlingene kan søkeren velge mellom ulike sorterings- og visningsalternativer. Det er mulig å utføre avanserte søk, for eksempel etter forfatter, tittel eller i metadata som er tilknyttet det digitaliserte materialet. Det er også mulig å angi en bestemt tidsperiode som man ønsker å søke i publikasjoner fra, samt bestemte typer materiale, ulike kategorier, språk og anna. Når søkeren har søkt og fått opp eventuelle resultater og åpna disse i ei bestemt samling, vil også et datofelt vises på venstre side av skjermen. Her er det mulig å sammenligne når ulike treff er publisert.

3.4.6 På søken etter «*gjendikting» i bokhylla

Cecilie Naper (1997, s. 70) har pekt på noen metodiske snublesteiner i forbindelse med gjendiktninger og søk i digitale databaser. Det samme har Narve Fulsås (2019, s. 423) gjort i forbindelse med anakronismer i kategoriene som brukes, for eksempel, om språk i en slik database.¹³ I dette partiet her vil jeg gjøre rede for hvordan jeg har etablert et søk etter forekomster av ordet «*gjendikting» i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling. I parti 3.4.10, «Variablene i det kvantitative datasettet», kommer jeg tilbake til hvordan jeg etablerer kategorier for å organisere kvantitative data.

Gjendiktning er ikke en kategori som det går an å sortere publikasjoner i Nasjonalbibliotekets samlinger etter. Analyseenheten for dette prosjektet, ordet «*gjendikting», forekommer heller ikke konsekvent i metadataene som registreres om en publikasjon som inneholder ordet i tittelen eller som markør på tittelbladet. Analyseenheten finnes både i tittel og i metadata for andre utgave av

¹³ Fulsås skriver om kategoriseringa av språket i førsteutgaven av Henrik Ibsens *Peer Gynt* og Johan Sebastian Welhavens *Norges Dæmring* som «Norsk (bokmål)» i samkatalogen over biblioteksamlinger i Norge, Oria, slik: «I ein forstand er dette openberr historieforfalsking, men det er også klart at det langt på veg skuldast system- og kodepraksisar. I eit generisk system er historisk endring og variasjon nesten umogleg å handtere. [...] Men i siste instans er ikkje dette problemet fyrst og fremst eit teknisk problem. Bokmålet lever av det uklare og tvitydige forholdet til dansk som me alt såg hjå [Johan] Storm; forskjellig nok til å kunne kallast norsk, likt nok til å kunne assimilere den norske 1800-talslitteraturen utan “omsetjing”. Språkhistorie og filologi er her, som elles, uløyseleg innfiltra i identitetspolitikk» (Fulsås, 2019, s. 423-424).

Europeisk poesi i norsk gjendiktning ved Boyson og Spaans (2006).

Analyseenheten finnes i tittelen, men ikke i metadataene registrert for *Under kirsebærtreet: Japansk lyrikk i norsk gjendiktning* ved Dørumsgaard (1954).

Analyseenheten finnes verken i tittelen eller i metadataene for *Bengalske sanger* ved Sæther (2005) sjøl om man kan se på tittelbladet i publikasjonen at sangene er i «utvalg, gjendiktning og [med] innledning av Wera Sæther» (ibid., s. III).

Det er uansett ikke en gjendiktingskategori fra Nasjonalbibliotekets side eller som markør fra ulike forfattere eller utgivere som skal sette grensene for min undersøkelse av gjendiktingsbegrepet og dets posisjon. Et spørsmål om bruken av ordet «*gjendiktning» krever at søket etter forekomster av analyseenheten blir bredt og har potensial til å favne bruk som går utover den reint kategoriserende. Derfor har jeg søkt i alt innhold i Nasjonalbibliotekets boksamling. Alle publikasjonene i boksamlinga som inneholder analyseenheten – det være seg på forsida, i brødteksten, i en fotnote, og så videre – utgjør populasjonen som jeg gjør et utvalg fra. Hver publikasjon anses som en utvalgsenhet. Nasjonalbibliotekets boksamling er databasen.

Ordet «*gjendiktning» har flere former. Det kan brukes for å referere både til person (gjendikter), produkt (gjendiktning) og prosess (å gjendikte, gjendiktning), og det kan brukes på ulike målformer (attdiktning, gjendiktning) og språk (gjendigter, gendikter). Alle disse formene kan potensielt sett ha bidratt til å forme en forståelse av gjendiktingsbegrepet på ulike tidspunkt. Fordi flere skrivemåter av ordet «*gjendiktning» har vært mulige på ulike tidspunkt, har det vært nødvendig for meg å lage en tabell over forskjellige former av ordet, som en forberedelse til et bredt søk i Nasjonalbibliotekets boksamling. I tabell 3.4.6 er dagens to nynorske substantiv, «attdiktning» og «gjendiktning», og det bokmålske «gjendiktning» bøydd i ulike former. Til tross for at person- og verbformene «attdiktar» og «attdikte» ikke finnes som oppslagsord i Nynorskordboka (2019), har jeg inkludert dem i tabellen og bøydd dem som substantiv og verb. Det er ikke gitt at alle norske forfattere eller redaksjoner følger enhver tids skrivenormer. Det danske ordet «gendigtning» er også tatt med i søket i både person-, produkt- og prosessform, sjøl om personformen «gendigter» på dansk ikke er et oppslagsord i Den Danske Ordbog (2019). Personformen finnes derimot i den historiske ordboka over det danske språk i perioden 1700–1950, som oppgir et eksempel fra 1955 (Ordbog, 2001). I de ulike ordbøkene til Svenska Akademien (Ordböcker, 2019) har jeg ikke funnet noen svenske oversettelsesord som tilsvarer «*gjendiktning» på en måte som det gir mening å inkludere i søket.

	<i>entall ubestemt</i>	<i>entall bestemt</i>	<i>flertall ubestemt</i>	<i>flertall bestemt</i>
person (substantiv)	gjendikter	gjendikteren	gjendiktere	gjendikterne
	gjendiktar	gjendiktaren	gjendiktalar	gjendiktarane
	attdiktar	attdiktaren	attdiktalar	attdiktarane
	gjendigter	gjendigteren	gjendigtere	gjendigterne
	gendigter	gendigteren	gendigtere	gendigterne
	gendiktar	gendiktaren	gendiktalar	gendiktarane
	gendikter	gendikteren	gendiktere	gendikterne

	<i>infinitiv</i>	<i>presens</i>	<i>preteritum</i>	<i>perfektum partisipp</i>
prosess (verb)	gjendikte		gjendiktet	
	gjendikta			
	attdikte		attdikta	
	gjendigte		gjendigtete	gjendigtet
	gendigte		gendigtede	gendigtet
	gendikte		gendiktet	
	gendikta			
	presens partisipp	passiv	imperativ	
	gjendiktende	gjendiktes	gjendikt	
	gjendiktande	gjendiktast		
	attdiktande	attdiktast	attdikt	
	gjendigtende	gjendigtes	gjendigt	
	gendiggende	gendigtes	gendigt (fjernet fordi det gir flere irrelevante tyske og eldre norske svar i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling; se parti 3.4.8, «Begrensninger i datasettet»)	
	gendiktende	gendiktes	gendikt	
gendiktande	gendiktast			

	entall ubestemt	entall bestemt	flertall ubestemt	flertall bestemt
produkt (substantiv)	gjendiktning	gjendiktningen	gjendiktninger	gjendiktningene
	gjendikting	gjendiktinga	gjendiktinger	gjendiktingene
			gjendiktingar	gjendiktingane
	attdiktning	attdiktninga	attdiktningar	attdiktningane
	attdikting	attdiktinga	attdiktingar	attdiktingane
	gjendigtning	gjendigtningen	gjendigtninger	gjendigtningene
	gjendigting	gjendigtingen	gjendigtinger	gjendigtingene
	gendigtning	gendigtningen	gendigtninger	gendigtningerne
	gendigting	gendigtingen	gendigtinger	gendigtingerne
	gendikting	gendiktingen	gendiktinger	gendiktingene
		gendiktinga	gendiktingar	gendiktingane
	gendiktning	gendiktningen	gendiktninger	gendiktningene

Tabell 3.4.6 Bøynings skjema til hjelp for å etablere søk etter analyseenheten.

Skrivenormer og -praksiser er to fenomener som ikke alltid samsvarer. Dermed har jeg også utvida søket etter analyseenheten med ord som «attdiktning», «gjendigting», «gendikting» og «gendigting» fordi søk etter ulike former av disse ordene gir treff i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling.

Bøyningsformer som skrives likt som andre, er fjerna for at søket ikke skal inneholde unødvendige ord. For eksempel innebærer dette at presensformen av verbet «gjendikte» («gjendikter») er tatt ut av tabellen, siden skrivemåten samsvarer med personformen «gjendikter».

For å inkludere så mange versjoner av analyseenheten som mulig ved hjelp av ett og samme søk i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek, la jeg de ulike ordene inn i et tekstdokument og skilte dem med ordet «OR» (Nasjonalbiblioteket, 2019i).

Søket i boksamlinga gir treff i publikasjoner utgitt fra 1757 til 2019. Som skrevet i parti 3.4.5, «Søk i den digitaliserte samlinga», utforsker jeg

publikasjoner utgitt før 2012. Ved å åpne den eldste publikasjonen fra boksamlinga som skal inneholde treff på ordet «*gjendikting», blir det klart at treffet er ei algoritmisk feillesing av ordet «endigte» i en tysk oversettelse av en dansk rettshistorie skrevet av Ludvig Holberg (1757). Jeg vil gjøre rede for flere publikasjoner som av ulike grunner ikke kan inkluderes i datasettet, i parti 3.4.8, «Begrensninger i datasettet». Det nest eldste søkeresultatet inneholder derimot en forekomst av analyseenheten. Det dreier seg om ei bok fra 1872, nemlig *Peter Christen Asbjørnsen. En literær-biografisk Skitse*, skrevet av jurist og kopist i Armédepartementet, Alfred Sinding-Larsen (1872, s. 31). Med denne publikasjonen og boksamlingas eldste forekomst av dette prosjektets analyseenhet blir den andre avgrensninga satt for tidsperioden som jeg utforsker.

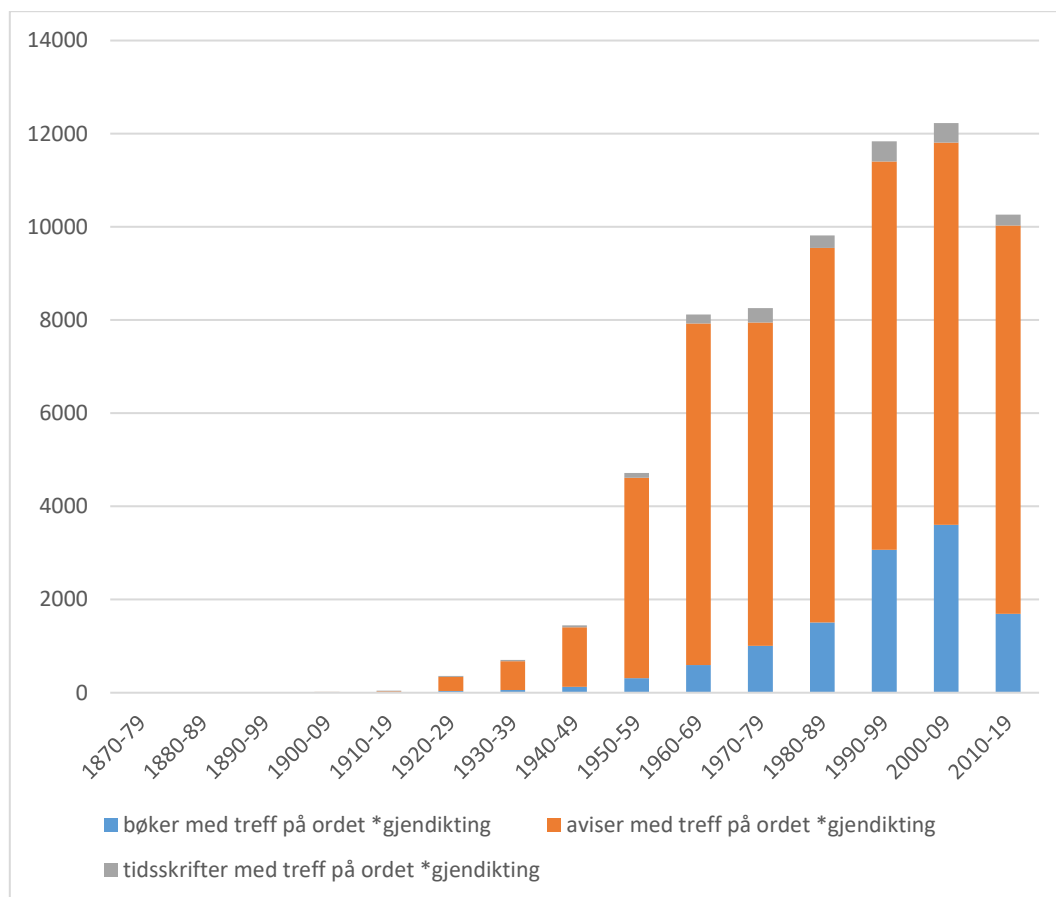
3.4.7 Utvalg

tiår	medium						m.a. totalt
	bøker		aviser		tidsskrifter		
	m.a.	u.a.	m.a.	u.a.	m.a.	u.a.	
1870–9	3	2 484	0	42 497	0	265	3
1880–9	4	3 952	4	85 789	0	343	8
1890–9	3	5 607	3	122 270	0	1 207	6
1900–9	7	6 618	2	156 998	3	1 550	12
1910–9	13	7 698	19	216 898	11	1 916	43
1920–9	40	9 331	301	276 899	18	2 698	359
1930–9	58	11 577	621	382 596	26	3 713	705
1940–9	124	14 322	1 284	278 005	37	4 111	1 445
1950–9	315	19 513	4 301	230 823	99	6 589	4 715
1960–9	595	29 640	7 331	244 521	193	7 717	8 119
1970–9	1 008	49 644	6 938	230 206	313	9 159	8 259
1980–9	1 505	64 947	8 041	244 106	272	11 411	9 818
1990–9	3 071	143 461	8 330	253 310	438	13 637	11 839
2000–9	3 603	119 238	8 206	271 226	418	12 113	12 227
2010–9	1 691	76 805	8 341	355 327	229	7 245	10 261

Tabell 3.4.7a Publikasjoner med forekomster av analyseenheten («m.a.») og uten forekomster av analyseenheten («u.a.»). Tall fra nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket (2019f). Digitalisering ikke fullført for 2010–9.

Utvalg skal representere en populasjon, og informasjon om utvalget blir analysert for å kunne generalisere om populasjonen (J. Scott, 1990, s. 9; Tabachnick & Fidell, 1996/2013, s. 7). Ved å søke etter ordet «*gjendikting» i alle Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger får man treff i totalt 69 274 publikasjoner: 12 047 fra boksamlinga, 53 724 fra avissamlinga og 2 058 fra tidsskriftsamlinga. Bøkene hvor analyseenheten forekommer, har, som nevnt,

blitt gitt ut mellom 1872 og 2019. Den eldste forekomsten i en avis er fra 1882.¹⁴ I de digitaliserte tidsskriftene dukker ordet «*gjendikting» opp for første gang i 1903. Sortert etter tiår fordeler publikasjonene fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger hvor analyseenheten forekommer seg som vist i tabell 3.4.7a og figurene 3.4.7a og b.

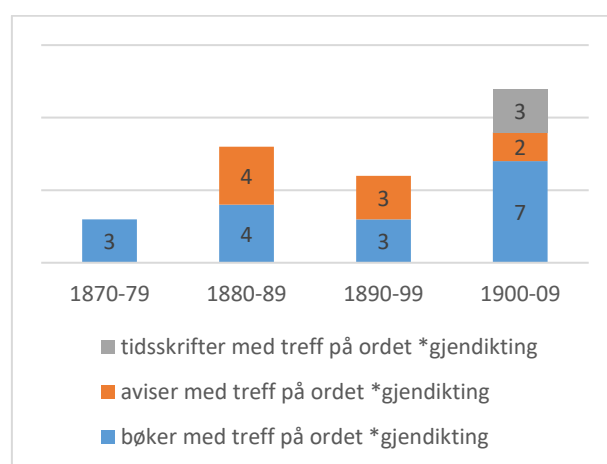

Figur 3.4.7a Antall publikasjoner fra 1870–2019 med forekomster av analyseenheten. Tall fra nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket (2019f). Digitaliseringa ikke fullført for tiåret 2010–9.

Antall publikasjoner med forekomster av analyseenheten øker for alle de tre mediene gjennom perioden. Økningene er antageligvis ikke uavhengige av hverandre. I Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger ser man at den totale produksjonen av hvert av de tre mediene også øker gjennom perioden.

¹⁴ Treff i to eldre aviser er lest feil av Nasjonalbibliotekets tegngjenkjenningsprogram, på samme måte som boka fra 1757 som jeg skriver om i parti 3.4.6, «På søken etter “*gjendikting” i bokhylla».

Jeg har valgt publikasjoner fra boksamlinga til Nasjonalbiblioteket (2019a) som grunnlag for den kvantitative datainnsamlinga om bruken av ordet «*gjendikting». Bøker er relativt kvantifiserbare, og de gir ofte opplysninger om bokmarkedet ellers, med sine forlag, distribusjonskanaler, logikker og dynamikker (Sapiro, 2008, s. 45). I tilfellet med gjendikting i Norge vil dessuten bøker være en enhet som blir påvirket av politikk og endringer i forholdet mellom det litterære feltet og feltet for makt gjennom hele perioden som jeg utforsker, på en måte som de to andre samlingenes typer publikasjoner ikke vil være: Bøker er det mediet som kjøpes inn gjennom statlige innkjøpsordninger for litteratur oppretta på 1960-tallet, hvor det institusjonaliserte skillet mellom gjendiktninger og oversettelser har heilt praktiske konsekvenser, men ikke alltid har vært gjeldende (se parti 1.1.1, «Innkjøpsordninger for litteratur»). Dessuten er det i boksamlinga vi finner de tre eldste publikasjonene hvor analyseenheten forekommer.

Figur 3.4.7b Antall publikasjoner fra 1870–1909 med forekomster av analyseenheten. Tall fra nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket (2019f).

Søket etter publikasjoner hvor analyseenheten forekommer, gir 12 047 treff i boksamlinga. På grunn av min stipendiatperiodes tidsavgrensning på tre år var det nødvendig å gjøre et utvalg blant disse bøkene når jeg registrerte informasjon om hvordan ordet «*gjendikting» har blitt brukt. Jeg har etablert en stratifisert utvalgsmetode (Saldanha & O'Brien, 2013/2014, s. 34). Videre i dette partiet gjør jeg rede for den.

Utvalgsenheten er altså publikasjoner i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling som inneholder en forekomst av analyseenheten, ordet «*gjendikting». Prosessen med å velge utvalgsenheter for videre undersøkelse

har skjedd på en så randomisert måte som mulig (Tabachnick & Fidell, 1996/2013, s. 7): Jeg har sortert resultatene av søket på ordet «*gjendikting» etter alder, med eldste først; deretter har jeg gruppert resultatene etter utgivelsesår; til slutt har jeg valgt det øverste treffet for hvert år og hvert tiende treff som følger.

Innenfor hvert utgivelsesår finnes ikke utgivelsesdato som tilgjengelig metadata for publikasjoner. Dette betyr at når jeg grupperer resultatene etter utgivelsesår, sorteres ikke publikasjonene kronologisk innenfor hvert år. De grupperes heller ikke alfabetisk (verken etter tittel eller forfatter), eller i henhold til forlag. Jeg har vært i kontakt med Nasjonalbiblioteket for å forsøke å få klarhet i hvordan publikasjoner i boksamlinga ordnes når de er gruppert etter år og sortert etter alder med eldste først. Det er uklart hvordan sorteringsalgoritmen fungerer (Schyberg, 2020).

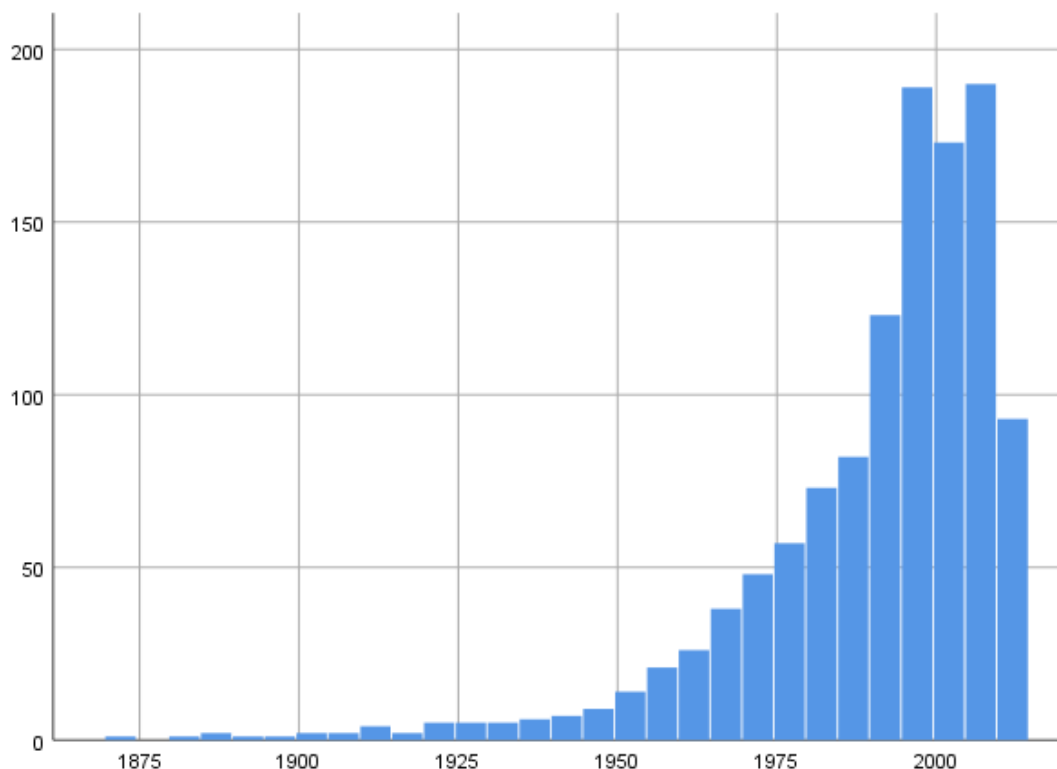
Av de 12 047 publikasjonene i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling som inneholder minst én forekomst av analyseenheten, er 11 284 utgitt mellom 1872 og 2012. Utvalget består av 1 180 av disse. Lista over alle publikasjonene i utvalget vil på forespørsel bli gjort tilgjengelig sammen med datasettet (se innledninga til del 3.4, «Etablering av kvantitativt datasett»). I lista finnes et unikt identifikasjonsnummer for hver utvalgseenhet i utvalget. Dette nummeret vil være til hjelp for den som vil undersøke hvordan informasjon for bestemte publikasjoner er registrert i datasettet. Når jeg henviser til eller siterer fra publikasjoner inkludert i utvalget, vil referansen her i teksten også heretter inneholde identifikasjonsnummeret, som for eksempel med boka *Hafiz av Shiraz* (Hafez, 1927: bokID 24) gjendikta av hvalfangsthistorikeren og den pensjonerte forretningsmannen Bjarne Aagaard. I parti 3.4.10, «Variablene i det kvantitative datasettet», beskriver jeg nærmere hvordan jeg registrerer informasjon om analyseenheten.

tiår	populasjon	utvalg	utvalgets andel av populasjonen (%)
1870–1879	3	1	33,3
1880–1889	4	3	75
1890–1899	3	2	66,7
1900–1909	7	4	57,1
1910–1919	13	6	46,2
1920–1929	40	10	25
1930–1939	58	11	19
1940–1949	124	16	12,9
1950–1959	315	35	11,1
1960–1969	595	64	10,8
1970–1979	1 008	105	10,5
1980–1989	1 505	155	10,3
1990–1999	3 071	312	10,2
2000–2009	3 603	363	10,1
2010–2012	935	93	9,9
TOTALT	11 284	1180	10,5

Tabell 3.4.7b Utvalgets andel av populasjonen. Tall fra nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket (2019f).

Utvalget består av 10,5 % av utvalgsenhetene utgitt mellom 1872 og 2012 (se tabell 3.4.7b). Figur 3.4.7c gir ei grafisk framstilling av når publikasjonene i utvalget er gitt ut. Årsaken til at utvalget inkluderer mer enn 10 % av den totale populasjonen, er at den første publikasjonen i hver årgang blir inkludert i utvalget, deretter velges hver tiende publikasjon. I tilfellene med årganger hvor totalt tre publikasjoner inneholder analyseenheten, vil jeg inkludere én publikasjon fra dette året. Det er hensiktsmessig å inkludere data om den tidlige bruken av ordet «*gjendikting» når jeg skal svare på forskningsspørsmålet om hvordan ordet «*gjendikting» brukes i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge. Samtidig vil dette metodiske valget gjøre at det oppstår en overrepresentasjon av publikasjoner fra 1872–1937 i datasettet. Fra hvert av disse

årene finnes det mindre enn ti publikasjoner fra boksamlinga hvor analyseenheten forekommer. Dersom et utvalgs-kriterium hadde vært at en årgang måtte inneholde ti publikasjoner som resultat av søket etter ordet «*gjendikting» for at den skulle bli representert i datasettet, ville ikke de 34 publikasjonene utgitt fram til 1937 og som nå er med i utvalget, kunnet bli inkludert.

Figur 3.4.7c Utvalgets fordeling gjennom perioden 1872–2012. Sortert etter publikasjonenes utgivelsestidspunkt.

Én måte å unngå denne diskrepansen på kunne vært å ikke gruppere populasjonen etter utgivelsesår. Da kunne utvalget blitt gjort i henhold til mønsteret om at kun hver tiende publikasjon skulle inkluderes. Også på dette viset er det mange årganger som ikke ville blitt representert. Jeg har sett på det som viktig for prosjektet at et bredt spekter av bruken av ordet «*gjendikting» representeres, også – og kanskje særlig – den tidlige bruken av ordet, når forekomstene er få. Når alle de tidlige årgangene er representert med minst én utgivelse, er for eksempel 100 % av søkeresultatene utgitt i 1887 representert i utvalget. Det finnes bare én publikasjon utgitt dette året inkludert i Nasjonalbibliotekets boksamling som inneholder analyseenheten. Dersom vi ser på tiåret 2000–2009, blir det klart at kun litt over 10 % av de 3 603 søkeresultatene fra denne perioden er inkludert i utvalget.

Publikasjoner fra perioden 1872–1937 utgjør mindre enn 3 % av utvalget. 34 av de 1 180 publikasjonene er gitt ut i løpet av de første 65 årene av perioden som jeg undersøker. Overrepresentasjonen av publikasjoner fra 1872–1937 vil gi utslag i analysene av dataene som er organisert i det kvantitative datasettet. Likevel vil ikke dette være et betydelig utslag. Overrepresentasjonen veies opp av berikelsen som data fra denne tidlige perioden gir. I del 4.1, «1872–1897. Tidlige forekomster av ordet “*gjendikting” i Nasjonalbibliotekets samlinger», vil jeg gjennomføre en kvalitativ analyse av de eldste forekomstene av analyseenheten. Den analysen vil bidra til en bedre forståelse av hva overrepresentasjonen i datasettet kan ha å si for de kvantitative resultatene.

3.4.8 Begrensninger i datasettet

Både utvalget, søket og databasen har sine begrensninger. Det samme har randomiseringa av utvalget, som jeg har diskutert i parti 3.4.7, «Utvalg». Disse begrensningene gjør at de kvantitative analysene ikke kan gi et fullstendig generaliserbart resultat om bruken av ordet «*gjendikting» i Norge mellom 1872 og 2012 (J. Scott, 1990, s. 9). Likevel vil jeg kunne indikere tendenser med analysene. Disse tendensene vil danne grunnlag tre av avhandlingas kvantitative analyser og informerer forståelsen av gjendiktingsbegrepet og dets posisjon. Gjennom de følgende seksjonene vil jeg gjøre rede for flere begrensninger ved datasettet.

3.4.8.1 Utvalget består av en relativt liten andel av populasjonen

Det er ikke mulig å inkludere alle oversatte eller gjendikta tekster i et forskningsprosjekt (Saldanha & O'Brien, 2013/2014, s. 33). Det samme kan sies om forekomster av et ord. Dersom man spør hvor stor andel av populasjonen fra 1872–2012 som ikke er med i utvalget, må jeg si at det dreier seg om nesten 90 %. Samtidig består utvalget av over tusen publikasjoner (se parti 3.4.7, «Utvalg»). I datasettet registrerer jeg informasjon om alle forekomstene av analyseenheten, ordet «*gjendikting», som finnes i disse publikasjonene. Det dreier seg om mer enn fire tusen forekomster. Dessuten er hver årgang fram til 2012 representert. Datasettet er rikt.

3.4.8.2 Det har ikke alltid vært mulig å holde seg til utvalgsmetoden

De ulike søkeresultatene har i prinsippet hatt like sjanser for å bli inkludert i utvalget. Likevel er kvaliteten på de digitaliserte versjonene av enkelte

publikasjoner så dårlig at de ikke lar seg lese. I slike tilfeller har et tilstøtende søkeresultat blitt valgt. Det dreier seg om åtte tilfeller hvor publikasjoner som i henhold til utvalgsmetoden skulle ha blitt med i utvalget, har blitt erstatta. Dette inkluderer utgivelsen av Holberg (1757), som jeg har redegjort for i parti 3.4.6, «På søken etter «*gjendikting» i bokhylla». I de to neste avsnittene gjør jeg rede for de andre syv tilfellene.

Boka *Dyrelivets undere* (Francé, 1948) opptrer som et resultat av søket etter analyseenheten. I denne publikasjonen var ordet «gjenblåst» (ibid., s. 86) av algoritmen feilaktig avlest som «*gjendikting». Denne publikasjonen ble sortert øverst blant søkeresultatene. I stedet for å inkludere det første og ellefte av disse, som er metoden, valgte jeg det sjette og det sekstende. Ettersom antallet utvalgsenheter fra dette året var seksten, skulle to inkluderes i utvalget.

De seks siste publikasjonene som gjorde at jeg måtte avvike fra utvalgsmetoden, var scanna på en slik måte at innholdet var umulig å lese, og forekomsten av analyseenheten dermed umulig å finne. Tilstøtende publikasjoner ble i disse tilfellene inkludert i utvalget, men jeg fulgte den opprinnelige utvalgsrekka, slik at den første per ti publikasjoner ble inkludert. Dette vil si at sjøl om disse utvalgsenhetene måtte erstattes, var utvalgsfrekvensen publikasjon nummer én, elleve, 21, 31, 41, og så videre. Tallrekka ble ikke endra sjøl om utvalgsenhet nummer elleve måtte erstattes med nummer tolv. Etter utvalgsenhet nummer tolv ble neste utvalgsenhet nummer 21. Disse utvalgsenhetene ble erstatta etter denne oppskriften: *Epistler* (Holberg, 1953) – ny publikasjon med bokID 63 valgt; *Diktning og sannhet* (Goethe, 1954) – ny publikasjon med bokID 67 valgt; *Nordens litteratur. Før 1860* (Brøndsted, 1972) – ny publikasjon med bokID 174 valgt; *Treffpunkt 3: arbeidsbok* (Keller, 1991) – ny publikasjon med bokID 453 valgt; *Sameradioens mor. Kathrine Johnsen* (Lindkjølen, 1995) – ny publikasjon med bokID 566 valgt; *Svimlande nær* (Brossard, 2002) – ny publikasjon med bokID 801 valgt.

3.4.8.3 Søkeordene burde vært trunkert

Publikasjoner i Nasjonalbibliotekets boksamling som inneholder «*gjendikting» som ledd av et sammensatt ord, blir ikke fanga opp i søket som jeg har etablert. Dette gjør at publikasjoner hvor slike sammensatte ord forekommer, men ikke ordet «*gjendikting» aleine, faller utenfor søket.

På tidspunktet hvor søket ble gjennomført, mangla jeg kunnskap om muligheten for trunkering i søkemotoren til Nasjonalbibliotekets nettbibliotek

(Nasjonalbiblioteket, 2019i). Gjennom å trunkere ved å bruke asterisk for ukjent endelse, kan man søke på ord med flere mulige endelser. Eksempelet som Nasjonalbiblioteket oppgir, er: «Barn* gir også treff på barnehage, barneskole, barndom o.l.» (ibid.). Søket etter analyseenheten med asterisk inkludert for å kunne fange opp sammensatte ord gir 11 399 treff fra perioden 1872–2012. Det vil si at 115 publikasjoner hvor «*gjendikting» kun forekommer som ledd i et sammensatt ord, ikke hadde sjanse til å bli inkludert i utvalget.

Ved å studere oversikten over søkeresultater fordelt etter tiår, kan jeg se at den eldste av disse 115 publikasjonene, er fra 1930-tallet. For dette tiåret stiger antallet forekomster av publikasjoner fra 58 til 59 – 1,7 % økning. Dette er fordelinga av de resterende 114 publikasjonene: 1940-tallet, opp fra 124 til 127 treff – 2,4 % økning; 1950-tallet, opp fra 315 til 320 treff – 1,6 % økning; 1960-tallet, opp fra 595 til 600 treff – 0,8 % økning; 1970-tallet, opp fra 1 008 til 1 015 treff – 0,7 % økning; 1980-tallet, opp fra 1 505 til 1 517 treff – 0,8 % økning; 1990-tallet, opp fra 3 071 til 3 104 treff – 1,1 % økning; 2000-tallet, opp fra 3 603 til 3 684 treff – 1 % økning; 2010–2, opp fra 935 til 949 treff – 1,5 % økning.

Det mindre komplekse søket «gjendikt* OR attdikt* OR gjendigt* OR gendigt* OR gendikt* OR attdigt*» gir 11 402 søkeresultater – ingen fra før 1872.

Alt i alt kan man si at følgene ikke er ubetydelige av at jeg mangla kjennskap til muligheten for trunkering i søk i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek. Likevel tror jeg ikke at gevinsten ved å foreta et heilt nytt utvalg hadde veid opp for tida dette ville krevd. Dessuten kunne det bydd på utfordringer med tanke på å gjennomføre en konsekvent måte å kode på, hvis jeg skulle ha inkludert informasjon om sammensatte former i datasettet. Når jeg skal svare på forskningsspørsmålene som er stilt i denne avhandlinga, trenger det ikke å være en svakhet at jeg har lagt til rette for kun å inkludere «nakne» former av ordet «*gjendikting».

3.4.8.4 Nasjonalbibliotekets boksamling er ikke altomfattende

Den norske pliktavleveringsloven skal sikre at alle trykte dokumenter beregna på den norske allmennheten blir inkludert i samlinga til Nasjonalbiblioteket. Poupaud, Pym og Torres Simón (2009), som jeg kommer tilbake til i forbindelse med en diskusjon om forskeres evaluering av databasene som de tar i bruk (se parti 3.4.9, «Oppsummering om etablering av datasett»), skriver om det tveegga

sverdet som pliktavleveringslover kan utgjøre for den som ønsker å undersøke ulike historiske kontekster:

[M]any historical translations into French sought to avoid censorship by having the place of publication printed as “Amsterdam” or “Brussels” or “Strasbourg,” or indeed anywhere outside the national territory of France. That way they did not have to send a copy to the government authorities (the *dépôt légal*) [jfr. pliktavlevering]. The printer could thus not be prosecuted. This meant, however, that the title was then not listed in the Bibliothèque de France, and is thus not listed in any database derived from that inventory. [...] The printers avoided the censor, but they thereby avoided all the state mechanisms for metadata and distribution. (ibid., s. 266-267)

Det er all grunn til å tro at metoden for datainnsamling som er etablert i denne avhandlingen, ikke evner å inkludere all skriftlig bruk av ordet «*gjendikting» på norsk. Særlig gjendikting i prekære situasjoner, som for eksempel den tyske okkupasjonen av Norge mellom 1940 og 1945, kan man anta at ikke har blitt inkludert i Nasjonalbibliotekets samlinger. Tilfeller hvor opphavspersoner har ønska å omgå sensur, men også i forbindelse med publikasjoner som befinner seg i grenselandet mellom den private og den offentlige sfære,¹⁵ samt gjendiktninger i manusform som skal framføres i stedet for å bli lest, kan være tre mer eller mindre hypotetiske eksempler på publikasjoner som inneholder forekomster av analyseenheten, men som ikke nødvendigvis er å finne i Nasjonalbibliotekets samlinger. Dessuten har også rettighetshavere i henhold til Bokhylla-avtalen rett til å trekke boktitler fra avtalen og dermed skjerme dem fra tilgjengeliggjøring i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek.¹⁶

¹⁵ «Før *Kollege* #3 hadde vi stort sett ikke nådd mye lenger ut enn vår utvidede vennekrets/kollegaer» (Søbstad, 2013), sier opphavspersonene bak den litterære fanzina *Kollege*. Første utgave inneholdt ei gjendiktning av Franz Kafkas *Amerika*.

¹⁶ «Dette dreier seg stort sett om fagbøker og bøker som fremdeles har et kommersielt potensial» (NTB, 2018).

3.4.9 Oppsummering om etablering av datasett

Poupaud et al. (2009) gjør rede for tre prinsipper som kan være til hjelp når forskere skal evaluere databaser som de tar i bruk for å etablere utvalg eller tallmateriale for statistiske analyser. Sjøl om målet med mitt forskningsprosjekt er et anna enn den typen prosjekt som de diskuterer, kan det være nyttig å se nærmere på prinsippene. De tre forskningsprosjektene som de refererer til, studerer oversettelse innenfor tre ulike rammer. Den felles problematikken for disse prosjektenes forhold til databaser er at det ligger ulike representasjoner av oversettelse til grunn for filtreringa av hva databasene inneholder, og at det ligger ulike kategoriseringer til grunn for organiseringa av dem (ibid., s. 265).

Det første prinsippet deres kalles prinsippet om allestedsnærvær: Oversettelse er overalt (ibid., s. 265-266). Prinsippet tar utgangspunkt i at all kommunikasjon innebærer oversettelse av mening, og at oversettelse skjer uansett når og hvor ulike språk og diskurser møtes. Når det er bruken av ordet «*gjendikting» i utgivelser fra Nasjonalbibliotekets database som ligger til grunn for de kvantitative analysene i denne avhandlninga, innebærer det ei innsnevring av prosjektet til kun å dreie seg om et kulturelt betinga begrep for enkelte tilfeller av slik allestedsnærværende oversettelse.

Det andre prinsippet kalles prinsippet om forhåndsfiltrering: Dersom man finner en oversettelse, har noen ønska at man skal kunne finne den (ibid., s. 266-268). For litterære tekster dreier dette prinsippet seg hovedsakelig om klassifisering av bøker som oversettelser – eller gjendiktninger – i det som Genette (1987) kaller paratekst, epitekst og metatekst. Når det kommer til gjendiktningbegrepet og til etableringa av et datasett for å studere buken av ordet «*gjendikting» i et betydelig antall publikasjoner, så er det særlig Bokhyllaavtalen som gjør det mulig å omgå denne formen for filtrering, som ville ha vært gjeldende dersom utvalget som jeg etablerer, utelukkende hadde bestått av publikasjoner hvor ordet «*gjendikting» forekommer i registrerte metadata. Ved å utføre fritekstsøk er det mulig å finne fram til analyseenheten utover de registrerte metadataene. Søkeresultatene som jeg bruker for å etablere et utvalg, begrenses ikke til publikasjoner som utgivere eller de som står bak registrering av metadata, allerede har klassifisert som gjendiktninger.

Det tredje prinsippet kalles forskningsprinsippet: Man kan ikke studere alle oversettelser (Poupaud et al., 2009, s. 268-269). Dette prinsippet har et epistemologisk og et praktisk utgangspunkt. Epistemologisk sett vil søken etter

noe som oversettelse, innebære en reduksjon, ettersom man ikke kan studere *alt* som oversettelse, sjøl om prinsippet om allestedsnærvær innebærer at oversettelse potensielt sett er overalt. Reint praktisk vil det uansett ikke være mulig å studere all form for kommunikasjon. Avgrensinga som ligger til grunn for etableringa av datasettet for kvantitative analyser i dette prosjektet, har jeg allerede gjort rede for.

Sjøl om databasen – Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger – omfatter store mengder data og har tekniske løsninger som gjør at forskere og interesserte på egenhånd kan definere mange av de filtrene som de ønsker at skal være virksomme i sine søk innenfor publikasjoner mynta på den norske allmennheten, har behovet for å gå utover registrerte metadata i forbindelse med dette prosjektet gjort datainnsamlinga tidkrevende. Samtidig er det gjennom å studere bruken av analyseenheten at dette forskningsprosjektet vil kunne indikere tendenser i hvordan forståelsen av gjendiktingsbegrepet og dets posisjon har endra seg innenfor en kulturell kontekst over tid (Sapiro, 2008, s. 51).

3.4.10 Variablene i det kvantitative datasettet

Oversettelsesvitenskapen har et tverrfaglig opphav, og flere forskere har pekt på dette som et grunnlag for en godt innarbeida erkjennelse av relativiteten til språkene og kategoriene som brukes for å få kunnskap om verden (Angelelli & Baer, 2016, s. 6; Chesterman, 2007, s. 181; St. André, 2010/2014b, s. 280). Dette er en nærmest post-strukturalistisk tilnærming til vitenskap, som hviler på anerkjennelsen av «the constructedness of our categories of analysis, the provisional and relative nature of knowledge generated, and the situatedness of the researcher as one who is simultaneously framer and framed» (Angelelli & Baer, 2016, s. 6). En slik anerkjennelse trenger ikke å føre til ei holdning om at empirisk kunnskap er umulig å oppnå. Den legger snarere opp til en forskningspraksis hvor forskere setter spørsmålstegn ved kategoriene som brukes for å generere data, og at de redegjør tydelig for hvordan teoretiske begreper operasjonaliseres ved hjelp av kategorier (ibid., s. 7; J. Scott, 1990, s. 10). Post-strukturalistisk vitenskapsteori oppmuntrer på denne måten til en streng og systematisk forskningspraksis som gjør det klart hvordan ulike typer data blir relevante i forbindelse med ulike undersøkelser (Angelelli & Baer, 2016, s. 9; Saldanha & O'Brien, 2013/2014, s. 11).

I innsamlinga av kvantitative data koder jeg informasjon om hver forekomst av analyseenheten i publikasjonene som er inkludert i utvalget. Ordet

«*gjendikting» kan bli brukt på forskjellige måter og av ulike aktører i én og samme utvalgsenhet. Når jeg lurte på hvordan gjendiktingsbegrepet har blitt forstått i Norge, vil det være viktig å peke på hvor i utvalgsenhetene analyseenheten forekommer, og hvem som kan være aktørene som tar ordet i bruk. Slike aktører kan være både forfattere, gjendiktere, oversettere, redaktører, personer som jobber på oppdrag for forlag, eller andre, og bruken av analyseenheten kan være mer eller mindre gjennomtenkt. Når jeg registrerer informasjon om egenskaper ved hver forekomst av analyseenheten, ønsker jeg å legge til rette for at analysene av bruken av ordet «*gjendikting» skal kunne gi et så rikt historisk perspektiv som mulig på gjendiktingsbegrepet og dets posisjon.

Den totale populasjonen av utvalgsenheter består av 11 284 publikasjoner i Nasjonalbibliotekets boksamling. Utvalget som jeg har gjort, består av 1 180 av disse. I publikasjonene i utvalget har jeg funnet 4 082 forekomster av analyseenheten. Det er disse forekomstene som det blir registrert informasjon om i datasettet.

Informasjonen om forekomstene av analyseenheten kodes i henhold til 21 variabler, og disse variablene er konstruert i forbindelse med dette prosjektet. En variabel er en egenskap som kan variere fra tilfelle til tilfelle (Bryman, 2001/2016, s. 42). Noen av variablene er tekniske og har med selve organiseringa av datasettet å gjøre, men de fleste har potensiale til å generere informasjon om gjendiktingsbegrepet og dets posisjon.

Jeg har forsøkt å dra nytte av mulighetene som ligger i oversettelsesvitenskapens tverrfaglige historie, og av den omtalte post-strukturalistiske erkjennelsen om nødvendigheten av og risikoen knytta til bruken av kategorier for å få kunnskap om verden, når jeg har definert kategoriene som er brukt i kodinga av de kvantitative dataene. Kodeboka finnes i vedlegg 9.1, «Kodebok for kvantitativt datasett». Den relativt detaljerte redegjørelsen i kodeboka vil forhåpentligvis bidra til at de konstruerte kategoriene kan vurderes, testes og brukes av andre, og til å gjøre det klart hva som skiller kategoriene som jeg opererer med, fra andres kategorier (Chesterman, 2002, s. 152; Grenfell, 2008/2014a, s. 227; Sutter, Goethals, Leuschner & Vandepitte, 2012, s. 138). Tabell 3.4.10 gir en oversikt over variablene som disse kategoriene er knytta til.

Nr.	Navn	Beskrivelse
1	treffID	«Analyseenhet nummer X» Hver analyseenhet blir tildelt et identifikasjonsnummer (treffID) i henhold til når i innsamlingsprosessen det er ført informasjon om den. Hensikten med variabelen er å organisere datasettet.
2	bokID	«Utvalgseenhet nummer X» Forekomster av analyseenheten som finnes i samme utvalgseenhet, blir tildelt samme bokID-nummer. Sammen med kodenøkkelen i Excel-dokumentet «bokID» gjør denne variabelen det enkelt å veksle mellom datasett og publikasjonene i den digitaliserte boksamlinga.
3	år	«Utvalgseenhetens utgivelsesår» Når er utvalgseenheten hvor analyseenheten forekommer, gitt ut? Hensikten bak registreringa av dette årstallet er å kunne ivareta informasjon om utvikling over tid.
4	utgiver	«Ansvarlig utgiver for utvalgseenheten» Hvem er ansvarlig utgiver for utvalgseenheten hvor analyseenheten forekommer? Det er registrert informasjon om 280 ulike utgivere.
5	sjanger	«Utvalgseenhetens sjanger» Hvilken sjanger tilhører utvalgseenheten hvor analyseenheten forekommer? Det dreier seg ikke om sjangeren til måltekst, ettersom analyseenheten kan forekomme i publikasjoner hvor gjendiktninga som analyseenheten refererer til, ikke er inkludert.
6	forekomster	«Antall forekomster av analyseenheten i utvalgseenheten» Hvor mange ganger forekommer analyseenheten i utvalgseenheten? Variabelen er etablert for å kunne undersøke om analyseenheten brukes mer eller mindre i bestemte deler av perioden 1872–2012.
7	hvor	«Hvor i utvalgseenheten forekommer analyseenheten?» «Hvor» kan i denne sammenhengen enten vise til ei fysisk plassering eller i en bestemt teksttype. Det er registrert informasjon om elleve slike steder.
8	hvem	«Hvem tar analyseenheten i bruk?» «Hvem» viser til ulike aktører i prosessen med å produsere og gi ut publikasjonene fra Nasjonalbibliotekets boksamling. Rollene er noen ganger eksplisitt tildelt i utvalgseenhetene, ellers er de dedusert ut fra publikasjons- og teksttype.
9	hva	«Har analyseenheten spesifikk eller generisk referanse?» Med spesifikk referanse menes det her at analyseenheten refererer til bestemte produkter (gjendiktninger), prosesser eller personer (gjendiktere). Variabelen er binær.

10	hvordan	«Refererer analyseenheten til prosess/artefakt eller til person?» Dersom personer refereres til som gjendiktere ved forekomst av analyseenheten, har det blitt registrert for kategorien «person», mens skillet mellom gjendikning som prosess og artefakt har vært umulig å opprettholde. Variabelen er binær.
11	innhold	«Inneholder utvalgsenheten heile gjendiktninga som analyseenheten refererer til?» Variabelen er binær i henhold til om utvalgsenhetene inneholder denne gjendiktninga eller ikke. Variablene 12–5 er kategoriavhengige av denne variabelen: Det kodes bare informasjon i dem dersom utvalgsenheten inneholder heile gjendiktninga som forekomsten av analyseenheten refererer til.
12	navn	«Gjendikterens navn» Hvem er gjendikteren bak gjendiktninga som er inkludert i utvalgsenheten, jfr. variabel 11? Det er registrert 266 ulike gjendikternavn totalt.
13	oversetter	«Har gjendikteren gitt ut oversettelser i eget navn?» Variabelen er etablert for å undersøke i hvilken grad gjendikteren har gitt ut andre tekster som oversetter. Variabelen er kategoriavhengig av variabel 11.
14	gjendikter	«Har gjendikteren gitt ut flere gjendiktninger i eget navn?» Variabelen er etablert for å undersøke i hvilken grad gjendikteren har gitt ut andre tekster som gjendikter. Variabelen er kategoriavhengig av variabel 11.
15	forfatter	«Har gjendikteren gitt ut andre tekster i eget navn?» Variabelen er etablert for å undersøke i hvilken grad gjendikteren har gitt ut andre tekster som forfatter. Variabelen er kategoriavhengig av variabel 11.
16	navn2	«Navn på person bak kildeteksten» Hvem er forfatterne bak teksten som har blitt gjendikta eller ansett som tenkelig å gjendikte? Det er registrert 614 ulike forfatternavn totalt.
17	sjanger2	«Kildetekstens sjanger» Hvilken sjanger tilhører kildeteksten som har blitt gjendikta eller ansett som tenkelig å gjendikte? Taksonomien er i stor grad den samme som for variabel 5: sjanger.
18	kildespråk	«Hvilke(t) språk er det gjendikta fra?» Hensikten bak denne variabelen er å angi aktuelle kildespråk for gjendiktninga som analyseenheten refererer til. Det er registrert 57 kategorier for ulike kildespråk.

19	kildekontekst	«Kildetekstens kultur/kontekst» Hva kan sies å være kildetekstens nasjonale, kulturelle, geografiske e.l. kontekst? Det er registrert 79 kategorier for ulike kildekontekster.
20	målsspråk	Hvilke(t) språk er det gjendikta til? Hensikten bak denne variabelen er å angi aktuelle målsspråk for gjendiktninga som analyseenheten refererer til. Det er registrert 41 kategorier for ulike målsspråk.
21	målkontekst	«Kulturen/konteksten hvor gjendiktninga finner sted» Hva kan sies å være måltekstens nasjonale, kulturelle, geografiske e.l. kontekst? Det er registrert 45 kategorier for ulike kildekontekster.

Tabell 3.4.10 Oversikt over variablene i datasettet. Variablene 1–3 organiserer datasettet; variablene 9–15 brukes i analysen i del 4.2; variablene 4–8 og 17 brukes i analysen i del 5.1; variablene 16 og 18–21 brukes i analysen i del 5.2.

Variabel 1: treff ID og variabel 2: bokID er etablert for å organisere datasettet. I variabel 1: treffID blir hver analyseenhet nummerert. Dette gjør det mulig å finne fram til en standard rekkefølge blant forekomstene. I variabel 2: bokID blir hver utvalgsenhet nummerert. Denne variabelen gjør det mulig å gruppere flere forekomster av analyseenheten fra samme utvalgsenhet, og den gjør det enkelt å navigere fra datasettet, via skjemaet for bokID, som er gjort tilgjengelig sammen med datasettet (se del 3.4, «Etablering av kvantitativt datasett»), til den digitaliserte utvalgsenheten i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek.

Variabel 3: år angir utgivelsesåret til hver utvalgsenhet og vil inngå i alle de tre kvantitative analysene, ettersom den vil gi dem en tidsdimensjon som er viktig for å forstå utviklinga til gjendiktningens begrep og dets posisjon. Det er vanskelig å peke på kausale forhold i ikke-eksperimentell forskning (Tabachnick & Fidell, 1996/2013, s. 3). Det vil jeg heller ikke gjøre her. I stedet vil jeg forsøke å undersøke sammenhenger som kommer fram gjennom analysene av de kvantitative dataene.

I forbindelse med den første kvantitative analysen (se del 4.2, «Analyseenhetens referanse og gjendikterne bak gjendiktningene»), som er knytta til avhandlingas første forskningsspørsmål («Hvordan brukes ordet “*gjendiktning” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»), vil dataene som er registrert ved hjelp av disse variablene, være særlig relevante å analysere:

- Variabel 9: hva

- Variabel 10: hvordan
- Variabel 11: innhold
- Variabel 12: navn
- Variabel 13: oversetter
- Variabel 14: gjendikter
- Variabel 15: forfatter

I forbindelse med den andre kvantitative analysen (se del 5.1, «Utgivere, plassering og sjangre»), som er knytta til avhandlingas andre forskningsspørsmål («Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?»), vil dataene som er registrert ved hjelp av disse variablene, være særlig relevante å analysere:

- Variabel 4: utgiver
- Variabel 5: sjanger
- Variabel 6: forekomster
- Variabel 7: hvor
- Variabel 8: hvem
- Variabel 17: sjanger2

I forbindelse med den tredje kvantitative analysen (se del 5.2, «Referanser til gjendiktning og ulike språk, kontekster og forfattere»), som også er knytta til avhandlingas andre forskningsspørsmål, vil dataene som er registrert ved hjelp av disse variablene, være særlig relevant å utforske:

- Variabel 16: navn2
- Variabel 18: kildepråk
- Variabel 19: kildekontekst
- Variabel 20: målspråk
- Variabel 21: målkontekst

Det kvantitative datasettet er etablert i versjon 25 av programmet IBM SPSS. Jeg etablerte to pilot-datasett. Formålet med pilot-datasettene ble å teste ut hvilke variabler og hvilke kategorier som det ville være relevant å etablere. I det

første pilot-datasettet registrerte jeg informasjon om atten tilfeldige utvalgsenheter utgitt mellom 1912 og 2012. På dette tidspunktet tilsvarte en utvalgsenhet analyseenheten. Jeg etablerte 25 variabler som dreide seg om egenskaper til måltekst, forfatter og forlag, gjendikter og kildetekst. I det andre pilot-datasettet registrerte jeg informasjon om 271 forekomster av ordet «*gjendikting», som da var blitt prosjektets analyseenhet, fra 123 utvalgsenheter fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling. Utvalgsenhetene var gitt ut mellom 1872 og 1967.

Informasjonen i det nåværende datasettet ble registrert sommeren og høsten 2019. I matrisen har jeg ført egenskaper ved hver forekomst av analyseenheten horisontalt, mens variablene er representert i kolonner (Tabachnick & Fidell, 1996/2013, s. 12). Etter at den kvantitative datainnsamlinga var avslutta, gjennomførte jeg en frekvensanalyse for hver variabel slik at jeg kunne ta hånd om eventuelle unøyaktigheter eller mangler som oppsto gjennom kodinga (ibid., 1996/, s. 61).

3.5 Dokumenter

*ned under rotnettets sår
ut gjennom bunnfrostens hinne*

—
fra *Alfabet* av Inger Christensen (1981/2016/1997, s. 48), gjendikta av Liv Lundberg

I tillegg til de kvantitative dataene som er organisert i datasettet presentert i forrige del, vil jeg med henblikk på kvalitative analyser samle inn to andre typer data for å besvare forskningsspørsmålene for dette prosjektet. Den ene typen, som det blir snakk om i dette partiet, er dokumenter. I del 3.6, «Intervju», vil det være snakk om intervjuer.

John Scott anser dokumenter for å være «physically embodied texts, where the containment of the text is the primary purpose of the physical medium» (J. Scott, 1990, s. 13). Asdal og Reinertsen (2020, s. 15) legger vekt på handlingsaspektet ved dokumenter (noen har nedtegna og bevart dem), og på at dokumenter er relasjonelle (de knytter seg til noe utenfor seg sjøl). Personlige dokumenter er dokumenter produsert utenfor den offentlige sfære (J. Scott, 1990, s. 173). Jeg vil regne ulike personlige dokumenter som primærkilder.

3.5.1 Publiserte personlige dokumenter

Publiserte personlige dokumenter er her dokumenter som har blitt gjort allment tilgjengelige, og hvor aktørene som står bak dokumentet, er ett eller flere individer som ikke skriver i kraft av stillinger i private organisasjoner eller i forvaltning (J. Scott, 1990, s. 15). Denne typen dokumenter har jeg fram til nå kalt «publikasjoner», og jeg vil fortsette å bruke den termen.

I forbindelse med den første analysen som jeg skal presentere i avhandlingas fjerde kapittel, er det én type publikasjoner jeg vil utforske nærmere: Det dreier seg om de eldste publikasjonene fra Nasjonalbibliotekets samlinger som inneholder ordet «*gjendikting» (se del 4.1, «1872–1897. Tidlige forekomster av ordet “*gjendikting” i Nasjonalbibliotekets samlinger»). Det er forekomstene av ordet «*gjendikting» i disse publikasjonene som vil være analyseenheten. Disse forekomstene er særlig interessante, ettersom det dreier seg om de eldste som jeg har hatt tilgang til. Analysen av disse forekomstene vil være retta mot å besvare avhandlingas første forskningsspørsmål («Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»).

Til forskjell fra de kvantitative dataene om forekomster av ordet «*gjendikting» i Nasjonalbibliotekets boksamling vil denne kvalitative analysen ta for seg de eldste forekomstene av analyseenheten i alle Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger – i praksis i avis- og boksamlinga. I utgangspunktet så det ut som om det skulle dreie seg om 17 forekomster av analyseenheten i publikasjoner utgitt mellom 1872 og 1899 (se parti 3.4.7, «Utvalg»), men fem av disse forekomstene er feillesninger av tekstgjenkjenningprogrammet. Det dreier seg altså om tolv publikasjoner fra de to samlingene.

I parti 3.4.10, «Variablene i det kvantitative datasettet», har jeg gjort rede for syv variabler som skal inngå i avhandlingas andre analyse:

- Variabel 9: hva
- Variabel 10: hvordan
- Variabel 11: innhold
- Variabel 12: navn
- Variabel 13: oversetter
- Variabel 14: gjendikter
- Variabel 15: forfatter

Jeg har brukt definisjonene av enkelte av disse variablene for å etablere tre temaer for kvalitativ innholdsanalyse av de aktuelle dokumentene (Bryman, 2001/2016, s. 563). Dette vil muliggjøre en kobling mellom den kvalitative innholdsanalysen i del 4.1 og den kvantitative analysen i del 4.2, noe som igjen vil være til hjelp når jeg skal besvare forskningsspørsmålet som de begge er retta inn mot («Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»). Resten av dette partiet er via til en nærmere beskrivelse av de tre temaene:

Ingen tidlige forekomster av analyseenheten referer til heile gjendiktninger som er inkludert i publikasjonene hvor analyseenheten forekommer. Det blir dermed meningsløst å etablere et tema i henhold til variabel 11: innhold, variabel 12: navn og variabel 14: gjendikter. Derimot kan det gi mening å etablere temaer i henhold til definisjonen av variabel 9: hva, variabel 10: hvordan, variabel 13: oversetter og variabel 15: forfatter.

Jeg har brukt definisjonen av variabel 9: hva for å etablere tema A-hva. Hensikten bak etableringa av dette temaet er å ivareta informasjon om når analyseenhetens referanse er spesifikk og når den er generisk. Dermed kan kodinga ved hjelp av tema A-hva få to ulike utfall gjennom første analyse: 1. referansen er generisk; og 2. referansen er spesifikk. Det er relevant å gjøre dette temaet så likt variabel 9: hva fordi jeg i forbindelse med den første og kvalitative analysen utvider datamaterialet i forhold til de kvantitative dataene som finnes i datasettet.

Jeg har brukt definisjonen av variabel 10: hvordan for å etablere tema B-hvordan. Hensikten bak etableringa av dette temaet er å ivareta informasjon om analyseenheten er brukt om en prosess, artefakt eller person. De kvalitative analysene vil gjøre det mulig å skille mellom gjendikting som prosess og artefakt på en måte som ikke har vært mulig gjennom den kvantitative tilnærminga til forekomstene av ordet «*gjendikting». Dermed kan kodinga ved hjelp av tema B-hvordan få tre ulike utfall gjennom første analyse: 1. prosess; 2. artefakt; og 3. person. Det er relevant å gjøre dette temaet så likt variabel 10: hvordan fordi jeg i forbindelse med den første og kvalitative analysen utvider datamaterialet i forhold til de kvantitative dataene som finnes i datasettet.

Jeg har allerede vist at det i forbindelse med de tidligste forekomstene av analyseenheten ikke finnes noen gjendiktninger inkludert i utvalgsenhetene. Dermed blir det heller ikke relevant å spørre om gjendikteren av slike gjendiktninger er oversetter, gjendikter eller forfatter av andre tekster. Tema C-

forandring har jeg dermed knytta løsere til variabel 13: oversetter og variabel 15: forfatter. Dette har jeg gjort fordi det kan være interessant å utforske nærmere hva slags begrep det dreier seg om, når ordet «*gjendikting» forekommer i de tidligste utvalgsenhetene for dette prosjektet. Er gjendikting et skrivebegrep eller et oversettelsesbegrep før år 1900? Er gjendikting ei overføring som i liten grad innebærer forandring («oversettelse») eller er det en skapende prosess som vektlegger forandring («skrivning»)? Med disse spørsmålene som utgangspunkt, har jeg etablert tema C-forandring i henhold til León (2014) sin analyse av metaforiske modeller for oversettelse, hvor et skille mellom oversettelse som overføring og imitasjon/handling blir brukt for å strukturere en gjennomgang av historiske oppfatninger om oversettelsesbegrepet. Ettersom oversettelse som overføring har vært knytta til ei forestilling om oversettelse som ekstraksjon og ikke-forandring av et meningsinnhold (ibid., 2010/, s. 82), har jeg etablert koden 1. ikke-forandring som ett utfall i forbindelse med tema C-forandring. Bruken av denne koden knytter forekomster av ordet «*gjendikting» til forestillinga om oversettelse som overføring uten større forandring.

Oversettelse som imitasjon eller handling, har vært knytta til ei forestilling om oversettelse som en skapende prosess som ender i en tekst som ligner originalen, men som ikke er delvis identisk med den (ibid., 2010/, s. 90). I forbindelse med oversettelse som imitasjon eller handling, har jeg etablert koden 2. forandring som et andre utfall i forbindelse med tema C-forandring. Bruken av denne koden knytter forekomster av ordet «*gjendikting» til forestillinga om oversettelse som forandring. Gjennom første analyse vil ulike grammatiske elementer i setningene hvor analyseenheten forekommer være avgjørende for om jeg angir kode C 1. ikke-forandring eller C 2. forandring for forekomsten. Det vil være særlig relevant å utforske i hvilken grad et gjendiktingsbegrep blir satt i kontrast til et oversettelsesbegrep eller andre begreper for skrivning i utvalgsenhetene for den første analysen. Dette vil kunne gjøre det klarere hva som blir referert til ved forekomster av ordet «*gjendikting» når det forekommer i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge. I denne forbindelse vil tema C med sine to kategorier være til hjelp. Tema C er dermed nyttig for å identifisere aspekter ved gjendiktingsbegrepet som et begrep blant andre begreper for oversettelse og skrivning.

De tre temaene som er etablert i forbindelse med første analyse, har altså underkoder (A 1. og 2.; B 1., 2. og 3.; C 1. og 2.), og tallkodene er gjensidig utelukkende innenfor hvert tema. Ettersom temaene og kodene er

forhåndsdefinerte, blir innholdsanalysen deduktiv (Xerri, 2018, s. 143). Samtidig vil jeg tillate meg å være induktiv gjennom analysen, slik at det blir mulig å inkludere interessante elementer som eventuelt måtte dukke opp i den praktiske gjennomføringa av analysene. Jeg gjennomfører kodinga i programmet NVivo. Kodeboka finnes som vedlegg 9.2, «Kodebok for tematiske analyser».

3.5.2 Personlige dokumenter med begrensa tilgang

Det som kalles for personlige dokumenter med begrensa tilgang, kan være upubliserte dokumenter i private arkiver (Schmidt-Melbye, 2021, s. 3; J. Scott, 1990, s. 14). I forbindelse med dette prosjektet utgjør denne typen dokumenter primærkilde for én analyse (se del 6.1, «Ordet “*gjendikting” i André Bjerkes arkiv fram til 1947»). Jeg vil beskrive disse dataene nærmere i dette partiet.

I løpet av prosjektperioden har jeg fått delvis innsyn i arkivet etter André Bjerke (1918–1985). Arkivet er bygd opp av dokumenter som Bjerke sjøl tok vare på, og det ble overlevert fra hans barn til Nasjonalbiblioteket mellom 2006 og 2008 (Ødegaard, 2018, s. 5). «Arkivet inneholder korrespondanse, dagbøker og andre personlige dokumenter, arbeidsmanuskripter, tegninger, sakspapirer og noe materiale framstilt av andre», skriver Rebecca Boxler Ødegaard (ibid., s. 5-6), som har ordna og katalogisert Bjerkes arkiv.

Jeremy Munday (2013, s. 125) har pekt på nytten av oversetteres egne arkiver for analyser av selve oversettelsesprosessen, mens Outi Paloposki omtaler oversetterens arkiv som «a unique vantage point for studying individual translators’ experience» (Paloposki, 2017, s. 31). I dette prosjektet dreier det seg ikke om oversettelsesprosessen, men om en gjendikter, oversetter og forfatters holdninger til et oversettelsesbegrep, *gjendikting*.

André Bjerke er den personen som er representert med flest gjendiktninger i utvalget som ligger til grunn for det kvantitative datasettet (se parti 4.2.4, «Mange og tidlig: Hvem står bak gjendiktningene?»). Bjerke tok ordet «*gjendikting» i bruk både i publiserte og i private personlige dokumenter. Et eksempel på det siste er gjengitt i Peter Normann Waages biografi om Bjerke. Dette dagboksnotatet omhandler gjendiktinga av William Shakespeares *En midtsommernattsdrøm* i januar 1955 for Den Nationale Scene i Bergen:

17. – 25. Praktisk talt uavbrutt arbeide med Sommernattsdrømmen, som blir avsluttet like før midnatt til 26. jan – etter en fantastisk maraton-innsputt: med kjempeassistanse av Mette arbeider jeg 32 timer i strekk uten søvn. Mette har

hjulpet meg fenomenalt også de andre dagene, og resultatet blir at jeg klarte å gjøre meg ferdig til avtalt tid. Jeg tror denne oversettelsen er det beste gjendiktingsarbeide jeg hittil har presentert – bedre enn «Tartuffe». (sitert i Waage, 2018, s. 496)

Bjerke førte også lister over sin egen produksjon – noen ganger ned på linjenivå når det kommer til gjendiktninger (ibid., s. 54). I enkelte av Bjerkes utgivelser blir ordet «*gjendikting» tildelt en framtrødende plass. En antologi som han ga ut i starten av forfatterskapet sitt, har ordet «gjendiktning» i undertittelen:

Fremmede toner. Et utvalg av verdenslyrikken i norsk gjendiktning (A. Bjerke, 1947b). I bokas seksjon for biografisk informasjon om poetene bak denne lyrikken bruker Bjerke kun ordet «oversettelse» om sine norske versjoner.

Bjerkes tidlige posisjonering overfor gjendiktingsbegrepet ble min hovedinteresse for utforskning da jeg besøkte spesiallesesalen ved Nasjonalbiblioteket med tilgang til deler av arkivet hans. Analyseenheten i dette materialet var i utgangspunktet nok en gang ordet «*gjendikting», og utvalget som jeg gjorde, besto først og fremst av materiale fra årene 1937–47. Det var hovedsakelig materiale produsert av Bjerke sjøl jeg ønska å studere. Avgrensinga ble gjort av praktiske årsaker (Bjerkes arkiv, med katalogsignatur Ms.fol. 4261, omfatter 13,5 hyllemeter med dokumenter, ifølge Ødegaard, 2018, s. 5) og fordi denne perioden må regnes som særlig interessant, ettersom Bjerke før den nevnte antologien allerede hadde gitt ut ei anna gjendikta diktbok, hvor ordet «*gjendikting» ikke forekommer (Runeberg, 1944). Spørsmålet som jeg gikk til spesiallesesalen med, var: Finnes det forekomster av ordet «*gjendikting» fra før 1947 i arkivet etter André Bjerke? Dersom det fantes slike forekomster, ønska jeg å analysere disse for å besvare det tredje forskningsspørsmålet for dette prosjektet («Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?»).

Ved hjelp av katalogiseringa i Ødegaard (2018) kunne jeg be om innsyn i relevante dokumenter fra Ms.fol. 4261 A: «Brev fra André Bjerke», Ms.fol. 4261 C: «Personlige dokumenter», Ms.fol. 4261 D: «Arbeidsplaner, -protokoller og produksjonsoversikter», Ms.fol. 4261 N: «Oversettelse og gjendiktning» og Ms.fol. 4261 S: «Om André Bjerke: Konsulentuttalelser, avhandlinger m.m.». Alle referanser i denne avhandlinga til dokumenter fra arkivet etter André Bjerke følger denne katalogiseringa. I forkant av besøket til Nasjonalbiblioteket hadde

jeg epostkorrespondanse med forskningsbibliotekar Ødegaard, hvor jeg søkte om tilgang til klausulert materiale blant dokumentene som jeg anså som relevante for utforskinga av hvordan André Bjerke forholdt seg til gjendiktingsbegrepet. Jeg fikk også tips om verktøyet til katalogen HANSKE (Nasjonalbiblioteket, 2019c), som ga meg mulighet til å finne brev fra Bjerke i arkivene etter andre personer og organisasjoner.

Ansatte ved Nasjonalbiblioteket leste gjennom de klausulerte delene av arkivmaterialet som jeg søkte om å få innsyn i. Av hensyn til tredjepersoners personvern fikk jeg i første omgang ikke tilgang til mappa Ms.fol. 4261 C: «Personlige dokumenter». Forskningsbibliotekar Ødegaard tok privatbrukskopier til meg fra sider av André Bjerkes dagbøker (inkludert i Ms.fol. 4261 C: «Personlige dokumenter») fra mellom 1937 og 1947, som inneholder omtaler av gjendiktings- eller oversettelsesarbeid. Jeg fikk tildelt plass i spesiallesesalen ved Nasjonalbibliotekets lokaler i Oslo fra 16.–20. november 2020. Materialet som jeg fikk tilgang til, og som jeg har gjennomgått i forbindelse med første delanalyse i del 6.1, «Ordet “*gjendikting” i André Bjerkes arkiv fram til 1947», var brev fra André Bjerke, hans arbeidsplaner, mapper med notater og utkast til større oversettelses- og gjendiktingsarbeider, samt konsulentuttalelser om enkelte av Bjerkes manuskripter.

Ordet «*gjendikting» forekommer kun i ett av dokumentene som jeg undersøkte. Det dreier seg om et brev fra André Bjerke til foreldrene Ejlert og Karin fra 20. oktober 1944 (A. Bjerke, 1944a). Det var mindre enn jeg hadde forventa. Ettersom utgivelsen av *Fenrik Stål. En samling sanger* (Runeberg, 1944) har blitt omtalt som ei gjendiktning i flere nyere publikasjoner (Rem, Søybye & Fløgstad, 2020, s. 239; Rognlien, 2020, s. 168; Woxholth, Hjeltnes, Kierulf & Sunde, 2020, s. 53; Waage, 2018, s. 185) antok jeg at boka og gjendiktninga av den ville bli omtalt slik av Bjerke i hans private arkiv også. Det stemte ikke. Dermed ønska jeg å se nærmere på hvordan André Bjerke omtaler denne prosessen og dette produktet i arkivdokumentene. Det gjør at analysen får to deler: først en analyse av forekomstene av ordet «*gjendikting» i det omtalte brevet; deretter en analyse av Bjerkes omtale av sitt arbeid med *Fenrik Stål* (Runeberg, 1944) i arkivdokumentene fram til og med 1947 som jeg har fått tilgang til.

I privatbrukskopiene som jeg fikk av utdrag fra André Bjerkes dagbøker, refererer Bjerke tilsynelatende til gjendiktninga av *Fenrik Stål. En samling sanger* (Runeberg, 1944) med forkortelsen «F.S.» tre ganger. Jeg kontakta

forskningsbibliotekar Ødegaard ved Nasjonalbiblioteket for å spørre om konteksten rundt utdraget kunne bekrefte at «F.S.» var en forkortelse for *Fenrik Stål*, og om hva «forlaget» refererte til i dette utdraget: «Oversetter nok en side F.S. Hever 400 kroner på forlaget og betaler endel gjeld.» Med bakgrunn i dette og i et anna spørsmål om innholdet i dagbøkene, fikk jeg tilgang til enkelte dokumenter i mappa Ms.fol. 4261 C: «Personlige dokumenter», nærmere bestemt Bjerkes dagbøker for 1938, 1942, 1944 og 1946 (A. Bjerke, 1938, 1942b, 1944b, 1946e). Jeg besøkte spesiallesesalen ved Nasjonalbiblioteket den 25. og 26. april 2022. På grunn av prosjektets tidsbegrensning bestemte jeg meg for å undersøke dagbøkene fra 1940-tallet på leiting etter omtaler av *Fenrik Stål. En samling sanger* (Runeberg, 1944). Forekomster av ordet «*gjendikting» ville selvsagt vært av interesse, men jeg fant ingen slike i gjennomgangen av dagbøkene. André Bjerke skriver aldri ut heile navnet «Fenrik Stål» i dagboksnotatene som jeg har fått tilgang til, men bruker forkortelsen «F.S.». Dessuten framstår det som om han bruker forkortelsen «R.» for å omtale dette arbeidet én gang. «R.» kan være en forkortelse for «Runeberg». Forkortelsene brukes i Bjerkes dagbok for 1944 (A. Bjerke, 1944b). Jeg anser det som lite sannsynlig at forkortelsene refererer til andre tekster eller verk enn *Fenrik Stål. En samling sanger* (Runeberg, 1944), ettersom Bjerke tilsynelatende kun forholder seg til ett oversettelsesoppdrag gjennom perioden som dagboka dekker (januar–mai). I praksis har også Waage (2018) tolka forkortelsen «F.S.» som en referanse til denne boka.

Det skal sies at Bjerkes dagbok for 1942 inneholder elementer som gjør at jeg ser det som sannsynlig at han skreiv i den samme boka i 1945 og 1946. Dagboka inneholder skisser til en rekke gjendiktninger som ble publisert i *Fremmede toner. Et utvalg av verdenslyrikken i norsk gjendiktning* (A. Bjerke, 1947b), og lite tyder på at arbeidet som skulle munne ut i denne antologien, var påbegynt allerede i 1942. Dagboka inneholder dessuten utkast til en «djevelens nyttårstale» for årsskiftet 1945/1946 og utkast til flere konsulentuttalelser om andre forfatteres manuskripter. Det er lite trolig at André Bjerke ville ha påbegynt en fiktiv nyttårstale for 1945/1946 allerede i 1942, og det framkommer av dagboka hans for 1946 at han arbeida som konsulent for Nasjonalforlaget i 1946. Uansett er det slik at vi finner eksemplere på oversatt og gjendikta litteratur i denne dagboka, men ingen forekomster av ordet «*gjendikting» eller omtaler av *Fenrik Stål. En samling sanger* (Runeberg, 1944), så materialet herfra er ikke aktuelt for denne avhandlingas analyser.

På forsida av dagbøkene fra 1944 og 1946 står det at de ble plukka ut av ei branntomt. Begge er skada, og teksten er stedvis vanskelig eller umulig å lese. Dagboka for 1944 er ført fram til 15. mai. Dagboka for 1946 er ført fram til 18. februar.

Som i forbindelse med de publiserte personlige dokumentene vil jeg analysere forekomsten av ordet «*gjendikting» fra arkivet etter André Bjerke ved hjelp av temaer som er utvikla fra variabler presentert i parti 3.4.10, «Variablene i det kvantitative datasettet», og ved hjelp av teoretiske begreper fra Pierre Bourdieus refleksive sosiologi.

Til forskjell fra det som er tilfellet med den kvalitative analysen av de publiserte personlige dokumentene, som er retta mot å besvare avhandlingas første forskningsspørsmål sammen med en analyse av kvantitative data, er analysen av materialet fra arkivet etter André Bjerke retta inn mot å besvare avhandlingas tredje forskningsspørsmål sammen med en kvalitativ analyse av data fra et intervju med en annen gjendikter. Begrepet om habitus ligger til grunn for forståelsen av hvilken posisjon gjendiktere inntar overfor gjendiktingsbegrepet. I del 3.2, «Tre sammenhengende elementer», skreiv jeg at i analyser av habitus studerer forskeren samsvar og forskjeller mellom egenskaper og disposisjoner hos aktører som opererer innenfor samme felt. Dette gjør forskeren for å utforske hvordan posisjonene som ulike aktører inntar, resonnerer med logikken som hører til på det aktuelle samfunnsfeltet (Grenfell, 2008/2014a, s. 222). Jeg analyserer gjendiktingsbegrepets posisjon i del 5.1 og 5.2. I analysen av materialet fra arkivet etter André Bjerke var jeg særlig interessert i å undersøke hvordan egenskaper ved forekomsten av ordet «*gjendikting» samsvarer eller ikke samsvarer med elementene som jeg har undersøkt i del 5.1, «Utgivere, plassering og sjangre». Ved å sammenstille resultatene fra de kvantitative analysene i denne delen med funnene fra de to delanalysene av materialet fra André Bjerkes arkiv, vil jeg kunne gjøre rede for hvilken posisjon Bjerke inntok overfor gjendiktingsbegrepet på et tidlig tidspunkt av sin karriere (Bryman, 2001/2016, s. 584), og dermed svare på avhandlingas tredje forskningsspørsmål.

I parti 3.4.10, «Variablene i det kvantitative datasettet», presenterte jeg seks variabler etablert for å analysere gjendiktingsbegrepets posisjon i bøker:

- Variabel 4: utgiver

- Variabel 5: sjanger
- Variabel 6: forekomster
- Variabel 7: hvor
- Variabel 8: hvem
- Variabel 17: sjanger2

Jeg har brukt definisjonene av disse variablene til å etablere seks temaer for kvalitativ innholdsanalyse av arkivmaterialet (ibid., 2001/, s. 563). Dette legger til rette for ei kobling mellom den kvalitative analysen og enkelte kvantitative resultater. Disse temaene ble etablert:

- H-teksttype: Om hva slags type tekst analyseenhetene forekommer i.
- I-forekomster: Antall ganger analyseenhetene forekommer i teksten.
- J-hvor: Hvor i teksten analyseenhetene forekommer.
- K-måltekstsjanger: Om måltekstens sjanger.
- L-hvem: Brukes ordet «*gjendikting» i publikasjonen det refereres til eller som er et resultat av prosessen det refereres til?
- M-kildetekstsjanger: Om kildetekstens sjanger.

Ettersom temaene er forhåndsdefinerte blir innholdsanalysen deduktiv (Xerri, 2018, s. 143). Samtidig vil jeg tillate meg å være induktiv gjennom analysen, slik at det blir mulig å inkludere nye interessante elementer som eventuelt måtte dukke opp i analysene. Kodinga er gjort i programmet NVivo. Kodeboka finnes i vedlegg 9.2, «Kodebok for tematiske analyser».

Den som utforsker personlige dokumenter, må spørre seg hvilken rolle den som har skrevet dokumentene, påtar seg; hvem dokumentene er mynta på; og i hvilken grad det som er skrevet, stemmer overens med både handlingene til den som skreiv, og med andre elementer av virkeligheten (Bryman, 2001/2016, s. 548; Yannakopoulou, 2014, s. 171). Dette er essensielle elementer i analysen av arkivmateriale. André Bjerke skreiv dagbøker i flere år, og en del av disse er overlatt til Nasjonalbiblioteket. Noen dagbøker er ikke ført gjennom heile år, og for noen år finnes det ingen dagbøker i det heile tatt (Waage, 2018, s. 12; Ødegaard, 2018, s. 9). Det blir altså vanskelig å fastslå arkivmaterialets representativitet. Bjerke levde et langt liv. Det tok mer enn tjue år fra hans død til

arkivet ble overlatt til Nasjonalbiblioteket. I løpet av de mer enn åtti årene som skiller dette prosjektet fra perioden hvor deler av arkivmaterialet oppsto, har elementer som kunne ha vært inkludert i arkivet, med all sannsynlighet blitt ødelagt, tapt eller kasta. Det er knapt mulig å gjøre rede for private dokumenters selektive overlevelse (Bryman, 2001/2016, s. 548; Paloposki, 2017, s. 35; Schmidt-Melbye, 2021, s. 11).

3.5.3 Kort om dokumenter som sekundærkilder

Når det kommer til sekundærkildene – publikasjoner som belyser konteksten som analyseenheten forekommer i –, skiller jeg mellom tre typer: offentlige dokumenter; publikasjoner med relevant identifiserbar tilknytning til utvalgsenheten hvor analyseenheten forekommer; og publikasjoner som innebærer historiske framstillinger om konteksten.

Offentlige dokumenter er utarbeida av personer i kraft av deres stilling eller verv i organisasjoner, eller av personer i utvalg som arbeider på oppdrag fra organisasjoner. Man kan skille mellom offentlige dokumenter produsert av private og statlige aktører (J. Scott, 1990, s. 14). Årsmeldingene fra Kulturrådet (1966, 1967, 1968), som jeg har referert til tidligere, er eksempler på offentlige dokumenter. Det samme gjelder utredninga til Fjellbirkeland, Haugen, Kirknes og Bakken (1984), som er en relevant sekundærkilde når jeg skal forsøke å tolke noen av funnene i tredje analyse.

Publikasjoner utgitt, skrevet, oversatt eller gjendikta av samme aktør som har utgitt, skrevet, oversatt eller gjendikta publikasjonen hvor analyseenheten forekommer, regner jeg for publikasjoner med relevant identifiserbar tilknytning til utvalgsenheten hvor analyseenheten forekommer. Slike publikasjoner er relevante fordi de kan gi informasjon om hvordan aktører anser gjendiktningbegrepet som relevant for deres aktiviteter eller ikke. Dette kan belyse forholdet mellom gjendikting og andre praksiser (Paloposki, 2017, s. 32). For eksempel er de ulike ordbøkene til A. Larsen (1880, 1888, 1897, 1910) interessante å diskutere i forbindelse med forekomsten av analyseenheten i den ene av disse ordbøkene, som jeg forholder meg til i første analyse. Dessuten er de ulike gjendiktningene og gjengivelsene til Kristen Gundelach relevante å nevne i forbindelse med spørsmålet om når ordet «*gjendikting» først forekommer på tittelbladet av ei bok, noe jeg gjør i tredje analyse.

Publikasjoner som innebærer historiske framstillinger av konteksten hvor analyseenheten forekommer, kan være vitenskapelige eller andre historiske

framstillinger som tar for seg hendelser, personer eller andre elementer av perioden som jeg studerer. Særlig i denne avhandlingas første analyse vil slike sekundærkilder være viktige, ettersom informasjonen om analyseenheten er sparsommelig. Jeg vil henviser til flere ulike kilder for å forsøke å forstå betydninga av de få forekomstene av ordet «*gjendikting» fra før år 1900 i første analyse – blant anna Fulsås (2019) og Ringdal og Larsen (1995). I forbindelse med tredje analyse vil jeg trekke inn denne typen sekundærkilder for å vise hvordan elementer av analysen kan belyses av litteraturhistoriske redegjørelser for effekten av opprettelsen av innkjøpsordninga for litteratur.

En av fordelene med det kvantitative datasettet som er etablert i forbindelse med dette prosjektet, er at det legger til rette for en relativt enkel vandring mellom kvantifisert informasjon og virkeligheten som den beskriver – altså publikasjonene hvor analyseenheten forekommer. I forbindelse med enkelte analyser av de kvantitative dataene vil det være relevant å foreta denne vandringa tilbake til kildene for dataene for å undersøke hva de faktisk sier om gjendiktningbegrepet. Dette gjelder for eksempel i andre analyse i forbindelse med spørsmålet om hvem som står bak gjendiktningene. Her viser det seg at funnene fra analysen av de kvantitative dataene kan berikes gjennom å undersøke hvilke konkrete bøker den kvantifiserte informasjonen er etablert på grunnlag av.

De ulike dokumentene som jeg regner for å være sekundærkilder, og som også belyser konteksten hvor analyseenheten på ulike tidspunkt forekommer, har sjøl blitt til med ulike formål, for ulike lesere og etter ulike modeller. De har sine egne tilblivelseshistorier, som i enkelte tilfeller er minst like interessante som elementene som jeg vil utvinne fra dem som sekundærkilder i dette prosjektet. Dokumenter peker ikke bare mot deler av virkeligheten. De utgjør sjøl deler av den (Bryman, 2001/2016, s. 560). Det er derfor ikke nødvendigvis mindre ressurskrevende å forholde seg til sekundærkilder enn til primærkilder og innsamla data (ibid., 2001/, s. 546). Foreliggende kunnskapsproduksjon skal også objektiviseres i analyser som er forankra i det teoretiske rammeverket til Pierre Bourdieu (Thomson, 2008/2014, s. 65). I tillegg til å lokalisere forekomster av ordet «*gjendikting» og konteksten til disse forekomstene, bør analyser av feltet hvor forekomstene finner sted, belyse hvilke interesser kunnskapsproduksjonen om dette tjener. Når kunnskapsproduksjonen omkring gjendiktningbegrepet har vært relativt liten, inviterer dette til en særlig refleksivitet i mitt forskningsprosjekt, og til et forsøk på å objektivere min egen posisjon som kunnskapsprodusent gjennom analysen av begrepet og dets posisjon i Norge.

3.6 Intervju

13. november

«Munnen er den minste av alle kilder, sa rabbi Albagli, og likevel slukker
den menneskehetens tørst.»

—
fra *Yukels bok* av Edmond Jabès (2019, s. 71), gjendikta av Wera Sæther

For å forstå sosiale praksiser som kan knyttes til gjendiktingsbegrepet, er det ikke tilstrekkelig å gjøre rede for kontekstene som begrepet brukes i. Man må også utforske relevante deler av virket til personene som er involvert i disse praksisene (Meylaerts, 2010, s. 15). Det er mulig å utforske dette ved å studere personlige dokumenter, som omtalt ovenfor, og gjennom å analysere gjendiktingas produkt eller gjendikterens holdninger til disse produktene. En fjerde kilde til data i utforskinga av virket til personene som er involvert i gjendiktingspraksiser, kan oppstå i direkte kontakt mellom en forsker og en gjendikter. I forbindelse med dette prosjektet har jeg valgt å gjøre et individuelt intervju med en gjendikter.

3.6.1 Innsamling av intervjudata

Jeg ga intervjuet ei kvalitativ utforming, ettersom kvalitative intervjuer er egna til å framskaffe det som jeg anser for å være relevante data i forbindelse med dette prosjektet: gjendikterens detaljrike perspektiver på og holdninger til egen praksis (Bryman, 2001/2016, s. 466; Xerri, 2018, s. 140). Som forsker har jeg ikke lagt til rette for at intervjuet må følge en slavisk plan, eller gjort at svarene må være av en viss lengde eller forholde seg til bestemte rubrikker som skal hukes av. I stedet har jeg forsøkt å legge til rette for at det skal være mulig å fokusere på elementer som gjendikteren og jeg anser for å være særlig viktige eller interessante (Bryman, 2001/2016, s. 468). Samtidig var utgangspunktet for intervjuet såpass tydelig formulert og fokusert mot gjendikting og gjendiktingsbegrepet at ei fullstendig ustrukturert intervjuform var utelukka. Dette gjør at intervjudataene lettere lar seg sammenligne med resultatene fra noen av de kvantitative analysene som er etablert for å undersøke referanser til gjendikting og gjendiktingsbegrepet i forhold mellom ulike språk, litteraturer og kontekster (ibid., 2001/, s. 469; Xerri, 2018, s. 140).

Jeg valgte å intervjué én enkelt gjendikter, Laila Stien. Navnet hennes er på lista over de 25 gjendikterne med flest gjendiktninger i utvalget (se parti 4.2.4,

«Mange og tidlig: Hvem står bak gjendiktningene?»). Dessuten gjendikter hun mellom nordsamisk og norsk. Jeg anså praksisen hennes som egna til å belyse elementer av det kvantitative datasettet som er viktige, men som ikke nødvendigvis har gitt størst utslag. Ettersom gjendiktingspraksisen til Stien skjer mellom språk i Norge og flere av de forfatterne som hun har gjendikta bøker av, også bor i Norge, anså jeg denne gjendikteren som interessant. Målet med intervjuet var å undersøke hennes gjendiktingspraksis og holdninger til gjendiktningbegrepet i detalj. Intervjudataene gir informasjon om Stiens vurdering av tidligere opplevelser og hendelser (Costa et al., 2019, s. 28).

Jeg forberedte et halvstrukturert intervju. Bryman (2016, s. 201) peker på tre generelle kjennetegn ved slike intervjuer: De følger en utarbeida guide med spesifiserte spørsmål eller temaer; spørsmålene er relativt åpne; intervjueren er fri til å stille spørsmålene i ulik rekkefølge eller ordelag, og til å stille oppfølgingsspørsmål avhengig av intervjusituasjonen. Den største fordelen med halvstrukturerte intervjuer sammenligna med strukturerte intervjuer er at de, som en effekt av den mer dynamiske interaksjonen mellom informant og intervjuer, har potensial til å frambringe rikere og mer personlige data, blant anna fordi intervjueren kan be om utdypende eller mer spesifikke svar, og fordi informanten gjerne blir oppmuntra til å følge egne assosiasjoner når hen svarer (Heywood & Harding, 2021, s. 23; Torikai, 2014, s. 143; Xerri, 2018, s. 140-141).

Både svarene i seg sjøl og måten som informanten rammer inn svarene på, er relevante data fra halvstrukturerte intervjuer (Bryman, 2001/2016, s. 468). I den forbindelse er fleksibilitet en frihet som intervjueren kan ta seg, men det er også et krav som metoden stiller: Det dreier seg om fleksibilitet til å oppklare inkonsekvens i besvarelser av spørsmål og til å følge ulike ledetråder i det som blir sagt. Samtidig dreier fleksibilitet i halvstrukturerte intervjuer seg om evnen til å gjennomføre intervjuet sjøl om uforutsette hendelser skulle inntreffe, som at opptaksutstyret ikke fungerer eller at informanten skulle motsette seg at noe slik brukes, at relevante elementer som ikke uttales mens opptakeren eventuelt er i gang, blir notert, og så videre (ibid., 2001/, s. 483-484).

Fleksibiliteten og de halvstrukturerte intervjuenes personlige preg kan også være de største svakhetene ved denne typen forskningsintervju (Xerri, 2018, s. 141). Dette er særlig en fare dersom man, som forsker, ikke er seg bevisst hvilke fordommer og forventninger en bringer med seg til bords når man forbereder slike intervjuer, og dersom forskeren ikke er seg bevisst intervjusituasjonens maktforhold (Torikai, 2014, s. 141).

Vorderobermeier (2014b, s. 18) gjør rede for en av disse fordommene, som innenfor et bourdieusisk rammeverk kalles biografisk illusjon. Både informanten og forskeren som intervjuer og analyserer intervjuet, kan på ulike tidspunkt i denne intervjusituasjonen falle for den biografiske illusjonen og tillegge informantens livsvei ei retning som det ikke er mulig å få øye på før i ettertid. Forskeren må skille mellom det konkrete individet og det konstruerte individet (ibid., s. 19). Praksisen til det konstruerte individet må tolkes i lys av dynamikken innenfor et gitt felt, som er i konstant bevegelse. Det er forskerens oppgave å rekonstruere det konstruerte individet gjennom analysen av intervjudata.

Det finnes to viktige botemidler for fordommene og maktforholdene som finnes i en intervjusituasjon: en godt utarbeida intervjuguide og en refleksiv forskningspraksis (Costa et al., 2019, s. 28). Intervjuguiden skal bidra til at informantens perspektiver trer fram gjennom intervjuet (Bryman, 2001/2016, s. 469). Intervjuguiden bør også øke graden av sammenlignbarhet mellom ulike data (Torikai, 2014, s. 143; Xerri, 2018, s. 141). Guiden kan ta form som en rekke spørsmål eller som ei liste over emner som forskeren ønsker at intervjuet skal dreie seg om (Bryman, 2001/2016, s. 469; Heywood & Harding, 2021, s. 23). Det er dette fokuset som gjør at intervjuet blir halvstrukturert.

Jeg utarbeida den første versjonen av intervjuguiden på relativt intuitivt vis. Jeg reviderte guiden slik at den nærma seg det tredje forskningsspørsmålet («Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?») og elementene av den kvantitative analysen i del 5.2, «Referanser til gjendikting og ulike språk, kontekster og forfattere». Jeg spurte meg sjøl hva jeg trenger å vite for å kunne besvare det relevante forskningsspørsmålet (Bryman, 2001/2016, s. 470). Intervjuguiden inngikk i materialet som ble presentert på midtveisseminaret for dette avhandlingsprosjektet ved Universitetet i Agder i november 2020. Opponenten, lektor Hanne Jansen fra Københavns universitet, påpekte at hun anså guiden som egna til sitt formål. Etter dette testa jeg guiden gjennom et pilotintervju med gjendikter Arild Vange. Både etableringa av tema for intervjuet, tilbakemelding fra erfarne kolleger, pilot-intervjuet og ei siste revidering på bakgrunn av grundig lesing av deler av gjendikter- og forfatterskapet til Laila Stien sørga for utforminga av den endelige intervjuguiden (se vedlegg 7.3, «Intervjuguide»).

Like før sommeren 2020 meldte jeg prosjektet inn til Norsk Senter for Forskningsdata (NSD). Jeg skulle i utgangspunktet behandle enkelte typer

personopplysninger, som navn, epostadresse, telefonnummer, lydopptak, samt bakgrunnsopplysninger som identifiserer informanten. Det siste dreier seg om bokutgivelser hvor hennes navn er oppgitt. Jeg ville ikke anonymisere intervjudataene. NSD si vurdering av prosjektet og godkjenninga for behandling av personopplysninger finnes som vedlegg 9.4 til denne avhandlinga. Da vi avtalte å treffes for et intervju, fikk jeg også samtykke fra Stien om å samle inn disse dataene.

Intervjuet med Laila Stien skulle ha funnet sted den 30. november 2021, men ble avlyst på grunn av sykdom. Denne dagen snakka vi på telefon, og Stien sendte meg et essay som hun hadde skrevet om skjønnlitterær oversettelse og gjendikting, som hadde vært på trykk i tidsskriftet *Kuiper* i nummer 3–4 i 2009, men som var under revidering for å trykkes på nytt i tidsskriftet *Mellom* (Stien, 2009/2022). Vi avtalte å snakkes etter at jeg hadde lest dette. Da vi snakka sammen den 3. desember, måtte intervjuet igjen forskyves. På dette tidspunktet var den globale koronapandemien inne i ei ny bølge, noe som i løpet av de neste dagene skulle få følger også i Norge (Sfrintzeris, Holmes, Skjetne, Wernø & Solberg, 2021; Shanmugaratnam, 2021).

Sjøl om det finnes muligheter for å gjennomføre intervjuer digitalt, ble Stien og jeg enige om at intervjuet skulle gjennomføres skriftlig. Det var hennes forslag og ønske å gjøre det slik. Jeg sendte henne intervjuguiden som ei Word-fil og i løpet av de neste dagene og ukene hadde vi kontakt på epost, telefon og Messenger, hvor Stien delte bilder av artikler og annen informasjon som hun anså som relevant, mens hun svarte på spørsmålene. Hensikten med å sende alle spørsmålene på én gang var å vise at jeg var relativt godt kjent med hennes produksjon som gjendikter, og å invitere henne til å gå inn i relevante detaljer med besvarelsen sin (Bryman, 2001/2016, s. 490). Etersom jeg ikke var i tidsnød på det tidspunktet hvor vi avtalte hvordan intervjuet skulle gjennomføres, var det mulig å la Stien ta seg den tida hun ønska for å besvare spørsmålene. Denne asynkrone intervjuformen, hvor spørsmål og svar ikke ble formidla i sanntid, krevde mer tid av Stien enn et muntlig intervju ville gjort, ettersom hun sjøl måtte skrive ned svarene på spørsmålene som ble stilt, og ettersom intervjusituasjonen ikke fant sted innenfor et på forhånd avtalt tidsrom (ibid., 2001/, s. 515). Dette ble gjort klart da vi avtalte at intervjuet skulle gjennomføres skriftlig. Stien var i tillegg blitt informert om sine rettigheter på dette tidspunktet, og hun ga sitt samtykke til å gjennomføre intervjuet.

I løpet av prosessen ble det tydelig at besvarelsen av spørsmålene også var en mulighet for Stien til å se tilbake på og reflektere over sin litterære produksjon, noe som er i tråd med kvalitative forskningsintervjuers formål (ibid., 2001/, s. 470). Slik avslutta hun ei melding på Messenger den 6. desember: «Ps: Jeg synes d er artig å være med på dette. Får systematisert eget utført arbeid. Nasjonalbiblioteket har ei skuff / et skap med mitt. Jeg lempet over en kasse i ny og ne» (Stien, 2021).

En følge av at intervjuet ble gjennomført skriftlig på den måten som er skissert ovenfor, er at spørsmålene jeg ønska å stille, opptrådte i en bestemt og gjennomtenkt rekkefølge, og ikke ble improvisert gjennom muntlig samtale. Dette forsterker intervjuets grad av struktur. Spørsmålene i intervjuguiden forholder seg til de ulike partiene i analysedel 5.2, «Referanser til gjendikting og ulike språk, kontekster og forfattere». Likevel var intervjuet bare halvstrukturert: Strukturerte intervjuer skal «maximize the reliability and validity of measurement of key concepts because the researcher has a clearly specified set of research questions to be investigated» (Bryman, 2001/2016, s. 466), mens spørsmålene jeg sendte til Stien var åpne og la til rette for at hun skulle kunne utvikle sine perspektiver. Stien og jeg var dessuten i kontakt på telefon, epost og Messenger gjennom tida som hun brukte på å besvare spørsmålene, noe som ga meg anledning til å stille oppfølgingsspørsmål og be om presiseringer.

For eksempel skreiv Stien i den samme Messenger-meldinga som jeg har referert til ovenfor, om en Nordnorsk kalender som hun redigerte sammen med forfatter John Gustavsen i 1982 (Stien, 2021). Jeg kunne da spørre om hvem som utga denne kalenderen, og Stien skreiv i ei ny melding samme dag at den og andre slike kalendre ble gitt ut av Nordnorsk forfatterlag i samarbeid med Tiden Norsk Forlag. Som jeg har gjort rede for ovenfor, er denne typen fleksibilitet et viktig kjennetegn på halvstrukturerte intervjuer, og det er ikke utenkelig at den tidvis intensive kontakten over flere plattformer har bidratt til å skape tillit i forholdet mellom meg som intervjuer og Stien som informant, noe som forhåpentligvis har bidratt til å motivere Stien i den skriftlige besvarelsen av spørsmålene (Bryman, 2001/2016, s. 490).

Jeg mottok et dokument med Stiens svar på spørsmålene i intervjuguiden allerede 9. desember. Ettersom hun hadde svart på spørsmålene i et anna dokument enn i Word-dokumentet med intervjuguiden, framsto teksten hennes mer enhetlig enn dersom det hadde vært egne seksjoner for spørsmål og svar. Likevel refererer hun til spesifikke spørsmål på enkelte steder i dokumentet. Den

9. desember sendte Stien også en epost med et foto av et intervju med forfatteren Rauni Magga Lukkari.

Intervjudataene besto på dette tidspunktet av en 15 siders besvarelse på spørsmålene i intervjuguiden; to tidligere publiserte intervjuer av eller om Laila Stien, som hun hadde sendt meg; et utkast til en revidert versjon av et essay om skjønnlitterær oversettelse, som hun også hadde sendt; samt korrespondansen vår på epost og Messenger. Den 16. desember avtalte vi at jeg skulle begynne å skrive på analysen av dette materialet og komme tilbake til henne med oppfølgingsspørsmål dersom det skulle dukke opp noen i denne prosessen. Den 7. mars 2022 mottok jeg svar på fire oppfølgingsspørsmål samt Stiens kommentarer til den foreløpige analysen av intervjudataene. Jeg anser åpenheten og samarbeidet som denne intervjuprosessen styrker (Despret, 2009/2022, s. 34). Ved at jeg var åpen om hva som var intervjuets formål, tror jeg Stien fikk tillit til meg i min posisjon som forsker. Dette bidro sannsynligvis til at vi kunne inngå en form for samarbeid om å etablere kunnskapen som skal gjøre det mulig for meg å besvare det tredje forskningsspørsmålet («Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?»).

3.6.2 Tematisk analyse av intervjudata

Intervjuet utgjør hoveddelen av datamaterialet for sjette analyse. Analysen av intervjuet er én av to analyser som skal gi meg grunnlag for å besvare avhandlingas tredje forskningsspørsmål: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet? Som jeg viste i forbindelse med formuleringa av forskningsspørsmålene, er det i en bourdieusk sammenheng snakk om to nivåer når det kommer til begrepet *posisjon*. På nivået for felt vil posisjoner tilsvare de håndgripelige sidene ved et samfunnsfelt. Alle kategorier som ligger til grunn for litterær produksjon på et bestemt tidspunkt i Norge, vil være posisjoner på det norske litterære feltet. Mellom ulike posisjoner er det maktforhold knytta til ulik grad av anerkjennelse. For det litterære feltet dreier det seg om litterær kapital. På nivået for habitus vil posisjoner tilsvare de kategoriene som bestemte aktører anser for å være aktuelle innenfor det samfunnsfeltet som hen opererer på. Aktørers internalisering av ulike felts strukturer – deres habitus – betinger hvordan de ser på det aktuelle feltet, posisjonene der og deres tilknytning til ulike former for kapital. Aktørers handlinger og holdninger er viktige data for å undersøke hvordan de posisjonere seg på et gitt felt. Deres praksis bidrar til å forme feltet.

Gjennom intervjuet med Stien var jeg interessert i å undersøke hennes perspektiver på gjendiktingsbegrepet og kategorier knytta til kildepråk, kildekontekst, målpråk og målkontekst, samt hennes forhold til forfatterne av tekstene hun gjendikter. Dette er elementer som jeg undersøker kvantitativt i del 5.2, «Referanser til gjendikting og ulike språk, kontekster og forfattere». Ved å sammenstille resultatene fra de kvantitative analysene med Laila Stiens handlinger og holdninger til gjendiktingsbegrepet, vil jeg kunne gjøre rede for hvilken posisjon hun har inntatt overfor det norske gjendiktingsbegrepet (Bryman, 2001/2016, s. 584), og dermed svare på avhandlingas tredje forskningsspørsmål.

Jeg bruker forhåndsdefinerte temaer i analysen av intervjuet. I parti 3.4.10, «Variablene i det kvantitative datasettet», har jeg gjort rede for fem variabler som skal inngå i avhandlingas fjerde analyse:

- Variabel 16: navn2
- Variabel 18: kildepråk
- Variabel 19: kildekontekst
- Variabel 20: målpråk
- Variabel 21: målkontekst

Jeg har brukt definisjonene av disse variablene for å etablere temaer for kvalitativ innholdsanalyse av intervjuet (Bryman, 2001/2016, s. 563). Dette legger til rette for ei kobling mellom den kvalitative analysen og enkelte kvantitative resultater. I tillegg etablerte jeg et tema for bakgrunnsinformasjon om Laila Stien og et tema for direkte omtale av gjendiktingsbegrepet. Dermed ble dette de syv forhåndsdefinerte temaene til bruk i analysen:

- N-kildetekstforfatter: Om forfatteren bak kildeteksten til gjendiktninga.
- O-kildepråk: Om språket som det er gjendikta fra.
- P-kildekontekst: Om kontekstene til de gjendikta tekstene.
- Q-målpråk: Om språket som det gjendiktes på.
- R-målkontekst: Om konteksten som gjendiktninga finner sted i.
- S-gjendiktingsbegrepet: Direkte omtale av gjendiktingsbegrepet.
- T-bakgrunn: Om gjendikterens bakgrunn.

Ettersom temaene er forhåndsdefinerte blir innholdsanalysen deduktiv (Xerri, 2018, s. 143). Samtidig vil jeg tillate meg å være induktiv gjennom analysen, slik at det blir mulig å inkludere nye interessante elementer som eventuelt måtte dukke opp i analysene. Kodinga er gjort i programmet NVivo. Kodeboka finnes i vedlegg 9.2, «Kodebok for tematiske analyser».

4 To analyser: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?

I parti 1.3.4, «Seks analyser», presenterte jeg en tabell som ga en oversikt over sammenhengen mellom problemstillinga for denne avhandlinga, forskningsspørsmålene, perioden som jeg studerer, tre begrepspar (*felt og felt for makt, felt og kapital, felt og habitus*), tre analysemetoder og seks analyser av ulike deler av avhandlingas datasett.

Dette og de to neste kapitlene består av tre deler hver: To deler er via til analyser, og én del er via til å besvare forskningsspørsmålet de to analysene er innretta mot. I dette kapitlet er del 4.1 en tematisk dokumentanalyse av de tidligste forekomstene av ordet «*gjendikting» i Nasjonalbibliotekets samlinger (fra 1872–1897). Del 4.2 er en kvantitativ analyse av referansen til ordet «*gjendikting» og gjendikterne bak gjendiktninger som er inkludert i publikasjonene i utvalget. Del 4.3 er en besvarelse av dette forskningsspørsmålet: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?

I femte kapittel er del 5.1 en kvantitativ analyse av utgiverne bak publikasjoner hvor ordet «*gjendikting» forekommer, ordets plass i publikasjonene og sjangrene forbundet med ordet. Del 5.2 er en kvantitativ analyse av referanser til gjendikting og ulike språk, kontekster og forfattere. Del 5.3 er en besvarelse av dette forskningsspørsmålet: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?

I det sjette kapitlet er del 6.1 en tematisk dokumentanalyse av hvordan gjendiktingsbegrepet framstår etter undersøkelsen av materiale i en gjendikters arkiv fra mellom 1940 og 1947. Del 6.2 er en tematisk analyse av et halvstrukturert intervju med en gjendikter, hvor emnet er hvordan hun har posisjonert seg overfor gjendiktingsbegrepet gjennom sin praksis (1983–2012). Del 6.3 er en besvarelse av dette forskningsspørsmålet: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?

Analysene av det kvantitative datasettet er relevante for heile perioden som jeg studerer (1872–2012), mens de kvalitative analysene kan anses for å være dypdykk i enkelte fragmenter av gjendiktingsbegrepets historie i Norge som blant anna illustrerer i hvilken grad enkeltaktører bidrar til å forme denne historia.

4.1 1872–1897. Tidlige forekomster av ordet «*gjendikting» i Nasjonalbibliotekets samlinger

I denne delen vil jeg analysere tidlige forekomster av ordet «*gjendikting» i Nasjonalbibliotekets samlinger. Hensikten med analysen er å legge til rette for et svar på det første forskningsspørsmålet i avhandlinga: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?

Forekomster av ordet «*gjendikting» er analyseenhet og vil bli analysert i henhold til tre forhåndsdefinerte temaer (se tabell 4.1). Publikasjoner som inneholder analyseenheten, og som er gitt ut før 1900 (i praksis mellom 1872 og 1897) utgjør utvalget for analysen. Korrigert for feillesninger i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek dreier det seg om tolv publikasjoner (se parti 3.4.7, «Utvalg»¹⁷).

tema	navn
A	1. generisk referanse
	2. spesifikk referanse
B	1. prosess
	2. artefakt
	3. person
C	1. ikke-forandring
	2. forandring

Tabell 4.1 Temaer til analyse av forekomster av analyseenheten i publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger utgitt mellom 1872 og 1897.

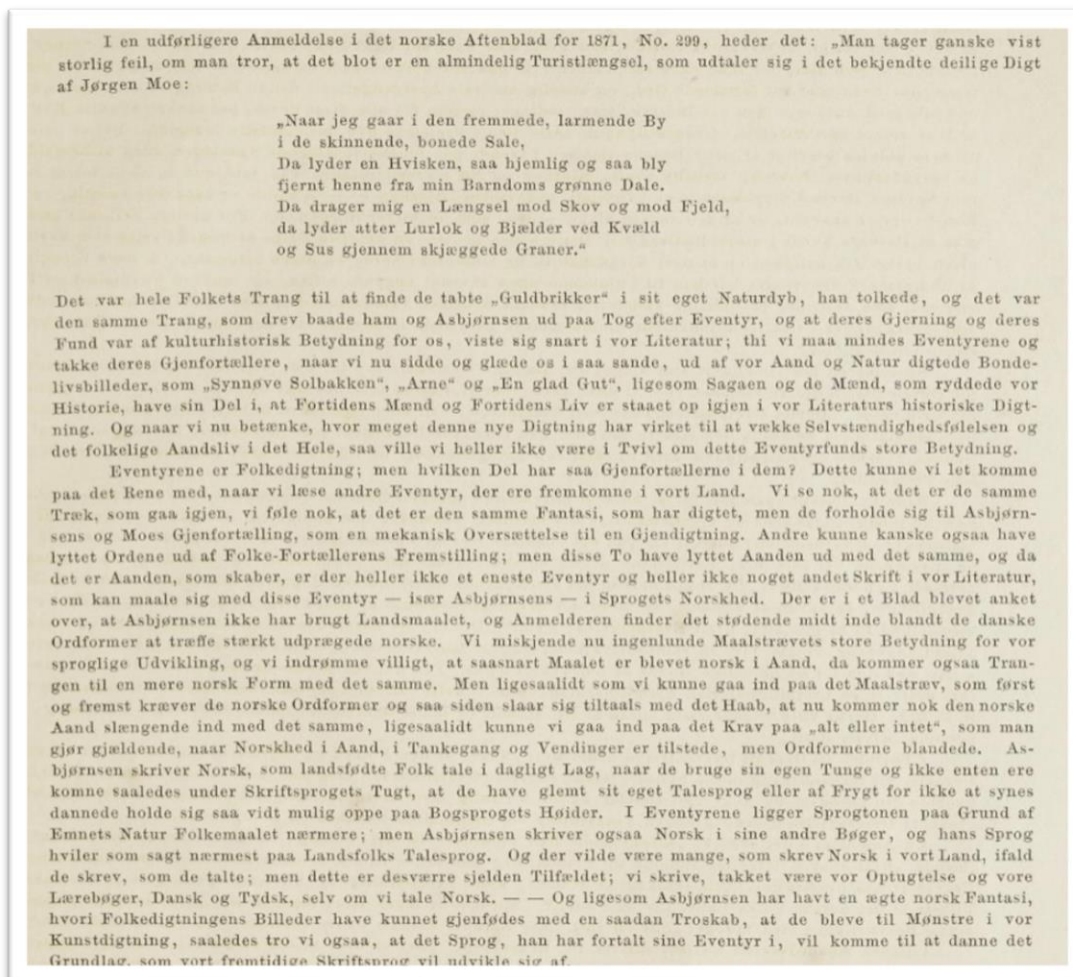
4.1.1 Dokument I: bok, 1872

4.1.1.1 Beskrivelse

Den eldste publikasjonen i Nasjonalbibliotekets samlinger som inneholder ordet «*gjendikting», er boka *Peter Christen Asbjørnsen. En literær-biografisk Skitse*

¹⁷ De tolv publikasjonene (syv bøker og fem aviser) er samla i ei liste som kan konsulteres via denne lenka: <https://www.nb.no/shared/itemlists/58e97bb0-955a-4869-8cf0-2c79861650d5>.

skrevet av Alfred Sinding-Larsen (1872: bok ID 1). I årene rundt 1872 var Sinding-Larsen både kopist i det norske Armédepartementet i Kristiania, redaksjonssekretær i *Morgenbladet*, bidragsyter i flere norske hovedstadsaviser, korrespondent for *Stockholms Dagblad* og dikter under pseudonymet Olaves Pedersen (Boye, 2009).

Figur 4.1.1.1 To avsnitt fra noten til Sinding-Larsen (1872, s. 31). Ordet «Gjendigtning» forekommer i andre avsnitts fjerde linje. Skjermdump fra Nasjonalbiblioteket (2019a).

Sinding-Larsens bok ble trykt i Christiania av A.E. Kolstad ved CRR Johnsens Bogtrykkeri. Den inneholder et «tillæg af en bibliografisk oversigt ved J.B. Halvorsen», og på tittelbladet står det «til privat uddeling» (Sinding-Larsen, 1872, s. 1).

Forekomsten av ordet «Gjendigtning» finnes i én av 18 «anmærkninger» (noter) mellom side 27 til 32 i publikasjonen (se figur 4.1.1.1). I den lange note

14 diskuterer Sinding-Larsen resepsjonen av en engelsk «Oversættelse» av Asbjørnsen og Jørgen Moes folkeeventyr, og han siterer fra svenske, danske og norske anmeldelser (ibid., s. 29-32). Et manglende anførselstegn gjør det vanskelig å bestemme hvor et sitat fra en anmeldelse i *det norske Aftenblad* for 1871 slutter og hvor Sinding-Larsens kommentar begynner.

4.1.1.2 Analyse

Analyseenheten forekommer i setninga: «Vi se nok, at det er de samme Træk, som gaa igjen, vi føle nok, at det er den samme fantasi, som har digtet, men de forholde sig til Asbjørnsens og Moes Gjenfortælling, som en mekanisk Oversættelse til en Gjendigtning» (Sinding-Larsen, 1872, s. 31: bok ID 1).

I henhold til temaene som ble presentert i parti 3.5.1, «Publiserte og personlige dokumenter», kan jeg si at «Gjendigtning» har generisk referanse (tema A 1.), refererer til en hypotetisk artefakt (tema B 2. – «en Gjendigtning» brukes som en metafor for Asbjørnsen og Moes måte å gjenfortelle eventyr på), og det dreier seg om gjendiktning som imitasjon eller handling (tema C 2. – «Gjenfortælling»).

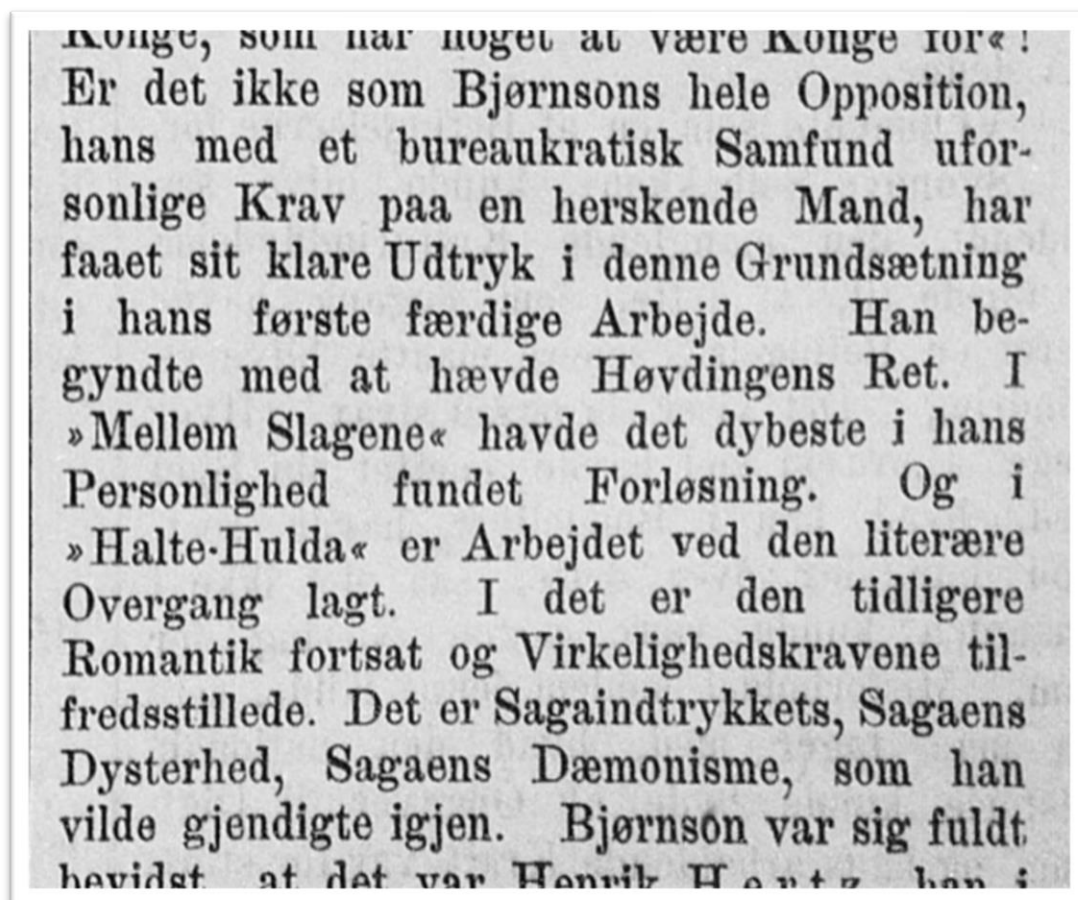
Heile avsnittet hvor ordet «Gjendigtning» forekommer, kan være skrevet av enten Sinding-Larsen sjøl eller en ukjent anmelder i *det norske Aftenblad* fra året før utvalgsenheten ble trykt. Avsnittet inngår i et resonnement som er påbegynt i avsnittet før. Dette første avsnittet inngår i sitatet fra anmeldelsen fra *Aftenbladet*, noe som kan antyde at bruken av ordet «Gjendigtning» ikke er Sinding-Larsens.

Resonnementet går ut på at det ikke er «almindelig Turistlængsel», men «hele Folkets Trang» til å finne gull i sitt eget «Naturdyp», som leder Asbjørnsen og Moe ut på «Tog efter Eventyr»; mange mennesker kunne lytta til ulike eventyrfortellers ord, men «disse To have lyttet Aanden ud med det samme»; det er ånden «som skaber», og siden ingen har klart å lytte ånden ut på samme måte som Asbjørnsen og Moe, «er der heller ikke et eneste Eventyr og heller ikke noget andet Skrift i vor Literatur, som kan maale sig med disse Eventyr – især Asbjørnsens – i Sprogets Norskhed» (ibid.). Det er tilsynelatende artikkelforfatterens tanker om denne ånden og språkets norskhet som ligger til grunn for etableringa av kontrasten mellom «Gjendigtning» og «mekanisk Oversættelse» i setninga hvor analyseenheten forekommer. Referansene til «Folkets Trang» og dette «Sprogets Norskhed» antyder ei forestilling om et nasjonalt avgrensa norsk felt for makt.

4.1.2 Dokument II: avis, 1882

4.1.2.1 Beskrivelse

En forsideartikkel i *Dagbladet* fra 10. august 1882 dreier seg om en av Bjørnstjerne Bjørnsons bondefortellinger. Tittelen på artikkelen er «Bjørnstjerne Bjørnson og Synnøve Solbakken» ([anonym], 1882a, s. 1-2). Den går over to sider og består av to deler. Artikkelforfatteren er anonym. Forekomsten av ordet «gjendigte» finnes i artikkelens første del (se figur 4.1.2.1).

Figur 4.1.2.1 Fra artikkelen «Bjørnstjerne Bjørnson og Synnøve Solbakken» ([anonym], 1882a, s. 1). Ordet «gjendigte» forekommer i utklippets siste linje.

Skjermdump fra Nasjonalbiblioteket (2019a).

I forkant av artikkelen om Bjørnson finnes det et dikt av en John Paulsen, som bærer tittelen «Bjørnstjerne Bjørnson.», og en seksjon for «Telegrammer til «Dagbladet». (Gjennem Det Norske Telegram-Bureau).» med overskriftene: «De ægyptiske Anliggender.», «Dømt Fenier.», «Den franske Nationalforsamling.»,

«Strandet Emigrantskib.» og «Mæslinger paa Island.» Etter artikkelen om Bjørnson finnes det en rekke signerte og usignerte notiser uten tittel. Den ene av disse meddeler:

“**Synnøve Solbakken**” er i Anledning Bjørnsons 25-Aars-Jubilæum som Digter utkommen i en Pragtudgave på Gyldendalske Boghandels Forlag. Den hører til det allersmukkeste udstyrede af alt, hvad dette Firma har udgivet. [...] Prisen er i Forhold til Udstyret meget billig, kun Kr. 2.50, og det maa derfor antages, at mange af Digterens Venner og Beundrere vil anskaffe sig Bogen som et Minde om det Jubilæum, han i dag under saa stor Tilslutning fejrer. ([anonym], 1882b, s. 2)

4.1.2.2 Analyse

Analyseenheten forekommer i setninga: «Det er Sagaindtrykkets, Sagaens Dysterhed, Sagaens Dæmonisme, som han vilde gjendigte igjen» ([anonym], 1882a, s. 1).

I henhold til temaene som ble presentert i parti 3.5.1, «Publiserte personlige dokumenter», kan jeg si at «gjendigte» har spesifikk referanse (tema A 2. – Bjørnsons intensjon skal ha vært å gjendikte elementer fra sagalitteraturen), refererer til en prosess (tema B 1. – Bjørnson ville gjøre dette da han skreiv det historiske dramaet *Halte-Hulda*), og det dreier seg om gjendikting som imitasjon eller handling (tema C 2. – Bjørnson ville gjendikte elementer fra sagalitteraturen «igjen»).

Artikkelforfatteren argumenterer for at Bjørnson tar et skritt videre i forhold til Peter Christen Asbjørnsen, som ble omtalt i forbindelse med forrige dokument. I artikkelen fra *Dagbladet* gjør den anonyme artikkelforfatteren rede for ei litterær utvikling fra romantikk til realisme som ender med Bjørnsons evne til «at gjengive Bondelivet, som det var» (ibid.). Grunnlaget for Bjørnsons epokeskapende suksess med *Synnøve Solbakken* skal ha blitt lagt i arbeidet med *Halte-Hulda* og *Mellem Slagene*: «Der er tre Digtninger, som hører sammen, ikke alene efter Tiden, men ogsaa efter sit Væsen» (ibid.). I arbeidet med de to historiske dramaene hevder artikkelforfatteren at Bjørnson «begyndte med at hævde Høvdingens Ret» i opposisjon til «et bureaukratisk Samfund» (ibid.). Bjørnson gjenga historiske hendelser fra si egen hjembygd, «Men han digtede det om» (ibid., s. 2). Artikkelforfatteren meiner at Bjørnson veksla mellom å

gjendikte sagainntrykket og sagaens dysterhet og demonisme i de historiske dramaene, og å hvile «ud i Barndoms Minder» og skrive «sig glad igjen ved at skrive et lyst Kapitel i “Synnøve”» (ibid.).

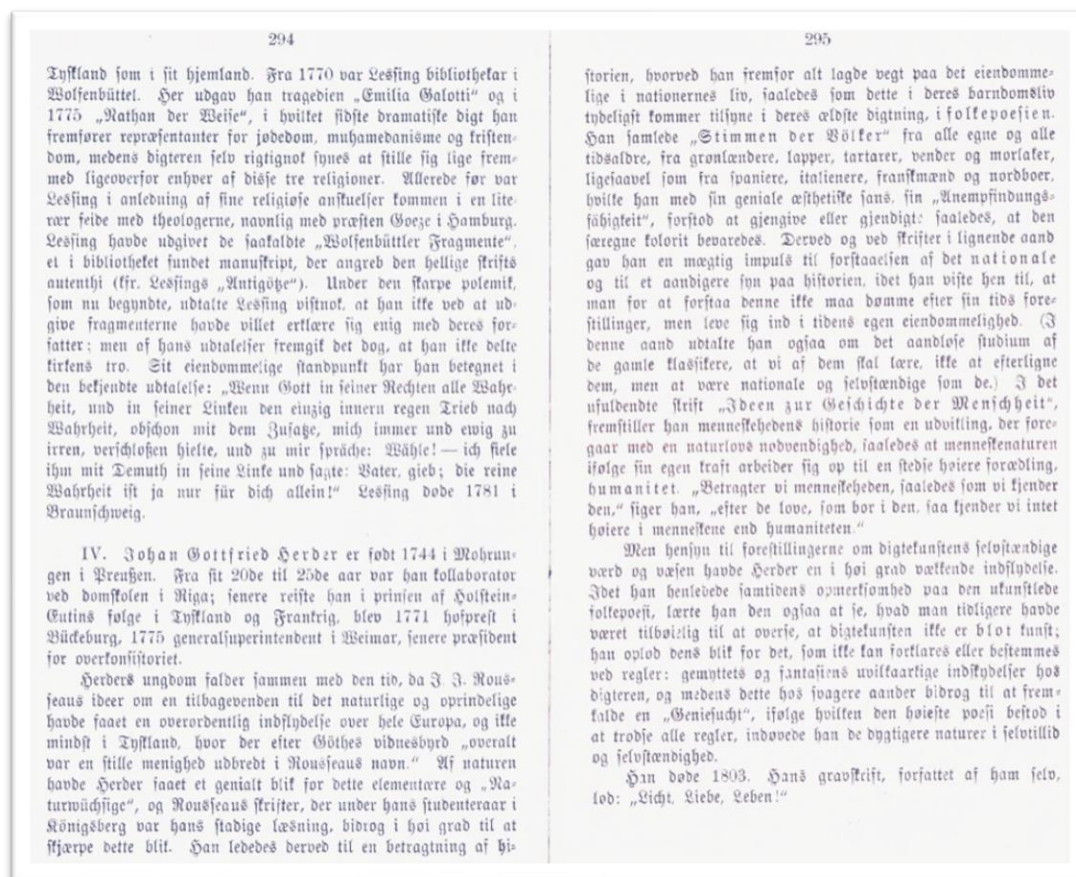
Notisen i den samme avisen gjør det klart at Gyldendalske Boghandels Forlag ga ut en praktutgave av *Synnøve Solbakken* i anledning Bjørnsons 25-årsjubileum som forfatter. Forlaget hadde danske eiere, var basert i København og fikk ikke en norsk filial før i 1903 (Ringdal & Larsen, 1995, s. 48). Noen av de fremste norske forfattere – Bjørnson, Henrik Ibsen, Alexander Kielland, Jonas Lie, med flere – ga ut bøkene sine i Danmark mot slutten av 1800-tallet (Fulsås, 2019, s. 410; Ringdal & Larsen, 1995, s. 22; Ringvej, Bjerring-Hansen, Fulsås & Spring, 2021). Sjøl om det fantes norske forlag og andre norske institusjoner for litteratur i Norge, var ikke det litterære feltet nasjonalt avgrensa. Det var særlig gjennom framstillinga av nedarva kulturtrekk, for eksempel representert med Bjørnson som gjendikter tilstander fra sagalitteraturen, at forestillinga om norsk kultur ble skilt ut fra et tidligere opplevd dansk-norsk kulturfelleskap (Fulsås, 2019, s. 405). Forfatterne sjøl var ikke nødvendigvis tilhengere av «norsk bokhandelsnasjonalisme» eller språklig fornorsking, som var i emning (ibid., s. 411; Hemstad, 2021; Hoem, 2020).

4.1.3 Dokument III–V: bøker, 1883–1897

4.1.3.1 Beskrivelse

I ei lesebok i tysk som kom i ulike opplag både i 1883, 1887 og 1897, forekommer analyseenheten. Læreren som sto bak boka, het Bernhard Cathrinus Pauss (1883: bokID 2; 1887: bokID 3; 1897). Leseboka ble gitt ut av Cammermeyer, som var datidas nest største norske lærebokforlag (Ringdal & Larsen, 1995, s. 40). Pauss' og andre av utgiver Hartvig Lassens lesebøker var mye brukt i skoleverket (Fulsås, 2019, s. 409; Sletvold, 1971, s. 120). I forordet til fjerde opplag av den tyske leseboka skriver utgiverne at de tre første utgavene var blitt «trykt i et antal af ca. 12000 eksempl.» (Pauss, 1873/1887, s. III).

Forekomsten av ordet «gjendigte» finnes i det samme tekststykket i de tre utgavene av leseboka (Pauss, 1873/1883, s. 393; 1873/1887, s. 295; 1873/1897, s. 311). Det dreier seg om en kort biografi om den tyske filosofen Johann Gottfried von Herder. Mer spesifikt dreier tekststykket seg om Herders lesning av Jean Jacques Rousseaus filosofiske tekster og om Herders påfølgende innsamling og gjengivelse av folkediktning (se figur 4.1.3.1).

Figur 4.1.3.1 To sider fra den tyske leseboka til Pauss (1887, s. 294-295). Ordet «gjendigte» forekommer i åttende linje på side 295. Skjermdump fra Nasjonalbiblioteket (2019a).

4.1.3.2 Analyse

Analyseenheten forekommer i setninga:

Han samlede «Stimmen der Völker» fra alle egne og fra alle tidsaldrer, fra grønlandere, lapper, tartarer, vender og morlaker, ligesaavel som fra spaniere, italienerer, franskmænd og nordboer, hvilke han med sin geniale æstetiske sans, sin «Anempfindungsfähigkeit», forstod at gjengive eller gjendigte saaledes, at den særegne kolorit bevarede. (Pauss, 1873/1887, s. 295: bokID 3)

I henhold til temaene som ble presentert i parti 3.5.1, «Publiserte personlige dokumenter», kan man si at «gjendigte» har spesifikk referanse (tema A 2. – Herders gjendiktning av folkediktning), refererer til en prosess (tema B 1. – Herder evna å gjøre det) og dreier seg om imitasjon eller handling (tema G –

sidestillinga av verbene «gjengive» og «gjendigte», samt behovet for Herders «geniale æstetiske sans», tyder på at det dreier seg om gjendikting som en skapende prosess).

I lesestykket om Herder pekes det på at «det eiendommelige i nationernes liv» kommer til syne i produkter fra «deres barndomsliv» og da særlig i «folkepoesien» (Pauss, 1873/1887, s. 295). Forfatteren av lesestykket hevder videre at Herder gjennom måten han gjenga eller gjendikta på, la til rette for en ny forståelse «af det nationale» og for «et aandigere syn paa historien»: «[H]an viste hen til, at man for at forstaa denne ikke maa dømme efter sin tids forestillinger, men leve sig ind i tidens egen eiendommelighed» (ibid., 1873/). For at innlevelsen skal bli produktiv, kreves tilsynelatende Herders «geniale æstetiske sans» (ibid., 1873/). Med andre ord blir nasjonens rolle i forståelsen av historia framheva i lesestykket, og lesestykketforfatteren framstiller det slik at det særlig er geniale personligheter som kan få og gi tilgang til en slik forståelse. Gjendiktingsbegrepet inngår i forestillinga om hvordan dette skjer.

Analyseenheten forekommer i ei lesebok for middelskolen og ikke i en publikasjon som er retta mot noen litterær offentlighet. Dette taler for at gjendiktingsbegrepet i forbindelse med denne analysen bør anses som å tilhøre et felt for makt, altså møtet mellom et utdanningsfelt og et litterært felt, i stedet for å tilhøre et avgrensa litterært felt.

Der Bjørnstjerne Bjørnsons gjendikting inngikk i hvordan han – ifølge kritikeren bak artikkelen som ble diskutert i parti 4.1.2, «Dokument II: avis, 1882» – overskred romantikkens kunstneriske idealer og innleda realismen i Norge, dreier gjendikting i forbindelse med Herder seg om et romantisk brudd med den klassisistiske intellektuelle tradisjonen – også denne tradisjonens dominerende diskurs om oversettelse.¹⁸ De romantiske intellektuelle erstatta

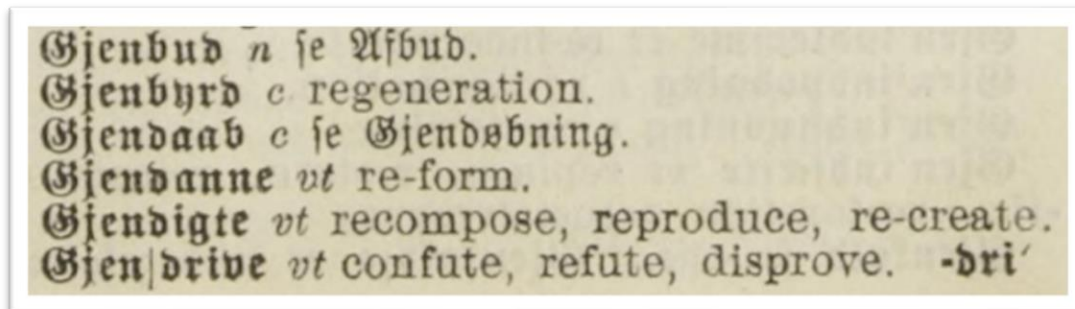
¹⁸ Ben van Wyke siterer fra en engelsk oversettelse av en Herder-tekst: «Around 1766 [...] Herder uses the body/clothes metaphor in his essay translated by Douglas Robinson as “The Ideal Translator as Morning Star” to ridicule the kind of approach D’Ablancourt exemplifies *par excellence*: “The French, too proud of their national taste, assimilate everything to it rather than accommodating themselves to the taste of another time. Homer must enter France a captive, clad in French fashion, lest he offend their eye; must let them shave of his venerable beard and strip off his simple attire; must learn French customs and, whenever his pleasant dignity still shines through, be ridiculed as a barbarian. We poor Germans, on the other hand – lacking as we do a public, a native country, a tyranny of national taste – just want to see him as he is» (Wyke, 2010/2014, s. 26).

forestillinga om oversetteren som en diplomat som sørger for at den fremmede blir godt mottatt i diplomatens hjem, med forestillinga om oversetteren som en turleder ut i det fremmede (Wyke, 2010/2014, s. 28). Der hvor den greske og latinske litteraturen sto sterkt i klassisismen, retta romantikere heller blikket mot «nord» – særlig de britiske øyene med nye litterære forbilder som William Shakespeare og den folkedikning-inspirerte James Macpherson (Kristmannsson, 2019, s. 370).

4.1.4 Dokument VI: bok, 1888

4.1.4.1 Beskrivelse

Mot slutten av 1880-tallet ga det danske Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn) ut ei dansk-norsk–engelsk ordbok i «anden forøgede og omarbeidede udgave» ved A. Larsen (1888, s. 3: bokID 4). Første utgave av ordboka var redigert av den samme «cand. phil., translatør» A. Larsen (1880). Blant utvidelsene i andreutgaven finner vi oppslagsordet «Gjendigte» (A. Larsen, 1880/1888, s. 177; se figur 4.1.4.1).

Figur 4.1.4.1 Oppslagsord fra A Dictionary of the Dano-Norwegian and English languages / Dansk-norsk–engelsk Ordbog (A. Larsen, 1880/1888, s. 177). Ordet «Gjendigte» nest nederst. Skjermdump fra Nasjonalbiblioteket (2019a).

4.1.4.2 Analyse

I ordboka forekommer ikke analyseenheten i ei setning, men i inngangen: «**Gjendigte** vt recompose, reproduce, re-create» (A. Larsen, 1880/1888, s. 177: bokID 4).

I henhold til temaene som ble presentert i parti 3.5.1, «Publiserte personlige dokumenter», kan det sies at «Gjendigte» har generisk referanse (tema A 1.), refererer til en prosess (tema B 1. – ordet er et transitivt verb) og dreier seg

om gjendikting som imitasjon eller handling (tema C 2. – ordet «Gjendigte» kan oversettes med de engelske ordene «recompose, reproduce, re-create»).

Det er bemerkelsesverdig at analyseenheten forekommer i ordbokas andre utgave, ikke i den første, og heller ikke i den tredje og fjerde utgaven av ordboka, som begge ble «Gennemset» av Johannes Magnussen (A. Larsen, 1880/1897, 1880/1910). Dette viser at ordet «*gjendikting» var i bruk, men at gjendiktningensbegrepet tilsynelatende ikke hadde noen sterk posisjon i det dansk-norske språkområdet i overgangen mellom det nittende og tjuende århundre.

Det at Gyldendals ordbok er for dansk-norsk–engelsk kan anses som uttrykk for en ivaretagelse av et fortsatt dansk-norsk språkfelleskap i ei tid da det som Fulsås (2019, s. 409) kaller for «nasjonaliseringsdiskursene» omkring litteratur i stor grad vektla forfatterbiografier for å skille det som var dansk fra det som var norsk. Språk og forlag hadde transnasjonal utbredelse, mens litteraturen i større grad ble nasjonalisert (Refsum, 2000, s. 289).

4.1.5 Dokument VII–VIII: aviser, 1889

4.1.5.1 Beskrivelse

I 1889 holdt den danske forfatteren Herman Bang foredrag blant anna i Bergen og i danske Hals. Tema for foredraget han turnerte med, var skuespillerkunsten. Det ble trykt omtaler av Bangs foredrag i *Bergens Tidende* 8. juni ([anonym], 1889a, s. 2) og i *Dagbladet* 4. oktober ([anonym], 1889b, s. 2; se figur 4.1.5.1).

I *Bergens Tidende* blir det skrevet om Bang at «[d]er er en smittende Forstaaelse i hele hans Væsen» ([anonym], 1889a, s. 2), og det er ikke vanskelig å forestille seg at dette er riktig, ettersom de to avisenes artikkelforfattere gjengir foredragets innhold omtrent på samme måte.

Han har da kun én Vej at gaa: han maa forsøge at gjenfinde sig selv hos den fremmede — han maa opsøge hver Spire til et aandeligt Slægtskab, og med hvert Fund af et aandeligt Slægtskab med Digteren maa han vende hjem til sig selv. Under dette brydsomme Arbejde maa han finde en anden fremmed til Hjælper, nemlig Sceneinstruktøren. Denne Mand maa være Digter. Thi hans Sjæl skal gjendigte hele Værket og omsætte det til Liv; han maa være Malee; thi hans indre Øje skal opløse det til Billeder, som hans Hænder udfører. Digterværket er et simpelt Stykke Klaver Musik, som Sceneinstruktøren instrumenterer for fuldt Orkester. I den Proces, hvor Digteren, som er Manden, befrugter Skuespilleren med sit Værk, er Sceneinstruktøren Fødselshjælper — og Fremstillingen fødes.

Figur 4.1.5.1 Fra artikkelen «Herman Bangs Foredrag om Skuespilkunsten» ([anonym], 1889b, s. 2). Ordet «gjendigte» forekommer i avsnittets tiende linje. Skjermdump fra Nasjonalbiblioteket (2019a).

4.1.5.2 Analyse

I *Dagbladet* forekommer analyseenheten i setninga: «Thi hans [Sceneinstruktørens] Sjæl skal gjendigte hele Værket og omsætte det til Liv; han maa være Malee; thi hans indre Øje skal opløse det til Billeder, som hans Hænder udfører» ([anonym], 1889b, s. 2).

I henhold til temaene som ble presentert i parti 3.5.1, «Publiserte personlige dokumenter», kan jeg si at «gjendigte» har generisk referanse (tema A 1. – det dreier seg om et generelt utsagn om hva en sceneinstruktør bør evne å gjøre), det refererer til en prosess (tema B 1. – sceneinstruktøren skal gjendikte et

verk), og det dreier seg om gjendikting som imitasjon eller handling (tema G – sceneinstruktøren skal gjennom gjendiktinga omsette et verk til liv).

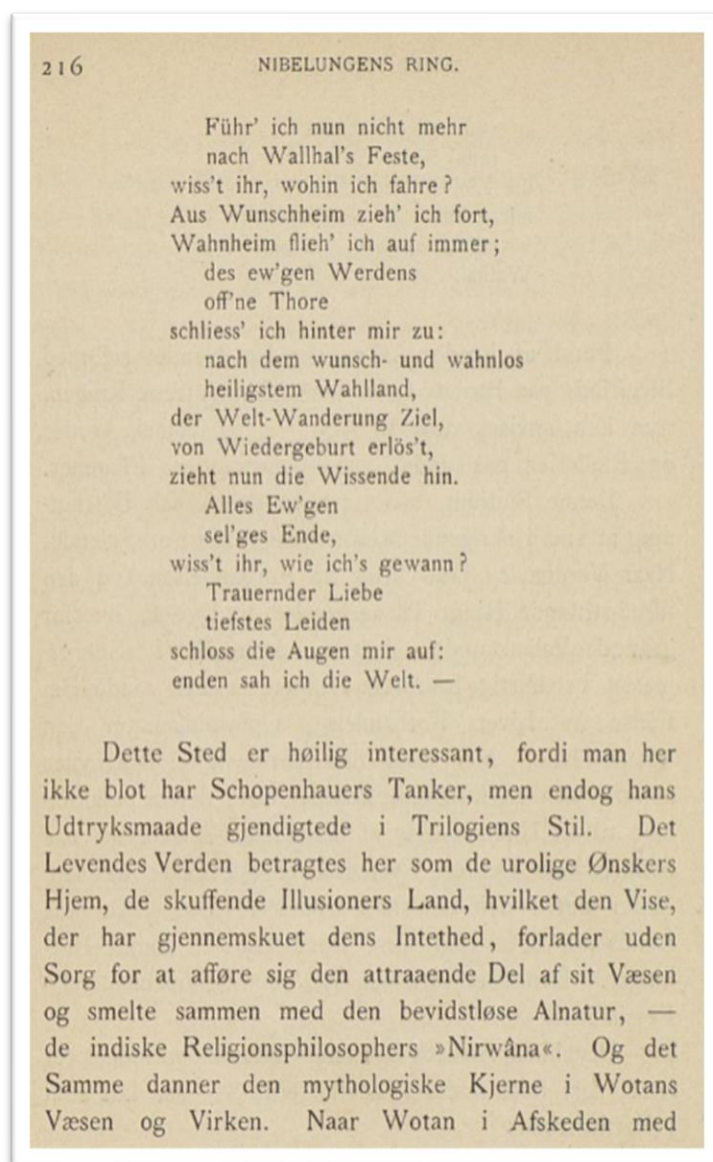
De to avisartiklene gjengir Bangs påstand om at skuespillerkunsten er den største av alle kunster. Gjennom en forfatters ord skal skuespilleren tale og gi et «Billede af Livet» ([anonym], 1889b, s. 2). I denne forbindelse kan man si at det dreier seg om gjendikting i intersemiotisk forstand, hvor fortolkninga av språklige tegn (forfatterens ord om livet) gjengis ved hjelp av tegn fra et ikke-språklig system (Jakobson, 1959/2012, s. 127). På veien mot denne intersemiotiske gjendiktinga, er det ikke fra en gjendikter eller oversetter skuespilleren trenger hjelp, men fra sceneinstruktøren (se også Pérez-González, 2014, s. 121). Han («Denne Mand») skal hjelpe skuespilleren med å finne seg sjøl hos den fremmede (forfatteren), som har «nedlagt sit Syn, sin Lidenskab, sine Lidelser, sin Jubel og Sorg» i verket som skal framføres ([anonym], 1889b, s. 2). Sceneinstruktøren er skuespillerens medhjelper i det at «hans Sjæl skal gjendigte hele Værket og omsætte det til liv» (ibid.). Skuespilleren skal gi et bilde av dette livet som sceneinstruktøren gjendikter fra forfatterens verk.

Forfatter Herman Bangs forfatterturné gjennom både Norge og Danmark gjenspeiler det som Fulsås kaller «ein ny felleslitteratur, [som] hadde vakse fram i slutten av 1800-talet» (Fulsås, 2019, s. 413; se også Hemstad, 2021). Det eksisterte ikke noe autonomt nasjonalt avgrensa (norsk) litterært felt.

4.1.6 Dokument IX–X: bok og avis, 1890

4.1.6.1 Beskrivelse

Analyseenheten forekommer én gang i ei bok av den kommende mottakeren av Nobels litteraturpris (1917), danske Karl Gjellerup. Boka heter *Richard Wagner i hans hovedværk «Nibelungens Ring»* og ble utgitt i 1890. Den 24. september det året blir boka omtalt i *Dagbladet*, hvor setninga som analyseenheten forekommer i, parafraiseres (H., 1890, s. 1). I Gjellerups bok blir ordet «*gjendikting» brukt i delen «Ledende idéer» i kapittelet om «Værket som helhed» (se figur 4.1.6.1).

Figur 4.1.6.1 Fra Richard Wagner i hans Hovedværk «Nibelungens Ring» av Karl Gjellerup (1890, s. 216). Ordet «gjendigtede» finnes i tredje linje av den danske brødteksten. Skjermdump fra Nasjonalbiblioteket (2019a).

4.1.6.2 Analyse

Analyseenheten forekommer i setninga: «Dette Sted er høilig interessant, fordi man her ikke blot har Schopenhauers Tanker, men endog hans Udtryksmaade gjendigtede i Trilogiens Stil» (Gjellerup, 1890, s. 216: bokID 5).

I henhold til temaene som ble presentert i parti 3.5.1, «Publiserte personlige dokumenter», kan man si at «gjendigtede» har spesifikk referanse (tema A 2. – Wagner har gjendikta Schopenhauers stil), refererer til en artefakt (tema B 2. – Schopenhauers stil er gjendikta i Wagners opera) og dreier seg om

gjendikting som imitasjon eller handling (tema C 2. – både Schopenhauers filosofiske tankegods og uttrykksmåte er gjendikta som opera).

Ordet «*gjendikting» brukes her om en kunstnerisk og intralingval (Jakobson, 1959/2012, s. 127) prosess som resulterer i at en filosofisk tankegang og uttrykksmåte blir gjenskapt i en operatrilogi. Tankegangen til Schopenhauer kommer for eksempel til uttrykk i hvordan filosofens «eiendommelig modificerede Fornylse af Indernes Sjælevandring indeholdes i Wagners Brynhild» (Gjellerup, 1890, s. 217). Det framstår samtidig som like viktig for Gjellerup at Wagner har gjendikta Schopenhauers uttrykksmåte, ettersom det er denne som skal ha sørget for at den tyske filosofen var den mest populære filosofen på lang tid:

Man maa vel erindre, at dette ikke er en eensom Tænkens paradoxale Fantasier, men en Philosophi, der har været – og til Dels er – saa populær, som maaske ingen anden siden Oldtiden, – dels fordi den udtrykker et af Grundsynene paa Tilværelsen, der altid maa tiltale mange Naturer, dels ogsaa fordi dens Fremstiller var, hvad Philosopher sjelden ere: Skribent, og tilmed en ligesaa aandfuld som dybsindig Skribent, med stor Iagttagelses-Evne og bidende Vid. Udberedelsen av Schopenhauers Skrifter var ved hans Død (1860) og i den nærmest følgende Tid for den Art Bøger exempelløs; de fandtes ikke blot paa Studentens Pult, men ogsaa dør, hvor før hans Moders Romaner havde ligget, paa Damernes Syborde. [...] Det er saaledes en vigtig Phase af europæisk og særlig tysk Aandsliv, der har præget Wagners store Dobbelt-Kunstværk, præget det ikke blot poetisk, men – hvad der synes vanskeligere – endogsaa musikalsk. (ibid., s. 218-219)

Boka til Gjellerup ble utgitt i København av det danske P.G. Philipsens forlag og trykt i Thieles bogtrykkeri. I tillegg til forfatterens essay, inneholder boka et notebilag (ibid., s. 239-251).

4.1.7 Dokument XI: avis, 1892

4.1.7.1 Beskrivelse

I en artikkel over to sider i *Dagbladet* fra 31. januar 1892 sammenlignes skuespiller- og dikterkunsten i en omtale av den danske forfatteren H.C.

Andersens vei fra private litteraturklubber til halvoffentlige opplesninger i «Skolerne, Laugene, Samfundene» ([anonym], 1892, s. 1). Tittelen på artikkelen er «H.C. Andersen som Oplæser». Artikkelen består av to deler, og analyseenheten forekommer tre ganger i den første av dem (se figur 4.1.7.1).

Figur 4.1.7.1 Fra artikkelen «H.C. Andersen som Oplæser» ([anonym], 1892, s. 1). Ordet «Gjendigtning» forekommer tre ganger gjennom avsnittets syv siste linjer. Skjermdump fra Nasjonalbiblioteket (2019a).

4.1.7.2 Analyse

Analyseenheten forekommer i setningene: «Og hvad er vel det, man kalder en Skuespillers Opfattelse af en rolle, andet end en Gjendigtning? Ganske vist en Gjendigtning i et andet Materiale, men alligevel: enten er den en Gjendigtning eller ogsaa er den Ingenting» ([anonym], 1892, s. 1).

I henhold til temaene som ble presentert i parti 3.5.1, «Publiserte personlige dokumenter», kan jeg si at «Gjendigtning» har generisk referanse (tema A 1. – artikkelforfatteren bruker gjendiktning som en metafor på skuespill generelt), refererer til en prosess (tema B 1. – gjendiktning er en metafor for hvordan skuespillere oppfatter roller), og det dreier seg om gjendiktning som imitasjon eller handling (tema C 2. – gjendiktning er en metafor for måten skuespillere oppfatter rollen sin på: Dersom det ikke er en «Opfattelse» i «et andet Materiale», er det ingenting som skuespillerkunst).

I artikkelen om H.C. Andersen framstår gjendiktning som et begrep fra «Digter-Verdenen» (ibid.). For artikkelforfatteren gir det mening å skrive normativt om hvordan skuespillere bør forholde seg til et foreliggende litterært verk ved hjelp av begreper fra denne dikterverdenen: Skuespilleren «maa digte, inden han kan spille», og denne måten som skuespilleren dikter på, forstås ved hjelp av gjendiktningensbegrepet i metaforisk forstand. Skuespillerkunsten dreier seg om «en Gjendigtning i et andet Materiale» (ibid.) – altså om ei tilsynelatende intersemiotisk gjendiktning (Jakobson, 1959/2012, s. 127).

Det er evnen til å gjendikte (i metaforisk forstand) som er skuespillerkunstens være eller ikke-være. I omtalene av Herman Bangs foredrag i seksjon 4.1.5.2, «Analyse», kom det fram at det var sceneinstruktøren som skal gjendikte og gi liv til det litterære verket som skuespilleren skulle gi et bilde av. I artikkelen om H.C. Andersen er det skuespilleren sjøl som står bak gjendiktninga.

Geniale diktere og skuespillere er, ifølge artikkelforfatteren, av samme natur: Forskjellene dem imellom er overfladiske og finnes i hvordan de formes ulikt gjennom «Opdragelsen og Omgivelserne» (ibid.). Dette er relevant i forbindelse med omtalen av den danske forfatteren som oppleser, ettersom han var «i Besiddelse af mange og ret mærkelige Skuespiller-Elementer» (ibid.) og dermed var en dyktig oppleser – eller gjendikter – av sine egne litterære tekster.

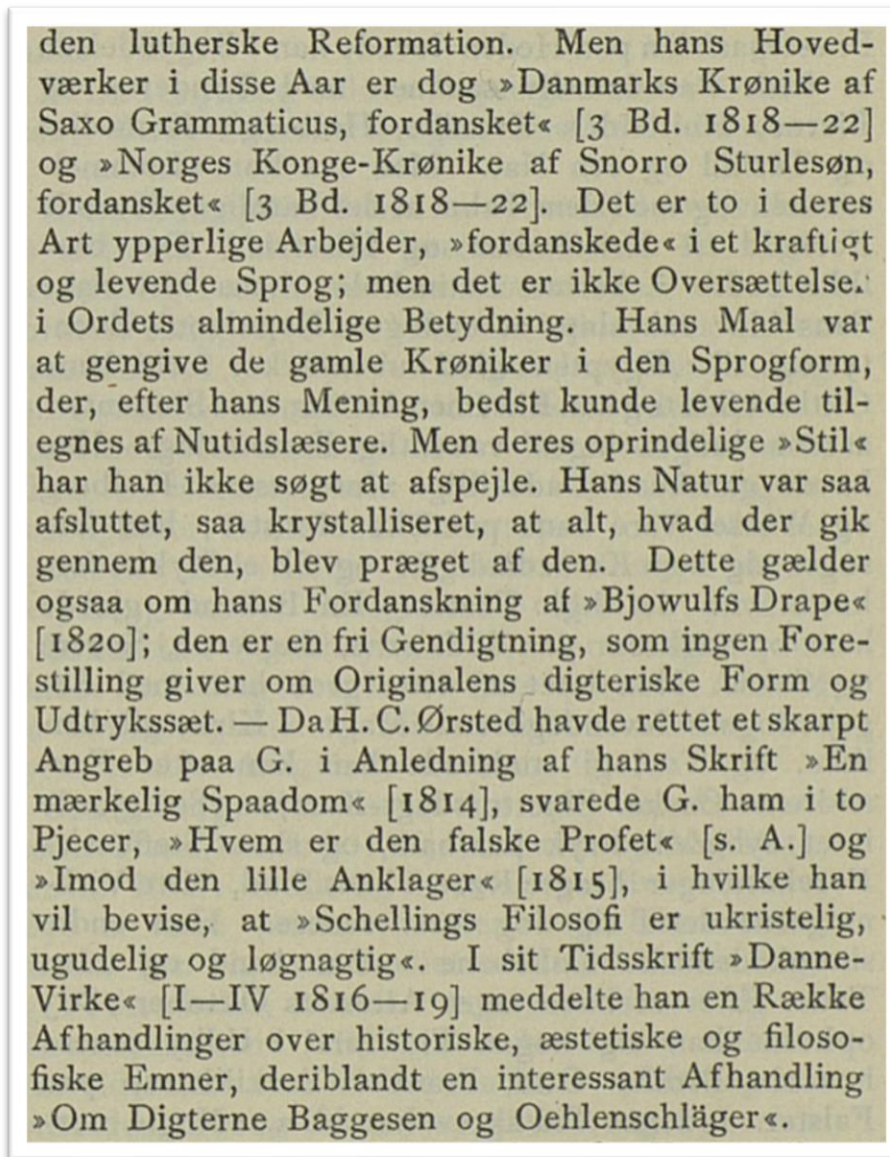
Artikkelen om H.C. Andersen er den eldste publikasjonen i Nasjonalbibliotekets digitale samlinger hvor analyseenheten forekommer mer enn én gang.

4.1.8 Dokument XII: bok, 1897

4.1.8.1 Beskrivelse

Analyseenheten forekommer én gang i *Salomonsens store illustrerede Konversationsleksikon. En nordisk Encyclopædi*: i en artikkel om den danske

teologen og dikteren Nikolai Fredrik Severin Grundtvig (se figur 4.1.8.1). Leksikonet ble utgitt i København av Brødrene Salomonsen (J. Salomonsen).

den lutherske Reformation. Men hans Hovedværker i disse Aar er dog »Danmarks Krønike af Saxo Grammaticus, fordansket« [3 Bd. 1818—22] og »Norges Konge-Krønike af Snorro Sturlesøn, fordansket« [3 Bd. 1818—22]. Det er to i deres Art ypperlige Arbejder, »fordanskede« i et kraftigt og levende Sprog; men det er ikke Oversættelse i Ordets almindelige Betydning. Hans Maal var at gengive de gamle Krøniker i den Sprogform, der, efter hans Mening, bedst kunde levende tilignes af Nutidslæsere. Men deres oprindelige »Stil« har han ikke søgt at afspejle. Hans Natur var saa afsluttet, saa krystalliseret, at alt, hvad der gik gennem den, blev præget af den. Dette gælder ogsaa om hans Fordanskning af »Bjowulfs Drape« [1820]; den er en fri Gendigtning, som ingen Forestilling giver om Originalens digteriske Form og Udtrykssæt. — Da H. C. Ørsted havde rettet et skarpt Angreb paa G. i Anledning af hans Skrift »En mærkelig Spaadom« [1814], svarede G. ham i to Pjecer, »Hvem er den falske Profet« [s. A.] og »Imod den lille Anklager« [1815], i hvilke han vil bevise, at »Schellings Filosofi er ukristelig, ugudelig og løgnagtig«. I sit Tidsskrift »Dannevirke« [I—IV 1816—19] meddelte han en Række Afhandlinger over historiske, æstetiske og filosofiske Emner, deriblandt en interessant Afhandling »Om Digterne Baggesen og Oehlenschläger«.

Figur 4.1.8.1 Fra artikkelen om N.F.S. Grundtvig i Salomonsens store illustrerede Konversationsleksikon. En nordisk Encyklopædi (Blangstrup & Halvorsen, 1897, s. 1082). Ordet «Gendigtning» finnes i sekstende linje i utdraget. Skjermdump fra Nasjonalbiblioteket (2019a).

4.1.8.2 Analyse

Analyseenheten forekommer i denne setninga: «Dette gælder ogsaa om hans Fordanskning av “Bjowulfs Drape” (1820); den er en fri Gendigtning, som ingen

Forestilling giver om Originalens digteriske Form og Udtrykssæt» (Blangstrup & Halvorsen, 1897, s. 1082: bokID 6).

I henhold til temaene som ble presentert i parti 3.5.1, «Publiserte personlige dokumenter», kan jeg si at «Gendigtning» har spesifikk referanse (tema A 2. – det dreier seg om Grundtvigs gjendiktning av *Bjowulfs Drape*), refererer til en artefakt (tema B 2. – *Bjowulfs Drape* i dansk gjendiktning) og dreier seg om gjendiktning som imitasjon eller handling (tema C 2. – gjendiktninga er «fri» og gir «ingen Forestilling [...] om Originalens digteriske Form og Udtrykssæt»).

Gjendiktninga av *Bjowulfs Drape* er, ifølge artikkelforfatteren, et resultat av Grundtvigs «Fordanskning» (ibid.). Det vil si at en kildetekst skrevet på et anna språk, er gjendikta på dansk. Det er tilsynelatende to ting som gjør at artikkelforfatteren kan karakterisere den danske gjendiktninga som «fri»: Grundtvig har en «saa afsluttet, saa krystalliseret» natur «at alt, hvad der gik gennem den, blev præget af den»; dessuten er det ikke gjendikterens mål å «afspejle» den opprinnelige stilen i verken *Bjowulfs Drape* eller andre kildetekster – målet til Grundtvig skal i stedet ha vært å gjengi kildetekstene «i den Sprogform der, efter hans Mening, bedst kunde levende tilegnes af Nutidslæsere» (ibid.). Dette er også årsakene til at Grundtvigs fordanskninger og gjendiktninger ikke er oversettelser «i Ordets almindelige Betydning» (ibid.).

Det er mulig å anse både «Gendigtning», «Fordanskning» og «Oversættelse» som ulike oversettelsesord. I tillegg til disse finnes det to andre ord som dreier seg om overføring, forandring eller tilpassing av tekster i forbindelse med Grundtvigs virke som dikter: Han gjorde «Oversættelser eller Bearbejdelser» av salmer fra kristne menigheter utenfor Danmark, og han «fornyede» danske salmer (ibid., s. 1084).

4.1.9 Antall ganger forhåndsdefinerte tematiske koder er angitt

Tabell 4.1.9 er en oversikt over referansen og det semantiske innholdet i de tolv forekomstene av ordet «*gjendiktning» i publikasjoner utgitt mellom 1872 og 1897 fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger. Tabellen gir ei kvantitativ oversikt over de kvalitative resultatene. Dette er relevant informasjon fordi den indikerer hvor mange ganger de tematiske kodene er angitt gjennom analysen, og dermed i hvilken grad hvert av de forhåndsdefinerte temaene kan sies å være aktuelle for forståelsen av gjendiktningens begrep før 1900 (Johnson et al., 2007, s. 118).

Som det fremgår av tabellen, ble ordet «*gjendikting» brukt tilnærma like mange ganger med generisk og spesifikk referanse i de aktuelle publikasjonene (henholdsvis fem og syv ganger). Ordet «*gjendikting» betegner en prosess dobbelt så mange ganger som det betegner en artefakt (henholdsvis åtte og fire ganger). Det er ingen forekomster av ordet som betegner en person. Den klareste tendensen i analysen er likevel at ordet «*gjendikting» betegner en form for imitasjon eller handling tolv ganger, mens gjendikting som overføring ikke har blitt betegna en eneste gang. Foreløpig kan funnene fra den første analysen oppsummeres slik: Ordet «*gjendikting» ble før 1900 brukt for å betegne bestemte kunstneriske prosesser som innebar en form for forandring.

tema	navn	antall ganger angitt
A	1. generisk referanse	5
	2. spesifikk referanse	7
B	1. prosess	8
	2. artefakt	4
	3. person	-
C	1. ikke-forandring	-
	2. forandring	12

Tabell 4.1.9 Antall ganger det har blitt koda for de forhåndsdefinerte temaene ved forekomster av analyseenheten i publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger utgitt mellom 1872 og 1897.

4.1.10 Nytt tema: Interlingval, intralingval eller intersemiotisk gjendikting

I parti 3.5.1, «Publiserte personlige dokumenter», gjorde jeg rede for de forhåndsdefinerte tematiske kodene for denne analysen. I tillegg la jeg til rette for ei induktiv tilnærming til dataene. Denne åpenheten resulterte i et nytt tema: gjendikting som et interlingvalt, intralingvalt eller intersemiotisk fenomen (Jakobson, 1959/2012, s. 127). Under følger en delanalyse hvor de tolv forekomstene av analyseenheten i publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets samlinger utgitt mellom 1872 og 1897 får angitt ett av de tre forholdene. Tabell 4.1.10 gir en samla oversikt over dette.

I to publikasjoner blir gjendiktingsbegrepet satt i kontrast til et begrep om oversettelse, formulert henholdsvis som «en mekanisk Oversættelse» (Sinding-

Larsen, 1872, s. 31: bokID 1) og «Oversættelse i Ordets almindelige Betydning» (Blangstrup & Halvorsen, 1897, s. 1082: bokID 6). I forbindelse med begge disse tilfellene kan vi si at analyseenheten blir brukt for å betegne en form for interlingval gjendikting – gjendikting på ett språk av noe som var skrevet på et anna. Det samme gjelder forekomsten av analyseenheten i Pauss (1883, s. 393: bokID 2; 1887, s. 295: bokID 3; 1897, s. 311).

I tre andre publikasjoner blir analyseenheten brukt for å betegne ulike former for intralingval gjendikting – gjendikting innenfor samme språk. Dette gjelder A. Larsen (1888, s. 177: bokID 4), Gjellerup (1890, s. 216: bokID 5) og H. (1890, s. 1).

Analyseenheten brukes for å betegne ulike former for intersemiotisk gjendikting – gjendikting mellom ulike tegnsystemer – i fire publikasjoner: [anonym] (1882a, s. 1), [anonym] (1889a, s. 2), [anonym] (1889b, s. 2) og [anonym] (1892, s. 1).

tema	antall ganger angitt
interlingval	5
intralingval	3
intersemiotisk	4

Tabell 4.1.10 Antall ganger det har blitt koda for det nye temaet ved forekomster av analyseenheten i publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger utgitt mellom 1872 og 1897.

4.1.11 Oppsummering av første analyse

Som et resultat av den induktive holdninga til dataene, kan jeg utvide oppsummeringa om bruken av ordet «*gjendikting» i publikasjoner fra før 1900 i Nasjonalbibliotekets samlinger: Ordet «*gjendikting» ble før 1900 brukt for å betegne bestemte kunstneriske prosesser som innebar en form for forandring. Prosessene kunne være interlingvale, intralingvale eller intersemiotiske.

Utfra funnene i denne første analysen er det lite som tyder på at ordet «*gjendikting» ble brukt for å referere til et gjendiktingsbegrep som hadde noen betydningsfull posisjon innenfor logikken til det litterære feltet som bøkene og avisartiklene kan sies å være produkter av. De fleste forekomstene av analyseenheten fra mellom 1872 og 1897 finnes i publikasjoner hvor allerede

foreliggende verk blir omtalt. Ingen av forekomstene refererer til gjendiktninger som finnes i utvalgsenheten.

Samtidig framstår ordet «*gjendikting» som én av flere aktuelle betegnelser for omskrivings- og oversettelsespraksiser på det aktuelle feltet før år 1900.¹⁹ Fem av de tolv forekomstene som jeg har analysert, har generisk referanse. To av de fem kan sies å innebære en klar distinksjon mellom gjendikting og andre praksiser: Sinding-Larsen (1872, s. 31: bokID 1) skiller mellom «en mekanisk Oversættelse» og «en Gjendigtning»; mens i den dansk-norsk–engelske ordboka til A. Larsen (1888, s. 177: bokID 4) er ordet «Gjendigte» et eget oppslagsord. En tredje, som refererer til et foredrag av forfatteren Herman Bang, inkluderer ordet «*gjendikting» i en normativ beskrivelse av skuespillerkunsten ([anonym], 1889a, s. 2; 1889b, s. 2). I tillegg til at ordet «*gjendikting» faktisk forekommer i tolv publikasjoner fra før 1900 i Nasjonalbibliotekets samlinger, tilsier dette at gjendiktningbegrepet kan ligge til grunn for ulike kategorier for kunstnerisk produksjon på det norske og det dansk-norske litterære feltet, men at det verken framstår som om det er noen enighet om hva disse kategoriene innebærer, eller som om det er knytta noen viktige konflikter til hva de skal innebære eller ikke.

Åtte av tolv forekomster av analyseenheten i publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets samlinger kan sies å gjenspeile eksistensen av en dansk-norsk felleslitteratur på slutten av 1800-tallet (Fulsås, 2019, s. 413): Den norske forfatteren Bjørnstjerne Bjørnson ga ut bøkene sine på det da danske Gyldendal, ordboka til A. Larsen var ei dansk-norsk–engelsk ordbok, den danske forfatteren Herman Bang var på foredragsturné gjennom Danmark og Norge, danske Karl Gjellerups bok om Richard Wagner fikk en lengre omtale i norske *Dagbladet*, i samme avis omtales H.C. Andersen som oppleser, mens artikkelen om N.F.S. Grundtvig finnes i et leksikon «Forlagt af Brødrene Salmonsens (J. Salmonsens)» hvor bibliotekar J.B. Halvorsen var «særlig Redaktør for Norge» (Blangstrup &

¹⁹ Som vist i seksjon 4.1.8.2, finnes disse ordene i leksikonartikkelen om N.F.S. Grundtvig: «Gendigtning», «Fordanskning», «Oversættelse», «Bearbejdelser», «fornyeede». I den dansk-norsk–engelske ordboka som jeg beskriver og analyserer i parti 4.1.4, «Dokument VI: bok, 1888», knyttes også flere ord til slike praksiser: «**Fordanske**», «**Forflytte**», «**Fortyske**», «*paa* **Fransk**», «**Gjengive**», «**Gjenoversætte**», «**Over|sætte**» (A. Larsen, 1880/1888, s. 137, 139, 152, 155, 178, 181, 410).

Halvorsen, 1897).²⁰ Det litterære feltet hvor utvalgsenheterne for denne analysen ble til, var ikke nasjonalt avgrensa. Det var dominert av danske forlag med stor økonomisk kapital (Ringdal & Larsen, 1995, s. 24).

4.2 Analyseenhets referanse og gjendikterne bak gjendiktningene

I denne analysen vil jeg undersøke referansen til ordet «*gjendikting» i Nasjonalbibliotekets digitale boksamling og gjendikterne bak gjendiktningene som er inkludert i utvalget av bøker som jeg gjorde rede for i parti 3.4.7, «Utvalg». Hensikten med analysen er å svare på avhandlingas første forskningsspørsmål: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?

nr.	navn	beskrivelse
9	hva	Har analyseenheten spesifikk eller generisk referanse?
10	hvordan	Refererer analyseenheten til prosess/artefakt eller til person?
11	innhold	Inneholder utvalgsenheten heile gjendiktninga som analyseenheten refererer til?
12	navn	Gjendikterens navn.
13	oversetter	Har gjendikteren gitt ut oversettelser i eget navn?
14	gjendikter	Har gjendikteren gitt ut flere gjendiktninger i eget navn?
15	forfatter	Har gjendikteren gitt ut andre tekster i eget navn?

4.2 Variablene som brukes i andre analyse.

I de tre første delanalysene vil jeg undersøke korrelasjonen mellom tid og ulike egenskaper ved analyseenhets referanse. I fjerde og femte delanalyse studerer jeg et underutvalg av analyseenheten videre. Underutvalget er gjort med bakgrunn i en antagelse om at gjendiktere vil ha et bevisst forhold til gjendiktingsbegrepet når ordet «*gjendikting» opptrer i publikasjonene hvor gjendiktningene deres er inkludert. I fjerde delanalyse undersøker jeg hvilke

²⁰ Det er vanskelig å argumentere for den samme tilknytninga til en dansk-norsk felleslitteratur for Sinding-Larsens bok om Peter Christen Asbjørnsen og de tre utgavene av Paus' lesebok i tysk.

gjendiktere det er snakk om, mens jeg i femte delanalyse ønsker å finne ut av i hvilken grad gjendikterne kan sies å være aktører på et litterært felt.

Det kvantitative datasettet brukes i denne analysen. Jeg vil bruke enkelte av variablene som jeg har presentert i parti 3.4.10, «Variablene i det kvantitative datasettet», for å undersøke analyseenhetens referanse og gjendikterne bak gjendiktningene som er inkludert i utvalget. Tabell 4.2 er en oversikt over de aktuelle variablene.

Variabel 9–11 er de tre eneste binære variablene i datasettet. Variabel 12–15 er kategoriavhengige av variabel 11. Det blir kun koda informasjon innenfor variabel 12–15 for forekomster som det kodes «ja» for i variabel 11.

Hovedfunnet fra første analyse var at ordet «*gjendikting» før 1900 ble brukt for å betegne bestemte kunstneriske prosesser som innebar en form for forandring. Prosessene kunne være interlingvale, intralingvale eller intersemiotiske. Gjendiktningensbegrepet lå tilsynelatende ikke til grunn for en bestemt kategori for litterær produksjon på et dansk-norsk litterært felt før 1900, og sjøl om det finnes eksempler på en etablert distinksjon mellom gjendikting og andre omskrivings- og oversettelsespraksiser, er det lite som tyder på at forståelsen av gjendiktningensbegrepet var gjenstand for betydelige konflikter. Denne beskrivelsen samsvarer ikke særlig godt med beskrivelsen av *gjendikting* som et institusjonalisert oversettelsesbegrep i en norsk kontekst på begynnelsen av 2020-tallet, som jeg la fram i del 1.1, «Elementer av en kontekst». Ei kvantitativ tilnærming til bruken av ordet «*gjendikting» kan belyse trekk ved utviklinga som har skjedd.

4.2.1 Er det sammenheng mellom forløp i tid og om analyseenhetens referanse er spesifikk eller generisk?

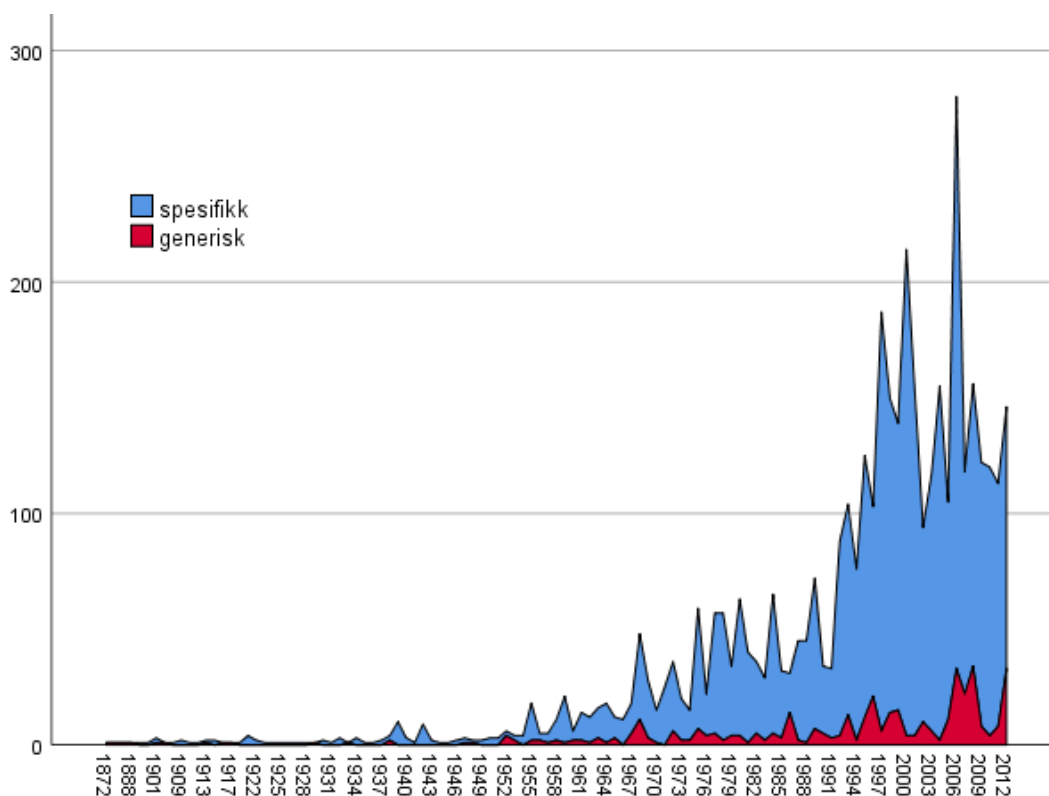
Analysen av de eldste forekomstene av analyseenheten i Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger viste at referansen til ordet «*gjendikting» tilnærma like mange ganger var spesifikk som generisk. Ordet har spesifikk referanse når det brukes for å referere til bestemte produkter, prosesser eller personer, og generisk referanse når det som det blir referert til, er ubestemt, hypotetisk, potensielt eller ideelt. Tabell 4.2.1 viser at 90 % av det totale antall forekomster av ordet «*gjendikting» gjennom perioden 1872–2012 har spesifikk referanse, mens 10 % har generisk referanse.

En korrelasjonsanalyse kan gjennomføres for å beskrive styrken og retninga på et slikt forhold (Pallant, 2010, s. 122; Tabachnick & Fidell,

1996/2013, s. 56): Er det sammenheng mellom forløp i tid og om referansen til analyseenheten er spesifikk eller generisk? Jeg undersøkte forholdet ved hjelp av Spearman Rank Order Correlation (ρ). Denne testen er utvikla blant anna for å kunne undersøke korrelasjon mellom kontinuerlige og binære ordinale variabler (Pallant, 2010, s. 125). I denne sammenheng vil årstall blir ansett for å være et diskretisert mål på en kontinuerlig variabel for tid.

<i>kategori</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
spesifikk	3 671	90
generisk	411	10

Tabell 4.2.1 Spesifikk eller generisk referanse for ordet «*gjendikting» gjennom perioden 1872–2012.

Figur 4.2.1 Distribusjon over tid (1872–2012) av analyseenheter i utvalget med spesifikk og generisk referanse.

Det er ingen klar sammenheng mellom utgivelsesår og typen referanse (spesifikk eller generisk), $\rho = -.005$, $n = 4\,082$, $p = .768$.²¹ Utviklinga i tid assosieres ikke med ei utvikling i sannsynligheten for at referansen til ordet «*gjendikting» er spesifikk eller generisk.

Figur 4.2.1 viser distribusjonen av analyseenheter i utvalget med spesifikk og generisk referanse. X-aksen representerer tidsforløpet fra 1872 til 2012, y-aksen representerer antall forekomster av analyseenheter per år, det blå feltet angir antall forekomster av analyseenheter som har spesifikk referanse, mens det røde feltet angir antall forekomster av analyseenheter som har generisk referanse.

Som jeg har vist i parti 3.4.7, «Utvalg», er korpusets størrelse økende gjennom perioden 1872–2012, noe som er med på å forklare økningen i antall forekomster av analyseenheter. Økningen spiller ingen avgjørende rolle i seg sjøl i denne eller de neste kvantitative analysene, ettersom det er den relative fordelingen av ulike egenskaper over tid jeg er interessert i å utforske.

4.2.2 Er det sammenheng mellom forløp i tid og om analyseenheter refererer til prosess/artefakt eller til person?

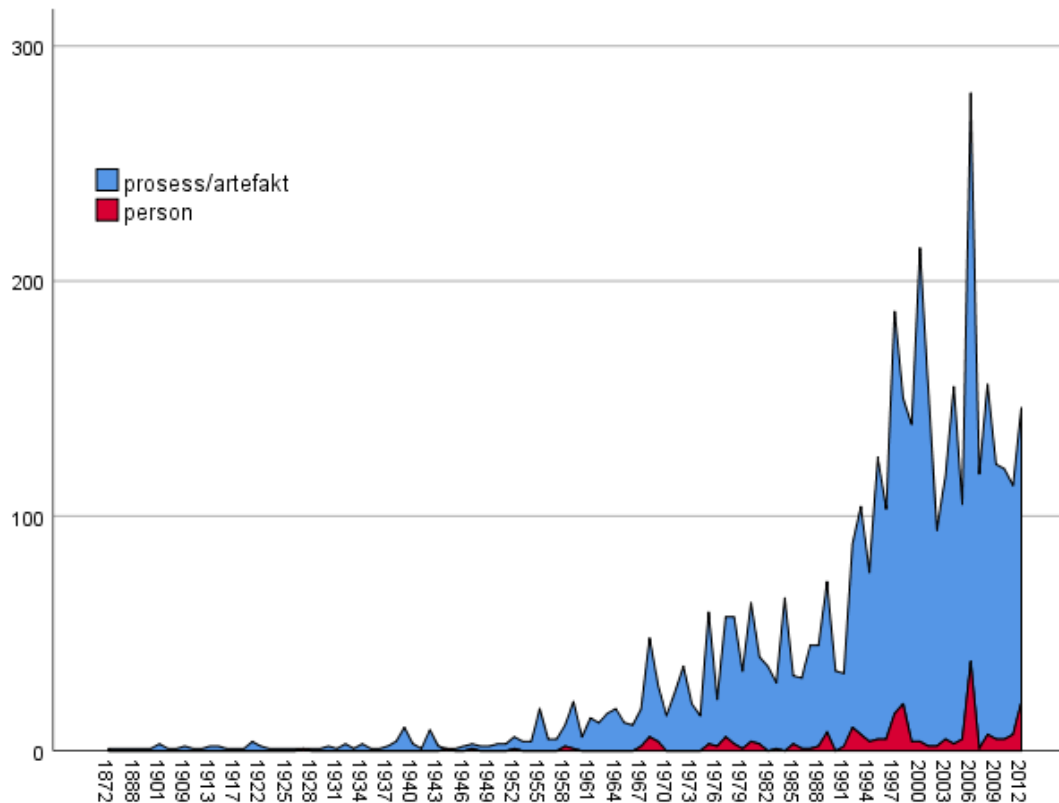
I forbindelse med analysen av de eldste forekomstene av analyseenheter i Nasjonalbibliotekets samlinger, utvikla jeg tre ulike temaer for å fange opp om analyseenheters referanse var en artefakt, prosess eller person. Analysen viste at det ble referert til gjendikting som artefakt dobbelt så mange ganger som gjendikting som prosess (henholdsvis åtte og fire ganger). Det ble ikke referert til gjendikting som person (for eksempel «gjendikter») før 1900. I forbindelse med kvantifiseringa av informasjonen om analyseenheters referanse som artefakt, prosess eller person, viste det seg umulig å opprettholde skillet mellom artefakt og prosess (se vedlegg 9.1.10, «Variabel 10: hvordan»).

Tabell 4.2.2 viser at 94 % av forekomstene av analyseenheter refererer til gjendikting som prosess/artefakt («å gjendikte», «gjendikting», «gjendiktning», etc.), mens 6 % refererer til gjendikting som person («gjendikter», etc.) gjennom perioden 1872–2012.

²¹ ρ er en forkortelse for Spearman Rank Order Correlation. n står for antall kasuser, her antall forekomster av analyseenheter. p angir statistisk signifikans, altså i hvor stor grad man kan ha tillit til at resultatet ikke skyldes tilfeldigheter (Pallant, 2010, s. 135).

<i>kategori</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
prosess/artefakt	3 847	94
person	235	6

Tabell 4.2.2 Referanse til prosess/artefakt eller person med ordet «*gjendikting» gjennom perioden 1872–2012.

Figur 4.2.2 Distribusjon over tid (1872–2012) av analyseenheter i utvalget som refererer til gjendikting som prosess/artefakt eller som person (jfr. «gjendikter»).

Er det sammenheng mellom forløp i tid og om analyseenheten refererer til prosess/artefakt eller til person? Sjøl om forholdet mellom utgivelsesår og referansen til enten gjendikting som prosess/artefakt eller person ser ut til å være sterkere enn forholdet mellom utgivelsesår og spesifikk eller generisk referanse, kan det ikke sies å være noen tydelig sammenheng ($\rho = .028$, $n = 4\ 082$, $p = .074$). Utviklinga i tid assosieres ikke med ei utvikling i sannsynligheten for at ordet «*gjendikting» refererer til prosess/artefakt eller person.

Figur 4.2.2 viser distribusjonen av analyseenheter i utvalget som refererer til prosess/artefakt eller person. X-aksen representerer tidsforløpet fra 1872 til

2012, mens y-aksen representerer antall forekomster av analyseenheten per år. Det blå feltet angir andel forekomster av analyseenheten som refererer til prosess/artefakt, mens det røde representerer andelen forekomster av analyseenheten som refererer til person.

4.2.3 Er det sammenheng mellom forløp i tid og om utvalgsenheten inneholder gjendiktninga som analyseenheten refererer til?

I forbindelse med første analyse viste jeg at ingen publikasjoner i Nasjonalbibliotekets samlinger fra før 1900 som inneholder analyseenheten, også inneholder heile gjendiktninga som analyseenheten refererer til.

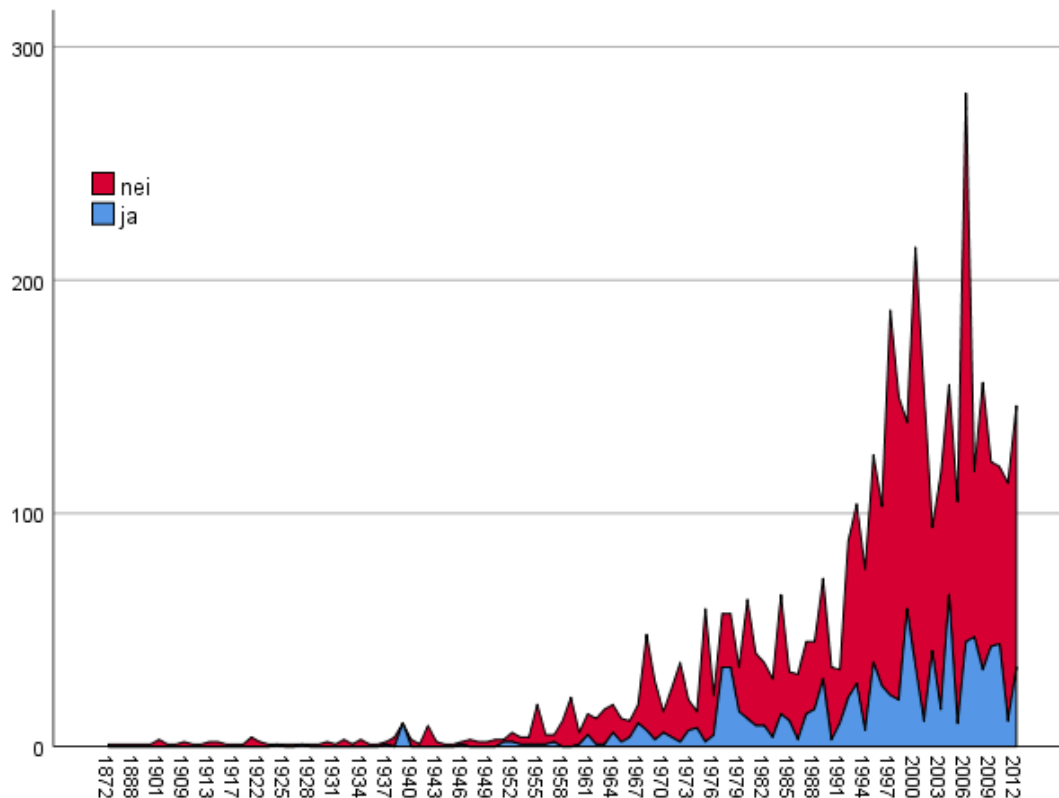
Tabell 4.2.3 viser at i datasettet for heile perioden 1872–2012 refererer 76 % av forekomstene av analyseenheten til ei gjendiktning utenfor utvalgsenheten. 24 % av forekomstene refererer til ei gjendiktning som er inkludert i utvalgsenheten.

<i>kategori</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
ja	967	24
nei	3 115	76

Tabell 4.2.3 Gjendiktninga finnes eller finnes ikke i publikasjonen hvor analyseenheten forekommer gjennom perioden 1872–2012.

Er det noen sammenheng mellom forløp i tid og om analyseenheten forekommer i en publikasjon hvor gjendiktninga som analyseenheten refererer til, også er inkludert eller ikke? Nei, det er ikke det ($\rho = .000$, $n = 4\,082$, $p = .978$). Utviklinga i tid assosieres ikke med ei utvikling i sannsynligheten for at ordet «*gjendiktning» refererer til ei gjendiktning som er inkludert i publikasjonen hvor ordet forekommer.

Figur 4.2.3 viser distribusjonen over tid av analyseenheter som forekommer i en publikasjon hvor gjendiktninga som analyseenheten refererer til, også er inkludert eller ikke. X-aksen representerer tidsforløpet fra 1872 til 2012, mens y-aksen representerer antall forekomster av analyseenheten per år. Det blå feltet angir andel forekomster av analyseenheten som refererer til ei gjendiktning som er inkludert i utvalgsenheten, mens det røde angir andelen av forekomstene som refererer til gjendiktninger utenfor utvalgsenheten hvor analyseenheten forekommer.

Figur 4.2.3 Distribusjon over tid (1872–2012) av analyseenheter som forekommer i en publikasjon hvor gjendiktinga som analyseenheten refererer til, også er inkludert eller ikke.

4.2.4 Mange og tidlig: Hvem står bak gjendiktingene?

I denne delanalysen vil jeg ta utgangspunkt i de 24 % av forekomstene av ordet «*gjendikting» som refererer til ei gjendikting som finnes i den samme utvalgsenheten som analyseenheten forekommer i. Jeg gjør dette fordi jeg antar at gjendikterne vil ha et nærere og kanskje mer bevisst forhold til gjendiktingsbegrepet i disse tilfellene. I slike tilfeller vil det være mulig å anta at gjendikterne enten står bak bruken av ordet eller er klar over at det blir brukt. Dersom det forholder seg slik, er det liten tvil om at gjendiktingsbegrepet er relevant for produksjonen av litterære tekster, og at det har betydning for aktørene som står bak tekstene som blir omtalt som gjendiktinger.

Videre i denne analysen vil jeg dra nytte av strukturen i det kvantitative datasettet og undersøke i hvilken grad det faktisk kan sies å være gjendikterne som står bak bruken av ordet «*gjendikting» i de tilfellene hvor gjendiktinga som ordet refererer til, forekommer i publikasjonen hvor analyseenheten finnes. Denne undersøkelsen vil belyse forholdet mellom et litterært felt og feltet for makt, ettersom det vil bli klart hvilke aktører som inkluderer gjendiktinger i

publikasjoner, og om disse aktørene gjør det i henhold til en litterær logikk eller ikke. Dersom publikasjonene hvor gjendiktningene forekommer, ikke er litterære verk, kan det tyde på at gjendiktninger og gjendiktningbegrepet er relevante som en bestemt teksttype og kategori også utenfor det litterære feltet. Sammen med delanalyse 4.2.5, «Har gjendikteren oversatt, gjendikta eller skrevet andre bøker?», vil denne analysen gi innsikt i hvem gjendikterne er, hvilke publikasjoner gjendiktninger har forekommet i, og hvilken logikk disse publikasjonene er utarbeida i henhold til.

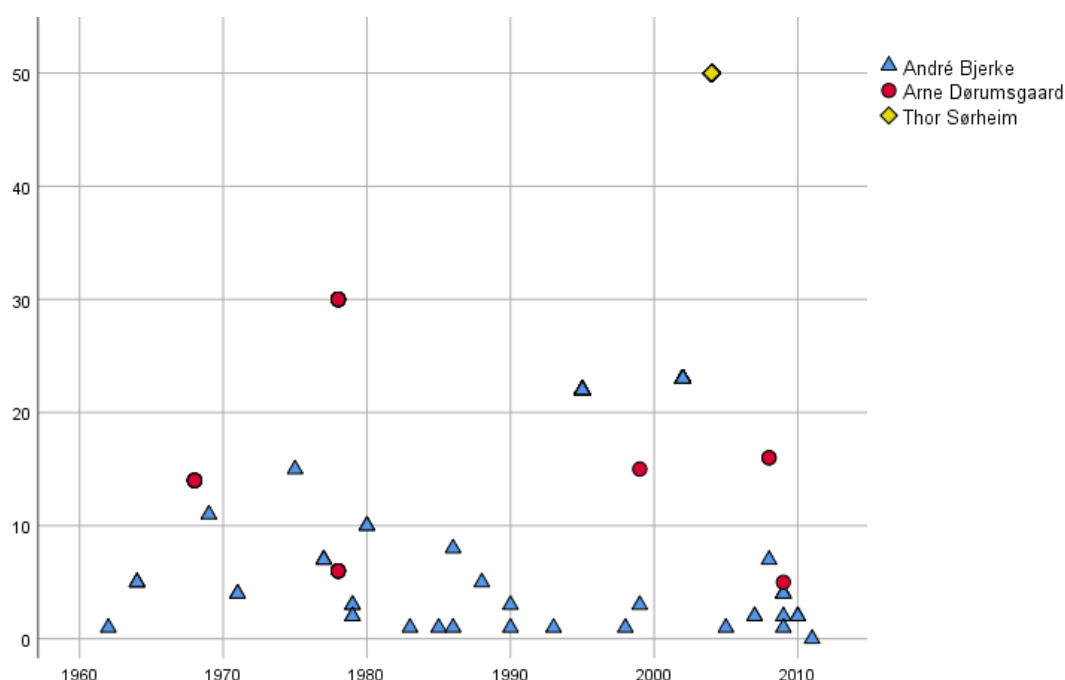
<i>navn</i>	<i>n</i>
André Bjerke	84
Thor Sørheim	26
Arne Dørumsgaard	24
Jan Erik Vold	23
Hanne Bramness	22
Emil Boyson	20
Per Olav Kaldestad	17
Inger Hagerup, Erik Bystad	16
Alfred Hauge	15
Dagfinn Zwilgmeyer	14
Geir Uthaug, Knut Ødegård, Georg Johannesen, Kate Næss	13
Knut Johansen, Åse Lilleskare Faugstad	10
Per Axel Prydz, Jan Brodal, Paal-Helge Haugen	9
Arne Dagsvik, Laila Stien, Halldis Moren Vesaas	8
Aksel Hogganvik, Erlend Loe	7

Tabell 4.2.4 De 25 gjendikterne med flest gjendiktninger i utvalget.

I forbindelse med variabelen for gjendikternavn har det blitt registrert 266 ulike navn. I tabell 4.2.4 finnes navnet på de 25 gjendikterne som står bak flest gjendiktninger inkludert i datasettet. Jeg har gjort nærmere rede for operasjonaliseringa av gjendikternavn i vedlegg 9.1.12, «Variabel 12: navn». Seks av gjendikterne er kvinner, og 19 er menn. Dette kan tyde på at det i det

minste for gjendiktning gjelder at «quantifiable androcentric bias can be seen to exist in the field of literary translation as a reflection of broader gender bias in society», som Baxter (2021, s. 692) skriver i forbindelse med utforskinga av en annen kontekst.

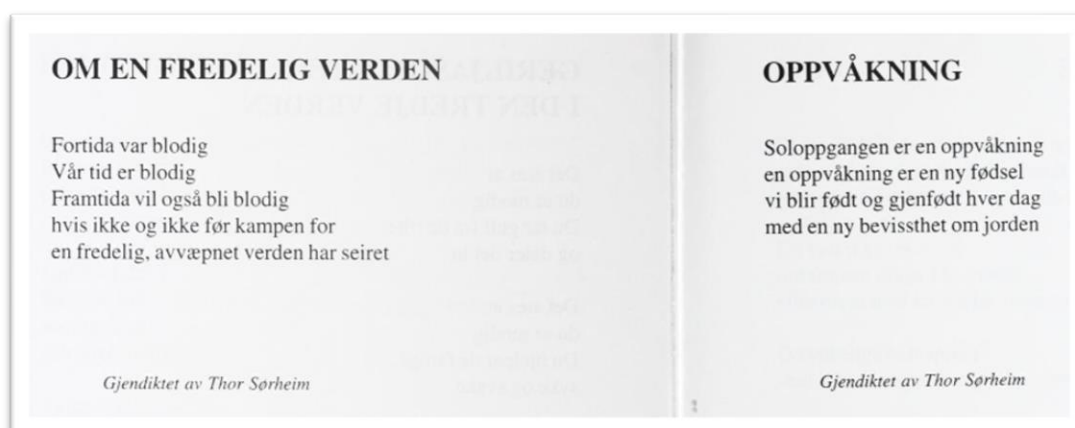
André Bjerke er registrert som gjendikter av 84 gjendiktninger eller gjendikta tekster, Thor Sørheim som gjendikter av 26, og Arne Dørumsgaard som gjendikter av 24. Figur 4.2.4a viser distribusjonen av disse i henhold til utvalgsenhet (punkt), gjendikter (farga figur), utgivelsestidspunkt (x-akse) og antall forekomster av ordet «*gjendiktning» i samme publikasjon (y-akse).

Figur 4.2.4a Distribusjon av gjendikta tekster i henhold til utvalgsenhet, tre gjendiktere, utgivelsestidspunkt og antall ganger analyseenheten forekommer i utvalgsenheten.

Det er bare ett gult punkt, noe som betyr at alle Thor Sørheims 26 gjendiktninger i utvalget befinner seg i ei og samme bok, og at ordet «*gjendiktning» forekommer femti ganger i denne boka. Boka det dreier seg om, er *Poems from Exile. A Collection of English & Norwegian Poems / Dikt fra eksil. En engelsk-norsk diktsamling* av Nirmal Brahmachari (2004: bokID 886). Dette er ei tospråklig diktsamling med engelske originaldikt av Brahmachari og norske gjendiktninger av forfatteren sjøl, nevnte Sørheim og Hanne Bramness. Under hver norske gjendiktning er det markert hvem gjendikteren er, med frasen

«Gjendiktet av [...]», noe som forklarer det høye antallet forekomster av analyseenheten i publikasjonen (se figur 4.2.4b).

Figur 4.2.4b To dikt av Nirmal Brahmachari (2004, s. 88-89) gjendikta av Thor Sørheim. Skjermdump fra Nasjonalbiblioteket (2019a).

To ting bør presiseres i forbindelse med figur 4.2.4a. For det første viser den distribusjonen av gjendikta tekster i et utvalg. Dette innebærer at det bare er litt mer enn 10 % av publikasjonene i Nasjonalbibliotekets boksamling som inneholder analyseenheten, som utgjør datagrunnlaget for dette prosjektet. I tilfellet med boka til Brahmachari kan man se at enkeltpublikasjoner kan gi store utslag på informasjonen organisert ved hjelp av enkelte variabler.

Det andre som bør presiseres, og som det diskuterte tilfellet også illustrerer, er at utvalgsenheter (markert med punkter i ulike farger og fasonger i figur 4.2.4a) ikke nødvendigvis tilsvarer publikasjoner med ordet «*gjendikting» brukt som sjangerbetegnelse eller i kolofonen. Det kan dreie seg om tekster inkludert i en større utgivelse, som i forbindelse med hvert av diktene til Sørheim i figur 4.2.4b. Det samme gjelder for publikasjonen med gjendikta tekster av André Bjerke fra 2010, som man i figur 4.2.4a kan se at inneholder to forekomster av analyseenheten. Boka hvor heile tekster gjendikta av Bjerke forekommer, er *Maskeball i strikking og hekling* av Solheim og Michelsen (2010: bokID 1114). Dette er ikke en litterær utgivelse, men snarere en utgivelse som kombinerer mat-, strikke- og hekleoppskrifter, og som inkluderer litterære tekster i framstillinga. Figur 4.2.4c viser forekomsten av ordet «*gjendikting» i nederste linje til venstre og André Bjerkes gjendiktning av Joyce Kilmers dikt «Trær» sammen med en oppskrift på sjokolademousse, to illustrasjonsfoto og en omtale av plaggene som det finnes oppskrifter på seinere i boka (beige paljettkjole og

sjal). Det at forekomsten av analyseenheten refererer til ei gjendiktning som finnes i en publikasjon som ikke er skapt i henhold til reglene for et relativt autonomt litterært felt, gjør det mulig å si at gjendikta tekster og ordet «*gjendiktning» ser ut til å være relevante og symbolsk verdifulle også utenfor det litterære feltet.

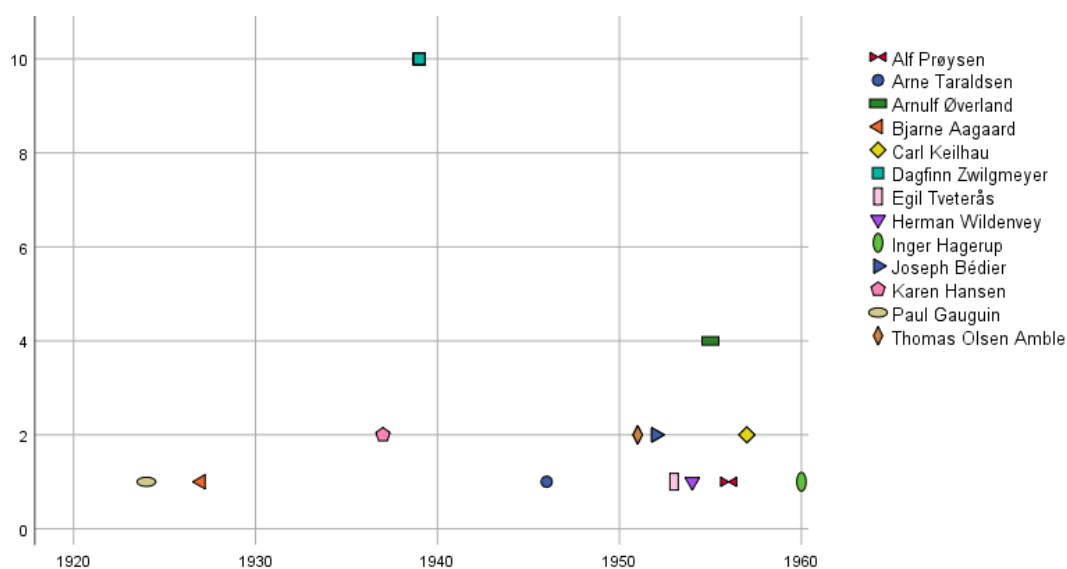

Figur 4.2.4c Forekomsten av analyseenheten og heile teksten gjendikta av André Bjerke nede til venstre på ei dobbeltside fra Maskeball i strikking og hekling av Solheim og Michelsen (2010, s. 136-137).

Både Bjerkes og Arne Dørumsgaards gjendiktninger i utvalget har en større spredning over tid enn Sørheims. Utvalget inkluderer gjendiktninger av både Bjerke og Dørumsgaard som er gitt ut før 1970 og etter 2000. Denne spredninga minsker sjansene for at enkeltutgivelser gir betydelig utslag på antall ganger disse to navnene knyttes til gjendiktninger som er inkludert i publikasjonene hvor analyseenheten forekommer.

De tre gjendikterne er ikke representert i utvalget med gjendiktninger fra før 1960. Men det finnes gjendiktninger i publikasjoner fra før 1960 – også i utvalget. Figur 4.2.4d viser distribusjonen av alle gjendiktninger (punkt) inkludert i utvalgsenheter publisert mellom 1920 og 1960 (x-akse). To av

gjendiktningene som finnes i bøker publisert for en norsk allmennhet, er ikke skrevet på norsk: Paul Gauguin (1924: bokID 21) si gjendiktning er ei franskspråklig gjendiktning av virkeligheten som siden er oversatt til norsk av Jørgen Alnæs; Joseph Bédier (1952: bokID 61) si gjendiktning er ei gjendiktning av legenden om Tristan og Isolde som en franskspråklig roman, oversatt til norsk av Trygve Width.

Figur 4.2.4d Distribusjon over tid av gjendiktninger i publikasjoner fra før 1960 inkludert i utvalget. Farga figur tildelt i henhold til gjendikternavn. Y-aksen angir antall ganger analyseenheten forekommer i publikasjonen.

4.2.5 Har gjendikteren oversatt, gjendikta eller skrevet andre bøker?

Tabellene 4.2.5a–c gjør det mulig å se at i 84 % av tilfellene hvor gjendiktninger er inkludert i utvalgsenheten, har gjendikteren oversatt andre bøker. I 81 % av tilfellene har gjendikteren gjendikta andre bøker. Og i 86 % av tilfellene har gjendikteren skrevet andre bøker. Dette tilsier at gjendikteren er en aktør på det litterære feltet.

kategori	n	% av underutvalg (gjendiktninga finnes i samme publikasjon som analyseenheten)	% av hovedutvalg
ja	796	84	20
nei	156	16	4
Totalt	952	100	24

Tabell 4.2.5a Gjendikteren har eller har ikke gitt ut oversettelser i eget navn.

kategori	n	% av underutvalg (gjendiktninga finnes i samme publikasjon som analyseenheten)	% av hovedutvalg
ja	771	81	19
nei	180	19	4
Totalt	951	100	23

Tabell 4.2.5b Gjendikteren har eller har ikke gitt ut flere gjendiktninger i eget navn.

kategori	n	% av underutvalg (gjendiktninga finnes i samme publikasjon som analyseenheten)	% av hovedutvalg
ja	816	86	20
nei	138	14	3
Totalt	954	100	23

Tabell 4.2.5c Gjendikteren har eller har ikke gitt ut andre tekster i eget navn.

4.2.6 Oppsummering av andre analyse

De kvantitative dataene som er samla inn i forbindelse med denne avhandlingen, viser at ordet «*gjendikting» i 90 % av forekomstene i utvalget har spesifikk referanse. I 94 % av tilfellene brukes ordet om en artefakt eller en prosess, mens ordet brukes om personer i 6 % av tilfellene. Mer enn tre firedeler av forekomstene av ordet «*gjendikting» refererer til noe anna som gjendikting enn gjendiktninger som er inkludert i publikasjonen hvor ordet forekommer. Det er ingen statistisk sammenheng mellom disse tendensene og forløpet i tid mellom 1872 og 2012.

Strikke- og hekleboka hvor André Bjerkes gjendiktning av «Treet» befinner seg (Solheim & Michelsen, 2010, s. 136: bokID 1114), illustrerer en viktig egenskap ved det kvantitative datasettet: Bøker produsert i henhold til flere ulike samfunnsfelts logikker finnes i dette utvalget, ikke bare bøker produsert i henhold til et litterært felts logikk. Det at ordet «*gjendikting» forekommer i slike bøker, tyder på at gjendikta tekster og ordet «*gjendikting» som lingvistisk statusindikator er knytta til erverv av symbolsk kapital for aktører utenfor et litterært felt.

Sjøl om bøkene i utvalget er produsert i henhold til ulike felts logikker, har analysene av hvem gjendikterne er og hvilke andre litterære aktiviteter de har befatta seg med, vist at de i overveldende stor grad kan regnes for å være aktører

på et litterært felt, ettersom de i de fleste tilfeller har gitt ut andre gjendiktninger (81 %), oversettelser (84 %) eller egne bøker (86 %) i tillegg til den gjendikta teksten som er inkludert i utvalget.

André Bjerke, Thor Sørheim og Arne Dørumsgaard er de tre gjendikterne som står bak flest gjendiktninger som finnes i samme publikasjon som ordet «*gjendikting» forekommer. De første tolv gjendikterne sto bak gjendiktninger som ble publisert mellom 1924 og 1960. Blant disse var Alf Prøysen, Arne Taraldsen, Bjarne Aagaard, Carl Keilhaug, Dagfinn Zwilgmeyer, Herman Wildenvey, Inger Hagerup og Agnar Mykle, som alle kan regnes som aktører på det litterære feltet. Det samme var Bjerke, Sørheim og Dørumsgaard.

4.3 Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?

De to analysene i dette kapitlet skal hjelpe meg med å besvare avhandlingas første forskningsspørsmål: Hvordan brukes ordet «*gjendikting» i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge? Den ene analysen er kvalitativ og tar for seg alle forekomstene av ordet «*gjendikting» i Nasjonalbibliotekets digitale samlinger fra før 1900. Den andre analysen er kvantitativ og tar for seg egenskaper ved referansen til ordet «*gjendikting» i et utvalg publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets boksamling, samt et underutvalg på 24 % av hovedutvalget gjennom en undersøkelse av gjendikterne som står bak gjendiktningene som er inkludert i hovedutvalget.

Analysene viser at ordet «*gjendikting» mellom 1872 og 1897 ble brukt for å referere ulike kunstneriske prosesser som innebar en form for forandring. Disse prosessene kunne være både interlingvale, intralingvale og intersemiotiske. Ordet «*gjendikting» blir brukt som én av flere betegnelser for ulike omskrivings- eller oversettelsespraksiser før 1900, og i to tilfeller kan det sies å inngå i en form for distinksjon mellom gjendikting, oversettelse og andre praksiser. Likevel framstår det ikke som om ordbruken er et resultat av noen enighet eller spesielt verdilada kamp om innholdet i en kategori for litterær produksjon.

Ordet «*gjendikting» forekommer ikke i samme publikasjon som ei faktisk gjendiktning før 1900. Ordet brukes med andre ord for å referere til noe anna enn teksten det er en del av. For perioden 1872–2012 som heilhet er det samme tilfelle for 76 % av forekomstene av ordet «*gjendikting». Ordet brukes hovedsakelig for å referere til bestemte artefakter eller prosesser.

Flertallet av de eldre publikasjonene som jeg undersøkte i første analyse, kan sies å gjenspeile eksistensen av en dansk-norsk fellelitteratur, hvor danske forlag i besittelse av mye økonomisk kapital var dominerende. Ordet «*gjendikting» var altså i bruk på et transnasjonalt litterært felt, samtidig som enkelte forekomster av ordet kan sies å inngå i diskurser om en nasjonalt avgrensa norsk litteratur.

Deler av de kvantitative analysene for perioden 1872–2012 viser at ordet «*gjendikting» seinere inngår i et anna felt for makt. Dataene som jeg analyserer, kan i hovedsak sies å være resultater av bokproduksjon som skjer i henhold til logikkene innenfor ulike samfunnsfelt i Norge. Det at ordet «*gjendikting» brukes i bøker produsert i henhold til andre logikker enn en litterær logikk, er et tegn på at gjendikta tekster og ordet «*gjendikting» har blitt knytta til erverv av symbolsk kapital for aktører utenfor det litterære feltet.

Sjøl om ordet «*gjendikting» har blitt brukt av aktører som ikke opererer på det litterære feltet i Norge, viser den øvrige litterære aktiviteten til personene som står bak gjendiktningene inkludert i utvalget, at gjendikterne må regnes som aktører på dette feltet. I 24 % av utvalgsenhetene var gjendiktningene som ordet «*gjendikting» refererer til, inkludert. Gjendikterne bak disse gjendiktningene har i 81 % av tilfellene gitt ut andre gjendiktninger, i 84 % av tilfellene gitt ut oversettelser og i 86 % av tilfellene gitt ut egne bøker.

5 To analyser: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?

Dette kapittelet består av to analyser. De er retta inn mot besvarelsen av avhandlingas andre forskningsspørsmål: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon? I den første av de to analysene vil jeg undersøke hva plasseringa til ordet «*gjendikting» i ulike publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling kan si om gjendiktingsbegrepets posisjon. Jeg vil finne ut av hvilke utgivere som står bak publikasjoner hvor ordet «*gjendikting» forekommer; hvilken type publikasjon det dreier seg om; hvor i publikasjonene ordet forekommer, og hvor mange ganger; hvem som bruker ordet; og hva som er sjangeren til en eventuell kildetekst.

Kapittelets andre analyse er via til undersøkelsen av hvordan gjendiktingsbegrepets posisjon kan forstås i lys av referanser til gjendikting og ulike språk, kontekster og forfattere. Jeg vil finne ut av hvilke forfattere som står bak tekster som gjendiktes eller betegnes som mulige å gjendikte; og hva som regnes som kilde språk, kildekontekst, målspråk og målkontekst.

På bakgrunn av de to analysene vil jeg i del 5.3 svare på det aktuelle forskningsspørsmålet.

5.1 Utgivere, plassering og sjangre

nr.	navn	beskrivelse
4	utgiver	Ansvarlig utgiver for utvalgsenheten.
5	sjanger	Utvalgsenhetens sjanger.
6	forekomster	Antall forekomster av analyseenheten i utvalgsenheten.
7	hvor	Hvor i utvalgsenheten forekommer analyseenheten?
8	hvem	Hvem tar analyseenheten i bruk?
17	sjanger2	Kildetekstens sjanger.

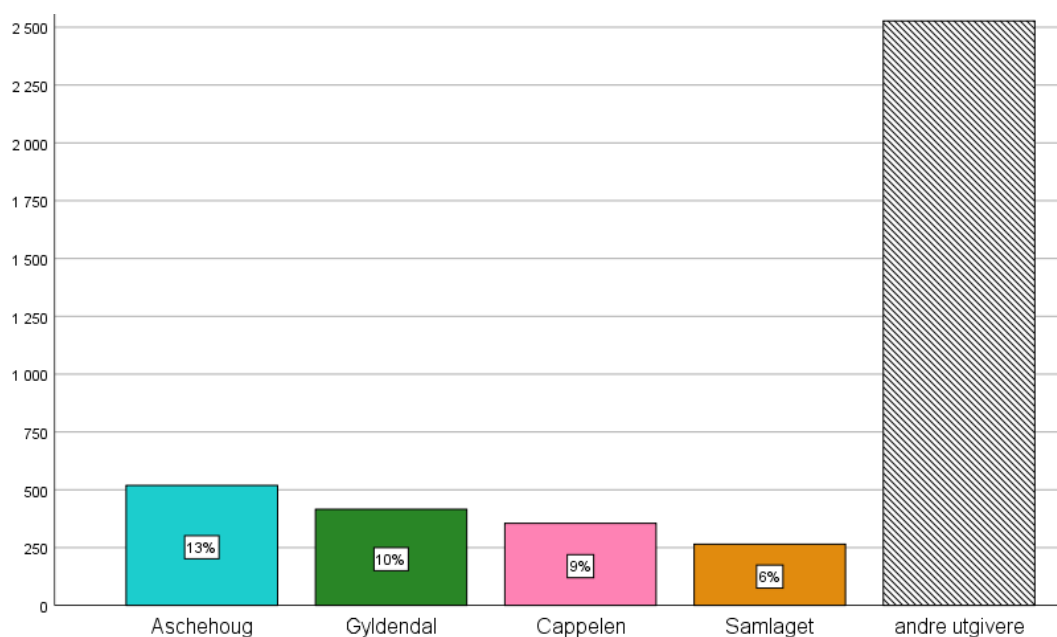
Tabell 5.1 Variablene som brukes i tredje analyse.

I denne delen vil jeg belyse gjendiktingsbegrepets posisjon gjennom å analysere plasseringa til ordet «*gjendikting» i publikasjoner fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling og forholdet mellom ordet «*gjendikting» og enkelte kategorier for litterær produksjon. Hensikten med analysen er å svare på det

andre forskningsspørsmålet i avhandlingen: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon? Det kvantitative datasettet utgjør analysens empiriske grunnlag. Tabell 5.1 er en oversikt over variablene som brukes i de ulike delanalysene.

I forhold til analysene i forrige kapittel vil denne og den neste ha et snevrere fokus. I dette kapitlet skal analysene belyse gjendiktingsbegrepets posisjon på et norsk litterært felt, mens analysene i forrige kapittel tok for seg egenskaper ved forekomster av ordet «*gjendikting» uavhengig av tilknytning til samfunnsfelt.

5.1.1 Utgivere

*Figur 5.1.1a Ulike forlags og utgiveres andel av forekomstene av ordet «*gjendikting» i utvalget fra perioden 1872–2012.*

Totalt 280 utgivere står bak publikasjonene i utvalget. I figur 5.1.1a er fordelinga representert med et søylediagram. Søylen for andre utgivere representerer utgivere som hver for seg står for mindre enn 5 % av forekomstene av ordet «*gjendikting» i utvalget.

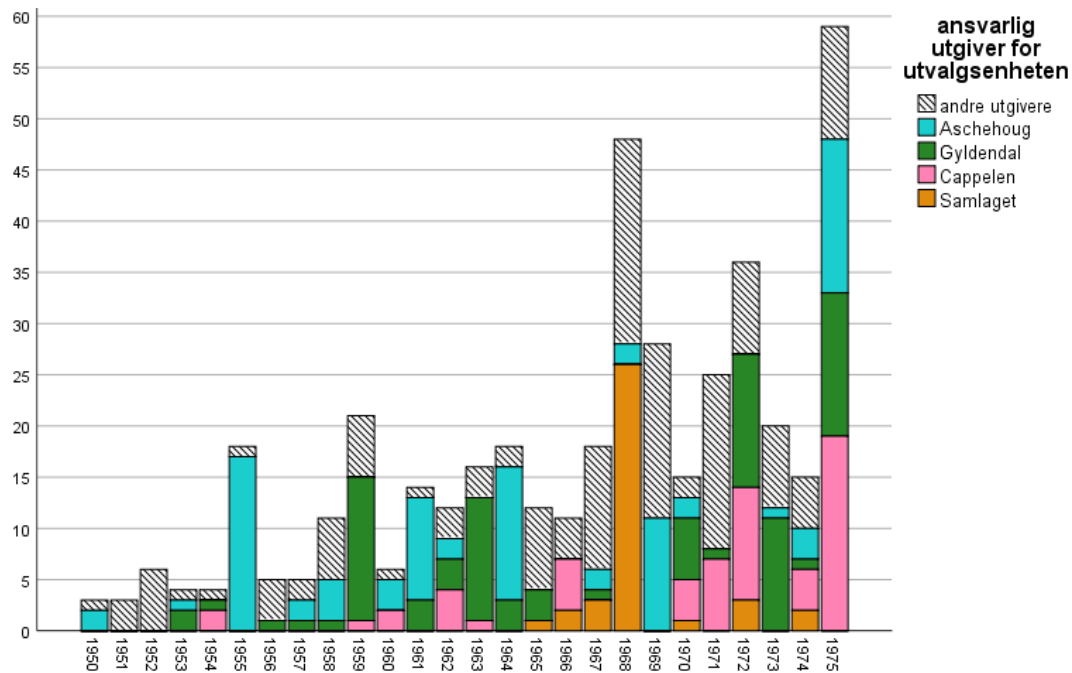
Fire forlag står bak publikasjonene hvor til sammen 38 % av forekomstene av ordet «*gjendikting» finnes: Aschehoug, Gyldendal, Cappelen og Samlaget. De fire forlagene er betydningsfulle organisasjoner i moderne norsk litteratur. Samlaget har hatt særlig betydning for litteratur skrevet på nynorsk – også oversettelser (Nicolaysen, 1992/1997, s. 218). I *Kardinaler og kremmere. Norske forleggere gjennom hundre år* presenterer Nils Johan Ringdal og Terje Holtet

Larsen lister over de norske forlagene med flest utgivelser i bestemte perioder mellom 1880 og 1995. Tallene kommer fra Deichmanske biblioteks databaser – noe som blant annet gjør at skolebøker ikke er inkludert i noen særlig grad – og viser at de fire nevnte forlagene er blant de tjue største mellom 1905–40 og 1945–94 (Ringdal & Larsen, 1995, s. 56, 91, 161, 221 og 310).

Forlaget Aschehoug står bak flest forekomster av analyseenheten: 519, noe som utgjør 13 % av det totale antallet forekomster (4 082). Som det gjøres rede for i metodekapittelet, betyr ikke det at Aschehoug har gitt ut 519 gjendikta bøker, men at forlaget har gitt ut publikasjoner inkludert i utvalget hvor ordet «*gjendikting» til sammen er brukt 519 ganger.

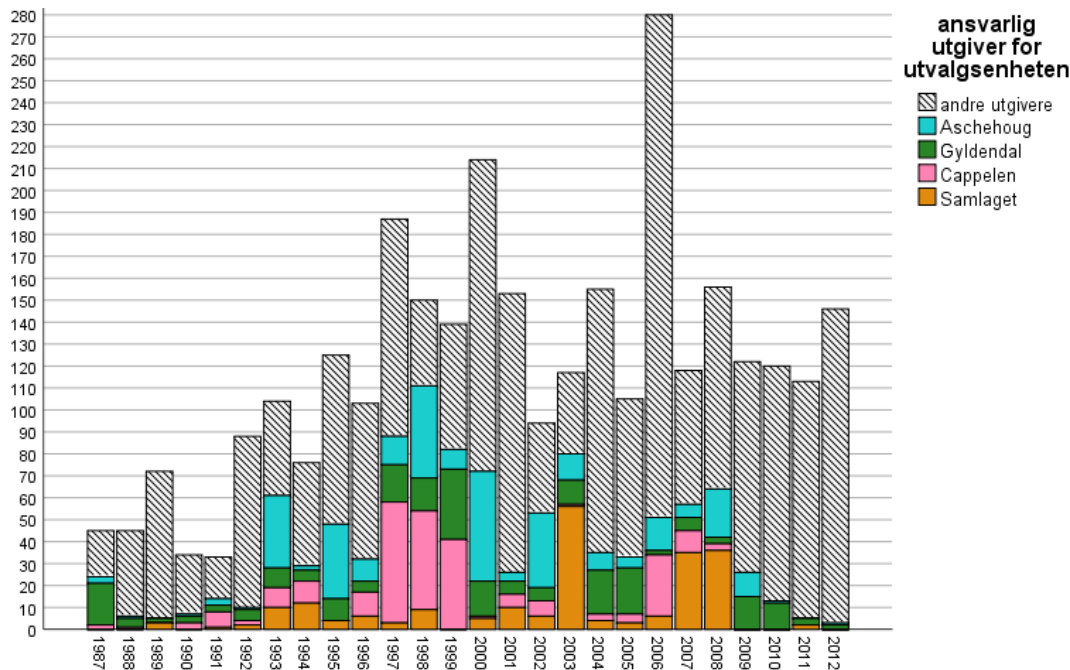
Aschehoug har hatt aktivitet gjennom hele perioden 1872–2012. Den første forekomsten av analyseenheten i en publikasjon gitt ut av Aschehoug forlag finnes i fjerde bind av *Illustreret norsk konversations leksikon*. Leksikonartikkelen dreier seg om forfatteren Hugo von Hoffmannsthal: «Stor lykke paa scenen gjorde hans gjendigtning av Sofokles’ “Elektra” (1903)» (Nyhuus et al., 1910, s. 176: bokID 11). Ei gjendiktning er her tilsynelatende et bearbeida teaterstykke. Det er vanskelig å si noe mer om hva slags bearbeidelse det er snakk om. Likevel er Aschehougs leksikon interessant i seg sjøl i forbindelse med spørsmålet om etableringa av et nasjonalt avgrensa norsk litterært felt: Leksikonet var det første av sitt slag utgitt for den norske allmennheten på et norsk (ikke dansk) forlag, og det var sånn sett et bevis – både for Aschehoug sjøl og for lesere, forfattere og oppdragsgivere – på at norske forlag kunne gjennomføre så store prosjekter (Ringdal & Larsen, 1995, s. 54). Dermed var dette en hendelse som bidro til å konstituere et nasjonalt avgrensa norsk litterært felt som var autonomt fra det danske.

For alle de fire forlagene øker bruken av analyseenheten i absolutte tall gjennom store deler av perioden 1872–2012, før den synker etter år 2000. I parti 3.4.7, «Utvalg», har jeg vist at antall publikasjoner i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling også øker gjennom perioden. Økningen for Aschehoug er jevn fra periodens første år, for Gyldendal skjer økningen brått rundt 1960, for Cappelen starter den nærmere 1970, mens Samlagets bruk starter midt på 1960-tallet. Figur 5.1.1.b viser den relative distribusjonen av forekomstene av ordet «*gjendikting» i utvalget mellom 1950 og 1975 fordelt mellom forlagene.

*Figur 5.1.1b Relativ distribusjon av forekomster av ordet «*gjendikting» i utvalget mellom 1950 og 1975 fordelt mellom forlagene Aschehoug, Gyldendal, Cappelen, Samlaget og utgivere som står bak 5 % eller mindre av det totale antall forekomster av analyseenheten.*

Tilsvarende graf for perioden 1987–2012 finnes i figur 5.1.1c. Sammen viser de to figurene 5.1.1b og -c at de fire store forlagenes relative andel av bruken av ordet «*gjendikting» minker fra den første til den andre delperioden. Sjøl om nedgangen kan gi et inntrykk av gjendiktingsbegrepets fallende symbolverdi mot slutten av perioden 1872–2012, kan den antageligvis delvis forklares av at Cappelen på 2000-tallet slo seg sammen med Damm og ble til forlaget Cappelen Damm, som regnes som en egen kategori for utgiver fra da av. Dessuten opererer flere større forlag med såkalte imprints og datterforlag mot slutten av perioden. Disse kan ha en spissa utgivelsesprofil og kan tenkes å stå bak deler av den økende andelen til «andre utgivere» (utgivere som står bak 5 % eller mindre av den totale bruken av analyseenheten gjennom perioden).

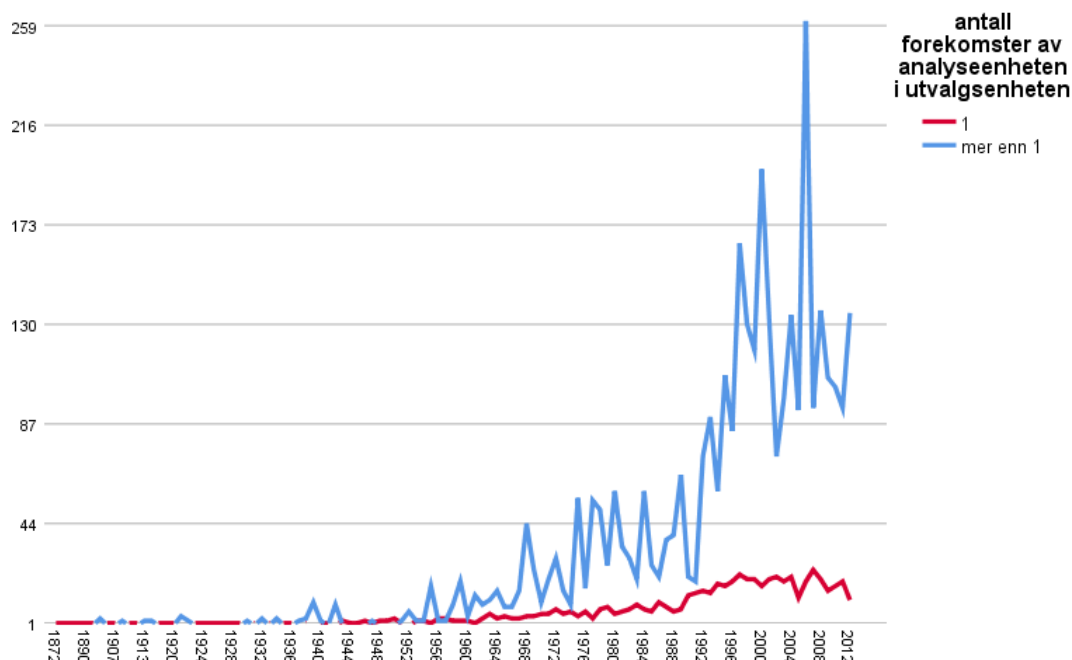
Figur 5.1.1c Relativ distribusjon av forekomsten av ordet «*gjendikting» i utvalget mellom 1987 og 2012 fordelt mellom forlagene Aschehoug, Gyldendal, Cappelen, Samlaget og utgivere som står bak 5 % eller mindre av det totale antall forekomster av analyseenheten.

5.1.2 Er det sammenheng mellom forløp i tid og antall ganger analyseenheten forekommer i utvalgsenheten?

Det kan være et tegn på at bruken av ordet «*gjendikting» konvensjonaliseres dersom ordet forekommer oftere i hver enkelt publikasjon. En korrelasjonsanalyse kan gjennomføres for å beskrive styrken og retninga på forholdet mellom forløp i tid (1872–2012) og antall ganger analyseenheten forekommer i utvalgsenheten (Pallant, 2010, s. 122; Tabachnick & Fidell, 1996/2013, s. 56). Jeg har undersøkt dette forholdet ved hjelp av Pearsons produkt-moment korrelasjonskoeffisient (r). Denne testen er utvikla blant anna for å kunne undersøke korrelasjon mellom kontinuerlige variabler. I denne sammenhengen vil årstall bli ansett for å være et diskretisert mål på en kontinuerlig variabel for tid.

Det er en positiv korrelasjon mellom utgivelsesår og antall ganger analyseenheten forekommer i utvalgsenheten, $r = .254$, $n = 4\ 082$, $p = .000$. Resultatet er statistisk signifikant. Jo lenger ut man kommer i perioden 1872–2012, jo større sannsynlighet er det for å finne flere forekomster av analyseenheten i én utvalgsenhet. Utviklinga illustreres i figur 5.1.2.

Det kan være ulike årsaker til den økende bruken. Konvensjonalisering av bruken av ordet og diskusjon av gjendiktingsbegrepets innhold kan tenkes å være to slike årsaker.

Figur 5.1.2 Antall forekomster av analyseenheten i utvalgsenheten mellom 1872 og 2012.

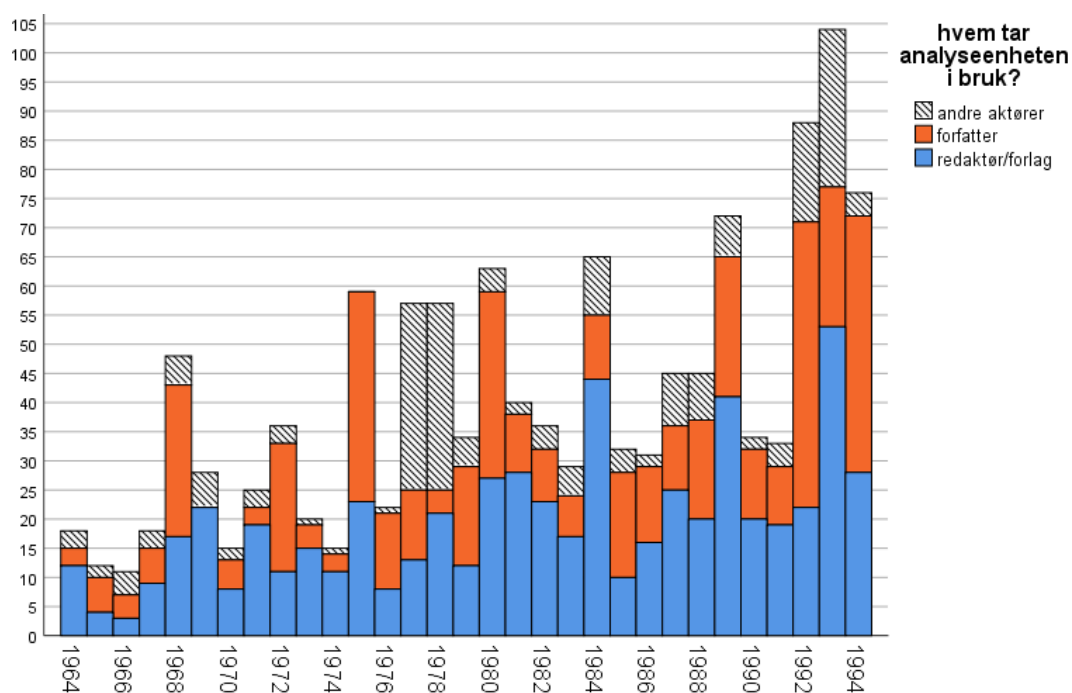
5.1.3 Hvem og hvor: Analyseenheten i utvalgsenheten

Jeg har allerede vist at ordet «*gjendikting» oftest forekommer i publikasjoner hvor ikke selve gjendiktninga er inkludert. Tabell 5.1.3 er en oversikt over hvem som står bak forekomstene av analyseenheten i utvalget. Her framkommer det at nesten halvparten av forekomstene av analyseenheten kan tilskrives forfatteren av ei bok, mens gjendiktere står for 7 % av ordbruken.

kategori	n	%
gjendikter	301	7
oversetter	154	4
forfatter	1 868	46
redaktør/forlag	1 702	42
andre	39	1
annonsør	18	0

Tabell 5.1.3 Hvem står bak forekomstene av analyseenheten i utvalget.

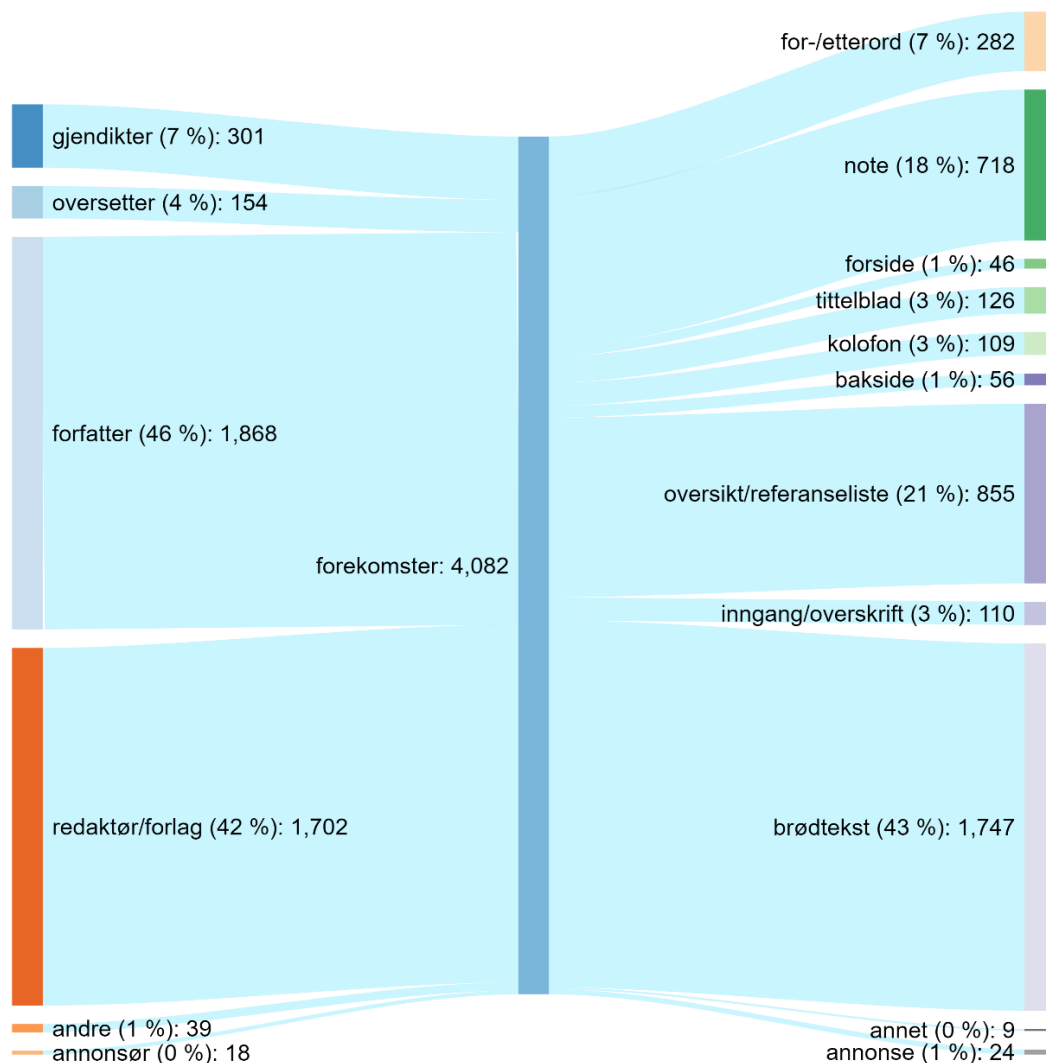
Etter forfatter er det rollen redaktør/forlag som har blitt tilskrevet nest mest bruk av analyseenheten (42 %). Figur 5.1.3a viser utviklinga av redaktør/forlags bruk av analyseenheten gjennom perioden 1964–1994. Gjennom store deler av denne delperioden står redaktør/forlag for mer enn 42 % av forekomstene av ordet «*gjendikting». Dette kan tyde på at ordbruken blir konvensjonalisert.

Figur 5.1.3a Redaktør/forlags og forfatters bruk av analyseenheten mellom 1964 og 1994.

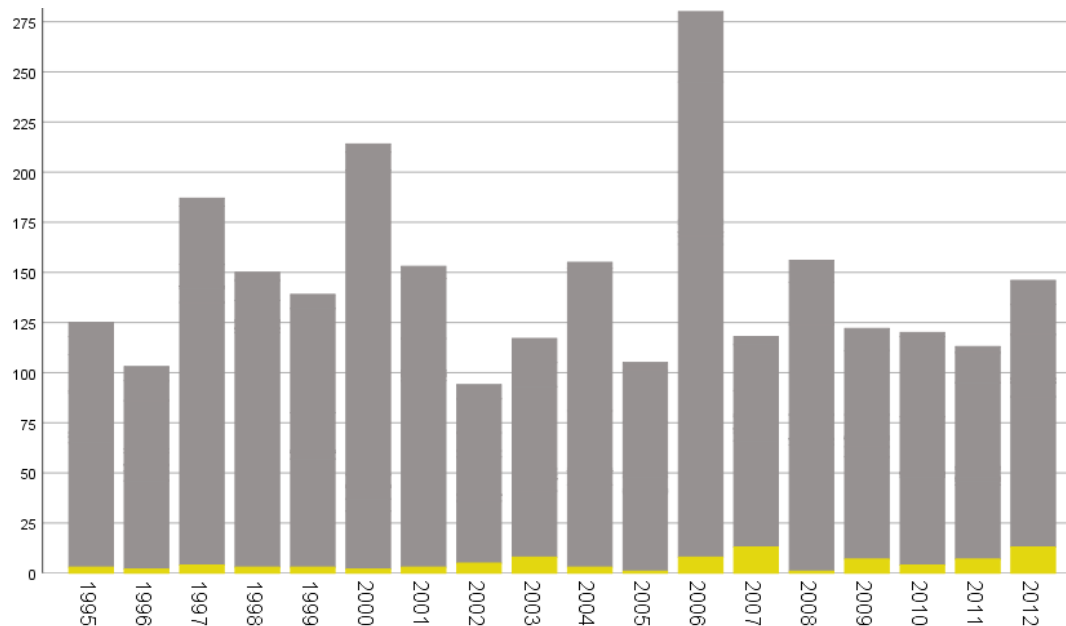
Tidligere forskning har antydta at bokserier spesielt via til oversatt litteratur kan være gode utgangspunkt for å analysere oversettelsers posisjon på litterære felt (Gouanvic, 2005, s. 154). Dataene som er samla inn i forbindelse med dette prosjektet, er ikke egna til å gi innblikk i slike seriers rolle i forbindelse med det norske gjendiktingsbegreps posisjon. Likevel vil flere publikasjoner som er inkludert i utvalget, inngå i slike serier.

Sjøl om det er vanskelig å gjøre rede for betydninga til bestemte bokserier ved hjelp av dataene som er etablert i forbindelse med dette prosjektet, er det mulig å beskrive utviklinga for hvor analyseenheten forekommer i utvalgsenheten. Figur 5.1.3b illustrerer overordna tendenser for hvem som har blitt tilskrevet bruken av ordet «*gjendikting», og hvor i de ulike utvalgsenhetene analyseenheten forekommer.

Figur 5.1.3b Hvem står bak bruken av ordet «*gjendikting», og hvor i utvalgsenheten forekommer det.

I dag er kolofonen et egna sted å undersøke for å belyse forlagskonvensjoner knytta til gjendiktingsbegrepet. 3 % av forekomstene av ordet «*gjendikting» i utvalget finnes i kolofonen til publikasjoner. Første gang dette skjer, er i 1956. Seinere forekommer ordet i kolofonen sporadisk fram til 1995. Mellom 1995 og 2012 finnes ordet «*gjendikting» i kolofonen på publikasjoner hvert år. Dette tyder på at kolofonen som sted i publikasjoner inngår i konvensjonaliserte forlagspraksiser og at gjendiktingsbegrepet også har en posisjon i disse. Figur 5.1.3c illustrerer distribusjonen av ordet «*gjendikting» i kolofonen (gult) og andre steder og teksttyper (grått) mellom 1995 og 2012.

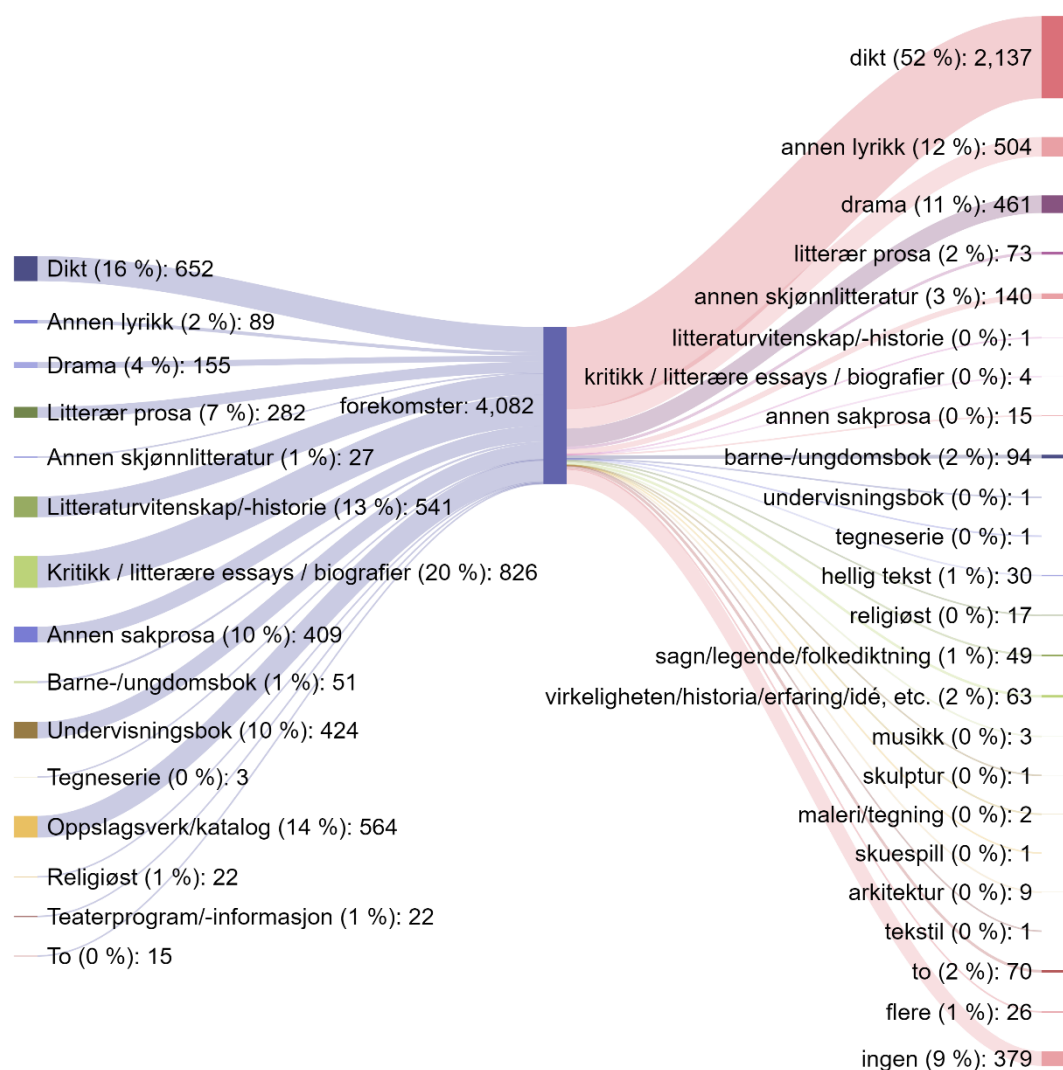

Figur 5.1.3c Distribusjon av bruken av ordet «*gjendikting» i kolofon og andre steder eller teksttyper i utvalgets publikasjoner gitt ut mellom 1995 og 2012.

5.1.4 Utvalgsenhetens og kildetekstens sjanger

Figur 5.1.4a illustrerer den totale distribusjonen for perioden 1872–2012 av sjanger for utvalgsenheten – altså der hvor ordet «*gjendikting» forekommer – til venstre, og sjangeren til teksten, artefakten, eller fenomenet som det blir referert til som gjendikta eller mulig å gjendikte – kildeteksten –, til høyre.

Det er verdt å bemerke den store bredden i kategoriene for kildetekst. I alt er det koda for 21 ulike kategorier, som spenner fra lyrikk, skjønnlitterær prosa og dramatik, via litteraturvitenskap, kritikk og sakprosa til andre kunstformer (musikk, skulptur, maleri, tegning, skuespill, arkitektur og tekstil) og elementer som jeg har konseptualisert som virkeligheten, historia, erfaring eller idé. I tillegg til de 21 ulike kategoriene har det blitt koda for to, flere eller ingen sjanger til kildeteksten. Kategorien «ingen» er nummer fire på lista når det kommer til kildetekstsjanger. Det er en kategori som er representert gjennom hele perioden fra og med 1888 (se parti 4.1.4, «Dokument VI: bok, 1888»), og oppgis for eksempel når ordet «*gjendikting» ikke referer til noen bestemt tekst.

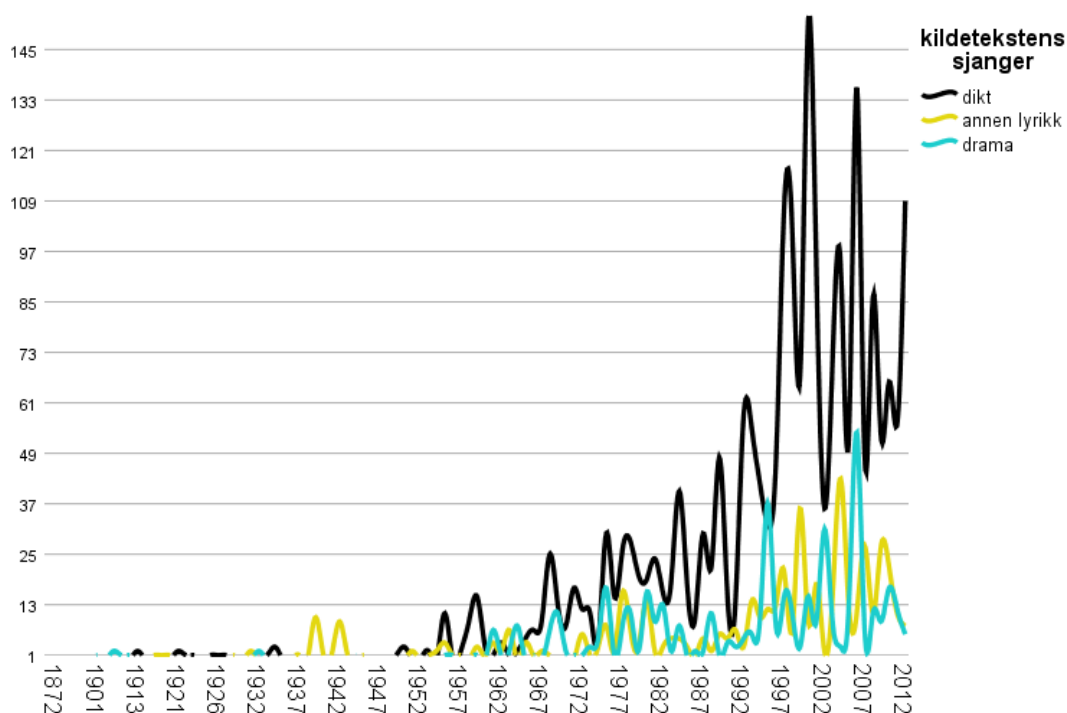

Figur 5.1.4a Utvalgsenhets og kildetekstens sjanger totalt for perioden 1872–2012.

Den tydeligste tendensen i det kvantitative datasettet, er at mer enn halvparten (52 %) av kildetekstene som analyseenheten refererer til, har blitt registrert som dikt. De to nest største kategoriene for kildetekstens sjanger er annen lyrikk (hovedsakelig sanglyrikk – 12 %) og drama (11 %). Figur 5.1.4b illustrerer at det først er fra midten av 1970-tallet at dikt «drar i fra» som den mest betydningsfulle kategorien for kildetekstens sjanger. Mellom 1937 og 1947 refererer ikke analyseenheten til kildetekster som dikt eller drama i det heile tatt.

Dersom vi vender blikket fra kildetekstens til utvalgsenhets sjanger, er kategorien dikt mindre dominerende. De kategoriene som det er koda for mest når det kommer til utvalgsenhets sjanger, er «kritikk / litterære essays / biografier» (20 %), «dikt» (16 %), «oppslagsverk/katalog» (14 %) og «litteraturvitenskap/-historie» (13 %). Dette kan henge sammen med funnet fra

andre analyse: Den som tar ordet «*gjendikting» i bruk, refererer som regel til noen andres tekster.

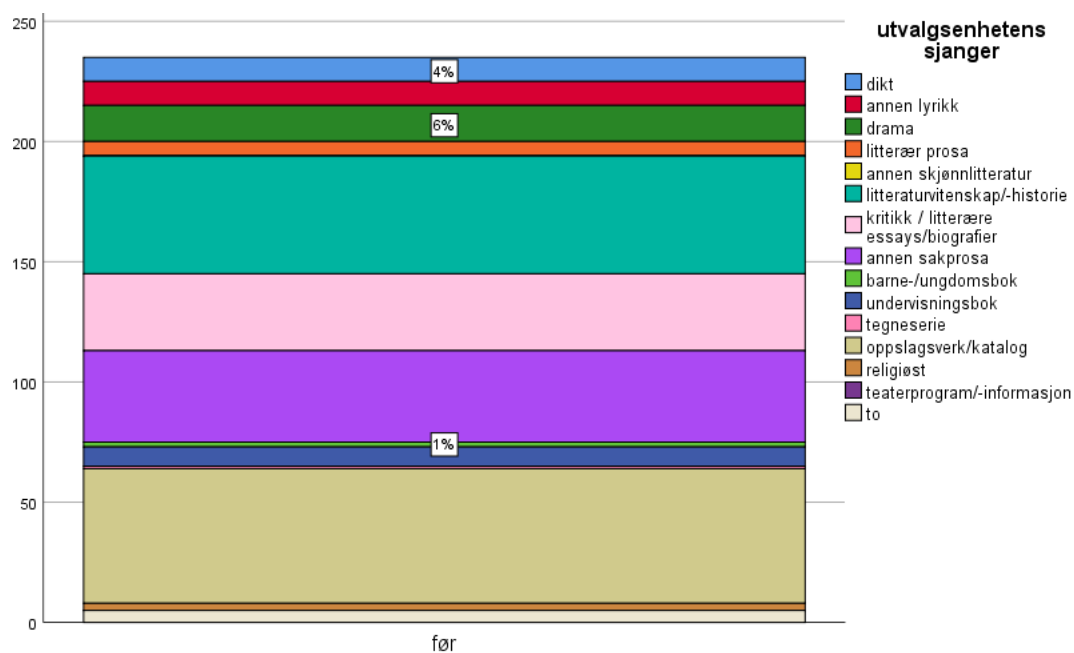

Figur 5.1.4b Distribusjon over tid av kildetekstsjangrene dikt, annen lyrikk og drama mellom 1872 og 2012.

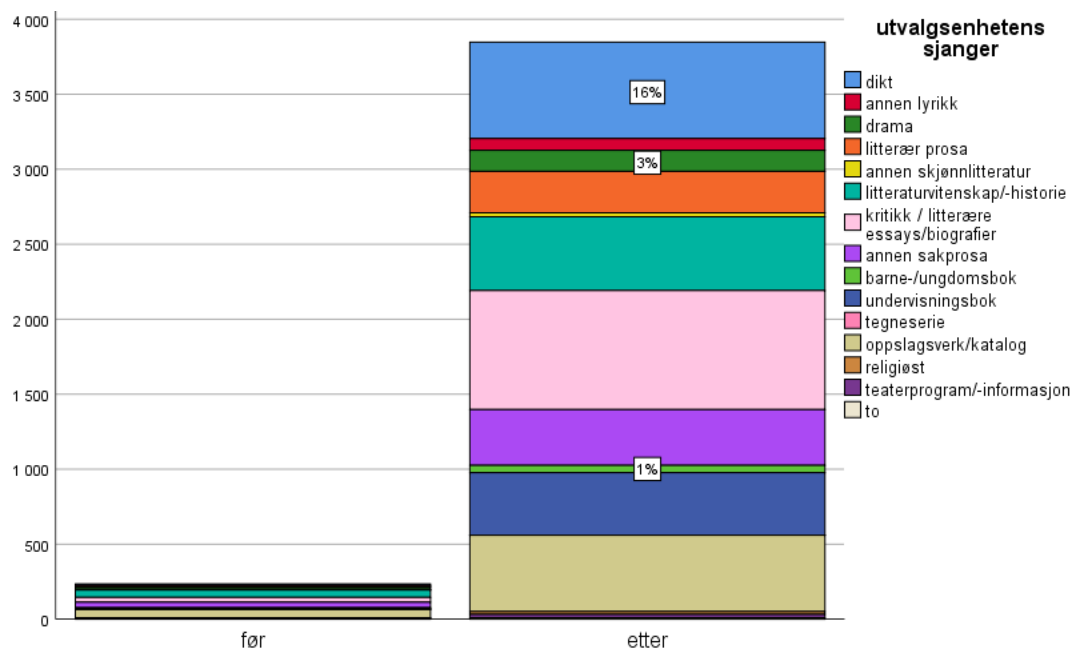
Andre steder har det blitt hevdet at opprettelsen av innkjøpsordningene for norsk litteratur har hatt en særlig betydning for gjendiktingsbegrepets posisjon i Norge (P.-H. Haugen, 2009, s. 4). Om dette stemmer, kunne det få utslag i datasettet som en endring knyttet til forekomster av analyseenheten i publikasjoner kategorisert som «dikt». Det er slike bøker – på ulike tidspunkt også sammen med bøker kategorisert som «drama» og «barne-/ungdomslitteratur» – som blir kjøpt inn som gjendiktninger innenfor rammene av de aktuelle innkjøpsordningene. Det er mulig å anta at bruken av ordet «*gjendikting» vil øke i publikasjoner som kan bli innkjøpt som gjendiktninger, fordi ordet vil brukes enten på forside, tittelblad, i kolofon eller potensielle for- og etterord, ettersom gjendiktning blir en kategori for innkjøp.

Figur 5.1.4c viser at av utvalgsenhetene fra mellom 1872 og 1965 har 4 % blitt kategorisert som dikt, 6 % som drama og 1 % som barne-/ungdomslitteratur. Figur 5.1.4d viser at av utvalgsenhetene fra mellom 1965 og 2012 har 16 % blitt kategorisert som dikt, 3 % som drama og 1 % som barne-/ungdomslitteratur. Det

vil si en markant økning for diktbøker, nedgang for dramatikk og i praksis en marginal økning for barne-/ungdomslitteratur.

Figur 5.1.4c Prosentandel av enkelte sjangre for utvalgsheter publisert før 1965.

Figur 5.1.4d Prosentandel av enkelte sjangre for utvalgsheter publisert etter 1965.

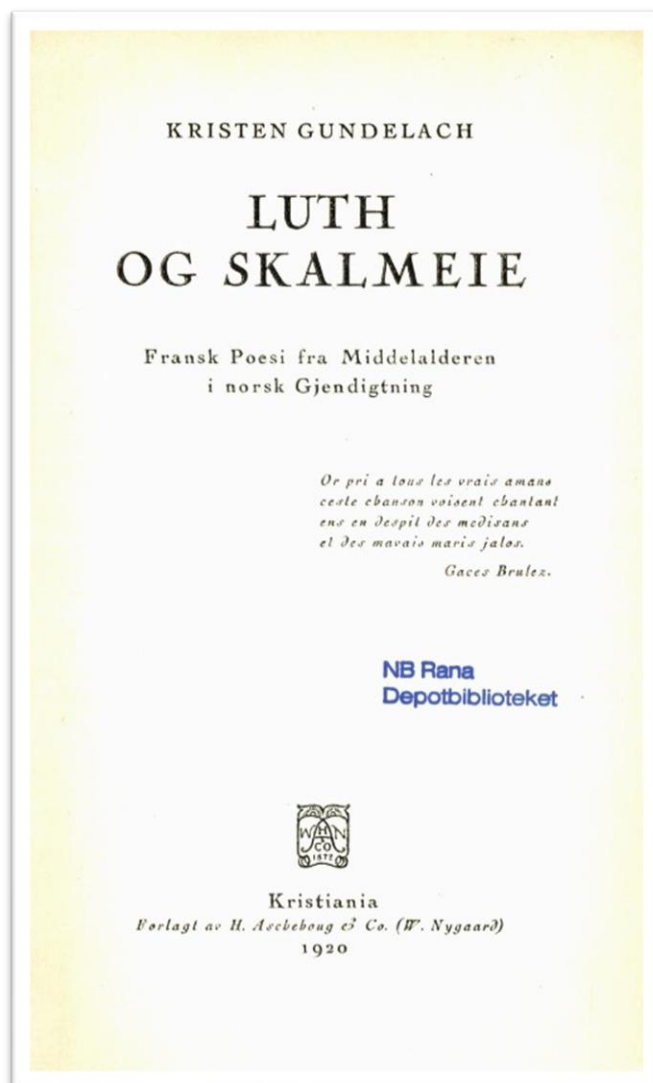
5.1.5 Kort om første forekomst av ordet «*gjendikting» på tittelbladet til ei bok

Det er mulig å finne enkeltforekomster av analyseenheten på tittelbladet i eldre bøker. Forekomstene før 1950 er så få at de ikke har blitt plukka opp gjennom utvalgsmetoden som er etablert for dette prosjektet. Det har likevel vært interessant å finne ut av når dette skjer for første gang og hvilke publikasjoner det dreier seg om.

De tre eldste i Nasjonalbibliotekets boksamling er to antologier med gjendiktninger av Kristen Gundelach (1920, 1928) og *Sangenes bok* av Heinrich Heine (1929) gjendikta av Herman Wildenvey. Disse tre publikasjonene er de tydeligste tidlige sporene av hvordan en distinksjon mellom gjendikting og andre former for omskriving og oversettelse i bøker produsert på et norsk litterært felt blir relevant, og derfor er de interessante når det kommer til utforskinga av gjendiktningens begrepsposisjon i Norge. Det finnes allerede oversettelsesvitenskapelig forskning som nevner Gundelach. I dette partiet vil jeg skrive litt om dette og peke på noen andre gjendiktninger han står bak.

I henhold til Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling er altså Kristen Gundelach og forlaget Aschehoug de første til å referere til en heil utgivelse som «i norsk Gjendigtning» eller lignende med *Luth og skalmeie. Fransk Poesi fra Middelalderen i norsk Gjendigtning* (Gundelach, 1920). Figur 5.1.5 viser tittelbladet på diktsamlinga. I 1920 hadde Gundelach allerede gitt ut fire bøker hos to andre forlag, hvor ei av disse er *Franske vers* «i norsk gjengivelse av Kristen Gundelach», hos Cammermeyer (Gundelach, 1918). Både *Franske vers* og *Luth og skalmeie* er antologier på under nitti sider, hvor Gundelach har inkludert dikt av mange ulike franske forfattere i egne gjengivelser og gjendiktninger. Seinere har Gundelach gitt ut flere gjendiktningssamlinger: *Kjærlighetens lyre. Et utvalg av italiensk og fransk kjærlighetspoesi fra fortid og nutid i norsk gjendiktning* (Gundelach, 1928) og *Fra Dante til d'Annunzio. Italienske sonetter* (Gundelach, 1943). I 1943 kom også første del av Johann Wolfgang von Goethes *Faust* i Gundelachs gjendiktning (Goethe, 1808/1943). Ingen av disse gjendiktningene inneholder noen redegjørelse som kan gi hint om hvordan Gundelach forsto eller forholdt seg til gjendiktningens begrep. Ordet «*gjendikting» trykkes på tittelbladet eller som en del av boktitlene, men forekommer ikke igjen i publikasjonene. I Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling finnes det 39 publikasjoner hvor Gundelach er registrert som

forfatter, medforfatter eller redaktør. Mange av registreringene som medforfatter eller redaktør dreier seg om oversettelser eller gjendiktninger som Gundelach har stått for.

Figur 5.1.5 Tittelblad på boka Luth og skalmeie. Fransk Poesi fra Middelalderen i norsk Gjendigtning ved Kristen Gundelach (1920). Skjermdump fra Nasjonalbiblioteket (2019a).

Gundelach hadde dessuten en aktiv rolle i den offentlige forvaltninga av litteratur under den tyske okkupasjonen av Norge i løpet av andre verdenskrig (H. Dahl, 1953, s. 625; Tønseth, 2017). Han arbeida for å framheve en distinksjon mellom det han anså som høyverdig og mindreverdig litteratur i måten å skattlegge omsetning av bøker på (se Solberg, 2021). I henhold til de kvantitative dataene som er samla inn i forbindelse med dette prosjektet, er det

lite som tyder på at omkalfatringa av maktforholdene i Norge generelt, og av oversettelsers plass i det litterære feltet spesielt (se Solberg, 2018, 2020), hadde mye å si for gjendiktingsbegrepets posisjon.

5.1.6 Oppsummering av tredje analyse

38 % av forekomstene av ordet «*gjendikting» i utvalget finnes i bøker som er gitt ut av fire ulike forlag: Aschehoug, Gyldendal, Cappelen og Samlaget. De fire forlagenes relative andel av ordbruken i forhold til andre utgivere er større i perioden 1950–1975 enn i perioden 1987–2012.

Det er en statistisk signifikant økning i sannsynligheten for at ordet «*gjendikting» forekommer flere ganger i én og samme publikasjon jo lenger ut i den overordna perioden 1872–2012 man kommer.

Ordbruken som kan tilskrives en redaktør eller en forlagskonvensjon er generelt sett høy gjennom heile perioden (42 %), men den er særlig høy for årene mellom 1964 og 1994, med over 50 % av ordbruken enkelte år. Ordet «*gjendikting» forekommer sporadisk i kolofonen på bøker fram til 1995. Men etter dette året er ordet å finne i denne teksttypen hvert år fram til og med 2012. Kolofonen i bøker anses som en type tekst hvor forlagskonvensjoner er avgjørende for innholdet.

Det er en stor bredde i hva som har blitt ansett som kildetekster for gjendikting gjennom perioden 1872–2012. Totalt har jeg registrert 21 ulike former for kildetekst. Likevel er det tydelig at dikt er den viktigste formen for kildetekst, ettersom denne typen tekst gjelder ved 52 % av forekomstene av ordet «*gjendikting». Det er fra 1970-tallet denne tendensen begynner å gjøre seg gjeldende. Mellom 1937 og 1947 er det ingen forekomster av analyseenheten i utvalget som refererer til gjendikting med dikt som kildetekst.

Jeg har ikke etablert noen variabel for måltekst i datasettet, ettersom det er forekomster av ordet «*gjendikting» som er de kvantitative analysenes analyseenhet – ikke gjendiktninger. Dette gjør at undersøkelsen av utvalgsenhetenes sjanger har mindre klare tendenser. Den største kategorien er «kritikk / litterære essays / biografier», hvor 20 % av forekomstene av analyseenheten finnes. Deretter følger bøker som jeg regner som «dikt» (16 %), «oppslagsverk/katalog» (14 %) og «litteraturvitenskap/-historie» (13 %).

Det har blitt antyda at innføringa av innkjøpsordninga for litteratur i 1965 bidro til å stryke gjendiktingsbegrepets posisjon i Norge (P.-H. Haugen, 2009, s. 4). En forskjell mellom årene før og etter innføringa av denne ordninga er at

ordet «*gjendikting» i større grad forekommer i diktbøker. Før 1965 finnes 4 % av forekomstene av ordet «*gjendikting» i diktbøker, men det samme er tilfellet for 16 % etter 1965.

Den eldste boka i Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger som har ordet «*gjendikting» på tittelbladet, er antologien *Luth og skalmeie. Fransk Poesi fra Middelalderen i norsk Gjendigtning* redigert av Kristen Gundelach (1920). Denne boka, som ble gitt ut av forlaget Aschehoug, er det eldste tegnet på en tydelig distinksjon mellom gjendikting og andre former for litterær aktivitet. Det er uvisst i hvilken grad Gundelach kan sies å ha erverva litterær kapital med denne ordbruken. Anna oversettelsesvitenskapelig forskning har vist at han på et turbulent tidspunkt i historia til det litterære feltet i Norge, fikk en betydningsfull posisjon i forvaltninga av norsk litteraturpolitikk (Solberg, 2021, s. 75).

5.2 Referanser til gjendikting og ulike språk, kontekster og forfattere

I denne delen vil jeg belyse gjendiktningens begrepsposisjon ved å analysere hvilke språk, kontekster og forfattere som gjelder for referansen til ordet «*gjendikting» i utvalget. Jeg vil undersøke hvilke språk det gjendiktes på og fra, hvem forfatterne av de gjendikta tekstene er, og hvilke kontekster de gjendikta tekstene inngår i. Det kvantitative datasettet brukes i analysen. Tabell 5.2 er en oversikt over variablene som analyseres.

nr.	navn	beskrivelse
16	navn2	Navn på person bak kildeteksten.
18	kildespråk	Hvilke(t) språk er det gjendikta fra?
19	kildekontekst	Kildetekstens kultur/kontekst.
20	målspråk	Hvilke(t) språk er det gjendikta på?
21	målkontekst	Kulturen/konteksten hvor gjendiktninga finner sted.

Tabell 5.2 Variablene som brukes i fjerde analyse.

Sjøl om kilde- og målkontekst kan være ulne kategorier, argumenterer Meylaerts (2006, s. 75) for at de likevel er nyttige i sammenheng med at man utforsker institusjonelle eller diskursive strukturer hvor de har en relevant posisjon, noe som er tilfelle for konteksten jeg undersøker i denne avhandlinga.

Her vil jeg regne kildekontekst for å være den kulturelle konteksten til tekster eller fenomener som omtales som gjendikta, mens målkontekst er den kulturelle konteksten til gjendiktninga.

Det er gjort mye oversettelsesvitenskapelig forskning på såkalte oversettelsesstrømmer mellom ulike språk og kontekster, og underveis i de følgende delanalysene vil jeg forholde meg til noe av denne forskninga og vise dens relevans for dette prosjektet.

5.2.1 Kildetekstens forfatter

navn	<i>n</i>
William Shakespeare	313
Homer	53
Nirmal Brahmachari	51
Johann Wolfgang von Goethe	49
Bob Dylan	44
Horats	32
Bertolt Brecht	27
Pablo Neruda	26
Robert Burns	25
Elias Lönnrot	23
Charles Baudelaire	
William Blake	21
Dante Alighieri	
Nils-Aslak Valkeapää	
Walt Whitman	19
John Milton	
T.S. Eliot	
Emily Dickinson	18
Rainer Maria Rilke	17
Federico García Lorca	

Tabell 5.2.1 De tjue kildetekstforfatterne som oftest er registrert i det kvantitative datasettet.

Tabell 5.2.1 er en oversikt over de tjue forfatterne bak tekster som oftest er registrert som gjendikta eller mulige å gjendikte i det kvantitative datasettet. Det er ei kvinne på lista: Emily Dickinson. Resten av forfatterne er menn. Ni av de tjue forfatterne skreiv eller skriver på en form for engelsk språk: William Shakespeare, Nirmal Brahmachari, Bob Dylan, Robert Burns, William Blake, Walt Whitman, John Milton, T.S. Eliot og Emily Dickinson. Tre skreiv på tysk:

Johann Wolfgang von Goethe, Bertolt Brecht og Rainer Maria Rilke. To på spansk: Pablo Neruda og Federico García Lorca. Ellers skreiv en forfatter på former av språkene gresk (Homer), latin (Horats), fransk (Charles Baudelaire), finsk (Elias Lönnrot), italiensk (Dante Alighieri) og samisk (Nils-Aslak Valkeapää).

Ni av de tjue forfatterne var døde før starten på perioden 1872–2012: Shakespeare (1564–1616), Homer (ca. 800 fvt.), Goethe (1749–1832), Horats (65–8 fvt.), Burns (1759–96), Baudelaire (1821–67), Blake (1757–1827), Dante (1265–1321), Milton (1608–74). Tre ble født før perioden og levde inn i den: Lönnrot (1802–84), Whitman (1819–92), Dickinson (1830–86). Seks levde heile livet sitt i deler av perioden som jeg studerer: Brecht (1898–1956), Neruda (1904–73), Valkeapää (1943–2001), Eliot (1888–1965), Rilke (1875–1926), Lorca (1898–1936). Mens to lever etter slutten på perioden: Brahmachari (1944–), Dylan (1941–).

William Shakespeare er den kildetekstforfatteren som det oftest refereres til når ordet «*gjendikting» forekommer. Hans forfatterskap var det viktigste forfatterskapet for de tyskspråklige romantikerne som fra midten av 1700-tallet søkte etter nye litterære rollemodeller i «Nord», som en motvekt til det daværende franske kulturelle hegemoniet (Kristmannsson, 2019, s. 369), og oversettelser av dette forfatterskapet har vært viktige inntektskilder for litterære aktører i ulike kontekster, som det stalinistiske Sovjet (Tyulenev, 2010/2014, s. 253) og etterkrigstidas sosialdemokratiske Norge (Waage, 2018, s. 495). Den eldste boka med et oversatt Shakespeare-skuespill i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling er fra 1818. Her er den lingvistiske markøren på at en form for oversettelse har funnet sted, preposisjonen «etter» på tittelbladet, hvor det står: «Coriolanus / etter / Shakespeare» (Shakespeare, 1609/1818). Oversettelse av Shakespeare var også viktig for Ivar Aasens utvikling av nynorsk som litterært språk fra midten av 1800-tallet. I hans samlede verk finnes det tre dramatiske fragmenter i bolken «Umsette dikt» (Spaans, 2006, s. 65). Det første heile Shakespeare-dramaet på nynorsk var *Macbeth* «i norsk umskrift ved Olav Madshus» (Shakespeare, 1606/1901). Også Henrik Rytters ti bind med oversettelser av Shakespeares dramatik utgitt mellom 1932 og 1934 bærer den lingvistiske markøren «i norsk umskrift». Disse eksemplene viser at Shakespeare ble oversatt til norsk før gjendiktningbegrepet fikk en posisjon på det relevante litterære feltet, og at ulike lingvistiske markører har blitt brukt for å markere oversettelsesfenomenet i forbindelse med disse tekstene.

I parti 4.2.3, «Er det sammenheng mellom forløp i tid og om utvalgsenheten inneholder gjendiktninga som analyseenheten refererer til?», viste jeg at ordet «*gjendiktning» som regel blir brukt for å referere til gjendiktninger som befinner seg andre steder enn i utvalgsenheten. I parti 5.1.3, «Hvem og hvor: Analyseenheten i utvalgsenheten», ble det klart at oversettere står for nesten 4 % av bruken av ordet og forlag/redaktør for mer enn 40 %. Det har i flere tilfeller vært vanskelig å bestemme hvilken av disse aktørkategoriene som skal tilskrives bruken av ordet. Interessante eksempler på dette i forbindelse med slike referanser, er når oversettelser av prosa inneholder sitater fra foreliggende Shakespeare-gjendiktninger. Kontrasten mellom *oversettelse* og *gjendiktning* blir dermed eksplisitt i bøkens tittelblad, kolofon eller noter, hvor man kan se at bøker har en oversetter, mens sitatene er henta fra andre verk, som omtales som gjendiktninger:

- Kriminalromanen *Seil av stein* av Åke Edwardson er «[o]versatt av Nina M. Due» (Edwardson, 2002/2003, s. 3; tittelblad; bokID: 848), mens «*Macbeth*-sitatene i boka er gjengitt i Morten Krogstads norske gjendiktning, Aschehoug 1996» (ibid., 2002/, s. 4; kolofon).
- Sakprosaboka *Værmakerne. Om hvordan mennesket endrer klimaet og hva det betyr for livet på jorden* av Tim Flannery er «[o]versatt av Bertil Knudsen» (Flannery, 1998/2006, s. 1; tittelblad; bokID: 944), mens «[u]tdrag fra William Shakespeare: *Stormen, En midtsommernattsdrøm* og *Kjøpmannen i Venedig* er gjendiktet av André Bjerke. / Utdrag fra William Shakespeare: *Kong Henrik IV*, annen del, er gjendiktet av Torstein Bugge Høverstad» (ibid., 1998/, s. 2; kolofon).
- Kristenlivsboka og biografien *Leter etter Gud vet hva* av Donald Miller er «[t]il norsk ved Christian Nicolai Bjørke» (Miller, 2004/2007, s. 3; tittelblad; bokID: 994), mens «Shakespearesitatene er hentet fra André Bjerkes gjendiktning *Romeo og Julie. Tragedie i fem akter. 1970*» (ibid., 2004/, s. 4; kolofon).
- Essayboka *En bønn for Eros* av Siri Hustvedt er «[o]versatt av Aase Gjerdrum / “Utdrag fra en historie om det sårede selv” er oversatt av Bodil Engen» (Hustvedt, 2006/2008, s. 3; tittelblad), mens «[s]itatet fra Shakespeares *Stormen* er hentet fra Halldis Moren Vesaas’ gjendiktning» (ibid., 2006/, s. 48; note).

- Romanen *Jeg fatter ikke hvordan hun får det til. En komedie om å mislykkes, en tragedie om å lykkes* av Allison Pearson er «[o]versatt av Nina Aspen» (Pearson, 2002/2010, s. 3; tittelside; bokID: 1096), mens «[g]jendiktningen av Shakespeare-sonettene på side 238 og 239 er hentet fra Per Olav Kaldestad: *William Shakespeare: Sonettar og Songar. Samlaget 2002*» (ibid., 2002/, s. 4; kolofon).

Disse eksemplene illustrerer at skillet mellom *oversettelse* og *gjendikting* også er relevant for forlag, redaktører og oversettere i forbindelse med produksjonen av skjønnlitterære prosabøker og sakprosa-bøker. Norske Shakespeare-gjendiktninger kan siteres i oversatte bøker, og de omtales da gjerne som gjendiktninger.

5.2.2 Kildespråk og -kontekst

I det kvantitative datasettet er det registrert informasjon om 4 082 forekomster av ordet «*gjendikting». Det er registrert informasjon om kildespråk for 3 486 forekomster og om kildekontekst for 3 491 forekomster. Det kan være ulike grunner til at denne informasjonen ikke finnes for alle forekomstene av ordet «*gjendikting». Blant anna kan det dreie seg om hypotetiske gjendiktninger eller om gjendikting som praksis mer generelt.

I kodinga av dataene i det kvantitative datasettet brukte jeg samme konstruerte kategorier for kildespråk, kildekontekst, målspråk og målkontekst. Tabell 5.2.2a er en oversikt over de oftest registrerte kildespråkene og kildekontekstene. For at tabellen ikke skal bli for stor, har jeg kun inkludert de ti største språkene og kontekstene. Kategoriene er sortert i fallende rekkefølge i henhold til kildekontekst. De ulike kategoriene for språk og kontekst kan være svært omfattende. Dette gjelder for eksempel språkene «britisk/engelsk/gammelengelsk» og «tysk». Kategorien «flere» har blitt angitt i datasettet når det har vært snakk om gjendikting fra flere kontekster eller språk. Kategorien «to» har blitt angitt i de tilfellene hvor det har vært snakk om to.

kategori	kildespråk	kildekontekst
britisk/engelsk/gammelengelsk	1 026	547
flere	255	337
amerikansk		317
tysk	293	238
fransk/gammelfransk/oksitansk	228	218
norsk		155
to	148	133
latin	129	
russisk/Sovjetunionen	128	127
spansk	122	
gresk/gammelgresk	106	116
kinesisk	103	108
bokmål/riksmål/dansk-norsk	82	
hebraisk/jødisk		76
dansk	66	74
samisk	70	70
svensk	67	
romersk		62
italiensk		60
virkeligheten/historia/erfaring/idé, etc.	58	

Tabell 5.2.2a De ti oftest angitte kildespråkene og de ti oftest angitte kildekontekstene i utvalget. Tabellen er sortert i fallende rekkefølge i henhold til kildekontekst.

I si teoretisering av tidligere studier av globale oversettelsesstrømmer slik de blant anna framkommer i UNESCOs ulike databaser fra etter andre verdenskrig, regner Heilbron og Sapiro (2007, s. 95-96) engelsk for å være et hypersentralt språk, ettersom halvparten av alle bøker som oversettes, oversettes fra engelsk; sentrale språk er språk som mellom 10 og 12 % av oversatte bøker er oversatt fra; halvperifere språk er språk som mellom 1 og 3 % av oversatte bøker

er oversatt fra; mens andre språk er perifere. Per Qvale skreiv på 1990-tallet at engelsk var det dominerende oversetterspråk i Norge, «foran tysk, svensk, fransk og dansk, russisk og spansk» (Qvale, 1998, s. 59). I forbindelse med forekomster av ordet «*gjendikting» gjennom perioden 1872–2012 kan engelsk regnes for å være et *hypersentralt språk*, ettersom det i 25 % av tilfellene hvor det er registrert informasjon om et kildepråk, dreier seg om engelsk. Tysk, fransk/gammelfransk/oksitansk, latin, russisk og spansk kan regnes for å være *sentrale*, ettersom det i mellom 3 og 7 % av tilfellene hvor det er registrert informasjon om et kildepråk, dreier seg om disse. Gresk/gammeligresk, kinesisk, bokmål/riksmål/dansk-norsk, samisk, svensk, dansk, norrønt/gammelnorsk, italiensk, hebraisk og islandsk kan regnes for å være *halvsentrale*, ettersom det i mellom 1 og 3 % av tilfellene hvor det er registrert informasjon om et kildepråk, dreier seg om disse.

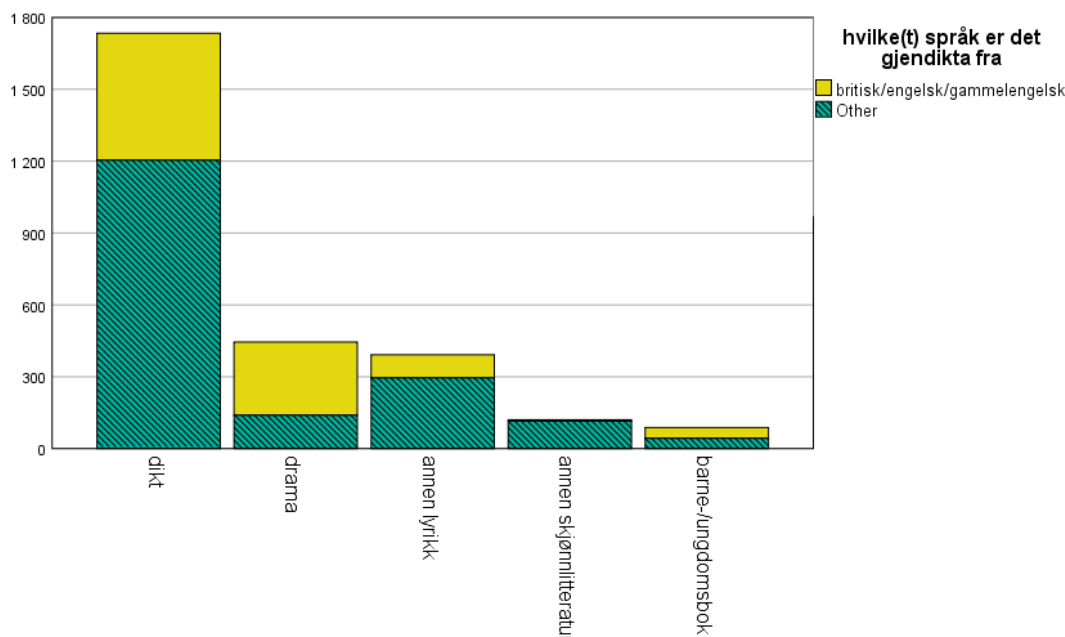
kildespråk	<i>n</i>
bokmål/riksmål/dansk-norsk	14
gresk/gammeligresk	8
latin engelsk/gammelengelsk fransk/gammelfransk/oksitansk	5
dansk tysk	4

Tabell 5.2.2b Kildespråk oftest registrert ved forekomster av ordet «*gjendikting» i publikasjoner utgitt mellom 1872 og 1954.

Heilbron (1999, s. 434) gjør rede for at språks posisjoner i den globale oversettelsesstrømmen endrer seg over tid, og med utgangspunkt i en nederlandsk kontekst meiner han at det globale gjennombruddet til engelsk språk skjedde etter andre verdenskrig. I det kvantitative datasettet for dette prosjektet er det først i 1955 at mer enn én forekomst av ordet «*gjendikting» per år refererer til en artefakt eller prosess som har engelsk som kildepråk. Tabell 5.2.2b er en oversikt over de språkene som oftest (mer enn tre ganger) er registrert som kildepråk ved forekomster av ordet «*gjendikting» i publikasjoner gitt ut mellom 1872 og 1954.

I sin studie av det franske markedet for oversettelser rundt årtusenskiftet fant Sapiro (2008, s. 160) ut at jo mer sentralt et språk er, jo flere ulike kategorier

av litteratur blir oversatt fra dette språket. I forbindelse med forekomster av ordet «*gjendikting» i bøker fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger er både engelsk og tysk oppgitt som kildepråk i forbindelse med alle de fem største kategoriene for sjanger på kildetekst, mens fransk kun er kildepråk i forbindelse med fire av disse kategoriene (alle utenom «barne-/ungdomsbok»). Figur 5.2.2 viser andelen av de ulike sjangrene som dreier seg om gjendikting fra engelsk, antallet for kategorien «annen skjønnlitteratur» er fem.

Figur 5.2.2 Engelsk og andre kildepråk for ulike kategorier av litteratur gjennom perioden 1872–2012.

Materielle og immaterielle prosesser kan ligge til grunn for konstruksjonen av nye oversettelsesbehov. Når oversettelse finner sted til tross for at ulike språkbrukere forstår hverandre, spiller oversettelse en politisk og ideologisk rolle (Brems, 2018, s. 509). Oversettelse krever ei forestilling om forskjell eller diskontinuitet (Sakai, 2018, s. 70). Skillet mellom norsk og dansk språk var også et resultat av politiske og ideologiske valg (Refsum, 2000, s. 289). Narve Fulsås har dokumentert at enkelte aktører i norsk forlagsbransje på 1930-tallet ikke var begeistra for at danskspråklige bøker etter hvert måtte oversettes til norsk: Harald Grieg, direktør i Gyldendal Norsk Forlag, skreiv i et brev at «tiden – dessverre – er kommet til at Danmark og Norge gjensidig må oversette sine bøker» (sitert i Fulsås, 2019, s. 417). Samtidig fantes det allerede et marked i Norge på 1930-tallet for billigbøker oversatt fra dansk (Ringdal & Larsen, 1995,

s. 76). I utvalget for dette prosjektet dukker omtalen av dansk som kildepråk for gjendiktninger på norsk først opp i en publikasjon fra 1950. Fram til 2015 ble ikke gjendiktninger fra skandinaviske språk kjøpt inn gjennom innkjøpsordninga for ny norsk skjønnlitteratur (Kulturrådet, 2014).

I presentasjonen av variablene for kildepråk og -kontekst i del 3.4.10, «Variablene i det kvantitative datasettet», har jeg vist hva slags informasjon de kan gi og ikke gi. Det er nyttig å ha disse to variablene i tilfeller hvor kildekonteksten til den gjendikta teksten omtales, men hvor det er snakk om ei indirekte gjendikting – altså at gjendiktinga er produsert med utgangspunkt i en annen oversettelse. Dette kan forklare hvorfor språk- og kontekstkategorien «hebraisk/jødisk» er blant de mest angitte kildekulturene, men ikke blant de mest angitte kildepråkene. I utvalget har det ved mange tilfeller blitt referert til gjendikting av tekster fra Salmenes bok, og når det er angitt at gjendiktinga er gjort på bakgrunn av oversettelser eller gjendiktninger til andre språk enn hebraisk, har dette andre språket blitt registret som kildepråk, mens «hebraisk/jødisk» har blitt registrert som kildekontekst.

Det er ikke alltid klart hvorvidt gjendiktinga har skjedd på bakgrunn av originaltekster, andre oversettelser eller begge deler. Gjendiktere som Hanne Bramness, Arne Dørumsgård, Paal-Helge Haugen og Georg Johannesen har gjendikta kinesisk og japansk poesi uten at det alltid er klart hva slags tekster som ligger til grunn for gjendiktinga. I slike tilfeller har ulike paratekster kunnet være til hjelp når det er der ordet «*gjendikting» forekommer, som i et forord av Bramness (1997, s. XI; bokID: 607): «Å lese dikt er noe annet enn å lese historie, gjennom diktene kjenner vi livet på kroppen, fjern tid og fjerne steder rykker nær. Det er diktets magi. Selv om de er gjendiktet indirekte, fra engelsk, håper jeg magien er der og er i stand til å berøre deg.»

Indirekte gjendikting tar gjerne for seg kanonisert materiale, noe som både gammeltestamentlige salmer og antologisert poesi fra Kina eller Japan kan være eksempler på når det kommer til gjendikting på norsk. For erverv av litterær kapital trenger det ikke å være ei ulempe at oversatt litteratur ikke representerer de siste utviklingene i kildekonteksten (Toury, 1995/2012a, s. 167). Tidligere forskning har vist at Paal-Helge Haugens gjendiktninger av japanske haiku i *Blad frå ein austleg hage* «virket stimulerende både på den litteraturkretsen Haugen tilhørte og hele det nordiske lyrikkmiljøet i 1965» (Wilkus-Wyrwa, 2018, s. 96).

5.2.3 Norske mål språk og norsk målkontekst

Tabell 5.2.3a er en oversikt over de ti mål språkene som oftest er angitt i det kvantitative datasettet. Tre ulike kategorier for norsk språk utgjør til sammen 74 % av gangene det har blitt angitt et mål språk i forbindelse med forekomster av ordet «*gjendikting». Dette er ikke overraskende ettersom utvalget er gjort fra Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling, hvor publikasjonene er beregna på den norske allmennheten.

kategori for mål språk	<i>n</i>	%
bokmål/riksmål/dansk-norsk	2 071	51
nynorsk / landsmål / norsk dialekt	811	20
dansk	171	4
norsk	136	3
britisk/engelsk/gammelengelsk	108	3
tysk	82	2
færøysk	73	2
svensk	69	2
to	60	2
annen kunstform: musikk/skulptur/maleri/tegning/skuespill/film/arkitektur/tekstil/fotografi/kunst	53	1

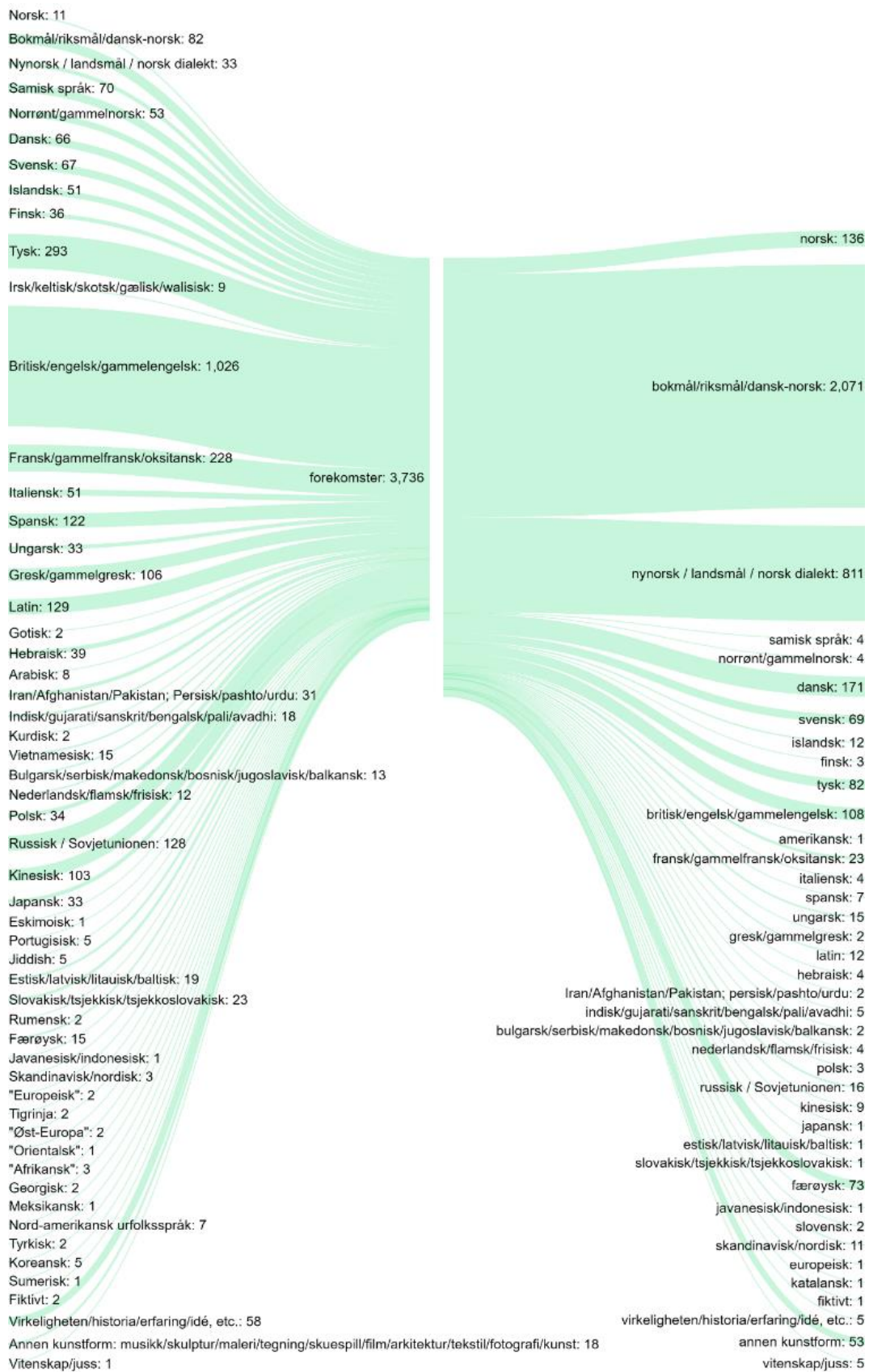
Tabell 5.2.3a De ti oftest angitte mål språkene i utvalget.

Kategoriene «bokmål/riksmål/dansk-norsk» og «nynorsk / landsmål / norsk dialekt» er klyngekategorier som omfatter ulike skrivemåter. Kategorien «norsk» er brukt i de tilfellene hvor det ikke har vært mulig å identifisere hvilken målform som kan regnes som mål språk for gjendiktinga som ordet «*gjendikting» refererer til.

Oversettelse og gjendikting har vært viktig for etableringa og utviklinga av ulike former for nynorsk, bygde- og landsmål heilt siden overgangen til 1800-tallet (Bakke, 2018; Spaans, 2006, s. 64) og av et nynorsk kulturfelt fra 1920-tallet (Nicolaysen, 1992/1997, s. 210; Spaans, 2006, s. 71). I parti 5.2.1, «Kildetekstens forfatter», viste jeg at det gjerne ble brukt andre oversettelsesbegreper enn *gjendikting* i tidlige oversettelser av Shakespeares verk

til landsmål og nynorsk. I utvalget er den eldste forekomsten av ordet «*gjendikting» med målspråkkategorien «nynorsk / landsmål / norsk dialekt» fra 1942 (Zwilgmeyer, 1942, s. 159; bokID: 41).

Figur 5.2.3a gir en oversikt over hvor mange ganger ulike kilde- (venstre) og målspråk (høyre) er angitt ved forekomster av ordet «*gjendikting» i utvalget. Målspråk har i større grad blitt angitt enn kildespråk. Det kan være flere årsaker til det. I boka *Kristendom og kvad. En studie i norrøn middelalder* av Fredrik Paasche (1914, s. 132; bokID: 14) refererer andre forekomst av analyseenheten til ei gjendiktning av en legende, og det er uklart hva slags tekster eller muntlige kilder som ligger til grunn for denne gjendiktninga. I boka *Korsveier! Nye myter!* av Martin Nag refererer en av forekomstene av analyseenheten til noen gjendiktninger i så generelle termer at det er umulig å si om det dreier seg om tekstene er gjendikta fra ett, to eller flere språk: «Olav [H. Hauge] og jeg leste både egne dikt og gjendiktninger; jeg hadde debutert samme høst med diktsamlingen “Dagboknotater”» (Nag, 2010, s. 154; bokID: 1107).

Figur 5.2.3a Kilde- og målspråk angitt i forbindelse med forekomster av ordet «*gjendikting» i utvalget.

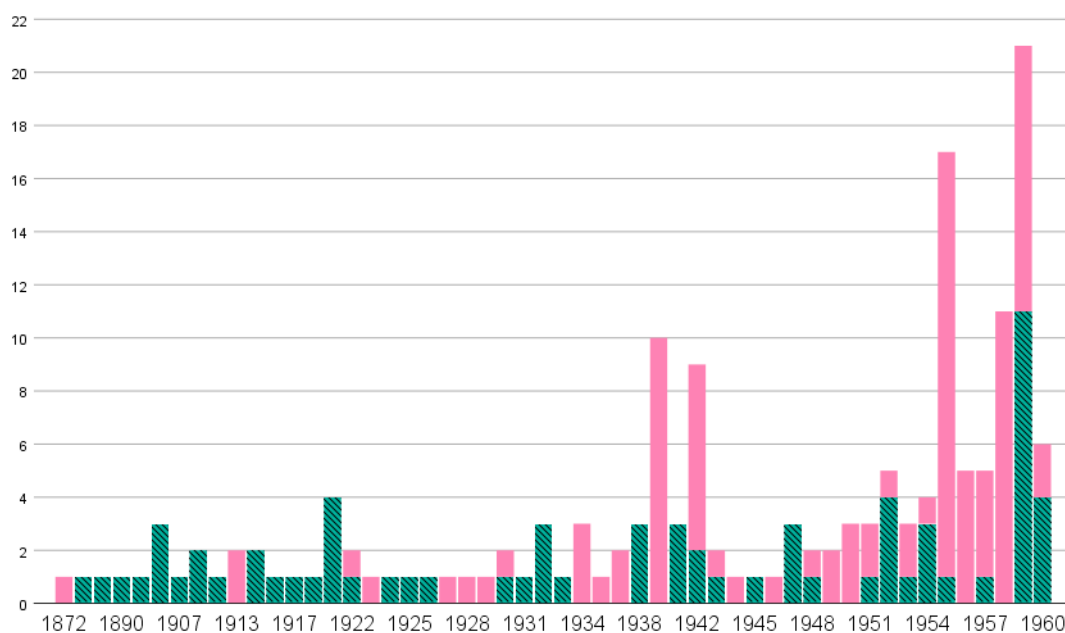
kategori for målkontekst	n	%
norsk	3 103	76
dansk	174	4
tysk	76	2

Tabell 5.2.3b De tre oftest angitte kategoriene for målkontekst i datasettet.

I forbindelse med variabelen målspråk har jeg operert med tre kategorier for norsk språk: «bokmål/riksmål/norsk-dansk», «nynorsk / landsmål / norsk dialekt» og «norsk». I forbindelse med variabelen målkontekst har jeg bare operert med én, i tillegg til de andre kategoriene for målkontekst. Tabell 5.2.3b gir en oversikt over de tre oftest angitte målkontekstene ved forekomster av ordet «*gjendikting» i utvalget. Et eksempel fra de 76 gangene tysk er registrert som målkontekst, finnes i Sonja Mjøens intervjubok *De lyse gode tider. Jeg intervjuer min mor Claire Mjøen*:

Christian Morgenstern, en fin og begavet tysk dikter, hadde oversatt Peer Gynt og Brand, – men vi syntes ikke hans oversettelser var helt kongeniale. Især var det rimene, som på norsk flyter levende og naturlig, – de hadde på tysk ofte en søkt og kunstlet form, ja undertiden virket det helt ut latterlig. Min søster og jeg planla derfor en tysk gjendiktning av Peer Gynt og Brand – uten rim, bare med rytmen strengt etter originalen. Vi oversatte noen akter av begge stykkene til prøve og gikk med disse til den største Ibsenfremstiller Friedrich Kayssler, som bodde i en villa utenfor Berlin. (Mjøen, 1957, s. 21)

1959 og 1960 er siste gang hvor «norsk» som kategori for målkontekst har blitt angitt for mindre enn halvparten av forekomstene av ordet «*gjendikting» to år på rad. Figur 5.2.3b illustrerer distribusjonen av «norsk» som kategori for målkontekst (rosa) og andre registrerte målkontekster (stripete turkis) fra 1872 til 1960.

Figur 5.2.3b Distribusjon av kategorien «norsk» som målkontekst og andre registrerte målkontekster mellom 1872 og 1960.

5.2.4 Oppsummering av fjerde analyse

Blant de tjue forfatterne av flest tekster omtalt som gjendikta eller mulige å gjendikte i utvalget, er det nitten menn og ei kvinne, nemlig Emily Dickinson. Tolv av forfatterne er født før perioden jeg studerer. William Shakespeare er desidert mest omtalt. I utvalget er verket til Shakespeare omtalt slik 313 ganger, mens den nest mest omtalte forfatteren er Homer med 53 ganger. Shakespeares verk har blitt oversatt til norsk før 1872 også, men den lingvistiske markøren «*gjendikting» forekommer ikke før i seinere publikasjoner.

Ni av forfatterne på lista skiver eller skreiv på engelsk. Engelsk er det mest angitte kildespråket totalt: ved mer enn én firedel av forekomstene av ordet «*gjendikting». En effekt av at engelsk så ofte er angitt som kildespråk, er at det også er et bredt utvalg av litterære sjangre som blir omtalt som gjendikta fra dette språket. Dette samsvarer med funn fra den franske konteksten rundt årtusenskiftet (Sapiro, 2008, s. 160). Det er først etter 1955 at engelsk språk blir det dominerende kildespråket for gjendikting.

Tysk, fransk, latin, russisk og spansk er sentrale språk i forbindelse med ordet «*gjendikting» på norsk. Gresk, kinesisk, samisk, svensk, dansk, norrønt, italiensk, hebraisk og islandsk kan regnes som halvsentrale.

Kategorien «bokmål/riksmål/norsk-dansk» er angitt som målspråk i mer enn halvparten av tilfellene hvor ordet «*gjendikting» forekommer. Gjendikting omtales i all hovedsak som en aktivitet med norsk målkontekst i utvalget. Det

gjelder for 76 % av tilfellene. Denne trenden blir entydig etter 1960. Fra da går det aldri mer enn ett år mellom hver gang norsk er angitt som målkontekst ved mer enn halvparten av forekomstene av analyseenheten.

5.3 Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?

De to kvantitative analysene i dette kapitlet skal hjelpe meg med å besvare avhandlingas andre forskningsspørsmål: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?

Foreliggende forskning har antydning at gjendiktingsbegrepet har en særegen posisjon i Norge (Lomheim, 1995/1998, s. 32). Gjennomgangen som jeg presenterte i innledningskapitlets del 1.1, «Elementer av en kontekst», underbygde dette: *Gjendikting* er, sammen med *oversettelse*, ett av to oversettelsesbegreper som er institusjonalisert i forvaltninga av norsk litteraturpolitikk. Resultatene av denne avhandlingas analyser tyder samtidig på at det har skjedd endringer i gjendiktingsbegrepets posisjon på det norske litterære feltet gjennom perioden jeg studerer.

I besvarelsen av første forskningsspørsmål skreiv jeg at sjøl om ordet «*gjendikting» finnes i publikasjoner som kan anses som produkter av en dansk-norsk felleslitteratur før 1900, så er det vanskelig å argumentere for at ordbruken var et resultat av noen enighet eller spesielt verdilada kamp om innholdet i en kategori for litterær produksjon. Derimot har dette kapitlets analyser vist at fire sentrale organisasjoner på det litterære feltet – forlagene Aschehoug, Gyldendal, Cappelen og Samlaget – står bak publikasjonene hvor 38 % av forekomstene av ordet «*gjendikting» i utvalget for heile perioden 1872–2012 finnes. De fire forlagenes relative andel av ordbruken var spesielt høy i perioden 1950–1975. Dette tyder på at gjendiktingsbegrepet særlig i denne delperioden har en sterk posisjon og utgjør grunnlaget for en kategori for litterær produksjon.

De store forlagenes relative andel av bruken av ordet «*gjendikting» synker mot slutten av perioden jeg studerer. Samtidig er det en statistisk signifikant økning i sannsynligheten for at ordet forekommer flere ganger i én og samme publikasjon jo lenger ut man kommer i perioden. Ordbruken som kan tilskrives redaktør eller forlagskonvensjon er særlig høy mellom 1964 og 1994. Etter 1995 går det heller ikke ett år uten at ordet «*gjendikting» er å finne i kolofonen på bøker. Det kan med andre ord se ut som om ordbruken konvensjonaliseres utover i perioden. Dette tyder på at institusjonaliseringa av gjendiktingsbegrepet gjennom innkjøpsordninga for litteratur i 1965 har hatt som

effekt at gjendikting som kategori for litterær produksjon har fått bredt gjennomslag på det norske litterære feltet.

Det framstår også som en effekt av institusjonaliseringa av gjendiktingsbegrepet at det blir tydeligere assosiert med teksttypen dikt. Som jeg viste i første analyse, ble ordet «*gjendikting» før 1900 brukt for å referere til ulike kunstneriske prosesser som innebar en form for forandring. Dersom man ser alle forekomstene av ordet «*gjendikting» før innføringa av innkjøpsordninga under ett, fantes 4 % av disse i diktbøker. Etter innføringa av innkjøpsordninga i 1965 er tilsvarende andel 16 %. Denne forsterkinga av assosiasjonen mellom ordet «*gjendikting» og teksttypen dikt kan ha flere årsaker. Én av dem kan være at det ble gitt ut flere gjendiktninger spesielt og diktsamlinger generelt etter innføringa av innkjøpsordninga (Fjellbirkeland et al., 1984, s. 23; Rottem, 1997, s. 52). En økt produksjon av gjendiktninger i Norge kan forklare at det blir en entydig tendens fra 1960-tallet at målkonteksten ved forekomster av ordet «*gjendikting» er en norsk kontekst.

Tendensen for kildetekst ved forekomster av ordet «*gjendikting» tyder også på at innføringa av innkjøpsordninga forsterka assosiasjonen mellom gjendiktingsbegrepet og teksttypen dikt. For heile perioden 1872–2012 kan dikt anses som kildetekst når ordet «*gjendikting» forekommer i 52 % av tilfellene. Likevel er det først fra 1970-tallet denne tendensen gjør seg gjeldende. Mellom 1937 og 1947 er det ingen forekomster av ordet «*gjendikting» i utvalget som refererer til gjendikting med dikt som kildetekst. Funnene fra analysene tyder altså på at *gjendikting* blir et begrep for oversettelse av lyrikk særlig etter innføringa av innkjøpsordninga for norsk litteratur.

Den eldste boka i Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger som har ordet «*gjendikting» på tittelbladet, er antologien *Luth og skalmeie. Fransk Poesi fra Middelalderen i norsk Gjendigtning* redigert av Kristen Gundelach (1920). Boka ble gitt ut på Aschehoug og er det eldste tegnet på at gjendiktingsbegrepet har gitt grunnlag for en kategori for litterær produksjon. Dataene som jeg har samla inn i forbindelse med dette prosjektet kan ikke belyse i hvilken grad Gundelach erverva litterær kapital gjennom bruken av ordet «*gjendikting». Foreliggende oversettelsesvitenskapelig forskning har vist at Gundelach fikk en betydningsfull rolle i forvaltninga av norsk litteraturpolitikk på et tidspunkt hvor maktforholdene på det litterære feltet og i Norge for øvrig gjennomgikk voldsomme omveltninger, nemlig under andre verdenskrig og den nazi-tyske okkupasjonen av Norge (Solberg, 2021, s. 75).

Gundelachs antologi kan derimot illustrere en tendens som ble klar i delanalysen av hvilke forfattere som har skrevet flest kildetekster som nevnes i forbindelse med forekomster av ordet «*gjendikting»: Mange er forfattere av eldre kanonisert litteratur, som Shakespeare, Homer og Dickinson. Lista over kildetekstforfattere har en parallell i tabellen over gjendikterne som står bak flest gjendiktninger inkludert i utvalget, som jeg presenterte i parti 4.2.4, «Mange og tidlig: Hvem står bak gjendiktningene?», hvor 16 av de tjue gjendikterne på toppen av lista er menn. Denne maskuline dominansen når det kommer til gjendikting tyder på at gjendiktingsbegrepet i liten grad har ligget til grunn for en kategori for litterær produksjon som har blitt utnyttet som ressurs til fordel for likestilling eller likestilt representativitet mellom ulike kjønn på det norske litterære feltet.

Gjendiktingsbegrepet kan heller ikke assosieres med en form for motvekt til den engelskspråklige dominansen i globale oversettelsesstrømmer. Ni av forfatterne på lista over de tjue mest omtalte kildetekstforfatterne skriver eller skreiv på engelsk, og engelsk er angitt som kildepråk ved mer enn en firedel av forekomstene av ordet «*gjendikting». Det er likevel først etter 1955 engelsk blir det dominerende kildepråket for gjendikting. Globale maktforhold og engelsk språk og litteraturs sentrale posisjon i den europeiske romantiske tradisjonen kan bidra til å gi denne tendensen mening (Prunč, 2007, s. 44).

Den dominerende posisjonen til engelsk som kildepråk gjør at det har blitt gjendikta tekster i et mangfold av sjangre fra dette språket. Engelsk gjør seg også gjeldende som tredjespråk i forbindelse med indirekte gjendikting, altså at tekster skrevet på ett språk har blitt oversatt til engelsk, og at disse engelske oversettelsene har vært kildetekster for gjendiktninger. Et slikt tilfelle ble nevnt i delanalyse 5.2.2, «Kildepråk og -kontekst». Henitiuk (2014, s. 155) skriver at «filtrering» av tekster fra «“Orienten”» gjennom et tredje språk, har blitt ansett som relativt uproblematisk i europeisk sammenheng. De to modernismetradisjonene som Langås (2009) og Norheim (2016) skriver om, hvor indirekte gjendikting av japansk og kinesisk lyrikk har blitt assosiert med ulikt erverv av litterær kapital på det norske litterære feltet, kan sies å fjerne mangfoldet som følger med kompleksiteten i språket lyrikken er skrevet på, til fordel for det som blir ansett for å være god litterær smak (Cronin, 2006, s. 133). Slike gjendiktingsstrategier kan ha vært ei forutsetning for at Paal-Helge Haugens og andre poeters indirekte gjendiktninger kunne fornye norsk lyrikk på 1960-tallet (Langås, 2009, s. 140; Norheim, 2016, s. 447). Denne typen

forandring gir et felt en tidsdimensjon, og tidsdimensjonen tilsvarer feltets historie (Bourdieu, 1992/1998, s. 261). Bidragene til denne historia kan beskrives som en kamp for å opprettholde og øke feltets autonomi overfor andre felt (Meylaerts, 2004a, s. 47).

Blad frå ein austleg hage. Hundre Haiku-dikt i utvalg og indirekte gjendikting via engelsk, tysk og fransk ved Paal-Helge Haugen (1965, s. 26) var blant de første bøkene som ble kjøpt inn som ei gjendiktning gjennom innkjøpsordninga for norsk litteratur (Kulturrådet, 1966, s. 39). Men ordet «*gjendikting» forekommer ikke i selve boka. Dette illustrerer at det ikke trenger å være korrespondanse mellom det litterære feltets strukturer og individuell praksis. I denne avhandlingas neste og siste analysekapittel vil jeg undersøke to andre gjendikteres praksis knytta til gjendiktingsbegrepet. Den ene av gjendikterne var aktør på det litterære feltet både før og etter opprettelsen av innkjøpsordninga, mens den andre kun har operert på feltet etter at ordninga ble innført.

6 To analyser: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?

Dette kapittelet består av to kvalitative analyser som er retta inn mot besvarelsen av avhandlingas tredje forskningsspørsmål: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet? Hver av analysene er via til en enkelt gjendikter, henholdsvis André Bjerke og Laila Stien. Bjerke er den gjendikteren som er representert med flest gjendiktninger i utvalget. Stien er også blant de gjendikterne som er representert med flest gjendiktninger, og hun gjendikter mellom nordsamisk og norsk – to offisielle språk i Norge.

I analysen av hvilken posisjon André Bjerke har inntatt overfor gjendiktingsbegrepet, vil jeg gjøre rede for foreliggende forskning og begrunne min interesse for Bjerkes posisjonering overfor begrepet tidlig i sin karriere på det litterære feltet i Norge. Jeg vil analysere et utvalg av private dokumenter fra arkivet etter Bjerke, særlig med henblikk på forekomster av ordet «*gjendikting» og omtaler av *Fenrik Stål. En samling sanger* (Runeberg, 1944), som Bjerke gjendikta anonymt sammen med sin far.

I analysen av Laila Stiens posisjonering overfor gjendiktingsbegrepet er jeg spesielt interessert i å undersøke hvordan hennes gjendiktingspraksis inngår som en del av hennes forfatterskap, og i hvilken grad hun finner begrepet betydningsfullt og relevant for å forstå sin egen praksis.

Del 6.3 er et forsøk på å besvare avhandlingas tredje forskningsspørsmål på bakgrunn av disse to analysene.

6.1 Ordet «*gjendikting» i André Bjerkes arkiv fram til 1947

André Bjerke gjendikta tekster i ulike sjangre på norsk. Han levde fra 1918 til 1985, hadde mange roller i norsk kulturliv og var en betydningsfull aktør på det litterære feltet (se Waage, 2018, 2019).

Primærkilden for denne analysen er data fra arkivet etter André Bjerke, som oppbevares på Nasjonalbiblioteket (se Ødegaard, 2018). Dataene ble samla inn i november 2020 og april 2022. Informasjon om forekomster av ordet «*gjendikting» og referanser til *Fenrik Stål. En samling sanger* analyseres ved hjelp av seks forhåndsdefinerte temaer. Tabell 6.1 er en oversikt over disse. Jeg vil trekke inn sekundærkilder i analysen der det er relevant.

tema	navn	beskrivelse
H	teksttype	Type tekst analyseenheten forekommer i.
I	forekomster	Antall ganger analyseenheten forekommer i teksten.
J	hvor	Hvor i teksten analyseenheten forekommer.
K	måltekstsjanger	Måltekstens sjanger.
L	hvem	Brukes analyseenheten i publikasjonen som det refereres til eller som er et resultat av prosessen som det refereres til?
M	kildetekstsjanger	Kildetekstens sjanger.

Tabell 6.1 Temaer til analyse av arkivdata.

6.1.1 Bakgrunn I: André Bjerke og gjendikting

I parti 4.2.4, «Mange og tidlig: Hvem står bak gjendikningene?» viste jeg at André Bjerke står bak 84 av gjendikningene i utvalget. Det gjør han til den som er representert med flest gjendikninger. Nummer to på lista, Thor Sørheim, er representert med 26. Bjerke gjendikta flere verk som kan sies å inngå i en europeisk litterær kanon. Hans gjendikninger av både Molières og William Shakespeares dramatikk inngår i «Klassikerbiblioteket» til Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur, og han mottok støtte fra det samme akademiet til å gjennomføre gjendikninga si av Johann Wolfgang von Goethes *Faust* (Molière, 1666/1957; Shakespeare, 1597/1970; Waage, 2018, s. 505). Bjerke mottok Norsk Kulturråds oversetterpris i 1972 for åtte gjendikninger av Shakespeares verk (ibid., s. 499). I 1958 mottok han Norsk Oversetterforenings Bastianpris for sin norske versjon av Molières *Misantropen* (Winger & Tveite, 2008, s. 85). På tittelbladet til bokutgivelsen står det at stykket er «Oversatt av André Bjerke» (Molière, 1666/1957, s. 3). Slik blir Bjerkes gjendiktterskap oppsummert av biograf Peter Normann Waage (2018, s. 493): «Bibliografien lister opp 15 gjendikninger av fremmedspråklige lyrikksamlinger og 20 av skuespill, de fleste av William Shakespeare. I tillegg kommer tre antologier med utenlandsk lyrikk.»

Professor i engelsk litteratur Kristian Smidt (1994, s. 7) antyder at Bjerkes bruk av ordet «*gjendikting» kan ha påvirket andre etterkrigsforfattere til å velge dette ordet i stedet for «oversettelse» i forbindelse med sine norske versjoner av William Shakespeares tekster. Det framstår som om Bjerke opererte med begge begrepene tidlig i sin befatning med Shakespeares verk. Dette sitatet fra Bjerkes dagbok den 18. januar 1952 er henta fra Waage (2018, s. 495): «For et deilig stykke “Romeo og Julie” er, det skulle jeg gjerne ha oversatt (gjendiktet) i sin

helhet.» Bjerke har også blitt karakterisert som «ei skyteskive» for litteraturvitere som omtaler norske gjendiktninger av stykkene til Shakespeare:

Diskuterer ein norske tolkingar av Shakespeare, er det lett å hengje ut André Bjerke som den gjendiktaren som har teke minst omsyn til klangen og dåmen i originalen. Han er ei skyteskive mange litteraturvitarar lett tyr til – og det er nok uunngåeleg å ikkje omtale sume gjendiktingar negativt i denne teksta heller. (Spaans, 2006, s. 70)

Det framstår som om Bjerke sjøl anså gjendiktningene for å ha en sentral plass i hans litterære produksjon (Waage, 2018, s. 492). I 1966 skreiv han i et brev at han ønska å trekke seg fra arbeidet i Riksmålsforbundet og vie seg til «mitt forfatterskap og mine gjendiktninger» (sitert i *ibid.*, s. 341).

Bjerke har skrevet fyldig om gjendikting i flere tekster, blant anna «Litt om gjendiktning» (A. Bjerke, 1967/1970) og «Om gjendiktning av Shakespeare» (Shakespeare, 1978, s. 7-27). Notatene til den siste av disse artiklene finnes i mappa Ms.fol. 4261 I: «“Opptreden”: Prologer, taler og foredrag m.m», mens flere notater om gjendikting finnes i mappa Ms.fol. 4261 N: «Oversettelse og gjendiktning» i arkivet etter André Bjerke (se Ødegaard, 2018, upaginert).

Samtidig som Bjerke til en viss grad forsøkte å trekke opp ei grense mellom *gjendiking* og andre begreper for oversettelse og skriving, kunne han også være humoristisk tvetydig i sin bruk av ordet «*gjendikting». I artikkelen «Erling Falk og hans menn» skriver han om Falks oversettelse (eller gjendiktning) av *Kapitalen* av Karl Marx (1932a, 1932b, 1932c, 1932d, 1934, 1935, 1937, 1938, 1939):

Men først og sist var det selve den hellige skrift som kom som spennende føljetong: «*Kapitalen*» i Erling Falks mesterlige gjendiktning, sosialtenkningens bibel, oversatt av marxismens norske Martin Luther. Det var en enestående stilistisk bedrift å forvandle Marx' kronglete, professortyske konstruksjoner til en pregnant og krystallblinkende norsk prosa. Da jeg noen år senere leste verket i sammenheng, ble jeg så overveldet av den selvinnlysende, besvergende klarhet i Falks ordmagi at det drev meg til å skifte universitetsstudium. (A. Bjerke, 1958, s. 131)

Waage hevder at Bjerkes første gjendiktning var diktet «Trær» av Joyce Kilmer, og at «[d]et skjedde i Telemark under krigen» (Waage, 2018, s. 493). André Bjerke oppholdt seg i Telemark fra mai til desember 1944 og fikk tilsendt skjønnlitterære bøker, ordbøker og rimordbøker av sine foreldre (ibid., s. 179-181). Diktet «Trær» ble først trykt i antologien *Fremmede toner. Et utvalg av verdenslyrikken i norsk gjendiktning*, som ble redigert av Bjerke (1947b, s. 162). Det er i denne antologien ordet «*gjendikting» for første gang finnes på tittelbladet til en utgivelse som Bjerke har gjendikta, oversatt eller skrevet (Waage, 2018, s. 492). Slik omtaler Bjerke sjøl dette i essayet «Litt om gjendiktning»:

«Gjendiktning» er visstnok et forholdsvis nytt ord i vårt sprog; f. eks. vil man ikke finne det i Norsk riksmålsordbok. Så vidt jeg vet, var jeg selv en av de første som tok det i bruk, nemlig i undertittelen til antologien «*Fremmede toner*» (1947): «Et utvalg av verdenslyrikken i norsk gjendiktning». Siden er betegnelsen blitt almindelig; begrepsnyansen gjendiktning–oversettelse er innarbeidet. Dette har fått praktiske konsekvenser bl. a. i kringkastingens honorartakster, hvor gjendiktningen vurderes på linje med et originalverk. (A. Bjerke, 1967/1970, s. 80)

Før denne antologien sto André Bjerke også bak den norske versjonen av *Fenrik Stål. En samling sanger* (Runeberg, 1944) sammen med sin far, Ejlert. Boka ble annonsert til salgs for 28 kroner fra 30. august 1944 (Rognlien, 2020, s. 171). Verken André eller Ejlert Bjerkes navn er oppgitt i publikasjonen. Det finnes heller ingen ord for oversettelse i boka, men den har blitt omtalt som ei gjendiktning i flere nyere publikasjoner (Rem et al., 2020, s. 239; Rognlien, 2020, s. 168; Woxholth et al., 2020, s. 53; Waage, 2018, s. 185).

Både ifølge André Bjerke sjøl og ifølge enkelte forskere er han en sentral aktør når det kommer til gjendiktningens posisjon i Norge. Store deler av hans produksjon av gjendiktninger dreier seg om norske versjoner av verk fra den europeiske litterære kanon. Det er uvisst i hvilken grad dette bidro til erverv av litterær kapital for Bjerke. Som nevnt ovenfor, mottok han to priser for litterær oversettelse og gjendiktning gjennom karrieren sin, men som forfatter kom Bjerke fra og med 1950-tallet mer og mer «til å representere periferien i det litterære landskapet» (ibid., s. 418, 425-426). Det er mulig å tolke valg av verk for

gjendikting som et resultat av denne perifere posisjonen. Bjerke anså gjendikningene for å ha en viktig plass i hans litterære produksjon, men han har altså blitt karakterisert som ei skyteskive for litteraturvitere som diskuterer norske versjoner av Shakespeares dramatik.

For å se nærmere på hvilken posisjon Bjerke har inntatt overfor gjendiktningens begrep, har jeg vært interessert i perioden fram til 1947, hvor Bjerke bruker ordet «*gjendikting» i undertittelen til en utgivelse for første gang. I 1947 hadde Bjerke allerede oversatt eller gjendikta lyrikk på norsk, og jeg er interessert i å undersøke om gjendiktningens begrep allerede kan sies å ha hatt en plass i Bjerkes forståelse av litteratur da.

For å undersøke dette har jeg fått tilgang til deler av Bjerkes arkiv. Bjerke nevner gjendikting i flere brev som finnes i her, for eksempel til Gunnar Reiss-Andersen (A. Bjerke, 1952), Den norske Forfatterforening (A. Bjerke, [1966?]) og Aschehoug forlag i 1969 (A. Bjerke, 1969) og 1970 (A. Bjerke, 1970). I brevet til Aschehoug i 1969 ber Bjerke blant annet om at det gjøres følgende rettelse i forbindelse med en nyutgivelse av hans gjendiktning av Edgar Lee Masters' *Spoon River Antologien* (Masters, 1915/1950/1974): «Tittelside: "Oversatt av" skal være "I gjendiktning ved"» (A. Bjerke, 1969). Men videre i analysen er det altså materiale fra 1947 og tidligere i André Bjerkes arkiv som interesserer meg. Før jeg kommer til analysen, vil jeg forsøke å sammenfatte foreliggende kunnskap om hvem André Bjerke var på det norske litterære feltet i 1947.

6.1.2 Bakgrunn II: André Bjerke på det litterære feltet fram til 1947

Det foreligger allerede gjennomganger av André Bjerkes biografi (Waage, 2018) og posisjon på det litterære feltet fra hans skjønnlitterære debut og fram til etterkrigsoppgjøret i Den norske Forfatterforening (Rem et al., 2020). Tabell 6.1.2 viser bøker utgitt fram til og med 1947 som Bjerke står bak som forfatter, oversetter, gjendikter eller redaktør. Oversikten til Waage (2018, s. 539) inneholder ikke *Fenrik Stål. En samling sanger*. En årsak til dette kan være at det har vært uavklart i hvilken grad arbeidet med å oversette eller gjendikte denne boka var fordelt mellom André Bjerke og hans far, Ejlert. I parti 6.1.4, «André Bjerkes første gjendiktning?», vil jeg vise at André Bjerkes oversikt over egen produksjon kan gi et innblikk i hvordan deler av dette arbeidet var fordelt. Dette innblikket rettfærdiggjør inkluderinga av verket i oversikten her.

år	tittel	sjanger	Bjerkes rolle	forlag
1940	<i>Syngende jord. Dikt</i>	lyrikk	forfatter	Aschehoug
1941	<i>Nattmennesket</i>	krim	forfatter (som Bernhard Borge)	Aschehoug
1942	<i>Fakkeltog. Dikt</i>	lyrikk	forfatter	Aschehoug
1942	<i>De dødes tjern</i>	krim	forfatter (som Bernhard Borge)	Aschehoug
1944	<i>Fenrik Stål. En samling sanger av Johan Ludvig Runeberg</i>	lyrikk	oversetter/gjendikter sammen med Ejler Bjerke (anonyme)	Gunnar Stenersens Forlag
1946	<i>Regnbuen. Dikt</i>	lyrikk	forfatter	Aschehoug
1947	<i>Døde menn går i land</i>	krim	forfatter (som Bernhard Borge)	Aschehoug
1947	<i>Fremmede toner. Et utvalg av verdenslyrikken i norsk gjendiktning</i>	lyrikk (antologi)	redaktør, gjendikter	Dreyer
1947	<i>Gjester på Saint Cloud. En historie om det okkuperte Nashville av Alfred Leland Crabb</i>	roman	oversetter	Nasjonalforlaget

Tabell 6.1.2 André Bjerkes bøker utgitt fram til og med 1947.

Bjerke skreiv kriminalromaner under pseudonymet Bernhard Borge. Prosessene med å etablere disse bøkene som bestselgere, og å få dem oversatt til andre språk omtales i Bjerkes brev til sine foreldre:

Jeg ble innkalt til min forlegger M. Nygård for et par dager siden, og han erklærte at han trodde boka ville bli en bestseller og at han ville sende ut første opplaget i 4000 eksemplarer. (A. Bjerke, 1941a, s. 1)

Fra det danske forlaget har jeg fått et brev med et usedvanlig dårlig honorartilbud: 5 % for de første 3000, 7½ % for de neste 2000 og 10 % for resten. Jeg sender selvsagt et avslag. (A. Bjerke, 1942a)

Jeg venter å få tilsendt et eksemplar av Hultengreens essaysamling om lyrikk fra Tanum og [uleselig]. Likeledes den danske og svenske oversettelsen av «De

dødes tjern». Kunde dere sende meg et eksemplar av hver av disse bøkene etter hvert som de kommer? (A. Bjerke, 1943)

Essaysamlinga til Rudolf Hultengreen ble gitt ut på Tell forlag i 1943. Forlaget ble satt i karantene da det søkte om opptak i Den norske Forleggerforening etter andre verdenskrig, på grunn av «skolefolk, som mente forlagets ordbok over 1941-rettskrivningen innebar samarbeid med NS» (Ringdal & Larsen, 1995, s. 134). Hultengreens essaysamling ble omtalt i flere aviser da den kom ut. Boka heter *Profiler i norsk lyrikk* og inneholder artikler om ni mannlige poeter. Artiklene er, ifølge forfatteren, «ikke ment som en kritisk vurdering eller klassifisering av den enkelte dikter» (Hultengreen, 1943, s. 5). Artikkelen om Bjerke er svært positiv og avsluttes slik: «Det er få her hjemme som har hatt slik suksess med sine første bøker, men det har også vært fortjent. Derfor tør jeg trygt spå at norsk lyrikk også i framtiden vil få glede av hans navn» (ibid., s. 88).

I løpet av andre verdenskrig etablerte André Bjerke seg som lyriker og krimforfatter. Men etter den nazi-tyske okkupasjonen ble han også refsa og dømt i Den norske Forfatterforenings æresrett, som ble oppretta som en del av avnazifiseringa av det norske etterkrigssamfunnet. Dette skal ha prega Bjerke resten av livet (Søbye, 2021, s. 116).

Forfatterforeningen ble verken nazifisert, forbudt eller nedlagt under okkupasjonen. Espen Søbye skriver at styret dermed under heile okkupasjonen kunne «fungere som en hjelpesentral for medlemmene» (ibid., s. 108, 125-127). En æresrett er ei forenings mulighet til å sanksjonere medlemmer i henhold til foreningas lover og vedtekter. Forfatterforeningens æresrett ble oppretta etter et styrevedtak den 15. mai 1945. På vei fra diktatur mot potensielt demokrati skjedde det oppgjør på mange nivåer i det norske samfunnet (ibid., s. 106-108). Rem et al. (2020, s. 201) viser at planlegginga av oppgjøret begynte før krigen var over: Regjeringen og Hjemmefronten meinte at det måtte finnes mulighet for å suspendere kollaboratører i stat og kommune før enkeltpersoners sak var behandla av rettsvesenet. For stat og kommune ble det juridiske grunnlaget for slike suspensjoner hetende Tjenestemannsanordningen, og den var forbilde for oppgjøret i Den norske Forfatterforening, sjøl om opprettelsen av en æresrett ikke kunne hjemles i den (ibid.; Søbye, 2021, s. 129). I Forfatterforeningen ble medlemmene som hadde vært med i nazipartiet Nasjonal Samling (NS)

umiddelbart ekskludert, mens æresrettens mandat var å behandle konkrete saker som befant seg i ei gråson: De gjaldt medlemmer som ikke hadde vært med i NS, men som man meinte kunne ha opptrådt unasjonalt. 18 foreningsmedlemmer fikk ulike former for sanksjoner, som krav om tilbakebetaling av stipender og honorarer, suspensjon eller publiseringsforbud. Straffen måtte gjennomføres dersom medlemskapet i foreninga skulle opprettholdes. I 2018 beklaga Den norske Forfatterforening at æresretten hadde dømt forfattere til straffer som den ikke skal ha hatt myndighet til å idømme (Woxholth et al., 2020, s. 71).

Beklagelsen var kontroversiell. Flere av sekundærkildene som dette bakgrunnspartiet bygger på, har oppstått som en del av debatten som fulgte (for eksempel Fløgstad, Rem & Søybye, 2020; Rem et al., 2020; Rognlien, 2020; Søybye, 2021; Woxholth et al., 2020).

For arbeidet med *Fenrik Stål. En samling sanger* ble André Bjerke i æresretten dømt til å få inndratt honoraret, samt publiseringsforbud i ett år (Woxholth et al., 2020, s. 87). Dommen ble anka til Norsk Kunstnerråd. I hans personlige korrespondanse med foreldrene fra 17. juli 1946 framstår det som om Bjerke venta utålmodig på den endelige avgjørelsen:

Ennu har ikke kunstnerrådet gitt et knøtt fra seg; gutta har tydeligvis tatt fellesferie; det er ganske utrolig hvor nonchalante og hensynsløse de bandittene er. Men nu har min venn [...] (sønn av politisjefen) lovet å purre på dem, henvende seg direkte til dem og iallfall få røkt reven ut av sin hule. Han er selv jurist og er overbevist om det ulovlige i granskningskomiteens metoder; den har jo de facto satt oss i *gjeldsfengsel*, en straff som – hvis den juridisk godkjennes – betyr at rettsvesenet er satt hundre år tilbake i tiden. (A. Bjerke, 1946a)

I samme brev refererer Bjerke også til det som antageligvis skal bli *Fremmede toner. Et utvalg av verdenslyrikken i norsk gjendiktning* (A. Bjerke, 1947b) og til oversettelsen av *Vakre mennesker* av William Saroyan (1946) for Studiotheateret:

Mitt arbeide går sin gang. Jeg har tatt fatt på oversettelsen av Saroyans skuespill og legger nu den siste hånd på antologien. Den omfatter i øyeblikket 113 dikt: 28 engelske, 23 amerikanske, 40 tyske, 13 østerrikske og 9 schweiziske. (Den angelsaksiske avdelingen blir i sidetall større enn den tyske.) *Det* verket er jeg

virkelig stolt av, så har det også kostet meg to års arbeide. Bare nu de forbannede... (A. Bjerke, 1946a)

Etter ett år falt tilbakebetalingskravet bort i ankebehandlninga i Norsk Kunstnerråd (Woxholth et al., 2020, s. 53). Den endelige domsavsigelsen ble forkynt slik den 22. oktober 1946:

Kunstnerrådet finner under henvisning til premissene for Ejlert Bjerke ikke å kunne fritta André Bjerke for enhver bebreidelse i anledning av hans forbindelse med det nasistiske Stenersens forlag, men finner, i betraktning av de unnskyldende momenter som foreligger og til at André Bjerke har utvist en i øvrig utmerket holdning under okkupasjonen at det bør ha sitt forblivende med den forhåndsregel som er truffet i form av 1 års karantene, som allerede er utløpet.

Beslutningen om utbetaling av kr. 10.000,- til humanitært formål blir således å oppheve. (sitert i Waage, 2018, s. 195)

Ejlert Bjerke ble idømt strengere straff enn André for sin utstrakte oversettervirksomhet og formidling av oversettere for det nazistiske Gunnar Stenersens Forlag (Fløgstad et al., 2020; Woxholth et al., 2020, s. 53; Waage, 2018, s. 192).

André Bjerkes dom i æresretten har blitt via stor oppmerksomhet etter Forfatterforeningens beklagelse i 2018. Sjøl fremheva han de negative konsekvensene som den offentlige kunnskapen om arbeidet for Gunnar Stenersens Forlag og æresrettens dom hadde for han i et brev til Norges Kunstnerråd den 27. januar 1947:

[K]arantenen har fått et langt videre omfang enn det etter ordlyden var fastsatt i domsdokumentet. Her heter det at jeg i ett år måtte avstå fra å utgi noen *bok*. Men i virkeligheten har jeg også vært utesperret fra dagspresse, tidsskrifter, ukeblad, teater, film og kringkasting. Boikotten er universell. (sitert i *ibid.*, s. 101)

Det skal nevnes at verken dommene eller underlagsmaterialet fra æresretten ble offentliggjort, og flere av de dømte forfatterne – også enkelte av de som ble ekskludert på grunn av medlemskap i NS – ble betydningsfulle aktører på det norske litterære feltet og ellers folkekjære forfattere (Rem et al., 2020, s. 247-248; Søbye, 2021, s. 117).

I 1952 ble en alternativ forfatterforening etablert med utgangspunkt i en uenighet om språkspørsmål. Både forfattere som hadde vært aktive i motstandskampen mot den nazityske okkupasjonsmakta i Norge under andre verdenskrig, og forfattere som hadde blitt refsa av æresretten, blant andre André Bjerke, tok del i denne alternative foreninga. Slik blir dette tolka av Søbye (ibid., s. 121): «Dannelsen av den nye foreningen kan ses på som et tegn på at motsetningen fra krigsårene var tilbakelagt få år etter frigjøringen.»

André Bjerke var en anerkjent lyriker og krimforfatter ved utgangen av andre verdenskrig. I løpet av etterkrigsoppgjøret ble det kjent at han hadde gjendikta ei diktsamling for et nazistisk forlag under okkupasjonen av Norge. Han ble dømt for dette i det interne oppgjøret som fant sted i en viktig institusjon på det norske litterære feltet. Det er liten tvil om at dette gjendiktingsarbeidet var knytta til tap av symbolsk kapital i det frigjorte Norge. Bjerke skal ha opplevd dommen som opprørende gjennom store deler av sitt liv. Dette kan tolkes som et skille mellom Bjerkes litterære habitus og feltets rådende perspektiv på sammenhengen mellom litteratur og makt. Det er nærliggende å tolke dette som et uttrykk for litterær autonomi, men med Heilbron og Sapiro kan det også anses for å være et resultat av «heterogeneous professional conditions associated with [...] elitist individualism and [...] the logic of competition» (Heilbron & Sapiro, 2007, s. 102). Sammenhengen mellom litteratur og makt framstår uansett som en sammenheng som Bjerke til dels var blind for, men som var viktig i det frie norske litterære feltet.

André og Ejlert Bjerke var de eneste som ble dømt i kunstnerorganisasjonenes æresretter for å ha oversatt litteratur. Det var som medlemmer av Den norske Forfatterforening de ble dømt. De må sånn sett anses for å være unntak, all den tid Gouanvic (2007, s. 89) beskriver oversettere som en skyggearmé som lett blir glemt.

Etter krigen og okkupasjonen fortsatte André Bjerke, som vist, sin forfatter- og oversettervirksomhet, blant anna med gjendiktninger av lyrikk og skuespill. Gjennom flere brev til sine foreldre kommer det fram at han var frustrert over at forlag og forleggere nølte med å akseptere oversettelser for

publikasjon. Det framstår som om Den norske Forfatterforenings etterkrigsoppgjør var en viktig årsak til dette. Den 14. august 1945 skreiv han til sine foreldre:

Nåja, – ett lyspunkt er det iallfall i dette egyptiske mørke; ifølge Parmann skal Butenschiøn ha besluttet seg til å utgi Oscar Wilde-oversettelsene i høst. Jeg har ennå ikke snakket med ham; jeg foretrekker å vente til sommeren er fart. Kanskje det viser seg at han er en «modig» mann allikevel. Jeg har lyst til å fortelle ham at hvis han bare har mot som et [uleselig], vil han være i stand til å flytte bjerge (for ikke å si Bjerke). Feigheten overfor den rene og uforfalskede terror bør vel ikke få lov å bre seg i et fritt land? (A. Bjerke, 1945)

I henhold til en konsulentuttalelse av Alf Larsen fra 8. juli 1946 framstår det som om oversettelsen det er snakk om, er et samarbeidsprosjekt mellom Ejlert og André Bjerke, hvor Ejlert har oversatt prosateksten «De profundis», mens André har oversatt «Balladen om Reading fengsel», som er på vers. Larsen roser Ejlerts oversettelse («Det er ennå ikke hendt meg at jeg har hatt så lite å bemerke til en oversettelse»), mens han meiner at Andrés oversettelse «er litt for lett» (Alf Larsen, 1946). I et brev fra 29. juli samme år skriver André at han «løp nedom Dreyers forlag før jeg reiste; det er i orden med O.W.-oversettelsene; honoraret kan hentes når som helst» (A. Bjerke, 1946b). Den 6. august skrver han:

Som sagt: like før jeg rystet Norges støv av mine føtter, var jeg nedom Butenschiøn og snakket om Oscar Wilde-bøkene. Begge deler er i orden, men han tvilte på at noe av det kunde komme ut før nyttår på grunn av den katastrofale trykkeri-situasjonen. Honoraret for balladen blir 1000 kr., hva angår «De Profundis» (som altså kommer i samme bind) får du, far, treffe en personlig avtale med vår forlegger. Han ytret at han også gjerne vilde ha kriminalromaner etc. på forlaget sitt; jeg er nu sterkt i tvil om jeg ikke skal gå helt over til Dreyers forlag; det avhenger av hvordan Mads opptrer nu til høsten. Saboterer han fortsatt «Regnbuen» er det jo opplagt hva jeg har å gjøre. (A. Bjerke, 1946c)

Jeg veit ikke hva som skjedde videre i kontakten med Dreyers forlag. *Regnbuen* ble gitt ut på Aschehoug (A. Bjerke, 1946f), og Oscar Wilde-publikasjonen kom

ikke ut før i 1950, da på Ernst G. Mortensens forlag, med «De Profundis» «oversatt av Ejlert Bjerke» og «The Ballad of Reading Gaol» «i gjendiktning av André Bjerke» (Wilde, 1950, s. 4). Antologien *Fremmede toner. Et utvalg av verdenslyrikken i norsk gjendiktning* ble gitt ut på Dreyers forlag (A. Bjerke, 1947b). Utgivelsen ga Bjerke et nytt bein å stå på – redaktør for ulike typer antologier (Waage, 2018, s. 449). Innhold til en antologi med spøkeshistorier ble foreslått til Aschehoug i et brev fra 27. november 1947 (A. Bjerke, 1947a). Bjerke ga også ut sin tredje kriminalroman og sin første romanoversettelse i 1947 (A. Bjerke & Borge, 1947; Crabb, 1947).

6.1.3 Fram til 1947: Ordet «*gjendiktning» i Bjerkes brev til foreldrene

I metodekapittelet skreiv jeg at Waage (2018) siterer fra dokumenter i André Bjerkes private arkiv hvor ordet «*gjendiktning» forekommer. Dette indikerer at arkivet kan være en relevant kilde til informasjon om hvordan Bjerke posisjonerte seg overfor gjendiktningensbegrepet.

Da jeg fikk delvis tilgang til Bjerkes arkiv, begynte jeg undersøkelsen med en antagelse om at jeg kunne finne spor av årsaken til at ordet «*gjendiktning» får en framtreddende plass, i undertittelen til antologien *Fremmede toner. Et utvalg av verdenslyrikken i norsk gjendiktning* (A. Bjerke, 1947b). I arkivmaterialet som jeg fikk tilgang til, fant jeg derimot bare ett dokument hvor ordet «*gjendiktning» forekommer. Det dreier seg om et brev fra André Bjerke (1944a) til hans foreldre fra 20. oktober 1944. Som jeg vil vise under, diskuterer Bjerke konkrete oversettelser, gjendiktninger og andre skjønnlitterære tekster i brevet. Dette er ikke overaskende, ettersom Waage (2018, s. 51) har vist at både lesing og skriving tidlig ble en del av oppdragelsen til André Bjerke. Det framstår som om familien var i besittelse av betydelig kulturell kapital. Bjerke skriver til sine foreldre om egen og andres litterære produksjon i en rekke brev fra og med slutten av 1930-tallet. Dessuten forsøkte faren, Ejlert, som var en etablert forfatter, å hjelpe André med å få gitt ut diktene sine (ibid., s. 145).

I brevet fra André Bjerke til foreldrene den 20. oktober 1944 finnes det to forekomster av analyseenheten. Bjerke skriver at han har ankommet Eidsborg i Telemark og takker for brev og pakker. Han omtaler to franske dikt som «fine», «men jeg *må* nok ha det fransk-norske leksikonet når jeg skal ta fatt på oversettelsen» (ibid., s. 1).

Første forekomst av ordet «*gjendiktning» finnes videre i dette avsnittet:

«Mens Boas sover» egner seg særlig godt til oversettelse, og jeg *tror* jeg skal klare å gjøre det ganske bra; Rostands sonett (som for øvrig ikke er noen ekte sonett, da diktet er skrevet i en firefotet anapestrytme i stedet for i den femfotede jambe, som er sonettens rytme), *den* er adskillig vanskeligere, og jeg tror nok jeg bør vente litt før jeg tar fatt på den; egentlig er det vel litt frekt av meg å gi meg til å gjendikte franske mestere når jeg er så vidt uerfaren i det franske språk; man risikerer jo å få «smaksadvokatene» på nakken! (ibid., s. 1)

I henhold til de forhåndsdefinerte temaene kan jeg si at forekomsten av analyseenheten finnes i et brev hvor det også finnes en annen forekomst. Ordet «gjendikte» finnes i brevets brødtekst. Dikt er kildetekstsjanger, mens Bjerke bruker både ordet «oversettelse» og «gjendikte» for å omtale gjendiktingsprosessen som han sjøl skriver at han vil gjennomføre.

Videre i brevet skriver Bjerke om en polemikk rundt Herman Wildenveys oversettelse av *Du og jeg* av Paul Géraudy (1926). Bjerke drøfter også noen kritiske innvendinger mot «If»-oversettelsen, og jeg tolker det slik at disse kritiske innvendingene kommer fra Ejlert og Karin Bjerke, ettersom Bjerke omtaler dem som en selvfølgelighet uten å nevne hvem som står bak. «If» er et dikt av forfatteren Rudyard Kipling. Bjerkes versjon finnes i *Fremmede toner* (A. Bjerke, 1947b, s. 86-89).

Andre forekomst av ordet «*gjendikting» finnes i drøftinga av Bjerkes versjon av Kiplings «If»:

De fire siste strofene av første vers er blitt en smule gnidret i gjendiktningen, jeg medgir det; her gjør den seg særlig gjeldende den vanskeligheten jeg nevnte: at de engelske ordene nesten regelmessig har færre stavelser enn de tilsvarende norske. (A. Bjerke, 1944a, s. 2-3)

I henhold til de forhåndsdefinerte temaene kan jeg si at forekomsten av analyseenheten finnes i et brev hvor det også finnes en annen forekomst. Ordet «gjendiktningen» finnes i brevets brødtekst. Dikt er kildetekstsjanger, mens Bjerke bruker både ordet «oversettelsen» og ordet «gjendiktningen» for å omtale sin foreløpige norske versjon av Kiplings dikt.

I brevet diskuterer Bjerke ulike egenskaper ved det engelske diktet og skriver at «[d]ette lar seg dessverre ikke overføre fullstendig parallelt på norsk»

(ibid., s. 3). Han gir en kritisk og positiv tilbakemelding etter å ha lest farens roman *Demon* (E. Bjerke, 1921). Arnulf Øverland, som på dette tidspunktet var internert i konsentrasjonsleiren Sachsenhausen i Tyskland (W. Dahl, 1989, s. 224), blir trukket fram som en rollemodell for språkbruk. Det samme gjelder flere franske forfattere. Brevet avsluttes med et ønske om inspirasjon i eget arbeid og å få tilsendt en rekke bøker fra foreldrene (A. Bjerke, 1944a, s. 6).

6.1.4 André Bjerkes første gjendiktning?

I metodekapittelet skreiv jeg at jeg ble overraska over å finne ordet «*gjendiktning» så sjelden i arkivmaterialet som jeg undersøkte. Ettersom analysen av forekomstene i dokumenter fra 1947 eller tidligere har blitt forholdsvis kort, ønsker jeg å bruke plass på å undersøke hvordan André Bjerke sjøl omtaler den norske versjonen av *Fenrik Stål. En samling sanger* (Runeberg, 1944), som ble gitt ut som illustrert praktutgave på Gunnar Stenersens forlag.

Johan Ludvig Runebergs bok om Fenrik Stål var en svenskspråklig bestselger i to deler fra 1848 og 1860 som bidro til å opprettholde økonomien i det største forlagshuset i Finland, Edlund, mellom det nittende og tjuende århundre, ettersom den alltid var etterspurt (Paloposki, 2017, s. 35; Vinikka-Kallinen & Haugen, 2019). Første del av boka ble oversatt av Johan Koren Christie og utgitt i Bergen i 1856 (Runeberg, 1856). Det finnes ingen ord for oversettelse i André og Ejlert Bjerkes versjon fra 1944, men den refereres til som ei gjendiktning i flere nyere publikasjoner (Rem et al., 2020, s. 239; Rognlien, 2020, s. 168; Woxholth et al., 2020, s. 53; Waage, 2018, s. 185). Gjennom å undersøke André Bjerkes omtale av sitt arbeid med *Fenrik Stål. En samling sanger*, slik dette framkommer i materiale fra hans personlige arkiv, vil jeg belyse både Bjerkes posisjonering overfor gjendiktningensbegrepet i starten av karrieren og hans habitus på det litterære feltet under den nazi-tyske okkupasjonen av Norge.

Som jeg viste i analysen av forekomstene av ordet «*gjendiktning» i Bjerkes arkiv bruker han ordet i 1944 for å referere til eget arbeid. Jeg viste tidligere at Bjerke hadde en posisjon som ung og lovende forfatter mot slutten av okkupasjonen av Norge under andre verdenskrig. Gjendiktinga av *Fenrik Stål. En samling sanger* bidro til at Bjerkes posisjon på det litterære feltet ble svekka gjennom etterkrigsoppgjøret. Likevel fikk Bjerke en karriere både som forfatter, redaktør, gjendikter og oversetter etter dette. Ettersom konteksten for gjendiktinga er så spesiell, vil jeg vie seksjonen under til foreliggende kunnskap

om oversettelse under okkupasjonen. Seksjonen etter dette vil være via til analysen av Bjerkes omtale av hans gjendiktingsarbeid.

6.1.4.1 Oversettelse på det litterære feltet under den nazi-tyske okkupasjonen av Norge

Aksjonene mot enkelte norske forlag – Tiden, som var tilknyttet venstresida i politikken, og Aschehoug, som skulle gi ut Bjerkes debutbøker – var brutale og ble iverksatt raskt etter at Norge ble okkupert 9. april 1940 (Ringdal & Larsen, 1995, s. 106; Sjøbye, 2021, s. 122). Oversatt litteratur ble beslaglagt allerede 11. april (Ringdal & Larsen, 1995, s. 99). Nazistiske styresmakter anså kunst og kultur for å være «redskaper for nazifisering av det norske samfunnet» (Sjøbye, 2021, s. 122). Dette innebar ensretting av kunsten og kulturlivet, og var et brudd med kulturradikalisme og modernisme, som hadde vært hegemoniske før okkupasjonen.

Nyordninga av kulturlivet krevde lojale medarbeidere i forvaltninga, og «[b]are Politidepartementet og Justisdepartementet hadde like mange NS-medlemmer blant sine ansatte som denne departementale nyskapningen [Kultur- og folkeopplysningsdepartementet]» (ibid., s. 123). Mer eller mindre perifere aktører fra før okkupasjonen fikk sentrale roller både i forvaltning og som rådgivere i spørsmål som hadde med litteratur å gjøre (Ringdal & Larsen, 1995, s. 106; Solberg, 2021, s. 75). Norske forlag unngikk forhåndssensur på norsk litteratur, men ikke på oversatt litteratur, som ble pålagt en tidkrevende og kostbar søknadsprosess fra 29. oktober 1941 (ibid., s. 82-87). Søknader om å få utgi oversatt litteratur ble behandla ved departementets litteratur- og bibliotekskontor, som inngikk i institusjonaliseringa av naziregimets kulturpolitikk (ibid., s. 83). Dermed framstår oversettelse som den strengest kontrollerte delen av det norske litterære feltet under okkupasjonen (Solberg, 2020, s. 144).

Sjøøl om ettpartistaten til Nasjonal Samling hadde stor kontroll over det litterære feltet i Norge, har Solberg (ibid., s. 157) vist at også de nazi-tyske okkupasjonsmyndighetene aktivt og på ulike vis promoterte oversatt litteratur som en del av sin myke propaganda overfor den norske befolkninga. Noen norske forlag samarbeida åpenlyst med myndighetene og ga ut hard propaganda fra NS eller de tyske okkupasjonsmyndighetene, mens andre forlag ble ansett for å være nøytrale: Disse var viktige for formidlinga av myk propaganda, noe som i

praksis dreide seg om spredning av tysk kultur og litteratur, samt tankegods som myndighetene favoriserte (ibid., s. 146). Rikskommissariatet utnyttet begge disse typene forlag for sitt formål (ibid., s. 152).

Flere i den norske bokbransjen meinte i begynnelsen av okkupasjonen at man måtte sitte stille i båten og unngå konfrontasjon med nazistene (Ringdal & Larsen, 1995, s. 100). I Den norske Forleggerforening var flere medlemmer urolige over fallende omsetning og økt skattlegging, men «[n]orsk bokhandel skulle drives som før» (ibid.). Etter hvert ble denne foreninga og de to største utgiverne av ny norsk skjønnlitteratur, forlagene Gyldendal og Aschehoug, nazifisert (Ringdal & Larsen, 1995, s. 105; Sjøbye, 2021, s. 123).

Gunnar Stenersen, som hadde vært medlem av Forleggerforeningen siden midten av 1930-tallet, ble etter hvert leder for den nazifiserte foreninga. Hans eget Gunnar Stenersens Forlag var blant de forlagene som åpenlyst samarbeidet med de nazistiske myndighetene (Rem et al., 2020, s. 69). Ikke bare ga dette forlaget ut en norsk oversettelse av Adolf Hitlers *Min kamp* i stort opplag, Gunnar Stenersen hadde også kontroll over Folkeboksamlingens Ekspedisjon og kunne dermed distribuere denne og andre bøker til folke- og skolebibliotek i Norge:

Å utgi propaganda for diktatur, rasisme, antisemittisme og voldsforherligelse med det tilforlætelige innarbeidede utstyret som både bibliotekarer og publikum forbandt med autorisert kvalitet, var propaganda på avansert nivå. (ibid., s. 88)

Både Rikskommissariatet og Kultur- og folkeopplysningsdepartementet sikra ved ulike anledninger forhåndssalg av bøker fra Gunnar Stenersens Forlag, som dermed fikk økonomisk sikkerhet for utgivelsene sine og ble en sentral aktør overfor de nazistiske myndighetene på det litterære feltet i Norge under okkupasjonen (ibid., s. 91).

Forlaget Aschehoug ga ut André Bjerkes fire første bøker mellom 1940 og 1942. I 1943 ble forlaget nazifisert, noe som innebar at både Gyldendal – som ble nazifisert året før – og Aschehoug skulle boikottes av forfatterne på forlagene (Sjøbye, 2021, s. 126). André Bjerke skreiv ikke noe om dette i brevene til foreldrene sine, men i et postkort den 24. juni 1942, altså året før, skreiv han til dem:

Forøvrig er det punktum finale med Aschehoug forlag nå, og de andre forlagene følger etter. Det blir med andre ord ikke noen Bernhard Borge-bok til høsten og heller ingen antologi over ung norsk diktning. Jeg får vel allikevel prøve å skrive boka ferdig, skjönt det bare blir å skrive for skrivebordskuffen; det viser seg nemlig at det er umulig å få sendt utrykte manuskripter ut av landet. (A. Bjerke, 1942a)

Det er mulig Bjerke tok sorgene på forskudd, for *De dødes tjern* ble gitt ut i oktober dette året (A. Bjerke & Borge, 1942; Waage, 2018, s. 165). Det framstår uansett som om André Bjerke var klar over at okkupasjonen medførte vanskelige forhold for norske forlag og dermed for utgivelse av hans egen litterære produksjon.

Til tross for diktatur og ensretting var boksalgene godt under okkupasjonen (Hultengreen, 1943, s. 83; Rem et al., 2020, s. 30; Ringdal & Larsen, 1995, s. 103). Forlagene som manøvrerte seg gjennom okkupasjonstida uten å vekke for store reaksjoner, tjente svært godt på leselysten i det okkuperte Norge (ibid., s. 105).

Det oppsto også et illegalt felt for kulturell produksjon, hvor særlig lyrikk var en viktig litterær sjanger på trykk i undergrunnsaviser og blader (Søbye, 2021, s. 124). «Med alle offisielle media sensurert og under kontroll, fikk denne undergrunnsdiktningen status og tyngde; den var til å stole på», skriver Rem et al. (2020, s. 31). Diktene nådde bredt. Arnulf Øverland skriver i forordet til boka *Vi overlever alt! Dikt fra krigsårene*, som ble gitt ut i 1945, at distribusjonen av diktene hans var bedre i enkelte av krigsårene enn han noen gang ellers hadde opplevd, samtidig som han legger vekt på skivingas dårlige kår både da han skreiv som en del av sitt motstandsarbeid i frihet og i fengsel og konsentrasjonsleir:

Disse diktene har stort sett gjort sin tjeneste. De som jeg skrev, da jeg ennå var i frihet, har vært spredt – de fleste av dem – i stencilerte eksemplarer i den dypest mulige hemmelighet, men har nådd langt videre enn trykkpresse, forlag, bokhandel, anmeldelser og reklame, hele det organiserte distribusjonsapparat, har kunnet befordre min tidlige diktning.

Men å offentliggjøre noget i hemmelighet, er et problematisk foretagende, det går ikke i lengden. Selv det skarpsindigste politi vil til slutt få en anelse om, at der foregår noget. [...]

På enecellen i Møllergaten hadde jeg god tid til å skrive; men jeg hadde riktignok kikkhullet i ryggen! I de tre år jeg satt i Sachsenhausen, var jeg ikke et minutt alene. Alt hvad jeg der fikk gjort, er et par prekener og sangtekster, som jeg skrev for mine kamerater, når de forlangte det av mig. (Øverland, 1945, s. 5-6)

Forsøk på å organisere et fritt kulturliv mot det nazistiske statsapparatet fant sted heilt fra sommeren 1940 (Rem et al., 2020, s. 38-39).

Innenfor et teoretisk rammeverk som bygger på begreper fra Bourdieus sosiologi, kan det sies at det fantes to felt for litteratur i Norge under okkupasjonen: Et litterært felt med institusjoner som forlag og foreninger som ble fullstendig instrumentalisert av det nazistiske statsapparatet, med mål om å oppmuntre befolkninga til å bli positivt innstilt overfor nyordninga av samfunnet; og et motstandsfelt hvor litteraturen inngikk som én av flere måter å kjempe mot denne nyordninga på, men som mangla de litterære institusjonene og godene som følger med påvirkningskraft på statlige myndigheter og åpenlys kontakt med forlag og trykkerier. I begge tilfellene vil den litterære autonomien være lav, fordi litteraturens posisjon som kampmiddel er viktig. Solberg (2021, s. 72) argumenterer for at oversettelse i sammenhenger som dette må betraktes som en form for politisk handling. Med Bourdieus vokabular kan dette forsvares gjennom å si at den litterære logikken står svakt i forhold til en politisk eller ideologisk logikk som er uløselig forbundet med den aktuelle krigen, okkupasjonen og politiske situasjonen for øvrig. På individnivå er det likevel fortsatt et åpent spørsmål hvordan de enkelte aktørene ser på sin egen posisjon i denne sammenhengen. Ulike elementer ved deres habitus kan bidra til en større forståelse av dette.

André Bjerke hadde allerede vært gjennom førstegangstjeneste og stått i militær nøytralitetsvakt og var derfor blant dem som ble mobilisert den 9. april 1940 i kampen mot den tyske invasjonen (Waage, 2018, s. 151). Etter nederlaget satt han i tysk fangenskap i Mysen fram til 13. mai (ibid., s. 153). Erfaringene med krig og fangenskap skal ha påvirka hans litterære produksjon (ibid.). Bjerke skreiv dessuten tekster som vitner om motvilje overfor okkupasjonsmakta (ibid.,

s. 176). De ble publisert i ei diktsamling som kom ut etter krigen (A. Bjerke, 1946f).

I flere brev som jeg allerede har sitert fra, kommer det fram at Bjerke hadde stor arbeidslyst knytta til litteratur og oversettelse. Denne lysten vedvarte tilsynelatende gjennom store deler av okkupasjonen, men han måtte også tvinge seg sjøl til å være disiplinert. I et dokument fra 3. juni skriver han, tilsynelatende til seg sjøl:

STÅ OPP OG OVERSETTE.

ARBEID OG VÆR ET SKIKKELIG

MENNESKE.

GÅ IKKE PÅ RANGEL..

MØTE I MORGEN 4/6 ANGÅENDE ET NYTT TIDSSKRIFT.

HUSKER DU IKKE DETTE FÅR DU RIS.

ARBEID.....FORTSETT Å ARBEIDE. (A. Bjerke, 1941b)

André Bjerkes far, Ejlert, mottok Statens forfatterstipend for 1942 (Rem et al., 2020, s. 257). Han var også tilknyttet Gunnar Stenersens Forlag som oversetter av flere bøker, og han satte forlaget i kontakt med andre oversettere (ibid., s. 82).

Det finnes tilsynelatende mange grunner til at André Bjerke valgte å gjendikte *Fenrik Stål. En samling sanger* for publikasjon på Gunnar Stenersens Forlag og dermed ta del i det norske litterære feltet, som var instrumentalisert av de nazistiske myndighetene for propagandaformål: Han kan ha ansett arbeidet med litterær kunst for å ha vært heva over politiske og ideologiske kamper i si samtid (Bjerke sitert i Waage, 2018, s. 188); han kan ha ansett bokas budskap for å være et budskap om motstand mot den tyske okkupasjonsmakta (A. Bjerke, 1946d; Bjerke sitert i Waage, 2018, s. 189); han kan ha ønska å hjelpe sin far (V. Bjerke, 2020); han kan ha ønska å tjene penger, ettersom «honorartilbudet var ualminnelig godt» (A. Bjerke, 1946d; se også Rem et al., 2020, s. 239). Dessuten

kan han ha ønska å opprettholde arbeidet sitt; han kan ha ønska å bruke talentet sitt for andre formål enn skrivebordsskuffa; og han kan ha ønska å nyte godt av farens nettverk og muligheter for oversettelse for utgivelse.

Gjennom okkupasjonen hadde Bjerke tilsynelatende innsikt i at nazistenes forsøk på å ensrette og nyordne det norske samfunnet og den norske litteraturen fikk følger for forfatterstandens mulighet og kollektive villighet til å utøve yrket sitt. Brevet til foreldrene 24. juni 1942 vitner om det. Men i hvilken grad forsto han at litteraturen var instrumentalisert av de nazistiske myndighetene for å gjøre den norske befolkninga vennligere innstilt overfor deres nyordning og ensretting? Det får bli et åpent spørsmål her. Likevel er det iøynefallende at Bjerke sjøl gjennom etterkrigsoppgjøret tilsynelatende ikke forsto at det var problematiske sider ved gjendiktingsarbeidet han hadde utført for Gunnar Stenersens Forlag.

6.1.4.2 André Bjerkes og andres omtaler av *Fenrik Stål. En samling sanger*

I denne seksjonen vil jeg sammenligne hvordan Bjerke omtaler si gjendikning av *Fenrik Stål. En samling sanger* (Runeberg, 1944) når han skriver om den i dagbøkene sine, med hvordan boka ble omtalt i norske aviser da den kom ut høsten 1944. Avisene som jeg vil forholde meg til, finnes i Nasjonalbibliotekets avissamling (Nasjonalbiblioteket, 2022). Jeg vil hovedsakelig undersøke om boka ble omtalt som en oversettelse eller ei gjendiktning.

År	Teksttype m. datering	Setning	Ord for oversettelse
1944	Program for 1944	«D. Øvrig produksjon Fullføre mitt o.-arbeide i løpet av januar»	«o.-arbeide»
1944	Notat. « <u>2. 3.</u> [januar]»	«Til tross for dødlignende slapphet, øyensmerter, hjertestans og kardiologi, presterer jeg å oversette en side F.S. samt å pløye gjennom tre bøker [...]»	«oversette»
1944	Notat. « <u>4.</u> [januar]»	«Oversetter nok en side F.S.»	«Oversetter»
1944	Notat. « <u>8.–21.</u> [januar]»	«Oversetter 6 sider R., og skriver 6 nye dikt, hvorav 3 brukbare til samlingen [...]»	«Oversetter»
1944	Notat. « <u>22.</u> [januar]»	«Oversetter 2/3 side F.S.»	«Oversetter»
1944	Notat. « <u>24.–31.</u> [januar]»	«Mitt arbeide forøvrig innskrenker seg til 3 siders oversettelse av F.S.»	«oversettelse»
1944	Fasit for januar 1944	«B. <u>O.-arbeide</u> 12 sider F.S.»	«O.-arbeide»
1944	Notat. « <u>3.</u> [februar]»	«Oversetter for jeg legger meg 5 v. av F.S. og er dermed ferdig med mitt arbeide. Renskriver om dagen min del av 4. avdeling og gjennomarbeider og forbedrer også fars del. Dermed er et tungt åk omsider veltet av mine skuldre, og jeg kan med god samvittighet ta fatt på mine egne ting.»	«Oversetter»
1944	Notat. « <u>4.</u> [februar]»	«Står sent opp, assisterer far med å finpusse F.S.»	[ingen]
1944	Notat. « <u>26.</u> [februar]»	«Leser forøvrig korrektur på F.S.»	[ingen]
1944	Notat. « <u>28.</u> [februar]»	«Leser korrektur på F.S.»	[ingen]
1944	Fasit for februar 1944	«B. <u>O.-arbeide</u> 2 sider F.S.»	«O.-arbeide»
1946	Innledning	«Som prikken over i'en kom så Stenersen-skandalen og slo meg fullstendig til jorden; etter de to kraftige kollapsene 11. og 12. august har jeg knapt nok vært frisk en eneste dag.»	[ingen]

1946	Notat. « <u>13.</u> [januar]»	«Jeg [uleselig] et nervöst tilbakefall om ettermiddagen etter en diskusjon med far ved middagsbordet (han mener at "vi ikke har noe å tape" på å henvende oss til offentligheten med vår sak nu; han er [uleselig] irritert over at vi ikke er blitt likt behandlet); hans holdning irriterer meg nesten like meget som selve "æresretten"s oppførsel; hvorfor vil han ikke vedstå at han er hovedmannen i vår affære med Stenersen? Han har ganske visst [uleselig] noe å tape på en offentliggjørelse – det er så – han har jo hele sitt forfatterskap bak seg!»	[ingen]
1946	Notat. « <u>18.</u> [februar]»	«Er hele dagen i et fantastisk kolerisk lune – visse antydninger angående min mangelfulle "nasjonale holdning" har fått Stenersen-komplekset til å bruse oppi meg. Går omkring i rasende humör og forbanner alt og alle.»	[ingen]

Tabell 6.1.4.2a Direkte og indirekte omtale av Fenrik Stål. En samling sanger i André Bjerkes dagbøker fra 1944 og 1946 (A. Bjerke, 1944b, 1946e).

Jeg fikk tilgang til fire av Bjerkes dagbøker for å undersøke hans omtale av *Fenrik Stål*: fra 1938, 1942, 1944 og 1946 (A. Bjerke, 1938, 1942b, 1944b, 1946e). Jeg undersøkte de tre siste, ettersom de ligger nærmest utgivelsestidspunktet i tid. Gjendiktinga blir omtalt i dagboka fra 1944, noe som i motsetning til det Rognlien (2020, s. 171) hevder, gjør at man kan få et relativt godt bilde av når ulike deler av denne prosessen fant sted. Bokutgivelsen omtales dessuten indirekte i dagboka fra 1946. Tabell 6.1.4.2a er en oversikt over denne omtalen. Oversikten viser at André Bjerke utelukkende omtaler arbeidet med *Fenrik Stål. En samling sanger* som oversettelse, ikke som gjendikting. Dette samsvarer med Bjerkes omtale av verket i andre private dokumenter (A. Bjerke, 1946d; Bjerke sitert i Rem et al., 2020, s. 263; Bjerke sitert i Waage, 2018, s. 188), samtidig som han også i et brev fra juni 1945 bruker ordet «gjenskape» om arbeidet sitt: «Jeg tok det hele som en ren kunstnerisk oppgave og foresatte meg å gjenskape verket mest mulig i Runebergs egen ånd» (Bjerke sitert i ibid., s. 189). Ettersom jeg ikke har funnet ordet «*gjendikting» i noen dokumenter fra André Bjerkes arkiv som er eldre enn fra oktober 1944, kan det tyde på at gjendiktningbegrepet ikke var et relevant begrep for Bjerke da han skulle forstå sin egen litterære produksjon mens han jobba med denne boka.

For Bjerke var ikke *Fenrik Stål. En samling sanger* ei gjendikning, men en oversettelse. I dagbøkene sine omtaler han arbeidet med oversettelsen gjennom en bestemt periode og langt oftere enn andre litterære arbeidsoppgaver i

denne perioden. I dagbøkene beskriver han også stor sosial aktivitet og et ønske om å skrive. Den høyfrekvente omtalen og den faktiske gjennomføringa av oversettelsen kan tyde på at oppdraget for Gunner Stenersens Forlag var arbeidsintensivt. Det er mulig at dette kan forklare at honoraret for oversettelsen var svært høyt.

Avis m. referanse	Teksttype	Ord for oversettelse	... finnes i setninga
<i>Breviks Dagblad</i> , 30. august ([annonse], 1944a, s. 4)	Annonse	«oversettelse»	«Runeberg: Fenrik Stål i norsk oversettelse med tegninger av Alb. Edelfelt.»
<i>Nationen</i> , 4. september ([anonym], 1944a, s. 3)	Kommentar	[ingen]	
<i>Romsdals Budstikke</i> , 9. september ([anonym], 1944b, s. 2). Litt forlenga finnes den samme teksten på trykk i <i>Helgeland Folkeblad</i> 13. september.	Omtale	«gjendikningen»	«Albert Edelfelts berømte originalillustrasjoner er med i sin helhet, og den norske gjendikningen, skapt av en kunstner, har fått en meget tiltalende form.»
<i>Tromsø. Organ for Nasjonal Samling</i> , 16. september ([annonse], 1944b, s. 5). Samme annonse finnes også i avisa fra 23., 27. og 30. september, samt 4., 7. og 14. oktober.	Annonse	[ingen]	
<i>Tromsø. Organ for Nasjonal Samling</i> , 25. november (Schjetlein, 1944, s. 3)	Resultater	[ingen]	
<i>Fritt Folk. Riksorgan for Nasjonal samling</i> , 23. desember ([anonym], 1944c, s. 8)	Notis	[ingen]	
<i>Arbeidets Rett</i> , 5. januar (Enge & Horneland, 1945, s. 3). Den samme resultatlista finnes også på trykk i <i>Laagendalsposten</i> 15. januar.	Resultater	[ingen]	

Tabell 6.1.4.2b Omtaler av Fenrik Stål. En samling sanger i aviser utgitt mellom sommeren 1944 og andre verdenskrigs slutt og som finnes i Nasjonalbibliotekets digitaliserte avissamling (Nasjonalbiblioteket, 2022).

Det er påfallende at Bjerke konsekvent bruker forkortelsene «F.S.» og «R.» for å omtale oversettelsesarbeidet i dagboka si fra 1944. I forbindelse med andre litterære verk i dagbøkene som jeg har undersøkt, skriver han som regel navnene på forfatter eller verk heilt ut. Tyder dette på en bevissthet om at oppdraget gjennom utgiveren var knytta til instrumentaliseringa og ensrettinga av kunsten og kulturlivet under det nazistiske styret av Norge? Det er vanskelig å vite. Uansett er det slik at verken Bjerke sjøl eller biografen hans (Waage, 2018, s. 539) i praksis regner oversettelsen som en del av Bjerkes verk i henholdsvis private og publiserte oversikter.

Tabell 6.1.4.2b er en oversikt over de gangene *Fenrik Stål. En samling sanger* nevnes i aviser utgitt fra sommeren 1944 til slutten på andre verdenskrig og som finnes i Nasjonalbibliotekets digitaliserte avissamling. Kun i to tilfeller blir det brukt oversettelsesord for å benevne boka: i en annonse omtales boka som en oversettelse ([annonse], 1944a, s. 4), og i en omtale brukes beskrivelsen «den norske gjendiktningen» ([anonym], 1944b, s. 2). Omtalen av boka som en oversettelse og som ei gjendiktning viser at både *oversettelse* og *gjendiktning* var aktuelle oversettelsesbegreper i en norsk kontekst i 1944. De få omtalene gjør at det ikke er mulig å vise tydelig hvilket begrep som var mest konvensjonelt å forholde seg til i forbindelse med boka. Det er også vanskelig å utføre en god sammenligning mellom André Bjerkes private omtale av verket og omtalene i de ulike avisene. Likevel kan det sies at ordet «*gjendiktning» var aktuelt for én skribent som benevnelse for det André Bjerke i sine dagbøker konsekvent anser for å være en oversettelse. Skribenten gjør ikke noe poeng ut av at hen anser ordet «*gjendiktning» for å være det rette for å omtale verket.

6.1.5 Oppsummering av femte analyse

De to delanalysene av hvilken posisjon André Bjerke har inntatt overfor gjendiktningbegrepet, har vist at begrepet i liten grad var aktuelt for Bjerke i starten av hans forfatter-, oversetter- og gjendikterkarriere. Bjerke bruker ordet «*gjendiktning» bare én gang i de private dokumentene som jeg har fått tilgang til fra 1947 og tidligere og som befinner seg i hans etterlatte arkiv. Sjøl om både Bjerkes samtid og 2010- og 2020-tallets norske diskurs om *Fenrik Stål. En samling sanger* og Bjerkes dom i Den norske Forfatterforenings æresrett omtaler denne boka som ei gjendiktning, virker det som om gjendiktningbegrepet var irrelevant for Bjerke sjøl mens han jobba med verket: I dagbøkene fra tida da han

og faren utarbeida den norske versjonen, omtaler Bjerke prosessen og produktet konsekvent som en oversettelse.

Jeg skal innrømme at resultatet fra de to analysene overrasker meg. Som jeg har gjort rede for i denne delens ulike bakgrunnspartier, har både foreliggende forskning og Bjerke sjøl antyda at Bjerkes litterære praksis og benevnelsen av denne har vært avgjørende for det norske gjendiktingsbegrepets posisjon. Omtalen av *Fenrik Stål. En samling sanger* som ei gjendiktning i norsk offentlighet på 2010- og 2020-tallet gjorde at jeg forventa å finne ordet «*gjendikting» brukt i større grad om verket i den norske versjonens samtid. Dette kan tyde på at noe av det som ble svaret på andre forsknings spørsmål om det norske gjendiktingsbegrepets posisjon mot slutten av perioden 1872–2012 også er gyldig for 2010- og 2020-tallet: Gjendiktingsbegrepet er også i skrivende stund en del av det litterære feltets objektive strukturer. Ordet «*gjendikting» kan dermed brukes uten at det er knytta stor debatt og tap eller erverv av litterær kapital til ordbruken.

Analysen av Bjerkes egen omtale av *Fenrik Stål. En samling sanger* har belyst noe som til nå har vært uvisst: Bjerke var involvert i dette arbeidet både som oversetter eller gjendikter med ansvar for flere sider og som korrekturleser av den norske versjonen, som han samarbeida med sin far om. Ettersom Bjerkes dagbok fra 1943 mangler fra arkivet, har muligens en tilsvarende detaljert oversikt over hvor mange sider han jobba med og hadde ansvaret for, som den man finner i dagboka fra 1944, gått tapt. Til forskjell fra hans omtale av andre verk og forfattere i dagbøkene som jeg har hatt tilgang til, omtaler Bjerke Runebergs *Fenrik Stål* ved hjelp av forkortelser: «R.» og «F.S.».

6.2 Etter 1981: Intervju om gjendikting med Laila Stien

I denne delen vil jeg analysere data som jeg har samla inn gjennom et forskningsintervju med Laila Stien. Stien er gjendikter av samisk lyrikk på norsk. Hun er også forfatter og oversetter. Hensikten med analysen er å svare på det tredje forsknings spørsmålet i avhandlinga: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?

Primærkilden for analysen er intervjudata samla inn i desember 2021. Sekundærkilder, som dokumenter Stien sendte i forbindelse med intervjuet, samt relevant litteratur, vil også inngå i analysen. Intervjudataene blir analysert ved hjelp av syv forhåndsdefinerte temaer. Tabell 6.2 er en oversikt over disse.

tema	navn	beskrivelse
N	kildetekstforfatter	Om forfatteren bak kildeteksten til gjendikninga.
O	kildespråk	Om språket som det er gjendikta fra.
P	kildekontekst	Om kontekstene til de gjendikta tekstene.
Q	målspråk	Om språket som det gjendiktes på.
R	målkontekst	Om konteksten som gjendikninga finner sted i.
S	gjendiktingsbegrepet	Direkte omtale av gjendiktingsbegrepet.
T	bakgrunn	Om gjendikerens bakgrunn.

Tabell 6.2 Temaer til analyse av intervjudata.

6.2.1 Bakgrunn

I metodekapittelet har jeg gjort rede for valget av Laila Stien som informant for dette prosjektet: Hun er blant dem som er representert med flest gjendiktninger i utvalget, og hun gjendikter samisk lyrikk på norsk.

Intervjuet med Stien ble gjennomført skriftlig. I intervjuguiden som jeg sendte til henne, skreiv jeg:

Det er særlig fem ting jeg har lyst til å stille deg spørsmål om: Gjendiktningene dine av Rauni Magga Lukkaris lyrikk; bygda Masi og din debut som gjendikter; ditt eget skrivespråk; og den samiske, norske og samisk-norske konteksten som du gjendikter i.

Intervjudataene er et resultat av Stiens perspektiv på de ulike spørsmålene som jeg stilte. De belyser hennes syn på egen praksis og på hva som har lagt til rette for at gjendiktningene hennes ble til og ble som de ble.

Litteraturviteren Aasta Marie Bjorvand Bjørkøy omtaler Stien slik:

Laila Stien, en av Norges fremste samtidsnovellister, skriver blant annet om det samiske i sine utgivelser. I tillegg har hun gjendiktet samisk litteratur, studert fagene etnologi, samisk og etnografi, og hun er gift med samiske Mikkel Aslaksen Gaup. (Bjørkøy, 2017, s. 147-148)

I parateksten til antologien *Ildstedene synger. Samisk samtidslitteratur*, redigert, oversatt og gjendikta av Stien sjøl, finnes denne biografiske informasjonen:

Laila Stien som har redigert og oversatt denne samlinga, er født i Sør-Rana i 1946. Hun har studert samisk i Oslo. Siden 1975 har hun vært bosatt i Masi. Debuterte i 1979 med novellesamlinga NYVEIEN, og har siden gitt ut diktsamlinga FABLER. FROST (1981) og novellesamlinga FUGLAN VEIT (1984). Hun har publisert gjendiktninger fra samisk i flere tidsskrifter og i antologien EI HEIL VØA (1982). I 1983 kom Synnøve Persens diktsamling BLÅ FUGLER FLYR i gjendiktning ved Laila Stien. (Stien, 1984)

Sjøl omtaler Stien seg slik i forskningsintervjuet om gjendiktingspraksisen hennes:

Jeg oversetter bare fra nordsamisk. Et språk jeg begynte å lære meg da jeg var 24 år. Morsmålet mitt er norsk, det samme er min identitet. Sammen med mannen min, Mikkel Gaup, som har samisk som morsmål (og mer formell utdanning i samisk enn jeg med mitt grunnfag), har jeg også oversatt den andre veien – til samisk. Det har dreid seg om barnebøker og sangtekster. Astrid Lindgren, Alf Prøysen f.eks. Vi er et bra team der han har hovedansvar for innholdsoverføringa, og jeg bidrar mer med «vellyden» – rytmikken, klangen i setningene. Vi samsnakker om alternative formuleringer, drøfter og kommer fram til noe som klinger – i lag.

I parateksten til Stiens gjendiktning av *Hilsen til* av Rauni Magga Lukkari (2007) blir bokutgivelsene av Stiens til da tretten norske gjendiktninger og oversettelser av samisk litteratur lista opp. Det dreier seg om åtte diktsamlinger, den nevnte antologien, én roman, to barnebøker og ei novellesamling. Stien har også vært aktiv som gjendikter og oversetter etter 2007.

Sin første publiserte gjendikta tekst omtaler Stien i forskningsintervjuet på denne måten:

Jeg tror det første jeg publiserte av gjendiktning var «Tre lyriske tekster» av Kirsti Paltto i *Nordnorsk Magasin* nr. 5, 1981. Der har jeg en presentasjon av

henne, samisk forfatter fra Finland + oversettelse av en prosatekst: «Seidesteinen», og altså tre dikt fra hennes 2. bok og første diktsamling fra 1979.

Stien publiserte flere gjendikta tekster i *Nordnorsk Magasin* på 1980-tallet.

Stien er æresdoktor ved UiT – Norges arktiske universitet, prisbelønna forfatter og har skrevet nærmere tjue skjønnlitterære bøker for voksne og barn (Nordstoga, 2021, s. 523; Rottem, 2007/2019; Weinstock, 2003, s. 258). I enkelte av de skjønnlitterære tekstene sine tematiserer hun møter mellom norske og samiske personer og kontekster. Det gjelder blant anna tre noveller i debutboka *Nyveien* (Stien, 1979), romanen *Vekselsang* (Stien, 1997) og siste novelle i hennes seineste bokutgivelse, *Over elva* (Stien, 2015).

Stiens litterære behandling av maktforhold i en norsk-samisk kontekst har vakt akademisk oppmerksomhet (Bjørkøy, 2017; Weinstock, 2003). Dette gjelder i mindre grad hennes oversettelses- og gjendiktingspraksis, sjøl om dette blir nevnt hos Nordstoga (2021). Stiens utnevning som æresdoktor ved UiT skjedde delvis på bakgrunn av hennes «oversettelsesarbeid fra samisk» (uit.no, 2015). Likevel framstår det som om det er hennes produksjon av egne litterære tekster som har hatt størst betydning for at hun kan regnes som en viktig aktør på det norske litterære feltet fra og med hennes debut som forfatter i 1979.

6.2.2 Rauni Magga Lukkari og Nils-Aslak Valkeapää

I forskningsintervjuet med Laila Stien var jeg blant anna interessert i å finne ut av i hvilken grad hun personlig kjente enkelte av forfatterne som står bak lyrikken hun har gjendikta. Dette kunne belyse hvilke aktører som har vært viktige for henne på tidspunkt som har vært avgjørende for at bestemte gjendiktninger ble til, og i hvilken grad Stien også kan regnes som aktør på et samisk felt for litteratur, i tillegg til det norske litterære feltet. Alle sosiale aktører opererer til enhver tid på flere felt. Dette gjør at deres habitus må anses for å være mangfoldig (Gouanvic, 2007, s. 82; Meylaerts, 2005, s. 281; 2010, s. 11; Wolf, 2007b, s. 112). Jeg håpte at undersøkelsen av Stiens eventuelle personlige forhold til forfatterne hun gjendikta, skulle gi et innblikk i gjendiktingsprosessen som hun har vært gjennom. I intervjuet skreiv Stien dette: «Jeg har hatt forskjellige type forhold til forfatterne. Noen av dem kjenner jeg ikke, har aldri møtt eller kommunisert med, et par av dem er venner som jeg til dels har kommunisert med underveis.»

Spørsmålene som jeg stilte, var hovedsakelig retta mot å få belyst Stiens forhold til Rauni Magga Lukkari. Lukkari er forfatter og oversetter, født i Utsjoki i Finland i 1943, har vært leder i Samisk forfatterforening (O. M. Hætta, 2009/2020) og er medlem i Norsk Oversetterforening. Stien har gjendikta fire av diktsamlingene til Lukkari (1987, 1991, 1998, 2007) og oversatt tekster fra ei teaterforestilling, som har blitt gitt ut i bokform (Lukkari, 1993/1999). Lukkari er den forfatteren som Stien har gjendikta flest bøker av. Stien beskriver omstendighetene for deres første møte slik i forskningsintervjuet: «Rauni-Magga Lukkari husker jeg ikke når jeg traff. Men hun var på det tidspunktet ikke særlig norskkyndig, eller norsktalende. Det var nok i studieåret 81–82. Vi var naboer på Prestvannet studentby i Tromsø.»

Figur 6.2.2 Skjermdump av første side av Laila Stiens intervju med Rauni Magga Lukkari i Nordnorsk magasin (Stien, 1982, s. 30).

I *Nordnorsk magasin* nummer 3 fra 1982 ble Lukkari intervjuet av Stien (1982, s. 30-32). Sammen med intervjuet er det trykt tre dikt av Lukkari i Stiens gjendiktning (se figur 6.2.2). I det som Stien i forskningsintervjuet omtaler som «et lite pionerarbeid», antologien *Ildstedene synger. Samisk samtidslitteratur*, og som hun redigerte sjøl, finnes det flere dikt fra ei samling med den gjendikta tittelen *Morgendagen kommer* av Lukkari (1984, s. 65-78). Da Lukkari ble innstilt til Nordisk Råds litteraturpris, ble Stien spurt om å gjendikte det som på norsk skulle bli *Mørk dagbok* (Lukkari, 1986/1987). Slik omtaler Stien dette i forskningsintervjuet:

Den første boka var et samarbeid mellom meg og Harald Gaski (han m. samisk morsmål og undervisningsjobb i samisk litteratur på UiT). Han var vel innholdsgarantisten her, uten at jeg husker så mye av det.

[...] Mulig han hadde vært i den nominasjonskomiteen? Dette husker jeg ikke.

Det er litt forskjell på bruk av terminologi i Norge vs. Finland i det samme nordsamiske området. Ikke alle ordene Rauni brukte var kjent for meg. Jeg hadde ordbøker selvfølgelig, men likevel. Harald fra Tana var nok mye støvere når det gjaldt terminologi på finsk side.

Stien og Lukkari snakka sammen i løpet av gjendiktingsprosessene, og ifølge Stien skjedde dette på samisk i begynnelsen. Etter hvert som Lukkaris norskkunnskaper ble bedre, kunne de også snakke på norsk eller «svitsje mellom språkene», som Stien skriver i besvarelsen av spørsmålene i forskningsintervjuet. Dette forteller hun at hun opplevde som en fordel:

Det ble mye lettere å kommunisere når vi aktivt kunne bruke begge språk. Det skjedde hovedsakelig på telefon, men i ett tilfelle husker jeg at jeg var i Tromsø, bodde hos henne, og vi jobba intenst et par dager, tror det kan ha vært med *Min konges gylne klær* (?). Jeg spurte, og hun svarte, redegjorde.

Stien har tidligere skrevet om kontrasten i «temperament» mellom Lukkari og multikunstneren Nils-Aslak Valkeapää, som hun har gjendikta en trilogi av (Valkeapää, 1990). Da jeg gjennomførte intervjuet med Stien, var teksten om å gjendikte disse (og flere) forfatteres poesi, essayet «Mellom språk og språk.

Skjønnlitterær oversetting i lyst og nød», på vei til å bli trykt i tidsskriftet *Mellom*. Før forskningsintervjuet fikk jeg tilgang til en eldre versjon av teksten, som er ei bearbeiding av en artikkel trykt i tidsskriftet *Kuiper* nummer 3–4 fra 2009. Her skriver hun om Valkeapää og Lukkari (i denne avhandlinga oppgir jeg sidetallene for den trykte versjonen i tidsskriftet *Mellom*):

Han [Valkeapää] er så forskjellig fra meg, tenkte jeg. Han har et helt annet tonefall, et annet temperament, ja, en helt annen livsholdning. Han har i det hele tatt et univers som ikke er mitt. Dessuten er han, i mange av tekstene sine, ikke så lite av en romantiker – en melankolsk romantiker, og sensualist. Jeg følte meg nok litt sjenert over den biten der. Denne forfatteren hadde skapt rom jeg ikke helt visste om jeg *ville* inn i.

[...] Det er mange ting i hennes [Lukkaris] bøker det kan være vrient å forstå. Sånt som er fremmed for meg. Men Rauni sjøl – stilen, måten, temperamentet og temperatur i teksten. Velkjent alt. (Stien, 2009/2022, s. 24-25)

I forskningsintervjuet kom det fram, slik Stien ser det, at det personlige kjennskapet til forfattere kan påvirke hvordan hun, som gjendikter, forstår tekstene hun jobber med:

Jeg ble kjent med Nils-Aslak Valkeapää i Harstad under Festspillene i Nord-Norge 1988. Jeg hadde en post på festspillprogrammet der jeg presenterte disse to samiske forfatterne: Rauni og han. Og opplevde dem som veldig forskjellige. Og hver av dem i «samsvar» med sine dikt, av vesen, temperament.

Kanskje var bekjentskapet med dem med på å prege min lesing, min tilnærming til de to forfatterskapene? Dette har jeg ikke tenkt på før. At møtet med dem fikk noe å si for hvordan jeg opplevde å arbeide, eller skulle gå videre inn i arbeid med deres dikt... Den enes veldig tydelige sensibilitet (N.-A.V.) og den andres utstråling av livskraft, energi, pågangsmot. Enslig trebarnsmor. Tøff, sprudlende.

[...] På det tidspunktet jeg ble spurt om å gjendikte Valkeapää, hadde ikke Rauni ennå utgitt sin *Min konges gylne klær*. Til da hadde ikke det sensuelle vært så fremtredende i hennes dikt, og kontrasten til N.-A.V. dermed

større. Jeg følte meg på tryggere grunn konfrontert med Raunis fokus på folks arbeid – poesien i det praktiske, bl.a.

Gjennom forskningsintervjuet ble det klart at Stien anser ulike eksterne faktorer som viktige for hennes muligheter til å utfolde gjendiktingspraksisen sin. Nominasjonen av Rauni Magga Lukkari til Nordisk råds litteraturpris, samarbeidet med Harald Gaski og Stiens oppdrag under Festspillene i Nord-Norge i 1988, hvor hun ble kjent med Nils-Aslak Valkeapää, framstår som hendelser av slik betydning. De kan også anses for å være manifestasjoner av Stiens tilknytning til et samisk felt for litteratur. Denne tilknytninga kan ha påvirket hvordan hun ga mening til strukturene i det norske litterære feltet, hvor hun ble en av svært få aktører som gjendikta og oversatte samisk litteratur. Stiens habitus som forfatter, gjendikter og oversetter på det norske litterære feltet kan tilsynelatende ikke skilles fra hennes habitus som aktør på et samisk kulturelt felt, hvor hun altså samarbeida med flere aktører.

Stiens fokus på arbeid og klasse i forskningsintervjuet var ikke planlagt fra mi side, men ble såpass framtrædende at jeg etablerte et nytt tema for dette i analysen (se parti 6.2.8, «Tre nye temaer»).

6.2.3 Samiske språk

Laila Stiens gjendikterpraksis på det norske litterære feltet skiller seg altså fra andre aktørers praksis. For å forstå denne delen av hennes litterære virke har jeg blant annet vist at den kan være et resultat av en mangfoldig habitus hvor hennes tilknytning til et samisk felt for litteratur er viktig. Det er lite som tilsier at Stien erverva kapital på det norske litterære feltet gjennom å gjendikte samisk lyrikk, noe som gjenspeiles i at de litterære prisene hun har mottatt, stort sett har blitt tildelt på bakgrunn av hennes eget skjønnlitterære forfatterskap, og at den akademiske oppmerksomheten som har blitt via hennes behandling av norsk-samiske kontekster, knapt diskuterer Stiens gjendiktingspraksis (Torikai, 2014, s. 144). For å forstå mer av Stiens praksis som gjendikter, må man kanskje videre undersøke relevante deler av hennes biografi (Maton, 2008/2014, s. 61). Derfor var jeg i forskningsintervjuet interessert i å høre hvordan Stien framstiller sitt forhold til samiske språk.

Stien gjendikter og oversetter mellom nordsamisk og norsk. Det vil si at hun arbeider med to språk om begge er blant de offisielle språkene i Norge

(Kulturdepartementet, 2022). Ifølge Stiens framstilling gjennom intervjuet var det ikke gitt at hun skulle lære seg samisk:

Etter å ha vært au pair i Frankrike etter gymnaset, var planen å studere språk, først og fremst fransk. Det ble det aldri noe av. Jeg skifta fokus, uten at jeg kan gi noen bestemt grunn til det. Ble opptatt av det samiske, uten å ha en påviselig samisk bakgrunn. (Man vet ikke alt – nordpå. Assimilasjonen skjedde tidlig i Nordland, noe senere lenger nord.)

I en oppfølgingssamtale på epost 30. mars utdyper Stien sitt fokusskifte fra fransk til samisk:

Det var sånn at jeg hadde sommerjobb på arkeologiske utgravinger i Rana to sesonger og kom da i kontakt med folk som hadde arkeologi og historie som fag, og ble i den sammenhengen oppmerksom på at nordnorsk historie i stor grad betyr samisk historie. Det vakte nysgjerrighet. (Stien, 2022)

Stien begynte å studere etnologi i Oslo. Deretter tok hun grunnfag i samisk i 1971. Det framstår som viktig for Stiens innlæring av samisk at hun jobba for en samisk reindriftsfamilie utenfor studiene. Hennes egen framstilling av sitt forhold til nordsamisk viser at det som først var et studiespråk, etter hvert også ble et språk for familiær kommunikasjon:

Kort sagt: etter etnologi grunnfag i Oslo, med hovedvekt på samisk materiell kultur, tok jeg pause og reiste til Karasjok og jobba som au pair i en reindriftsfamilie der et halvt år, for å få grunnlag i språket for å kunne følge undervisninga i samisk i Oslo (de fleste studentene var samisktalende som ville lære å skrive språket sitt + en lingvist + meg). Jeg sa ikke et ord på samisk under studiet. Turte ikke. Sommeren etter reiste jeg på besøk til «min reindriftsfamilie» som da holdt til på Magerøya, der de hadde sommerbeite. Plutselig snakka jeg, og jeg fikk det til! Eureka!

Ferdig med studiene og et år (2?) som vit.ass. på Tromsø Museum flytta jeg til Masi til kjæresten min gj. 4 år sammen med vår 3 uker gamle datter.

Masi hadde da ca. 400 innbyggere, over 90 % var samer, og samisktalende. Det ble hjemmespråket vårt så lenge barna var små. Vi hadde en intensjon om at de skulle bli tospråklige. Og satsa da på at det minste språket, dvs. det skjøreste, måtte prioriteres. Etter boka til den finske tospråklighetsforskeren Tove Skutnabb Kangas. Norsk input ville de få i massevis, og jeg gikk over til å snakke norsk med dem på et senere tidsp. i forbindelse med besøk av/hos mine foreldre.

Tre samiske språk har status som offisielt språk i Norge (Duolljá, 2021). I forordet til den allerede omtalte antologien, *Ildstedene synger*, begrunner Stien valget med kun å inkludere bidrag fra forfattere som skriver på nordsamisk, i sin egen språkkompetanse:

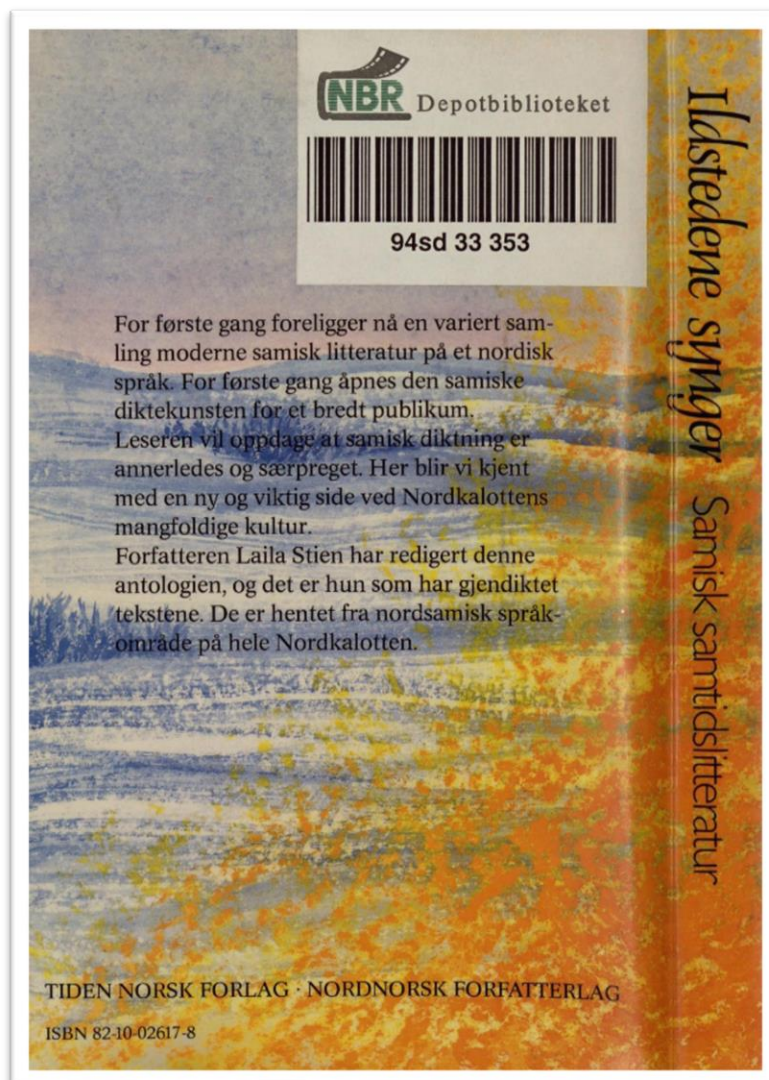
Denne antologien inneholder bidrag fra forfattere som skriver på nordsamisk – den største av de samiske dialektgruppene. Dialektene er i enkelte tilfeller så forskjellige at man like gjerne kunne betegnet dem som språk. Redaktøren behersker bare nordsamisk, derfor er ikke de andre dialektene representert her. Et beklagelig faktum. (Stien, 1984, s. 12)

I løpet av forskningsintervjuet kom det fram at praksisen med indirekte gjendiktninger, som jeg nevnte i analysen i del 5.2, «Referanser til gjendikting og ulike språk, kontekster og forfattere», ikke er ukjent for Stien. Hun har gjendikta boka *Kloden dreier* av Kati-Claudia Fofonoff (2000), som opprinnelig er skrevet på østsamisk, via Rauni Magga Lukkari's nordsamiske oversettelse. Dessuten forklarer Stien at noen av hennes norske gjendiktninger har ligget til grunn for oversettelser av samisk lyrikk til islandsk. Det er bemerkelsesverdig at det ikke er signalisert i bokutgivelsene at gjendikting og oversettelse her har skjedd via et tredje språk. Dermed har henholdsvis Lukkari og Stien ikke blitt kreditert i den norske eller de islandske publikasjonene. I forskningsintervjuet vurderer Stien dette slik: «Dette er nok en ganske vanlig praksis. Og urettferdig. Man burde bli nevnt ved navn.»

Gjennom Stiens framstilling av sitt forhold til samiske språk, virker det som om elementer fra hennes egen biografi gir mening til prosessen som leda fram mot at hun fikk ei mestring av et av disse. Sjøl om hun ikke identifiserer noen bestemt årsak til sin interesse for samisk språk, viser de delene av hennes

biografi som hun nevner i intervjuet, at det tilsynelatende var andre faktorer enn reint litterære som gjorde nordsamisk til et språk i hennes liv.

6.2.4 Møter i Masi og nordnorsk fellesskap

Figur 6.2.4 Baksida og bokryggen til Ildstedene synger. Samisk samtidslitteratur redigert av Laila Stien (1984). Skjermdump fra nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket (2019f).

Kontakten med to kunstneriske fellesskap framstår som viktige for Laila Stiens virke som gjendikter: Masigruppa og Nordnorsk Forfatterlag. Stien var ikke en del av Masigruppa, men hun bodde i bygda Masi da gruppa var aktiv der. Nordnorsk Forfatterlag finner vi som medutgiver av en rekke av de publiserte tekstene til Laila Stien, blant anna hennes skjønnlitterære bokdebut, novellesamlinga *Nyveien* (Stien, 1979), antologien *Ei heil vøa* (Mikkelsen, 1982),

hvor Stien hadde gjendiktninger på trykk, *Nordnorsk magasin*, hvor det nevnte intervjuet med og gjendiktningene av Rauni Magga Lukkari ble trykt (Stien, 1982), og antologien *Ildstedene synger. Samisk samtidslitteratur* (Stien, 1984). Figur 6.2.4 viser baksida av den sistnevnte antologien, hvor det kommer fram at både Tiden Norsk Forlag og Nordnorsk Forfatterlag er utgivere av boka.

I essayet «Mellom språk og språk. Skjønnlitterær oversetting i lyst og nød» skriver Stien at hun var motvillig til å påta seg arbeidet første gang hun ble spurt om å gjendikte ei heil bok:

Da billedkunstneren Synnøve Persen debuterte som lyriker i 1982 med ei gjennomført nydelig poesibok, var det flere som fort kom på tanken om at denne måtte oversettes til norsk slik at flere kunne få oppleve den. Jeg var selvfølgelig helt enig. Ideen om at jeg skulle gjøre det, syntes jeg imidlertid ikke var så god. [...] Vi bodde begge i Masi da, og det var arbeidsmiljøet hennes, folk på Kunstsenteret i bygda, Synnøve sjøl inkludert, som kom med så sterke oppfordringer til meg om å «gjøre jobben» at jeg til slutt ga etter – til tross for at jeg oppfatta min uttrykksmåte som veldig forskjellig fra Synnøve sin. (Stien, 2009/2022, s. 21)

Boka som omtales, fikk i Stiens gjendiktning tittelen *Blå fugler flyr* (Persen, 1981/1983). Synnøve Persen er en kunstner og forfatter som har mottatt flere viktige utmerkelser, og hun er en sentral aktør i den offentlige debatten og i samisk organisasjonsliv (Fredriksen & Skåden, 2020). Hun ble født i Bevkop i Porsanger kommune i 1950 i en kystsamisk familie som brukte samisk språk hjemme (S. Hætta, 2020, s. 29). Da hun var syv år gammel, måtte hun dra på internatskole, hvor undervisninga foregikk på norsk og bruk av samisk ble sanksjonert (ibid., s. 25). På 1970- og 1980-tallet var hun et av de mest profilerte medlemmene i Masigruppa, som var Europas første kunstneriske urfolksgruppering (García-Antón, 2020, s. 189).

På spørsmål om hva som la til rette for gjendiktning i Masi, trekker Laila Stien i forskningsintervjuet fram de materielle forholdene:

Bygda hadde to internatbygninger der skoleelever fra smågrender utfor bygda hadde bodd i skoleåret. Etter at det ble helårsveier (1965) til noen av disse lokalitetene, og daglig skoleskyss, var det ikke behov for disse bygningene.

Et kunstsenter ble etablert. Nyutdanna samiske billedkunstnere fra flere hold fikk av kommunen tilgang til lokaler og hybler/leiligheter for å kunne etablere seg der.

Susanne Hætta har skrevet om Masigruppa (Mázejoavku på nordsamisk) i *Mázejoavku. Indigenous Collectivity and Art*, og her skriver hun at planene om et kunstnerkollektiv i Masi ble konkrete våren 1978 (S. Hætta, 2020, s. 72). Ingen av de åtte medlemmene av gruppa hadde lært samisk på skolen, sjøl om fire av dem snakka nordsamisk hjemme (ibid., s. 40). Det utradisjonelle kunstnermiljøet utfordra både den norske majoritetsbefolkningas og den samiske lokalbefolknings forventninger til «samiskhet» (ibid., s. 88), samtidig som de utfordra den norske kunstscenen gjennom å forkaste stereotyper om at det ikke foregikk kunstnerisk aktivitet av betydning i nord eller utenfor urbane miljøer (García-Antón, 2020, s. 202).

I et intervju med *Finnmarksposten* den 10. mars 1979 sier Synnøve Persen at kunstnergruppa lagde samisk kunst fordi de er samer, men at de ikke hadde noe ønske om å etablere skiller mellom dem som betrakter kunsten:

Det tenkes ikke med noe skille mellom publikum, om de nå er nordmenn eller samer. Vi lager bilder fordi vi håper bildene skal vekke gjenklang hos andre og at vi skal kunne kommunisere med de som ser bildene våre. Så en kan ikke sette grenser mellom de som ser bildene. (først sitert i S. Hætta, 2020, s. 89; "Porsanger-kunstnere stiller ut i Lakselv," 1979, s. 6)

Miljøet på kunstsenteret tiltrakk seg kunstnere fra ulike steder, blant andre Laila Stien (S. Hætta, 2020, s. 170). Hun bodde allerede i Masi, jobba som lærer og var i ferd med å få publisert sine første litterære tekster. Slik framstiller Stien denne perioden i forskningsintervjuet:

Jeg bodde i en lærerbolig rett ved internatbygningene, dette var i -77 tror jeg. Ble kjent med nykommerne, hadde mye med dem å gjøre. Hadde forresten sjøl sammen med ei norsk lærerinne starta en liten bedrift, Strikkestue, vi fikk også et lokale i det ene av to bygg. (Med støtte fra Distriktenes utbyggingsfond – til strikkemaskiner mm.) Vi lagde plagg vi solgte til bl.a. Norway Designs i Oslo, og andre!

Jeg hadde på det tidspunkt debutert med tekster her og der, i *Nordfra -75*, og tidsskrift av forskj. slag. *Frostroses*, et nordnorsk blad. Jeg skrev altså, definerte meg ikke som kunstner ennå. Hadde ambisjoner, etter *Nordfra -75*. Og en novelle i *Vinduet* 1976! Jeg var timelærer på skolen, underviste i norsk og samisk, men var på bølgelengde med de nye innflytterne, omgikkes dem, og sånn var det vel at John [Gustavsen] og jeg brukte flere av disse til kalenderen vår. Og at jeg etter hvert ble spurt om å gjendikte boka til Synnøve. Så det var nok i stor grad det at jeg bodde akkurat der som la til rette for oversetter-/gjendikterarbeidet mitt. Som jeg da fortsatte med – i rykk og napp, mellom egen skriving, ikke samtidig.

Det at Stien og Persen bodde i samme bygd, skal også ha lagt til rette for samarbeid mellom dem i forbindelse med gjendiktinga av *Blå fugler flyr*. I forskningsintervjuet skriver Stien:

Forfatteren [Persen] er tospråklig i sjelden grad, oppvokst i Porsanger med begge språk rundt seg.

Jeg hadde stor nytte av å samsnakke med henne underveis. Det var praktisk lett, vi bodde i samme bygd. [...]

Jeg husker at hun kom med forslag som var bedre enn mine. Husker spesielt et eksempel, det var noe om trær, jeg hadde skrevet «blad», jeg tygde på det og likte det ikke, det skurra lydlig, bl-lyden, ikke så fin, da hun forsiktig kom med: «løv?» JAA, selvfølgelig!

Det er jo veldig komprimerte dikt. Og i flere tilfeller følte jeg behov for å spørre: hva tenker du her, hva vil du?

Og hun kunne utdype.

Stiens gjendikning av Persens *Blå fugler flyr* ble gitt ut mot slutten av Masigruppas aktive periode (S. Hætta, 2020, s. 154). Persen har siden gitt ut flere diktsamlinger. Noen av dem har hun sjøl gjendikta på norsk (Persen, 1992, 1994, 2005/2006).

Samtidig som Laila Stien hadde kontakt med Synnøve Persen og Masigruppa, var hun i ferd med å etablere seg som forfatter på det norske litterære feltet. En viktig organisasjon for dette var Nordnorsk Forfatterlag. I

forskningsintervjuet framstiller Stien dette laget som den litterære delen av ei «kulturreising i Nord-Norge», som fant sted «etter lang tids nedvurdering, marginalisering» av «det nordnorske»:

Nordnorsk Forfatterlag er en interesseforening for folk som skriver i Nord-Norge. Laget betydde veldig mye i startfasen min – å treffe, være sammen med folk som var interessert i det samme som meg, bli regna med, tatt inn i flokken. Det ble holdt faglige seminar, bl.a. Så et visst faglig utbytte hadde vi. Men størst betydning hadde nok fellesskapet, tilhørigheten. Stimulerende folk å treffe. Og viktig for selvbildet å høre til – både i kulturen og litteraturen. Vi var også en del av en kulturreising i Nord-Norge, den nordnorske visebølgen kanskje i front ved siden av Hålogaland Teater som spilte på nordnorsk, men vi forfatterne som skrev fra landsdelen var viktige vi også. Så Laget inngikk også i et større fellesskap.

Som nevnt hadde Nordnorsk Forfatterlag også et samarbeid med Tiden Forlag en periode, noe som avstedkom noen utgivelser under felles fane. Laget ble trukket inn som aktør under Festspillene i Nord-Norge, vi lagde programposter og presenterte. Og ble vice versa invitert til å bidra på forskjellige scener. Dette var viktige scener å nå publikum fra. Vi fikk profilere oss, fikk publikum/lesere/omtale.

[...] Noe betydning hadde nok laget for samisk litteratur også, men ikke i samme grad. Samiske forfattere danna da også sin egen forening, som har hatt betydning for formidling av deres litteratur.

John Gustavsen var aktiv i begge foreningene, og har bidratt på mange måter med å gjøre samisk litteratur synlig. Gjennom artikkelskriving bl.a. Han var med på oppstarten av Samisk forfatterforening, en av initiativtakerne.

I forskningsintervjuet med Stien framstår det som om begge de to omtalte fellesskapene hadde betydning for hennes virke som gjendikter. Gjennom dem kom hun i kontakt med forfatterne av verk som hun kom til å gjendikte, og hun fikk muligheten til å formidle og utvikle både si egen skriving og gjendikting. Masigruppa og Nordnorsk Forfatterlag inngikk i parallelle motkulturer i Norge, knytta til kamper for verdsettelse og anerkjennelse av henholdsvis samisk og nordnorsk kultur. Stien sier i forskningsintervjuet at hun anser seg som en

sympatisør med den samiske kampen, som «bidro fra [s]itt ståsted», blant anna gjennom å formidle samisk litteratur på norsk: «Det var i den tida også å betrakte som en politisk handling», skriver Stien som svar på et oppfølgingsspørsmål om hvordan hun anser at hennes posisjon var overfor den samiske kampen. Samtidig skriver hun at hun i større grad tok direkte del i den nordnorske kampen mot tidligere marginalisering og peker på boka *Nyveien* (Stien, 1979) som en manifestasjon av dette. Stiens habitus som gjendikter på det norske litterære feltet bør forstås som en del av hennes sympati med og deltagelse i disse bevegelsene, som var uttrykk for motstand mot det som skal ha vært rådende kategorier for kunstnerisk og sosial anerkjennelse i Norge.

Møter med enkeltaktører, blant anna Synnøve Persen og John Gustavsen, førte også til litterære samarbeid som endte i gjendiktninger og redaktøransvar for Stien. Slike møter og samarbeid kan være vanskelige å spore i publikasjonene de resulterer i. En fordel med å gjennomføre forskningsintervjuet skriftlig ble at Stien kunne svare på spørsmål som jeg stilte, også utenfor en avgrensa intervjusituasjon. 6. desember 2021 klokka 10:52 fikk jeg flere meldinger på Messenger-appen, hvor Stien blant anna skreiv:

Det viser seg at jeg var ikke helt blank ang gjendikting da jeg tok på meg å oversette Synnøves [Synnøve Persen] bok.

Jeg har glemt mye, eller har ikke tatt alt med i essayet [«Mellom språk og språk. Skjønnlitterær oversetting i lyst og nød»]. I 1982 redigerte John Gustavsen og jeg en Nordnorsk kalender med utelukkende samiske tekstbidrag som jeg oversatte. I -79 ble det produsert en kalender med bidrag av nordnorske forfattere, så den samiske var nr. 2 i rekka. Der hadde vi med 5 dikt av Synnøve, så jeg var ikke totalt uforberedt på oppgaven med hele boka. Dette hadde jeg glemt, finner det når jeg nå roter i arkivbokser, her er mye rot. 😞 (Stien, 2021)

Laila Stien kan altså anses som en viktig aktør på det norske litterære feltet. Dette samsvarer med funn fra andre analyse, som viste at gjendiktere som regel er aktører på det litterære feltet som de gjendikter innenfor, med egne litterære utgivelser, oversettelser eller andre gjendiktninger bak eller foran seg på det tidspunktet da de gjendikter. Stien har samtidig vært en del av et nordnorsk forfatterfelleskap og tilknyttet Europas første kunstneriske urfolksgruppering. Sjølv om Stien ikke framstiller forholdet mellom den norske majoritetskulturen og

den samiske minoritetskulturen som like kontrastfylt som man kan lese om den i Susanne Hætta (2020) si bok *Mázejoavku. Indigenous Collectivity and Art*, gir hun mening til elementer av sin litterære praksis gjennom å knytte dem til kampen for anerkjennelse av samisk kultur og rettigheter.

Stien sier at hun identifiserer seg som norsk. Med bakgrunn i hvordan den norske assimileringspolitikken kan ha viska vekk familiære spor, lar hun det være et åpent spørsmål om hun har samiske aner. I forskningsintervjuet sier hun at hun ikke kan forklare hvorfor hun ble interessert i samisk språk og kultur. I den omtalte boka om Masigruppa skriver Katya García-Anton at 1960- og 1970-tallets sosioøkonomiske situasjon med vekst i Norge ga grobunn for en større bredde i kulturuttrykk, samtidig som den norske stats assimileringspolitikk overfor landets samiske befolkning «persisted in the education, religious and health systems» (García-Antón, 2020, s. 194). Det er nettopp de materielle forholdene Stien framhever som avgjørende for hennes debut som gjendikter av ei heil bok: Det ble bygd infrastruktur rundt Masi som gjorde at kommunen fikk mulighet til å gi kunstnere anledning til å etablere et kunstsenter, noe som igjen gjorde at Laila Stien og Synnøve Persen havna i samme bygd.

6.2.5 Stiens skriftspråk

I forskningsintervjuet skriver Laila Stien om hva som kom i veien for et videre arbeid med gjendikting av lyrikken til Synnøve Persen: «Hun spurte meg seinere om å gjendikte neste diktsamling, men jeg måtte si nei, var konsentrert om mitt eget på det tidspunktet.» Dette tyder på at Stien har kunnet prioritere egen skriving over gjendikting av andres litteratur, noe som igjen tilsier at denne delen av hennes praksis har hatt forrang for henne, på samme måte som det også er denne som har vært mest knytta til erverv av kapital på det norske litterære feltet.

Stien skriver at hun har ansett gjendikting og egen skriving som adskilte elementer av sin egen litterære aktivitet:

I det store og det hele har jeg oppfatta de to virksomhetene mine som ganske atskilt, men det er mulig jeg må revurdere det. Sånn som med f.eks. *Hold stø båt* [(Stien & Sørensen, 1990)]. Inspirasjonen til den. Jeg gjør jo der noe av det Rauni [Magga Lukkari] har gjort – løfta forfedrene fram, arbeidet deres.

Gjennom besvarelsen av intervjuet åpner hun for muligheten av å tenke annerledes om dette:

Kanskje var det hennes [Lukkarris] tillit til det poetiske i det praktiske livet som inspirerte meg til å skrive *Hold støt båt* (utgitt 1990)? Det kan godt hende. Jeg husker ikke. Og har ikke tenkt på det før. Husker bare at jeg fikk et dikt på trykk i *Albatross* (et tidsskrift utgitt av Magnar Mikkelsen): Trekke kokfisk, og at han var begeistra, ville ha mer, til slutt et helt bokmanus.

Både på disse og flere andre steder i intervjuet blir det klart at Stien har tenkt nytt om elementer av sin egen litterære praksis. Dette ligger til grunn for et nytt tema som jeg vil komme tilbake til i parti 6.2.8, «Tre nye temaer».

Sjøl om Stien ikke tidligere hadde ansett gjendikting for å være en del av samme virksomhet som skrivinga si, blir det klart gjennom intervjuet at aktivitetene har påvirka hverandre. Dette har tilsynelatende skjedd på to vis: Gjendikting har vært fruktbare avbrekk i egen skriving, og utviklinga av Stiens egen måte å skrive på har kunnet påvirke språklige valg i gjendiktningene. Gjendikting som avbrekk fra egen skriving, blir omtalt slik i forskningsintervjuet:

Disse avbrekkene fra egen skriving, med annen input, har jeg hele tida sett på som verdifulle. Fruktbare pauser på flere vis. Godt å kjenne på at man er i gang, selv om man ikke produserer noe eget ei stund. Man jobber med språket. Noe jeg jo liker / trives med / kjenner en tilfredsstillelse ved. Men også befriende å slippe å føle et produksjonspress når det gjaldt egne utgivelser. Jeg kunne la novellestoffet komme når det kom. Ikke noe stress.

Som skjønnlitterær forfatter har Stien altså kunnet føle på et «produksjonspress». Som svar på et oppfølgingsspørsmål om hvor dette presset kommer fra, svarer Stien: «Egen forventning». Å drive med gjendikting har, ifølge henne sjøl, døyva denne følelsen fordi «man er i gang» og «[m]an jobber med språket».

På den andre sida har de ulike litterære virksomhetene påvirka hverandre gjennom språket til Stien. I intervjuet spurte jeg hva gjendiktinga hennes har hatt å si for utviklinga av hennes eget skriftspråk. Stien svarte at det nok heller var slik at «det skriftspråket jeg etter hvert utvikla fikk lov å prege gjendiktningene

mine». Dette har blant anna gitt utslag i refleksjoner omkring valg av stilnivå i gjendikningene av samisk lyrikk. I forskningsintervjuet fortsetter Stien:

Samisk skiller ikke mellom høy og lav, konservativt/radikalt. Skriftspråket er ungt og bygger på talespråket. Samene har aldri hatt en dominerende overklasse. Alle har samme språket i sin region. Jeg har valgt å bruke et litt uformelt bokmål i gjendikningene. Unngått foranstilt pronomen f.eks. – langt på vei. Brukt endelser som ikke er riksmål. F.eks. i *Vindens veier*. Jeg valgte «heimen min» og ikke «mitt hjem», f.eks. På samisk finnes ikke slike distinksjoner. På samisk heter det «mu ruoktu», med foranstilt pronomen, men det gir ingen følelse av stivhet, fornemt språk.

[...] Jeg har prøvd meg fram med å finne mitt eget skriftspråk. Har skrevet noveller med mer konservativt mål også, men da er dette brukt som et litterært virkemiddel, karakterisering av person/miljø.

Samisk språk er en annen skål.

Dersom man ser på Stiens gjendikning av Nils-Aslak Valkeapääs *Vindens veier*, blir det klart at også plasseringa av det som i dag kalles determinativ, kan variere innad i samme publikasjon og for eksempel brukes som et litterært virkemiddel for å markere forskjellen på en rasistisk og kolonialistisk undervisningsdiskurs, som får plass i diktet, og stemmen til et lyrisk jeg som inngår i et samisk vi:

En skoledag
lærte de
om småvokste mennesker
et primitivt folk
som også finnes
i vårt land
og kalles
samer

(Valkeapää, 1990, upaginert)

Så kom det fremmede mennesker, fremmed blod.

Ønsket og begjærte disse egnene, som vi var del av.
Ønsket og begjærte, enda de hadde marker sjøl.
De ville ta landet vårt med alle goder
som fantes her hos oss. Vekster, dyr, alt vårt.
Alt som behaget dem ville de ha. Vannet og dets krefter,
jern og annet de fant, trærne, fisken. Alt.
Til og med oss.
(ibid.)

Stien er for øvrig ikke den eneste som har bemerkat at bokmålet hennes kan være uformelt eller radikalt. I besvarelsen av spørsmålene i forskningsintervjuet siterer hun en anmeldelse av antologien *Ildstedene synger* fra «den tidas *Morgenbladet*»: «Jeg fikk honnør for prosjektet, men: “Om Laila Stiens sprog er det å si at det er altfor preget av radikalt bokmål til å kunne kalles vakkert. Prosaen er verst”.»²²

En ting er likevel felles mellom det å skrive og å gjendikte for Stien. Det er det hun omtaler som å lytte. Det dreier seg ikke nødvendigvis om lytting til faktiske lyder med øret, men snarere om en form for lesing og forståelse som kan føre Stiens skrift – i gjendikting, så vel som i skjønnlitterær skriving – inn i andres stemmer. I forskningsintervjuet skriver hun at det i enkelte tilfeller er en større prosess, mens det i andre tilfeller allerede er på plass:

Jeg prøver å lytte meg inn til stemmene i bøkene jeg gjendikter/oversetter.

Dette oppleves veldig tydelig i arbeidet med Synnøve si bok og N.-A.V., mens når det gjelder Rauni, så kjennes det mer som om jeg er der allerede, at uttrykksmåten, stilen samsvarer i stor grad.

Men det handler om å lytte seg inn, kjenne på teksten, hva som formidles og hva slags omstilling/innstilling det krever av meg og mitt verktøy.

²² Sitatet fra *Morgenbladet* fredag 18. januar 1985 har en litt annen ordlyd: «Om Laila Stiens sprog er det å si at det dessverre er altfor preget av radikalt bokmål til å være vakkert. Prosaen er verst» (Uthaug, 1985, s. 6).

Når det gjelder egen skriving, novellene, så har det ofte vært sånn at jeg har notert en replikk som jeg enten faktisk har hørt eller bare hørt for meg. Konsentrasjonen består i å lytte videre, føre den stemmen videre ut i handlinga.

Gjendiktingsarbeidet framstår som et skuespill for Stien: «Jeg tenker nok på arbeidet der og da, lik en skuespiller som går på scenen og tolker en skikkelse, men etter teppefall går heim til noe helt annet.» Skuespillermetaforikken har Stien skrevet mer om i essayet «Mellom språk og språk. Skjønnlitterær oversetting i lyst og nød» (Stien, 2009/2022) og framstår som uavhengig av distinksjonen mellom gjendikting og oversettelse, noe jeg vil komme tilbake til i parti 6.2.7, «Om gjendikting».

6.2.6 Gjendiktningenes mål

I sitt forord til Laila Stiens gjendiktning av *Vindens veier* siterer Harald Gaski et utsagn som skal ha kommet fra forfatteren av kildeteksten, Nils-Aslak Valkeapää: «Jeg har aldri skrevet for å bli oversatt, og noe av det jeg skriver ønsker jeg først og fremst bare skal være til samiske lesere» (Valkeapää, 1990, upaginert). Denne holdninga er, ifølge Gaski, et resultat av at Valkeapää skriver for å «styrke samenes selvbevissthet ved å vise hvor rikt og presist vårt språk er og kan være» (Gaski i *ibid.*).

Valkeapääs holdning til oversettelse er imidlertid ikke enerådende. Gaski sjøl gir samme sted et sosialt argument for hvorfor litteratur bør oversettes: Det gir flere lesere tilgang til estetiske opplevelser knytta til et bestemt litterært kunstverk.

I en annen sammenheng har Rauni Magga Lukkari ei holdning til oversettelse og gjendikting som viser at anerkjennelsen av et begrep om samisk litteratur i majoritetskulturene i Norge, Finland og Sverige har stor betydning for den samiske forfatterøkonomien:

Jeg forsto ikke hvor stort omfang Laila [Stien] har som gjendikter fra samisk til norsk, og den betydningen hun har, før jeg som leder i Samisk Forfatterforening skulle forhandle om bibliotekvederlag for samisk litteratur. I Norge er det en selvfølge med slike vederlag, men i Sverige og Finland er begrepet samisk litteratur ukjent, selv i forfatterorganisasjonene [...] Det er ikke på grunn av uvillighet at samisk litteratur ikke mottar bibliotekvederlag i Sverige og Finland.

Der er begrepet samisk litteratur fremmed, fordi svensk- og finsktalende lesere ikke har fått mulighet til å lese den samiske litteraturen på sitt eget språk. Begrepet vil først komme når litteraturen finnes oversatt til det språket leserne forstår [...] (Lukkari i Hartviksen, 2000, s. 8)

Ettersom de kulturpolitiske virkemidlene forvaltes i offentlige organer, er det viktig at minoritetskulturens litteratur gjendiktes og oversettes til majoritetskulturens språk, synes Lukkari å meine, fordi det da kan oppstå et begrep om samisk litteratur som vil kunne inngå i forvaltninga og dermed gjøre minoritetskulturens litteratur støtteberettiga. Dette er en politisk argumentasjon for gjendikting og oversettelse.

I forskningsintervjuet vektlegger Stien at det er betydningsfullt for samiske forfattere at de får flere lesere, og at oversatt og gjendikta litteratur fra samisk gir norske lesere større forståelse for den samiske konteksten litteraturen springer ut fra: «Det betyr mye for de samiske forfatterne som ellers ikke får særlig mange [lesere]. Jeg mener det er viktig for nordmenn å gjennom bl.a. litteraturen få bedre innblikk i en vesentlig kultur i Norge/Norden.» Stien skriver også at hun anser det som betydningsfullt for forståelsen av litteraturen som skal oversettes og gjendiktes, at den som skal gjøre dette, har kunnskap om maktforholdene som hen vil inngå i:

Jeg tror jeg kan si at alle samiske forfattere skriver om makt/avmakt i majoritet-/minoritetssammenheng. Ikke hele tida, men det er et bakteppe som preger dem som forfattere og som kommer fram i litteraturen deres.

For å oversette/gjendikte tekstene må en oversetter ha denne kunnskapen. For å kunne lese tekstene / forstå.

Stien har tematisert disse maktforholdene, språkets rolle i dem og mulighetene for forståelse i flere noveller i samlinga *Nyveien* (Stien, 1979), i romanen *Vekselsang* (Stien, 1997) og i novella «Underveis» fra samlinga *Over elva* (Stien, 2015).

Laila Stien er i skrivende stund det eneste medlemmet av Norsk Oversetterforening som oversetter og gjendikter fra et samisk språk. På spørsmål om dette kan tolkes som et tegn på fravær av grenser mellom norsk og samisk

språk, svarer hun med å nevne flere personer som har gjennomført enkeltprosjekter, men anerkjenner at det finnes en «ressursmangel»:

Det er lite folk å ta av, rett og slett.

[...] De som kunne hatt kompetansen, er vel opptatt med sitt, arbeid av forskjellig slag. Eller vegrer seg, tenker at det er vanskelig.

Det er nok mer ressursmangel enn fravær av grenser mellom språkene.

Omtalen av de sosiale forholdene som påvirker produksjon og resepsjon av både oversatt og original skjønnlitteratur i Norge, ble så framtrædende gjennom forskningsintervjuet at det danna grunnlag for å etablere et eget tema om dette (se parti 6.2.8, «Tre nye temaer»).

Spørsmålet om oversettelse er komplisert i koloniale situasjoner. Valkeapää, Gaski, Lukkari og Stien forholder seg til det på ulike vis. Både Gaski, Lukkari og Stien legger vekt på at det kan komme målkonteksten til gode at det oversettes eller gjendiktes samisk litteratur på norsk. Lukkari og Stien forholder seg pragmatisk til dette og peker mer eller mindre konkret på hvordan resepsjonen i majoritetskulturen og den dominerende part i maktforholdet kan spille positivt inn for forfatterne i minoritetskulturen. Som gjendikter meiner Stien at kunnskap om historiske maktforhold er viktig for forståelsen av litteraturen som hun arbeider med. Det er usikkert i hvilken grad hun har fått denne kunnskapen, som er knytta til hennes habitus, som aktør på et samisk felt for litteratur. Det er derimot et faktum at hun er det eneste medlemmet i Norsk Oversetterforening som er oppført som oversetter og gjendikter av samisk litteratur på norsk. De elementene av Stiens habitus som allerede er omtalt i denne analysen, framstår som avgjørende for dette.

6.2.7 Om gjendiktingsbegrepet

I flere av Laila Stiens gjendiktninger finnes ordet «*gjendikting» på tittelbladet eller i kolofonen (Fofonoff, 2000; Lukkari, 1991, 1996/1998, 2006/2007; Persen, 1981/1983; Valkeapää, 1990). I disse utgivelsene har hun ikke skrevet noen paratekst som kan kaste lys over hennes forståelse av gjendiktingsbegrepet.

I Stiens seineste novellesamling, *Over elva*, er det lista opp 28 verk som tidligere utgitt av henne. Blant disse finnes det ni gjendiktninger nevnt etter dette mønsteret: «*Synnøve Persen: Blå fugler flyr. Gjendiktning (1983)*» (Stien, 2015,

s. 2). Oversettelsene som hun har gjort av barnebøker og romaner, til både norsk og samisk, er ikke med på lista. Dette kan tyde på at Stien anser gjendiktningene for å være en del av forfatterskapet sitt, mens oversettelsene i mindre grad er det.

I forskningsintervjuet spurte jeg henne om hun anså seg for å være kunstner når hun gjendikta. Stien svarte: «Ja, jeg ser på det som kunstnerisk arbeid. Og som sådan forbundet med bl.a. lyst, skapertrang.» Stien omtaler også gjendiktninga av Persens diktsamling som «debutarbeidet mitt». Dette var altså hennes debut som gjendikter, og hun anser arbeidet for å være sitt.

Likevel er det ikke bare Stien som anser gjendiktning for å være en del av hennes forfatterskap. Da jeg fulgte opp den første versjonen av analysen av intervjudataene med Stien, utdypa hun assosiasjonen mellom forfatterskap og gjendiktning, og knytta den til Kulturrådets innkjøpsordninger (se parti 1.1.1, «Innkjøpsordninger for litteratur») og utbetalinga av grunnstipend fra Den norske Forfatterforening. Ettersom gjendiktninger kjøpes inn gjennom innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur, kan forfattere søke om grunnstipend fra Forfatterforeningen på bakgrunn av gjendiktninger på lik linje med egne skjønnlitterære utgivelser (Forfatterforeningen, 2015, s. 2). Grunnstipendet betales av midlene som foreninga får utbetalt av den norske staten som biblioteksvederlag, som er en kompensasjon for at bøker blir gjort gratis tilgjengelige i folkebiblioteker, noe som kan minske boksalg, og dermed forfatteres inntekter fra slikt salg. Stien fortsetter:

Denne differensieringa praktiseres da gjerne også i oppramsing av verker i andre sammenhenger, så som når man utgir ei ny egen bok og lager ei liste framme i boka. Man kan ta med så mye man vil, men mange begrenser seg her til å ta med det som i flere sammenhenger regnes som selvstendig verk.

Til tross for den strukturelle og praktiske distinksjonen framstår det ikke som om det finnes et klart skille mellom gjendiktning og oversettelse for Stien. Både gjennom intervjuet og i essayet «Mellom språk og språk. Skjønnlitterær oversetting i lyst og nød» blir ordene «gjendiktning» og «oversetting» brukt om hverandre, men med «oversetting» som det mest brukte ordet.

Derimot kan det framstå som om distinksjonen mellom oversettelse som omkoding, jamfør en idé om maskinoversettelse og «direkte oversettelse» på den

ene sida, og skjønnlitterær oversettelse på den andre, er viktigere. I essayet skriver hun:

Det er ikke sånn at bare man kan to språk, så er saken biff. At det bare er å sette seg ned og omgjøre teksten fra det ene språket til det andre. Kode om tegnene slik man gjør i matematikken. Ved å løse opp parenteser og ved å finne felles nevner kan man få tegnene på høyresida, bak er lik-tegnet, til å si presis det samme som på venstresida. Og man kan sette stor R. I skjønnlitterær oversetting er det lite bruk for stor R. Liten r også. Det finnes bra og mindre bra, det finnes dårlig og ypperlig. Men ingen fasit. I skjønnlitterær oversettelse kan man heller ikke bare trykke på *translate* og få opp ønsket språk. Det programmet finnes ikke, og vil aldri finnes, påstår jeg. (Stien, 2009/2022, s. 23)

I forskningsintervjuet skreiv Stien: «Begrepet [*gjendikting*] innebærer at teksten ikke er en direkte oversettelse.»

Gjendikting for Laila Stien framstår som et begrep som kan brukes for å rettferdiggjøre litterære valg i oversettelsesprosessen. Stien skriver i intervjuet: «Gjendiktingsbegrepet er nyttig for å forsvare “kuttene” man noen ganger må gjøre. [...] Gjendikting kan bety f.eks. tillemping, med den hensikt å få oversettelsen til å klinge tilnærma like bra som originalen.»²³ Gjendikting, som en litterær måte å oversette på, resulterer i et verk som er forandra, for Stien, men for henne gjelder dette både for oversettelse av skjønnlitteratur og for gjendikting:

Gjør jeg noe anna når jeg oversetter enn gjendikter?

Nei, jeg prøver å få linjene/setningene/helheten til å klinge, samtidig som jeg prøver å beholde forfatterens intensjon med teksten.

Jeg overfører eller gir et stykke kunst en annen form.

²³ Både i dette og andre sitater har jeg bevart Stiens egen skrivemåte og dermed ikke innført mitt eget reint tekstlige skille mellom begrepet (*gjendikting*), ordet («*gjendikting») og faktiske produkter, prosesser eller personer (gjendiktning, gjendikting/gjendikte, gjendiktere), som jeg redegjorde for i del 1.1, «Elementer av en kontekst».

I essayet [«Mellom språk og språk. Skjønnlitterær oversetting i lyst og nød»] sier jeg noe om fortolkningskunst, noe à la det en skuespiller gjør. Eller musiker.

Det lydlige er viktig for meg, jeg smaker på ordene, leser setningene høyt, kjenner etter om de butter i munnen.

Slik Stien framstiller det i forskningsintervjuet, er ikke ei gjendikting et mer selvstendig verk enn en oversettelse, til tross for at hun i 2015 ikke inkluderte oversettelsene sine i lista over tidligere utgivelser. Det framstår som om skillet mellom *gjendikting* og *oversettelse* hovedsakelig er et spørsmål om kildetekstens sjanger. Med tanke på hvordan hun forstår de to oversettelsesbegrepene i dag, skriver Stien: «Nå bruker jeg begrepet gjendikting om dikt og oversetting om prosa.» Dette er i tråd med distinksjonen som gjelder i Kulturrådets innkjøpsordninger for litteratur.

Det virker altså som om det ikke står mye på spill i forbindelse med gjendiktningensbegrepet for Laila Stien. Begrepets betydning er hovedsakelig knytta til fenomener som strukturerer det norske litterære feltet. Disse fenomenene er resultater av hvordan kulturpolitiske støtteordninger har blitt utforma og inngår dermed i feltet for makt, slik dette ble definert i seksjon 2.4.3.3, «*Felt for makt*».

6.2.8 Tre nye temaer

Jeg koda forskningsintervjuet med Laila Stien ved hjelp av forhåndsdefinerte temaer. Dette gjør at svarene hennes lettere kan tolkes i forbindelse med resultatene fra enkelte kvantitative analyser. Likevel har jeg vært åpen for å inkludere nye temaer i analysen dersom det ble klart gjennom skrivinga av denne at det var elementer i intervjuet som jeg ikke ville kunne fange opp ved hjelp av de forhåndsdefinerte temaene. Tabell 6.2.8 gir en oversikt over de tre nye temaene for denne analysen.

beskrivelse

Intervjuet genererer tanker.

Om klasse og minoritet.

Om litteraturens forverra kår.

Tabell 6.2.8 Nye temaer som ble utleda fra forskningsintervjuet med Laila Stien.

6.2.8.1 Intervjuet genererer tanker

Flere ganger i besvarelsen av forskningsintervjuet kommer det fram at spørsmålene får Stien til å tenke på sider ved sitt eget gjendikerskap som hun ikke har tenkt på før. Dette blir eksplisitt i forbindelse med spørsmålet om i hvilken grad hennes kjennskap til forfatterne som står bak tekster hun har gjendikta, kan ha prega lesinga og gjendiktinga av tekstene («[d]ette har jeg ikke tenkt på før»), og i hvilken grad hennes gjendiktingspraksis kan ha påverka hennes egen litterære produksjon («har ikke tenkt på det før»). Begge disse sammenhengene er diskutert i de foregående partiene.

Tidligere forskning har pekt på at forskeres nysgjerrighet kan føre til at oversettere uttaler seg mer eksplisitt om hvordan de ser på oversettelse (Schmidt-Melbye, 2021, s. 10). Metodisk sett er det verdt å legge til at forskerens nysgjerrighet bør komplementeres av refleksivitet omkring hvilke begreper og kategorier forskningsintervjuer konstrueres ved hjelp av, blant anna gjennom intervjuguiden. Nye tanker og mer eksplisitt formulering av disse kan oppstå som resultater av ordene og begrepene forskeren bruker når hen stiller spørsmål. Disse har ikke nødvendigvis vært aktuelle når informanten tidligere har reflektert over egen praksis. Jeg har forsøkt å vise hvordan dette er relevant for dette prosjektet i parti 6.2.7, «Om gjendiktingsbegrepet», hvor skillet mellom *gjendikting* og *oversettelse*, som er viktig for dette avhandlingsprosjektet, viser seg å være mindre betydningsfullt for Stien.

6.2.8.2 Klasse og minoritet

Gjennom forskningsintervjuet og i det omtalte essayet om skjønnlitterær oversettelse har Stien framheva sin bakgrunn i arbeiderklassen. I essayet skriver hun blant anna at hun «er oppvokst i Mo i Rana, i larmen fra AS Norsk Jernverk» (Stien, 2009/2022, s. 26). I intervjuet setter hun dette i sammenheng med sitt virke som gjendikter og forfatter. Stien skriver her at Rauni Magga Lukkaris «tillit til det poetiske i det praktiske livet» kan ha inspirert hennes egen skriving, og hun fortsetter:

Hun [Lukkari] fokuserer på verdiene i det alminnelige – i arbeid, i levemåte – i det nødvendige. Hun løfter fram foreldrenes, tidligere generasjoners strev. Lyssetter det. Dette appellerte / appelerer fremdeles til meg med mine røtter i arbeiderklassen.

Å få være med på å lyssette de mindre synlige var og er meningsfullt for meg. Dette var kanskje et svar på spørsmålet om hva jeg har fått utfolde gjennom arbeidet med Raunis dikt.

I den foregående analysen av intervjuet har jeg vist at Stien ser sammenhenger mellom språk og klasse. Allerede i 1982 formulerte hun dette da hun intervjuet Lukkari for *Nordnorsk magasin*:

Du har ei avdeling i “Jienat vulget” med dikt som forteller om daglig liv og arbeidsprosesser i det samfunn du vokste opp i. Disse diktene er svært konkrete, enkle i den forstand at de ikke er ladet med noen form for symbolspråk det jeg kan se. (Stien, 1982, s. 31)

Dette tilsier at det for Stien ikke bare er i valg av stilnivå klasse kan påvirke språk, men også i valg av poetiske virkemidler.

Jeg har også vist at Stien meiner at «alle samiske forfattere skriver om makt/avmakt i majoritet/minoritetssammenheng». I essayet «Mellom språk og språk. Skjønnlitterær oversetting i lyst og nød» reflekterer hun over om dette maktperspektivet kan ha hatt noe å si for hvorfor hun har gjendikta og oversatt samisk litteratur: «Kan det være snakk om en slags offerhandling? Driver jeg her aleine kvinnfolk og skal gjøre opp for forfedrenes misgjerninger overfor den samiske minoritet? Ja, min egen generasjons misgjerninger også, for den saks skyld» (Stien, 2009/2022, s. 23).

Både i framstillinga av gjendiktingsprosessene rundt Lukkari og andres verk nevner Stien samarbeid som en viktig faktor for at de norske versjonene ble som de ble. Dette står i kontrast til funn fra delanalysen i parti 4.2.4, «Mange og tidlig: Hvem står bak gjendiktningene?», hvor gjendikterne som listes opp, stort sett er enkeltpersoner. Ifølge Stien står hennes medsamsvorne i gjendiktingsarbeidet, som Harald Gaski og Stiens ektefelle Mikkel Gaup, som regel for at innholdsoverføringa skal bli korrekt, mens Stien sjøl står for den såkalte «vellyden» – valgene som gjør gjendiktning og skjønnlitterær oversettelse forskjellig fra «direkte oversettelse». Bildet av hjelperne som «innholdsgarantister», er likevel ikke entydig, noe hennes beskrivelser av samarbeidet med Synnøve Persen viser. Vektlegginga av samarbeid framstår som

et element som kan knyttes til Stiens sosioøkonomiske habitus og familiebakgrunnen i arbeiderklassen.

6.2.8.3 Litteraturens forverra kår

I forordet til *Ildstedene synger. Samisk samtidslitteratur* skriver Laila Stien at skrijving for enhver forfatter er ei erobring av språket, men at dette har en spesiell betydning for samiske forfattere, ettersom de må «gjenerobre et delvis tapt språk» som har vært «isolert fra skole og arbeid» (Stien, 1984, s. 10) gjennom fornorskingspolitikken og norsk og dansk-norsk kolonisering av samiske områder. Men, fortsetter hun:

[D]et er ikke bare under sjølve skrijvinga at den samiskspråklige forfatteren har bruk for ekstra stor utholdenhet. Distribusjonen av samisk litteratur er mangelfull. Publikum er fåtallig. Mediadekningen liten. Responsen er nærmest lik null. Likevel står de på. Hvordan kan de orke? (ibid.)

Gjennom forskningsintervjuet kom det fram at punktene om mediedekning og respons ikke lenger bare gjelder samisk litteratur, men også samisk litteratur gjendikta og oversatt til norsk og for så vidt norsk litteratur i det heile tatt. Av de tre nye temaene som ble utleda i løpet av analysen, var temaet «litteraturens forverra kår» det mest framtreddende.

Utover de allerede nevnte publikasjonene lister Laila Stien i løpet av forskningsintervjuet opp en rekke anledninger på 1980-tallet hvor hun ble spurt om å levere gjendiktninger av samisk litteratur. «Så det fantes interesse “der ute”», meiner hun. Likevel har mediedekninga av gjendiktningene som hun står bak, vært «triste greier», ifølge Stien. Bortsett fra gjendiktninga av *Vindens veier* av Nils-Aslak Valkeapää (1990) har det vært «[n]esten ingen respons». Det har til og med blitt «[s]tillere og stillere», og «[d]et er ingen som føler seg kallet / føler seg kompetente. Og som du kjenner til: avisene omtaler noen få, de samme navnene alle steder». I 2020 ble Risten Sokki (2020) si novellesamling *Steinfuglen* gitt ut i Laila Stiens norske oversettelse. I intervjuet konstaterer Stien: «Ingen omtaler. [...] Men trist er det. Fin bok.»

Som en aktør på det norske litterære feltet siden 1970-tallet opplever Stien at det har vært ei forandring med tanke på hvilken plass litteratur har i den norske offentligheten: «Vi som debuterte på 70- el. 80-tallet opplevde noe helt annet.

Avisene skrev, eller hadde knytta til seg folk som skrev om bøker. *Ildstedene synger* fikk flere omtaler.» Hun meiner at det er «[s]tor forskjell på før og nå». Det gjelder både forlagenes markedsføringsapparat («[s]om de i alle fall brukte før»), avisredaksjoner («Det finnes ikke lenger kulturredaksjoner som er våkne for samisk litteratur. Før fantes det noen. [...] Nåværende redaktør i Nordlys mener og har uttalt at litteraturstoff ikke er interessant for leserne og har prioritert det bort, nesten totalt.») og allmennkringkasteren («NRK markerte seg før (70-, 80-, 90-tallet) som en sentral aktør i synliggjøringa av norsk litteratur. Nå er det litt på P2, men begrensa.»). Slik Stien ser det, rammer kuttene i anmeldelser «mange norske forfattere, og kanskje samiske i særlig grad».

Den svenske litteraturviteren Sven Anders Johansson skriver i *Litteraturens slut* at den moderne litteraturen «redan från sin födelse har förutsatt en offentlighet, med tidningar, kultursidor, kritiker, kolumnister, följetonger och så vidare» (Johansson, 2021, s. 108-109). Han argumenterer for at denne offentligheten, og dermed en viktig betingelse for en autonom litteratur,²⁴ er i ferd med å erstattes av en digital offentlighet der «våra möjligheter att begära, skapa och ta avstånd allt effektivare fångas in redan på förhand av nätets former» (ibid., s. 104). I intervjuet med Stien var litteraturens forverra kår gjennom tapet av en viss type offentlighet et viktig tema som jeg ikke hadde forutsett eller lagt

²⁴ Johansson skiller mellom autonom litteratur og et autonomt litterært felt. Den autonome litteraturen blir skapt i henhold til en estetisk logikk og analyseres best ved hjelp av litteraturvitenskapelige metoder, mens et autonomt litterært felt er et samfunnsfelt som egner seg for sosiologisk analyse. Ifølge Johansson reduserer Pierre Bourdieu litteraturen til et sosiologisk studieobjekt når han anser den for kun å være et produkt av logikken til et autonomt litterært felt (Johansson, 2021, s. 74). I denne avhandlinga viser jeg at en metode som tar utgangspunkt i Bourdieus begreper også vil kunne gjøre rede for andre sosiale forutsetninger for at litteratur (her: gjendiktninger) blir til. Min forståelse av Bourdieus begrep om litterære felt innebærer ikke en antagelse om at litteratur produsert innenfor logikkene til et felt som har en stor grad av autonomi, er mer verdifull enn litteratur produsert under andre betingelser, slik Johansson synes å meine at Bourdieus begreper har som premiss. Snarere er det slik at disse begrepene kan legge til rette for en større forståelse av at det var spesifikke historiske, sosiale og økonomiske forhold som var avgjørende for at ulike estetiske logikker kunne danne grunnlag for egne samfunnsfelt, som på sett og vis ble autonome og relativt (men bare relativt!) adskilt fra andre gjennom profesjonalisering og spesialisering (García-Antón, 2020, s. 196-197; Rem & Fulsås, 2021, 10 min.). Disse forholdene er uløselig knytta til konstitueringa av stater og nasjoner og, blant anna, de koloniale forholdene som dette har medført. Når en litterær logikk får så stort gjennomslag at den danner grunnlaget for et eget samfunnsfelt, vil staten – slik denne institusjonen framtrer i flere europeiske samfunn – i større grad kunne danne strukturer som regulerer eller forsterker denne logikkens spillerom (Bourdieu, 1994/1996, s. 62).

til rette for i intervjuguiden. Eksistensen av en slik offentlighet kan være viktig for å begrunne kulturpolitiske virkemidler som støtter litteratur generelt og gjendiktninger spesielt. Offentligheten viser seg i det minste å være viktig for en gjendikter som Stien og hennes opplevelse av hvordan hennes litterære aktivitet verdsettes i samfunnet. Litteraturens og gjendiktingas forandring gjennom digitaliseringa av den offentlige sfæren er vanskelig å forutse.

6.2.9 Oppsummering av sjette analyse

Analysen av forskningsintervjuet med Stien viser at aktører på et samfunnsfelt, som det norske litterære feltet, kan gi rike og til dels uventa perspektiver på sammenhengene mellom individuell praksis, strukturerende elementer for det aktuelle feltet og maktforhold på feltet for makt.

Stiens perspektiver har i denne sammenheng vært knytta til hvilken posisjon hun inntar overfor gjendiktningensbegrepet. Det er ikke noen tydelig distinksjon mellom *gjendikting* og *oversettelse* for Stien. Når det kommer til oversettelse, er skillet mellom litterær og ikke-litterær oversettelse viktigere for hennes del. *Gjendikting* framstår som et nyttig begrep for å forsvare litterære valg som forandrer teksten som oversettes.

I forskningsintervjuet sa Stien at hun gjendikter dikt og oversetter prosa. Dette er i tråd med hvordan skillet mellom *gjendikting* og *oversettelse* er institusjonalisert i Kulturrådets innkjøpsordninger for litteratur. Stiens gjendiktninger har tilsynelatende en viktigere plass i hennes forfatterskap enn oversettelsene hennes av litterær prosa: Det er kun gjendiktningene og en antologi med gjendiktninger og oversettelser som inkluderes i verkslista i hennes siste litterære utgivelse, mens oversettelsene hennes ikke er tatt med i denne lista. På spørsmål om hvorfor det har seg slik, henviser Stien til strukturerende elementer for det norske litterære feltet: innkjøpsordningene for litteratur og retningslinjer for utbetaling av et stipend.

Med andre ord framstår det som om Stien forholder seg til gjendiktningensbegrepet som en del av det litterære feltets objektive strukturer. For henne er ikke skillet mellom *gjendikting* og *oversettelse* spesielt verdilada. Det verdilada for henne når det kommer til oversettelse, er om oversettervalg er litterært motivert eller ikke. For å motivere litterære valg kan gjendiktningensbegrepet være nyttig.

Når Stien har forholdt seg til gjendiktningensbegrepet som en del av det litterære feltets objektive strukturer, har hun tatt ordet «*gjendikting» i bruk på

en relativt konvensjonell måte: Ordet har blitt plassert på tittelbladet av flere av hennes gjendiktninger av samisk lyrikk. Gjendiktingsbegrepet har ikke vært gjenstand for diskusjon i noen av disse utgivelsenes paratekst.

Stien er en av få som har gjendikta samisk lyrikk på norsk. Hun var etablert som forfatter på det norske litterære feltet da hun debuterte som gjendikter. Hun har vært i nær kontakt med det samiske feltet for kunst og litteratur gjennom karrieren sin.

Som en del av analysen av en annen kontekst, skriver Meylaerts (2006, s. 75) at «the less geography is a distinctive feature among languages, literatures, and cultures, the more the actor's habituses play a key role in their definition and in the understanding of intercultural dynamics.» Analysen av forskningsintervjuet med Stien kan tyde på at dette også er sant for henne. Hun ser sin egen arbeiderklassebakgrunn i sammenheng med sin interesse for det samiske folket som en historisk undertrykt minoritet i Norden. Denne interessen framstår som en motivasjon for at Stien valgte bort universitetsstudier av fransk til fordel for studier av samisk språk og kultur. Hun har brukt både norsk og samisk språk i familielivet. Da Stien flytta med kjæreste og barn til bygda Masi, kom hun i kontakt med et betydningsfullt samisk kunstnermiljø. Denne kontakten framstår som avgjørende for at Stien debuterte som gjendikter av ei heil bok. Etter hvert kom Stiens produksjon som gjendikter tilsynelatende til å få avgjørende betydning for Samisk forfatterforenings mulighet til å forhandle med norske myndigheter om tilgang til bibliotekvederlag.

Kontrasten mellom anerkjennelsen som norsk novelleforfatter og gjendikter av samisk lyrikk kan likevel bemerkes: Nasjonalt har Stien mottatt flere priser som forfatter, mens majoriteten av gjendiktningene hennes har blitt møtt med blanda eller liten interesse. Interessen ser dessuten ut til å være dalende sammen med den generelle interessen for litteratur i norsk offentlighet.

6.3 Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?

De to kvalitative analysene i dette kapittelet skal hjelpe meg med å besvare avhandlingas tredje forskningsspørsmål: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet? Det empiriske grunnlaget for kapittelets første analyse var et utvalg private dokumenter fra André Bjerkes arkiv samt enkelte avisomtaler. For den andre analysen var det et forskningsintervju med Laila Stien som utgjorde datagrunnlaget.

Enkeltaktører bidrar til å strukturere feltene som de opererer på, når de inntar bestemte posisjoner på feltet. Aktørene har tilgang til feltet gjennom sin habitus, altså måten som de sjøl har internalisert feltets strukturer på. Med andre ord er habitus både strukturerende for feltet og strukturert av feltet.

De to analysene viser hvordan to betydningsfulle gjendiktere har inntatt ulike posisjoner overfor gjendiktingsbegrepet på ulike tidspunkt i historia til det norske litterære feltet. Analysene viser i hvilken grad de to gjendikterne anser gjendiktingsbegrepet som aktuelt for å gi mening til deres egen litterære praksis. Samtidig gir analysene et rikt innblikk i disse aktørenes habitus. Dette innblikket er avgjørende for å forstå hvilke logikker som ligger til grunn for gjendikternes posisjonering.

Sjøl om André Bjerke plasserer ordet «*gjendikting» i undertittelen på antologien *Fremmede toner. Et utvalg av verdenslyrikken i norsk gjendiktning* (A. Bjerke, 1947b), er det lite som tyder på at gjendiktingsbegrepet var særlig relevant for hvordan han så på sin egen litterære produksjon før 1947. Ordet «*gjendikting» forekommer bare i ett dokument i hans private arkiv fra 1947 eller tidligere: i et brev til foreldrene hans fra 20. oktober 1944. Her finnes det ingen klar distinksjon mellom *oversettelse* og *gjendikting*, men Bjerke omtaler blant anna sin egen norske versjon av Rudyard Kiplings dikt «If» som ei gjendiktning (og som en oversettelse). Diktet ble inkludert i antologien fra 1947.

Tidligere i 1944 jobba André Bjerke sammen med sin far på en norsk versjon av *Fenrik Stål. En samling sanger* (Runeberg, 1944). Denne boka ble gitt ut i august dette året uten at far og sønn Bjerke ble kreditert verken som gjendiktere eller oversettere. I debatten om Den norske Forfatterforenings beklagelse i 2018 av praksisen til foreningas egen æresrett i oppgjøret etter andre verdenskrig, ble *Fenrik Stål* gjentatte ganger omtalt som ei gjendiktning. Funnene fra analysen av Bjerkes egen samtidige omtale av arbeidet med denne boka viser at han anså det for å være en oversettelse.

Etter sin suksessrike bokdebut i starten av den nazi-tyske okkupasjonen av Norge, var André Bjerke forespeila et skriveliv med en relativ økonomisk trygghet. Den nazistiske instrumentaliseringa av kulturlivet til propagandaformål førte derimot til en bred boikott av norske forlag som samarbeida med eller ble underlagt de nazistiske myndighetenes makt. Bjerkes familiære og litterære habitus kan sies å være prega av ei forestilling om at litteratur var heva over ideologi og politikk. Dette kan ha bidratt til at han kunne rettferdiggjøre sitt engasjement som oversetter eller gjendikter av *Fenrik Stål* for et betydningsfullt

forlag innenfor det nyordna litterære systemet, Gunnar Stenersens Forlag. Boka kunne anses som litterær kunst av André Bjerke og hans far, som samarbeida om oppdraget.

I etterkrigsoppgjøret på det norske litterære feltet hadde Bjerkes litteratursyn relativt svakt gjennomslag, og både far og sønn Bjerke ble dømt i Den norske Forfatterforenings æresrett for oppdraget for Gunnar Stenersens Forlag. André Bjerke kom på sett og vis til å representere en periferi på det norske litterære feltet etter krigen.

Det er bemerkelsesverdig når en aktør som anses som perifer i noen henseende likevel har stor betydning for posisjonen til en kategori for litterær produksjon (Grenfell, 2008/2014a, s. 219). Både Bjerke sjøl og foreliggende forskning har pekt på han som en avgjørende eksponent for ordet «*gjendikting» (A. Bjerke, 1967/1970, s. 80; Smidt, 1994, s. 7), og i parti 4.2.4, «Mange og tidlig: Hvem står bak gjendiktningene?», viste jeg at Bjerke er den som er representert med klart flest gjendiktninger i denne avhandlingas kvantitative datasett. I parti 6.1.1, «Bakgrunn I: André Bjerke og *gjendikting*», viste jeg dessuten at Bjerke i forbindelse med nyutgivelsen av en oversettelse i 1969 ba forlaget sitt om å endre «Oversatt av [André Bjerke]» på tittelsida av boka med «I gjendiktning ved [André Bjerke]». Distinksjonen mellom *gjendikting* og *oversettelse* ble viktig for Bjerke. En stor del av hans gjendiktninger er gjendiktninger av verk av kanoniserte mannlige forfattere, blant andre Shakespeare og Molière, som Bjerke mottok viktige litterære priser for.

Laila Stiens habitus og praksis framstår på flere måter som en motsetning til André Bjerkes. Han kom fra en familie med mye kulturell og mindre økonomisk kapital og bodde store deler av livet sitt i Oslo (Waage, 2018, s. 19-28). Stien kommer fra et arbeiderklasse miljø i Nordland og har gjennom store deler av livet sitt vært både familiært og profesjonelt forankra i Nord-Norge. Som forfatter har hun vært anerkjent og en betydelig aktør på det norske litterære feltet gjennom det meste av sin litterære karriere. Derimot har hun i mindre grad blitt anerkjent som gjendikter. Stien gjendikter og oversetter begge veier mellom to små språk – norsk og nordsamisk. Hun har stort sett gjendikta lyrikk skrevet av ikke-kanoniserte kvinnelige poeter. Stien har kjent flere av disse personlig og har gjerne involvert dem i gjendiktingsprosessen. Sjøl om gjendikting er en kunstnerisk prosess for Stien, er hun ikke blind for de politiske sidene ved denne aktiviteten. En av de politiske konsekvensene av gjendiktingsarbeidet til Stien er

at Samisk Forfatterforening kom i en sterkere posisjon når den skulle forhandle med norske myndigheter om tilgang til bibliotekvederlag.

For Stien inngår gjendiktingsbegrepet i det norske litterære feltets objektive strukturer. Dette gjør at begrepet framstår som lite verdilada samtidig som hun forholder seg til strukturene hvor begrepet inngår, uten å stille spørsmål ved dets innhold og praktiske følger. Stien anser skillet mellom litterær og ikke-litterær oversettelse som å være av større betydning enn skillet mellom *gjendikting* og *oversettelse*. I forskningsintervjuet sier Stien at hun ikke gjør noe anna når hun gjendikter enn når hun oversetter, men hun sier også at *gjendikting* dreier seg om dikt og at *oversettelse* dreier seg om prosa.

7 Avslutning

I denne avhandlinga har jeg gjort gjendiktingsbegrepet til studieobjekt og etablert et teoretisk rammeverk som gjør det mulig å forstå *gjendikting* som et oversettelsesbegrep. Jeg har vist på hvilken måte jeg har gjort blanda metoder til prosjektets forskningsstrategi og brukt mye plass på å tilpasse det oversettelsesvitenskapelige begrepet om antatt oversettelse og begreper fra Pierre Bourdieus sosiologi til utforskinga av utviklinga til gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge. Ved hjelp av seks analyser av kvantitative data, dokumenter og et intervju har jeg besvart de tre forskningsspørsmålene som ble stilt i innledningskapittelet.

I dette avslutningskapittelet vil jeg formulere en besvarelse på avhandlingas problemstilling: Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge? Jeg vil deretter vise hvordan dette prosjektet bidrar til oversettelsesvitenskapen. Til slutt vil jeg vie en del til refleksivitet omkring min egen posisjon på det litterære feltet som jeg studerer, konstruksjonen av avhandlingas studieobjekt, prosjektets begrensninger og forslag til videre forskning.

7.1 Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge? Konklusjon

Det er ikke slik at ordet «*gjendikting» alltid forekommer når gjendiktninger publiseres eller når gjendiktere, gjendiktninger eller gjendiktingsprosesser blir omtalt. Men denne avhandlingas operasjonalisering av det oversettelsesvitenskapelige begrepet om antatt oversettelse tilsier at faktiske forekomster av ordet kan være et godt utgangspunkt for en empirisk undersøkelse av et oversettelsesbegrep. På bakgrunn av dette har ordet «*gjendikting» blitt denne avhandlingas viktigste analyseenhet. Ordbruken, slik jeg analyserte den i kapittel 4, «To analyser: Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?», belyser avhandlingas problemstilling fra flere sider. Ordet «*gjendikting» ble brukt på det transnasjonale dansk-norske litterære feltet mellom 1872 og 1897 om både interlingvale, intralingvale og intersemiotiske kunstneriske prosesser som innebar en form for forandring. Sjøl om ordet «*gjendikting» ble brukt, er det lite som tyder på at gjendiktingsbegrepet var knytta til en særlig verdifull kategori for litterær

produksjon. Om man i det heile tatt kan si at gjendiktingsbegrepet hadde en posisjon på dette feltet, må den i så fall sies å være svak.

Forekomstene av ordet «*gjendikting» økte både i absolutte og relative tall gjennom perioden som jeg har studert. Første og siste heile tiår med bøker som inngår i avhandlingas kvantitative datasett, kan illustrere utviklinga. Tre av 2 484 publikasjoner fra 1870–1879 i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling inneholder ordet «*gjendikting». Det tilsvarer 0,1 %. Til sammenligning er det 3 603 av 119 238 publikasjoner fra 2000–2009 som inneholder ordet. Det tilsvarer 3 %.

Det er likevel ingen statistisk sammenheng mellom forløpet i tid mellom 1872 og 2012 og om ordet «*gjendikting» har spesifikk eller generisk referanse, eller om det brukes for å referere til artefakt/prosess eller person. Det samme gjelder for den relativt lille andelen av ordbruken som er et resultat av at noen bruker den lingvistiske statusmarkøren «*gjendikting» for å referere til deler av utgivelsen som de sjøl skriver i. For heile perioden 1872–2012 er det slik at tre firedeler av forekomstene av ordet «*gjendikting» refererer til noe utenfor publikasjonen hvor ordet finnes. Disse funnene fra andre analyse tyder på at kun en liten andel av ordbruken kan anses for å ha en kategoriserende funksjon.

Når man ser nærmere på aktørene som står bak gjendiktningene i den ene firedelen av utvalget hvor gjendiktningene som det refereres til, faktisk er inkludert, viser det seg at et overveldende flertall av disse gjendikterne var eller skulle bli etablerte aktører på det litterære feltet ettersom de har gitt ut andre gjendiktninger, oversettelser eller egne bøker i henholdsvis 81 %, 84 % og 86 % av tilfellene. Gjendikternes litterære praksis utgjør et empirisk holdepunkt for å knytte gjendiktingsbegrepet til det litterære feltet. Begrepet og dets posisjon bør forstås med utgangspunkt i dette feltet og i ulike gjendikteres habitus.

Også analysene i kapittel 5, «To analyser: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?», bidrar til å belyse prosjektets problemstilling, både når det gjelder begrepets posisjon og mening. Som jeg viste, står de fire forlagene Aschehoug, Gyldendal, Cappelen og Samlaget bak flest forekomster av ordet «*gjendikting» og har gitt ut publikasjonene hvor til sammen 38 % av ordforekomstene befinner seg. Forlagenes relative andel av ordbruken er særlig stor i perioden 1950–1975. Ettersom de fire forlagene da var betydningsfulle institusjoner på det norske litterære feltet, tyder den høye andelen av deres ordbruk i denne perioden på at gjendiktingsbegrepet hadde en sterk posisjon på

det litterære feltet som grunnlag for gjendikting som kategori for litterær produksjon.

I 1965 ble innkjøpsordninga for norsk litteratur innført. Med denne ordninga institusjonaliserte Kulturrådet *gjendikting* og *oversettelse* som to oversettelsesbegreper for norsk litteratur. Dette ble gjort på armlengdes avstand fra norske myndigheter. En rekke av de kvantitative delanalysene i kapittel 5, «To analyser: Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?», tyder på at det etter innføringa av innkjøpsordninga skjer en konvensjonalisering rundt kategorien for litterær produksjon som er knytta til gjendiktingsbegrepet: De fire største forlagenes relative andel av ordbruken minsker samtidig som det er en statistisk signifikant økning i sannsynligheten for at ordet forekommer flere ganger i én og samme publikasjon jo lenger ut man kommer i perioden 1872–2012; bruken av ordet «*gjendikting» som kan tilskrives redaktør eller forlag er særlig høy mellom 1964 og 1994; etter 1995 finnes ordet «*gjendikting» årlig i kolofonen i bøker inkludert i utvalget. Kolofonen anses som en teksttype som er særlig knytta til forlagskonvensjoner.

Institusjonaliseringa og ei påfølgende konvensjonalisering kan ha ført til at potensialet for erverv eller tap av litterær kapital knytta til gjendikting som kategori for litterær produksjon er lite mot slutten av perioden som jeg studerer. Gjendiktingsbegrepets posisjon framstår i liten grad avhengig av symbolsk anerkjennelse fra det litterære feltets aktører når begrepet inngår i konvensjonaliserte praksiser. Begrepet må snarere regnes som en del av feltets objektive strukturer, noe som kan illustreres av den tilsynelatende uproblematiske kontrasteringa av *oversettelse* og *gjendikting* ved gjengivelsen av sitater fra Shakespeare-gjendiktninger i norske prosaoversettelser, presentert i parti 5.2.1, «Kildetekstens forfatter». Dette bringer en ny dimensjon til påstanden om at etableringa av ei innkjøpsordning for norsk litteratur har vært avgjørende for organiseringa av det norske litterære feltet (P. Bjerke, 2020, s. 39): Funnene i denne avhandlinga tyder på at ordninga har hatt betydning for hvilke produksjonskategorier som finnes på det norske litterære feltet.

Som jeg viste i første analyse, er det ikke slik at *gjendikting* alltid har vært et begrep for en form for oversettelse av lyrikk, sjøl om det er slik det er institusjonalisert gjennom innkjøpsordningene. Likevel er det mulig å peke på både kilde- og målspråk ved de aller fleste forekomster av ordet «*gjendikting» fra etter 1900. Dette tyder på at gjendiktingsbegrepet fra da av må anses som et begrep for en form for interlingval oversettelse.

Analysene av utvalgsenheter hvor ordet «*gjendikting» forekommer, og av kildeteksten som det refereres til når ordet forekommer, tyder på at det særlig er etter innføringa av innkjøpsordninga for norsk litteratur at assosiasjonen mellom gjendiktingsbegrepet og teksttypen dikt blir sterk. Dette er ikke overraskende i seg sjøl ettersom *gjendikting* er institusjonalisert som et begrep for norsk gjengivelse av lyrikk skrevet på et anna språk. Det som derimot er påfallende, er at endringa på disse områdene framstår som stor fra før til etter innføringa av ordninga.

Gjendiktingsbegrepet framstår ikke som en ressurs som i stor grad har blitt utnytta for å utfordre en litterær kanon, en uproporsjonalt maskulin representasjon på det litterære feltet eller det engelskspråklige hegemoniet i globale oversettelsesstrømmer.

Analysene i kapittel 5 ga på ei anna side anledning til å peke på to diktantologier som på ulike måter ikke samsvarer med de kvantitative tendensene som ble påvist: *Luth og skalmeie. Fransk Poesi fra Middelalderen i norsk Gjendigtning* redigert og gjendikta av Kristen Gundelach (1920) er det eldste tegnet på at gjendiktingsbegrepet har gitt grunnlag for en kategori for litterær produksjon; *Blad frå ein austleg hage. Hundre Haiku-dikt* redigert og gjendikta av Paal-Helge Haugen (1965) fornya norsk lyrikk og var ei indirekte gjendikting som baserte seg på engelske, tyske og franske oversettelser av japanske haikudikt – samtidig som den ble innkjøpt som ei gjendiktning første året med kulturfondsfinansierte innkjøpsordninger for norsk litteratur, finnes ikke ordet «*gjendikting» i utgivelsen. Slike eksempler viser at det er nødvendig å gå inn i relevante enkeltgjendikteres praksis for å forstå i hvilken grad det litterære feltets strukturer blir individualisert gjennom aktørenes habitus. Kapittel 6, «To analyser: Hvilken posisjon har gjendiktere inntatt overfor gjendiktingsbegrepet?», består av detaljerte analyser av ulike måter som gjendiktingsbegrepet inngår og ikke inngår i André Bjerke og Laila Stiens litterære praksis på.

Både Bjerke og Stien har forandra litterære felt i Norge gjennom sin posisjonering overfor det norske gjendiktingsbegrepet. Bjerke var en betydningsfull eksponent for bruken av ordet «*gjendikting» om norske gjengivelser av William Shakespeares verk og bidro på den måten til å styrke begrepets posisjon som grunnlag for en kategori for litterær produksjon. Stien har forholdt seg til gjendiktingsbegrepet som en del av det norske litterære feltets objektive strukturer. Stiens gjendiktingspraksis økte representasjonen av samisk

lyrikk i norske biblioteker og bidro til å sette Samisk Forfatterforening i en sterkere forhandlingsposisjon om retten til bibliotekvederlag for sine medlemmer. I metodekapittelet skreiv jeg at aktørers *habitus* kan undersøkes enten på bakgrunn av avvikende praksis (Maton, 2008/2014, s. 61; se også Simeoni, 2007) eller på bakgrunn av en praksis som samsvarer med et felts strukturer (Costa et al., 2019, s. 21; Grenfell, 2008/2014b, s. 47). Når det kommer til deres posisjonering overfor gjendiktingsbegrepet, må Bjerke sies å ha en avvikende praksis, mens Stiens samsvarer med feltets strukturer.

Ingen forekomster av ordet «*gjendikting» fra mellom 1937 og 1947 i det kvantitative datasettet refererer til gjendikting med dikt som kildetekst. Den kvalitative analysen av Bjerkes private dokumenter og avisomtaler av *Fenrik Stål. En samling sanger* (Runeberg, 1944) viser at ordet relativt uproblematisk kunne brukes om oversettelse av lyrikk på 1940-tallet. Likevel framstår det ikke som særlig relevant for Bjerkes egen forståelse av sin litterære praksis før 1947. Etter andre verdenskrig kom han til å representere en ganske perifer posisjon på det norske litterære feltet.

Stien har fått størst anerkjennelse som skjønnlitterær forfatter. Hun har i mindre grad blitt anerkjent som gjendikter. Hun hevder at gjendiktningene hennes har fått mindre og mindre omtale i takt med at litteratur generelt blir via mindre oppmerksomhet i norsk offentlighet. Skillet mellom *gjendikting* og *oversettelse* er mindre relevant for henne enn skillet mellom litterær og ikke-litterær oversettelse. Hun anser gjendiktingsbegrepet som nyttig for å gi mening til litterært motiverte valg i oversettelse.

Undersøkelsen av hvilken posisjon de to gjendikterne har inntatt overfor gjendiktingsbegrepet viser at betydningsfulle aktører har påvirket gjendiktingsbegrepets posisjon både gjennom å forholde seg til det på en konvensjonell måte og på en måte som ikke er konvensjonell. På ulike vis både gjenspeiler og motbeviser Bjerke og Stien forskjellige trender som jeg har påvist gjennom avhandlingas kvantitative analyser. Ved å undersøke elementer av de to gjendikternes *habitus* har det vært mulig å belyse logikkene de har handla i henhold til i møte med gjendiktingsbegrepet.

Sjøl om *gjendikting* i skrivende stund er et veletablert oversettelsesbegrep i Norge, har jeg gjennom å anse *gjendikting* som en posisjon på litterære felt i Norge, og gjennom å anse dette begrepet som en posisjon som ulike aktører forholder seg til gjennom sin *habitus* og former gjennom sine handlinger, vist at begrepet har hatt ulike betydninger og en varierende posisjon i Norge mellom

1872 og 2012. Funn fra analysene og redegjørelser av foreliggende kunnskap om *gjendikting* og aktuelle elementer av konteksten jeg studerer, har dessuten gjort det klart at ulike maktforhold ligger til grunn for hvilken mening og posisjon gjendiktingsbegrepet har hatt i Norge. Disse maktforholdene kan dreie seg om forholdet mellom ulike aktører eller institusjoner på det litterære feltet, mellom det litterære feltet og andre samfunnsfelt og mellom ulike stater, nasjoner eller folkegrupper.

7.2 Prosjektets bidrag til oversettelsesvitenskapen

I innledningskapittelet til denne avhandlinga skreiv jeg at undersøkelser av oversettelsesbegreper og deres posisjon i bestemte historiske kontekster er et viktig utgangspunkt for forståelsen av hvordan oversettelse i det heile tatt finner sted i verden (D'hulst & Gambier, 2018, s. 7). Det er gjennom utforskinga av et mangfold av konkrete oversettelsespraksiser og -begreper at oversettelsesvitenskapen kan etablere kunnskap om fagfeltets studieobjekt (Tymoczko, 2018, s. 153). Dette prosjektet er et bidrag til dette: til en større forståelse av én fasett av hva slags fenomen oversettelse er.

Denne avhandlinga gir ny kunnskap om det norske gjendiktingsbegrepet. Funnene fra analysene av prosjektets rike datamateriale belyser begrepet, dets posisjon og historie og de sosiale praksisene det kan brukes for å forstå, på en unik måte. Det er likevel mulig å peke på en rekke sider ved begrepet og dets posisjon som jeg ikke har hatt anledning til å gå nærmere inn på i løpet av prosjektperioden. Mange av disse sidene skal det være overkommelig å undersøke videre. Jeg vil skrive om noen av disse i parti 7.3.2, «Begrensninger ved prosjektet og forslag til videre forskning».

Ulike norske kontekster har vært relativt lite undersøkt i oversettelsesvitenskapelig forskning. Dermed bidrar avhandlinga også til en større forståelse av hva oversettelse på norsk innebærer. Den bidrar også til en utvida kunnskap om oversettelsesbegreper i Norge, Skandinavia og Europa for øvrig. Enkelte forskere har inntatt en kritisk posisjon overfor fagfeltets europeiske slagside, hvor ord som engelske «translation», spanske «traducción», franske «traduction», italienske «traduzione», tyske «Übersetzung», nederlandske «vertalen», og så videre, skal danne grunnlaget for et slags samla europeisk oversettelsesbegrep, som kan beskrives slik:

[M]etaphors of movement as in carrying across, placing in another setting, transporting, leading, and guiding predominate, assuming different sides/languages/cultures and the action of moving words/texts/meaning across a divide. (Gentzler, 2011/2013, s. 12)

Denne avhandlinga via til det norske gjendiktingsbegrepet viser at det finnes andre oversettelsesbegreper som kan ha betydningsfulle posisjoner på bestemte samfunnsfelt i Europa.

På et mer overordna plan har jeg tatt utgangspunkt i at oversettelsesbegreperets betydning manifesterer seg i historiske kontekster, og at ordbruk – i dette prosjektet, bruken av ordet «*gjendikting» – kan anses som en betydningsfull sosial praksis. Dette gjør sosiologiske metoder relevante for utforskinga av et oversettelsesbegrep som *gjendikting*. Med utgangspunkt i det oversettelsesvitenskapelige begrepet om antatt oversettelse og ei nyskapende operasjonalisering av fire begreper fra Pierre Bourdieus sosiologi har jeg gått grundig til verks og samla inn både kvantitative og kvalitative data gjennom et originalt forskningsdesign med blanda metoder. Ord er knytta til begreper gjennom menneskers evne til å danne kategorier på grunnlag av en oppfattelse av likhet mellom ulike handlinger og ting. Forekomster av ordet «*gjendikting» har dermed blitt avhandlingas viktigste analyseenhet. Når et begrep som *gjendikting* danner grunnlag for en kategori for litterær produksjon, kan det sies å ha en posisjon på det litterære feltet. Da vil det både inngå i feltets objektive struktur, og det vil være et element som aktører forholder seg til og bidrar til å forme gjennom sin habitus, altså måten som de internaliserer et felts strukturer på. Begrepet kan assosieres med tap eller erverv av litterær kapital, særlig dersom det er gjenstand for debatt eller blir tatt i bruk for å tydeliggjøre distinksjoner som ikke gir seg sjøl på det litterære feltet. Den rike beskrivelsen som jeg har gitt av gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge, bekrefter at sosiologiske metoder kan være fruktbare i oversettelsesvitenskapen.

Fordi jeg etablerer et solid empirisk grunnlag, vil denne avhandlinga også kunne anses som et teoretisk bidrag til fagfeltet (Gentzler, 2011/2013, s. 9). Analysene mine gir et rikt bilde av sosiale aspekter ved et oversettelsesbegrep og praksiser som er knytta til det. Dette kan utvide vår forståelse av oversettelse som et sosialt fenomen: Det påvirkes av og påvirker menneskelig begrepsbruk og den historiske konteksten det til enhver tid vil finne sted i.

7.3 Refleksivitet

7.3.1 Min posisjon på det litterære feltet

I innledninga nevnte jeg både at jeg sjøl er gjendikter, og at jeg er medlem av Kulturrådets vurderingsutvalg for oversatt litteratur. Dette og andre faktorer gir meg et særegent perspektiv på studieobjektet mitt og på det norske litterære feltet. Dette særegne perspektivet kan anses som både en fordel og ei ulempe. Hovedsakelig er det å anse som et faktum, som for forskningas del verken er særlig ønskelig eller uønskelig. Alle forskere har et særegent perspektiv på det de forsker på. Det er graden av refleksivitet knytta til dette perspektivet som avgjør i hvilken grad det særegne kan bidra til å styrke eller svekke forskningas relevans.

Før jeg begynte på avhandlingsprosjektet, hadde jeg tatt en master i litterær oversettelse fra fransk til norsk ved Universitetet i Oslo (Wichne, 2017), og jeg jobba frilans med litteratur. Jeg hadde gitt ut to gjendiktninger og to egne diktsamlinger (Bouchet, 1961/2019; Vazquez, 2016/2018; Wichne, 2015, 2016). Jeg var redaktør i kulturtidsskriftet *Mellom*, via til oversatt litteratur, og dessuten hadde jeg vært medlem av Den norske Forfatterforenings internasjonale utvalg. I løpet av prosjektperioden var jeg medlem av denne foreningas valgkomité. Jeg ble medlem av Norsk Oversetterforening og ble også utnevnt til medlem av Kulturrådets vurderingsutvalg for oversatt litteratur, som behandler søknader til innkjøpsordninga for oversatt litteratur. Jeg ga dessuten ut mi tredje gjendiktning og mi tredje skjønnlitterære bok (Vazquez, 2014/2021; Wichne, 2019).

I den tredje boka mi, *Sankthans*, skriver jeg om et du sitt forsøk på å gi mening til sin situasjon som etterkommer av en person som hadde politiske verv for partiet Nasjonal Samling under andre verdenskrig. Mot slutten av krigen jobba denne personen som tolk, og han var blant anna med på skjerpa avhør som innebar tortur (Wichne, 2021c, s. 195). Denne brutale aktiviteten gjenspeiler ikke potensielle forestillinger om oversettelse som en form for kommunikasjon hvor gjensidig forståelse eller utveksling av ideer er målet. Jeg tror at det litterære arbeidet med boka bidro til en erkjennelse av at oversettelse og makt er uløselig knytta sammen, noe som har konsekvenser for hvordan man nærmer seg oversettelse som et studieobjekt. Den samme erkjennelsen har ligget til grunn for en stor del av min deltagelse i den offentlige debatten omkring oversettelse og posisjonen som oversettelse har i samfunnet, både som medredaktør i tidsskriftet *Mellom* og andre steder (Solberg & Wichne, 2021a, 2021b, 2021c; Wichne, 2021a, 2021b, 2022; Wichne et al., 2020). Den har også gjort meg bevisst at det

er mulig å bruke oversettelse – og gjendikting – av litteratur til å utfordre politisk og estetisk hegemoni, noe jeg sammen med andre har forsøkt å gjøre gjennom et par utgivelser på mikroforlaget Lik forlag, hvor jeg har redigert en serie via til oversatt litteratur, som kalles Liksom-serien (Myklebust, Solberg, Wichne & Wiedlocha, 2020; Rymbu, 2020/2021).

Denne korte redegjørelsen for en del av de ulike aktivitetene som jeg har tatt del i parallelt med arbeidet med denne avhandlinga, bør kunne brukes for å identifisere elementer som jeg har vært blind for når jeg med mitt perspektiv har nærma meg gjendiktingsbegrepet og gjort dette til et studieobjekt. Grenfell (2014a, s. 225) skriver om tre måter en forsker kan være forutinntatt på i møte med studieobjektet sitt: gjennom å være blind for sin egen habitus, gjennom å være blind for logikkene som styrer det fagfeltet som man arbeider innenfor, og gjennom å være blind for hvordan dette fagfeltet inngår i samfunnet generelt. I innledningskapittelet har jeg forsøkt å vise hvilke fordeler det har å utforske det norske gjendiktingsbegrepet ved hjelp av oversettelsesvitenskapelige teorier og metoder. Jeg håper og tror dessuten at avhandlingas kapitler om nettopp teori og metode viser og begrunner mine valg og standpunkter i noen av fagfeltets grunnleggende problemstillinger. På ei anna side har jeg ikke lagt til rette for å diskutere hvordan elementer av min egen habitus påvirker mitt syn på hva som er relevante data for ei utforsking av det norske gjendiktingsbegrepet før nå.

Jeg har vært aktiv på det norske litterære feltet som forfatter og gjendikter med medlemskap i to skribentorganisasjoner. Jeg har vært medlem av et utvalg som vurderer innkjøp gjennom ei statlig støtteordning for oversatt litteratur. Jeg har dessuten vært redaktør i et tidsskrift og et mikroforlag. Hvis jeg skal anta at jeg har gjort mer eller mindre ubevisste valg på bakgrunn av min habitus som aktør på det litterære feltet, tror jeg at dette har hatt størst konsekvens ved at jeg har gjort rede for eller samla inn relativt lite informasjon om større forleggeres potensielle posisjonering overfor gjendiktingsbegrepet. Gjennom prosjektperioden har jeg samtidig funnet få konkrete grunner til å vektlegge perspektiver til denne typen institusjoner. Likevel innser jeg at det kan eksistere tydelige posisjoneringer overfor gjendiktingsbegrepet fra bestemte forlag eller representanter for forlag, for eksempel i dokumenter som har oppstått i løpet av forhandlinger mellom en organisasjon som Den norske Forleggerforening og ulike skribentorganisasjoner om innholdet i de forskjellige normalkontraktene som bidrar til å regulere forholdet mellom utgivere og skapere av litteratur.

7.3.2 Begrensninger ved prosjektet og forslag til videre forskning

Jeg har forsøkt å gjøre gjendiktingsbegrepet til et studieobjekt innenfor et oversettelsesvitenskapelig rammeverk, og jeg har gjort dette utfra min særegne posisjon som en doktorgradsstipendiat som også er aktør på det litterære feltet hvor gjendiktingsbegrepet stadig er betydningsfullt. Jeg har ønska å studere utviklinga til gjendiktingsbegrepet og den posisjonen det har og har hatt i Norge. Dette har jeg gjort ved å bruke selve ordet «*gjendikting» som inngang. Denne tilnærminga gjør at det fortsatt gjenstår mange elementer å forske på når det kommer til gjendikting. Flere ganger i innledningskapittelet pekte jeg på muligheten av å sammenligne posisjonen til *gjendikting* og *oversettelse* på det norske litterære feltet med utgangspunkt i denne avhandlingas metode og funn. I de følgende avsnittene vil jeg peke på noen begrensninger ved dette prosjektet og foreslå hvordan de kan bøtes på.

I metodekapittelet gjorde jeg rede for utvalget som jeg har gjort gjennom den kvantitative tilnærminga til gjendiktingsbegrepet. Jeg foretrakk å samle inn data om bruken av ordet «*gjendikting» i bøker heller enn aviser og tidsskrifter, og jeg rettferdiggjorde dette med at det er bøker som er enheten som fra 1960-tallet kunne bli kjøpt inn som gjendiktninger gjennom innkjøpsordninga for litteratur. Ved å ekskludere aviser og tidsskrifter fra utvalget har jeg gått glipp av informasjon om gjendiktingsbegrepet i ulike diskurser, blant anna i stor grad den som tilhører litteraturkritikere. Det er liten tvil om at kritikere, som gjerne også kan være poeter og gjendiktere eller ha andre roller på det litterære feltet, har og har hatt interesser knytta til gjendiktninger og gjendiktingsbegrepet. Flere tidsskrifter har vært viktige arenaer for presentasjon av og tenkning omkring forholdet mellom norsk poesi og gjendikting, og hva dette igjen har å si for forholdet mellom litteratur som produseres i Norge og i andre kontekster (T. Haugen, 2010, s. 201). Dessuten har kritikere hatt en aktiv rolle i diskusjoner om hva god gjendikting er og bør være (Norheim, 2016, s. 439-440).

Det burde være fullt mulig å ta utgangspunkt i den metoden som jeg har brukt for å samle inn kvantitative data om forekomster av ordet «*gjendikting» i bøker, og tilpasse den til ei innsamling av tilsvarende data i tidsskrifter og aviser. Organiseringa av Nasjonalbibliotekets digitaliserte samlinger legger til rette for det. En slik studie, som i praksis innebærer en utvidelse av datamaterialet presentert her, vil være en form for konstruktiv replikasjon av den kvantitative komponenten i dette avhandlingsprosjektet, og dermed et viktig bidrag for å

styrke, nyansere eller kritisere funnene som jeg har presentert (Olalla-Soler, 2020, s. 6).

Mer konseptuelle replikasjoner ville innebåret å teste den grunnleggende ideen i dette prosjektet (ibid.), som kan sies å være at oversettelsesbegrepet *gjendikting* har forandra seg, og at dette har skjedd som en følge av dets foranderlige posisjon på det samfunnsfeltet hvor det inngår blant kategoriene for feltspesifikk aktivitet og produksjon. Jeg ser for meg to måter det ville være særlig relevant å gjøre en slik konseptuell replikasjon på. For det første ville det utvilsomt vært interessant med en tilsvarende studie av gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Danmark. I denne avhandlingen har jeg vist at forekomstene av ordet «*gjendikting» i publikasjoner utgitt før 1900, viser spor av den dansk-norske felleslitteraturen og et dansk-norsk litterært felt. Hvordan utvikla gjendiktingsbegrepet og dets posisjon seg i Danmark etter århundreskiftet? Hva er gjendiktingsbegrepets potensielt danske, dansk-norske eller andre historie før perioden som jeg studerer i denne avhandlingen? Hvordan inngår gjendiktingsbegrepet blant andre litterære begreper i den dansk-norske felleslitteraturen? Et svar på disse spørsmålene kan legge til rette for en forståelse av gjendikting og oversettelse i Skandinavia som mindre knytta til nasjonale størrelser enn jeg har lagt til rette for i dette prosjektet (Cronin, 2006, s. 26). Det burde være mulig å tilpasse metoden som jeg har etablert her, i et forsøk på å undersøke dem.

For det andre kan en konseptuell replikasjon av dette prosjektet innebære ei tilpassing av metoden for å utforske andre oversettelsesbegreper i ulike og mer eller mindre norske kontekster. I artikkelen «Norrøne oversettelser i middelalderen» viser Stefka G. Eriksen (2022) at verbet «snua» ble brukt om det vi i dag kaller å oversette. Den kontekstuelle forståelsen av dette og eventuelle andre norrøne oversettelsesbegreper vil være av interesse for den som vil forstå hva det innebar å skrive tekster på norrønt språk som opprinnelig hadde vært skrevet på andre. Det vil også finnes begreper for ulike former for oversettelse på det som i dag er de offisielle språkene i Norge – og dessuten på alle andre språk som brukes innenfor landets grenser –, og utforskinga av disse og praksisene knytta til dem vil kunne gi en ny forståelse av oversettelse som et svært mangfoldig fenomen. Ulike oversettelsesbegreper muliggjør ulike tenkemåter om verdsettelse av likhet i oversettelse, og ordene vi bruker for oversettelsesaktiviteter kan dermed signalisere at det finnes mange og til dels svært ulike oversettelsespraksiser (Muñoz-Basols, 2019, s. 302).

Også historia til og den kontekstuelle forståelsen av selve begrepet *oversettelse* bør i større grad utforskes. Maria Tymoczko (2018, s. 167) skriver at mange europeiske oversettelsesbegreper oppsto i kampene som var knytta til seinmiddelalderens bibeloversettelser, og at flere av disse begrepene i stor grad begrenser oversetternes handlingsrom i oversettelsesprosessen. I data fra mitt prosjekt er det mulig å finne spor av forestillinger om oversettelse som en relativt restriktiv prosess i forhold til gjendikting i så ulike kilder som forskningsintervjuet med Laila Stien fra 2021 og Alfred Sinding-Larsen (1872, s. 31: bokID 1) si bok om Peter Christen Asbjørnsen. Oversettelsesvitenskapelig forskning og teoriutvikling viser at heller ikke ikke-litterær oversettelse kan betraktes som automatiske eller nøytrale hendelser (Gentzler, 2011/2013, s. 17). Likevel kan det tenkes at forestillinger om enkelte typer oversettelse som en form for direkte overføring, vil ha følger for hvordan oversettelse praktiseres og institusjonaliseres i visse sektorer av samfunnet.

Forskning på gjendikting og gjendiktingsbegrepet skriver seg inn i en oversettelsesvitenskapelig forskningstendens som nettopp er interessert i andre former for oversettelse enn de som er knytta til et europeisk oversettelsesbegrep som vektlegger overføring utført av mer eller mindre passive oversettere (Angelelli & Baer, 2016, s. 8). To hypoteser om gjendiktingsbegrepet og gjendikting bør dermed testes som en forlengelse av dette prosjektet: Gjendiktingsbegrepet påvirker enkeltaktørers praksis (i forlengelse av León, 2010/2014); gjendiktingsbegrepet bidrar til å øke oversetteres handlingsrom (i forlengelse av Tymoczko, 2007/2010).

Nå som jeg nærmer meg slutten av denne avhandlinga, er det to elementer jeg innser at jeg gjerne skulle ha hatt anledning til å undersøke nærmere. Det ene er gjendiktingsbegrepets posisjon i Kristen Gundelachs estetikk. Det andre er gjendiktingsbegrepets posisjon som praktisk støtte til produksjon av lyrikk på norsk. I tredje analyse viste jeg at den første forekomsten av ordet «*gjendikting» som jeg har funnet på tittelbladet i ei bok, befinner seg i ei bok redigert og gjendikta av Gundelach (1920). Gundelach ga ut bøker med gjendiktninger både før, under og etter andre verdenskrig. Under andre verdenskrig tok han del i utforminga av en nazistisk litteraturpolitikk i Norge, hvor han blant anna inntok et tydelig standpunkt i diskusjonen om skattlegging av oversatt litteratur. Solberg (2021, s. 75) har vist hvordan Gundelachs argumentasjon gir gjenklang til velkjente nazistiske holdninger til oversatt litteratur. Etter andre verdenskrig brevveksla Kristen Gundelach med André Bjerke (Ødegaard, 2018). Blant

emnene i brevene deres var norsk riksmåls overlegenhet i forhold til samnorsk og nynorsk, og dessuten gjendikning og oversettelse av lyrikk. Begge ga ut gjendikta og oversatt lyrikk på Gunnar Stenersens Forlag under krigen. Ettersom Bjerkes holdninger og handlinger har hatt stor betydning for gjendiktingsbegrepet og dets posisjon i Norge, er denne kontakten, Gundelachs posisjon på det norske litterære feltet og hans posisjonering overfor gjendiktingsbegrepet interessant og bør utforskes videre. Et sted å starte kan være i arkivet til NRK, hvor det finnes et brev som Kristen Gundelach skreiv den 18. april 1941. Her argumenterer han for at han har rett på honorar for repriser som har blitt sendt på radio av et gjendikta skuespill: «Gjendiktningen er en *selvstendig kunstnerisk ydelse* og kan ikke betraktes som et engang for alle betalt *arbeide*» (Gundelach, 1941). I svaret fra 30. april blir det skrevet at NRK «ikke vil bestride hva De [Gundelach] hevder, nemlig at det leverte arbeid ikke alene er en ren oversettelse, men også en kunstnerisk ydelse, altså et forfatterskap som etter Deres mening skulle berettige til godtgjørelse for repriser» (NRK, 1941), og sier seg villige til å utbetale deler av honoraret Gundelach ber om. Samtidig presiseres det at utbetalinga ikke «er noen tilkjennegivelse av at det skal ytes godtgjørelse til oversetteren ved gjentatt bruk av et oversettelsesarbeid som Norsk Rikskringkasting har bestilt og gitt full betaling for når arbeidet er levert» (ibid.). Jeg fikk tilgang til disse brevene noen dager før prosjektperioden min var over, og fikk dessverre ikke anledning til å gjøre en grundigere analyse av materialet i NRK-arkivet.

I teorikapitlet diskuterte jeg fordeler og ulemper ved valg av en metode basert på begreper fra Pierre Bourdieus sosiologi i stedet for begreper fra aktørnettverksteori. Jeg skreiv at dersom jeg hadde valgt å etablere en metode for utforsking av gjendiktingsbegrepet og dets posisjon basert på en aktørnettverksteoretisk forståelse av samfunnet, ville det vært naturlig å undersøke perioden da kulturen ble et område som kunne, og burde, styres og potensielt styrkes ved hjelp av politiske virkemidler. 1950- og 1960-tallet var en periode med store omveltninger og en viss krisestemning i norsk kulturliv og litteratur (P. Bjerke, 2020, s. 39; Naper, 2009, s. 3). Innlemmelsen av gjendiktingsbegrepet i denne kulturpolitikken og logikkene som lå bak dette, blant anna hensynet til lyrikksjangeren og produksjonen av norskspråklig poesi, bør også belyses. I tredje analyse viste jeg at mot slutten av perioden 1872–2012 gir de store forlagene relativt sett ut en mindre del av bøkene hvor ordet «*gjendikning» forekommer. Dersom denne trenden har fortsatt også etter 2012, er det, med tanke på den faktiske produksjonen av gjendikta litteratur på norsk,

foruroligende at en av de litteraturpolitiske støtteordningene oppleves som utrygg for små forlagsaktører på det litterære feltet (Espevik & Bratlie, 2021).

I innledningskapittelet viste jeg at gjendiktninger i henhold til Kulturrådets retningslinjer både vurderes som oversettelser og som originallitteratur av vurderingsutvalget for lyrikk, som behandler søknader om innkjøp av gjendiktninger gjennom innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur. Måten som gjendiktninger blir vurdert på her, vil også kunne ha følger for gjendiktningens posisjon på det norske litterære feltet. I utvalgets rapport for 2021 framheves betydninga av vurderingsrapportene som utvalget får fra de språklige konsulentene og som støtter utvalgets arbeid. Utvalget skriver videre:

I noen tilfeller påpeker konsulentenes vurdering klare feiloversettelser i forholdet mellom original og gjendikting, og påpeker hva disse feilene fører til i forståelsen av verkets helhet. Konsulentuttalelsene er derfor vesentlige bidrag til at utvalget ikke kan overse problematiske sider ved et verk som ellers virker godt. (Simonhjell, Mundal, Stueland & Wintervold, 2022, s. 5-6)

Dersom balansen mellom vurderinger av gjendiktninger som originalverk, og gjendiktninger som oversettelser, utvikler seg i retning av å anse gjendiktninger hovedsakelig som oversettelser, vil dette ha betydning for gjendiktningens relevans i Norge og potensielt sett også for oversetteres og gjendikteres handlingsrom. Ei innsnevring av hva praksisen kan innebære for å være berettiget til støtte gjennom innkjøp, vil kunne føre til at gjendiktere i mindre grad tør å utfordre etablerte konvensjoner for hva god gjendikting skal være. Da risikerer man også at *gjendikting* mister sin betydning og relevans som norsk oversettelsesbegrep.

For å få en bedre forståelse av denne relevansen vil det kanskje først og fremst være nødvendig å undersøke historia til arbeidet med å forhandle fram kontrakter mellom skribentorganisasjoner som Den norske Forfatterforening og Norsk Oversetterforening på den ene sida, og forhandlingsparter som Den norske Forleggerforening og NRK på den andre. I NRKs arkiver finnes det en redegjørelse over inngåtte avtaler med Forfatterforeningen, som ble sendt til Prisdirektoratet i oktober 1946. Blant elementene som trekkes fram, er at «honoraravgiften ble krevet forandret dithen at prosa skulle betales med kr. 40.- pr. time, og lyrikk med kr. 60.- pr. time, d.v.s. henholdsvis kr. 6.67 og kr. 10.- pr.

minutt» i 1939, mens avtalen som faktisk ble inngått 18. mai 1940 slo fast at «kringkastingen skulle betale i forfatterhonorar for opplesning kr. 5.- for anvendt minutt for lyrikk, og kr. 2.50 for anvendt minutt for prosa» (NRK, 1946, s. 1-2). Skillet mellom honorarbeløp for prosa og lyrikk ble avtalefesta i 1940, uten at det er spesifisert hva som er praksis ved opplesninger av gjendiktninger. I et brev fra forhandlingene om ny avtale mellom NRK og Norsk Oversetterforening i 1963, skriver derimot Oversetterforeningen ved leder Carl Hambro:

Pkt. 2 B utgår.

Det er vanlig praksis å kalle overføring til norsk av lyrikk for gjendiktning. Slike gjendiktninger er kontraktmessig eller sedvanemessig beskyttet av Den norske Forfatterforening. Vi finner det derfor uheldig å innføre et nytt begrep som «oversettelse av lyrikk». Vi går ut fra at praktisk talt alle gjendiktninger er utført av Forfatterforeningens medlemmer og foretrekker derfor å la punktet utgå av vår normalkontrakt. (Hambro, 1963)

Forfatterforeningen ved formann Hans Heiberg sier seg heilt enig med Oversetterforeningen i et brev fra 27. november 1963, og foreslår å føre punktet inn i avtaleverket mellom NRK og Forfatterforeningen:

Vi må erklære oss helt enig med Oversetterforeningen og vil peke på at gjendiktning av fremmed lyrikk, iallfall når det gjelder lyrikk gjendiktet av foreningens medlemmer, unntagelsesfritt er blitt honorert med 30,- kroner pr. minutt som for original lyrikk. Å ta bestemmelsen inn som et protokolltillegg i vår overenskomst med Norsk Rikskringkasting er altså bare å stadfeste en praksis som har vært brukt i mange år. (Heiberg, 1963)

Sjøl om det tilsynelatende ikke har vært avtalefesta at opplesninger av gjendiktninger i NRK skal honoreres som lyrikk opprinnelig skrevet på norsk, framstår det som om det har vært en praksis rundt dette. Korrespondansen mellom skribentforeningene og NRK viser at det finnes ei fagpolitisk ansvarsfordeling for gjendikta og oversatt litteratur mellom Forfatterforeningen og Oversetterforeningen. Denne gjenspeiles i dagens praksis med normalkontrakter, som jeg har gjort rede for i innledningskapittelet.

8 Referanseliste

- [annonse]. (1944a, 30. august). *Breviks Dagblad*, s. 4. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_breviksdagblad_null_null_19440830_1_200_1
- [annonse]. (1944b, 16. september). Nyhet. *Tromsø. Organ for Nasjonal Samling*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_tromso_null_null_19440916_47_146_1
- [anonym]. (1882a, 10. august). Bjørnstjerne Bjørnson og Synnøve Solbakken. *Dagbladet*, s. 4. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagbladet_null_null_18820810_14_198_1
- [anonym]. (1882b, 10. august). "Synnøve Solbakken". *Dagbladet*, s. 2. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagbladet_null_null_18820810_14_198_1
- [anonym]. (1889a, 8. juni). Bergen. Hr. Herman Bangs Foredrag i Theatret. *Bergens Tidende*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_bergenstidende_null_null_18890608_22_163_2
- [anonym]. (1889b, 4. oktober). Herman Bangs Foredrag om Skuespilkunsten. *Dagbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagbladet_null_null_18891004_21_293_1
- [anonym]. (1892, 31. januar). H.C. Andersen som Oplæser. *Dagbladet*, s. 1–2. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagbladet_null_null_18920131_24_30_1
- [anonym]. (1944a, 4. september). Er DET Sven Duvas ånd? *Nationen*, s. 3. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_nationen_null_null_19440904_27_205_1
- [anonym]. (1944b, 9. september). Nye bøker. *Romsdals Budstikke*, s. 2. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_romsdalsbudstikke_null_null_19440909_102_206_1
- [anonym]. (1944c, 23. desember). Sovjet vilde ikke ha Fenrik Stål. *Fritt Folk. Riksorgan for Nasjonal Samling*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_frittfolkoslo_null_null_19441223_9_300_1
- Abdallah, K. (2011). Towards Empowerment. Students' Ethical Reflections on Translating in Production Networks. *The Interpreter and Translator Trainer*, 5(1), 129-154. <https://doi.org/10.1080/13556509.2011.10798815>
- Abdallah, K. (2014). The Interface between Bourdieu's Habitus and Latour's Agency: The Work Trajectories of Two Finnish Translators. I G. M. Vorderobermeier (Red.), *Remapping Habitus in Translation Studies* (bd. 40, s. 111-132). Amsterdam / New York: Rodopi.
- Akrich, M. (2006). La description des objets techniques. I M. Akrich, M. Callon & B. Latour (Red.), *Sociologie de la traduction. Textes fondateurs* (s. 159-178). Paris: École des mines de Paris. (Opprinnelig utgitt 1987)
- Akrich, M., Callon, M. & Latour, B. (Red.). (2006). *Sociologie de la traduction. Textes fondateurs*. Paris: École des mines de Paris.

- Alvstad, C. (2020). Översättningsvetenskapens värde i samhället. *Mellom - tidsskrift for omsett litteratur*, 6(Issue), s. 146-160.
- Alvstad, C., Greenall, A. K., Jansen, H. & Taivalkoski-Shilov, K. (Red.). (2017). *Textual and Contextual Voices of Translation*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Amichai, Y. (1998). *Naken i Jerusalem. Dikt i utval* (P.-H. Haugen, Overs.). Oslo: Tiden Norsk Forlag AS.
- Angelelli, C. V. & Baer, B. J. (2016). Exploring translation and interpreting. I C. V. Angelelli & B. J. Baer (Red.), *Researching translation and interpreting* (s. 5-13). London: Routledge.
- Appiah, K. A. (2012). Thick translation. I L. Venuti (Red.), *The translation studies reader* (3. utg., s. 331-343). London / New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 1993)
- Arneberg, O.-P. (2018). *PIT* (bd. 333). Oslo: Flamme forlag.
- Aschim, A. (2020). Landstad gjendikter Luther. I H. Baklid & M. B. Landstad (Red.), *M.B. Landstad. Salmer* (bd. 5, s. 189-194). Oslo: Novus forlag.
- Aschim, P. K. (2020). Landstads tidlige salmediktning og gjendiktning fram til 1854. I H. Baklid & M. B. Landstad (Red.), *M.B. Landstad. Salmer* (bd. 5, s. 51-58). Oslo: Novus forlag.
- Asdal, K. & Reinertsen, H. (2020). *Hvordan gjøre dokumentanalyse. En praksisorientert metode*. Oslo: Cappelen Damm.
- Baker, M. (2006). Introducing narrative theory. I M. Baker (Red.), *Translation and Conflict. A Narrative Account* (s. 8-27). London: Routledge.
- Bakke, T. (2018, 27. juni). Halldis Moren Vesaas, 1907-1995. I E. Refsdal & K. Solum (Red.), *Norsk Oversetterleksikon*. Norsk Oversetterforening. Hentet 18. november 2021 fra <https://www.oversetterleksikon.no/2018/06/27/halldis-moren-vesaas-1907-1995/>
- Bale, K. (2009). *Eстетikk. En innføring*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Barfoed, N. (1966). *Ajourføringer*. København: Fremad.
- Bassnett, S. (2019). Refashioning Dante's *Divine Comedy* in the Twenty-First Century. I J. Blakesley (Red.), *Sociologies of Poetry Translation. Emerging Perspectives* (s. 69-82). London / New York: Bloomsbury Academic.
- Bassnett, S. & Lefevere, A. (1990). General editors' preface. I A. Lefevere (Red.), *Translation, Rewriting & the Manipulation of Literary Fame* (s. vii-viii). London / New York: Routledge.
- Baxter, R. N. (2021). Sidelining women in translation: the Galician literary sector as a case study. *Perspectives. Studies in Translation Theory and Practice*, 29(5), 691-705. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2020.1770817>
- Beckmann, M. (upublisert). Retranslating the Virginity of Mary: Re-examining the Retranslation Hypothesis in Bible Translations [artikkelutkast]. Universitetet i Agder.
- Beddari, C. E. (2018, 1. mars). Kritikerprisen for beste oversettelse 2017. Hentet fra <https://kritikerlaget.no/saker/kritikerprisen-for-beste-oversettelse-2017>

- Bédier, J. (1952). *Fortellingen om Tristan og Isolde* (T. Width, Overs.). Oslo: C. Huitfeldt Bladkompaniet. (Opprinnelig utgitt 1900)
- Bédier, J. (1973). *Tristan og Isolde* (L. Eckhoff, Overs.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. (Opprinnelig utgitt 1900)
- Berggreen, A., Butenschøn, H. B., Hellern, V. & Tingstad, R. (1972). *Studiehefte til Kristendoms-kunnskap i ungdomsskolen, 7. år*. Oslo: Dreyer.
- Bjerke, A. (1938). Ms.fol. 4261 C:1 1938 1 bind. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1941a, 1. august). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til Karin Bjerke 1941.08.01. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1941b, 3. juni). Ms.fol. 4261 D:1:a 1934-1941 "De gode forsetter". Egenhendig og maskinskrevet. 4 blad. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1942a, 24. juni). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til Karin Bjerke 1942.06.24. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1942b). Ms.fol. 4261 C:2 1942 Inneholder mange diktutkast, i tillegg gjendiktninger (og utkast), blant annet av André Bjerkes gjendiktning av Oscar Wildes "Balladen om Reading-fengselet". 1 bind. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1943, 23. mai). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til Karin Bjerke 1943.05.23. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1944a, 20. oktober). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til Karin Bjerke 1944.10.20. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1944b). Ms.fol. 4261 C:3 1944 1 bind. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1945, 14. august). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til Karin Bjerke 1945.08.14. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1946a, 17. juli). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til Karin Bjerke 1946.07.17. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1946b, 29. juli). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til Karin Bjerke 1946.07.29. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1946c, 6. august). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til Karin Bjerke 1946.08.06. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1946d, 26. juni). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til Mette Bjerke 1945.06.26. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1946e). Ms.fol. 4261 C:4 1946 1 bind. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.

- Bjerke, A. (1946f). *Regnbuen. Dikt*. Oslo: H. Aschehoug & co. (W. Nygaard).
- Bjerke, A. (1947a, 27. november). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til H. Aschehoug & Co. 1947.11.27. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1952). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til Gunnar Reiss-Andersen 1952.04.13. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1958). *Vitenskapen og livet. Respektløse betraktninger*. Oslo: H. Aschehoug & co. (W. Nygaard).
- Bjerke, A. (1969). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til H. Aschehoug & Co. 1969.11.19. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (1970). Litt om gjendiktning. I *Å kunne eller ikke kunne. Strøtanker om fag*. Oslo: H. Aschehoug & co. (W. Nygaard). (Opprinnelig utgitt 1967)
- Bjerke, A. (1970). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til H. Aschehoug & Co. 1970.04.20. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. ([1966?]). Ms.fol. 4261 A Bjerke, André til Den norske Forfatterforening. Udatert. I *Arkivet etter André Bjerke (1918-1985)*: Nasjonalbiblioteket.
- Bjerke, A. (Red.). (1947b). *Fremmede toner. Et utvalg av verdenslyrikken i norsk gjendiktning*. Oslo: Dreyer. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2015070708111
- Bjerke, A. & Borge, B. (1942). *De dødes tjern*. Oslo: H. Aschehoug & co.
- Bjerke, A. & Borge, B. (1947). *Døde menn går i land*. Oslo: H. Aschehoug & co (W. Nygaard).
- Bjerke, E. (1921). *Demon*. Kristiania: H. Aschehoug & co. (W. Nygaard).
- Bjerke, P. (2020). Innkjøpsordningenes (suksess)historie. I L. J. Halvorsen, A. Neple & P. Bjerke (Red.), *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet* (s. 39-71). Bergen: Fagbokforlaget.
- Bjerke, P. & Halvorsen, L. J. (2020). Strid mellom logikker. I L. J. Halvorsen, A. Neple & P. Bjerke (Red.), *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet* (s. 8-38). Bergen: Fagbokforlaget.
- Bjerke, P., Neple, A. & Halvorsen, L. J. (2020). To kretsløp i oversatt litteratur. I L. J. Halvorsen, A. Neple & P. Bjerke (Red.), *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet* (s. 264–301). Bergen: Fagbokforlaget.
- Bjerke, V. (2020, 1. desember). Kunsten å feiltolke en forfatter. *Klassekampen*(Issue).
- Bjørkøy, A. M. B. (2017). Når samer møter andre nordmenn. Laila Stiens novelle "Reisen mot øya". I J. Bakken & E. Oxfeldt (Red.), *Åpne dører mot verden. Norske ungdommers møte med fortellinger om skyld og privilegier* (s. 146-162). Oslo: Universitetsforlaget.
- Blakesley, J. (Red.). (2019). *Sociologies of poetry translation. Emerging perspectives*. London / New York: Bloomsbury Academic.

- Blangstrup, C. (1920). *Salmonsens Konversationsleksikon*. Gradisca-Hasselgren. I C. Blangstrup (Red.), *Salmonsens Konversationsleksikon* (bd. X). København: Schultz. Hentet 9. januar 2020 fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008040400006
- Blangstrup, C. & Halvorsen, J. B. (1897). Grundtvig, Nicolaj Frederik Severin. I *Salmonsens store illustrerede Konversationsleksikon. En nordisk Encyklopædi* (bd. 7, s. 1081-1085). Kjøbenhavn: Brødrene Salmonsens (J. Salomonsen). Hentet 14. august 2020 fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2009021803011
- BnF. (2019). Le dépôt légal. Hentet 12. november 2019 fra <https://www.bnf.fr/fr/le-depot-legal>
- Bokhandlerforeningen. (1971). Register til årskatalogene 1966-70. I. Oslo: Den norske bokhandlerforening. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2012052908220
- Bokmålsordboka. (2021). gjendikting. I T. Svardal (Red.), *Bokmålsordboka*. Bergen: Språkrådet og Universitetet i Bergen. Hentet fra <http://ordbok.uib.no>
- Bosquet, A. & Knudsen, C. L. V. (upubliseret). Duggvokteren [gjendiktning]. Forlaget Oktober.
- Bouchet, A. d. (2019). *I den tomme varmen* (bd. 386, E. Wichne, Overs.). Oslo: Flamme forlag. (Opprinnelig utgitt 1961)
- Bourdieu, P. (1990). The interest of the sociologist (M. Adamson, Overs.). I *In Other Words. Essays Towards a Reflexive Sociology* (s. 87-93). Cambridge: Polity Press. (Opprinnelig utgitt 1984)
- Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production. Essays on art and literature*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften* (bd. 9, A. Prieur, Overs.). Oslo: Pax. (Opprinnelig utgitt 1979)
- Bourdieu, P. (1996). *Symbolsk makt. Artikler i utvalg* (A. Prieur, Overs.). Oslo: Pax Forlag. (Opprinnelig utgitt 1994)
- Bourdieu, P. (1998a). Is a Disinterested Act Possible? (R. Johnson, Overs.). I *Practical Reason. On the Theory of Action* (s. 75-91). Cambridge: Polity Press. (Opprinnelig utgitt 1994)
- Bourdieu, P. (1998). *Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire* (2. utg.). Paris: Éditions du Seuil. (Opprinnelig utgitt 1992)
- Bourdieu, P. (1998b). *Practical reason. On the theory of action* (flere, Overs.). Cambridge: Polity Press. (Opprinnelig utgitt 1994)
- Bourdieu, P. (1998). Social Space and Symbolic Space (G. Sapiro, Overs.). I B. McHale (Red.), *Practical Reason. On the Theory of Action* (s. 1-13). Cambridge: Polity Press. (Opprinnelig utgitt 1991)
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. (1993). *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse* (B. K. Nicolaysen, Overs.). Oslo: Det Norske Samlaget. (Opprinnelig utgitt 1991)
- Boye, E. (2009, 13. februar). Alfred Sinding-Larsen. I *Store Norske Leksikon*. Oslo. Hentet 4. mai 2021 fra https://nbl.snl.no/Alfred_Sinding-Larsen

- Boyson, E. & Spaans, R. (2006). *Europeisk poesi i norsk gjendiktning* (E. Boyson, Overs.). Oslo: Vidarforl. (Opprinnelig utgitt 1965)
- Brahmachari, N. (2004). *Poems from Exile. A Collection of English & Norwegian Poems / Dikt fra eksil. En engelsk-norsk diktsamling* (H. E. Bramness & T. Sørheim, Overs.). Oslo: Internasjonalt Forlag / International Publication.
- Bramness, H. E. (2007). Den andre stemmen. I A. Vikøy, B. Rokseth & C. Strøm (Red.), *Mellomrom. Tolv tekster om oversettelse* (s. 193-201). Bergen: Transfe:r.
- Bramness, H. E. (Red.). (1997). *Kremmyke bryst. Kinesiske kvinners dikt*. Oslo: J.W. Cappelens forlag A.S. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2009031004005
- Brautigan, R. (2004). *Å føre krig mot den gjengse maratonprosa. Dikt i utvalg og gjendiktning ved Jan Erik Vold* (J. E. Vold, Overs.). Oslo: Kolon forlag.
- Brems, E. (2018). Separated by the same language: Intralingual translation between Dutch and Dutch. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice*, 26(4), 509-525.
- Brossard, N. (2002). *Svimlande nær* (T. Bakke, Overs.). Oslo: Cappelen.
- Brudal, P. J. (1990). Natur, folkeeventyr, det ubevisste og sjelelig helse. I G. Andersen, J. Gram & F. Funder (Red.), *Momenter til en dypere naturvernforståelse*. Sandvika: Østlandske naturvernforening, Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, og Vett & viten.
- Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5. utg.). Oxford: Oxford University Press. (Opprinnelig utgitt 2001)
- Brøndsted, M. (Red.). (1972). *Nordens litteratur. Før 1860*. København: Gyldendal Norsk Forlag. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2011082520003
- Bush, P. R. & Bassnett, S. (Red.). (2007). *The Translator As Writer*. London / New York: Continuum. Hentet fra <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=378043&site=ehost-live>
- Buzelin, H. (2005). Unexpected Allies. How Latour's Network Theory Could Complement Bourdieusian Analyses in Translation Studies. *The Translator*, 11(2), 193-218. <https://doi.org/10.1080/13556509.2005.10799198>
- Buzelin, H. (2007). Translations «in the making». I M. Wolf & A. Fukari (Red.), *Constructing a sociology of translation* (s. 135–169). Amsterdam: John Benjamins.
- Buzelin, H. (2018). Sociological models and translation history. I L. D'hulst & Y. Gambier (Red.), *A History of Modern Translation Knowledge. Sources, concepts, effects* (s. 337-346). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Calame, C. (1977). *Les choeurs de jeunes filles en Grece archaique : 1 : Morphologie, fonction religieuse et sociale* (bd. 1). Roma: Edizioni dell'ateneo & bizzarri.

- Callon, M. (2006). Pour une sociologie des controverses technologiques. I M. Akrich, M. Callon & B. Latour (Red.), *Sociologie de la traduction. Textes fondateurs* (s. 135–156). Paris: École des mines de Paris. (Opprinnelig utgitt 1981)
- Callon, M. & Latour, B. (2006). Le grand Léviathan s'apprivoise-t-il ? I M. Akrich, M. Callon & B. Latour (Red.), *Sociologie de la traduction. Textes fondateurs* (s. 11-32). Paris: École des mines de Paris. (Opprinnelig utgitt 1981)
- Carmona-Alvarez, P. & Wærness, G. (Red.). (2010). *Verden finnes ikke på kartet. Poesi fra hele verden*. Oslo: Forlaget Oktober.
- Chang, N. F. (2018). Voices from the periphery: further reflections on relativism in translation studies. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice*, 26(4), 463-477.
- Chardri. (2008). Det lille debattidikt: Ungdommen og Alderdommen (H. Nordahl, Overs.). I *Tidløse tanker. To verk fra gammel/fransk litteratur* (s. 13-64). Oslo: H. Aschehoug & Co. (Opprinnelig utgitt ca. 800)
- Chesterman, A. (2002). Semiotic Modalities in Translation Causality. *Across Languages and Cultures*, 3(2), 145-158.
<https://doi.org/10.1556/Acr.3.2002.2.1>
- Chesterman, A. (2007). Bridge concepts in translation sociology. I A. Fukari & M. Wolf (Red.), *Constructing a Sociology of Translation* (s. 171-183). Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Chesterman, A. (2017). The name and nature of Translator Studies. I *Reflections on Translation Theory : Selected Papers 1993 - 2014* (s. 323-329). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. Hentet fra <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=1503990&site=ehost-live> (Opprinnelig utgitt 2009)
- Cheung, M. P. Y. (2012). The mediated nature of knowledge and the pushing-hands approach to research on translation history. *Translation Studies*, 5(2), 156-171. <https://doi.org/10.1080/14781700.2012.663599>
- Christensen, G. (1916). *Den danske litteraturs historie. Til brug for gymnasier og seminarer. Romantik og realisme* (bd. II). Kjøbenhavn: H. Aschehoug & Co.
- Christensen, I. (2016/1997). *Alfabet* (L. Lundberg, Overs.). Oslo: Pax Forlag. (Opprinnelig utgitt 1981)
- Costa, C., Burke, C. & Murphy, M. (2019). Capturing habitus: theory, method and reflexivity. *International Journal of Research & Method in Education*, 42(1), 19-32. <https://doi.org/10.1080/1743727X.2017.1420771>
- Coucheron, O., Oxaal, G., Prøysen, A., Sommerfelt, A., Tenfjord, J. & Wennesland, D. (Red.). (1956). *Mitt skattkammer. Les for meg mor*. Oslo: Teknisk forlag a/s. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2010112406040
- Crabb, A. L. (1947). *Gjester på Saint Cloud. En historie om det okkuperte Nashville* (A. Bjerke, Overs.). Oslo: Nasjonalforlaget.
- Cronin, M. (2006). *Translation and identity*. London / New York: Routledge.

- Cronin, M. (2017). *Eco-translation : translation and ecology in the age of the anthropocene*. London: Routledge.
- Curtis, B. & Eldredge, J. (2005). *Den guddommelige romansen. Kom nærmere Guds hjerte* (E. O. Jakobsen, Overs.). Ottestad: Prokla-Media.
- D'hulst, L. (2012). (Re)locating translation history: From assumed translation to assumed transfer. *Translation Studies*, 5(2), 139-155.
<https://doi.org/10.1080/14781700.2012.663597>
- D'hulst, L. & Gambier, Y. (Red.). (2018). *A History of Modern Translation Knowledge. Sources, concepts, effects*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/btl.142>
- D'hulst, L. & Gerwen, H. (2018). Translation space in nineteenth-century Belgium: rethinking translation and transfer directions. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice*, 26(4), 495-508.
- Dahl, H. (1953). Gundelach. I A. Sundmann (Red.), *Norsk allkunnebok* (bd. V). Oslo: Fonna forlag. Hentet 25. oktober 2021 fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008050700034
- Dahl, S. (2017). Trond Winje, 1928-2002. I E. Refsdal & K. Solum (Red.), *Norsk Oversetterleksikon*. Norsk Oversetterforening. Hentet 9. mars 2021 fra <https://www.oversetterleksikon.no/2017/05/19/trond-winje-1928-2002/>
- Dahl, W. (1975). *Norges litteraturhistorie. Vår egen tid* (bd. 6). Oslo: J.W. Cappelens forlag A/S.
- Dahl, W. (1989). *Arnulf Øverland. En biografi*. Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard).
- Dante, A. (2017). *Inferno* (E. Ringen, Overs.). Oslo: Bokvennen. (Opprinnelig utgitt 1321)
- Delabastita, D. (2013). Continentalism and the invention of traditions in translation studies. I L. v. Doorslaer & P. Flynn (Red.), *Eurocentrism in translation studies* (s. 29-42). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. (Opprinnelig utgitt 2011)
- Despret, V. (2022). *Tenke som en rotte* (A. Fjeld & M. R. Langeland, Overs.). Moss: H//O//F. (Opprinnelig utgitt 2009)
- Disney, W. (2005). *Walt Disney's Donald Duck & co: de komplette årgangene - 1960* (bd. IV). Oslo: Egmont serieforlaget.
- Duolljá, S.-E. K. (2021, 10. februar 2022). Nordsamisk. I *Store Norske Leksikon*. Oslo. Hentet fra <https://snl.no/nordsamisk>
- Dørumsgaard, A. (1954). *Under kirsebærtreet : Japansk lyrikk i norsk gjendiktning* (A. Dørumsgaard, Overs.). Oslo: Dreyer.
- Edwardson, Å. (2003). *Seil av stein* (N. M. Due, Overs.). Oslo: Tiden Norsk Forlag A/S. (Opprinnelig utgitt 2002)
- Egeberg, E. (2007). *Russiske stemmer. Tolv forfattere gjennom tre århundrer*. Oslo: Solum Forlag.
- Eggen, J. (2007). Om å gjendikte to ord av Elena Sjavarts. I A. Vikøy, B. Rokseth & C. Strøm (Red.), *Mellomrom. Tolv tekster om oversettelse* (s. 183-192). Bergen: Transfe:r.
- Ekrheim, S., Riiser, L. & Strøm, C. (2011, 3. mars). Kritikerprisen for beste oversettelse 2010 til Pedro Carmona-Alvarez og Gunnar Wærness. Hentet

- fra <https://kritikerlaget.no/saker/kritikerprisen-for-beste-oversettelse-2010-til-pedro-carmona-alvarez-og-gunnar-w%C3%A6rness>
- Enge, F. & Horneland, O. (1945, 5. januar). Trekningsliste. *Arbeidets Rett*, s. 3. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_arbeidetsrett_null_null_19450105_39_2_1
- Eriksen, S. G. (2022). Norrøne oversettelser i middelalderen. I E. Refsdal & K. Solum (Red.), *Norsk Oversetterleksikon*. Norsk Oversetterforening. Hentet 5. mai fra <https://www.oversetterleksikon.no/ridderromaner-pa-norront>
- Escudero, T. (2021). Metatranslational discourse in poetry translators' prefaces. *The Translator*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/13556509.2021.1964217>
- Espevik, T. & Bratlie, T. H. (2021, 16. november). Fallhøyde for de minste. *Klassekampen*, del Kultur.
- Evaristo, C. & Mubalegh, N. (2020). Dikt i utval. *Mellom - tidsskrift for omsett litteratur*, 6(Issue), s. 33-45.
- Even-Zohar, I. (1990). Polysystem Theory. *Poetics Today*, 11(1), 9-26. <https://doi.org/10.2307/1772666>
- Even-Zohar, I. (2012). The position of translated literature within the literary polysystem. I L. Venuti (Red.), *The translation studies reader* (3. utg., s. 162-167). Oxon / New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 1990)
- Fjellbirkeland, Haugen, P.-H., Kirknes, A. & Bakken, K. (1984). *Norsk kulturråds innkjøpsordninger for ny norsk skjønnlitteratur*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2007071701029
- Flannery, T. (2006). *Værmakerne. Om hvordan mennesket endrer klimaet og hva det betyr for livet på jorden* (B. Knudsen, Overs.). Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). (Opprinnelig utgitt 1998)
- Fløgstad, K., Rem, T. & Søybye, E. (2020, 4. mars). Krigsoppgjøret med forfatterne måtte komme. *Aftenposten*(Issue). Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/EWnw7a/krigsoppgjoret-med-forfatterne-maatte-komme-kjartan-floegstad-tore-re>
- Fofonoff, K.-C. (2000). *Kloden dreier. Dikt* (L. Stien, Overs.). Kárášjohka: Davvi girji OS.
- Forfatterforbundet. (2018). Vedtekter Hentet fra <https://www.forfatterforbundet.no/vedtekter/>
- Forfatterforeningen. (2015). Regler for bruk av Den norske Forfatterforenings vederlagsmidler [internt dokument]
- Forfatterforeningen. (2020). Vedtekter Hentet fra <https://forfatterforeningen.no/vedtekter-2/>
- Forleggerforeningen & Forfatterforeningen. (2015). Normalkontrakt skjønnlitteratur. Hentet fra <https://www.forfatterforeningen.no/normalkontrakt>
- Forleggerforeningen, NFFO & Oversetterforeningen. (2020). Normalkontrakt for oversettelser. Hentet fra <https://oversetterforeningen.no/wp-content/uploads/2020/03/Normalkontrakt-for-oversettelser-2020.pdf>
- Francé, R. H. (1948). *Dyrelivets undere* (E. Holt, H. Tambs-Lyche, G. Ruud & C. Støp-Bowitz, Overs.). Oslo: Dreyer.

- Fredriksen, L. T. & Skåden, S. (2020, 16. februar 2022). Synnøve Persen. I *Store Norske Leksikon*. Hentet fra https://snl.no/Synn%C3%B8ve_Persen
- Fredriksfryd, E. & Sæterøy, A. (1964). *Budsjett-innst. S. nr. 235*. Oslo. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/351aaaf2-f8a3-48df-a8cb-0924ead8a59a>
- Fulsås, N. (2019). Litterær nasjonalisering. Korleis dansk-norsk litteratur blei norsk. I A. M. B. Bjørkøy, R. Hemstad, A. Nøding & A. B. Rønning (Red.), *Litterære verdensborgere. Transnasjonale perspektiver på norsk bokhistorie 1519-1850* (bd. 13, s. 405-427). Oslo: Nasjonalbiblioteket. Hentet fra https://issuu.com/nasjonalbiblioteket/docs/nota_bene_13_layout_rz_interaktiv_002_/404
- Gambier, Y. (2018). Concepts of translation. I L. D'hulst & Y. Gambier (Red.), *A History of Modern Translation Knowledge. Sources, concepts, effects* (bd. 2018, s. 19-38). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Gambier, Y. & Stecconi, U. (Red.). (2019). *A World Atlas of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- García-Antón, K. (2020). Mázejoavku. Unceeded Epistemologies (H. K. Leong, Overs.). I K. García-Antón (Red.), *Mázejoavku. Indigenous Collectivity and Art* (s. 183-205). Oslo/Kautokeino: Office for Contemporary Art Norway / DAT.
- Gauguin, P. (1924). *Noa-Noa* (J. Alnæs & P. Gauguin, Overs.). Kristiania: Gyldendalske bokhandel.
- Genette, G. (1987). *Seuils*. Paris: Seuil.
- Gentzler, E. (2013). Macro- and micro-turns in translation studies. I L. v. Doorslaer & P. Flynn (Red.), *Eurocentrism in translation studies* (s. 9-28). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. (Opprinnelig utgitt 2011)
- Géraldy, P. (1926). *Du og jeg* (H. Wildenvey, Overs.). Oslo: H. Aschehoug & co. (W. Nygaard). (Opprinnelig utgitt 1913)
- Gile, D. (2001). Selecting a topic for PhD research in interpreting. I D. Gile, H. Dam, F. Dubslaff, B. Martinsen & A. Schjoldager (Red.), *Getting Started in Interpreting Research : Methodological Reflections, Personal Accounts and Advice for Beginners* (bd. 33, s. 1-22). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Gjellerup, K. (1890). *Richard Wagner i hans Hovedværk «Nibelungens Ring»*. Kjøbenhavn: P.G. Philipsens forlag.
- Gjerdåker, J., Aarnes, A. & Askeland, J. (2006). *Bokmann og brubbyggjar. Festskrift til Johannes Gjerdåker på 70-årsdagen 15. februar 2006*. Bergen: Vestmannen / Norsk bokreidingslag.
- Gjernes, E. V. & Kulbrandstad, L. I. (1999). *Stemmer. Norsk som andrespråk. Lesbok 2*. Oslo: Gyldendal undervisning.
- Glück, L. (2020). *Averno* (P. Petterson, Overs.). Oslo: Forlaget Oktober. (Opprinnelig utgitt 2006/2017)

- Goethe, J. W. v. (1943). *Faust* (K. Gundelach, Overs.). Oslo: Gunnar Stenersens forlag. (Opprinnelig utgitt 1808)
- Goethe, J. W. v. (1954). *Diktning og sannhet* (E. Bjerke, Overs.). Oslo: Mortensen.
- Gouanvic, J.-M. (2001). Ethos, Ethics and Translation. Toward a Community of Destinies. *The Translator*, 7(2), 203-212.
<https://doi.org/10.1080/13556509.2001.10799101>
- Gouanvic, J.-M. (2005). A Bourdieusian Theory of Translation, or the Coincidence of Practical Instances. Field, 'Habitus', Capital and 'Illusio'. *The Translator*, 11(2), 147-166.
<https://doi.org/10.1080/13556509.2005.10799196>
- Gouanvic, J.-M. (2007). Objectivation, réflexivité et traduction. Pour une re-lecture bourdieusienne de la traduction. I M. Wolf & A. Fukari (Red.), *Constructing a Sociology of Translation* (bd. 74, s. 79-92). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Greenall, A. K. (2015). Translators' voices in Norwegian retranslations of Bob Dylan's songs. *Target. International Journal of Translation Studies*, 27(1), 40-57. <https://doi.org/10.1075/target.27.1.02gre>
- Grenfell, M. (2011a). Bourdieu, Language and Linguistics. I M. Grenfell (Red.), *Bourdieu, Language and Linguistics* (s. 35-63). London / New York: Continuum International Publishing Group.
- Grenfell, M. (2011b). Practice. I M. Grenfell (Red.), *Bourdieu, Language and Linguistics* (s. 65-66). London / New York: Continuum International Publishing Group.
- Grenfell, M. (2014a). Methodology. I M. Grenfell (Red.), *Pierre Bourdieu. Key concepts* (2. utg., s. 213-228). Oxfordshire, England / New York, New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2008)
- Grenfell, M. (Red.). (2014b). *Pierre Bourdieu. Key concepts* (2. utg.). Oxfordshire / New York: Routledge.
- Grimm, J. (1988). *Grimms eventyr* (J. Ørjasæter, Overs.). Oslo: Cappelen.
- Grip, J. (2021, 15. juli). Jens Bjørneboe, 1920-1976. I E. Refsdal & K. Solum (Red.), *Norsk Oversetterleksikon*. Norsk Oversetterforening. Hentet 14. desember fra <https://www.oversetterleksikon.no/2021/07/15/jens-bjerneboe-1920-1976/>
- Grønbech, V. (1935). *Jesus Menneskesønnen*. København: Branner.
- Grønlie, E. (2007). Herbrand Laviks Francois Villon (1943). I A. Vikøy, B. Rokseth & C. Strøm (Red.), *Mellomrom. Tolv tekster om oversettelse* (s. 123-163). Bergen: Transfe:r.
- Guldin, R. (2014). Metaphor as a Metaphor for Translation. I J. St. André (Red.), *Thinking Through Translation with Metaphors* (s. 161-191). New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2010)
- Gullestad, A. M., Hamm, C., Sejersted, J. M., Tjønneland, E. & Vassenden, E. (2018). *Dei litterære sjangrane. Ei innføring*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Gundelach, K. (1941, 18. april). 135-1-0. Den Norske Forfatterforening. Fra 1935 Til [brev fra Kristen Gundelach til NRK 18. april]. I: NRK Informasjonsstyring.

- Gundelach, K. (Red.). (1918). *Franske vers*. Kristiania: Alb. Cammermeyers Forlag. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2018041748506
- Gundelach, K. (Red.). (1920). *Luth og skalmeie. Fransk Poesi fra Middelalderen i norsk Gjendigtning*. Kristiania: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2010111706007
- Gundelach, K. (Red.). (1928). *Kjærlighetens lyre. Et utvalg av italiensk og fransk kjærlighetspoesi fra fortid og nutid i norsk gjendiktning*. Oslo: A/S Helge Erichsens forlag. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2017072107002
- Gundelach, K. (Red.). (1943). *Fra Dante til d'Annunzio. Italienske sonetter*. Oslo: Gunnar Stenersens forlag. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2013101506006
- Gundersen, B. R. (2020). Sakprosaens gjennombrudd og innkjøpsordningen. I L. J. Halvorsen, A. Neple & P. Bjerke (Red.), *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet* (s. 216-263). Bergen: Fagbokforlaget.
- Gundersen, H. (2019, 1.-7. november). Nå høster vi nettet igjen. *Morgenbladet*, del Aktuelt: Teknologi. Hentet fra <https://morgenbladet.no/aktuelt/2019/11/na-hoster-vi-nettet-igjen>
- H. (1890, 24. september). Musik-Literatur. *Dagbladet*, s. 2. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagbladet_null_null_18900924_22_301_1
- Hafez. (1927). *Hafiz av Shiraz* (B. Aagaard, Overs.). Oslo: Steenske forlag.
- Hagen, A. v. d. (1996). Motbilder. Paal-Helge Haugen. I *Dialoger. Åtte forfattersamtaler* (bd. 2, s. 6-39). Oslo: Forlaget Oktober.
- Hagerup, H. (2001). Om å gjendikte - Shakespeare og andre. *Norsk Shakespearetidsskrift*, 4(1), 33-38. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digitidsskrift_2018021381168_001
- Hagerup, H. (2005). "Som feiere til støvet gå". *Gjendiktning - oversettelse - imitasjon - destruksjon*. *Vagant*, 18(Issue).
- Halverson, S. L. (1997). The Concept of Equivalence in Translation Studies: Much Ado About Something. *Target*, 9(2), 207-233. <https://doi.org/10.1075/target.9.2.02hal>
- Halverson, S. L. (1999). Conceptual Work and the "Translation" Concept. *Target*, 11(1), 1-31. <https://doi.org/10.1075/target.11.1.02hal>
- Halverson, S. L. (2000). Prototype effects in the "translation" category. I Y. Gambier, N. G. S. Salvador & A. Chesterman (Red.), *Translation in Context. Selected Contributions From the EST Congress, Granada, 1998* (bd. 39, s. 3-16). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Co. Hentet fra <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=368953&site=ehost-live>
- Halverson, S. L. (2002). Cognitive Models, Prototype Effects and Translation. *Across Languages and Cultures*, 3(1), 21-43.

- Halverson, S. L. (2004). Assumed translation. Reconciling Komissarov and Toury and moving a step forward. *Target*, 16(2), 341-354.
<https://doi.org/10.1075/target.16.2.07hal>
- Halverson, S. L. (2008). Translations as institutional facts*. An ontology for “assumed translation”. I M. Shlesinger, D. Simeoni, G. Toury & A. Pym (Red.), *Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in Homage to Gideon Toury* (bd. 75, s. 343-361). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing. Hentet fra https://bibsys-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/permalink/f/1imu1ht/TN_cdi_askewsholts_vlebooks_9789027291677
- Halverson, S. L. (2010). Translation. I L. van Doorslaer & Y. Gambier (Red.), *Handbook of Translation Studies* (bd. 1, s. 378-384). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Halverson, S. L. (2015). The status of contrastive data in translation studies. *Across Languages and Cultures*, 16(2), 163-185.
<https://doi.org/10.1556/084.2015.16.2.2>
- Halverson, S. L. & Kotze, H. (2021). Sociocognitive Constructs in Translation and Interpreting Studies (TIS): Do We Really Need Concepts Like Norms and Risk When We Have a Comprehensive Usage-based Theory of Language? I S. L. Halverson & Á. M. García (Red.), *Contesting Epistemologies in Cognitive Translation and Interpreting Studies* (s. 51-79). New York: Routledge.
- Halvorsen, L. J. (2020). Det litterære felt i 2020. I L. J. Halvorsen, A. Neple & P. Bjerke (Red.), *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet* (s. 72-109). Bergen: Fagbokforlaget.
- Halvorsen, L. J., Bjerke, P. & Neple, A. (2020). Sterk legitimitet under eksternt press. I L. J. Halvorsen, A. Neple & P. Bjerke (Red.), *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet* (s. 463-478). Bergen: Fagbokforlaget.
- Halvorsen, L. J. & Lien, B. G. (2020). Kulturfondbøkene i biblioteka. I L. J. Halvorsen, A. Neple & P. Bjerke (Red.), *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet* (s. 385-419). Bergen: Fagbokforlaget.
- Halvorsen, L. J., Neple, A. & Bjerke, P. (Red.). (2020). *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hambro, C. (1963, 29. august). 136-1-0. Norsk Oversetterforening [brev fra Norsk Oversetterforening til NRK 29. august 1963]. I: NRK Informasjonsstyring.
- Han, C. (2018). Mixed-methods research in interpreting studies. A methodological review (2004–2014). *Interpreting*, 20(2), 155-187.
<https://doi.org/10.1075/intp.00008.han>
- Hanna, S. F. (2005). Hamlet Lives Happily Ever After in Arabic. *The Translator*, 11(2), 167-192. <https://doi.org/10.1080/13556509.2005.10799197>
- Hanssen, E. F., Devine, K., Vestberg, N. L. & Tadic, L. (2020, 1. desember). *Renewable heritage, footprints of the future*. Oslo: Nasjonalbiblioteket. Hentet fra <https://www.nb.no/hva-skjer/renewable-heritage-footprints-of-the-future/>

- Hansson, S. O. (2017). Science and Pseudo-Science. I E. N. Zalta (Red.), *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2017. utg.). Stanford: Metaphysics Research Lab. Hentet 17. februar 2020 fra <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/pseudo-science/>
- Hartviksen, I. (2000). - Vi trenger flere som Laila. *Hammarn*, 7(Issue), s. 8. Hentet fra https://bibsys-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/permalink/f/5v95f1/BIBSYS_ILS71492566460002201
- Haugen, P.-H. (2009, juni). Å løfte seg sjølv etter teksten. Omsetjarens lykke og ulykke. *Ivar Aasen Minneføreling* (s. 1-19).
- Haugen, P.-H. (Red.). (1965). *Blad frå ein austleg hage. Hundre Haiku-dikt*. Oslo: Det norske samlaget.
- Haugen, T. (2010). Poesikritikk 1983-1988. Kritikkprofilen i *Poesi, Poetica* og *Poesi Magasin*. I E. Vassenden, J. Thon & S. Furuseth (Red.), *Kritiske portretter. Litterære tidsskrifter etter 1880* (s. 197-210). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Heiberg, H. (1963, 27. november). 135-1-0. Den Norske Forfatterforening. Fra 1935 Til [brev fra Den norske Forfatterforening til NRK 27. november 1963]. I: NRK Informasjonsstyring.
- Heilbron, J. (1999). Towards a Sociology of Translation. Book Translations as a Cultural World-System. *European Journal of Social Theory*, 2(4), 429-444. <https://doi.org/10.1177/136843199002004002>
- Heilbron, J. & Sapiro, G. (2002). La traduction littéraire, un objet sociologique. *Actes de la recherche en sciences sociales*, 144(4), 3-5. <https://doi.org/10.3917/arss.144.0003>
- Heilbron, J. & Sapiro, G. (2007). Outline of a sociology of translation. Current issues and future prospects (S. Emanuel, Overs.). I M. Wolf & A. Fukari (Red.), *Constructing a Sociology of Translation* (bd. 74, s. 93-107). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Heine, H. (1929). *Sangenens bok* (H. Wildenvey, Overs.). Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard).
- Hemstad, R. (2021, 6. mai). *Skandinavisme og skandinaviske sympatier* [digitalt arrangement]. Oslo: Nasjonalbiblioteket.
- Henitiuk, V. (2014). Squeezing the Jellyfish. Early Western Attempts to Characterize Translation from the Japanese. I J. St. André (Red.), *Thinking Through Translation with Metaphors* (s. 144-160). New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2010)
- Hermans, T. (2003). Cross-Cultural Translation Studies as Thick Translation. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 66(3), 380-389.
- Hermans, T. (2007). Translation, irritation and resonance. I M. Wolf & A. Fukari (Red.), *Constructing a Sociology of Translation* (s. 57-75). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Hermans, T. (Red.). (2006). *Translating Others*. Manchester/Kinderhook: St. Jerome Publishing.
- Heywood, E. & Harding, S.-A. (2021). "If you've done a good job, it's as if you've never existed": Translators on translation in development projects

- in the Sahel. *Translation Studies*, 14(1), 18-35.
<https://doi.org/10.1080/14781700.2020.1749122>
- Hillestad, I. & Halvorsen, L. J. (2020). Vurdering av visuell litteratur. I L. J. Halvorsen, A. Neple & P. Bjerke (Red.), *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet* (s. 330-358). Bergen: Fagbokforlaget.
- Hoel, S. (1938). *Sesam sesam: roman*. Oslo: Gyldendal.
- Hoem, E. (2020, 20. mars). *Samfunnsfornyaren Bjørnstjerne Bjørnson* [digitalt arrangement]. Nasjonalbiblioteket.
- Hogganvik, A. (Red.). (1996). *Alle mine dager. En gjendiktning av Salmenes bok*. Oslo: Norsk bokforlag AS. Hentet fra
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2010051003059
- Holberg, L. (1757). *Dänische Reichs-Historie* (2. utg.). Flensburg: Joh. Christoph Korte, und in Altona im Kortenschen Bücherlager.
- Holberg, L. (1953). *Epistler* (bd. 7). København: H. Hagerup.
- Horatius Flaccus, Q. (2005). *Odar av Horats : Andre samling* (J. Gjerdåker, Overs.). Oslo: Samlaget.
- Hu, B. (2020). How are translation norms negotiated? A case study of risk management in Chinese institutional translation. *Target*, 32(1), 83-121.
<https://doi.org/10.1075/target.19050.hu>
- Hultengreen, R. (1943). *Profiler i norsk lyrikk*. Oslo: Tell forlag.
- Hustvedt, S. (2008). *En bønn for Eros* (B. Engen & A. Gjerdrum, Overs.). Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard). (Opprinnelig utgitt 2006)
- Hætta, O. M. (2020, 25. februar). Rauni Magga Lukkari. I E. Bolstad (Red.), *Norsk biografisk leksikon*. Store Norske Leksikon. Hentet 19. oktober fra
https://nbl.snl.no/Rauni_Magga_Lukkari
- Hætta, S. (2020). *Mázejoavku. Indigenous Collectivity and Art* (H. K. Leong, Overs.). Oslo/Kautokeino: Office for Contemporary Art Norway / DAT.
- Høghaug, L. (2005, 3. mars). Årets beste oversettelse 2004. I: Norsk kritikerlag. Hentet fra <https://kritikerlaget.no/saker/kritikerprisen-for-beste-oversettelse-2004-til-geir-pollen>
- Høghaug, L. (2006, 1. mars). Kritikerprisen for beste oversettelse 2005 til Johannes Gjerdåker. Hentet fra
<https://kritikerlaget.no/saker/kritikerprisen-for-beste-oversettelse-2005-til-johannes-gjerd%C3%A5ker>
- Høstaker, R. (2016/2017). Frå det sosialt fortrenge til det sosiologisk fortrenge? *Agora. Journal for metafysisk spekulasjon*, 34/35(4/1), 268-280.
- Ibsen, H. (2005). *Henrik Ibsens skrifter* (bd. 12). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Inghilleri, M. (2003). Habitus, field and discourse. Interpreting as a socially situated activity. *Target*, 15(2), 243-268.
<https://doi.org/10.1075/target.15.2.03ing>
- Inghilleri, M. (2005a). The Sociology of Bourdieu and the Construction of the 'Object' in Translation and Interpreting Studies. *The Translator*, 11(2), 125-145. <https://doi.org/10.1080/13556509.2005.10799195>
- Inghilleri, M. (2014). Bourdieu's Habitus and Dewey's Habits: Complementary Views of the Social? I G. M. Vorderobermeier (Red.), *Remapping Habitus*

- in translation studies* (bd. 40, s. 185-201). Amsterdam / New York: Rodopi.
- Inghilleri, M. (Red.). (2005b). *Bourdieu and the Sociology of Translating and Interpreting* Routledge.
- Itō, H. (2016). *Ete, pule, drite, føde, drepe, blø* (I. Kaminka, Overs.). Moss: H//O//F.
- Jabès, E. (2019). *Yukels bok* (W. Sæther, Overs.). Sunde: Nordsjøforlaget. (Opprinnelig utgitt 1964)
- Jacobsen, D. I. & Thorsvik, J. (2007). *Hvordan organisasjoner fungerer* (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. (Opprinnelig utgitt 1997)
- Jakobson, R. (2012). On linguistic aspects of translation. I L. Venuti (Red.), *The Translation Studies Reader* (3. utg., s. 126-131). London: Routledge. (Opprinnelig utgitt 1959)
- Job*. (2000). (G. Dahle & E. Wardini, Overs.). Oslo: Tiden. (Opprinnelig utgitt 400-500 fvt.)
- Johannessen, O. (1991). *Seiren vet vi at vi får : arbeiderbevegelsens sanger : med besifring*. Oslo: Tiden.
- Johansson, S. A. (2021). *Litteraturens slut* (bd. 10). Göteborg: Glänta produktion.
- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J. & Turner, L. A. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 112-133. <https://doi.org/10.1177/1558689806298224>
- Kalinowski, I. (2001). Traduction n'est pas médiation. Un regard sociologique sur les traducteurs français de Hölderlin. *Études de lettres*, 2(258), 25-49.
- Keilhau, W. (1932). *Kringla Heimsins: Norsk konversasjonsleksikon* (bd. 3: Fiskeøgler-Håøy). Oslo: Nasjonalforlaget.
- Keller, S. L. (1991). *Treffpunkt 3 : arbeidsbok* (Nynorsk. utg.). Oslo: Aschehoug.
- Kiran, H., Skard, S. & Vesaas, H. M. (1995). *Framande dikt frå fire tusen år* (2. utg.). Oslo: Samlaget.
- Kirkeby-Garstad, J. (2011). *Dødsforelska*. Mo i Rana: Nordland teater.
- Kirkeeide, M. (2020, 8. oktober). Dagsrevyen. I K. M. Berge (Red.). Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/202010/NNFA19100820/avspiller>
- Koller, W. (1995). The Concept of Equivalence and the Object of Translation Studies. *Target*, 7(2), 191-222. <https://doi.org/10.1075/target.7.2.02kol>
- Kopinor. (2019). *Kopinors årsmelding 2018*. Kopinor. Hentet fra https://issuu.com/kopinor/docs/_rsmelding_2018
- Kristmannsson, G. (2019). Germanic tradition. I Y. Gambier & U. Stecconi (Red.), *A World Atlas of Translation* (s. 355-374). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Kritikerlaget. (2007, 14. april). Felles statutter for litteraturkritikerprisene. I: Norsk kritikerlag. Hentet fra <https://kritikerlaget.no/litteratur/priser/felles-statutter-for-litteraturkritikerprisene>
- Kritikerlaget. (2019). Vedtekter for Norsk kritikerlag Hentet fra <https://kritikerlaget.no/kritikerlaget/om-kritikerlaget>

- Kulturdepartementet. (1989). Lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelege dokument (LOV-1989-06-09-32). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1989-06-09-32>
- Kulturdepartementet. (2013). Lov om Norsk kulturråd (kulturrådsloven). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2013-06-07-31?q=lov%20norsk%20kulturr%C3%A5d>
- Kulturdepartementet. (2022). Lov om språk Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-05-21-42>
- Kulturrådet. (1966). *Årsmelding 1965*. Oslo: Stortinget. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/b6d73bee-d196-4b14-b46a-7808b3f6a65b>
- Kulturrådet. (1967). *Årsmelding 1966*. Oslo: Stortinget. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/c5e9b54f-729f-4282-90cd-1a7f12638507>
- Kulturrådet. (1968). *Årsmelding 1967*. Oslo: Stortinget. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/e0603bc5-768a-4af1-b0f8-4485b23d43a0>
- Kulturrådet. (2014). Innkjøpsordning - Ny norsk skjønnlitteratur for voksne (Avslutta). Hentet 16. november 2021 fra <https://www.kulturradet.no/stotteordning/-/vis/innkjopsordning-ny-norsk-skjonnlitteratur-for-vaksne>
- Kulturrådet. (2019a). Innkjøpsordning - ny norsk skjønnlitteratur. Hentet 3. september 2019 fra <https://www.kulturradet.no/stotteordning/-/vis/innkjopsordning-ny-norsk-skjonnlitteratur>
- Kulturrådet. (2019b). *Retningslinjer for innkjøpsordningen for oversatt litteratur*. Oslo: Kulturrådet. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/ac5d5ed2-91a8-43f5-aed7-c7ebb44b1162>
- Kulturrådet. (2019c). *Retningslinjer for Tilskuddsordningen for litteraturprosjekt. Vedtatt i Norsk kulturråd 2.4.2019*. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/b5fbc1e3-3cfb-43c5-b53e-1e26a9e97344>
- Kulturrådet. (2020a). *Referat fra møte i Norsk kulturråd*. Oslo: Kulturrådet. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/5434927c-bc50-4a7e-9137-eeceaa936d03>
- Kulturrådet. (2020b). *Retningslinjer for den automatiske innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for barn og unge*. Oslo: Kulturrådet. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/67746592-403a-4af9-8ada-ef56ecd5ece8>
- Kulturrådet. (2020c). *Retningslinjer for den automatiske innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for voksne*. Oslo: Kulturrådet. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/68dab3b5-0833-4c72-9fb0-67709892f1c1>
- Kulturrådet. (2020d). *Retningslinjer for den selektive innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for barn og unge*. Oslo: Kulturrådet. Hentet fra

- <https://www.kulturradet.no/documents/10157/49b3f9db-fa77-4524-85a7-6480b556c1ad>
- Kulturrådet. (2020e). *Retningslinjer for den selektive innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for voksne*. Oslo: Kulturrådet. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/1e480d45-b3d3-40f3-be86-3f9eaedff77e>
- Kulturrådet. (2020f, 19. februar 2020). Økonomi og budsjettfordeling i Kulturfondet. Hentet 16. februar 2021 fra <https://www.kulturradet.no/norsk-kulturfond/vis-artikkel/-/budsjett-norsk-kulturfond>
- Kulturrådet. (2021, 11. januar). Innkjøpsordningane for litteratur. Hentet 15. februar fra <https://www.kulturradet.no/litteratur/vis-artikkel/-/innkjopsordningane-for-litteratur>
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago/London: University of Chicago Press.
- Lambert, J. (2006). Translation, systems and research: the contribution of polysystem studies to translation studies. I D. Delabastita, L. D'hulst & R. Meylaerts (Red.), *Functional Approaches to Culture and Translation. Selected Papers by José Lambert* (bd. 69, s. 105-130). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co. (Opprinnelig utgitt 1995)
- Lambert, J. & Gorp, H. V. (2006). On describing translations. I D. Delabastita, L. D'hulst & R. Meylaerts (Red.), *Functional Approaches to Culture and Translation. Selected Papers by José Lambert* (bd. 69, s. 38-47). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co. (Opprinnelig utgitt 1985)
- Langås, U. (2009). Fra Japan til Norden. Om nordiske gjendiktninger av haikudikt. *Nordisk Lyriktrafikk. Modernisme i nordisk lyrikk*, 3, 120-142.
- Laozi. (1995). *Tao Te Ching* (Å.-M. Nesse, Overs.). Oslo: Grøndahl og Dreyers forlag AS. (Opprinnelig utgitt 400 fvt. / 1993)
- Larsen, A. (1880). *Dansk-norsk-engelsk Ordbog*. Kjøbenhavn: Gyldendal Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).
- Larsen, A. (1888). *A Dictionary of the Dano-Norwegian and English languages / Dansk-norsk-engelsk Ordbog* (2. utg.). Kjøbenhavn: Gyldendalske Bokhandels Forlag (F. Hegel & Søn). (Opprinnelig utgitt 1880)
- Larsen, A. (1897). *A Dictionary of the Dano-Norwegian and English languages / Dansk-norsk-engelsk Ordbog* (3. utg.). København: Gyldendalske Bokhandels forlag (F. Hegel & søn). (Opprinnelig utgitt 1880)
- Larsen, A. (1910). *A Dictionary of the Dano-Norwegian and English languages / Dansk-norsk-engelsk Ordbog* (4. utg.). Kjøbenhavn & Kristiania: Gyldendalske Boghandel Nordisk forlag. (Opprinnelig utgitt 1880)
- Larsen, A. (1946). *Ms.fol. 4261 S:1:b 1940-1980 Konsulentinnstillinger til flere av Bjerkes verker. 47 blad, maskinskrevet med til dels håndskrevne påskrifter. Skrevet av bl.a. Arnulf Øverland, Alf Larsen, Helge Krog, Yngvar Ustvedt, Vigdis Ystad. Holdt samlet av Bjerke. Tjøme.*

- Latour, B. (2005). *Reassembling the social : an introduction to actor-network-theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Latour, B. (2006). "Les 'vues' de l'esprit." Une introduction à l'anthropologie des sciences et des techniques. I M. Akrich, M. Callon & B. Latour (Red.), *Sociologie de la traduction. Textes fondateurs* (s. 33-69). Paris: École des mines de Paris. (Opprinnelig utgitt 1985)
- Leeuwen, T. v. (2011). Multimodality and Multimodal Research. I E. Margolis & L. Pauwels (Red.), *The SAGE Handbook of Visual Research Methods* (s. 549-569). London: SAGE Publications Ltd.
<https://doi.org/10.4135/9781446268278>
- Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting & the Manipulation of Literary Fame*. London / New York: Routledge.
- Leirfall, J. (1972). *Stjørdalsboka: gards- og slektshistorie* (bd. 1, del 3). Stjørdal og Meråker: Stjørdal og Meråker kommuner.
- Lending, M. (2004, 3. mars). Kritikerprisen for beste oversettelse 2003 til Sverre Dahl. Hentet fra <https://kritikerlaget.no/saker/kritikerprisen-for-beste-oversettelse-2003-til-sverre-dahl>
- León, C. M. d. (2014). Metaphorical Models of Translation. Transfer vs Imitation and Action. I J. St. André (Red.), *Thinking Through Translation with Metaphors* (s. 75-108). New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2010)
- Lindholm, A. (2014, 5. mars). Kritikerprisen for beste oversettelse 2013. Hentet fra <https://kritikerlaget.no/saker/kritikerprisen-beste-oversettelse>
- Lindholm, A. (2017, 2. mars). Kritikerprisen for beste oversettelse 2016. Hentet fra <https://kritikerlaget.no/saker/kritikerprisen-for-beste-oversettelse-2016>
- Lindkjølen, H. (1995). *Sameradioens mor: Kathrine Johnsen*. Karasjok: Davvi girji.
- Lomheim, S. (1998). *Omsetjingsteori* (2. utg.). Oslo: Pensumtjeneste. (Opprinnelig utgitt 1995)
- Lotherington, T. (2003). Kreativitet og (eller?) kommunikasjon. I B. Behrens & B. Christensen (Red.), *Oversettelse i teori og praksis. Rapport fra 1. seminar om oversettelse i samarbeid med ANLA, Norsk Oversetterforening og Universitetet i Oslo, mai 2003* (s. 27-31). Oslo: Novus forlag.
- Lukkari, R. M. (1984). Morgendagen kommer (L. Stien, Overs.). I L. Stien (Red.), *Ildstedene synger. Samisk samtidslitteratur* (bd. 4, s. 65-78). Stonglandseidet/Oslo: Nordnorsk Forfatterlag / Tiden Norsk Forlag.
- Lukkari, R. M. (1987). *Mørk dagbok* (L. Stien & H. Gaski, Overs.). Karasjok: Davvi Media O/S. (Opprinnelig utgitt 1986)
- Lukkari, R. M. (1991). *Mu gonagasa gollebiktasat / Min konges gylne klær* (L. Stien, Overs.). Oslo: Gyldendal norsk forlag.
- Lukkari, R. M. (1998). *Morslodd* (L. Stien, Overs.). Karasjok: Davvi Girji OS. (Opprinnelig utgitt 1996)
- Lukkari, R. M. (1999). *Farvel* (L. Stien, Overs.). Kárašjohka/Karasjok: Davvi Girji OS. (Opprinnelig utgitt 1993)
- Lukkari, R. M. (2007). *Hilsen til* (L. Stien, Overs.). Tromsø: Gollegiella forlag. (Opprinnelig utgitt 2006)

- Lund, A. M. (2019, 27. juni). Kopinor. I *Store norske leksikon*. Hentet 18. desember 2019 fra <https://snl.no/Kopinor>
- Lønningen, K. & Nielsen, B. C. (1991). *På sporet av en virkelighet? : pliktavlevering av papirdokument* (bd. 55). Oslo: Riksbibliotekstjenesten.
- Malinovski, I. (1962). *Glemmebogen : femten digtere i dansk gendigtning*. København: Borgen.
- Marcoulatos, I. (2003). John Searle and Pierre Bourdieu: Divergent Perspectives on Intentionality and Social Ontology. *Human studies*, 26(mars), 67-96. <https://doi.org/10.1023/A:1022579615814>
- Martín, R. M. (2013). More than a way with words: The interface between Cognitive Linguistics and Cognitive translatology. I R. Ana & I.-A. Iraide (Red.), *Cognitive Linguistics and Translation. Advances in Some Theoretical Models and Applications* (bd. 23, s. 75-97). Berlin/Boston: De Gruyter Mouton. Hentet fra <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=641913&site=ehost-live>
- Marx, K. (1932a). *Kapitalen* (bd. 1, E. Falk, Overs.). Oslo: Fram forlag.
- Marx, K. (1932b). *Kapitalen* (bd. 3, E. Falk, Overs.). Oslo: Fram forlag.
- Marx, K. (1932c). *Kapitalen* (bd. 4, E. Falk, Overs.). Oslo: Fram forlag.
- Marx, K. (1932d). *Kapitalen* (bd. 5, E. Falk, Overs.). Oslo: Fram forlag.
- Marx, K. (1934). *Kapitalen* (bd. 6, E. Falk, Overs.). Oslo: Fram forlag.
- Marx, K. (1935). *Kapitalen* (bd. 2, E. Falk, Overs.). Oslo: Fram forlag.
- Marx, K. (1937). *Kapitalen* (bd. 7, E. Falk, Overs.). Oslo: Fram forlag.
- Marx, K. (1938). *Kapitalen* (bd. 8, E. Falk, Overs.). Oslo: Fram forlag.
- Marx, K. (1939). *Kapitalen* (bd. 9, E. Falk, Overs.). Oslo: Fram forlag.
- Masters, E. L. (1974). *Spoon River Antologien* (A. Bjerke, Overs.). Oslo: H. Aschehoug & co. (W. Nygaard). (Opprinnelig utgitt 1915/1950)
- Maton, K. (2014). Habitus. I M. Grenfell (Red.), *Pierre Bourdieu. Key concepts* (2. utg., s. 48-64). Oxfordshire, England / New York, New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2008)
- Meylaerts, R. (2004a). *L'aventure flamande de la Revue belge: langues, littératures et cultures dans l'entre-deux-guerres*. Brussels: Éditions Archives et Musée de la Littérature - P.I.E. Peter Lang.
- Meylaerts, R. (2004b). La traduction dans la culture multilingue. À la recherche des sources, des cibles et des territoires. *Target*, 16(2), 289-317. <https://doi.org/10.1075/target.16.2.05mey>
- Meylaerts, R. (2005). Sociology and Interculturality. Creating the Conditions for Inter-national Dialogue across Intellectual Fields. *The Translator*, 11(2), 277-283. <https://doi.org/10.1080/13556509.2005.10799202>
- Meylaerts, R. (2006). Conceptualizing the Translator as a Historical Subject in Multilingual Environments. A Challenge for Descriptive Translation Studies? I G. L. Bastin & P. F. Bandia (Red.), *Charting the Future of Translation History* (s. 59-80). Ottawa: University of Ottawa Press.
- Meylaerts, R. (2007). "La Belgique vivra-t-elle?" Language and Translation. Ideological Debates in Belgium (1919–1940). *The Translator*, 13(2), 297-319. <https://doi.org/10.1080/13556509.2007.10799242>

- Meylaerts, R. (2008). Translators and (their) norms. Towards a sociological construction of the individual. I M. Shlesinger, D. Simeoni, G. Toury & A. Pym (Red.), *Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in Hommage to Gideon Toury* (bd. 75, s. 91-102). Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Meylaerts, R. (2010). Habitus and self-image of native literary author-translators in diglossic societies. *Translation and Interpreting Studies*, 5(1), 1-19.
<https://doi.org/10.1075/tis.5.1.01mey>
- Mikkelsen, M. (Red.). (1982). *Ei heil vøa. Nordnorsk samtidslitteratur i utvalg*. Stonglandseidet: Nordnorsk Magasin / Nordnorsk forfatterlag. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008052804067
- Miller, D. (2007). *Leter etter Gud vet hva* (C. N. Bjørke, Overs.). Oslo: Lunde Forlag AS. (Opprinnelig utgitt 2004)
- Mjøen, S. (1957). *De lyse gode tider. Jeg intervjuer min mor Claire Mjøen*. Oslo: S. Mjøen.
- Molière. (1957). *Misanthropen. Komedie i fem akter* (A. Bjerke, Overs.). Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) / Det norske akademi for Sprog og Litteratur. (Opprinnelig utgitt 1666)
- Monti, E. (2014). Metaphors for Metaphor Translation. I J. St. André (Red.), *Thinking Through Translation with Metaphors* (s. 192-210). New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2010)
- Moore, R. (2008). Capital. I M. Grenfell (Red.), *Pierre Bourdieu. Key Concepts* (s. 101-117). Stocksfield: Acumen Publishing Limited.
- Munday, J. (2010). Translation Studies. I L. v. Doorslaer & Y. Gambier (Red.), *Handbook of Translation Studies* (bd. 1, s. 419-428). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Munday, J. (2013). The role of archival and manuscript research in the investigation of translator decision-making. *Target*, 25(1), 125-139.
<https://doi.org/10.1075/target.25.1.10mun>
- Muñoz-Basols, J. (2019). Going beyond the comfort zone: multilingualism, translation and mediation to foster plurilingual competence. *Language, Culture and Curriculum*, 32(3), 299-321.
<https://doi.org/10.1080/07908318.2019.1661687>
- Myklebust, I. U., Solberg, I. H., Wichne, E. & Wiedlocha, J. (Red.). (2020). *Syng ut! Protestsongar i gjendikting*. Kristiansand: Lik forlag / Mellom - tidsskrift for omsett litteratur.
- Mørch, A. J. (2012). Nye milestolper i norsk poesi. Jo Eggen som gjendikter fra russisk til norsk. I O. Karlsen (Red.), *Særlig Jo Eggens forfatterskap*. Vallset: Oplandske bokforlag.
- Nag, M. (2010). *Korsveier! Nye myter!* Stavanger: Kveldsbel-eika forlag.
- Naper, C. (1997). *Lesestoff eller hyllefyll? Søkelys på innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur* (HiO-rapport). Oslo. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008091204081
- Naper, C. (2009). Fra mangfold til enfold. Norsk litteraturpolitikk og norske lesevaner i forandring. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 26(1), 30-39.

- Nasjonalbiblioteket. (2015). NB N-gram. Hentet 15. november 2019 fra https://www.nb.no/sp_tjenester/beta/ngram_1/
- Nasjonalbiblioteket. (2019a). Boksamlinga. I. Hentet fra <https://www.nb.no/search?mediatype=b%C3%B8ker>
- Nasjonalbiblioteket. (2019b). Digital humaniora. Hentet 15. november 2019 fra <https://www.nb.no/forskning/digital-humaniora/>
- Nasjonalbiblioteket. (2019c, 10. september 2020). HANSKE: Katalog over privatarkiv og musikkmanuskripter. I. Hentet fra <https://www.nb.no/hanske/>
- Nasjonalbiblioteket. (2019d). Litteratur. Hentet 12. november 2019 fra <https://www.nb.no/samlingen/litteratur/>
- Nasjonalbiblioteket. (2019e). Mandat og strategi. Hentet 12. november 2019 fra <https://www.nb.no/om-nb/mandat-og-strategi/>
- Nasjonalbiblioteket. (2019f, 25. november). Nettbiblioteket. I. Hentet fra <https://www.nb.no/>
- Nasjonalbiblioteket. (2019g). Pliktavlevering. Hentet 12. november 2019 fra <https://www.nb.no/pliktavlevering/>
- Nasjonalbiblioteket. (2019h). Søk i samlingen. Hentet 14. november 2019 fra <https://www.nb.no/bruk-av-biblioteket/soke/>
- Nasjonalbiblioteket. (2019i). Søk tips i nettbiblioteket. Hentet 15. november 2019 fra <https://www.nb.no/hjelp-og-informasjon/slik-soker-du-i-samlingen/>
- Nasjonalbiblioteket. (2022, 22. april). Avissamlinga. I. Hentet fra <https://www.nb.no/search?mediatype=aviser>
- Nasjonalbiblioteket & Kopinor. (2012). Avtale om digital formidling av bøker (Bokhylla) Hentet fra <https://www.kopinor.no/avtaletekster/bokhylla-avtalen>
- Neple, A. (2020). Godt nok for innkjøp? Kvalitet i vurderingsutvalgene og i det litterære feltet. I L. J. Halvorsen, A. Neple & P. Bjerke (Red.), *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet* (s. 127-149). Bergen: Fagbokforlaget.
- Neruda, P. (1973). *Dikt i utval* (K. Fløgstad, Overs.). Oslo: Den norske bokklubben.
- Neraal, A. (2019, 31. januar). Forlaget Oktober. I *Store norske leksikon*. Bergen: Store norske leksikon. Hentet 7. januar 2020 fra https://snl.no/Forlaget_Oktober
- Nicolaysen, B. K. (1997). Konstruksjonen av eit nynorsk kulturfelt. Det Norske Samlaget og klassikarane. I *Omvegar fører lengst. Stykkevise essay om forståing* (s. 201–224). Oslo: Det Norske Samlaget. (Opprinnelig utgitt 1992)
- Nicolaysen, B. K. (1997). Narrativ og sosial identitet: Nordahl Rolfsen som sosialdemokratisk ideolog. I *Omvegar fører lengst. Stykkevise essay om forståing* (s. 225-245). Oslo: Det Norske Samlaget. (Opprinnelig utgitt 1993)

- Nida, E. A. (2012). Principles of correspondence. I L. Venuti (Red.), *The Translation Studies Reader* (3. utg., s. 141-155). Oxon: Routledge. (Opprinnelig utgitt 1964)
- Nielsen, H.-J. & Okada, R. (Red.). (1992). *Haiku. Introduktion og 150 gendigtninger* (3. utg.). København, Valby: Café Borgen.
- Nordstoga, S. (2021). *Der litteratur blir til. Nedslag i norsk litteraturhistorie etter 1814*. Oslo: Vidarforlaget.
- Norheim, T. (2016). Kritikk som oversettelses- og gjendiktningens problematikk: kinesisk og japansk lyrikk (særlig haikudikt) på norsk. I S. Furuseth, J. H. Thon & E. Vassenden (Red.), *Norsk litteraturkritikks historie 1870-2010* (s. 439-447). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- NRK. (1941, 30. april). 135-1-0. Den Norske Forfatterforening. Fra 1935 Til [brev fra NRK til Kristen Gundelach 30. april]. I: NRK Informasjonsstyring.
- NRK. (1946, 5. oktober). 135-1-0. Den Norske Forfatterforening. Fra 1935 Til [brev fra NRK til Prisdirektoratet 5. oktober]. I: NRK Informasjonsstyring.
- NTB. (2018, 1. februar). Nå kan du lese nesten alle norske bøker utgitt før 2000 gratis på nett. *Teknisk ukeblad*. Hentet fra <https://www.digi.no/artikler/na-kan-du lese-alle-norske-boker-utgitt-for-2000-gratis-pa-nett/429437>
- Nyhuus, H., Falk, H., Hertzberg, E., Holst, A., Leegaard, M., Nielsen, Y. & Nissen, P. (Red.). (1910). *Illustreret norsk konversations leksikon. Hellige kjortel-Lassalle*. Kristiania: Aschehoug. <https://doi.org/oai:nb.bibsys.no:999404347764702202>
- Nynorskordboka. (2019). attdikt*. I T. Svardal (Red.), *Nynorskordboka*. Bergen: Universitetet i Bergen og Språkrådet. Hentet fra https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=attdikt*&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&nynorsk=+&ordbok=nynorsk
- Olalla-Soler, C. (2020). Practices and attitudes toward replication in empirical translation and interpreting studies. *Target*, 32(1), 3-36. <https://doi.org/10.1075/target.18159.ola>
- Olohan, M. & Baker, M. (2009). Coherence and Clarity of Objectives in Doctoral Projects. A Research Design Workshop. *The Interpreter and Translator Trainer*, 3(1), 143-164. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2009.10798785>
- Operaen. (2011). *Askepott: en barneopera*. Oslo: Den norske opera & ballett.
- Ordbog. (2001). Gendigter. I A. Duekilde (Red.), *Ordbog over det danske Sprog. Historisk ordbog 1700-1950* (bd. 4). København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Hentet fra <https://ordnet.dk/ods/ordbog?query=gendigter>
- Ordbog. (2019). gendigte. I H. Lorentzen (Red.), *Den Danske Ordbog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Hentet fra <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=gendigte>
- Ordböcker. (2019). Svenska Akademiens ordböcker. I *Svenska Akademiens ordböcker*. Stockholm: Svenska Akademien. Hentet fra <https://svenska.se/>
- Oterholm, A. (2008). *Hørings svar til levekårsundersøkelsen blant kunstnere*. Den norske Forfatterforening.

- Oterholm, K. (2019). *Kvalitet i praksis. En sammenliknende studie av profesjonelle leseres situerte diskusjoner av litterær kvalitet* (avhandling for graden ph.d.). OsloMet – Oslo storbyuniversitetet, Oslo. Hentet fra <https://hdl.handle.net/10642/6665>
- Oversetterforeningen. (2019). Vedtekter. Hentet fra <https://oversetterforeningen.no/om-no/vedtekter/>
- Pallant, J. (2010). *SPSS survival manual : a step by step guide to data analysis using SPSS* (4. utg.). Maidenhead: McGraw-Hill Open University Press.
- Paloposki, O. (2017). In search of an ordinary translator: translator histories, working practices and translator–publisher relations in the light of archival documents. *The Translator*, 23(1), 31-48. <https://doi.org/10.1080/13556509.2016.1243997>
- Patchen, K. (1985). *En sky pornograf ser på verden* (Ø. Berg, Overs.). Oslo: Oktober. (Opprinnelig utgitt 1936, 1939, 1942, 1942, 1943, 1946, 1952, 1954, 1957, 1958, 1960, 1966, 1971)
- Pauss, B. C. (1883). *Tysk Læsebok for Mellemlklasserne*. Christiania: Cammermeyer. (Opprinnelig utgitt 1873)
- Pauss, B. C. (1887). *Tyske læsestykker for 4de, 5te og 6te middelskoleklasse*. Kristiania: Cammermeyer. (Opprinnelig utgitt 1873)
- Pauss, B. C. (1897). *Tyske læsestykker for de øverste Middelskoleklasser*. Kristiania: Cammermeyer. (Opprinnelig utgitt 1873)
- Pearson, A. (2010). *Jeg fatter ikke hvordan hun får det til. En komedie om å mislykkes, en tragedie om å lykkes* (N. Aspen, Overs.). Oslo: Kagge Forlag. (Opprinnelig utgitt 2002)
- Pedersen, H. & Altern, I. D. (1955). *Hjemmet og vi*. Oslo: Norsk faglitteratur.
- Pérez-González, L. (2014). Multimodality in Translation and Interpreting Studies: Theoretical and Methodological Perspectives. I S. Bermann & C. Porter (Red.), *A Companion to Translation Studies* (s. 119-131). Chichester: John Wiley & Sons, Ltd.
- Persen, S. (1983). *Blå fugler flyr* (L. Stien, Overs.). Oslo: Tiden norsk forlag. (Opprinnelig utgitt 1981)
- Persen, S. (1992). *Vindløst sti* (S. Persen, Overs.). Indre Billefjord: Idut.
- Persen, S. (1994). *Havets mor* (S. Persen, Overs.). Indre Billefjord: Idut.
- Persen, S. (2006). *av skogens sus spirer nytt. dikt* (S. Persen, Overs.). Indre Billefjord: Idut. (Opprinnelig utgitt 2005)
- Porsanger-kunstnere stiller ut i Lakselv. Samisk kunst ikke bare rein og koffer. (1979, 20. mars). *Finnmarksposten*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_finnmarksposten_null_19790310_113_29_1
- Poupaud, S., Pym, A. & Torres Simón, E. (2009). Finding Translations. On the Use of Bibliographical Databases in Translation History. *Meta*, 54(2), 264-278. Hentet fra <https://www.erudit.org/fr/revues/meta/2009-v54-n2-meta3238/037680ar/>
- Prunč, E. (2007). Priests, princes and pariahs. Constructing the professional field of translation (U. Stachl-Peier, Overs.). I M. Wolf & A. Fukari (Red.),

- Constructing a Sociology of Translation* (s. 39-56). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Pym, A. (1995). European Translation Studies, une science qui dérange, and Why Equivalence Needn't Be a Dirty Word. *TTR*, 8(1), 153-176.
- Pym, A. (2007). On history in formal conceptualizations of translation. *Across Languages and Cultures*, 8(2), 153-166.
<https://doi.org/10.1556/Acr.8.2007.2.1>
- Paasche, F. (1914). *Kristendom og kvad. En studie i norrøn middelalder*. Kristiania: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard).
- Qvale, P. (1998). *Fra Hieronymus til hypertekst. Oversettelse i teori og praksis*. Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard).
- Rankine, C. (2018). *Medborgar. Eit amerikansk dikt* (K. L. Iversen & C. L. Joof, Overs.). Oslo: Det Norske Samlaget. (Opprinnelig utgitt 2014)
- Refsum, C. (2000). - en verden av oversettelse - fransk og dansk symbolisme sett fra Taarnet 1893-94. Oslo: Unipub.
- Refsum, C. (2017). When poets translate poetry: Authorship, ownership, and translatorship. I C. Alvstad, A. K. Greenall, H. Jansen & K. Taivalkoski-Shilov (Red.), *Textual and contextual voices of translation* (s. 101-118). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Reines, A. (2019). *Merkur* (A. Kleiva, Overs.). Oslo: Samlaget. (Opprinnelig utgitt 2011)
- Rem, T. & Fulsås, N. (2021, 2. desember). *Imagining Ibsen* [digitalt arrangement]. Oslo: Centre for Ibsen Studies.
- Rem, T., Sjøbye, E. & Fløgstad, K. (2020). *På æren løs. Krigen, litteraturen og Æresretten*. Oslo: Forlaget Press.
- Riksteatret. (1993). *Nesegrevet: en lek med eventyr: av Tor Åge Bringsværd, musikk: Per Chr. Revholt*. Oslo: Riksteatret.
- Ringdal, N. J. & Larsen, T. H. (1995). *Kardinaler og kremmere. Norske forleggere gjennom hundre år*. Oslo: Den norske Forleggerforening.
- Ringvej, M., Bjerring-Hansen, J., Fulsås, N. & Spring, U. (2021, 19. mai). *Det moderne gjennombrudd* [digitalt arrangement]. Oslo: Nasjonalbiblioteket. Hentet fra
<https://mediasite.nb.no/Mediasite/Play/8212e70c74eb4cefb95d45f128acf1d1d>
- Robinson, D. (Red.). (2016). *The pushing-hands of translation and its theory. In memoriam Martha Cheung, 1953-2013*. London / New York: Routledge.
- Roeim, J., Skaug, U. & Samuelsen, S. (Red.). (1991). *Alle barna - 2*. Oslo: Ex Libris. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2010110908080
- Roesler, S. (2014). Yves Bonnefoy's Metaphors on Translation. I J. St. André (Red.), *Thinking Through Translation with Metaphors* (s. 211-240). New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2010)
- Rognlien, J. (2020). Når ære blir til skam og oppreisning til fall. *Vinduet* 74(Issue), s. 168-173.
- Rottem, Ø. (1997). Inn i medietidsalderen. I E. Beyer (Red.), *Norges litteraturhistorie* (bd. 7). Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS.

- Rottem, Ø. (2019, 17. desember). Laila Stien. I *Store Norske Leksikon*. Hentet 2. februar 2022 fra [https://snl.no/Laila Stien](https://snl.no/Laila_Stien)
- Runeberg, J. L. (1856). *Fænrik Staal's Fortællinger. En Samling af Sange* (J. K. Christie, Overs.). Bergen: M. Knutzons Forlag.
- Runeberg, J. L. (1944). *Fenrik Stål. En samling sanger* (A. Bjerke & E. Bjerke, Overs.). Oslo: Gunnar Stenersens forlag.
- Rust, B. (1997). Omløgn og Atterforfatteri. *Vagant 10*(Issue), s. 60-79. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digittidsskrift_2015071381407_001
- Ryan, G. W. & Bernard, H. R. (2003). Techniques to Identify Themes. *Field Methods*, 15(1), 85-109. <https://doi.org/10.1177/1525822X02239569>
- Rymbu, G. (2021). *Skjeden min* (K. Røsstad, Overs.). Kristiansand: Lik forlag. (Opprinnelig utgitt 2020)
- Røvik, K. A. (2007). *Trender og translasjoner. Ideer som former det 21. århundrets organisasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sakai, N. (2018). The modern regime of translation and its politics. I L. D'hulst & Y. Gambier (Red.), *A History of Modern Translation Knowledge. Sources, concepts, effects*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Salama-Carr, M. (2006). Translation into Arabic in the 'Classical Age'. When the Pandora's Box of Transmission Opens... I T. Hermans (Red.), *Translating Others* (bd. 1, s. 120-131). Manchester / New York: St. Jerome Publishing.
- Saldanha, G. & O'Brien, S. (2014). *Research methodologies in translation studies*. Oxon / New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2013)
- Sapiro, G. (2002). L'importation de la littérature hébraïque en France. Entre communautarisme et universalisme. *Actes de la recherche en sciences sociales*, 144(4), 80-98. <https://doi.org/10.3406/arss.2002.2810>
- Sapiro, G. (2008). *Translatio. Le marché de la traduction en France à l'heure de la mondialisation*. Paris: CNRS éditions.
- Sapiro, G. (2019). Publishing Poetry in Translation: An Inquiry into the Margins of the World Book Market. I J. Blakesley (Red.), *Sociologies of Poetry Translation : Emerging Perspectives* (s. 23-44). London / New York: Bloomsbury.
- Saroyan, W. (1946). Vakre mennesker. Skuespill i 4 avdelinger (A. Bjerke, Overs.). I. Oslo: Studioteatret. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2012101908073
- Schjetlein, A. (1944, 25. november). Trekningsliste. *Tromsø. Organ for Nasjonal Samling*, s. 3. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_tromso_null_19441125_47_186_1
- Schmidt-Melbye, I. H. (2021). 'Do frogs have a palm?' Behind the scenes of the Norwegian translation of *Les soleils des indépendances*. *The Translator*, 1-13. <https://doi.org/10.1080/13556509.2020.1865862>
- Schyberg, J. (2020, 26. november / 3. desember). [personlig kommunikasjon via epost]. I.

- Scott, C. (2020). *The Work of Literary Translation*. Cambridge / New York / Melbourne / New Dehli / Singapore: Cambridge University Press. (Opprinnelig utgitt 2018)
- Scott, J. (1990). *A matter of record. Documentary sources in social research*. Cambridge: Polity Press.
- Searle, J. R. (1996). *The construction of social reality*. London / New York / Victoria / Ontario / New Delhi / Aucland / Rosebank: Penguin Books. (Opprinnelig utgitt 1995)
- Searle, J. R. (2008). Language and Social Ontology. *Theory and Society*, 37(5), 443-459.
- Searle, J. R. (2010). *Making the Social World. The Structure of Human Civilization*. Oxford: OUP Oxford.
- Sejersted, J. M. (2018). Sjangerlære i eit essensielt og eit historisk perspektiv. I A. M. Gullestad, C. Hamm, J. M. Sejersted, E. Tjønneland & A. Vassenden (Red.), *Dei litterære sjangrane. Ei innføring* (s. 9-26). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Sela-Sheffy, R. (2005). How to be a (recognized) translator. Rethinking habitus, norms, and the field of translation. *Target*, 17(1), 1-26.
<https://doi.org/10.1075/target.17.1.02sel>
- Sellæg, J. (2007). *Hus i Hønefoss. Byutvikling - Byggeskikk - Kulturminner* Ringerike kommune.
- Seuss, D. (2006). *Horton hører en Hvem!* (H. Viggan, Overs.). Oslo: Damm.
- Sfrintzeris, Y., Holmes, M. C. S., Skjetne, O. L., Wernø, I. L. & Solberg, K. (2021, 7. desember). Regjeringen innfører flere nasjonale tiltak. VG, del Coronaviruset. Hentet fra
<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/8Qjxr2/regjeringen-innfoerer-flere-nasjonale-tiltak>
- Shakespeare, W. (1818). *Coriolanus* ([anonym], Overs.). Christiania: Trykt og forlagt af Jacob Lehmann. (Opprinnelig utgitt 1609)
- Shakespeare, W. (1901). *Macbeth* (O. Madshus, Overs.). Kristiania: H. Aschehoug & Co.s Forlag. (Opprinnelig utgitt 1606)
- Shakespeare, W. (1961). *Skuespill. 2: Richard III's liv og død; Macbeth: tragedie i 5 akter* (bd. 2, I. Hagerup, Overs.). Oslo: Aschehoug.
- Shakespeare, W. (1964). *Vårt lille liv: dikt og dramatiske fragmenter i utvalg* (A. Bjerke, Overs.). Oslo: Aschehoug.
- Shakespeare, W. (1970). *Romeo og Julie. En tragedie i 5 akter* (A. Bjerke, Overs.). Oslo: Aschehoug; Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur. (Opprinnelig utgitt 1597)
- Shakespeare, W. (1978). *Romeo og Julie. Vintereventyret. Troll kan temmes* (bd. 1, A. Bjerke, Overs.). Oslo: H. Aschehoug & co. (W. Nygaard).
- Shakespeare, W. (1995). *Romeo og Julie* (A. Bjerke, Overs.). Oslo: Aschehoug. (Opprinnelig utgitt 1597)
- Shakespeare, W. (2004). *Sonetter* (E. Bystad, Overs.). Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard).

- Shakespeare, W. & Bjerke, A. (upublisert, 5. november 2011). Hamlet. Bearbeidet til "Sonic Hamlet" [teater]. Nationaltheatret, Oslo. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2016030809592
- Shanmugaratnam, Y. (2021, 3. desember). Spår evig koronakarusell. *Klassekampen*, del Utenriks. Hentet fra <https://klassekampen.no/utgave/2021-12-03/spar-evig-koronakarusell>
- Simeoni, D. (1998). The Pivotal Status of the Translator's Habitus. *Target*, 10(1), 1-39. <https://doi.org/10.1075/target.10.1.02sim>
- Simeoni, D. (2007). Between sociology and history*. I A. Fukari & M. Wolf (Red.), *Constructing a Sociology of Translation* (bd. 74, s. 187-204). Amsterdam: John Benjamins Publishing Co. Hentet fra https://bibsys-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/permalink/f/1imu1ht/TN_cdi_askewsholts_vlebooks_9789027292063
- Simonhjell, N., Mundal, R., Stueland, E. & Wintervold, M. (2022). *Rapport fra vurderingsutvalget for norsk skjønnlitteratur, lyrikk 2021*. Kulturrådet. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/documents/10157/8581c876-49fa-402a-bd9c-7a1b46dbaebd>
- Sinding-Larsen, A. (1872). *Peter Christen Asbjørnsen. En literær-biografisk Skitse*. Christiania.
- Sivertsen, G. (2006). *Kilden til Jeppe paa Bierget* [avhandling for graden dr.art.]. Universitetet i Oslo. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2018042048064
- Sletvold, S. (1971). *Norske lesebøker 1777-1969*. Trondheim: Universitetsforlaget.
- Smidt, K. (1994). *Shakespeare i norsk oversettelse. En situasjonsrapport*. Oslo: Institutt for britiske og amerikanske studier, Universitetet i Oslo.
- Sokki, R. (2020). *Steinfuglen. Noveller* (L. Stien, Overs.). Kárášjohka: Davvi Girji. (Opprinnelig utgitt 2019)
- Solberg, I. H. (2018). Krigens kraftigaste våpen. *Mellom – tidsskrift for omsett litteratur*, 4 (Issue), s. 15–24.
- Solberg, I. H. (2020). Translated literature as soft propaganda: examples from occupied Norway (1940-1945). *Translation Matters*, 2(2), 144-159.
- Solberg, I. H. (2021). (Self-)Censorship and Nazification: Literary Translation in Occupied Norway (1940-1945). *TTR*, 34(2), 69-94. <https://doi.org/10.7202/1086623ar>
- Solberg, I. H. & Wichne, E. (2021a). *Gorman og stråmannen om "lik bakgrunn"*. Morgenbladet.
- Solberg, I. H. & Wichne, E. (2021b, 29. januar). Kva var omsetjing for okkupanten. *Dag og Tid*(Issue), s. 33.
- Solberg, I. H. & Wichne, E. (2021c, 18. oktober). Oversettelse og ideologi. *Klassekampen*(Issue). Hentet fra <https://klassekampen.no/utgave/2021-10-18/oversettelse-og-ideologi>
- Solheim, T. & Michelsen, L. (2010). *Maskeball i strikking og hekling*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Solum, K. (2018). *Literary Translation as Colaboration: Textual and Contextual Approaches* [avhandling for graden ph.d.]. Universitetet i Oslo.

- Somers, M. R. (1994). The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach. *Theory and Society*, 23(5), 605-649.
- Spahr, J. (2008). *Alle med lunger kopla saman* (G. Bakke & I. Storholmen, Overs.). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Spaans, R. (2006). Shakespeare-skodespel på norsk. I A. Aarnes, J. Askeland & J. Gjerdåker (Red.), *Bokmann og brubyggjar: festskrift til Johannes Gjerdåker på 70-årsdagen 15. februar 2006* (s. 64-77). Bergen: Vestmannen/Norsk bokreidingslag.
- St. André, J. (2014a). Translation and Metaphor. Setting the Terms. I J. St. André (Red.), *Thinking Through Translation with Metaphors* (s. 1-16). New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2010)
- St. André, J. (2014b). Translation as Cross-identity Performance. I J. St. André (Red.), *Thinking Through Translation with Metaphors* (s. 275-294). New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2010)
- St. André, J. (Red.). (2014c). *Thinking through Translation with Metaphors*. New York: Routledge.
- Stevens, W. (2009). *Keiseren av iskrem* (J. E. Vold, Overs.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Stien, L. (1979). *Nyveien. Noveller*. Tromsø/Oslo: Nordnorsk Forfatterlag / Tiden Norsk Forlag.
- Stien, L. (1982). Rauni Magga Lukkari. *Nordnorsk magasin*, 5(Issue), s. 30-32. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digittidsskrift_2018121081180_001
- Stien, L. (1997). *Vekselsang. Roman*. Oslo: Tiden Norsk Forlag A/S.
- Stien, L. (2015). *Over elva. Noveller*. Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Stien, L. (2021, 6. desember). [privat kommunikasjon via Messenger]. I E. Wichne (Red.). [upublisert].
- Stien, L. (2022). Mellom språk og språk. Skjønnlitterær oversetting i lyst og nød. *Mellom*, 8(Issue), s. 20-27.
- Stien, L. (2022, 30. mars). [privat kommunikasjon via epost]. I E. Wichne (Red.). [upublisert].
- Stien, L. (upublisert). Mellom språk og språk. Skjønnlitterær oversetting i lyst og nød [essay].
- Stien, L. (Red.). (1984). *Ildstedene synger. Samisk samtidslitteratur*. Stronglandseidet/Oslo: Nordnorsk Forfatterlag / Tiden Norsk Forlag. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2013012407042
- Stien, L. & Sørensen, H. G. (1990). *Hold stø båt*. Veidnesklubben: Tidsskriftet Albatross.
- Strum, S. & Latour, B. (2006). Redéfinir le lien social : des babouins aux humains (C. Rémy, Overs.). I M. Akrich, M. Callon & B. Latour (Red.), *Sociologie de la traduction. Textes fondateurs* (s. 71-86). Paris: École des mines de Paris. (Opprinnelig utgitt 1987)
- Strøm, C. (2009, 4. mars). Kritikerprisen for beste oversettelse 2008 til Steinar Lone. Hentet fra <https://kritikerlaget.no/saker/kritikerprisen-for-beste-oversettelse-2008-til-steinar-lone>

- Strøm, C. (2010, 13. mars). Kritikerprisen for beste oversettelse 2009 til Kristina Solum. Hentet fra <https://kritikerlaget.no/saker/kritikerprisen-for-beste-oversettelse-2009-til-kristina-solum>
- Susam-Saraeva, Ş. (2021). Representing experiential knowledge: Who may translate whom. *Translation Studies*, 14(1), 84-95.
<https://doi.org/10.1080/14781700.2020.1846606>
- Sutter, G. D., Goethals, P., Leuschner, T. & Vandepitte, S. (2012). Towards methodologically more rigorous corpus-based translation studies. *Across Languages and Cultures*, 13(2), 137-143.
<https://doi.org/10.1556/Acr.13.2012.2.1>
- Svensen, S., Koren, L. & Jakobsen, A. (1930). *Norske kirke 1930*. Oslo: Selskapet til kristelige andaktsbøkers utgivelse.
- Svensson, L.-H. (2020). Translation as Appropriation in the Work of Paul Muldoon. *Nordic Journal of English Studies*, 19(4), 125-149.
<https://doi.org/10.35360/njes.605>
- Sværen, J. H. (2007). PROLOG. I P. B. Andersen & A. Lindholm (Red.), *Audiatur. Katalog for ny poesi* (s. 118-127). Bergen: Audiatur / Gasspedal / _nypoesi.net.
- Sæther, W. (2005). *Bengalske sanger* (W. Sæther, Overs.). Oslo: Bokklubben.
- Søbstad, R. (2013, 3. juli). TrafoProfil: Kollege. *Trafo*(Issue). Hentet fra <https://www.trafo.no/nyheter/2432-TrafoProfil-Kollege>
- Søbye, E. (2021). Forfatterforeningens æresrett i historisk og juridisk kontekst. I T. Bjerkås, T. V. H. Hagen & G. Aaby (Red.), *Tid for anerkjennelse. Andre verdenskrig i nåtid og i fortid* (s. 105-137). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Sørby, H. & Paavola, M. (2011). *Sandnesarkitektur*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6. utg.). Harlow: Pearson. (Opprinnelig utgitt 1996)
- Tanasescu, R. A. (2018). *Translation and Chaos: Poetry Translators' Agency in a Non-Hegemonic Network. A Digital Humanities Approach* [avhandling for graden ph.d.]. Université d'Ottawa / University of Ottawa.
<https://doi.org/10.20381/RUOR-22681>
- Taraldsen, A. (1946). *A/S Lys & Luft. En profitørs saga og litt av hvert fra hjemmefronten* (bd. 1). Oslo: Ny dag.
- Thomson, P. (2014). Field. I M. Grenfell (Red.), *Pierre Bourdieu. Key concepts* (2. utg., s. 65-80). Oxfordshire, England / New York, New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2008)
- Tolkien, J. R. R. (1988). *Ringenes herre* (T. B. Høverstad, Overs.). Oslo: Tiden.
- Torikai, K. (2014). Oral History as a Research Method to Study Interpreters' *Habitus*. I G. M. Vorderobermeier (Red.), *Remapping Habitus in translation studies* (bd. 40, s. 135-147). Amsterdam / New York: Rodopi.
- Toury, G. (1982). A rationale for descriptive translation studies. *Dispositio*, 7(19/21), 23-39. Hentet fra <https://www.jstor.org/stable/41491224>
- Toury, G. (2012a). *Descriptive translation studies - and beyond* (2. utg.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. Hentet

- fra https://bibsyst-almaprmo.hosted.exlibrisgroup.com/permalink/f/1imulht/TN_cdi_askew_sholts_vlebooks_9789027274595 (Opprinnelig utgitt 1995)
- Toury, G. (2012b). The nature and role of norms in translation. I L. Venuti (Red.), *The translation studies reader* (3. utg., s. 168-181). Oxon / New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 1995)
- Tymoczko, M. (2006). Reconceptualizing Western Translation Theory. Integrating Non-Western Thought about Translation. I T. Hermans (Red.), *Translating Others* (bd. 1, s. 13-32). Manchester / New York: St. Jerome Publishing.
- Tymoczko, M. (2010). *Enlarging Translation, Empowering Translators* (2. utg.). New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2007)
- Tymoczko, M. (2014). Western Metaphorical Discourses Implicit in Translation Studies. I J. St. André (Red.), *Thinking Through Translation with Metaphors* (s. 109-143). New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2010)
- Tymoczko, M. (2018). The history of internationalization in translation studies and its impact on translation theory. I L. D'hulst & Y. Gambier (Red.), *A History of Modern Translation Knowledge. Sources, concepts, effects* (s. 153-169). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Tyulenev, S. (2014). *Translation and Society. An introduction*. Oxon / New York: Routledge.
- Tyulenev, S. (2014). Translation as Smuggling. I J. St. André (Red.), *Thinking Through Translation with Metaphors* (s. 241-274). New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2010)
- Tømte, L. & Langfeldt, I.-L. (1975). *Veksling : en lyrisk-fotografisk samling*. Oslo: Frustra.
- Tønseth, J. J. (2017, 27. november). Kristen Gundelach, 1891-1971. I E. Refsdal & K. Solum (Red.), *Norsk Oversetterleksikon*. Norsk Oversetterforening. Hentet 12. oktober 2020 fra <https://www.oversetterleksikon.no/2017/11/27/kristen-gundelach-1891-1971/>
- uit.no. (2015). Æresdoktorer. Hentet 10. mars 2022 fra <https://uit.no/50/portretter/aresdoktorer>
- Uninett. (2019). Om Feide. Hentet 13. november 2019 fra <https://www.feide.no/om-feide>
- Uthaug, G. (1985, 18. januar). Friske samedikt - blek prosa. *Morgenbladet*. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_morgenbladet_null_null_19850118_167_13_1
- Uthaug, G. (2005). Mellom (diktets) bokstav og (diktets) ånd. Om gjendiktningens balansekunst. *Vagant*, 18(Issue), s. 108-113. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digitidsskrift_2015112682001_001
- Uvsløkk, G. (2020). Formidlingsfellesskap i oversatt sakprosa: Pax Artes - et lite stykke Frankrike. *Tidsskriftet Sakprosa*, 12(2), 1-29. <https://doi.org/10.5617/sakprosa.7643>

- Valdeón, R. A. (2018). Topics and concepts in literary translation. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice*, 26(4), 459-462.
- Valkeapää, N.-A. (1990). *Vindens veier* (L. Stien, Overs.). Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Vange, A. (2007). Sover du, tekst? Nei, jeg blir satt over. Om å mestre og miste. Med utgangspunkt i oversettelsen av Hans Herbjørnsruds novelle "Kai Sandemo" til tysk. I A. Vikøy, B. Rokseth & C. Strøm (Red.), *Mellomrom. Tolv tekster om oversettelse* (s. 25-34).
- Vazquez, L. (2018). *Ja*. (E. Wichne, Overs.). Moss: H//O//F. (Opprinnelig utgitt 2016)
- Vazquez, L. (2021). *Håndens hånd* (E. Wichne, Overs.). Moss: H//O//F. (Opprinnelig utgitt 2014)
- Venuti, L. (Red.). (2012). *The Translation Studies Reader* (3. utg.). London: Routledge.
- Vermeer, H. J. (2012). Skopos and commission in translational action (A. Chesterman, Overs.). I L. Venuti (Red.), *The translation studies reader* (3. utg., s. 191-202). Oxon / New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 1989)
- Vinikka-Kallinen, A. & Haugen, M. O. (2019, 3. oktober). Fänrik Ståls sagner. I *Store Norske Leksikon*. Hentet 14. april 2022 fra https://snl.no/F%C3%A4nrik_St%C3%A5ls_s%C3%A4gner
- Vollan, M. B. & Hammer, S. H. (2020, 21. november). Jakter på grønt papir. *Klassekampen*, del Kultur. Hentet fra <https://klassekampen.no/utgave/2020-11-21/jakter-pa-gront-papir>
- Vorderobermeier, G. M. (2014a). The (Re-)Construction of Habitus: A Survey-Based Account of Literary Translators' Trajectories Put into Methodological Perspective. I G. M. Vorderobermeier (Red.), *Remapping Habitus in translation studies* (bd. 40, s. 149-161). Amsterdam / New York: Rodopi.
- Vorderobermeier, G. M. (Red.). (2014b). *Remapping Habitus in translation studies*. Amsterdam / New York: Rodopi. Hentet fra https://bibsys-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/permalink/f/1imu1ht/TN_cdi_askewsholts_vlebooks_9789401210867
- Wacquant, L. J. D. & Bourdieu, P. (1989). Towards a Reflexive Sociology: A Workshop with Pierre Bourdieu. *Sociological Theory*, 7(1), 26-63. <https://doi.org/10.2307/202061>
- Wakabayashi, J. (2012). Japanese translation historiography: Origins, strengths, weaknesses and lessons. *Translation Studies*, 5(2), 172-188. <https://doi.org/10.1080/14781700.2012.663600>
- Warwick, G. (2019). Crying _Laocoon_: the visual arts of translation. *The Translator*, 25(4), 311-334. <https://doi.org/10.1080/13556509.2020.1734278>
- Weinstock, J. (2003). Laila Stien's *Vekselsang*. A Mirror on Reality. *Scandinavian studies*, 75(2), 257-272.
- Wichne, E. (2015). *Hav, sløyd* (bd. 251). Oslo: Flamme forlag.
- Wichne, E. (2016). *trær / fall / flakse / stå / topp / hopp* (bd. 286). Oslo: Flamme forlag.

- Wichne, E. (2017). *Varmens savn. En kommentert oversettelse av André du Bouchet sin diktsamling Dans la chaleur vacante* [avhandling for mastergrad]. Universitetet i Oslo. Hentet fra <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-60854>
- Wichne, E. (2019). *Sankthans* (bd. 389). Oslo: Flamme forlag.
- Wichne, E. (2021a, 1. september 2021). *Erlend Wichne intervjuer Marjam Idriss*. Kristiansand: Litteraturhuset i Kristiansand. Hentet fra <https://litteraturhusetikristiansand.blogspot.com/2021/08/littkrsno-s02e04-erlend-wichne.html>
- Wichne, E. (2021b, 10. juni). *Kan jeg oversette det? Om å representere ekstreme opplevelser i tekst og oversettelse*. Fredrikstad: Litteraturhuset i Fredrikstad. Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=gZct8CKAP9Q&t=386s>
- Wichne, E. (2021c). "Kunne vi utvida grensene for hva et fellesskap skal tilby med det?" Skriftlig behandling av motstridende anerkjennelser. I T. Bjerkås, T. V. H. Hagen & G. Aaby (Red.), *Tid for anerkjennelse. Andre verdenskrig i fortid og i nåtid* (s. 193-199). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Wichne, E. (2022, 5. mars). "Skjeden min" og avisas oppfordring til kulturboikott. *Fædrelandsvennen*(Issue). Hentet fra <https://www.fvn.no/mening/leserinnlegg/i/MLBabo/skjeden-min-og-avisas-oppfordring-til-kulturboikott>
- Wichne, E., Hippe, K., Lasky, O., Nærum, I., Skorupska, J., Solberg, I. H. & Wiedlocha, J. (2020). Kven er det vi går rundt og elsker? *Mellom*, 6(Issue), s. 1–8.
- Wijzen, F. (2013). 'There are radical Muslims and normal Muslims': an analysis of the discourse on Islamic extremism. *Religion*, 43(1), 70-88. <https://doi.org/10.1080/0048721X.2013.742745>
- Wilde, O. (1950). *De Profundis og Balladen om Reading fengsel* (E. Bjerke & A. Bjerke, Overs.). Oslo: Ernst G. Mortensens forlag.
- Wilkus-Wyrwa, A. (2018). *Forfatterens individuelle estetikk i gjendiktning. En litteraturkritisk studie over Wisława Szymborskas og Czesław Miłosz' norske oversettelser* [avhandling for graden ph.d.]. Universitetet i Agder.
- Winger, C. & Tveite, T. (Red.). (2008). *1948-2008. Norsk Oversetterforening 60 år*. Oslo: Norsk Oversetterforening. Hentet fra <https://www.nb.no/items/af09705185763b61f139f5c5ffba3c1c?searchText=&page=85>
- Wolf, M. (2007a). Introduction. The emergence of a sociology of translation. I A. Fukari & M. Wolf (Red.), *Constructing a Sociology of Translation* (bd. 74, s. 1-36). Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Wolf, M. (2007b). The location of the "translation field". Negotiating borderlines between Pierre Bourdieu and Homi Bhabha. I M. Wolf & A. Fukari (Red.), *Constructing a Sociology of Translation* (s. 109-119). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

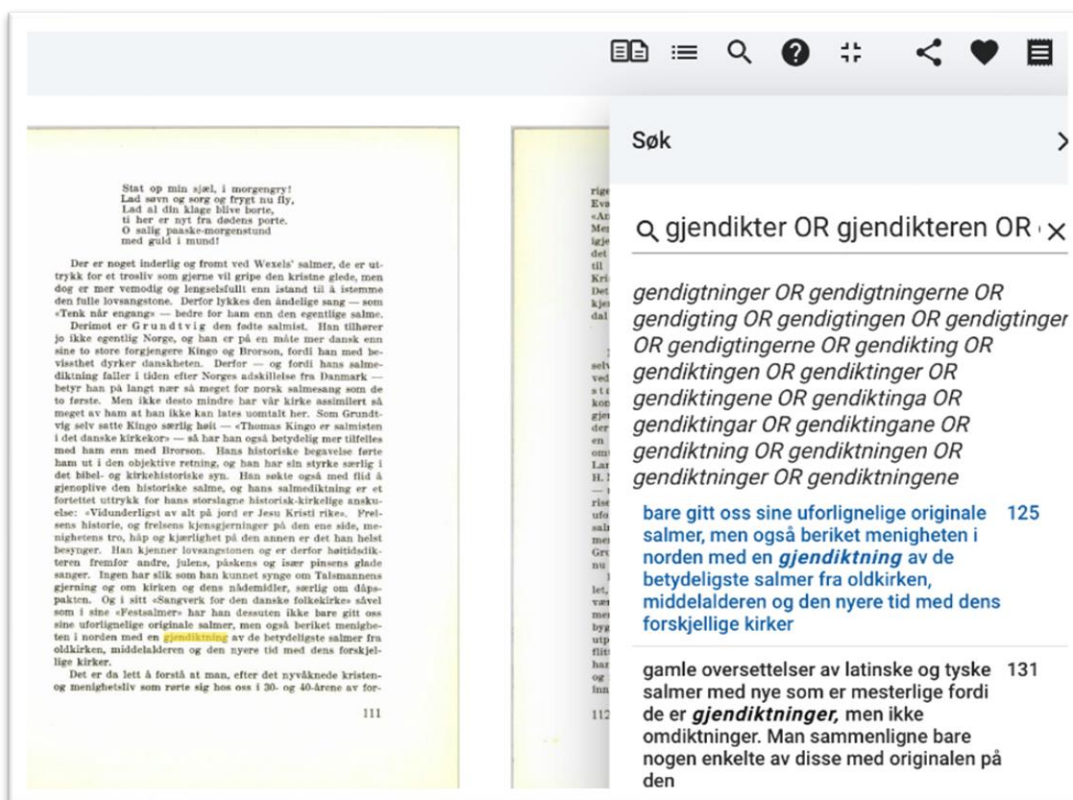
- Wolf, M. (2013). "Prompt, at any time of the day...": the Emerging Translatorial Habitus in the Late Habsburg Monarchy. *Meta. Journal des traducteurs. Translators' Journal*, 58(3), 504-521. <https://doi.org/10.7202/1025048ar>
- Wolf, M. & Fukari, A. (2007). *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam: Amsterdam : John Benjamins.
- Woxholth, G., Hjeltnes, G., Kierulf, A. & Sunde, J. Ø. (2020). *Æresrettsutvalgets innstilling*. Oslo: Den norske Forfatterforening.
- Wyke, B. V. (2014). Imitating Bodies and Clothes. Refashioning the Western Concept of Translation. I J. St. André (Red.), *Thinking Through Translation with Metaphors* (s. 17-46). New York: Routledge. (Opprinnelig utgitt 2010)
- Waage, P. N. (2018). *André Bjerke. I kampens glede. En biografi*. Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard).
- Waage, P. N. (2019, 12. januar). André Bjerke, 1918-1985. I E. Refsdal & K. Solum (Red.), *Norsk Oversetterleksikon*. Oslo: Norsk Oversetterforening. Hentet 15. juni 2020 fra <https://www.oversetterleksikon.no/2019/01/12/andre-bjerke-1918-1985/>
- Xerri, D. (2018). The Use of Interviews and Focus Groups in Teacher Research. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 91(3), 140-146. <https://doi.org/10.1080/00098655.2018.1436820>
- Xu, M. & Yu, C. C. (2015). Translators' professional habitus and the adjacent discipline: The case of Edgar Snow. *Target*, 27(2), 173-191. <https://doi.org/10.1075/target.27.2.01xu>
- Xu, M. & Yu, J. (2019). Sociological formation and reception of translation. The case of Kinkley's translation of Biancheng. *Translation and Interpreting Studies*, 14(3), 333-350. <https://doi.org/10.1075/tis.19039.xu>
- Yannakopoulou, V. (2014). The Influence of the Habitus on Translatorial Style: Some Methodological Considerations Based on the Case of Yorgos Himonas' Rendering of Hamlet into Greek. I G. M. Vorderobermeier (Red.), *Remapping Habitus in translation studies* (bd. 40, s. 163-182). Amsterdam / New York: Rodopi.
- Zethsen, K. (2007). Beyond Translation Proper - Extending the Field of Translation Studies. *TTR*, 20(1), 281-308. <https://doi.org/10.7202/018506ar>
- Zwilgmeyer, D. (1939). *Fager er lien. Salmer fra det skjulte Norge*. Bergen: A.S. Lunde & Co.s forlag.
- Zwilgmeyer, D. (1942). *Den norske salme. Et forsøk på en bestemmelse ut fra Landstads reviderte salmebok*. Oslo: Gunnar Stenersen.
- Ødegaard, R. B. (2018). *Arkivet etter André Bjerke (1918–85)* (bd. 5). Oslo: Nasjonalbiblioteket / bokselskap.no.
- Øksnevad, R. (1925). *Franske prosadigte : en antologi* (R. Øksnevad, Overs.). Oslo: Gyldendal.
- Øverland, A. (1945). *Vi overlever alt! Dikt fra krigsårene*. Oslo: H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard).

9 Vedlegg

9.1 Kodebok for kvantitativt datasett

Redegjørelsen for kategoriene som er etablert i forbindelse med hver av de 21 variablene, følger i seksjonene 9.1.1–21. Her definerer og navngir jeg hver variabel og tilhørende kategorier (Pallant, 2010, s. 11). Tabellene som følger sammen med redegjørelsen for enkelte variabler, presenterer deskriptiv statistikk over egenskaper ved bruken av analyseenheten (Tabachnick & Fidell, 1996/2013, s. 7).

9.1.1 Variabel 1: treffID

The image shows a digital library interface. On the left is a scanned page from a book, page 111, with text in Norwegian. On the right is a search interface with a search bar containing 'Søk' and a search result for 'gjendikter OR gjendikteren OR ...'. The search results list various terms like 'gjendiktninger', 'gjendiktningene', 'gjendiktning', etc., and provide a count of 125 for 'bare gitt oss sine uforlignelige originale salmer, men også beriket menigheten i norden med en gjendiktning av de betydeligste salmer fra oldkirken, middelalderen og den nyere tid med dens forskjellige kirker'. Below this, another result shows 'gamle oversettelser av latinske og tyske salmer med nye som er mesterlige fordi de er gjendiktninger, men ikke omdiktninger. Man sammenligne bare noen enkelte av disse med originalen på den' with a count of 131.

Figur 9.1.1 Rekkefølge mellom to forekomster av analyseenheten i Svensen et al. (1930). Skjermdump fra nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket (2019f). Sidetall i funksjonen «søk» samsvarer ikke nødvendigvis med sidetall angitt i publikasjonene.

I denne variabelen får hver forekomst av analyseenheten et identifikasjonsnummer (treffID). Analyseenhetene får dette nummeret i henhold til når i prosessen med datainnsamling det er ført informasjon om dem. Dette

skjer kronologisk etter hvilket år utvalgseenheten er gitt ut (se parti 3.4.7, «Utvalg»). Hensikten med variabelen er å organisere datasettet. Variabelen gjør det mulig å gjenfinne en stabil standardrekkefølge blant analyseenhetene som det blir ført informasjon om.

En utvalgseenhet kan inneholde flere forekomster av analyseenheten. I slike tilfeller vil informasjon om den forekomsten som finnes øverst i trefflista under funksjonen «søk» i åpna publikasjoner i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling, få det laveste nummeret. Deretter vil forekomstene nedover i lista bli tildelt treffID i stigende rekkefølge. For eksempel, når det gjelder de to forekomstene av analyseenheten i *Norske kirke 1930* av Svensen et al. (1930: bokID 27) har forekomsten på side 111 blitt tildelt treffID 36 (se figur 9.1.1), mens forekomsten på side 115 har fått treffID 37.

9.1.2 Variabel 2: bokID

Det er to hensikter med denne variabelen: Den ene er å holde oversikt over tilfeller der analyseenheten forekommer flere ganger i samme utvalgseenhet; den andre er å gjøre vekslinga mellom datasett og publikasjonene i den digitaliserte boksamlinga til Nasjonalbiblioteket (2019a) så enkel som mulig.

De 4 082 forekomstene av analyseenheten som det er registrert informasjon om i datasettet, har blitt funnet i 1 180 utvalgseenheter. Innenfor rammene av variabel 2: bok ID blir hver utvalgseenhet som er inkludert i utvalget, tildelt et identifikasjonsnummer (bokID). Dersom analyseenheten forekommer flere ganger innenfor samme utvalgseenhet, registreres samme bokID i datasettet for disse analyseenhetene. Forekomstene av analyseenheten som er tildelt treffID 39 og 40, finnes i samme utvalgseenhet: Keilhau (1932: bokID 29). Denne utvalgseenheten er tildelt bokID 29. Innenfor rammene av variabel 2: bokID vil dermed forekomstene av analyseenheten med treffID 39 og 40 begge få registrert bokID 29. BokID tildeles kronologisk etter når utvalgseenhetene er gitt ut (se parti 3.4.7, «Utvalg»).

9.1.3 Variabel 3: år

Innenfor rammene av denne variabelen registreres utgivelsesåret som Nasjonalbiblioteket har angitt for utvalgseenheten. Hensikten er å samle informasjon om forekomster av analyseenheten over tid.

I parti 3.4.7, «Utvalg», ble det presentert flere tabeller og grafer om utvalgets tidsmessige sammensetning. Tilsvarende tendenser om bruken av

analyseenheten blir mulig å etablere ved hjelp av denne variabel 3: år. Utviklinger i bruken av gjendiktingsbegrepet over tid ligger i kjernen av dette prosjektet (se del 1.3, «Problemstilling og forskningsspørsmål»): Hvordan har gjendiktingsbegrepet og dets posisjon utvikla seg i Norge? Dermed vil denne variabelen inngå i alle de tre kvantitative analysene i denne avhandlingen.

9.1.4 Variabel 4: utgiver

Denne variabelen er etablert for å registrere hvem som er ansvarlig utgiver for utvalgsenheten der analyseenheten forekommer. Det er registrert informasjon om 280 forskjellige utgivere. Variabelen er etablert for å kunne besvare andre forskningsspørsmål («Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?»).

Manglende verdi («0») er ført i forbindelse med forekomstene av analyseenheten i to utvalgsenheter som det ikke har vært mulig å finne ut av hvem som står bak.

Jeg har funnet fram til utgiver på to måter: Den første har vært å studere de registrerte metadataene for utvalgsenheten i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling; den andre har vært å studere utvalgsenhetens kolofon, dersom den finnes, eller andre indikasjoner på utgiveransvar i den redaksjonelle periteksten (Genette, 1987, s. 20). Utgivers navn eller logo finnes gjerne på forsida av eller tittelbladet til en publikasjon.

Kategoriene i variabel 4: utgiver omfatter ulike typer utgivere. Enkelte aktører gir ut publikasjoner uten forlag. I slike tilfeller har jeg registrert kategorien «eget forlag». Dette gjelder for 24 forekomster av analyseenheten i elleve ulike utvalgsenheter. Enkelte utgivere har bokpublisering som en begrensa del av virket sitt. Dette gjelder, for eksempel, Sortland kommune.

Nyetableringer, oppkjøp, nedleggelse, fusjoner, navneendringer og opprettelser av imprinter gjør det problematisk å registrere informasjon om forlag på konsekvent vis. I registreringa av utgiver for utvalgsenheten som analyseenheten forekommer i, har jeg registrert navnet på utgiver i henhold til Nasjonalbibliotekets registrerte metadata, utgivelsens kolofon eller annen indikasjon i publikasjonen. I de tilfellene hvor en høyere forlagsstruktur inngår i navnet til en mindre, har jeg registrert at utvalgsenhetens utgiver er den høyere strukturen. Dermed har, for eksempel, analyseenheter fra publikasjoner gitt ut av Cappelen Damm Akademisk blitt registrert med kategorien «Cappelen Damm» som utgiver. Når navnet på den høyere forlagsstrukturen ikke inngår i navnet på den mindre, har jeg registrert i henhold til den mindre strukturen. Analyseenheter

fra publikasjoner gitt ut av Forlaget Oktober, for eksempel, har dermed blitt registrert med kategorien «Oktober», sjøl om forlagskonsernet Aschehoug etter oppkjøp i 1992 eier over 90 % av aksjene i Forlaget Oktober (Neraal, 2019). Angivelsen av utgiver inne i selve utvalgsenheten kan ha flere funksjoner. Det dreier seg blant anna om hvem som er ansvarlig for publikasjonen, men også om hvem som forvalter rettighetene til den. Navnet på ulike utgivere kommuniserer på sitt vis med allmennheten. Det er i hovedsak denne kommunikasjonen som blir gjenspeila i hvordan informasjon om utgiver registreres her.

9.1.5 Variabel 5: sjanger

Denne variabelen er etablert for å registrere sjangeren til utvalgsenheten hvor analyseenheten forekommer. Det dreier seg ikke om sjangeren til en måltekst, ettersom analyseenheten kan forekomme i publikasjoner hvor gjendiktninga som analyseenheten refererer til, ikke er inkludert. Variabelen er oppretta for å kunne besvare avhandlingas andre forsknings spørsmål («Hva har vært det norske gjendiktningens begreps posisjon?»).

Taksonomien for denne variabelen ble utleda i møte med datamaterialet gjennom etableringa av de to pilot-datasettene. Grensene mellom ulike sjangre er sjelden tydelige. Utgivere eller forfattere kan sjøl angi hva de anser for å være en publikasjons sjanger. Når dette ikke er tilfellet, har jeg kategorisert utvalgsenheten sammen med publikasjoner som deler trekk som grafisk oppsett og teksttyper.

Det har ikke vært hensiktsmessig å arbeide med et bredt mangfold av sjangre i forbindelse med dette prosjektet. Noen sjangerkategorier er derfor svært romslige. Dette gjelder for eksempel kategorien «annen sakprosa». Andre kategorier er snevrere. Dette gjelder for eksempel kategorien «dikt». Satt opp mot framstillinga av de litterære sjangrene i Gullestad, Hamm, Sejersted, Tjønneland og Vassenden (2018) er det mulig å si at sjangerkategoriene som jeg opererer med, er et resultat av ei empirisk og induktiv tilnærming på 2020-tallet, mens de fire sjangrene som de opererer med – epikk, dramatikk, lyrikk og sakprosa – er et resultat av ei rasjonalistisk og deduktiv tilnærming til sjanger (Sejersted, 2018, s. 23). I de neste avsnittene følger beskrivelser av de ulike sjangerkategoriene som jeg opererer med.

Det har vært særlig interessant å etablere et skille mellom to sjangre som i andre sammenhenger kan omtales som én: den romantiske europeiske sjangeren «lyrikk» (ibid., s. 13). I norsk litteratur har diktformen og diktsamlinga i dag en

betydelig posisjon som medium for denne sjangeren. Dette har gjort det potensielt fruktbart å skille mellom kategoriene «dikt» og det som jeg kaller «annen lyrikk», som for eksempel kan være salmer og annen sanglyrikk. I organiseringa av datasettet har jeg dermed, for eksempel, registrert at forekomsten av analyseenheten – ordet «*gjendikting» – i boka *Franske prosadigte: en antologi* ved Øksnevad (1925: bokID 22), finnes i en utvalgsenhet som tilhører sjangerkategorien «dikt». Det samme gjelder de tre forekomstene av analyseenheten i foto- og diktboka *Veksling: en lyrisk-fotografisk samling* av Tømte og Langfeldt (1975: bok ID 209). Som eksempler på utvalgsenheter hvor forekomster av analyseenheten registreres å finnes i publikasjoner kategorisert som «annen lyrikk», kan nevnes *Fager er lien: salmer fra det skjulte Norge* av Zwiłgmeyer (1939: bokID 37) og *Seiren vet vi at vi får: arbeiderbevegelsens sanger: med besifring* ved Johannessen (1991: bokID 445). Zwiłgmeyer (1939) har typografisk oppsett som ei moderne diktsamling, og en del av tekstene i boka står uten henvisning til melodi, men den paratekstuelle sjangermarkøren «Salmer» i tittelen på boka, rettfærdiggjør at utvalgsenheten kategoriseres som «annen lyrikk». Det er to grunner til at enkelte utvalgsenheter kategoriseres som «annen lyrikk» i stedet for «dikt»: paratekstuelle (sjanger-)markører og grafisk oppsett (med besifring, melodianvisninger eller -henvisninger, og lignende).

Forekomster av analyseenheten i utvalgsenheter som har et typografisk oppsett eller paratekstuelle indikasjoner (sjangerbetegnelse, sceneanvisninger, og så videre) på at scenisk framstilling er et av formålene ved teksten, kategoriseres som «drama». Dette gjelder for eksempel *Skuespill. 2: Richard III's liv og død; Macbeth: tragedie i 5 akter* av Shakespeare (1961: bokID 95) og *Dødsforelska: teaterkonsert* av Kirkeby-Garstad (2011: bokID 1122). Sistnevnte er et teatermanus som ikke har blitt publisert i den formen som er digitalisert i Nasjonalbibliotekets boksamling. Teaterkonserten skal ha blitt framført på Nordland teater og slik gjort offentlig tilgjengelig. Dermed har publikasjonen blitt inkludert i utvalget.

Sjangrene roman, krim, kortprosa og novelle inngår her i kategorien «skjønnlitterær prosa». Forekomster av analyseenheten i publikasjoner hvor paratekstuelle markører, teksttype eller typografisk oppsett indikerer tilhørighet til en av disse sjangrene, kategoriseres her. Eksempler på slike publikasjoner i utvalget er *Sesam sesam: roman* av Hoel (1938: bokID 36) og *Ringenes herre* av Tolkien (1988: bokID 385).

Kategorien «annen skjønnlitteratur» rommer andre skjønnlitterære sjangre enn de som er nevnt ovenfor. Det kan dreie seg om utvalgsenheter som inneholder fortellinger, eventyr eller vitser. Dette er sjangre som ikke nevnes i Kulturrådets beskrivelse av hva som kjøpes gjennom innkjøpsordninga for ny norsk skjønnlitteratur (Kulturrådet, 2019a). De har gjerne en nærliggende muntlig opprinnelse. Som eksempler på utvalgsenheter hvor forekomstene av analyseenheten registreres å forekomme i «annen skjønnlitteratur», har vi *Grimms eventyr. 1* (Grimm, 1988: bokID 389), oversatt (ifølge tittelbladet) eller gjendikta (ifølge baksideteksten) av Jo Ørjasæter, og *Alle barna 2*, redigert av Roeim, Skaug og Samuelsen (1991: bokID 448). Paratekstuelle markører er avgjørende for å skille denne kategorien fra de andre skjønnlitterære kategoriene.

De tre neste kategoriene er sakprosa kategorier. De har fått navnene «litteraturvitenskap/-historie», «kritikk / litterære essays / biografier» og «annen sakprosa». En stor andel av analyseenhetene forekommer i bøker som kan kategoriseres i en eller annen sakprosa sjanger. Intuitivt kan dette framstå som bemerkelsesverdig, ettersom gjendiktning begrepet gjerne anses for å være et begrep for oversettelse av lyrikk eller litterære tekster. Det er operasjonaliseringa av begrepet om antatt oversettelse som er årsaken til dette (se parti 2.2.3, «Oversettelsesvitenskapens studieobjekt»): Gjennom innsamlinga av kvantitative data er det ordbruken, heller enn gjendiktningene i seg sjøl, som det blir registrert informasjon om.

Motivasjonen bak oppdelinga i tre sakprosa kategorier ligger i forventninga om at det kan dreie seg om ulike diskurser som potensielt forholder seg forskjellig til gjendiktning begrepet. Skillet mellom «annen sakprosa» og de to andre sakprosa kategoriene, er at den første ikke har litteratur, kunst eller estetikk som hovedemne. Jeg forventer derfor heller ikke å finne noen diskusjoner omkring forståelsen av gjendiktning begrepet her. For eksempel registrerer jeg at analyseenheten forekommer i publikasjoner i kategorien «annen sakprosa» når det kommer til *Den Norske kirke 1930: et jubileumsskrift* ved Svensen et al. (1930: bokID 27) og *Hjemmet og vi: en bok om liv og arbeid* ved Pedersen og Altern (1955: bokID 70).

Skillet mellom kategoriene som jeg kaller «litteraturvitenskap/-historie» og «kritikk / litterære essays / biografier», er ikke selvsagt. Når det kommer til utvalgsenheter som tilhører kategorien «litteraturvitenskap/-historie», så har disse, som regel, tilknytning til institusjoner for høyere utdanning, og denne tilknytninga kommer fram gjennom paratekstuelle markører. Bjarne Riiser

Gundersen kaller «sakprosa og faglitteratur skrevet av profesjonelle akademikere, men med et formidrende preg og beregnet på et allment publikum» (B. R. Gundersen, 2020, s. 241) for akademisk kunnskapslitteratur. Kategorien «litteraturvitenskap/-historie» omfatter både slik akademisk kunnskapslitteratur, samt fag- og lærebøker innenfor litteratur, kunst og estetikk for høyere utdanning. For eksempel har jeg registrert at analyseenheter finnes i utvalgsenheter kategorisert som «litteraturvitenskap/-historie» når den forekommer i *Henrik Ibsens skrifter. 12 12K: Brev 1844–1871 Innledning og kommentar* (Ibsen, 2005: bokID 902) utgitt av Universitetet i Oslo, og når den forekommer i *Kristendom og kvad: en studie i norrøn middelalder* av professor i europeisk litteratur, Fredrik Paasche (1914: bokID 14).

Analyseenheter som forekommer i utvalgsenheter med sakprosa som tar opp litterære, kunstneriske eller estetiske emner, og som ikke har akademisk tilknytning, kategoriseres innenfor «kritikk / litterære essays / biografier». Eksempler på slike utvalgsenheter er *Ajourføringer: litterær kritikk i udvalg* av Barfoed (1966: bokID 124) og *Bokmann og brubyggjar: festskrift til Johannes Gjerdåker på 70-årsdagen 15. februar 2006* (Gjerdåker, Aarnes & Askeland, 2006: bokID 951).

Analyseenheter fra utvalgsenheter som ikke hovedsakelig er retta mot voksne lesere, men mot barn og unge, blir registrert at finnes i ei «barne-/ungdomsbok». Det kan komme fram på flere vis at utvalgsenheter har barn og unge som målgruppe: Det kan være registrert i Nasjonalbibliotekets metadata om utvalgsenheter, være oppgitt ved markører i den redaksjonelle periteksten (Genette, 1987, s. 20), bli utleda fra valg av fonter og illustrasjoner på utvalgsenheters omslag, bli utleda fra grafiske valg i publikasjonens hovedtekst, og bli utleda fra samspillet mellom skrift og illustrasjon i utvalgsenheter. For eksempel har jeg registrert at analyseenheter fra andre bind av *Mitt skattkammer. Les for meg mor* ved Coucheron et al. (1956: bokID 72) og *Horton hører en Hvem!* av Dr. Seuss (2006: bokID 954), gjendikta av Håkon Viggen, finnes i utvalgsenheter kategorisert som «barne-/ungdomsbok».

Med «undervisningsbok» meiner jeg lærebøker for grunnskolen og videregående skole, men også bøker beregna for studenter ved høyere utdanningsinstitusjoner, som har en læreprosess som formål, i motsetning til redegjørelser for vitenskapelige prosjekter, teorier eller metoder. Denne typen bøker har til tider inneholdt relativt store mengder oversatt litteratur (Nicolaysen, 1993/1997, s. 232). Eksempler på slike utvalgsenheter er *Den danske litteraturs*

historie. Til brug for gymnasier og seminarer. romantik og realisme ved Georg Christensen (1916: bokID 15) og *Studiehefte til Kristendoms-kunnskap i ungdomsskolen, 7. år* ved Berggreen, Butenschøn, Hellern og Tingstad (1972: bokID 173).

Utvalgsenheter som plasseres i noen av de allerede nevnte kategoriene, kan inneholde tegneserier. Til kategorien «tegnaserier» regnes utvalgsenheter hvor tegneserie utgjør hovedinnholdet. Tegneserier er en form for visuell litteratur med et dynamisk forhold mellom tekst og bilder, som det gjerne finnes flere av på ei bokside og som inngår i et narrativ (Hillestad & Halvorsen, 2020, s. 335). Eksempler på utvalgsenheter hvor forekomster av analyseenheten befinner seg i «tegnaserier», er *A/S Lys & Luft. En profitørs saga og litt av hvert fra hjemmefronten* av Taraldsen (1946: bokID 47) og *Walt Disney's Donald Duck & co: de komplette årgangene. 1960 del IV* (Disney, 2005: bokID 921).

Kategorien «oppslagsverk/katalog» omfatter leksika, ordbøker og kataloger, hvor formålet er å gi oversikt over ulike kunnskap eller informasjon, uten at utvalgsenheten er laget for å bli lest fra perm til perm. Eksempler på slike publikasjoner i utvalget er *Salomonsens konversationsleksikon. Gradisca–Hasselgren* (Blangstrup, 1920: bokID 17) og *Den norske bokhandlerforenings Register til årskatalogene 1966–70* (Bokhandlerforeningen, 1971: bokID 162).

Med «religiøs litteratur» meiner jeg utvalgsenheter som tilsynelatende er laget med formål om å kommunisere et bestemt religiøst syn på visse temaer til et faktisk eller potensielt religiøst fellesskap. Slike publikasjoner kan inneholde både skjønnlitteratur og sakprosa, men ikke hovedsakelig hellig tekst (se avsnitt om kategorien «hellig tekst» i parti 9.1.17, «Variabel 17: sjanger2»). Eksempler på slike utvalgsenheter er *Den guddommelige romansen. Kom nærmere Guds hjerte* av Curtis og Eldredge (2005: bokID 925) og *Jesus Menneskesønnen* av Grønbech (1935: bokID 32).

Kategorien «teaterprogram/-informasjon» registreres for forekomster av analyseenheten i utvalgsenheter som er programmer for eller informasjon om bestemte oppsetninger av teaterstykker. Til forskjell fra kategorien «drama» inneholder ikke publikasjoner i denne kategorien teksten som skal framføres på scenen. Eksempler på slike utvalgsenheter er *Nesegrevet: en lek med eventyr: av Tor Åge Bringsværd, musikk: Per Chr. Revholt* fra Riksteatret (1993: bokID 495) og *Askepott: en barneopera* fra Den norske opera & ballett (Operaen, 2011: bokID 1142).

Kategorien «to» angis der forekomster av analyseenheten finnes i utvalgsenheter som kan sies å ha to hovedsjangre. De tre utvalgsenheter som dette gjelder for i datasettet, er antologier som enten har en forfatter, et geografisk område eller et språk som grunnlag for redaksjonen. Eksempler på slike utvalgsenheter er *Vårt lille liv: dikt og dramatiske fragmenter i utvalg*, hvor utvalget fra verket til William Shakespeare (1964: bokID 111) er gjort og gjendikta av André Bjerke, og *Ildstedene synger: Samisk samtidsliteratur*, redigert, gjendikta og oversatt fra nordsamisk av Laila Stien (1984: bokID 327).

Denne avhandlinga skrives innenfor fagfeltet oversettelsesvitenskap. Dette gjør at det er grunn til å gjenta forskjellen mellom denne variabel 5: sjanger og variabel 17: sjanger2. Variabel 17: sjanger2 oppgir sjangeren til det som er gjendikta eller mulig å gjendikte. I mange tilfeller kalles dette kildeteksten. Variabel 5: sjanger oppgir sjangeren til utvalgsenheten hvor ordet «*gjendikting» befinner seg. Det dreier seg altså ikke om måltekstens sjanger i forbindelse med variabel 5: sjanger. Likevel opererer jeg med samme sjangerkategorier for disse variablene.

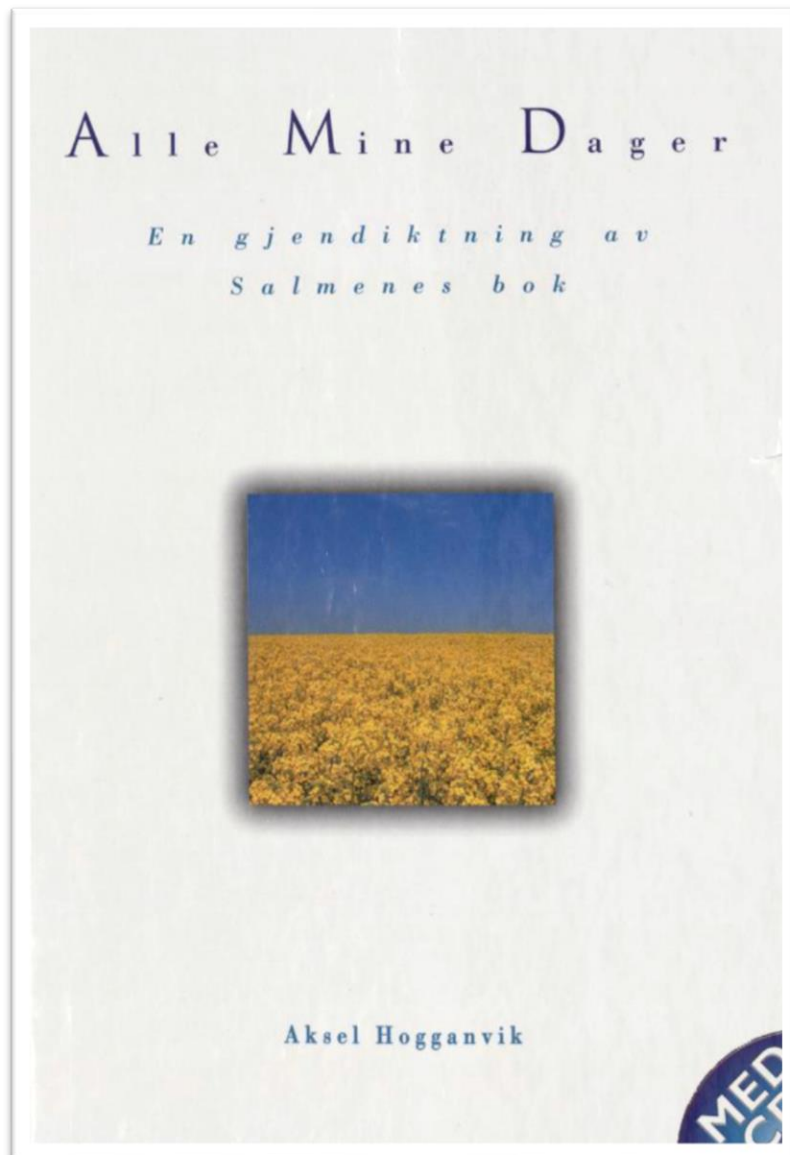
9.1.6 Variabel 6: forekomster

Denne variabelen er etablert for å kunne registrere antall forekomster av analyseenheten som finnes i samme utvalgsenhet. I praksis vil dette si at for hver av de fire forekomstene av analyseenheten i *En sky pornograf ser på verden* av Kenneth Patchen (1985: bokID 337) og redigert og gjendikta av Øyvind Berg, har jeg registrert at det er fire forekomster av analyseenheten (ordet «*gjendikting») i utvalgsenheten (boka). Variabelen er etablert for å besvare avhandlingas andre forskningsspørsmål («Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?»).

For tre utvalgsenheter har jeg registrert 0 forekomster av analyseenheten. Det dreier seg om tre publikasjoner hvor analyseenheten kun forekommer i metadataene som er registrert om utvalgsenheten i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek.

Langt de fleste utvalgsenheter inneholder kun én forekomst av analyseenheten. Det finnes også utvalgsenheter som inneholder så mye som 108 forekomster av analyseenheten.

9.1.7 Variabel 7: hvor

Figur 9.1.7a Analyseenheten forekommer på forsida av Hogganvik (1996: bokID 573). Skjermdump fra nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket (2019f).

Denne variabelen er etablert for å registrere hvor i utvalgsenheten analyseenheten forekommer. «Hvor» kan i denne sammenhengen både vise til ei fysisk plassering eller til en bestemt teksttype. For beskrivelser av litterær oversettelse blir denne informasjonen regna for å være «preliminary data» av Lambert og Gorp (2006, s. 46). Variabelen er oppretta for å besvare avhandlingas andre forskningsspørsmål («Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?»). Taksonomien for variabelen er lånt og tilpassa fra Genette (1987).

Kategoriene «forside», «tittelblad», «kolofon», «bakside» og «annonse» angis for forekomster av analyseenheten med bestemte fysiske plasseringer (på forsida, tittelbladet eller baksida av en utvalgsenhet) eller i en teksttype (kolofon eller annonse), som inngår i det Genette (ibid., s. 20) kaller for den redaksjonelle periteksten.²⁵ Periteksten er den teksten som inngår i en publikasjon, men som ikke utgjør hovedteksten (ibid., s. 10; Schmidt-Melbye, 2021, s. 3; Uvsløkk, 2020, s. 5). Den redaksjonelle periteksten er hovedsakelig utgiverens ansvar, sjøl om dette ikke ekskluderer andres påvirkning på peritekstens innhold eller struktur (Genette, 1987, s. 20).

Forside og bakside er fysiske elementer som inngår i praktisk talt alle publikasjoner i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling (se figur 9.1.7a og 9.1.7b). Dette er to elementer som mest umiddelbart kommuniserer med offentligheten eller leserne.²⁶ Mange utvalgsenheter har tekst på forside eller bakside, men det gjelder ikke alle. Når navn og kategorier, som ordet «*gjendikting», brukes på disse stedene, kan det si noe om ansvarsfordeling og arbeidsform i forbindelse med publikasjonen (Svensson, 2020, s. 132-133).

De første og siste sidene innenfor permene av ei bok inngår som regel i sona for redaksjonell paratekst. I bøker utgitt på forlag, finner man gjerne et tittelblad blant bokas første sider. Tittelbladet bærer gjerne bokas fulle tittel, forfatterens navn, navnet på en eventuell gjendikter eller oversetter, angivelse av bokas sjanger og utgivers navn (Genette, 1987, s. 34).

I bøker som er utgitt på forlag, finnes det gjerne opplysninger om trykkested og -år, opplag og rettighetshavere i kolofonen (ibid., s. 35). Kolofonen finnes ofte på baksida av tittelbladet, men kan også finnes i andre deler av sona for redaksjonell paratekst. Nasjonalbibliotekets boksamling inneholder alle bøker beregna på den norske allmennheten, og det er stor variasjon i hvordan disse er utforma. Det er ikke alle som har kolofon.

²⁵ Genette (1987) diskuterer parateksten i litterære verk. Mange begreper herfra har vært nyttige i etableringa av kategorier for denne variabelen, sjøl om utvalgsenhetene i dette prosjektet ikke kun er litterære verk.

²⁶ Sjøl om bokryggen muligens overgår for- og bakside når det gjelder muligheten for kommunikasjon med ikke-lesere av ei bok, har dette stedet ikke blitt gjenstand for en egen kategori her, ettersom det ikke har vært en eneste forekomst av analyseenheten på noen bokrygg i utvalget.

Figur 9.1.7b Analyseenheter forekommer i andre avsnitt av baksideteksten til Sivertsen (2006: bokID 945). Skjermdump fra nettbiblioteket til Nasjonalbiblioteket (2019f).

Enkelte utvalgsenheter inneholder annonser. Med annonser menes her trykka tekst eller bilde som har ei grafisk utforming som skiller seg fra resten av teksten i publikasjonen. Annonsen har som funksjon å gjøre et anna produkt kjent, og kan anses som en oppfordring til den potensielle leser-kunden om å gå til anskaffelse av dette. Annonsen inngår i den redaksjonelle epiteksten for boka som det blir annonsert for (ibid., s. 318). Annonser innebærer gjerne informasjon om denne bokas pris. Dette er et viktig element for å skille annonser fra oversikter over publikasjoner «av samme forfatter» eller «i samme serie», sjøl

om disse siste også kan ha funksjon som reklame (ibid., s. 34). Likevel bidrar tilfeller av det siste til å sette den aktuelle utvalgsenheten i sammenheng med et forfatterskap eller ei redaksjonell linje, noe som gjør at den kommersielle funksjonen kun er én av flere.

I datasettet registrerer jeg forekomster av analyseenheten som finnes i oversikter over publikasjoner «av samme forfatter» eller «i samme serie» i samme kategori som forekomster av analyseenheten i innholdsfortegnelser (ibid., s. 292), referanselister eller registre: «oversikt/referanseliste». Teksttypene i denne kategorien er lister eller tabeller, og de har som funksjon å gi oversikt over ulike typer informasjon.

Kategorien «inngang/overskrift» registreres for forekomster av analyseenheten i overskrifter (ibid., s. 291), innganger i leksika eller forklaringer i ordbøker.

Kategorien «note» angis der forekomster av analyseenheten finnes i en fotnote eller i en note bakerst i et kapittel eller etter hovedteksten i en utvalgsenhet (ibid., s. 294).

For- og etterord kan ha ulike funksjoner i en publikasjon (ibid., s. 150-270). Det kan være vanskelig å fastslå i hvilken grad lesere tar dem i betraktning (Schmidt-Melbye, 2021, s. 7), og de kan skjule like mye som de viser, for den som ønsker å utforske oversettelse og oversetteres praksis (Pym, 2007, s. 164). For- og etterord er gjerne skilt fra publikasjonens hovedtekst med overskrifter som angir nettopp en slik teksttype. De kan være skrevet av hovedtekstens forfatter, dersom det er aktuelt, eller av en redaktør, oversetter, gjendikter, eller av en person uten noen annen tilknytning til publikasjonen enn at aktører bak den anser dem som en person som den rette til å uttale seg om publikasjonen, eller som noen som kan bidra med symbolsk kapital på bakgrunn av sitt navn eller stilling.

Kategorien «brødtekst» registreres for de forekomstene av analyseenheten som finnes i de delene av utvalgsenhetens hovedtekst som ikke er en overskrift. I «naken» tilstand vil denne brødteksten ikke utgjøre noen bok, men et manus eller bare en «tekst» (Escudero, 2021, s. 1; Genette, 1987, s. 7) – enten i fysisk eller i digitalt format. Det er mange av de andre «stedene» eller teksttypene som er nevnt tidligere her, som bidrar til at teksten blir ei bok, slik vi kjenner dem. I Nasjonalbibliotekets boksamling er bok-formatet det vanligste, sjøl om enkelte manuskripter til teaterstykker også forekommer.

Kategorien «annet» blir registrert for de forekomstene av analyseenheten som har vært vanskelig å regne med at forekommer i noen av de nevnte kategoriene. Dette gjelder for eksempel teatermanuskriptet til forestillinga *Sonic Hamlet* (Shakespeare & Bjerke, upublisert), som ble satt opp høsten 2011. Det er ikke oppgitt hvem som har bearbeida Bjerkes gjendiktning av Shakespeares stykke, og analyseenheten forekommer kun i Nasjonalbibliotekets metadata om stykket under rubrikken «Andre opplysninger».

9.1.8 Variabel 8: hvem

Denne variabelen er etablert for å registrere hvilke aktører som står bak forekomsten av analyseenheten i utvalgsenheten. Variabelen er etablert for å besvare avhandlingas andre forskningsspørsmål («Hva har vært det norske gjendiktningens begreps posisjon?»).

«Hvem» viser til forskjellige aktører i prosesser med å produsere og publisere bøker. Slike aktører kan eksplisitt ta eller tildeles bestemte roller gjennom signatur eller tilskrivning av tekst (gjendikter, oversetter, forfatter). Det finnes også roller som det er mulig å dedusere ut fra teksttypen som analyseenheten forekommer i (redaktør/forlag, andre, annonsører). Likevel må slike tekstlige og tekstuelle spor karakteriseres som utydelige data: Det kan være vanskelig å slå fast med sikkerhet hvem som har betydd hva for at ordene ble som de ble (Buzelin, 2005, s. 209; Simeoni, 1998, s. 36, fotnote 10; Tyulenev, 2010/2014, s. 243).

Det er et stort mangfold av potensielle aktører som kan spille inn på valg som tas i forbindelse med en publikasjon. Det dreier seg blant anna om slike som Solum (2018, s. 41) beskriver som «certain agents involved in the publishing process who are often “invisible”»: konsulenter, språkvaskere, korrekturlesere – men også kolleger, bekjente og samboere (Alvstad et al., 2017, s. 7; Heywood & Harding, 2021, s. 29; Uvsløkk, 2020, s. 5). Mange personer kan lese en tekst i løpet av prosessen med å lage ei bok, andre kan være med på å snakke om hva bøkene skal være. Sånn sett kan de påvirke innholdet uten å bli kreditert for den rollen de spiller for at ulike elementer, som for eksempel bruken av ordet «*gjendiktning», blir som de blir. Slike aktører bidrar med det som har blitt kalt ulike stemmer, noe som refererer til «how individual or collective conceptions and attitudes are expressed by publishers, translators, and others in both contextual material and translated text» (Alvstad et al., 2017, s. 5). I møte med et stort antall publikasjoner er det for tidkrevende å gjøre rede for arbeidsfordelinga

og de avgjørende øyeblikkene i de ulike redaksjonelle prosessene til at det lar seg gjøre i forbindelse med dette prosjektet.

Jeg skal nå gjøre rede for de ulike kategoriene som er etablert i forbindelse med variabel 8: hvem. De første kategoriene – «gjendikter», «oversetter» og «forfatter» – har blitt brukt der analyseenheten inngår i det som man kan kalle publikasjonens tekst eller brødtekst (Genette, 1987, s. 7), eller der hvor det eksplisitt kommer fram at en aktør tilskrevet rollen som gjendikter, oversetter eller forfatter står bak elementer av periteksten. Kategorien «gjendikter» registreres der forekomstene av analyseenheten finnes i deler av en publikasjon der en aktør eksplisitt tilegna rollen som gjendikter, må regnes for å være den som tar ordet i bruk. Kategorien «oversetter» registreres der forekomsten av analyseenheten finnes i deler av en publikasjon hvor noen med rollen som oversetter, har tatt ordet i bruk. Forekomster av analyseenheten blir registrert som brukt av gjendikter eller oversetter i de tilfellene ordet «*gjendikting» dukker opp i gjendikta eller oversatt tekst. Kategorien «forfatter» registreres for de forekomstene av analyseenheten som finnes i det som kan regnes som en publikasjons brødtekst og hvor det ikke er noen indikasjoner på at brødteksten er gjendikta eller oversatt, samt i de delene av periteksten hvor det framgår at forfatteren av hovedteksten står bak, for eksempel ved signatur.

Kategorien «redaktør/forlag» registreres for forekomster av analyseenheten som finnes i ulike typer peritekst, som den som kalles for den redaksjonelle periteksten (Genette, 1987, s. 20), men også for for- og etterord som kan tilskrives en aktør som har rollen som redaktør for publikasjonen – enten som ansatt i et forlag, eller som prosjektleder eller redaktør for publikasjonen. Denne kategorien må anses som en sekkekategori, ettersom arbeidsfordelinga mellom forlagspraksis, konsulenter, redaktører og andre sjelden blir oppgitt i en publikasjon. Dessuten vil roller som «redaktør» og «forlag» (det vil si, forlagets egen praksis som følges uten at redaktøren for en bestemt utgivelse tar et tydelig valg, for eksempel om bruken av «gjendikting» som sjangerbetegnelse på tittelbladet til en publikasjon) være svært ulike avhengig av hvem den ansvarlige utgiveren av en publikasjon er, og hva slags publikasjon det dreier seg om.

Kategorien «annonsør» registreres for forekomster av analyseenheten som finnes i en annonse. Kategorien «andre» registreres for forekomster av analyseenheten som finnes i tekst som ikke kan tilskrives noen av de rollene som det er gjort rede for her. For eksempel kan det dreie seg om noen som har skrevet

et forord til en publikasjon, men som verken er forfatter eller oversetter av hovedteksten eller en redaksjonell medarbeider (Escudero, 2021, s. 2).

9.1.9 Variabel 9: hva

Hensikten bak denne variabelen er å ivareta informasjon om når analyseenhetens referanse er spesifikk og når den er generisk. Med spesifikk referanse menes det her at analyseenheten – ordet «*gjendikting» – refererer til bestemte produkter (gjendiktninger), prosesser (gjendikte/gjendikting) eller personer (gjendikter). Med generisk referanse meiner jeg at analyseenheten refererer til produkter, prosesser eller personer som er ikke-spesifikke, hypotetiske, potensielle eller ideelle. Variabelen er binær.

Variabelen er etablert for å besvare første forskningsspørsmål («Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»).

9.1.10 Variabel 10: hvordan

Hensikten bak denne variabelen er å ivareta informasjon om analyseenheten er brukt om en prosess og en artefakt eller om en person. Skillet mellom artefakt og prosess kan være vanskelig å etablere. I begynnelsen på registreringa av informasjon i datasettet om de ulike forekomstene av analyseenhetene koda jeg prosess og artefakt i hver sin kategori, men skillet ble for vilkårlig, jamfør setninger av denne typen: «Ho arbeida med gjendiktinga i femten år», hvor «gjendiktinga» både kan vise til skriveprosessen og den ferdige boka eller teksten. Derfor utgjør bruken av analyseenheten om prosess og artefakt kategorien «prosess/artefakt» sammen. Dersom personer refereres til som gjendiktere med analyseenheten, registreres kategorien «person». Variabelen er binær.

Variabelen er etablert for å besvare første forskningsspørsmål («Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»).

9.1.11 Variabel 11: innhold

Hensikten med denne variabelen er å angi om utvalgsenheten inneholder heile gjendiktinga som analyseenheten referer til. I tilfeller hvor forekomsten av analyseenheten refererer til et gjendikta teaterstykke, for eksempel, og det i utvalgsenheten blir sitert en replikk fra dette teaterstykket, men heile det gjendikta teaterstykket ikke er med i utvalgsenheten, registreres det at

forekomsten av analyseenheten finnes i en utvalgsenhet som ikke inneholder heile gjendiktninga som det er snakk om, altså «nei». Variabelen er binær.

Variabelen er etablert for å besvare første forskningsspørsmål («Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»).

Variabel 11–5 utgjør en sammenheng, ettersom det innenfor variabel 12–5 kun blir koda informasjon for forekomster av analyseenheten som får tildelt tallkode 1, «ja», i variabel 11. De fem variablene er etablert for å generere kvantitativ informasjon om aktørene som har hatt, tatt og fått rollen som gjendikter, og som dermed sannsynligvis har hatt et bevisst forhold til ordet «*gjendikting». Derfor innføres det med denne variabel 11 et skille mellom de analyseenhetene som inngår i en utvalgsenhet hvor heile gjendiktninga forekommer, og de hvor dette ikke er tilfellet. I variabel 12 angis navnet på gjendikteren av gjendiktninga som er inkludert i sin heilhet i utvalgsenheten. I variabel 13–5 kodes det informasjon om hvorvidt gjendikteren av denne gjendiktninga har vært oversetter, gjendikter eller forfatter av andre publikasjoner.

9.1.12 Variabel 12: navn

Hensikten med denne variabelen er å angi navnet på gjendikteren i de tilfellene hvor utvalgsenheten inneholder heile gjendiktninga som analyseenheten refererer til (se seksjon 9.1.11, «Variabel 11: innhold»). Variabelen er etablert for å besvare første forskningsspørsmål («Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»).

Tallkoden «0» er registrert for forekomster av analyseenheten som finnes i utvalgsenheter som ikke inneholder heile gjendiktninga som analyseenheten refererer til. I tillegg er det registrert «0» for seks andre forekomster ettersom gjendikterens navn i disse tilfellene ikke er oppgitt i utvalgsenhetene hvor heile gjendiktninger forekommer. Kategorien «to» er registrert for de forekomstene av analyseenheten hvor to personer står bak gjendiktninga som er inkludert i utvalgsenheten. Kategorien «flere» er registrert for de forekomstene av analyseenheten hvor mer enn to personer står bak gjendiktninga.

En feilkilde som bør nevnes i forbindelse med denne variabelen, er at det finnes ulike praksiser for hvor mange ganger ordet «*gjendikting» blir brukt i en publikasjon. I andre utgave av André Bjerkes gjendiktning av *Romeo og Julie*, er analyseenheten brukt 22 ganger. Seksten av disse i blokk for toppetekst som

finnes på hver side gjennom en seksjon hvor forlagsredaksjonen²⁷ har trykt «alternativer til gjendiktningen» (Shakespeare, 1597/1995, s. 205: bokID 551). På ei anna side ser vi at i de åtte publikasjonene i utvalget hvor heile gjendiktninger av Laila Stien er inkludert (bokID 325, 327, 426, 676, 699, 744, 974, 985) forekommer analyseenheten én gang i hver.

Funksjonen til denne variabelen – hvor kun navnene på gjendiktere som står bak gjendiktninger som i sin heilhet er inkludert i en utvalgsenhet, blir angitt – er å få informasjon om gjendiktere som kan tenkes å ha hatt et bevisst forhold til gjendiktingsbegrepet. Dersom jeg hadde inkludert navnene på alle som omtales som gjendiktere i utvalget, ville en heil rekke navn på mennesker som aldri har forholdt seg til ordet «*gjendikting», ha blitt inkludert, som for eksempel Vasilij Zjukovskij (1783–1852). I boka *Russiske stemmer: tolv forfattere gjennom tre århundrer* står det om den russiske dikteren at han er «den som for alvor introduserer den nye retningen [romantikken] i Russland, ikke minst med sine mesterlige gjendiktninger av tyske og engelske poeter» (Egeberg, 2007, s. 14: bokID 991). Sjøl om Zjukovskij i boka blir omtalt som en person som står bak «mesterlige gjendiktninger», blir han ikke registrert i variabel 13: navn fordi han ikke kan tenkes å ha hatt et forhold til det skandinaviske ordet «*gjendikting».

9.1.13 Variabel 13: oversetter

Hensikten bak denne variabelen er å angi om aktøren som står bak gjendiktninga inkludert i utvalgsenheten, har vært oversetter av andre bøker eller ikke. Både Nasjonalbiblioteket sitt nettbibliotek, Store Norske Leksikon, internett via søkemotoren til Google og ulike nettbokhandlere har blitt brukt for å finne informasjon om eventuelle publikasjoner som den aktuelle aktøren har oversatt. Registrering av manglende verdi «0» følger samme mønster som i variabel 12.

Variabelen er etablert for å besvare første forskningsspørsmål («Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»).

²⁷ Fra bokas kolofon: «Hovedkonsulent: Professor Olav Lausund» og «Fagkonsulent: Professor Kristian Smidt» (Shakespeare, 1597/1995, s. 234: bokID 551).

9.1.14 Variabel 14: gjendikter

Hensikten bak denne variabelen er å angi om aktøren som står bak gjendiktninga inkludert i utvalgsenheden, har vært gjendikter av andre bøker eller ikke. Både Nasjonalbiblioteket sitt nettbibliotek, Store Norske Leksikon, internett via søkemotoren til Google og ulike nettbokhandlere har blitt brukt for å finne informasjon om eventuelle publikasjoner som den aktuelle aktøren blir regna som gjendikter av. Registrering av manglende verdi «0» følger samme mønster som i variabel 12.

Variabelen er etablert for å besvare første forskningsspørsmål («Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»).

9.1.15 Variabel 15: forfatter

Hensikten bak denne variabelen er å angi om aktøren som står bak gjendiktninga inkludert i utvalgsenheden, har vært forfatter av andre bøker eller ikke. Både Nasjonalbiblioteket sitt nettbibliotek, Store Norske Leksikon, internett via søkemotoren til Google og ulike nettbokhandlere har blitt brukt for å finne informasjon om eventuelle publikasjoner som den aktuelle aktøren blir regna som forfatter av. Registrering av manglende verdi «0» følger samme mønster som i variabel 12.

Variabelen er etablert for å besvare første forskningsspørsmål («Hvordan brukes ordet “*gjendikting” i allment tilgjengelige publikasjoner i Norge?»).

9.1.16 Variabel 16: navn2

Hensikten med denne variabelen er å angi navnet på forfatteren av teksten som har blitt gjendikta eller ansett som mulig å gjendikte, i de tilfellene hvor analyseenheden refererer til en slik kildetekst. Variabelen er etablert for å besvare avhandlingas andre forskningsspørsmål («Hva har vært det norske gjendiktningens begreps posisjon?»). Det har blitt registrert 614 ulike forfattere.

9.1.17 Variabel 17: sjanger2

Hensikten med denne variabelen er å angi hvilke sjangre de tekstene har blitt eller kan grupperes inn i, som omtales som gjendikta eller mulige å gjendikte ved forekomster av analyseenheden. Gouanvic (2001, s. 207) omtaler målkontekstens klassifisering av kildeteksten som en av de viktigste faktorene i oversettelsesprosessen. Variabel 17 gir mulighet for å etablere en oversikt over kildetekstsjangrene knytta til det norske gjendiktningens begrepet. Den skal være til

hjelp i besvarelsen av avhandlingas andre forskningsspørsmål («Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?»).

Det er på sin plass å repetere et element fra den forrige sjanger-variabelen. Taksonomien er den samme for variabel 5: sjanger, og variabel 17: sjanger2. Men der variabel 17: sjanger2 i de fleste tilfeller brukes for å kategorisere det som kan regnes for å være kildetekstens sjanger ved forekomster av analyseenheten, dreier ikke variabel 5: sjanger seg om noen målteksts sjanger. Hensikten med variabel 5: sjanger er å angi sjangeren til utvalgsenheten som analyseenheten forekommer i. Som et eksempel, kan vi se på forekomst nummer 2059 i datasettet. Analyseenheten forekommer her i en note under et fragment av Sapfo som er angitt som «gjendiktet» av Svein Jarvoll: «jeg vet ikke hva jeg vil: to er tankene mine». Innenfor rammene av variabel 17: sjanger2 kodes det for kategorien «annen lyrikk», ettersom det som regnes som gjendikta, er lyrikeren Sapfos sanglyrikk, skrevet i forbindelse med offentlige overgangsritualer for unge kvinner i den arkaiske tidsperiodens Hellas (Calame, 1977). Innenfor rammene av variabel 5: sjanger kodes det for kategorien «undervisningsbok», ettersom publikasjonen som analyseenheten (ordet «*gjendikting» i noten som sier: «Gjendiktet av Svein Jarvoll») forekommer i, er *Stemmer. Norsk som andrespråk. Lesebok 2* ved Gjernes og Kulbrandstad (1999: bokID 693). Under følger en redegjørelse for de sjangerkategoriene som ikke allerede er redegjort for i vedlegg 9.1.5, «Variabel 5: sjanger».

Med «hellig tekst» menes det ulike former for tekster som anses som hellige for bestemte religiøse fellesskap. Hellig tekst skiller seg fra variabel 5 sin kategori «religiøs litteratur», i det at den religiøse litteraturen har som formål å kommunisere om religiøse temaer innad i et religiøst fellesskap eller å rekruttere medlemmer til et religiøst fellesskap uten at tekstene sjøl anses som hellige. Et eksempel på en forekomst av analyseenheten som refererer til hellig tekst som er eller har mulighet for å bli gjendikta, finner vi i den allerede nevnte publikasjonen *Jesus Menneskesønnen* av Grønbech (1935, s. 163: bokID 32): «Salmen L 19,42 er en gendigting af utallige profetsteder, som udtrykte hvad der kunde og måtte ske med et troløst Israel, og derfor bliver et varsel til eftertanke i almindelighed, uden at man behøver at tænke på en bestemt krigerisk begivenhed; sådan fornyes ordene i Jesu personlige form.»

Kategorien «sagn/legende/folkedikting» blir angitt for forekomster av analyseenheten som refererer til gjendikting av sagn, legender eller folkedikting, som gjerne har muntlig opprinnelse og som kan stå uten kjent

opphavsperson. Et eksempel på en slik forekomst finner vi i kapittelet «Natur, folkeeventyr, det ubevisste og sjelelig helse» i boka *Momenter til en dypere naturvernforståelse* (Brudal, 1990, s. 37: bokID 428): «Han [Peter Christen Asbjørnsen] gjendikter de kvernsagnene han får høre og viser hvordan mennesket projiserer sine dypere lag og sin naturangst inn i folkeeventyr og historier.»

De resterende kategoriene blir angitt for forekomster av analyseenheten som blir brukt for å referere til gjendikting av anna enn tekst. Det dreier seg om ulike kunstuttrykk («musikk», «skulptur», «maleri/tegning», «skuespill», «arkitektur», «tekstil»), og om kategorien som jeg har kalt «virkeligheten/historia/erfaring/idé, etc.». Det som skiller kategorien «skuespill» fra kategorien «drama», er at «skuespill» viser til gjendikting i sceniske framstillinger, ikke gjendikting for scenisk framstilling, som i kategorien «drama».

Et eksempel på en forekomst av analyseenheten som blir brukt for å referere til gjendikting av andre kunstformer enn litteratur, finner vi i *Stjørdalsboka: gards- og slektshistorie. Liv og lagnad i Stjørdalsbygdene* ved Leirfall (1972, s. 460: bokID 178): «Sammen med dobbeltvevnadens utbredelse kan en følge mønsterdetaljenes vandring fra det østlige Middelhav langs den eldgamle alfarvei de russiske floder utgjorde, opp til Polen, Baltikum, Øst-Preussen, til Finland, og noen isolerte steder i Sverige, Norge samt Sønder-Jylland. Det er unektelig eiendommelig å tenke på at hva flittige koner for 150 år siden satt og gjendiktet i ull i nedsnødde stuer i Tydal og Meråker, for en del var opprinnelig skapt av sydens kunstnere for mønster i silkevev i de varme Middelhavsland.» I dette tilfellet er kategorien «tekstil» brukt som «sjanger» for det som er gjendikta. Se ellers Warwick (2019) for mer om oversettelsesvitenskapelige perspektiver på (u-)oversettelighet mellom kunstarter i europeisk historie.

Et eksempel på en forekomst av analyseenheten som blir brukt til å referere til gjendikting av «virkeligheten/historia/erfaring/idé, etc.» finnes i Jørgen Alnæs sin oversettelse av boka *Noa-Noa* av Gauguin (1924, s. 15: bokID 21): «Dette er altsaa Tahiti, *sandfærdig gjendigtet.*»

Kategorien «flere» angis når forekomsten av analyseenheten blir brukt til å referere til tilfeller hvor tekster i flere sjangre er gjendikta. Et eksempel på en slik forekomst finner vi i Kiran, Skard og Vesaas (1995, s. 512: bokID 552) som skriver om «[t]rykte attdiktingar av einskilde omsetjarar» og refererer til ulike

enkeltekster, som jeg har kategorisert som både «dikt», «annen lyrikk», «drama» og «annen skjønnlitteratur».

Kategorien «0» blir registrert for de forekomstene av analyseenheten som ikke henviser til en bestemt gjendikta tekst, eller hvor sjangeren til en bestemt tekst ikke er mulig å peke på. For eksempel har forekomster av analyseenheten i dette avsnittet av Ronny Spaans sitt forord til Emil Boysons *Europeisk poesi i norsk gjendiktning* blitt kategorisert her:

Hvorfor utgi en slik antologi med gjendiktninger bare av én enkelt dikter, vil noen spørre seg. Hadde det ikke vært mere naturlig med et større verk med mange gjendiktere? Et svar på dette kan vi gi med utgangspunkt i en definisjon av “gjendiktning” og i Boysons egen estetikk. “Gjendiktning” og “oversettelse” er to forskjellige former for litterær gjengivelse. Gjendiktning er ingen slavisk overførelse av et meningsinnhold fra ett språk til et annet. Gjendiktningen tar ikke blott og bart hensyn til ordenes betydning. Den er en gjenskapelsesprosess, vesensgjengivelse som krever et helt dikterisk repertoar – og dertil innsikter i originalspråket som stiller dikterens “intuitive innsikter” på prøve, som Boyson ville ha sagt det. Gjendikteren må gå ut over dikterens tankemessige grep og videre inn i hans underbevisste og følelsesmessige grunnlag. Derved setter også gjendikteren sin signatur på gjendiktningen. (Boyson & Spaans, 1965/2006, s. 11: bokID 939)

9.1.18 Variabel 18: kildepråk

Hensikten bak denne variabelen er å angi aktuelle kildepråk for gjendiktninga som analyseenheten refererer til. Variabelen er etablert for å besvare avhandlingas andre forskningsspørsmål («Hva har vært det norske gjendiktningens posisjon?»). Jeg har oppretta 57 kategorier for ulike kildepråk.

Dette er den første av fire variabler som er oppretta for å etablere informasjon om gitte teksters språk og kontekst. Variabel 18–21 dreier seg om henholdsvis kildepråk, kildekontekst, målpråk og målkontekst.

Det er vanskelig å definere hva språk er (Tymoczko, 2007/2010, s. 55). Både språk og kontekst kan gi ulne kategorier å operere med i et datasett hvor kvantitative data skal systematiseres (St. André, 2010/2014b, s. 283). Metaforene om «kilde» og «mål» må i tillegg tas med sine klyper salt (Gentzler, 2011/2013,

s. 10; Guldin, 2010/2014, s. 176). Men det faktum at jeg har etablert fire variabler for språk og kontekst, kan føre til at det oppstår brister i forestillinger om språk og kulturers naturlige tilhørigheter, identiteter og enhetligheter (Cronin, 2006, s. 49; Guldin, 2010/2014, s. 177). Taksonomiene i variablene for språk og kontekst er etablert i møte med hvordan dette har blitt omtalt i utvalgsenhetene.

Kildespråket er språket som kildeteksten er skrevet på. I de tilfellene hvor det rundt forekomsten av analyseenheten er beskrevet hvilket språk kildeteksten for gjendikninga er skrevet på, har jeg registrert dette språket i denne variabelen. Det er likevel ikke alltid det er oppgitt verken i utvalgsenheten eller i metadataene i Nasjonalbibliotekets digitaliserte boksamling hvilket språk kildeteksten er skrevet på. I slike tilfeller har jeg brukt søkemotoren til Google for å finne ut av hvilket språk kildeteksten er skrevet på eller hvilket språk kildeforfatteren skreiv på.

Man kan bli overraska over språkmektigheten til enkelte gjendiktere. Min måte å registrere informasjon om kildespråk på, evner ikke å fange opp ulike former for indirekte gjendikting. Det er kun ved forekomster av analyseenheten hvor det eksplisitt kommer fram at det finnes flere kildetekster på ulike språk for gjendikninga, at jeg har ført kategoriene «to» eller «flere» for henholdsvis to eller flere kildespråk.

Noen tekster har en så lang historie og et så langt liv at det har vært umulig å angi kildespråk. Dette gjelder særlig for gammeltestamentlige salmer. Når det har vært umulig å peke på et kildespråk som gjendikteren har forholdt seg til i gjendikninga av slike tekster og jeg har opplevd det som svært sannsynlig at gjendikteren heller har forholdt seg til latinske, engelske, tyske eller andre oversettelser av salmene i stedet for hebraiske versjoner, men hvor dette ikke har latt seg verifisere, har jeg registrert «0» for kildespråk og «hebraisk/jødisk» i variabelen for kildekultur. Det er ikke ved alle tekster forskeren kan få informasjonen som hen er ute etter, like lett som ved Gro Dahles gjendikning av boka *Job*, hvor det både på forsida, tittelbladet og baksida med varierende ordlyd står at gjendikninga er gjort «etter oversettelse fra hebraisk av Elie Wardini» (*Job*, 400-500 fvt./2000: bokID 731).

9.1.19 Variabel 19: kildekontekst

Hensikten bak denne variabelen er å samle informasjon om den kulturelle konteksten til kildeteksten som analyseenheten refererer til at er gjendikta eller mulig å gjendikte. Variabelen er etablert for å besvare avhandlingas andre

forskningsspørsmål («Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?»). I alt har jeg oppretta 79 ulike kategorier i forbindelse med denne variabelen, på bakgrunn av hvordan opphavsland, kildekultur eller konteksten for kildeteksten har blitt referert til ved forekomster av analyseenheten.

Kategoriene som jeg har konstruert, kan bare anses som veiledende sekkebetegnelser. Det har vært umulig å ivareta kompleksiteten i konteksten til enhver kildetekst uten å gå på akkord med variabelens hensikt. Jeg har prioritert det siste. Fenomenene som blir referert til som land, kultur og kildeteksters kontekst, er konstruerte og ustabile, og de endrer seg over tid (Gambier, 2018, s. 23). Dessuten vil det gjennom perioden som jeg studerer, ha eksistert ulike forståelser av begreper som dette. Meylaerts (2004a, s. 53) har pekt på den deskriptive oversettelsesvitenskapen (se del 2.2, «Deskriptiv oversettelsesvitenskap») sitt problematiske forhold til begreper om kultur og kontekst: Utfordringa ligger i om denne greina av fagfeltet skal anse skillet mellom kulturer og kontekster som noe aksiomatisk, eller om man heller bør operere med et begrep om interkultur når man snakker om oversettelse. Denne problematikken bunner muligens i om forskeren tar utgangspunkt i oversatte tekster eller oversettende mennesker (ibid.). Utgangspunktet for kodinga i dette datasettet er tekster. Dette medfører at skillet mellom kulturer blir aksiomatisk, men jeg håper å unngå det som Cronin (2006) peker på som en fare: at «the notion of a culture as the essentialized way of life of a people, and generally linked to a geopolitical territory, continues» (ibid., s. 46). Jeg vil ha muligheten til å utfordre dette synet på kultur som har oppstått av et praktisk behov i kodinga av en større mengde data, når jeg kommer til analysene av andre typer data. Disse andre typene data vil jeg gjennomgå i del 3.5, «Dokumenter», og i del 3.6, «Intervju».

Når jeg likevel har etablert denne variabelen og konstruert kategoriene som jeg koder etter, så bygger dette på antagelsen om et behov for å nyansere informasjonen i variabel 18. En tekst skrevet på et språk, kan i prinsippet være skrevet hvor som helst. Det er ikke gitt at den er skrevet og utgitt i områder, kontekster, land eller kulturer hvor dette språket er dominerende. Sammenhengen mellom litteratur, nasjon og språk er tvilsom (Meylaerts, 2004a). I de tilfellene hvor informasjon om kildekultur eller -kontekst er oppgitt i forbindelse med forekomster av analyseenheten, har jeg koda med hensyn til dette i denne variabel 19: kildekontekst. I de tilfellene hvor det ikke finnes informasjon om

kildekultur eller -kontekst i utvalgsenheten, har jeg, som tidligere, brukt andre kilder for å peke ut en kildekontekst.

Variabelen om kildekontekst framhever samtidig kun enkelte elementer av konteksten til kildeteksten. Kategoriene som jeg har utleda fra måten opphavet til kildeteksten omtales på i utvalgsenhetene, er utprega nasjonal. Dette tingliggjør nasjonal identitet på bekostning av andre elementer av konteksten, som for eksempel klasse og politisk og regional tilhørighet (Angelelli & Baer, 2016, s. 7). Jeg har dermed angitt kategorien «italiensk» for forekomster av analyseenheten som refererer til gjendikting av florentineren Dante Alighieris verk. På samme vis har jeg også angitt kategorien «chilensk» ved forekomsten av analyseenheten i bind seks av *Norges litteraturhistorie. Vår egen tid*: «En annen Fløgstad tar ordet i novellesamlingen *Fangliner*, som kom ut i 1972, samme året som Fløgstad gjendiktet den chilenske kommunistiske lyrikeren Pablo Neruda» (W. Dahl, 1975, s. 363: bokID 204).

9.1.20 Variabel 20: målspråk

Hensikten bak denne variabelen er å etablere en mulighet for å studere utviklinger over tid når det kommer til hvilke språk som har vært målspråk for gjendikningene som forekomstene av analyseenheten refererer til. I denne sammenhengen er målspråk det språket som en tekst eller lignende har blitt eller kan bli gjendikta på. Jeg har lagd 41 tallkoder for ulike målspråk. Variabelen er etablert for å besvare avhandlingas andre forskningsspørsmål («Hva har vært det norske gjendiktningens begreps posisjon?»).

Språket er et av de sterkeste symbolene til en nasjonalstat (Meylaerts, 2004a, s. 34). Jeg har operert med tre kategorier for norsk språk, og to av disse innebærer klynger av ulike former for norsk språk: I de tilfellene hvor det ikke har vært aktuelt å angi den ene eller andre av de to kategoriene «bokmål/riksmål/dansk-norsk» eller «nynorsk / landsmål / norsk dialekt» for gjendikting på norsk, har kategorien «norsk» blitt brukt. Dette kan for eksempel gjelde når gjendiktinga er hypotetisk, som i Helge Nordahls forord til oversettelsen av Chardris debattidikt «Ungdommen og Alderdommen»: «Chardris gammelfranske dikt er skrevet på vers med rim. Bare en dikter ville makte å gi oss en verifisert gjendiktning på norsk» (Chardri, ca. 800/2008, s. 11: bokID 1036).

9.1.21 Variabel 21: målkontekst

Hensikten bak denne variabelen er å etablere informasjon om og legge til rette for å peke på tendenser når det kommer til aktuelle målkontekster ved forekomstene av analyseenheten. Variabelen er etablert for å besvare avhandlingas andre forskningsspørsmål («Hva har vært det norske gjendiktingsbegrepets posisjon?»).

Jeg oppretta 45 ulike kategorier for målkontekst. I motsetning til hva som gjelder innenfor rammene av variabel 20, hvor jeg opererer med tre kategorier for ulike former for norsk språk, har jeg kun etablert én kategori for norsk som målkontekst, innenfor rammene av denne variabel 21, nemlig «norsk». Dette var den kategorien for noe rundt «Norge» og «norsk» som jeg kunne etablere uten å kode med en for høy grad av spekulasjon.

Ofte blir målkonteksten til det som refereres til med ordet «*gjendikting», nevnt i den umiddelbare konteksten hvor analyseenheten forekommer. I de tilfellene hvor ordet «*gjendikting» refererer til en konkret publikasjon eller person som ikke har noe med utvalgsenheten hvor analyseenheten forekommer å gjøre, har det ofte vært mulig å finne ut hvilket forlag som har gitt ut publikasjonen som det refereres til, eller hvilken målkontekst eller -kultur som gjendikteren arbeida i.

Kategoriseringa av bestemte tilfellers konkrete kilde- og målkontekst avhenger gjerne av øyet som ser, gjendikteren som gjendikter, forlaget som publiserer, forfatteren som omtaler gjendiktinga, og så videre. Reine Meylaerts har likevel argumentert for at begrepene om kilde og mål har sin plass i oversettelsesvitenskapen sjøl om man anerkjenner at det ikke er noe én-til-én-forhold mellom territorium, språk, litteratur og folk: «“[S]ources,” “targets,” and their relationships survive with all the more pertinence through the actors' (inter)cultural habitus» (Meylaerts, 2006, s. 75). Definisjonen av målkontekst, og andre begreper om kultur og språk, må derfor ta utgangspunkt i aktørens internalisering av institusjonelle og diskursive strukturer (ibid.). Å ta utgangspunkt i hvordan aktører gir uttrykk for syn på målkontekst rundt forekomster av ordet «*gjendikting» når jeg angir kategorier for dette i datasettet, er ei operasjonalisering av en slik definisjon. Det er i sammenligning med kvalitative data at kategoriene som jeg har funnet og etablert i møte med de kvantitative undersøkelsene av bruken av ordet «*gjendikting», vil bli knytta til

bestemte aktørers posisjonering overfor gjendiktingsbegrepet og ulike litteraturer, kontekster og språk.

9.2 Kodebok for tematiske analyser

Tittel på analysedel	Navn	Beskrivelse
4.1 1872–1897. Tidlige forekomster av ordet «*gjendikting» i Nasjonalbibliotekets samlinger	A-hva	1. generisk referanse 2. spesifikk referanse
	B-hvordan	1. prosess 2. artefakt 3. person
	C-forandring	1. ikke-forandring 2. forandring
	[nytt tema]	interlingval intralingval intersemiotisk
6.1 Ordet «*gjendikting» i André Bjerkes arkiv fram til 1947	H-teksttype	Type tekst analyseenheten forekommer i.
	I-forekomster	Antall ganger analyseenheten forekommer i teksten.
	J-hvor	Hvor i teksten analyseenheten forekommer.
	K-måltekstsjanger	Måltekstens sjanger.
	L-hvem	Brukes analyseenheten i publikasjonen som det refereres til eller som er et resultat av prosessen som det refereres til?
	M-kildetekstsjanger	Kildetekstens sjanger.
6.2 Etter 1981: Intervju om gjendikting med Laila Stien	N-kildetekstforfatter	Om forfatteren bak kildeteksten til gjendikninga.
	O-kildespråk	Om språket som det er gjendikta fra.
	P-kildekontekst	Om kontekstene til de gjendikta tekstene.
	Q-målspråk	Om språket som det gjendiktes på.
	R-målkontekst	Om konteksten som gjendikninga finner sted i.
	S-gjendiktingsbegrepet	Direkte omtale av gjendiktingsbegrepet.
	T-bakgrunn	Om gjendikterens bakgrunn.
	[nytt tema]	Intervjuet genererer tanker.
	[nytt tema]	Om klasse og minoritet.
	[nytt tema]	Om litteraturens forverra kår.

Tabell 9.2 Kodebok for tematiske analyser.

9.3 Intervjuguide. Forskningsintervju med Laila Stien i forbindelse med prosjektet Det norske gjendiktingsbegrepet, 1872–2012. En oversettelsessosiologisk undersøkelse

9.3.1 Innhold

- Innledende spørsmål
- Stiens gjendiktninger av Rauni Magga Lukkari's lyrikk
- Samisk språk
- Masi og debuten som gjendikter
- Laila Stiens språk
- Grenser i nord
- Siste spørsmål fra nysgjerrigper

9.3.2 Innledende spørsmål

Jeg er interessert hvordan gjendikteren posisjonerer seg overfor gjendiktingsbegrepet, og jeg er interessert i hvordan dette skjer i kontakten mellom litteratur, språk og kontekster. Mer spesifikt er jeg interessert i ditt virke som gjendikter og hvordan du forholder deg til språkene og menneskene du jobber med. Hva betyr gjendikting for deg?

Du har skrevet dikt, noveller og romaner. Du er en prisbelønt og anerkjent forfatter. Hvilken plass har gjendiktningene i forfatterskapet ditt?

9.3.3 Stiens gjendiktninger av Rauni Magga Lukkari's lyrikk

Det er særlig fem ting jeg har lyst til å stille deg spørsmål om: Gjendiktningene dine av Rauni Magga Lukkari's lyrikk; bygda Masi og din debut som gjendikter; ditt eget skrivespråk; og den samiske, norske og samisk-norske konteksten som du gjendikter i.

*Kanskje vi kan begynne med å snakke litt om Lukkari: Du har gjendikta flere av diktsamlingene hennes, blant *anna Mørk* dagbok (Lukkari, 1986/1987), *Min konges gyldne klær* (Lukkari, 1991), *Morslodd* (Lukkari, 1996/1998) og *Hilsen til* (Lukkari, 2006/2007), og vi finner også noen av diktene hennes gjendikta i antologien *Ildstedene synger fra 1984* (Lukkari, 1984). Hvordan ble du kjent med Lukkari's forfatterskap, og hvordan ble det til at du starta å gjendikte hennes lyrikk?*

Kjenner du henne personlig?

Lukkari bor, eller har i hvert fall bodd lenge i Norge. Kanskje hun dermed også snakker og skriver norsk. Inviterer du henne med i gjendiktingsprosessen?

Hva har det å si å gjendikte forfattere som kan språket som du gjendikter verkene deres til?

Før jeg begynte å forberede meg til dette intervjuet var Lukkaris forfatterskap et ukjent ukjent forfatterskap for meg. Det vil si at jeg ikke visste at jeg ikke visste godt nok om det hun har skrevet. Det motsatte gjaldt for både Nils-Aslak Valkeapää og Synnøve Persen: Jeg visste at jeg ikke kjente verket deres godt nok.

Likevel ble gjendiktningene dine av Lukkaris bøker nesten som nøkler til meg inn mot møtet vårt nå. Flere av de tallrike gjendiktningene dine står svært godt i dag, opp mot tretti år etter at de først ble publisert. Språket er klart, og tematikkene som hun behandler med poesien sin, resonnerer i tida vår, hvor det er god kulturfilosofi å ville legge til rette for et mangfold av måter å uttrykke seg sjøl på som individ, men hvor det også finnes kritiske redskaper for å analysere ulike former for undertrykkelse.

I essayet om gjendiktningene og oversettelsene dine «Mellom språk og språk» skriver du om lysten til å gjendikte. Du ser på denne lysten som avgjørende for at gjendikting skal finne sted. I diskusjonen om de tre elementene inngår i en slik lyst, forholder du deg stort sett til jobben din med å gjendikte Nils-Aslak Valkeapääs Vindens veier på norsk, og du skriver om hans sensualitet, som du var usikker på om du ønska å gå inn i (Stien, upublisert, s. 4).

Slik jeg ser det, kan denne sensualiteten settes i kontrast til begjæret som vi finner behandla i Lukkaris poesi. I Morslodd skriver hun i di gjendiktning: «Djupest var / mitt begjær / min rene drøm / å bli mor» (Lukkari, 1996/1998, s. 22). Lukkaris lyriske begjær får ikke utfolde seg på samme måte som Valkeapääs poetiske sensualitet.

Kan du si litt om hva du har fått utfolde gjennom det store arbeidet ditt med å gjendikte Rauni Magga Lukkaris bøker på norsk?

9.3.4 Samisk språk

Kanskje vi nå kan snakke litt om språket som du gjendikter fra. Du har studert samisk i Oslo og du har gjendikta og oversatt fra nordsamisk. Kan du fortelle litt om ditt forhold til samisk språk?

Forfatteren av boka Kloden dreier, som du har gjendikta, Kati-Claudia Fofonoff (2000), skriver både på øst- og nordsamisk. Av en eller annen grunn hadde jeg inntrykk av at denne boka først var oversatt fra østsamisk til nordsamisk før du gjendikta den på norsk, men da jeg bladde gjennom boka for å verifisere dette, var det ingenting som tyda på at det var tilfelle. Er det det? Og hva er ditt forhold til andre samiske språk?

Du har skrevet om å gjendikte og oversette fra samisk som et agglutinerende språk, hvor endelser limes på grunnordene i setninger for å si noe mer og mer spesifikt om grunnordet: «Er det snakk om et verb, forteller endelsen noe om hvordan handlinga i verbet skjer eller utføres» (Stien, upublisert, s. 1). Du meiner at dette både gjør samisk til et språk hvor det er mulig å holde et høyt presisjonsnivå. Dersom man skulle overføre dette presisjonsnivået til norsk, ville det kreve mye plass.

Samtidig gjør dette systemet med endinger at «det ser så forbaska lett [ut] for de samiske forfatterne å lage “rim”. Om ikke akkurat tradisjonelle enderim, så i hvert fall klanglighet i ord og setninger» (Stien, upublisert, s. 2). Finnes det noen forskjell på poesi og prosa skrevet på samisk når det kommer til bruken av dette som et litterært virkemiddel? Og synes du som oversetter og gjendikter at gjendiktingsbegrepet er til noen hjelp her når du skal få disse tekstene over på norsk?

Gjør du noe anna når du gjendikter enn når du oversetter?

9.3.5 Masi og debuten som gjendikter

I essayet ditt «Mellom språk og språk» skriver du at heile Masi, eller i hvert fall Synnøve Persens miljø på Kunstsenteret i bygda kom med så sterke oppfordringer til deg om å gjendikte hennes Blå fugler flyr (Persen, 1981/1983) til norsk, at du etter hvert gjorde det, sjøl om det du omtaler som Persens komplette tospråklighet og deres forskjellige uttryksmåter, i begynnelsen hadde fått deg til å tenke at dette var en dårlig idé.

Kan du fortelle litt om miljøet i Masi på denne tida? Hva fantes der som la til rette for gjendikting?

Du bodde i Masi fra 1975. Da jeg søkte på internett etter informasjon om bygda og et kart, skjønte jeg at det var planer om å oversvømme bygda gjennom oppdemming av Altavassdraget. Flere av tekstene i den litterære debuten din fra 1979 tematiserer norske myndigheters (læreren og demninga) og næringslivs (skip) intime og globale overgrep mot samer. Kan du si litt om hvem du var i dette miljøet i Masi i den forbindelse?

Tre–fire år etter debuten din som novelleforfatter begynte du å gjendikte. I den biografiske informasjonen i antologien Ildstedene synger (Stien, 1984) blir gjendikningene dine i en annen antologi – Ei heil vøa redigert av Magnar Mikkelsen (1982) – nevnt som noen av de første. Stemmer det, eller hadde du gjort noen enda tidlige?

Jeg vil gjerne tillate meg sjøl å gå inn i en detalj i forbindelse med denne antologien. Jeg håper at du vil bære over med meg dersom det ikke gir mening å si noe videre om dette.

Under tekstene som du har oversatt og gjendikta i Ei heil vøa, står det at de er «Til norsk ved Laila Stien» (Mikkelsen, 1982, s. 187, 188-189, 191, 193). I forbindelse med andres gjendikninger i samme bok, står det at de er gjendikta (Mikkelsen, 1982, s. 257, 262, 268). Jeg finner altså ikke ordet «gjendikting» brukt om dine tekster i denne antologien, sjøl om det er brukt om andres tekster. Er det noen grunn til at du eller redaktøren valgte å skrive «til norsk ved» og ikke «gjendiktet av»? Hadde gjendiktingsbegrepet noe å si for deg den gang?

Flere av bøkene dine, også de du har gjendikta og redigert, er utgitt av eller i samarbeid med Nordnorsk Forfatterlag. Hvilken rolle spilte dette laget for formidlinga av norsk og samisk litteratur?

9.3.6 Laila Stiens språk

Språket som du gjendikter på, framstår tidvis som et radikalt bokmål som har sine røtter i Nord-Norge. For eksempel her: «Og nå min venn, min kjære fugl / nå er det tid å dra» (Valkeapää, 1990). I essayet ditt om oversettelse og gjendikting fra samisk skriver du at utfoldelsen av musikalitet i språket som man oversetter til, er en av de viktigste årsakene til at slik aktivitet finner sted (Stien, upublisert, s. 4). Hva har gjendiktinga hatt å si for utviklinga av ditt eget skriftspråk?

I forordet til Ildstedene synger skriver du: «Distribusjonen av samisk litteratur er mangelfull. Publikum er fåtallig. Mediadekningen liten. Responsen er nærmest lik null» (Stien, 1984, s. 10). Er og har situasjonen vært annerledes for samisk litteratur gjendikta til norsk?

I essayet ditt om oversettelse og gjendikning fra samisk snakker du om utfoldelsen av din lidenskap som en av de viktige drivkreftene for gjendiktings- og oversettelsesaktiviteten din. Er du kunstner når du gjendikter?

Hvis vi skal gå litt tilbake til Rauni Magga Lukkaris verk, så tematiserer hun gjerne kvinneroller, kvinnelodd og kvinneliv i lyrikken sin. Vi møter også et mangfold av kvinnelodd og -liv i din litteratur. Har arbeidet ditt med å gjendikte Lukkaris lyrikk vært nyttig for di egen litterære behandling av dette?

Litteraturviteren Åsta Marie Bjorvand Bjørkøy (2017, s. 153) har skrevet at du i novella di «Reisen mot øya» fra debuten din Nyveien (Stien, 1979) gir stemme til de stemmeløse, altså individene som du skriver om.

Når jeg ser på navnene og merittene til de forfatterne som du har gjendikta, er det motsatt: De er og har svært sterke stemmer.

Kan du si litt om hvordan de to delene av forfatterskapet ditt, som skjønnlitterær forfatter og som gjendikter, går sammen, og hvordan du forholder deg til stemmene til dem som du gjendikter og til de skjønnlitterære menneskene som du skaper?

Du har en idé som for meg framstår svært fruktbar i essayet ditt om gjendikning og oversettelse. Du skriver at man må ha et slags skuespillertalent for at det skal bli fres over gjendiktninger (Stien, upublisert, s. 4). Du må akseptere å bli en annen hver dag du arbeider med ei gjendiktning: «bøygen, den ligger først og fremst i forvandlingen. Overskridelsen. Å gå over grensa og inn i et helt annet språkrom. Gå dit, ikke med ordboka, men med gjenklangen – i deg» (Stien, upublisert, s. 5). Det virker som om gjendikning er en prosess som du ikke bare kan gå ut og inn av, men som også forandrer deg?

Men det er ikke bare du som blir forandra: Også gjendiktninga er ei anna bok enn originalen. Det samme gjelder oversettelser. De er selvstendige verk. Er gjendiktninga mer selvstendig enn oversettelsen?

9.3.7 Grenser i nord

I forordet ditt til Ildstedene synger skriver du at mye tidlig skriftlig litteratur på samisk var oversettelser (Stien, 1984, s. 9). Har det noe å si at man sørger for at det også finnes en motsatt strøm av samisk litteratur som blir oversatt og gjendikta på norsk?

I den rike romanen din Vekselsang fra 1997 illustreres forholdet mellom norsk og samisk språk ved at den unge norske forskeren blir snakka til på samisk av den eldste av de tre samiske kvinnene som hun snakker med. Den gamle bor på gamlehjem, og en gang romanens hovedperson kommer på besøk, skjer dette: «Hun tror jeg er en annen, snakker til meg på et språk jeg ikke forstår. Jeg prøver å forklare, men når henne ikke. Det vil si jeg når henne ikke, men språket når. Hun skifter språk. En impuls var nok, hun koblet over. / – ... levende ved Kristus, vi som var døde ved våre overtredelser og synder ... levende ved Kristus. Syng! Syng for meg» (Stien, 1997, s. 51).

Kontakten mellom det norske og det samiske språket er ikke historisk nøytral. Norsk har en annen valør for de som også snakker samisk, enn samisk har for de som bare snakker norsk. Dette er knytta til historia og involverer stat, kirke, næringsliv, industri – kort sagt makt og fornorsking. Det er sikkert verken mulig eller ønskelig å unngå å forholde seg til dette når du gjendikter. Har det noe å si for hvordan det skjer?

Et fint dikt av Rauni Magga Lukkari lyder slik i di gjendiktning: ««Jeg ror over elva mi / fars elv / bestefars elv / Ror vekselvis til den Norske sida / den Finske sida / Jeg ror over elva mi / til mors side / til fars side / Undrer / hvor hører heimløse barn til» (Lukkari, 1984, s. 74).

I essayet ditt om oversettelse skiver du også om grenser, at oversetteren befinner seg i et grenseland. Du siterer også den finske ministeren Liisa Piipari som sa at oversettere formidler visjoner om en felles og grenseløs verden. Hvordan forholder du deg til grenser når du gjendikter?

I oversettelsesvitenskapen snakker vi om at oversettelse i like stor grad er med på å konstruere som å overskride grenser. Dette blir for eksempel tydelig i utviklinga fra et dansk-norsk til et norsk og et dansk språk hvor oversettelse etter hvert blir nødvendig, til tross for at språkbrukerne i stor grad forstår hverandre.

Du er det eneste medlemmet i Norsk Oversetterforening som oversetter og gjendikter fra samisk til norsk. Hvorfor har vi så få oversettere mellom språkene? Hvordan skal vi tolke det? Er det et tegn på fravær av grenser mellom språkene?

Dette blir kanskje for skjematisk, men gjendikter du mellom en samisk og en norsk kontekst, innenfor en samisk-norsk kontekst, mellom en samisk kontekst på samisk og en samisk kontekst på norsk, eller gjendikter du tvert imot innenfor rammene av ditt eget forfatterskap?

Du har gitt ut gjendiktninger på forlagene Tiden, Gyldendal, Gollegiella og Davvi Girji – i hvert fall. Er det ulike leserskarer når bøkene utgis på disse ulike forlagene?

Oversettelser til norsk kjøpes inn gjennom innkjøpsordninga for oversatt litteratur, mens gjendiktninger kjøpes inn gjennom innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur. Veit du om det samme gjelder for gjendiktninger fra samisk, eller støttes slike bøker på en annen måte?

Hvilken status har samisk litteratur som oversettes og gjendiktes til norsk, i Norge?

Hvordan har gjendiktningene dine blitt mottatt i forhold til annen litteratur gjendikta på norsk?

Det er interessant for meg å se hvor mangfoldige gjendiktningene dine er: Vindens veier av Nils-Aslak Valkeapää (1990) inneholder et forord av Harald Gaski, billedkunst, gjendiktninga di og til og med ei strofe som du tilsynelatende ikke har gjendikta («[C]oarve-raiden / Raiden-áddjá Raiden-áhkku Raiden-bárdni / Máttar-áhkku / Juoks-áhkku Uks-áhkku Sár-áhkku / Dierpmis Mánnu Várenal-olmmái / Áillaha[s] Beaivi Bieggolmmái / Sáivoverdens Hellige mennesker Hellige dør / Livets begynnelse livets alt»); Rauni Magga Lukkari's Mørk dagbok står at er gjort til norsk ved deg og Harald Gaski (Lukkari, 1986/1987, s. 3); i Mu gonagasa gollebihtasat / Min konges gylne klær av Lukkari (1991) finner vi den samiske originalteksten og gjendiktningene dine side om side; i hennes Hilsen til (Lukkari, 2006/2007) finner vi de samiske prologdiktene i original på lydbok som CD; mens Morslodd (Lukkari,

1996/1998) kanskje er ei mer konvensjonell norsk gjendiktning som kun inneholder den norske teksten din. Hva skal ei gjendiktning være, sånn som du ser det?

Skal du gjendikte mer?

9.3.8 Siste spørsmål fra nysgjerrigper

Jeg har ett siste spørsmål til deg, og det er hvilke ord man har for oversettelse eller gjendikting på samisk? Kjenner du etymologien til disse ordene?

Har du noen spørsmål eller kommentarer til slutt?

9.4 NSDs vurdering av prosjektet

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

Vurdering

Referansenummer

173299

Prosjekttittel

Gjendikting på norsk, 1872-2012

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Agder / Fakultet for humaniora og pedagogikk / Institutt for fremmedspråk og oversetting

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Erlend Wichne, erlend.wichne@uia.no, tlf: 47903684

Type prosjekt

Forskerprosjekt

Prosjektperiode

01.04.2019 - 16.05.2022

Vurdering (2)

06.01.2022 - Vurdert

Personverntjenester har vurdert endringen registrert 29.11.2021.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 6.1.2022. Behandlingen kan fortsette.

Det skal ikke behandles særlige kategorier personopplysninger i prosjektet. Det skal ikke benyttes ekstern transkriptør, og transkribering skjer internt hos behandlingsansvarlig institusjon. Videre er det registrert mindre utsettelse av prosjektslutt.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp underveis (hvert annet år) og ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet/pågår i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Kontaktperson : Håkon J. Tranvåg

Lykke til videre med prosjektet!

04.09.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den

04.09.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om fagforeningsmedlemskap og alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.03.2022. Transkripsjoner av intervjumateriale som inneholder personopplysninger vil oppbevares til forskningsformål internt ved behandlingsansvarlig institusjon frem til 31.03.2027.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at projektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp underveis (hvert annet år) og ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av

personopplysningene er avsluttet/pågår i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Simon Gogl
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)